

ספר

שמע שלמה

אשר הכנתי בעניי קטן מהכיל • והוא תרומות מתרומות סמה שדרשתי פה אומיר יע"א עיר גדולה של חכמים ושל סופרים שער בת רבים אלפים בת יכיל • ואלי יאספו כל חרד ביום השבת לרוח היום למג"ח יומא ללבוש בגדי חופש חלוקא דרבנן לשמוע בלמודים • ומרוב צדקתם וענותם תרבני על לבוש יפילו גורל • והוא כרקב וככנגד עדים • שהם הרהיבני להעלות על ספר דברי על דברי תורה הנחמדים • והנה כשמים יערי גם בני אדם גם בני איש יורעי חוו לי כמה דברים השמטתי לבלי אעצור חיל להמציא כל מוצא פי לתת לכסף מוצא • ישארו קרים • אנא בריה קלה דמפ"קנא לית לה • ומרלית איסר משתעינא בלישנא קלילא • צעיר זכבים עכו עבדים שלמה אלגאזי

הובא לבית הדפוס מקדס בשנת אחי מלכנון תבואי : ועכשיו עשינו נוסף על הראשוני שלא היו מפתחות רק עד פרשת ויקרא והוספנו עליהם המפתחות עד נמירא : הובא לבית הדפוס ע"י האלוף התורני מהור"ר שמעון כ"ץ שמש ונאמן דקלתינו ק"ק אשכנזים באמשטרדם ילס ה' פעלו ומהי משכורתו שלמה מאת ה' ויראה בני עוסקים בתורה ובמצות לילות וימים • ויבנה שנותיו ב יעיימים • ויהיה תורתו אמנתו עד • ההכה לאורים ותומים ב"ב אבי"ר :

והוגה בעיון נמרץ וננמרו המפתחות ע"י אחיו ה"ה התורני כהר"ר יצחק כ"ץ משווערין :

באמשטרדם

ברפוס המשוכח של הגביר התורני כמהור"ר משה בן לא"ה החסיד ועניו יצחק ד"א ש"ז :

לפרט כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל

וה' נתן חכמה לשלמה ויבואו מכל העמים לשמוע את שמו
חכמתו אשר יצא לו מוכיטן בעולם מפרוטת קטנה עד איסורן
וסלעין דבר עד מנה ופרס המהבד הנאון הגדול קדוש יאמר לו מו'
שלמה אלנאז' אשר כבר בנה כמה בתים ואכסדרות ומגדלים
נאים בית ה' אלהינו אשר בנה שלמה ועתה בוודאי בספר הנחמד
וחרף שמו שלמה ישמעו רחוקים ויבואו להכות מאורו
וה' תורה חדשה מאתו תנא על התורה מעשה חדודים חדים וקלים לשונות
מאוצת ישמע הקורא בשמחת התורה וקורא ברין
חדי ביה תנ"ל הבורא אשר העלה ואשר הביא לבית הדפוס ה' האלוק התורני מוהר"ר שמעון
במורה"ר נפתלי הברך ולא היגיעות אשר יגע אותו צדיק בארץ ישראל מסכתו שלמה מבעל הנמול אשר וכה
וויכח את הרבים להלך לאורו כמה פרסאות תאנה יאכל פריין
תוקף גורתי נורות נחם שמים גמר הדפוס עד עשרה שנים ור הקרב יומת בשמחה
אדם אחד מאלף או הוא כמו או כח לא ידפיס הספר שמו שלמה כי אם לשמעון משפחת השבטוני
ה' כי השמ"ע מיוחס לשמעון כהנא מסי ולא לוולתו והעונר על הפקודים לשמחה חווי' דרנן יהיו עתודים
ה' יו"ט ה' ק"ט תשרי עת באלה נאם הצעיר באלפיהוראריה ל"ב חונה פה ק"ק אמשטרם והמדינה יצ"ו

הקדמה

אמר שלמה כל אדם חוו בו יקשיב וישמע פשטי המקראות ראשי פרקים בכל פרשה ופרשה ובקצת מהות ארמונו מה שכתב
בספר אבות עולם ואחר מקומות לעיני עליהם ולא דבר רק הוא דתי"ב"מ סופרים וו' למשלה המקרא למי יאמר
בין וא"ל לעולם בלי מים וזה יאמר הכתוב כל אדם לכו למים ואשר אין לו כסף וגו' ויין וחלב יש לעיין דפסקיה בתרי פסקי דבני מים
כתוב אשר אין לו כסף ובין וחלב כתוב אשר אין לו כסף בן המים ולא הכותב בלא ואשר אין לו כסף וכו' ויין וזה
מלמדו משה שה' בנה ולא מקרא שהוא בשכר והו' כל אדם לכו למים ולא הכותב בלא ואשר אין לו כסף וכו' ויין וזה
שה' המנהג הרי שהמקרא הוא דבר הכרחי כמו המים ומה גם בהעטרף קצת מאמרי אנדה אשר הבאתי בחור הספר עד דבורי התור
שיועל לאדם אחד שכלו על ההגדה אף לדבר העיון ובו יובן מאמר קשה קהלת ב' א' אשר יתן לו האלהים וגו' רבי ישמעאל או
חכם בעיניו איש עשיר זה בעל נמרא וזה מביין ויחקרנו זה בעל אנדה וקשה להחם מקמי הכי שיבא את בעל תלמוד על בעל האנדה
קרא לבעל תלמוד חכם בעיניו ויר' דה"פ ע"מ ש' בפסחים דרבא כי פתח לרבנן פתח באגדתה כי היכי דלדבר דרבנן והדר ע"י שהיו דבר
פתח להו בשמעתא שאזי בינו נמא כי מי שקפה עליו תלמודו ע"י שילמוד קודם קצת אנדה בין אותו וזה חכם בעיניו איש עשיר זה
גמרא שאינו יודע אנדה אבל לפעמים תקפה עליו משנתו ומה הוא תיקונו באיה ענין יבין בעל הנמרא הלכותו על ידי שיבא הענין
אנדה לפניו ויאמר לו אנדה אחת על ידי זה יתקפה דעת בעל הנמרא ויבין האנדה וזה חכם בעיניו איש עשיר זה בעל נמרא וזה
יחקרנו פועל ואל לשיי על ידי הענין שאמר לפני בעל נמרא האנדה יהיה סבה שיחקור העשיר שהוא המעיין משנתו וקדוש
מזאתי לר' יו"ל בפרס הכתוב וו' כנגד רב ותלמיד ידבר שהתלמיד חוקר ועל ידו הרב מתפקח הרי שהמקרא נמשל למים ומצינו
לחם ב' הוציא לחם וו' מקרא וזה הכתוב לכו לחמו בלחמי ושתי ביינ מסכתו ק"ק רבי היכי דכתב ושתי ביינ לכתוב נמי לכו אכלו בלחמי
לחמו ויר' ע"מ מה שהוא הדין כי החכמים יכולים לגזור על איסור תורה ולעשות דבר אחר כמוהו כמו שניות לעריות אבל על דברי חכמי
אין יכולים לגזור גזירה על איסורם וזה הוא כלל לקוח מדברי רש"י ו' ל' סוף ב"ה ככתוב ב' ענין שמועה והו' לכו לחמו בלחמי פי' עשו
אחר בדמות לחמי שהיה כמו שאור אבל במשנה שהוא מדבר בנזירה על דבריהם לא עבדינן לכך אלא ושתי ביינ ואמר מסכתו לח
כנגד נמרא בבלי שכתב התוספות שיש בו ג' דברים מקרא משנה נמרא וזהו מסכתו שכתב מורה היה על חד תרי כ"כ התוספות בסנהדרין
דבור אל יחסר המוש' אני ערם אכלה לדבר אשא כפי והגני עומד בתפלה לה' יגדיל יאדיר שלום בעל הדפוס איש חיל רב פעלי אשר הו'
עלינו אור התורה אור נהג בזה לנו נהי ממש לשכון כבוד בארצנוה' יאריך ימיו ואמן

הקדמת רש"ך

ישמחו ר' חריפים ויגילו ר' בקיאים בראות את תפארת גדולת חכמתו של שלמה מה שהרא' חריפותו ובקיאותו בזה הס' שמו של
שלמה ה' בנאמר אפילו לבאנוי ארץ שהיו להם כל ספרי חכמתו של שלמה כי היה עמוד ונעלם ולא ידע איש את גבורתו והורו
עכשיו שמה' היתה זאת שעשו יצא מתוק ומה עומרי ארי' דבי עילאה ה"ה הגאון הגדול מו' כמוהר"ר ארי' יהודא ל"ב אב"ד ור'
דקבלתו יצ"ו ובואו ללחן ויחן את פני העי' ד' עורכני בהעוררות נמרץ לזכות הרבים ושמעתי לקולו קול ארי' ומה מתוק מדבנות
אוקא ארי' נועם את כל חשק שלמה אשר שענו הולך ומלאת אלבישיהו יקרא ועל טוב אכזור שמו של מ' הגאון הגדול המפורסם
מפיק מרבליית אר' הס' למה שמעתי בענייני פרשי' התור' דברי פי חכם חן על הא' דאמרינן בירושלמי קע"ה פרשיות שבתורה לה
הפסוקי מה הפירוש של קע"ה פרשיות שבתורה אי מיירי בפסוקי מפתחות וסתמות הא' פשי' ליה טובא ואי הפי' כ"מ שנאמר דבר
אמירה צווי יתתי ב' ונמנה ב' כ' נפשי' ל' טובא ואי מיירי מפרס' השבוע הא' לא הוי כולי האי ואי אמרינן אינא דירושלמי הו' קע"ה פרשיות
להבין למה באמת הו' קע"ה אלביא דירושלמי ופי' ה"ה בדרך אמת ע"פמה שכתב הגאון מהרש"ל בספרו יש"ס סוף ב' ד' החילוק בין בני
לבינ' ב' בקריאת התורה שאלתו בח' ל' קוראים משנה לשנה את התורה כולה אבל בא' ל' קוראים כל התורה שני פעמים בשמיטה שחזו
בקראת לשלם שנים ומחצה ובפי' בנמרא לבני מערבא דמסקי לאורייתא בתלת שנין הו' א' שנים ומחצה ובווארע על פסוק אם יס
צדיקים כ' פרשיות בתורה הס' כנגד כ' שבתות השנה וא"כ הפי' בירושלמי קע"ה פרשיות בתורה לדבר בני א' דמסקי לאורייתא
לשלם שנים ומחצה א"כ לכל שנה כ' פרשיות הריקן ל' שוואי שנה הו' ד' הרי קע"ה ע"כ מפי הגאון הס' ל' שבתות יס' וכל
י' פרשיות התורה כנגד שנותיו של אברהם דווקא להורות דכל שנותיו קיים את התורה ולא כהאי מ"ד נע"ה הכיר את בוראו ואבן את
מה שהקשה לי א' מהסופרים שסופרים אותיו התורה ה' גיסי התור' מהו יצחק סופר ו' ל' ה' על הא' דאמרינן ישראל ר"ת שש
רבוא אותיות לתורה הא' לא הוי כולי האי רק החי' בריווח והשגתו על פי מה שכתב בלבוש התכלת ס' ל' ובי' תמונת האותיות
הא' היתה דומה לשני יודין והב' היא דומה לך בתוך והג' לז' וי' וד' לשני ויין יענין שם סודות וזה כו' הס' רק אות אחת וא"כ
חשבון הס' ל' הס' שנים רבוא אותיות לתורה ומניתי אותה פרשיות לפי חשבון הס' ל' ומאמתי מכון הדבר ולפי דרך זה לא תקשה על הא'
דאמרינן בקראת ת' סופרים לפי שהיו סופרים האותיות שבתורה והיו אותיות ד' דגון אמצע האותיות קשה מה שחם שהיו סופרים
האותיות ובי' מ' שאינו ת' לא יוכל לספור אבל לפי זה בוודאי צריך ת' מקובל שיועיד סוד האותיות לידע אותה מתחלק לשנים
לב' אותיות או איה באותיות עומד והנה התעסקתי במזה רבה מו' והואלתי מחשבתי לפועל בעור אלהי שהעורר את רוחו של אדם
המתנדב בעם שהחזיק בידו בהוצאת הדפוס וגם על טוב ויכר שם המדפיס התורני כמוהר"ר משה ד' א"ש הספרדי שנס ידו תיכון ע"י
והנה נודמן שם הספר שמו שלמה שאמ"ג כ' נוכר בו כי שמוע' הס' האותיות האשונות של שמי שמעון והו' וס' מ' מ' מ' שם שלם שיתחבר
ויהי שלום ביניהם ביום הה' ה' אחד ושמו אחד ויהי רצון מלפניו שנס מחשבותי שיש לי להדפיס ס' תורת משה אלשיך ויצא לפועל וכני
יש לי הסכמות עליו והס' יודע שלם לכבודי עשיתי זאת רק לזכות הרבים ויהי רצון מלפני אלהינו שלא יבא חטא על ידינו ומעשה ידינו
כוננה עלינו וחסד' ה' יצא עלינו : לשדר ולפטר ותבא אליו הנוכה לעת ערב : כ"ד השפלה העורר בעבודת הקודש
שמעון בא"א מוהר"ר נפתלי הורין כ"ן וצלה"ה משווערין

דף א' ע"א סוגיא פ' הפועלי' ודבור תוס' אימא דבר חרמא :
 ע"ב סוגיא שור במחנור :
 דף ב' ע"א מאמר סנהדרין מכין שאין טוענין למסית :
 ע"ב מאמר ב"ר ויבדק אלקים יוסהו : ע"ג פסוקי רוע' :
 היר דך וכוניו פ' המקבל בהיה לאכלה חגב וכולי :
 ודברי תוספות : ע"ד מאמר אך את רמס יכול אפילו :
 אנוס כשאלו ומדרש איכה ענין אספסיוס :
 דף ג' ע"א לשון הרמב"ם ו"ל לה' מלכי ענין בן נח לשון תוספות :
 ודבור תוספות פ' בן סורר להצילו בנפשו : ע"ב פסוקי :
 מיתת שאל והנה איש בא וכו' להספד ת"ח : ע"ד דבור :
 תוס' יבמות דף ס"ד ולא קאמר פרו : לגשוזין :
 דף ד' ע"א מאמר ב"ר כל מקום שנאמר היה ומאמר אר"י דברי' :
 מקרעין גור דין : ע"ג מאמר ב"ר לך אך איני יודע איזה :
 חביב : ע"ד מאמר ב"ר ר' יצחק פתח שמעי בת :
 דף ה' ע"ב לשון הגאון מהרא"ם ו"ל בלשון רש"י ו"ל יוס' למילתו :
 דבור תוספות ר"ה פ"א דקאי בחג וכולי : ע"ג מאמר :
 שאמר אנדרהס להקב' הי' עולם בלא כהן :
 דף ו' סוגיא פסחים דף ל"ו זה טעון ביקור ומאמר ב"ר בשעת :
 העקידה בכו"מ ונשדו דמעות : ע"ב מאמר אנדרהס :
 קראו יראה : ע"ב מסרה ונשדו וכו' וביאור מאמר וירא :
 ה"ד אס אמא' משפ' : ע"ד פסוקי עפרון ולדרוש להספ' :
 דף ו' ע"ג פסוקי ואנדרהס וקן לחתן ומאמר ב"ר בכל שהשליטו :
 ביצרו וביאור לשון רש"י ו"ל בכל נימטריאבן :
 דף ח' ע"א דרוש להספד אשה חשונה וביאור בפסוקי אשת חיל :
 וקצת מהם :
 דף ט' ע"א דבור תוס' ע"ז דף ו' אין שיחה ולשון הגאון מהרא"ם :
 ו"ל : ע"ב פסוק תשד הנערה : ע"ג מאו' ל מוכת עץ :
 כתובתה ק"ק ומסרת אחותיו ולשון מהרא"ם פסוק ויפתח :
 הנמלים : ע"ד ביאור מאמר מה ראית אסתר :
 דף י' ע"א ביאור ברייתא יבמות דף ס"ג נשא אשה : ע"ב ביאור :
 ב"ר מי תופס מלכות פסוק מלאכי אהבתי אתכם :
 דף י"א ע"א ביאור מאמר ב"ר כי הקרה ה' אס למאכלך לאירוסין :
 ע"ב ר' יפתח אז תלך לבטח : ע"ג מאו' ל ויפגע במקום :
 שקפאה לו הארץ ומאמר מ"ר רשב"ן פתח אש עיני אל :
 אל ההרים וביאור מאמר חולין תנא רחבו של כולם :
 דף י"ב ע"א ביאור מאמר פ"ב דסנהדרין לא עתה יבוש יעקב :
 מאביו : ע"ד ביאור מאמר ברחל בתך הקטנה :
 דף י"ג ע"א מסרת לא אוכל לקום אס לא יגיד : וסוגיא פ' בתרא :
 דיומא בפסוק אס תענה בנותי : ע"ד דבור תוספות :
 פ' נערה אס תענה ומאמר ב"ר כי בא השמש את' שמשא :
 דף י"ד ע"ב ר"פ פתח קדמה פניו וסוגיות פ"ד מיתות דף ס"ו מה :
 להבד שכן משוין : ע"ג דבור הת' פ' ג' מה משיע :
 דף ט"ו לשון הגאון מהרא"ם ו"ל בפסוק קטנתי ודבור תוספות ד' :
 מיתות דף כ"ח ד"ה מיאכא : ע"ג לשון הגאון מהרא"ם :
 ו"ל בפ' וירא שמה ירהב יעקב : ע"ג מאמר וישב יעקב :
 אנדרהס נייר וכולי : ע"ד סבורה היה יעקב שח"ה יגיע :
 דימיו וסוגיות פ' הכחנקין מאחיו :
 דף ט"ו ע"ב לשון רש"י ו"ל ויבד אותו אביו וה' יצחק וביאור מאמר :
 לדבר עביר' מאחיו : ע"ג מסרת בבגדו ומכו' הרימותי :
 ע"ד מאמר ב"ר כילא יכוח שגב הרשע :
 דף י"ו ע"ב מאמר ב"ר אשרי הנבר וה' יוסף : ע"ד פסוק קהלת :
 כי ברוב חלומות :
 דף י"ח ע"ד ביאור מדרש רות בפסוק וימת אלימלך :
 דף י"ט ע"א ביאור לשון מהרא"ם בעלה וקבור ודבור תוספות ע"ו :
 ד"ה תנא כשינא : ע"ג ביאור לשון הגאון מהרא"ם ו"ל :
 פ' ויסול על גואר' בנימין : ע"ג לשון הגאון הנ"ל בפ' :
 ושאלו : ומאמר ו"ל אשה מורעת תחילה : ודרוש למילה :
 מאמר תן חלק לשבנה : ע"ד מא' בני אס ערב' לרעיד' :
 דף ק"א ע"א דרוש להספד פ' טוב ללכת ומדרש קהלת הנל הכל' :
 החוק העשיר : ע"ג מסרת ג' עלית : ע"ג לדרוש :
 לתשונה :

ספר ואלה שמות

דף ק"ב ע"א פסוק אשרי אדם מאל חכמה ומאמר ו"ל ברוך אהה :
 בנאור בפרקמטיא : ע"ג לשון הגאון מהרא"ם פסוק :
 וישתחו ישראל :
 דף ק"ג ע"א פסוקי ברכה מעונה אלקי קדם וישכון ישראל אשריך :
 ע"ג ביאור מאמר בסוטה ואילא עסיק ביה יוסף וכולי :
 דף ק"ד ע"ב ביאור מאמר בפ' ויאל משה שהבן הראשון לע"ו :
 וביאור מאמר פרשת בהעלותך עשה לך שרף : ע"ג דרוש :
 למילה ומאמר פ"ד גדרים גדולה מילה וכולי ולשון הגאון :
 מהרא"ם ו"ל ולמה נענש ומשנת גדולה כו' :
 דף ק"ה ע"ג ביאור מאמר סוטה מילי העברים זה מאל ידעה :
 ודבור תוספות בסוטה בשבילי כיצלתם כולכם :
 דף ק"ו ע"א ביאור מאמר אל תקרי מורשה : ע"ג לשון הגאון :
 מהרא"ם בפ' ושמ' ה' לא נודעתי : ע"ד לשון הגאון :
 מהרא"ם בפ' הן בני ישראל בהללית פירא כלל חדש :
 דף ק"ז ע"ב פסוקי בלק מה אקוב : ע"ג ב' ברייתות במכילתא :
 דסמרי והכיתי כל בבור וה' הכה : ע"ד לשון הגאון :
 מהרא"ם ו"ל בזה :
 דף ק"ח ע"א לשון המכילתא וכי יגור ולשון מהרא"ם ו"ל :
 ע"ג סוגיא סוכה ת"ר אורח וביאור שגי לשונות רש"י ו"ל :
 בענין הנר דסתרן מפרשא בל' אסור : ע"ד חגיגה :
 ד"ה מה לר"ח למעלת המועדים :
 דף ק"ט ע"א דרוש לפדיון הבן : ע"ג מעלת הספילין :
 ע"ג דרוש לפסח וביאור מאמר סיפרי : ע"ד ברכו' דף :
 ט' ראב"י אומר נאמר כאן בלילה ודברי תוספות :
 דף ל' ע"א מאמר ב"ר מה תצחק אלי : ע"ג מדרש קהלת בפ' :
 יש אחד ואין שני ומאמר ש"ר ראובי ה' : ע"ג לשון הגאון :
 מהרא"ם ו"ל בפ' ראובי' נתן :
 דף ל"א ע"ג דבור תוספות סנהדרין דף ל"ב דאי בנות יומתו :
 דף ל"ב מלכים ב' ויחזו הנה והנה ויעברו שניהם : ע"ג מכילת' :
 במדה שאדם מודד מודדין לו ומאמר ש"ר זה אלי בעה"ו :
 אמרתם פעם א' : ע"ד לשון מכילתא בפ' מלחמה :
 בעמלק וביאור מאמר פנחס פ' נרור את המדינים למה :
 דף ל"ג ע"א לשון הגאון מהרא"ם ו"ל יצירו' שמות : ע"ג פסוקי :
 איוב בלאתי שער עלי קרתי :
 דף ל"ד ע"א פסוק סנהדרין דף י"ו סנהדרי גדולה וכולי וסוגיא :
 דף ל"ו ע"ג לשון הרמב"ם ו"ל בפירו' המשנה שס :
 ע"ג דרוש למתן ספר תורה : ע"ד ביאור לשון רש"י ו"ל :
 זכור ושמור בדבור אחד עס מה דדרש רבי שמלאי בסון :
 מכו' אכני ולא יהיה לך מפי גבורה שמענוס וביאור מאמר :
 עלית למרום מפני שגבה אותה לקחה חנם :
 דף ל"ה ע"א חיות כתפוח בעני היער : ומאמר עמוק רבה פ' :
 שופטים הלכה מלך ישראל : ע"ג דבור תוס' סנהדרין :
 אבל מלכי בית דוד דן : וסוגיות ריש פ' כהן גדול כ"ג דן :
 פשיטא : ע"ג ביאור דבור תוס' סנהדרין ד"ה כ"ג דן :
 ע"ד לשון הגאון מהרא"ם ו"ל פסוק והגישו אל הדלת :
 ודרוש לזדקה :
 דף ל"ו לשון הגאון מהרא"ם ו"ל פ' א' עמי : ע"ג מאמר ש"ר :
 ואלה המשפטים התורה דינין לפניה ולאחריה : ע"ג :
 סנהדרין דף מ"ב תוס' משה היכל יתיב : ע"ד דרוש לזרק' :
 דף ל"ז ע"א פסוקי ראה פתוח תפתח : ע"ג ביאור ספרי פ' :
 וקרא עליך ודבור תוס' פ' ק' דכ"ה כך חטא ולא באשך :
 ודרוש למעלות התורה ויקחו לי תרומה' ד' כי לקח טוב :
 דף ל"ח ע"א פסוקי בהעלותך ומדבר מרי' ואהרן במס' והנמסכי :
 ספרי והאיש משה עניו בדעתו : ע"ג מאמר קהלת פ' :
 אין וזכרון לראשונים אני קהלת הויגא כד הויגא :
 ע"ג ביאור סתירת שני מאמרים ח"א מפני לומדי' עומדים :
 וכולי ואידך איפכא : ע"ד ביאור ציור האפור לרעת :
 הכל ופסוק דברי הרמב"ם ו"ל לפרשת זכור :

ובפסוק את פר החטאת אשר לו : ע"ב פלפול בדבור חובפות סוף פ"ק דשנועות ד"ה כלן קרויים ביתו : ע"ב קושיא על מהרא"ם בפסוק אשר ישחט שור או כשב : וישב על רש"י דקשה דידה אדיריה : ולשון מהרא"ם ז"ל בפסוק לא תקרנו להוהיר הנקבה כומר : ותמיהא על מהרא"ם בפסוק ערות אביך זו אשת אביך : ע"ד מליצה בעד הרמב"ן בפסוק מולדת בית : ועיון על דברי מהרא"ם בפסוק אשת בנך היא :

דף כ"א ע"א לשון מהרא"ם בפסוק ערות אשה ובתה ומאמר משנה סוף מכות אמר רחב"ג ומה אם העובר עבירה : ע"ב ביאור משנה רצ"ה לזכות את ישראל : ע"ב ביאור תנא בנב"ל עשה ראונו כרונות : ע"ד ביאור לשון מהרא"ם את שבתותי תשמרו ולשון מהרא"ם בפסוק לא תגנבו :

דף כ"ב ע"א קושיא על הגאון מהרא"ם ז"ל בפסוק לא תקלל חרש : ע"ב טענה בעד מהרא"ם בפסוק ולפני עור : וקושיא מהרא"ם בפסוק את שבתותי תשמרו ומאמר ב"ר א"ת קין נשא אחותו : ע"ב קושיא על מהרא"ם בפסוק איש אשר ישכב את דודתו וביאור מאמר ילקוט קדושין תני ר' חייא פרשה זו באמר דהקלל : ע"ד קושיא על מהרא"ם בפסוק אמור ואמרת להוהיר וכולי :

דף כ"ג ע"א פלפול על מהרא"ם בפסוק בני אהרן יכול חללים וישב על תור כהנים בפסוק לאביו ולאמו : ע"ב פלפול על מהרא"ם בפסוק לא יקראו קרחה בת"כ וילמדו ישראל מכהני' ופלפול בגמרא יבמות הקרובה לרבות ארוסה : ע"ב פלפול על מהרא"ם בפסוק ולא יחלל ורעו : ע"ד פלפול על מהרא"ם סומחו בו וטורת כהנים ט"ו יוקף לחמש השבועי :

דף כ"ד ע"א פלפול על מהרא"ם בפסוק בזה סיני מה ענין שמתה אל הר סיני :

דף כ"ה ע"א פלפול על מהרא"ם ונמכר לגר חושב : ע"ב בת"כ זאת מוציאה וא"ש שיעייתמוציאה עד פלפול על מהרא"ם בפסוק אל תונו וזו אולאת ממון :

דף כ"ו ע"ב קושיא על מהרא"ם בפסוק ורדפו מכס מן החלשים שבים : ע"ב גמ' גדול השלום שחיימת ב"ש שלו וכו' : ע"ד פלפול על מהרא"ם בפסוק והבאתי אותם בארץ : ומאמר אם בחקתי ה"ד חשבתי דרכי אמר דוד וכולי :

דף כ"ז ע"א ילקוט בשעה שקבלו ישראל עליהם התורה נחקקו א"ה בהם וכולי : ע"ב סיפרי וקנה האיש מעון וכולי : ומאמר פ"ק דטוטה והביא האיש את אשתו מן הקו' וכו' :

דף כ"ח ע"א מאמר מסכת סוטה תניא היה ר"מ אומר במדה שאדם מודד וכו' : ע"ד דרוש למעלת גרים : ודרוש נאה לפטירת וקן :

דף כ"ט ע"ב סיפרי פ' שמות מנין שה"ה מכבד לוקנים וכולי :

דף ס' ע"ב ביאור ברייתא סיפרי וימצאו אגם מקושע עזים וכו' : מסרת אחד מהם ד' : וספרי ולא הלעותי אחד מהם שלא חייבתי את הוכלי וכולי : ע"ד מסרה ימותון במסרה ב' וכו' ומדרש חקת כשעל' משה למרו' מצאו להב' ה' עוס' :

דף ס"א ע"ב פלפול על הרמב"ם בפרשת פרה וכו' בלשון שור של ישראל שנכח שור של בני וכו' :

דף ס"ב ע"ב כוטה ותבקענה מהם וכולי :

דף ס"ג ע"א דרוש לאירוסי' : ע"ד פסוקי יהושע תנו לכם את ערי המקלט : וגמרא מכות דף ט"ד ד"ה בלא ראות פרט לטובא :

דף ס"ד ע"ב גמרא או יבדיל משה מורחה שם א"ל הקב"ה הורח' שמש וכולי :

דף ל"ט ע"א פתיחתא דאסתר וגמברתם שם וכו' ע"ב מאמר ש"ר ויגדל מפניך אויב זה המן : ע"ב ביאור פסוק איכה מלכיה ושניה בניו : ע"ד מביאחא שבת ויגפס וביאור פסוקי האויבו הנזכר תמים והנמשכים :

דף מ' ע"ב מאמר ביצה נשמה יתירא לא אודעינהו : ע"ד סוגיו' פסחים דף ע"ה ת"ר ולקח נחליאש :

דף מ"א ע"א מאמר כתוב לך לא יאמר ואם יאמר כאמן הוא ומשנת אבות והוהיר בנחלתן שלא תכזה : ע"ג היו צריה לראש : ומאמר ביה' הונה יכול על מנן : ע"ד מאמר איש אמונו זה משה : ול"א בתעניות היו מתענין ב"ה על המעובדות : ומאמר פתיחתא דחכמי מבליגייתי עלי יגון ומאמר דמדרש איכה אמר משה ליט שמשא ומאמר לנחמת ציון פסיקתא נחמו נחמו :

דף מ"ב ע"ב פלפול על מהרא"ם ז"ל והקריבו וזו קבלה וכולי וישב על קושיית התו' על רש"י בנחשים : וישב על מהרא"ם שכתב שלא תהא מליקה בכלי ותמי' על חובפות ונחים ד"ה עוף שלא קבע לו כהן : ע"ד קושיא על מהרא"ם ז"ל בלשון תמים בלא מוס' וקושיא על מהרא"ם בפסוק בני אהרן יכול חללים ת"ל הכהנים תמיה על חובפות בחולין דף כ"ב ד"ה תמות וזכרתו :

דף מ"ה ע"א תמי' על הגאון מהרא"ם ז"ל שהקשה וא"ת מכל' לרו' לומר דעוף בעל מוס' שר : ע"ב קושי' על הגאון מהרא"ם בפסוק כר יכול וקן : ולשון הגאון מהרא"ם בפסוק באשר יורס : ולשון מהרא"ם בפסוק אל שפך הדשן : ע"ב ביאור מאמר א"ר ר"י פתח קרא כי טוב אמור לך עלה וכולי : ע"ד קושיא על מהרא"ם ז"ל בלשון צו איך צו אלף ויראו וכולי :

דף מ"ו ע"ב ביאור מאמר ויקרא רבה זאת תורת העולה : ע"ב לשון הגאון מהרא"ם ז"ל בתוספתא דמילואים אמר הקב"ה לישראל יש בידך בתחל' וכו' ולשון הגאון מהרא"ם ז"ל בפסוק ויברכס ברכת כהנים : ע"ד תירץ על קושיא מהרא"ם שהקשה אר' שאמר שתיין וכולי : ולשון מהרא"ם בפסוק בכתותם וביאור תוספו סנהדרין ד"ה אותם ולא בנדיהם :

דף מ"ז ע"א ביאור דברי רש"י ז"ל בפרש' התורה בפסוק אותם ולא בנדיהם : ולשון הגאון מהרא"ם ז"ל בפסוק ולא תמותו וישב על רש"י במ' קמחאטריך קרא למשרי בבני אהרן : ע"ב ישוב בתורת כהנים אחת ובניך במיתה ואין ישראל : ולשון הגאון מהרא"ם יכול והאחייב מיתה ת"ל אחת : ע"ב ישוב על קושיא רבינו אברהם וזטרא שטען על מהרא"ם בלשון בין הם על הזרע וכו' : ולשון הגאון מהרא"ם לא יאכלו לחייב המאכלין לקטני' : ע"ד מאמר ת"כ וכי מה ראה ישראל להביא יותר מאהרן וכולי :

דף מ"ח ד"ס למיזה וביאור ג"מ פרק הרווא ומימהני רחמי : ע"ב לשון מהרא"ם בעניניו במראה ובשיעורו הראשון : וביאור חובפות במ"ק ד"ה ואביי אי מהתם וכולי : וקושיא על מהרא"ם בלשון עמא טמא יקרא : ע"ד ת"כ וטמא טמא אין לי אלא זה וכו' : וביאור ת"כ וביום מלמד שכל היום : וביאור מאמר ויקרא רבה למע שחט א' וכו' :

דף מ"ט ע"א וב' פלפול בלשון רש"י חיות ולא טרפות עם סוגיות גמרא חולין דף ק"א ות"כ והאוכל בבית יכול אפילו שהיה כדי אכילת פרס : ע"ד ביאור לשון מהרא"ם בפסוק ימים רבים ג' ימים וכן סגיני בת"כ : וביאור לשון מהרא"ם ז"ל בלשון ומדרשו לא יבא כי אם בענין הקטור : ע"א ביאור לשון מהרא"ם ז"ל בפסוק בזאת יבא אהרן :

בראשית

מייירי אלא ודאי מדאטריך כרס ש"מ משום דמקמ' לא מצינ' למילק
דנקמה בת חלה מייירי ואיכא פירכא * וקו קסה כי פריך הכא
בסופא כוונא והאמרת קמה דחייב בתלה אחאי לא פריך הכ
פירכא לעיל כי משני אמר שמואל אמר קרא וחרמש לרבות כל
בעלי חרמש * תו קסה לעיל כי פריך מה לרס שחייב בעוללות
ליפריך תקף מה לרס שיש בו ד' מוצח ותו לא מצי למימר קמה
חוכיח דקמה נמי אית בה ד' מוצח חטוס למנחות * וי"ל דקיי"ן
דאמה הד' פרכינן כל דכו אבל אחרא מחד לא ופירכא ד' מוצח
חשיב לה כל דכו דאין דנין פועל הסדוט ממדיו דנבזה * אמנס
קס' במאי דקאמר ההוא מואל כלך נפקא וקסה דכיון דואל כלך
כתיב בדרס א"כ איכא למפרך מה לרס שחייב בעוללות לכך
אוכל בשעת גמר מלאכה ואי קולא הוא פרכינן איפכא מה לרס
לכך הוא קל ואינו אוכל בשעת שאינה גמר מלאכה שכן אין בו
חומרת חלה להכי אטריך וחרמ' דאפילו במידי דבר חרמש החומר
הפייב בת' בשעת דלאו בר חרמש לא תיכול סוף דבר לכך אמר
הקב"ה לאדם מכל עץ הגן אחר מכל לרבות ולומר לו אהה פועל
בגן שכן כתיב לעבדה ולשמרה ואני ממיר לקלאכול לא מבני מעמי
הגן שיש בהם או עוללות או ד' מוצח כנסן וזית אלא אפי' מכל עץ
הגן שאין בהם ד' מוצח * ואמר אוכל תאכל בכסל לרבות אכל
במחזור תאכל בתלום :

גרסינן דהפועלים דף פ"ח ומה שור שאינו אוכל במחזור
אוכל בתלום ארס שאוב במחזור אינו דין שאוכל בתלום
ק"ק דנימא דיו אסוף דינא מה ארס כשאוכל במחזור הוא בשעת
גמר מלאכה ולא קודם אף בתלום אינו אוכל אלא בשעת גמר
מלאכה ולא קוד' הו קסה כי קאמר ויהא ארס מצווה על חסימתו
ק"ו משור שא"ו מצוו' להחיותו ואמאי אטריך להאי ד' דלאו הכי
לימא ק"ו משור שאינו אוכל במחזור ואתה מצווה על חסימתו
תו קשיא במאי דקאמר אמר קרא כנפסך מה נפסך אס חסמת
פטור ולישקוט מהאי קרא ומדאטריך וחי אחיך ולא שור למימר
דשור א"ו מצווה להחיותו ש"מ דלדא א"ו מצווה בחסימתו דאי מצוו'
למאי אטריך למעט שור מלהחיותו ומהי תיתי דשור קהא מצווה
להחיותו הא ק"ו ליכא דלדא נמי אתה מצווה בחסימתו * תו
קשיא איפכא לישקוט מוחי אחיך עמד * ומדאטריך כנפסך
ידעינן דשור א"ו מצווה להחיותו תו קשיא לישקוט קרא כנפסך
ללמד דלדא אינו בחסימתו ומדאטריך קמה שני פעמים להאכיל
ארס בתלום ש"מ דלדא יסיה בחסימה דאי איתיה בחסימה א"כ
תיתי ארס כק"ו דשור או דאינו אוכל במחזור או דל"א מצווה
להחיותו ופירכא מה לשור שכן ישנו בחסימתו ליתא דלדא נמי אית'
בחסיתו ושמא י"ל בדוחק דלקמן דף ז' דרס מכנפסך דשור שמוס'
כפשו תו קשיא לישקוט מוחי אחיך ולא שור למימר דשור א"ו
מצווה להחיותו ותיפוק לן מדאטריך רעדך רעדך להאכיל שור
במחזור ואי שור אתה מצווה להחיותו א"כ תיתי שור במחזור
דאוכל ק"ו מאדס ופירכא ליכא כיון דשור נמי אתה מצווה להחיותו
תו קשיא איפכא לישקוט מרעדך רעדך להאכיל שור במחזור
ומדאטריך וחי אחיך למעט דשור א"ו מצווה להחיותו ש"מ דאוכל
במחזור דאי אינו אוכל במחזור אמאי אטריך למימר דל"א מצווה
להחיותו ומהי תיתי דאתה מצווה להחיותו דאימך דלדא דל"א
מצווה על חסימתו הא איכא למפרך מה לאדם שאתה מאכילו
במחזור אלא ודאי דשור נמי אוכל במחזור * ואין לנו לומר
ולתתן כל אלה הקושות דמדאטריך אלא בדרך כלל דלא מצי
לשקוט הכתוב משום דליכא למימר דאי עבד בגמ' ק"ו והוא משום
דאליס אבל אי מקטא איכא למימר סמך אמה מצינו תו ז' ע' במ"ש
התוספות שם ד"ה ומה שור ה"ל בסוף הדבור וי"ל דניחא ליה
לגמ' ק"ו מאכיל בשעת גמר מלאכה והתינת הכא אבל לקמן
בבר הכי דשני אמר קרא קמה ב' פעמים אלא ע' לאדם במחזור
ה' ע' לאדם בתלום היכי הדר למענך ק"ו ומה ארס שאינו אוכל
בתלום

ב' דברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף על עצמה ברכת ה' היא
תעשיר זה השבת שנאמר ויברך אלהים את יום השבת ולא יוסיף
עצ עמה זה האכל דכתיב כי נעצ המלך על בנו עכ"ל ידוע הוא
שדבריו יתברך בכיוון אין בהם נפתל ועקש ואין רשאי האדם לא
לברוע ולא להוסיף כי כל המוסיף גורע כמש"ל * אמר החכם
אל תוסף על דבריו פן יוכיחך ונכזבת * ק"ק אריכות לשון
יוכיחך דה"ל יוכיחך * ותו מאי ונכזבת אמנס יאמר עם
מ"ש ו"ל כי הנחש דחף לאשה על האילן ואמר לה את אמרת שאני
הקב"ה הוא על הנניעה שחיות הרי ננעת ואיך מתה א"כ גם
על האכילה שקר דברת וזה אל תוסף על דבריו פן יעשה הקב"ה
באופן שיוכיח הד' שהוספת שאינו מצינו וההוכח יוכיחך ע"ז ע"מך
מיך וכן כמו שהוכיח הנחש הדבר מהם עצמה שחפה וזוה
ונכזבת אפי' מהעיקר שהיא האכילה :

ובזה נבאר פסוקי הנחש * ויזא ה' אלהים על האדם
לאמר מכל עץ הגן וגו' * ק"ק דכיון דעקר האנו
הוא שלא יאכל מעץ הדעת בלבד אס כן לתה הוהך לומר לו מכל
עץ הגן אוכל תאכל ומה גם עם מ"ס הראב"ע ו"ל ויזא מלת
אנו נוסף על לא תעשה כמו ועל העבים אזה מהמטיר אס כן מה
שאמר לו שיאכל מכל עץ הגן אינו לא תעשה והר"א ו"ל בלעז
בנעימה * ותו מאי כפל אוכל תאכל ומאי לאמר * ותו מאי
לא תאכל ממנו דמלת ממנו יתירא והראב"ע ו"ל יזא ו"ל אחר
שאמר לא תאכל מה אורך לומר ממנו * ותו כ היכי דכתב
בעץ הדעת לא תאכל ממנו יאמר בשאר אילנות גם כן אוכל תאכל
מהם * גם בענין הנחש שאמר אף כי אמר וגו' ובי אמר שקר
בדבר שחברו יודע בסקרו שרי להם אזה * ותו במה שאמרה פן
האשה ולא תנעו ממנו נניעה מאן דבר שמה ותו במה שאמרה פן
סחיתון לשון ספקיו ולא ה"ל אלא כי תחיותו ויראה כי למא שהוא
הדין בה' שומרי' שמוחר הפועל למנוע עצמו מלאכול עד שמיני
ליקוט היפות השתא אתי פסיר ויזא לשון לא תעשה גבי מכל עץ
הגן אוכל תאכל שרצה הכתוב להזהירו שלא יעשה כמו פועל דעלמ'
שמונע עצמו עד שמיני למקוט היפות ולאכול כל אכילתו ממקוט
היפות אלא אתה לא תעשה כך לא מכל עץ הגן שאת' שומר ופועל
זו אוכל תאכל ולא תאכל מעץ אחר שערב לך כל אכילתך ונמצא
אותו האילן אתה מניחו רק בלא פירות אלא מכל עץ הגן שאתה
פועל בו תאכל בזה וכפל אוכל תאכל לרמזו לו דין אחר דוכי ליה
רחמנא טפי מבשר פועלי' שהדין הוא בהם פועל שאמ' תנו לאשתי
ובני אין שומעין לו ללאשתו ובניו לא ובי קרא פועל דעלמ' ולא
אמר אוכל אתה תאכל פי' וגם האכיל לאשקך ואמר הכתוב
מכל עץ הגן מלה מכל לרבות עץ וירקות שרס שמכוסם שהוא פועל
יאכל :

דגרסינן בפ' הפועלים העושה במחזור לקרקע מנה"מ דת"ר
בי תבא בדרס רעדך אשכחן כרס כל מילי מנ"ל וכו'
עד אלא אמר קרא וחרמש לא תניף לרבות כל בעלי חרמש אימא
דבר חרמש וכו' ובתבא התוספות וא"ו תוכלך מחרמש וכו' וי"ל דהו
ב' כוונות * וק"ק דכוף סוף כיון דכרס נכתב להלכותיו לישתק
מקמה לרבות כל בעלי קמה וחרמש נפיק הכל וכיון דליכא שני
בכוונות ילפינן שפיר ו"ל דמי המנהל לנו דכרס יביה להלכותיו
אלא משום דדרשינן כל בעלי קמה אס כן למאי אטריך כרס אבל
כי ליכא קמה איכא למימר דכרס לא אתי להלכותיו אלא למימור
קפידא לומר מכל האילנות אינו אוכל אלא בבר' וכל הירקות אוכל
דכיון דליכא ספיקא במידי דמזון דהיינו באכילת הפועל המע"ה
דחמא לו הכעל הניח אגא ס"ל דכרס אתי לשני כוונות ולא
להלכותיו תו ז' ע' דרך קושיא תיקשי להו לתוספות לעיל כי פריך
ומאלי דאי קמה דמחייב בתלה ומאי פירכא פשיטא דהויא קמה
דמחייב בתלה דאי קרא מייירי בלא משיבא בת' למאי בת' קרא
בדס ויתתי מקמה וליכא פירכא כיון דמקמה דלא מחייבא בתלה

פרשת בראשית

שואביל לאשתו מי אמרינן בשלמא היכא דהפועל מצי אכיל לא וכו'
רחמנא לאשתו אבל היכא דלא מצי אכיל כגון שהוא כויר מצי מאכיל
לאשתו הכא מצי בשאר אילנות דלדע' ר' מצי אכיל לא וכירחמנא
להנהיג אילני לאשתו אבל בעצ' הדעת דהוא לא מצי אכיל וכירחמנא
לחוס' דהו' ליה ארס באותו עץ כמו דין דנזי' לאותו דר דבעי' הבעי'
בנמרא בן היה דעת הנחש וזוהי עושה פירכא לק' והסיבה האשה
לנחש מפרי עץ הנה נאכל כלומר ממקום שגאת ללמוד במה מצינו
שהוא עץ הנה עקר אתה דובר שלא דקדקת בדברי הקב"ה בכפל
דבריו שאמר אכול תאכל דהיינו אכול ותאכל וכן אמר הקב"ה על
האדם לאמר מלת לאמר יתירא דבעי' למימר לאמר לאשה

ומפרי העץ אשר בתוך הנה וגו' ולא תגעו בו הנה האשה
לא כוונה להוסיף רק היא דקדקת בדברי הקב"ה מה
שדקדקו למעלה כי בפרי עץ הדעת אמר הכתוב לא תאכלו ממנו
מלת ממנו יתירא והיא סובבת דה' לא מיעביא שלא תאכלו פרי
עץ הדעת אלא אפילו פרי עץ אחר שנתון על גבי עץ הדעת לא
תאכלו אותו שלא תגעו בעצ' הדעת אפי' ליקח דבר אחר גורה לא
תאכלו מפריו וזוהי מיושב בעצם מלת פן תמותון שאמרה האשה
לשון ספקי' והקב"ה לא אמר פן אלא תמותון ודאי אמנם כוונה
במלת פן על הכניעה בעצ' הדעת שאמר גורה שאלו יאכלו מעץ
הדעת עצמו שאז ימותו בודאי :

ויאמר הנחש לא מות תמותון פי' כשאמר הכתוב מלת ממנו
בעצ' הדעת לא בא להזהיר על הכניעה באופן אלא בא
להזהיר אפילו על הקליפה והוא ממנו פי' מהעץ עצמו כי יודע ה'
כי ביום אכלכם ממנו פירוש אפילו מהקליפות ונפקחו עיניו' והוא
ותרא האשה פי טוב העץ למאכל לא כתוב כי טוב פרי העץ אלא כי
אפילו העץ שהיא הקליפה טוב למאכל או אמרה בלבה ודאי שיפה
פירש הנחש במלת ממנו שר' מהקליפה כיון שאני רואה שאפילו
הקליפה ראוייה למאכל : **ואפשר** עוד אף כי אמר אלהי'
כפי דרך מהר"ל אבובי' ו'ל שכתבנו והוא בספרו נהר פישון שסובר
דש' וקק קטן במלת אלהים שמפסיק שם הענין ו'ל' ע'ל' למה
שמינו בהפועלים אכול פועל קישור ואפילו בדברי' ופ' א' מלמדנו
את האד' שלא יבא רעבתן והו' אף כי אמר אלהים מה שחבר דהיינו
מכל עץ הנה תאכלו ובכלל מלת מכל י'ל בתחביר היחד אפילו מעץ
אחר שביאו בפרי' אף כק שנתון לך לאכול אפילו שאמר לכם
היתר זה אני מלמדכם להועיל : והיינו מלמדני את האדם
שאמרנו חמשים שלא תאכלו מכל עץ הנה אף מהשנים הרבה זו עצמו
הראיה תומת וכדך בעקבותיה :

ויצו ה' וגו' לאמר : ק' מלת לאמר ותו' ע' בדרך כלל
במ' ש' כי ביום אכלך ממנו מות תמות שהרי גור עליו עונש
המיתה ואם כן קיסל'ה בדרבה מ'ניהלמה חור' לנזור בועת אפיך
וקץ ודררד וגומר ותיסנו ליה עונש המיתה : ואפשר מלת
לאמר עם מה שהוא הדין בהלכות שבת שהלומר פ' במה מדליקין
יכול ללמוד לאור הכר שאמר שאמר בפיו איסור שבת איך יסב
והו' ויוציא על האדם ובכלל הו' ויוציא לאמר פי' שיאמר בפיו כל
שעה ה' יתברך צונו מעץ הדעת לא תאכל וזוהי לא יסב
ולקושיא האחרת י'ל דכיון דאז'ל' אין מיתה בלא חטא בזה מוכן
שאין מאמר מות תמות בורח עונש רק הודעה ועצה טובה קמ'ל'
לאדם דאם לא יאכל מעץ הדעת לא ידע טוב ורע ולא יחטא וכו' ו
עושה טוב וזוהי לא ימות שהרי אינו חוטא אבל ביום אכלך ממנו
שבו תצין מהרע דע שאותו היום ואילך מות תמות אחת מוכן
למות ע' ש' שדע הרע לא יבצר לך בשום זמן מהיותך חוטא כי אדם
אין דקיק וכו' ולא יחטא והחטא יגרום לך כי מות תמות דאין מיתה
בלא חטא נמצא דאין מאמר מות תמות עונש אלהי על חטאו רק
הודעה אבל העונש הוא מה שקללו בועת אפיך וגו' : **לא** טוב
היות האדם לבדו וגו' בנמרא וזה כנגדו לא וזה וכו' במס' יבמות
עיין עניות דעת' שם בראשון אהבה :

ועוד קשה מאי שייך לאמר לא טוב וגו' אחר שכתוב ששמו
בג' ע' לעבדה ולשמרה ואפשר עם מה שאז'ל' לשמרה מן
המזיקין שלא יכנסו לזה אמר ה' ה' טוב היות האדם לבדו שאמר
כי שומר יחיד מה יוכל לשמור בנה' בול כזה לא לא יבאו מזיקין
מרוח זה יבאו מרוח אחר לכך אעשה לו עור שיהיה שומרת כנגדו
פירש כנגד מקומו דמיון בזה אם האדם ישמור מזל מורח אשתו
תשמור לרוח מערערה וזהו מלת כנגדו לא על נגדיות סברא רק על
המקום

בתלום וטפי' ה' ל' לעבד ומה אדם שא' א' מזוה על חסימתו שהוא
אמיתי והוא בשעת מלאכה גם כן שאיסור החסימה היא בשעת
מלאכה דהא דבין כתיב ויש ליישב בדוחק : תו קשה בנמרא
בי פריך ויהא אדם מזוה על חסימתו ק' ו' משור והא קייל' אין
מוהירין מן הדין והכא צעי למילף שיהא בלא חסור האדם וי'ל לזה
דלא כתבו התוספות דהא דאין מוהירין מן הדין דוקא להלכות
אבל הכא הוא לשלם ממון שלא תחסום את הפועל ואם חסמתו
תשלם לו מה שהיה אוכל ולאו היתה לתשלומין אין לוקין עליו
וגמור בחסימה היינו עומא דלקי משום דלא בר דעת ולא שייך
בזה תשלומין כל זה יש לפתל בסוגיא :

ונבא על הפסוקים אמר אכול תאכל בכפל לרבות בין בתלום
בין במחזור שיאכל כשאר פועל' ו'ל' ת' ומהי תיתי שיה'
גרוע אדם משאר פועלים אדוונך לרבות לו אכול תאכל י'ל
דכיון דהדין הוא בזה' פועל כי תבא בכרם רעך ולא של הקדש
אם כן לפך הוונך להחזיר לאדם ר' אע"פ שהוא בן גבוה :

ואפשר עוד בכפל אכול תאכל לפי שהוא הדין בזה' פועל
שנעך ולא אכילה גסה בא להחזיר לאדם יותר מפועל
דעלמא שאף על פי שכבר שבעת תאכל ותחזור ותאכל אפי' אכילה
גסה ואי לא כתב' אלא חד אכילה ה"ל שאמר הכתוב לאדם אכילה
גסה כדכתבו התוספות שם לאכילה גסה לא שמה אכיל' להכי כתי'
אכול תאכל דלהוי מיעוט אחר מיעוט למעט אכילה גסה דהוי
לרבות לו אכילה גסה : **ואפשר** עוד בכפל אכול תאכל
למה שהוא הדין בזה' פועל שהעושה במחזור כגון קוצר ובוצר אינו
אוכל עד שיגמור עבודתו בא הכתוב להחזיר לאדם ר' וכו' ליה
רחמנא אכול תאכל בין קודם גמר מלאכה בין אחר כך : מכל עץ
הנה ק' ק' דה"ל עצי הנה אמנם כיון לרמוז לו דין הפועל שמינו
היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים וזה מכל עץ הנה פי' מכל מה
שהוא מין עץ אחר אפול תאכל כגון את' עוסק בתא' או תוכל לאכול
בתאנה אחרת אף שלא תעסוק בה כיון שהו' ממין שאתה עוסק בה
ואפשר עוד בכפל אכול תאכל למה שהוא הדין בזה' פועל
ואכל' ולא מונח אמנם ראה הקב"ה לרמוז לאדם ר'
אכול תאכל לדליה וכו' ליה רחמנא כל הנקרא בשם אכיל' כדכתבו
התוספות שם דשתייה בכלל אכילה : **ובזה** נתיישב מה

שם להקשות בכתוב דלמה אמר בעצ' הדעת ממנו שהיא מיותרת
ועוד דבאר דנחית למכתב ממנו גבי עץ הדעת לכתוב גבי גבי כל
עץ הנה ממנו ויראה דכיון דהדין הוא בזה' פועל היה עושה בנפן
זה לא יאכל בנפן א' וכן היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים
אמנם פה דעה הקב"ה להחזיר זה לאדם בכל עץ הנה ולזה לא כתב
בעצ' הנה תאכל ממנו דהוא משמע דלא עדיך מפועל דעלמא אלא
באותו מין שעוסק יוכל לאכול ולא במין אחר שלשון ממנו היה מור'
במה שהוא עוסק דוקא :

ובהא נחא דנעץ הדעת כתב לא תאכל ממנו לרבותא נקטיה
אפילו בשעה שאתה עוסק בעצה דעת לעובדו לא תאכל
ממנו ואי לא כתב ממנו הוה משמע דשאר לא אכילה מעץ הדע'
היינו כשעוסק באופן אחר : **ובענין** הנחש אף כי אמר
אלהים וגו' חזן ממה שפירש רש"י ו'ל' יש לפרש שעל דרך שראיתי
מ' ש' הרב הגדול ה' אבובי' ו'ל' ש' וקק קטן במלת אלהים שהוא
מפסיק הענין ו'ל' אף כי אמר אלהים מה שאמר דהיינו שחולו
לאכול מכל עץ הנה אני מזוה אחכם משום עצה טובה קמ'ל' דלא
תאכל מכל עץ הנה גורה שלא תאכל מעץ הדעת :

וראה לע' ד' למד מדבריו שהיה למא' הנחש דקדק בדברי
ה' יתברך שאמר מכל עץ הנה תאכל ולא אמר תאכלו
לשון רבים ו'ל' אף כי אמר אלהים ושם מפסיק פי' אף שאמר ה' ה'
התר עץ הנה מכל מקום לא תאכל שניכם שהרי לא אמר אלא
תאכל וזהו לא תאכלו שניכם ור' לון הנחש מה מצינו עץ הדעת
מפרי עץ הנה ואמר לאשה מה מצינו בפרי הנה תאכל לא היתר
לשניכם שלא אמר תאכלו לשון רבים אלא תאכל פתו שהוא הדין
לדיריה וכו' ליה רחמנא לאשתו לא וכו' בכל פועל הכי גמי כשאמר
בפרי עץ הדעת ואמר ומפרי עץ הדעת לא תאכל לא היה האיסור
אלא לבעליך שהתיר אף אילנות דליריה מצי היה האיסור בפרי
עץ הדעת ולא לך ואין לו ק' ומה אדם שהת' לו מכל עץ הנה אסר
לו עץ הדעת אסר שאמר לה פרי עץ הנה אינו דין שאסר לה עץ
הדעת דסבר הנחש ללמוד מבעית הגמרא פ' הפועלים גזיר מהו

ו'ל לזה עם מ'ש הקום' שם בסנהדרין דנש לא נאטו' שלא להכות ולא תקלל לא מפני שבת לעולם תקלה על ידו א"כ לכך הוצרך רש"י ו'ל להוכיח ממה שאנו רואים שהב' לא שלל מזה זאת עשיית דאי לאו מטעם זה ממה שקללו השם ואמר לו אחר כך היה מספיק ללעולם טוענין למסית ומה שקללו היה לפי שבת לעולם תקלה על ידו אבל ממאי דחוינן ללא שאל לו הב' מה זה עשית מוכח ספיר דהוא מטעם דאין מהפכין בזכות המסית והוא ענין נכון וישמע חכם ויוסי לקח שבו יתיישב מה שיש לדקדק שם בתירוק הקום' : **אלכה** ואשובה אל מאמרי הראשון ויבדק אלהים את יוסף ה' וז' ברכת ה' היא תעשיר ק' ק' אי בעי למימר דאין אבל ברכת מאי ולא יוסף ענן דקאמר ולא יהיה מיבעי ליה ו' ותו אי ברכת ה' מיירי על השבת מאי תעשיר וכי תימא עם מ'ש בנמרד במה העשירו מפני שגברו השבת סוף סוף מאי מלת היא ו' ויהיה דה' פ' דקרא שאל יפחד האדם לומר אם אענני השבת בהוצאו' אהי עני כמ'ש בנמרד שאמר לאותו הנמון שרעה לבטל מות שבת מישראל מי שיש לו שונא מבקש שיהיה עשיר או עני ודאי שיהי' עני וא"כ הנח להם לישראל שישמרו שבת שבה יהיו עניים וזה אמר שצ"ה כי זה הוא כסות עינים לאומות לבלי יחטיואו את ישראל אבל ישראל אל יפחדו מעניות מחמת השבת כי ברכת ה' שהיא השבת ההואה ענמה היא תעשיר לישראל כי כל מנוחות האדם קצונים חוץ מהנאות שבת שאם הוסיף יוסיפו לו ו' ואל יוסף ענני עמה אמר לשון יוסף לרמזו הדיון דשבת עולה למנין שבעה ולא אחריון כיון דאין אכלות בפרהסיא נהיג בשבת אם כן יוסיפו יוס' א' בחול כדי שיהא נהיג בכל דין אכלות תמורת יום השבת לזה אמר זהו מעלת השבת שלא יוסיף אכלות עמה ודרוש למעלת השבת אכתוב צפ' ויקהל ותמא באהבת עולם והרואה לדרוש מעלת הבריאה עיין בדרגות אהבה ותאוה לעינים מ' חגיגה :

פרשת נח

ומוראכם וחתכם ב'ר תמים היה כל מי שנאמר בו היה ראיה עולם חדש וכו' עד איוב אתמול יספוך לארץ מררתי והיום ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למא' לא שראה עולם חדש וידוע הוא שבזמן שהאדם צדיק אינו מתירא מהח' וכן אף בנח ו'ענין עניוה דעתי במאמר אריא אבי תרי לא נפיל בס' אהבת עולם עם פסוקי ותאנן שתיס דובים מן היער ונדקדק בפר' מאי בידכם נתנו הרי כבר נאמר ומוראכם וכו' והראש' ע' ו'ל דקדק עצמו וכת' שהוא כמו כי בידכם ותו כפל ומוראכם וחתכם ותו מאי כל רמז אשר הוא חי לשחקוק ממלת הוא חי ולא הוה בעי בתר הכי למכתב אך כבר בנפשו ותו מאי דמכ' לנפשו תכתיב למי לי ותו כפל מיד האד' מיד איש אחיו ותו מאי דס האדם בחדש ותו מאי וחתם פרו ורבו הרי כבר נאמר ותו מאי שרצו בארץ תו י' לעיין דאשר שבת אך את דמכ' וגו' לחייב מוסר עמלו לסכנה אך מלאו לבו לרד לעבור על מ'ש בתורה : **רועה** רועה עבדך לאביו בנאן ובה הארי ואת הדוב וכשא שם מהעדר וינאחי אחריו והנלתי מפיו עניות דעתי באופן א' בזה תמא בס' אהבת עולם אמנם עוד נקשה כי אם כאמ' שידע דע' ובעת דה' יתברך שיליהו מן העדר א"כ מאי כבר מעיקרא כשהיה הארי בתוך העדר שלא כלחם עמו ולכסוף מאי כבר כשנאסר השם ללאת אחריו ותו ק' מאי מלת לאביו ומה לבו אם רועה לאביו או לאחר ותו מאי מלת מהעדר ותו מאי וינאחי אחריו דמלת אחריו מיותר :

להבין זה כפל לקצת בזה דגרסינ' פ' המקבל בזה הוא דאכל' חנב מכה לו מחבורו אמר שמו' ל'ש אלא שרע אבל לא ורעה כלל מני א' לאו ורעה הוה מקיים בי לא יבוא בעת רעה מיתבי רועה שהיה רועה והניח עדר ובא ואב וערק וכו' ואמאי לימא אלו היות ה' הוה מתקיי' צינפ את הארי גם הדוב הכה עבדך ומשני דא' לאי חוי לאתרחש' לך כינא הוה מתרחש' לך כמו רבי חנינא בן דוסא דמתין דובי בקרנייהו ופרק' והלמא לניסא רבא לא חוינא לנזנא לנזנא חוינא קשיא וקשה קצת דתיקשי ליה אי חיות לניסא מעיקרא

הזקום הנכחי כמו לנכח אשתו שדרו' לו ויש בויות זה שהוא על הזקום הנכחי ובשם מהר"י בירב ו'ל שמעתי עם הדיון שאסור לקרות לאור הכר בשבת ואם אשתו עמו מותר שמכיר' ולכן אחר ששמו בנ' לעצדה ולשמרה אמר לא טוב היות האדם לבדו דאפשר ישכח איבוד עין הדעת אעשה לו עור שיוכירו וספתותיו דובנות ואפשר עוד נמלת כנגדו עם מה שפירשו הקדמונים ו'ל בפסוק מאויבי תחבמני מזאתך שהאר' אינו מתחבס אלא ע' היות לו מנגד ובר פלוגתיה וכן שירשו והסכמה מאין תמא כלומר ממה שיש שיאמר לאדם אין הדבר כמו שאמרת תמא' הסכמה והו לא טוב היות האדם לבדו אם האדם יהיה לבדו בעולם בלי חבר אין טוב לו אין ראוי לתת לו טוב וספר על מעשיו הטובים אחר שאין לו מנגד ומטבעו הוא נוטה אל הטוב במה שהוא טוב שהכל יכספוהו אעשה לו עור כדי שיקבל שכר ומה היא העור לזה פי' כנגדו שאין לו מי שינגדהו ויבטל דבריו וזה יהיה לו שכר והיינו העור :

אעשה לו עור פי' רש"י ו'ל שלא יאמר ב' רשויות הם הב' יחיד והוא יחיד וזהו יבא כנגדו בעשה אעשה לו עור שהוא האשה וזה העור הוא כדי שתהיה נגדו לו אם תזוח דעתו לומר אני אלהי ח' ו'ל ע' דברי רש"י ו'ל אהדדי דהכא כתב דברים הללו ואילו לקמן בפסוק הן האדם היה באחד ממנו כתב הרי הוא יחיד בתחתונים וקרב להטעות לבריות לומר אני אלוהי הידך ועשה והאמרת הבא שאם תזוח דעתו עליו יאמר לו אם היית אלוהי היית אחד ולא שנים ודוק י'ל :

אל הנחם כי עשית זאת ק' ק' דבי היכי דשאל הב' לאשה מה זאת עשית למה לא שאל לנחם בס' כן מה זאת עשית ורש"י ו'ל כתב מכאן שאין מהפכין בזכותו של מסי' שאם היה אומר לו הב' מה זאת עשית' היה משיב לו הנח' דברי הרב ודברי התלמיד דברי מ'שומעין והיה ניצול ו'הנאון מהבא' ס' ל' ולא הבינותי זה שהרי הכתש מסית איקרי ואין מהפכין בזכותו של מסית אע"פ שכל מסית יכול לומר דברי הרב ודברי התלמיד דברי מ'שומעין ובראי אשתמיטתיה לנאון ו'ל שהיא קשויות התוספו ערובה במ' כשהדרין מנין שאין טוענין למסית וא'ר שאלא הרבה טענות היו לנחם לטעון וכו' והקשו התוספו' וא'ר שאלא כל מסית יפטור עצמו בך ויתוראו עינין עם : **ויש** לעיין שם בנמרד דהיכי קאמר מפני שהוא לא טען והא הקב"ה לא הניח לו לטעון אלא תקף בור דינו כמ' שרש"י ו'ל שלא אמר לו הב' מה זאת עשית כמ' שאלשה כדי שלא יטעון וכו' ת' דהיא גופה קאמר דמ' דהוא מסית לא הניח לו מקום לטעון הא לא אפשר דובי מ' אחריון הכי בכל מסית והא לא אמר' אלא לא טעון לא טענינן ליה אבל אי טעין צייתין ליה ואם כן למה לא שאל הקב"ה מה זאת עשית ודוק לומר דמאי דקאמ' מפני שלא טען רוצה לומר כי בשעה שאמרה האשה להב' הנחם השיאני היה לו לנחם להשיב וכי דברי הרב ודברי התלמוד דברי מ'שומעין הא לא אפשר דמאן לימא לן דבעידן דינא במוקד תלתא בחדא יתבי הנחם והאשה והאדם דלמא לכל חר דן באפי נפשיה ולא ידע הנחם ממה שאמרה האשה בעדו הנחם השיאני :

ותו איכא למידק במ' שרש"י ו'ל בפי' התורה דמוכחינן שאין מהפכין בזכותו של מסית ממה שלא אמר הב' הנחם מה זאת עשית כמו לאשה ואפי' היה אומר לו מה זאת עשית איכ' למימר דאין מהפכין בזכותו של מסי' ממ' שפסק הב' דין הנחם לרע' ולא זיכהו מטעם דברי הרב שומעין ומטעם זה הוכיחו בנח' ורש"י ו'ל בירר דרך לעצמו זה דוק : **ואפשר** הנמרד אמר חדא ורש"י ו'ל אמר חדא דהתם הנח' אמר דאין טוענין למסית במקום שהוא אינו טוען וזה אינו כ"כ חדוש דבס' דיוני ממונו' הדיון כך דמאן דלא טעין ב"ד לא טענו ליה אמנם רש"י ו'ל בעי לאוכוחי רבותא מינה דדיון המסית אף שהוא דיני נפשות ויהיה גרוע ממנו דבממונ' בין לזכות בין לחובה מחזירין והכל למלמדן וכות וחובה אבל במסי' אם זיכוהו ואמר א' יש לי לגמד חובה מחזירין ואם חייבוהו ואמר א' יש לי לגמד עליו וכות אין מחזירין ולכך אצטרך רש"י ו'ל לאוכוחי מדחזירין דהב' לא שאל לו מה זאת עשית ש"מ דאין להפוך בזכותו שאם היה אומר לו מה זאת עשית היה היפוך בזכותו שנקל היה משיב דברי מ'שומעין אבל אם לא היה זאת הראיה שכתב רש"י ו'ל שלא אמר לו מה זאת עשית' מכחמה שאמר בנח' שלא טען הב' בעדו לא היה ידענין דגרע דין המסית אפי' ממנו הקל אינמי

פחדכם ומוראכם אמר כי זה שכתוב כאן ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ היינו בזמן שאתם דייקים דומיא דמאי דכתי' פחד' ומוראכם יתה' על כני כל הארץ דמייירי כשהם דייקים * ואפשר דכתב ומוראכם וחתכם אמר הכתוב בל תחשבו בלבבכם לומר עכשיו שהקב"ה נחם עמנו שזהבא אף כי נחמא ואש לא יקרנו עונש גדול' אף דה' ליתא דה' אמרינן אע"פ שבעול' דמית' דין' ד' מית' לא בעלו מי שנתחייב שריפ' נחש מכישו סקילה חיה גוררתו והו' ומוראכם וחתכם תהיה מצווה אל כל חית הארץ או לבחש או לחיה ומצינו מלת על ככת' כמו אל כמ"ש ד"ק ו' ל' שם על במקום אל הרצת' על ביתו כמו אל ונכוחי כננ' כל ימי היינו על בית' והו' מלת על פה ישמע על ואל וכנגד שני דברים אלו כתב ומוראכם וחתכם אם תהיו דייקים ומוראכם תהיה מוטלת על כל חית הארץ ואם תהיו רעים חתכם ורעתכם לפרעון מכס תהיה מצווה הדבר על כל חית הארץ כמו אל כל ונס דני הים יפרעו מכס כמ"ש בנמרא מי שנתחייב חנק טובע בים או בנהר והדגים אוכלים אותו :

אך את דמך' לנפשותיך' אדרש' ק"ק כפל דמכס לנפשותיך' כי הדם הוא הנפש גם מלת אך מאי מיעוט * וחז"ל דרשו יכול אפילו אנוס כשאלו ת"ל אך יכול אפילו אנוס כמ"ס ת"ל אך * אין לדקדק דהיכי מפיק תרי מיעוטי אחד אך ד' להאי חנא ס' לבר'ע דדריס וי' בסנהדרין ישמעאל אחי בת ובת אחי דורש הכא נמי אך ואך אחי דורש * אכן קשיא דלעריבנה ולתניננה יכול אפילו כשאלו וחז"ל ת"ל אך ואמאי פלגיננה בתרתי והנאון מהר"א ס' ו' תירץ דלהכי לא עריב שאלו וחז"ל משום דכל חסדפיך אחד לישנא דקרא שאלו כפיך מאל' דמכס וחז"ל כפיך מלנפשותיך' ביאור דבריו משום דשאלו היה ע"י חרב קרי דמכס וחז"ל ע"י שריפ' ובקשיא' לדבריו לנפשותיך' אינו ייתור כי היכי דמיא דדרוש תרתי דהא אצטרך לנפשותיך' דהי' ה"א דמכס שאתם אנשים ולא חיות אדרש מיר הכורנים אתכם אבל אם האד' היה רועה להרוב עצמו ולאבד נפשו לדעת אין דורש לכך כתיב לנפשותיכם שדמכם אפילו מנפשותיכם אדרש וכן פי' רבינו חסדי ז' להכתוב ויהיר על ההורג עצמו ויהיה למ' לנפשותיכם כמו מנפשותיכם במקום למ' ד' שמעמיכם אפרע דמכס * ולע"ד יראה דלהכי פלגיננה בתרתי משום דכל חד איכא רבוא דאיכא למימר דוקא שאלו הותר לו מה שחרג עצמו מפני שפחד אולי יעשו בו ייסורים הנכבדים וייסורים קשים ממיתה כמ"ס בנמרא אלהא בגדוה לחת' ופליח ללמא וזה מאמר שאלו פת תעלה בי הנכבדים ולכן נבחר לו מות מתים על ידי ייסורים אבל ענין חז"ל שהיה מיתת שריפה ה"א דאסור מה שמסר עצמו ואי' אשמעינן חז"ל דמותר ה"א דוקא חז"ל מותר שלא היו מומתים הם עצמם בידם אבל שאלו שהפילו עצמו על החרב ה"א דהוא אסור אע"פ שהוא אנוס כמ"ס גבי ד' חסדינן תרדיון מוטע שטלנה מי שכתב ואל יחבול הוא בעצמו * סוף דבר המאבד עצמו לדעת אסור מן התורה (לחננ')

ובזה יובן מאמר ז' במדרש איכה פסוק ע' אלה אני בזיכה אספסייכוים מילא ג' כפינות וכו' עמדה בת אחת ואמר' אם שכתבו שם אלהינו ונפרשו כפינו לאל זר עמדה בת שנית ואמר' כי עליך הורגנו כל היום עמדה בת' ו' ואמרה הלא אלהים יחקור ואת כי הוא יודע תעלומות לב * **בר** חכם לב יתפלא על אלו הב' כחות של מ"ה קדושים משתרי עליון באלו הפסוקי' שהביאו חז"ל צמה שהביא חז"ל * גם כת ראשונה שהביא פסוק ונפרשו כפינו והא' ליתא דהעבירה שנתפסו עליה היה לקלון דהיינו למחשך וכור כמ"ס ד"ש ו"ל * גם את השלישי שהביא פסוק כי הוא יודע תעלומות לב ומה תעלומה יש בכאן ומה צריך להקב"ה שיקור ואת שאין כונת אלו השלמים לחטוא והלא מודעת זאת לכל מהפסולות יודעו שחזרו להפיל עצמם לים :

אמנם יראה צמה שכתבנו שכל א' מה' כחות באל תת טעם לכל יחסדם שומע שהפילו עצמם לים ויאמרו איך עברו מה שכתב בתורה אך את דמכם דאסור לבדד עצמו לדעת ואף שהיו עריות שהדין הוא יגרר ואל יעבור מ"מ איכא למימר דכיון דהם נשבו להיות נרבעים ולא רובעים הוו קרקע עולם דלא עבדו מעשה כענינה שאמרו באסתר קרקע עולם היטה ואם כן לא היו

מעיקרא לא הוו אחי הארי לעדרך ונשא לא מצי פריך ודלמא לניסא רבא לא חיוני * ולוה יש לומר דכיון דברייחא מייירי בשעת משלחת ואבים כדכתבו התוספות מדנקט ברייחא ובא זאב א"כ לא סגי דלא ליוול הארי לתוך העדר לא דאס היית ראוי היה בעשה לך כמו ר"ח ב' דוסא * **והו'** ז' ע' דכיון דל"ח ב' דוסא גופיה לא איתרמי ליה אלא כשאל הדבר מה' יתברך כמ"ס במ' העניתי א"כ הדרא קוש' לדוכתא דמצי למימר בעל האן לרועה אי הויתתם הוה מקיים גם את הארי וכו' בסבתי שבקשתי כן בתחלת השב' שילחיני בעדרי וכתוב ותגור אומר ויקם לך אבל דלייתי עיואי דובי בקרייהו דלא שאלתי לא היה כותלי ודמי הא למאי דכתב רש"י ו' ל' לעיל בד' ותגור אומר וז' מה שדבק מן היוצר יעשה ואני לא בקשתי מן היוצר בתחלת השנה שילחיני בשעורים * תו קשה כי פריך דב שעת מתיבי רועה שהיה רועה וכו' לשמאל ולפירוק נמי למאי דקאמר לעיל א"ל ורעה חטי ואול ורעה שערי דמאי אמר ליה דהוה מקיים בי ותגור אומר דהכא כתי' ברועה למא ליה אי הויתתם הוה מקיים בי גם את הארי תו קשה דשמוא אמאי אצריך למימר הוה מקיים בי לא יבשו ולימ' מהפסוק גופיה דאמר לעיל הוה מקיים בי ותגור אומר :

ובל אלה הקושיות מתורגמות במאי דכתבו התוספות דשמואל מייירי דאמר ליה ורע כל מה שתר' וא"כ לא מצית למי' ותגור אומר דהא לא התפלל על דבר משויים לכך הביא פסוק מלא ולא יבשו בעת רעה דמייירי בדרך נס אפי' שלא התפלל האדיק דלא שייך ותגור אומר : **הגם** דקצת קשה דהתוספות למה תפסו קושיהם במאי דקאמר בסוף הכוונ' קשיא ולא תפסו למקשן דקאמר מתיבי דאמאי כתר לאקשויי הכא לשמואל ולא לעיל גבי ורע' חטי ושערי ואמ' י"ל דעל המקשן איכא למימר דאנה' ד' פריך למאי דקאמר לעיל לא דנקטו הכ' לרבוא דאפי' הכא איכא קוש' אומ' דחזוין דהכא קאמר קשיא דלא דר מלעיל לכך הקשו : **ובזה** נבאר הכתובי' אמר רועה היה עבדך לבניו כיוון במלת לבניו למימר כי מן השמים הראוני שאני עתיד להלחם מלחמה ה' וסבתו לארי ודוב היו להראות גבורתי שהרי רועה היה עבדך לבניו שהיה דייק נמור כמ"ס בנמרא וזה ישי אבי דוד שיא באכלוסא ונכנס באכלוסא ומן הראוי היה שיתקיים באן אבי ניסא רבא כמו ר' חנינא בן דוסא דלייתו דובי בקרייהו והם ילחמו עם הארי והדוב ואני ראיתי בהפך שאע"פ שהאן היה של אבי האדיק ועכ"ו בא הארי ונשא השם ולא יכול השם להלחם : **א"ע** שם מהעדר דלא תימא נהי דאביך היה דייק אבל בהמאנו היו רעים דמפסדי שדות אחרים ולא היו חזו האן לאתויי דובי בקרייהו לזה אמר ונשא שם מהעדר שהאן היה בתוך העדר ולא היה מרעיש בשדות אחרים * א"ע ונשא זה כיון למ"ס רש"י ו"ל במציא גבי רועה שהיה רועה ובא זאב וטרף ארי ודרס דנקט בארי דריסה שדרכו לדרוס במקומו ואינו טורף להוליד כי לא יירא מרובות עם וזה אמר דע"ה ראה איך הקב"ה ראה להראות לי גם שאלחם עם הארי שהרי ונשא זה מהעדר והולידו חזק לעדר וזה שלא כדרך טבע ולכן כתיב זה כל' דאה זה חדש אשר לא היה לעולמים שדרך הארי לדרוס במקומו אבל כאן שינה והוציא :

א"ע ויצאתי אחריו כיוון במלת אחריו לתרץ שאם יקשו לי איך עברתי לשום נפשי בכפי לזאת אחרי הארי ולעבור על אך את דמכם לזה תירץ אחריו פי' מן הארי למדתו וזה אחריו הוא כמו אחר מעשהו ואחר עצתו כמו שדרשו בגמרא אחרי אשהו אחר דבריה ואחר עתקה פי' אני למדתי מן הארי ההוא וראיתי ששינה ממה שהוא טבע הארי לדרוס במקומו וזה הוליד השם כמות שהוא חז"ל שם שהארי הורני שמתפחד ממני שהכיר בו אומץ גבורה ובורח הוא לכך יצאתי אחריו ממנו למדתי ובה תירץ דלמה לא נלחם עם הארי כשהיה בתוך העדר אמר ובא הארי ואת הדוב לרמוז שאלו עם גוריו וכיון רעה לתרץ קוש' את הארי והוא אצטרך בסוף פ' שני דקמא אריה טורף כדגבורתי כי להוליד לגוריו לפעמים טורף הארי ומוליד ואינו דורס במקומו ואם כן אתה דוד איך למדת מן הארי שערך והוליד דלא כדו גורותיו לזה תירץ גם את הדוב כמו שדרשו בל' מדות שהיו הארי והדוב עם גוריו ואפילו הכי טרף * לוכדו בזמן שהאדם דייק אינו מתירא מהחיה וכאילו דייק החיות שולטות בו וזהו רמזה המפרק ומוראכם וחתכם :

אמנם יצ' דרך נכון דס' לראי' אחרת האי סנר' דחברו הורג טפי לאפרכיז מאיסורא א' כ' לעיל דבריס סוגי' כי משגי אנה' כואלא אחיא בק' ד' דנערה ולא ידע פירכת וכי עונשין מן הרין לימא עדיפא מינה אלא מזילין בנפשו אחיא בק' ד' דטובע בנהר שהוכיר קודם אלא ודאי' דלא מסתבר הכי אלא איכא :

תו קשה דמאי פריך למ' קרא בטובע בנהר הא איכא למימר דאצטריך דקדאמר בנמרא למטרח ומגר אנורי' לזה י' שז' יישבו במאי דכתבו וא' ת' וכיון דמהכא ילפינן ומה להם אי מהכ' אי ממקו' אחר קושי' לעול' עומד' אלא דקדקו לומ' מהכ' דכיון דילפוקיה מנערה ומסתמא בנערה צריך למטרח אף למיגר כיון דכתבו ואין מושיע דמשמע האי יש מושיע בכל מה שיוכל ויש בכלל זה אפי' למטרח ולמיגר . ותו קשה במה שחירצו דלא תעמוד אחי' ללאו ואי ידע האי המקשן מאי פריך מוהשבותו נפקא ואימא אי מהתם ה' ד' דוקא עשה קמ' ל' לא תעמוד ללאו :

ותו קשיא לכאורה בפשט' דלישחוק מוהשבותו לו דהיינו למטר' בנפשו ותי' מלא תעמוד דמשמעו אפי' למיגר ושמא מכח דאיכא תרי קראי קרא דוהשבותו וקרא' דלא תעמוד מוקמינן חד אפילו למיגר אנורי' ולאו ממשמעו : **וכיון** דאתגלגל ומטא מלתא דשאלו בידן בדבר בווידיק להספד ת' :

והנה איש בא מן המערכה מעט שאלו ובגדיו קרעים וארמה על ראשו . ויאמר לו דוד אי מזה תבא . ויאמר אליו דוד מה היה הדבר . ויאמר דוד אל הנער המגיד לו איך ידעת . ויאמר דוד אל הנער המגיד לו אי מזה אתה . ויאמר אליו דוד איך לא יראה . **ויאמר** אליו דוד דמך על ראשך . **אמרו** ז' לוי' רעב צימי דוד וכו' ויאמר ה' אל שאלו ואל בית הדמים אל שאלו שלא נפסד כהלכה ואל בית הדמים

אשר המית את הנבעונים קתבע אל שאלו שלא נפסד וקתבע אל בית הדמים אין כדאמר ר' ל' בקשו את ה' וגו' כאשר משפטו שם פעלו ופרש' ו' ל' במקום שדינן האדם שם מוכידין דקדוקיו ע"כ : ויראה כונתו בחדר משני פנים או שנאמר במקום שדינן האדם שחורר על דוד כי במקום שדנוהו ואמרו שהיה חייב על שלא הספיד את שאלו כהלכ' שם מוכידין דקדקו שהי' לו ד' החר' שלא להספידו משום דסבר דשאלו הוא ניהו דגבס מיתחתו במה שהמית הנבעוני' ועון זה גרם מיתחתו כמו שפי' ו' ל' כפ' אחוני' השבן שרצה לומר אחוני' עון השבן שהוא נוב עיר הכהנים או שנאמר במקום שדינן האדם שחורר על שאלו במקום שדנוהו ותיבזהו שלא נפסד שם הוכירו דקדקו שלא נחשב כי מה שלא נפסד שאלו היה דינן לפי שאיבד עצמו לדעת ועבר על כך את דמם שהדין הוא אינן מספידין למאד עצמו לדעת לזה הוכירו דקדקו ואמרו שלא נאסר בו עון רק בדבר אשר המית הנבעונים הא עון מאד עשאו לדעת אין בו כמו שאז' ליכול אפילו אנוס כשאלו פ' ל' אך וזעזע דוד שלא הספידו **ודמה** שהקשו דאך מיתחם עונם הרעב למה שלא נפסד כהלכה . ויר' לי' הדבר ברור עס מ' ז' כלל המתעצב בהספ' ש' ת' חראיו לקברו בחייו וכונתם שראוי לתת לו א' מד' עונשים שיש שהאדם חשש עליהם אפילו בחייו וכאלו קבור בחיים ואחד מהם שהיה עני' שלא יהיה לו מנוחת וזה ממש ענין הרעב שמעני' את האדם . ועל דרך זה פירשתי בספר אהבת עולם פסוק ובגדיו קרועים ואדמה על ראשו שמה רמו היה האדם' על ראשו ובספתי דרצה לו' דה' ל' כאלו הם קבורים בחי' שנתעצלו בהספדו של שאלו :

ויאמר לו דוד אי מזה תבא . יר' כי הדק הוא אין משכיבין ומספידין לאד' אחד לא בעדות ברור והדין הוא כי עד אחד בתוך המלחמה שאמר מת אינו נאמן דדל' דדמי אנב צערו שהיה הוא בהול גם כן להנצל אמנם אם הוא סמוך למלחמה נאמן לזה דע' ה' שרצה להספידו שאלו מאוה' מקום תבא אם מקור המלחמה עממה או בסמוך ונפקא מינה אם דבריו בניסיון בדדמי והשיב ממחנה ישראל נמלטתי פי' אם תרצה תאמין אבל אני אומ' האמת כי לא באתי ממקום סמוך למלחמה רק מן המחנה עצמו וזהו מלת נמלטתי פי' ממקום דלדידי נמי הוה פחדא והורכבתי להמלט על נפשתי וזהו נמלטתי :

ויאמר אליו דוד הנד נא לי פי' עשכיו שאמרת שבאת ממקום המלחמ' עצמ' אין להאמיך בדבור בעלמ' שכתב' פלוני מת דק בענין הנד' מעלי' שתאמ' ודאי מתוהו' הסי' דקדקתי הרבה וראיתי

ביו מחוייבים לאבד עצמם לדעת ולטובע בים אלא היה להם לעבור כיון שאין זה ג' ע' דקרקע עולם הו' לזה התנצל' כתרפאונה בעצמ' אם שכתבו שם אלהינו פי' עם מ' התוספות סוף בן סורר ד' ה' ואם אסתר פרהסי' הואי דהא דלא פריך והא אסתר ג' ע' הו' משום דמקשן ידע דטעמא דקרקע עולם מהני לבטל איסור ג' ע' אזל סובר דענין פרהסי' הוא חמור דלא לעבור בפרהסי' לא מהני טעמא דקרקע עולם דעת המקשן ההוא הו' דעת כח שניה וזה אמרה אל תחשבו דמשום קרקע עולם שרי לדור' לעבור כיון שאין אנו גילוי עריות אלא פרהסי' צריך אדם לקדש השם שלא לעבור אפי' שאר מצוות בפרהסי' דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל וזה אם שכתבו שם אלהינו מלקדשו בפרהסי' נחשב לנו זה העון כאלו עבדנו ע' ז' וזהו ונפרסו כפינו לאל ז' כאלו עבדנו ע' ז' כח שנית אמרה התנצלות אחרי כי עליך הורגנו וגו' פי' אף שלא יבא עון ג' ע' כיון שאנו נרצעים שאנו קרקע עולם מכל מקום לא יבצר מהיות עבירה והו' בשע' השמר והו' כי עליך הורגנו כל היום שהוא שעה השמר ואמרו בנמרא לא שנו לא שלא בשעת השמר אבל בשע' השמר אפי' מצו' קל' יתבר' ואל יעבו' כתב' אמר' הלא אלהים יתקור זאת ב'א לתת טעם אם יאמרו למה השלכתם עצמיכם לים הרי אף בנ' ע' גמור אמרו בסוף בן סורר דכשהכריזו אין דעתא להעביר אלא להנאת עצמו מותר והו' דלמא הנכרים הצאים לרובעינו להנאת עצמן הוא דעבוד לזה תירצו הלא אלהים יתקור זאת הלא יודע אם לעקול אם לעקלקל ומי יודע אם הנכרי' עושים להעבירם דעל הסתם מה הנאה יש לאספסינוס מהנאת רביעת שרי :

כל נפש אשר הוא חי לאכלה . ירצה עם מ' התוספות פ' ד' מיתות באד' ר' לא אחר לו בשר באכילה לא באותו שעתא מאליה אבל להמית ולאכול לא : **הגם** דק' ק' לדעתם דאיי פריך דהס' בסוף סוגיא מיתני שהיו מלאכים כולין בשר לאד' ר' דלמא התם בנהמה חיה ועוף שמתו מאליהן . וזה חידוש הפכות כאן לדמות הדין היה דוקא לאד' ר' בא נח והתיר לו בשר אשר הוא חי פי' דאפילו הוא חי ואתם מצייתים אותו ולאכול מותר לכם להמיתו ולאכולו מה שלא התירתי לאדם ובהו יבא הטב אך בשר בנפשו פי' לא תטעם לפרס מלת אשר הוא חי דבא להתיר אבר מן החי אך בשר וגו' :

ואך את דמכם אמרו בנמרא כתב' באגדתא דבי רב בן נח נהרג בעד א' ובדיין א' מיד איש אחיו וכו' ופסקו הרב דהל' מלכים ובתב' הכ' מ' דמהאי מיתא דבי רב נפקא . וז' ע' דברי הרמב"ם ז"ל אהדי' דבהל' רוצח כתב ומנין שכן הוא הדין שנאמר שופר דם האדם וגו' ובפירוש אומר בשלשן לשון דרישה שהיא בידו שמים והיכי מוכי שטרא לני תרי לגבי ישראל מפיק מהאי קרא מיתת בדין אחד מיתת ב' ד' ומפיק מהאי קרא גופיה דכתיב לשון דרישה ולכאורה הוה אפשר דסבר דסיפיה דקרא גופיה מפרש אדרוש את נפש האדם ומאי את נפש האדם יתירא דכתב אלא קרא גופיה מפרש ואומר מה שאמרתי אדרוש לשון דרישה בידו שמים ולא בידו אדם הוא נפש אותו שנקרא אדם שהוא ישראל אבל נכרי שאינו נקרא אדם אינו דרישה בידו שמי' אלא בידו אדם וזה דוחק דבקרא כתיב האדם וכתבו התוספות דיש לחלק בין אדם להאדם דכי כתיב האדם נכרי' בכלל ולולא זה התירוח היה נכון דמעטם לשון אדם מפיק בנמרא דין קברי נכרים אין מטמאין :

את דמכם לנפשותיכם אפשר שכיוון במלת לנפשותיכם לרמוז הדין דישאל שחרב טרפה פטור ובן נח שחרב טרפה חייב וזהו את דמכם אדרוש מיד ההורג אתכם אף שלא יהיה אותו הדם אלא לנפשותיכם פי' נטילת נשמה דהגוף כבר בטל מחיים אפי' הכי אדרוש ולכך כתב אך מיעוט שאין כן בישראל מכל חיה אדרשנו ירצה לרמוז הדין ראה לטעים באדם על חבירו או חיה גוררנו צריך להצילו :

גרסינן ס' בן סורר על משנת ואלו שמזילין וכתבו התוספות ד' ה' להצילו בנפשו משמעות הלשון וכו' וא' ת' וכיון דמהכא ילפינן וכו' ולא מסתבר וכו' . ק' ק' אימא אין הכי כמי ואמאי מיעטו הולא מסתבר . וירא' שז' כונת בקשר הוא ת' דאחר שסמנו לומר מכח האבל קשה דאין פירוש מזילין מן העבירה אלא הפי' הוא מזילין את האד' מידו מכח זה נאשך מיעו' הולא מסתבר :

וראית כי גם העם ורבים מהעם נפלו בחרב ושאלו ויהונתן בנו
מתו דקדק לומר בהם מתו לרמוז כי הם לא נפלו בחרב האויב רק
מתו מעצמם ולזה שיהיה שלא לכתוב בהם נפלו • **ויאמר** דוד
איך ידעת כי מת שאלו פ"י כי למה שה' הדין איזהו מאב' עצמו לדע'
כגון שאמ' הריני מפיל עצמי על החרב אבל אם ראוהו הרוב ומושלך
ע"ג סיפופו ה"ו בחזקת כל המהים ז"ש זה הענין שאתה אומר שמת
שאלו מעצמו איך ידעת שהיה הדבר שמת ראיית שהוא הפיל עצמו
על החנית או ראיית שהיה מושלך ע"ג סיפופו ולא ראיית בשעה
שהפיל עצמו • **ויאמר** הנער וגו' והנה שאלו נשען על חניתו
פי' לא ראייתו בעת שנפל על החנית רק עברית דרך שם וראיתי
שכבר היה נשען פי' מושלך על חניתו ונתקע בו • **ויאמר** אלי
עמוד נא עלי ומוותני וגו' כי כל עוד נפשי בי • הרב בס' כלי יקר
כתב כי אין בזה הכתוב גורם דהל"ל כי כל עוד נפשי בי ואשער או
יהרגוני • **ויראה** לי כי שאלו הכופר לומר לאיש הזה שיהרגו
לכל יבאן הכפרים ויטעללו בו וזהו כי אחיו השבץ ע"ד י"מ שכתב
ח' ז"ל שם שהם פרישים לובשי תשנן ולפי שאפשר ואמר האיש הזה
בלבו מה לי ולגרה לגשת חסד עם שאלו להורגו קודם שיתעללו בו
אחר שהוא איבד עצמו לדעת והרג את עצמו ואין לו חלק לעה"ב
אם כן איש שלא חס על נפשו איך אחוס עליו לזה השיב שאלו כי כל
עוד נפשי בי פי' אף שנתקעתי על החנית נפשי בי ולא הרגתי את
עצמי בלא נתקעתי ופה שערין יכול אני לחיו' וזהו כי כל עוד פי'
כי עוד היום שנתקעתי בחנית נפשי בי • **אז** יר' עם הדין שהבאנו
לעיל יכול אפי' אנוס בשאלו ת"ל אך זהו כי כל עוד שנתקעתי בחני'
נשארה נפשי בי קשורה אחרי המות ואיני נקרא מאבד נפשות
שעברתי על מ"ס אך את דמכם לנפשותי' שלא עברתי שאני אנוס
ואם כן עשה חסד עמי להורגני לכל יתעללו בי • **וירחוק** דוד
בגניו ויקרע' וגו' פי' אחר אשר ראה דע' ושמע שלא איבד עצמו
לדעת או קרע אבל מהקודם היה דבר שמת מאבד עצמו •

ויאמר איך דוד דקדק כי פ"י ענה בך לאמר • הקושי'
שנתעצמו בה שיהיו אין דינין את האדם בהודאת פיו
שמת מן המהים למוט ואומר שיהרג ולא הרג וכונתו שיהרגוהו
והרמז ס' ו"ל כתב בן כהנא מלכ' וסיים וזה שהרג דוד גר העמלקי
הוראת שעה היה • **ואפשר** בזה שדקדק מלת לאמר עם מ"ס
בס' כלי יקר שלא אמר והמתני אלא ומוותני לרמוז שכבר היה
מפרפר מהחרב שנתקע בנפשו וראוי למוט אלא שזה גמר מיתתו
ואם כן זאת היתה חכמת דע' פי' ענה בך שאתה אומר האמת
ואיך מפת המתכחי למוט שאם אתה מהם כיוון שאני לא הייתי שם
מי דחקך לומר אנכי מותני דהיינו לא עשיתי לא שקרבותי מיתתו
שזוהי אפשר שיפטרך ויאמר צדק קטיל קטל והיה לך למימר
אנכי המתני את משיח' ה' שאתה המיתו לגמרי וזוהי היתה יולאת
מהשנך שאתה מן המתכחיס למוט לפועל שהייתי הורגך אלא דהיי
ממה שאמרת אנכי המתני ולא אמרת המיתו לגמרי ש"מ שאתה
דובר האמת וזהו פי' ענה בך לאמר פי' מן האמירה שלך אני יודע
שאתה דובר אמת • **אז** יר' לתרץ קושיא זאת וכבאר כתוב ויאמר
אליו דוד איך לא יראת לשלוח ידך עם מ"ס הרב בס' כלי יקר שם
ויאמר אלי מי אתה ואומר אליו עמלקי אנכי פי' כי שאלו שאל ממני
מאי זה אומה אני אם פלשתי לא אשלח ידי בו ואם עמלקי אשלח
וכיון שהשכתי לו עמלקי אנכי אז אמר לי המיתני וזוהי יר' לי שאמ'
לו דוד איך לא ירא' לומר לו שהיית עמלקי שזוהי הית' נכספה שיאמר
לך לשלוח ידך בו והיה לך למימר פלשתי אנכי וזוהי לא היית שולח
בו יד ולזה בעל הטעמי' שם טעם מפסיק במלת ירא לרמוז שכונתך
רצויה שהיא לשלוח ידך דאל"כ היית מכהם בו מאי זה עם אתה •
וזה יאמר כי פ"י ענה בך פי' פ"י ענה לפני שאל בך מאיזה עם
אתה שאמרת לו האמת עמלקי אנכי לאמר פירש וזה היתה פנה
שיאמר לך שמתיתו שאם היית אמר לו פלשתי אנכי לא היה אומ'
לך כלום וזוהי יבא העב מלת בך ומלת לאמר • **נחזור** על
הראשונה מיד כל חיה אדרשנו מיד איש אחיו • **יר'** עם הדין שכתב
הרב הל' גלכ"ב בן נח שהרג ובתגבר פטור והו דוקא מיד איש אחיו
במאונות כמוהו שיש לו ז' מאונות בלבד כמוהו אבל אם הבן כח כנתי'
שאו אינו אחיו במאונות פטור • או יראה מיד איש אחיו לרמוז הדין
דבן נח לא בעי התראה כתבן להרוג לזה והרג לזה פטור
בישראל והיינו עטמא משום דליכא התראה אבל בן נח לא בעי
התראה ואפילו שהוא מיד איש אחיו שיכול להורג לומר ובי' לחיו

מיונתי להרוג אינו אלא שנגנתי אפילו זה אדרג בן נח •
ואפשר עוד מיד האדם מיד איש אחיו עם מ"ס הרמז ס' ו"ל
פ"ג מרומם סימן ה' וז' למכ' חבדו בלי בלי והמיתו
בגון שהכהו בידו משערין כח המכה וכח ההרג אינו דומה דוחק
חבדו באכזבו למכהו ברגלו וכו' ואינו דומה חלש המכה את הכריח
ובסימן ו' כתב ומנין משערין בכל אלו שאל' או באיזה הכוה בידו
אע"פ שאמר בידו הנרדף הכתוב ההכאה להיות באיזה ז"ל כאן
כי בבן נח אפילו שההכאה לא היה בכלי אלא מיד האדם וא"כ
להיות באיזה אפילו מיד איש אחיו כיוון שנהרג תחת ידו אף הוא
נהרג ולא משערין כמו בישראל •

שופך דם האדם באדם • או"ל בגמרא דגן נח חייב על
העוברים וזהו האדם באדם • ואפשר כיון למ"ס
הרמז ס' ו"ל פ"ט ממלכים דגן נח נהרג אם הרג דוחק שיכול
להצילו בא' מאיביו והוא שופך דם האדם בשביל אדם אחר שהיה
רוצה שהיו רצים להורגו דמו יספך כיוון שהיה יכול להצילו באחד
מאיביו • או אפשר לומר עם מה שאמר פרק הנשרפין ת"ר
הכוהו' בני אדם בעשר מקלות וכו' רבי יהודה אומר בנת אחת
שניהם פטורים בזה אחר זה האחרון חייב שקירב מיתתו והו שופך
דם האדם באדם פי' עם סייוע אדם אחר דמו של האחד יספך
שהוא האחרון שקירב מיתתו וכו' ת"מ ל' דקר' מיירי שהמסייע היה
בזה אחר זה י"ל מדפלגניהו וכתב שופך דם האדם באדם ולא כתב
שופכי דם האדם ש"מ דה"ק שופך דם האדם בסייוע אדם אחר
שהתחיל קודם להרוג (לנשואין)

ואתם פרו ורבו • ק"ק בדגמרא כשהוכיחו פריה ורביה לבני
נח הוכיחו מהאי קרא ואמאי לא הוכיחו ממה שנאמר
לאדם ר' ויאמר להם פרו ורבו • **והתוספות** יבמות דף
ס' ד"ה ולא קאמר פרו ורבו כתבו וז' ואף עלב דלאר"ה נאמי
ההוא לברכה עכ"ל • וק"ק דאמאי לא ק"ל במתני' לת' קאמי
מיישב קרא דפרו ורבו דנאמ' לאר"ה ויתרצו ההו' לברכ' דתריצו •
ואפשר לרוב יוסף ק"ל דאלו במתני' ה"א דת"ק מדרש פרו ורבו
על אר"ה ר' בלבד ואמר בלאון רבים משום דהמזוה נעשית ע"י שנים
כדכתב הגאון מהר"א ס' ו"ל אבל רבי יוסף דרייך לאון פרו ורבו רבי'
לא קאמר פריה ורביה קשה • ותו קשה לתירוץ דהייך דרייך
רבי יוסף מדלל כתיב פרו ורבו משמע דאי כתב הכי ה"א דהמזוה
על שניהם והא' ליתא דהתם נמי כי קא' לפרה ורבה לברכ' באמר •
ויר' לישב זה במאידך ק"ק תו בגמרא דרייך דהל"ל פרו ורבו והיינו
מצי למכתב הכי כיוון דס' מדבר עם יעקב לחוד ולא עם אשתו גם
כן כמו בפסוק דאדם הראשון • כמ"ס רש"י ו"ל על שם בנימין
ואף על פי שכבר נאמרה וזוהי נאמר כבר למידונו התוספות כלל
גדול בסנהדרין דף כ"ט ד"ה כהנים לויס לא נאמר אלא האדם
דלא בעי למימר ליכתוב האדם בפירוש אלא ה"פ לא נאמר לאון
אחר דלישתמע האד' הכא נמי כיוון דהקב"ה נישא ליעקב על בנימין
שכבר היה במעשה כמ"ס רש"י ו"ל שזוהי גוי וקהל גוים אם כן לא
ליכתוב פריה ורבה דמשמע קפידא שאין האשה מצווה ליכתוב גוי
וקהל גוים יבא ממך • ותו לא ולא ליכתוב פריה ורבה דבזה כיון דלא
היה כתיב פריה ורבי' מסתמא הוה משמע פרו ורבו על שניהם
ז"ל ולא כתיב פרו ורבו פי' ולא כתיב גוי וקהל גוים יבא ממך ותו
לא דמסתמא הוה כאלו אמר פרו ורבו •

ואתם פרו ורבו • ק"ק למה חזר לאומרו כאן והרי כבר
נאמר • ותו מאי שרצו בארץ • ויר' דלכך כתבו
תרי וימי' להסמיכו עם שופך דם האדם לו' הדין שאמרו ביבמות
דף ס' ג' אשתם היו לו בנים ומתו לא קיי' פריה ורבי' מ"ט לשב' יצרה
בעינן וליכא • הגם דיש לעיין שם במאי דפרדך התם והאמר
ליה רבנן לרב ששת נסבין איתתא ולהו לך בני ומאי קושיא דלמא
רב ששת הוו ליה בנות ולא בנים ואמרו ליה נסבין ולהו לך
בנים ואמר להו כתיב י' לי בני בנות וזוהי משלי' ויינו כמו
שחירוהו התם כי תנאי ההיא להשלי' וכן פירש' שם חו"צ
במאי דבעי התם מנא הא מילתא דאמור רבנן בני בנים
כבנים וכתב רש"י ו"ל בני בנות ומאי בעי הא מקרא מלא ואת
בניו לא הביר ואמרו בגמרא דשט לוי לא עבד ע"ו ומאי בנות
בני בתי מישאל וקרי להו בניו וזהו פשט ובתב רש"י ו"ל
בפירוש התורה לזה א' בעצם ב' פעמים פרו ורבו בבני נח
לא תתבנו כי בקיום פריה ורביה פעם א' אם מתו יבאם י"ח
או

פן יענש לזה אמר לו הקב"ה אל תירא אברהם מהשבעה לפי שעל ידי השבעה שנשבעת בשמי הים מנן לך שלא חטאת ליהנות מן הממון דאם לא היה השבעה שנשבעה היית מוורו ועומד אפשר שהיה הוצר מסיחך שתקח הממון נמצא כי מה שנשבעת היה לזרועיך גרמיק ודקין הוא דלזרועיך גרמיה שרי * וכנגד מה שהיה ירא אולי נתמעטו וכיוותיו מחמת מה שנעשה לו כס וניצול לזה הצטיון שכרך הרבה מאד כמ"ש רש"י ו"ל וא"ת וכימה איסור היה בדבר אלו היה אברהם לוקח השלל מה בדרך כיון שנתחילו הבעלים י"ל דאם חשבו שאני כמ"ש בנמצא קשה להשיב גול הנאכל שאפילו דקין נמור אין יכול להשיב ואזכר מאברהם הרי דלנבי דידה הווי גול :

ואפשר עוד בפסוק הרימותי ידי שאינה שבעה אלא נדר ויש סיוע לזה מהמתרגם ארימות ידי נצלו ופרש"י ו"ל כמ"ש תענית גבי יוסר נצלו פירוש אחר נצלו הוא לשון נדר ויש ראייה לזה שאינה שבעה משום דאי הוי שבעה קשה דפתח בשבעה וסיים באם אקח שהוא לשון נדר והל"כ כי לא אקח אמנם כיון עס מה דתנן פ' אף על פי המקדים מעשה ידי אשתו וכולי ומקור דאמר יקדשו לי לעושיהן ובתנא דתוספות להקב"ה ששאלו זה עצמו רצה אע"ה להדיר עצמו בלשון קונס אם יקח וה"ק הרמותי ידי אלה כ"פ אני עושה ידי תרומה והפרשה אלה ששאלם שיהיה שלו כל מה שארוויי בהם שלא אהנה ממנו אם אקח מכל אשר לך ואמר בלשון זה לפי שלא היה יכול לאסור מעשה ידיו דהוי דבר שלא בא לעולם אבל הידים הם בעולם והקדים :

אם מחוטט לך דקדק הכפל * ותו מה עושר שייך בחוט או שרוך נעל שסיים ואמר ואל תאמר אני העשרתי * ויראה דה"פ אם אעבד לעצמי מחוט ועד שרוך נעל משלל המלכים שזה גול אצלי ולא זו אלא אף זו אם אקח אפילו מכל אשר לך שנתרצית ואמרת והרכוש קח לך ובכל זה אחר אע"ה אפי' מה שנתן מהשלל שהביא מעשר למלכי נדק יפרעו לו חלק הנוגע למלך סדו' ובוה יבא ואל תאמר אני העשרתי את אברהם שאם לא אפרע לו חלק הנוגע לו למעשר יאמר אני העשרתי את אברהם ע"י מה שנתן מממנו מעשר כמו שאז"ל עשר בשביל שתעשר וזה ליתא דבלאו הכי הקב"ה נדר הנטיחני שיהיה עשיר ואברךך בנאמן * אמנם לפי דרך חו"ל שפירשו הרמותי ידי לשון שבעה יאמר במחזה לאמר פ' כי מה שהוצרך הקב"ה להראות לאברהם היה לאמר בשביל אמירה אחת שאמר אברהם למלך כדום הרמותי ידי ששבע ונקיירא מהשבעה הוצרך להיות נבלה אליו ולומר לו אל תירא אברהם דלא זו בלבד אשר לא יקדך עון בדבר אלא אף זו אתה מוכן לקבל שכר כמו שאז"ל בשכר שאמר אברהם אם מחוטט זכו בניו לב' מצות תכלת וחליצה * ויאמר מה תתן לי פ' אמר אברהם בלבו כיון שאני הייתי ממיתר אולי נתמעטו וכיוותי ועל ידי זה אולי יתנקה הבטחת הורע אם כן אם אמת הדבר כי הבטחת הורע במקומה עומדת אם כן למה הוצרך הקב"ה לעשות עמו כלל ופרט אל תירא אברהם כלל לכל הדמים שאני ירא ואחר כך אמר ואני ממנן לך להצילך מן האויבים שכרך הרבה מאד לעב"כ כמ"ש רש"י ו"ל והוה פרט ואם היתה בכלל הבטחת הבני' לימא אל תירא וכל מה שאני ירא בכלל אם כן מדעשה כלל ופרט משמע אין בכלל אל תירא אלא מה שנפרט והבטחת הבנים משמע שנתנה ואם כן מה תתן לי * א"ע ואנכי הולך עירי פ' ועוד תלונה אחרת כי אף אם יהיה לי זרע עכשיו שאני בחוקפי חוק ללמוד וללמד הולך עירי בהוה בלא בן ללמדו ובן משק ביתי שדולה ומשקה תורתי הוא דמשק אליעזר ובזמן שיהיה לי בן לעת וקנה יבטל בחילא אוכל ללמדו :

ואמר אברהם הן לי לא נתת זרע * עוד ישוב ויתלונן כי אף שהבטחת להיות לי בן מכל מקום לא נתת לי זרע דקדק לומר זרע פירש זרע אגשים נדר בנזרין שהרי אמרת והיה זרעך כעפר אי מה עפר הכל דשים בו אף בני זרעה בן ביתי יורש אותי לא אמר יורשי כדי שלא יזנן על הממון אלא אותי פ' מהיותי וחיבותי של החכמה :

ואפשר דשני אמירות של אברהם הראשונה היה כנגד הממון כי בן משק ביתי שהוא הממון ויורשי הוא לזה שהלכתי בשבילי למשק ועוררי ה' * ואמירה שני' כנגד החכמה שזרע אליעזר * ויוצא אותו החוזה * כנר ידעת

או אם הרנוס אלא הקב"ה יפרע מן ההורג סוף דם האדם דמו יספך ואקס אף שקיימת פסע א' פריה ורביה והרנו בניכס או מקו חורו ופרו ורבו ואם תאמר למה לזה תירוצו שרצו בארץ פי' אין הטעם בהוא מ"ד בנמצא קיים משום שנזקק אלא הטעם הוא משום קיום הארץ להשתדל בנטיחן והוה שרצו בארץ ודוק : **ועתה** חלעלינו חונת ביאור המאמר * ונ"ע במ"ש איוב אפתול אמר יספך לארץ מררתי ועבשתי ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למצוה ומאי יספך לארץ מררתי דמירי בעיני החיי' עם ויוסף וכו' דמירי בעיני הממון וטפי הל' ועבשתי ויחי איוב או הל' אפתול אמר ערס יצאתי ועבשתי ויוסף ה' * ובדרך הלצה אפשר עם הדין מי שיש לו שתי מרות טרפ' אמר בענ' הכתוב אומר את כל אשר לאיוב דמשמע דכל מה שהי' לאיוב ונאבד נתן לו ה' למשנה ואם כן אפתול אמר יספך לארץ מררתי ובודאי דהיינו שניעל ממנו כל המרה ולא כשתיר בו כלום דאם כשתיר היכי קאמר במ' מולין אפשר איוב יספך לארץ מררתי ועדין קיים לא מעשה נסים הוא * ואם כן כיון שלא כשתיר כלום מהמרה כי כתיב ויוסף ה' למשנה היינו שנאבד ממנו מרה אחת ונולדו לו שתי מרות ואין אפשר דחי בשתי מרות אפתול אלא שראה עולם חדש מחודש שלא היה לעולמים לסיוט בשתי מרות * ויש לי ראייה דמה שכתוב כל אשר לאיוב למשנה לאו דוקא בבנים וממון אלא אף בחיות ובריאות * ממ"ש ב"ר פ' ס"א ויוסף אברהם וכו' ו"ל שנתנו של איוב לא היו אלא ע' וכתיב ויחי איוב אחרי זאת ק' מ ופרש"י דררש מאת כל אשר לאיוב מלת כל הוא אפי' הענין החיות והבריאות :

אמנם מה שיר' אמתו בזה דכל מי שנשפך מררתו הוא טרפ' ואיוב חי ואף על גב דליכא טרפה דחיי שנים רבות הרי כתבו התוספות דטרפה אע"פ שיהיה שנים רבות אינו חי בריא אלא חולה פ"ב ע"ז ומבנות ואם כן איוב ראה עולם חדש דאל"כ אפתול אמר יספך לארץ מררתי והיה לו לישר חולה כמו כל טרפה דעלמא ולא די שלא בשאר חולה אלא אף זו ויוסף ה' למשנ' דמשמע ליה דכל מה שהיה לו מקודם ונאבד ממנו אתוסף ליה משנה ומבראשון ואף בענין הבריאות ואין אפשר זה אם לא שראה עולם חדש ולהכי לא פשטו ועבשתי ויחי איוב ק"מ שנה דליכא למימר אע"פ שחי הרבה חי שלא בבריאות אלא חולה ודוק :

פרשת לך לך

לך לך

מאריך * ואעפך לנו גדול ואברהם מברכיך * בנמצא אמר ר' יצחק ד' דברים מקרעין גורדין של אדם דקה זעקה שנוי השם שנוי מעשה וכו' שנוי השם משרה דכתיב לא תקרא את שמי שרי * וי"א אף שנוי מקום ות"ק ההוא וכוונת דא"י * ידוע הוא שאין מול לשראל והוכיחו מאע"ה שאל' לו הבט נא השמימה ויש לעיין בזה הפסוקים :

אחר הדברים האלה היה דבר ה' בנחמה לאמר * ויאמר אברהם מה תתן לי * ויאמר אברהם הן לי לא נתת זרע והנה דבר ה' ויוצא אותו ק"ק מאי אחר ומאי לאמר * ותו וכו' ראש אמנה שהיה אע"ה לא האמין במ"ש לו הו"ת במה שקד' ושמתי את זרעך כעפר הארץ * ותו ב' פעמים ויאמר אברהם ונראה לפוס ריהטא דתרווייכו שאלה תדא * ותו מאי יורש אותי יורשי מובעיליה * ותו מאי אשר יצא ממך בן מבועיליה * ותו ב"ש וספור הכבדים והדר כתב אם תוכל לספור ולא הל' רק הבט נא השמימה אם תוכל לספור הכבדים * ותו מאי נא * ותו דאחר שהמשיג לעפר אפוכי מטרפת למ"ל לחזור להמשיג לכבדים * ותו למה סינה לכתוב בה יהיה זרעך ולא כתב גם זרעך יספר כמו שא' צעפר גם זרעך ומנה :

ויראה מקושר עם מ"ש למעלה ויאמר אברהם אל מלך כדום הרמותי ידי וכו' ואז"ל שהוא לשון שבעה כמו וירס ידו והוה אחר הדברים שאירע שנשבע אברהם הכה לבו אותו ואמר איך הוצרכתי לישבע ובלא שבעה הייתי יכול לעשות ודאב בלבו

פרשת לך לך

והולך לא"י אבל אדם אחד שמענו מקומו לא כשהוא אומר לך אל ארץ המוריה דמלת לך הסם מופנה לדון ג"ש מה הסם וכות דהר המוריה גרים שנקעק שם אף כאן לך השני הוא החביב דהלכ' כת"ק דהשנוי מקום המועיל הוא מח"ל לארץ :

ונבאר הפסוקים ק"ק יתור לך לך ועוד מה שהקשו ר"ל מאי אשר ארץ ולמה לא בילה לו מיד ועוד ק"ק דהפסוק סותר עצמו בתחלה כתב הארץ בה"א הידוע' כאלו מודעת לאע"ה והדר כתב אשר ארץ ולמה י"ל ע"מ ש' בב"ר שהטעם שאל' לאע"ה שיגלה מארצו היה בשביל להראות יופי וזכות אברהם בעולם משל ללוחית של פלייטין וכו' ו"ש לך לך אל הארץ הידועה לך שהיא א"י והטעם שאני מנוד כן הוא אשר ארץ שדוגה אני להראותך בעולם ואינו חוזר למלת הארץ והראיה שבעל הפעמים שם טעם מפסיק במלת הארץ :

ובב"ר רבי יצחק פתח שמעי בת ורבינו' משל למלך וכו' כך אברהם היה אומר בלבו שאלו העולם הובו בלי מנהיג וכו' הוקשה להם מה שהקשה רש"י ו"ו להלא כבר יצא משם וכו' יתירא וכו' ודאיפכא ה"ל בתחלה יוצא האדם מבית אביו ואחר כך ממולדתו שהיא השכונה ואחר כך מהארץ לזה פתח שמעי בת ורבינו' אונק' ושכחי עמך דהאכסניא ההולך למקום אחר לענין היציאה ודאי דתחלה נאמר עליו שיוצא מבית אביו ואחר כך יוצא מתוך עמו אבל דאכסנאי שיושב בעיר אחרת בתחלה נאמר עליו שזוכר עמו שאינו פ"כ חביב בעיניו אחר כך עוד מעט ושוכח בית אביו והוא ושכחי עמך ובית אביך כך כנאמר לאברהם לך לך אינו על הליכת הרגל שהרי כבר יצא משם אלא מדבר על האדם שסמך ומסיע לבדו דבר אחר והולך לך מארץ פ"י אפה כבר יצאת מארצך אבל עדין תאות ארצך שקועה בלכך לך והסר תאות ארצך מלכך ואחר כך בהדרגות תסיר תאות מולדתך שהיא שכונתך ואחר כך תסיר תאות בית אביך שהיא התאווה החביבה מכולם שהיא נשכחת לבסוף והוא ע"י ושכחי עמך בתחלה ואחר כך בית אביך ו"ו לך לך אינו הליכה הטבעית דאם כן בלך סני אמנם אחר כך לך שהוא לרעתך כמו שחל לך שדרשו לרעתך כך אע"ה לך מסבחתך ורעתך שיש בלכך אהבה עם ארצך ולא וו אלא אף שכת תאות מולדתך חביב יותר ואף גם זאת שכת תאות בית אביך החביב לך יותר או אפשר שזרשים לך לך מסבחתך שאתה סובר העולם בלא מנהיג ולך לא"י שם ארץ את כבודי כי כאן אין כבודי להגלות לך יפה :

ואעשך לגוי גדול אמרו במדרש אביב שאמר לו יתברך אעשה אותך כהן גדול וכו' יבא הטעם אומרו אחר כך ואברהם שהרי בהפך ה"ל לקודם מצינו שזכרו ואחר כך היו לו בנים דכתב אמנם כיון למה שנתלקו במ' חולין בפ' ואני אברכם דרבי ישמעאל מוקילה אהבניו' ע"י ישראל וקאמר הסם נגמרא ישמעאל כהנא מסייע כהני דמוקי לברכת כהנים בזהו ברכת ישראל דהכי עדיפא אבל לר"ע טפי ברכה יש לישראל מן הכהנים לזה הצטיח הקב"ה לאברהם שאף שבעשה אותך כהן לא בשביל זה תפסיד ברכת כהנים האמורה לישראל כמו שהוא לשאר כהנים אבל לדידך אף שבעשך לגוי גדול דהיינו כהן ואברהם והטעם הוא כמ"ש להלן ונברכו כן שא"ל מהיכן וכו' ישראל לכה תברכו אברהם שכתבו בו כה יתה ורעד ואם כן כיון שישראל וזכר לברכ' כהנים בשבילך כל שכן אפה :

ואפשר עוד והיה ברכה ולא אמר והיה בדרך לרמוז מה שא"ל שהקדים הקב"ה ברכת מנן אברהם לברכתו שהוא גבורות אתה גבור וכו' ואגדלה שמך כ"כ עד שתהיה ברכה בעצם וראשונה וכו' בלץ טוב על מלכי זרע שא"ל בפ' והוא כהן לאל עליון שבקש הקב"ה להוציא הכהונה משם ובשביל שהקדים ברכת אברהם לברכת קונו הוציא הכהנה מאברה' וכו' תיקנו ייתור גלת והוא וגם מלות לאל עליון אלא הוא טעם לדייק הוצא מן הכתוב והוא כהן ואין ורעו כהן ותדע לך למה אין ורעו כהן לאל עליון פי' למ"ד לאל בשביל כלומר בשביל אל עליון שלא כהנא בכוז אמנם מלכי זרע קרו אחרת עמו דסבר בדעתו דאע"ה שאני דהקב"ה בעצמו חלק לו כבוד להקדים ברכת מנן אברהם לברכת אתה גבור אבל טעה בשיקולו דהקב"ה רשאי בעצמו מרוב עמיתו לחלוק כבוד לצדיק אבל אחרים לא :

מה שסופר בנמרא מההוא מינא דאמר לר"ג דעכנא למימני כוכבי אייתי חבזי אוקמיניהו בדרבילא ואמר ליה מיכניהו אחר ליה אוקמיניהו אחר ליה רקיעא הכי דהר נמצא כי יתברך נקרא מונה מספר לכוכבים מאין מונה כמוהו בהיות הדבר חוזר בגלגל אבל לידע המינא אפשר יהיה חכם גדול נמצא שיוכל לספר הכוכבים ומה גם הגדולים שידעו מינאם שהם אלק וכך כת"ש התופנים זהו הבט נא שמימה שהעמיד הקב"ה רגע אחד הגלגל שלא יהיה חוזר בזכות אברהם כדי שיוכל לספור הכוכבים והוא לשון נא הבט נא פי' בעונה הושת שאין הגלגל חוזר ובספור הכוכבים שנפסע אחרת לא תוכל לספור כיון שהגלגל חוזר והוא כונת ר"ל שאמרו שהעלה למעלה מנגלל תמה כלומר שהיתה מעלת אע"ה בנות' שעה גדולה מנגלל תמה ששצבילו עשה הקב"ה כס שיעמוד מעט הגלגל בלי כבוד כדי שיוכל לספור כיון שאינו מסבך והוא אם תוכל לספור ודאי תוכל בעונה הושת אחר שנתתי לך מעלה על הגלגל לשבתך והוא הכוכבים בה"א הידוע כלומר הגדולי' הידוע לתוכני' מהפסוק ומצינו אס כמו אשר כמ"ש רש"י ו"ל פ' חיי עד אס כלו לשמות אשר ויאת' לו כה יהיה ורעד לא אמר גם ורעד ימנה כמ"ש לעיל אבל בעשר הארץ דהסם מיירי לענין הריבוי אמנם הכא לפי שהתלונן אע"ה באומרו הן לי לא נתת ורע פי' חשוב ע"ד ורע אנשים כי עפר הארץ יובן שהיו דשכעפר לזה הצטיח פה ויאמר לו כה כחשיבותה שהעליתיך במעלה יותר מן הגלגל כה יהיה ורעד שהרי עמדו למטה ויהושע ע"ה :

אלכה כא למאמר הראשון אמר רבי יצחק דברים מקרעין וכו' ק"ק דליפאט שנוי השם מרדכיב קודם באברהם והיה שמך אברהם כי אב המזן נויס מתתך תו קשה במאי דקאמר ואידך ההוא וכו' דא"י דאבניא ליה וסוף סוף לחשוב ה' דברים ולימא נמי וכות א"י תו קשה דכיון דהב"ר וכו' דא"י גרים אס כן שנוי השם דקורע גזר דין מנ"ל ואימא עד דאיכא תרתי שנוי השם וכו' דא"י י"ל דלהכי יליף שנוי השם משרה משום דבשרה אחר שנוי השם כתוב בה וגם נתתי לך ממנה בן דאי לאו שנתנה שמה היה יכול אברהם להבנות מאשה אחרת אבל באברהם לא ציינן ביה שנוי השם דמאס שהלך מארצו כתיב ביה לך ואעשך לגוי גדול נמצא דלכל חד אהביא וכות אחד לאברהם אהביא ליה וכות השנוי מקום להבנות ולשרה כדי שתזכה להבנות מאברהם אהביא לה שנוי השם ואם תאמר למה לא הכפיק לאברהם לקרוע גזר דין בשנוי השם כמו בשרה י"ל דשנוי השם ליכא באברהם אלא הוסף השם שגלגל שם אברהם מלא יש שם אברהם חסר והוא כמו יוסף יהוסף שאין זה שנוי השם וזה כתבו הראשונים טעם למה שאנו קורים שם יעקב אחר שנשתנה ואין אנו קורים שם אברהם וכו' יתיישב ייתור לך לך פי' ההליכה והשנוי מקום הוא בשבילך ללא שייך בך שנוי השם אלא הוספת השם וזה רמז באומרו ואגדלה שמך כלומר שמך לא ישתנה אלא אני עושה אותך גדול מאברהם לאברהם בה"א נוספת והולך לך פי' מלת לך למעט דבשביל שרה אינה אריכה שנוי מקום ואימא דקשיא תו דלחשוב ת"ק ה' דברים י"ל דלא חשיב אלא ד' דברים שכל אחד בפני עצמה גורם לבטל הגזר דין אבל שנוי מקום בברת' ק"ק דלמא בצינן תרתי שנוי מקום ושאותו מקום יהיה מח"ל לא"י אבל היושב בארץ ישראל ולא היה קודם בחוזה לארץ לא מבטל הגזר ואם כן לא חשיב ת"ק אלא הכיר דברים דפשיטא ליה אבל כך דשנוי מקום דלך לך מספ"ל אי בעינן תרתי או אי חד שנוי מילתא דמספ"ל לא חשיב :

ובזה נבין דבריהם במדרש לך לך איני יודע איזה מהם חביב אס הראשונה אס השניה כשהוא אומר ולך לך אל ארץ המוריה הוי אומר השנייה חביב וכו' מתוקן איני יודע פי' הקב"ה אמר לאברהם ד' דברים הא' שילך וישנה מקומו וזה המכוון במלת לך ועוד אמר לו לך מארצך פי' לארס כמון שאתה בח"ל אהבני שחלק אל הארץ אשר ארץך ויהיו לך בנים והוא איני יודע אי זה מהם חביב פי' מאיזה טעם חביב לפני המקו' לבטל גזרתו אס הראשונה שאמר לך דהיינו שנוי מקום בלבד יהיה אל המקום שהיה וכפי זה נקטינן הלכה כי א"א שנוי מקום או דלמא השניה עיקר דאמר לו יתברך לך מארצך פי' דוקא לך מועיל השנוי מקום למי שאתה יוצא מארצך עממה שהיה ח"ל

אבל שרה אשתך * ק"ק אבל בתחלת ענין ותרנם בקושטא
 אמנם נראה כי כלפי שהתחנן אברהם לו ישמעאל ויהיה
 למנוח ודורו ל' שיהיה ירא את ה' על שם התהלך לפני * לזה השיב
 לו הקב"ה אבל אין הדבר כמו שאתה סובר שישמעאל יהיה ירא ה'
 אבל יצחק יהיה ירא את ה' והוא המכוון במלת וילדת לך פי' דומה
 לך ירא ה' והקמותי את בריתי אתו לברית עולם אינו מדבר על
 המילה רק הנתיחו שאתן לו התורה שהיא בריתי יומם ולילה והיא
 ברית עולם פי' התנאי שעשיתי עם העולם במ"ת אם ישראל מקבלין
 תורתו וכו' קיים זה עם יצחק ולורעו אתן התורה ולזה נקרא יו"ד
 יצחק על שם עשרת הדברים :

פרשת וירא

וירא ב' ר' רב איסי פתח אם אמאם משפט עבדי ואמתי
 זה אברהם ויקח אברהם את ישמעאל בנו וגומר
 אלולי שעשיתי כן מהיכן היה הקב"ה נבלה עלי
הנה רש"י ו'ל כתב וירא אליו יוס"ב למיתו היה והנאון
 מהרא"ס ו'ל תמה כי לפי פרש"י ו'ל סבור דפשי ימי'
 הראשונים איכא סכנתא טפי א' כ' נהי דליכא למימר דביום ראשון
 למיתו בקרו שיום א' היה טרוד אברהם במילת עבדיו מיהו ימיא
 דוירא אליו ביום שני דלית ביה סכנתא טפי מיום הב' לכ"ע י"ל
 דהיא אבותת דדורא דקרא מיירי ביום שלישי שאינו חולה כל כך
 דלוי ביום שני למילת שהאדם מסוכן היאך יוא אברהם לחון וכן
 אחר אורחים :

עור תמה שם הנאון דהא דרבי חמא בר חנינא שאמר יוס"ב
 למיתו היה סותר הא דאמרין בפסח כולד יצחק וכתב
 ועל כרחינו לו' דהא דרבי חמא דאמר יוס"ב למיתו פליגא
 אבראשית רבה וסובר שיום ב' למיתו בי"ז בניסן היה ובו היה
 הביקור :

וצ"ע דכיון דבעית למימר דר' חמא פליג אב' ר' מידחקו לומר
 שסובר ר' חמא דר' למיתו בי"ז בניסן דכפי זה כשנולד
 יצחק בשנה האחרת היה בי"ז בניסן כמו שאז"ל ששע"ו לו בכותל
 ואמר לו לשנה אחרת כשיגיע חמה לכאן ולפי זה חולק רבי
 חמא אף אנרייתא דסדר עולם דתניא בט"ו בניסן נולד יצחק
 וטפי ה'ל לנאון ו'ל למימר דרבי חמא חולק אב' ר' וסובר כסוגי' דפ'
 קמא דר' דהא דאמר דבתשרי היתה מלת יצחק ונולד בט"ו בניסן
 ואחיה הריא סוגיא כברייתא דסדר עולם * ואם תאמר אם
 מילת יצחק היתה בתשרי איך יתישב למועד הזה לזה יש להביא
 דברי התוספות פרק קמא דר"ה :

התוספות ו'ל כתבו דר"ה אלא דקאי בנח וכו' כתבו בסוף
 הדבור וו'ל תימה דכל הכי דאמרין בתשרי
 הוה היכי מקיים קרא דלמועד הוה בשנה האחרת ואיך יתכן לומר
 שנגזטו בפסח ולא נימול עד תשרי וכו' כתבו זה דאם תאמר דשפיר
 מקיימת למועד הוה בשנה האחרת דרועה לומר בפסח אחר וזווי
 הקדוש ברוך הוא היה בפסח ולא נימול עד תשרי לזה כתבו
 דאיך יתכן לומר כן * וצ"ע דתיקשי להו בפי ריהעת המקשן
 דפרקי' אימת קאי אלימא בפסח וקאמר בעצרת בתמזין יומין מי
 ילדא ואדפרקי' בתמזין מיימין ילדא שהי' כפי הטבע שיוכל הדוח'
 לרחות דנעשה לה אף בזה מעשה נסים כמו שנעשה לה נסים
 בענין ההריון ליפרוק עדיף מינה דאי קאי בפסח וא"ל בעצרת
 היכי מקיים קרא דכתוב למועד הוה בשנה האחרת דהשתא לא מניית
 לתרוצי דתריק ר"ת ו'ל דסבר כמ' ד' בניסן נברא העולם דהא אינו
 לא ניסן ולא תשרי ואין לומר דאמר לא"ע בפרק מילה זויה
 עצרת ואמר לו הקב"ה למועד הוה בשנה האחרת שהוא עצרת אחר
 אלא שבצרת המלאכים שאמרו לו למועד ראובן אליך אחיה
 בפסח * הא ליכא למימר דהאמרין דוירא אליו ה' היתה ביום ב'
 של מילה כמ' ש' התוספות בראש הדבור דפר' מילה ובשאר המלאכים
 היתה ביום אחד : ונתן דאי אמרין דיכול להיות דבשאר המלאכים
 ופ' מילה לא היה ביום א' א' כמאי יאקשו התו' תימה כל הכי דאמר
 בתשרי הוה היכי מקיימת למועד הוה בשנה האחרת ומאי קשיא
 כשאמר :

אז יר' והיה ברכה ולא אמר והיה ברוך עם משו' לפסוק
 ויקרא שם בשם ה' מאחר שאכלו ושתו אמר להם אמרו ברכ'
 זהו אחר שאברהם במזון ואבדלה שמך שכל העם יבאו לאכול
 לביחק או והיה ברכה לא אמר והיה ברוך אלא אתה תהיה בכת
 הברכה שיברכו לשמי שעל ידי שישלך ממון לתת לכל העולם
 לאכול אחר כך אתה שואל מהם דמי האכילה ואין להם מוכרחים
 לברך ברכת המזון :

ובזה יובן מ"ש חו"ג * מקצתן ימיו של אדם וא' מי שנותנין
 לו כוס לברך ואינו מברך שנאמר ואברהם מברכך *
 וק"ק דהיכא רמיוא כוס ברכת המזון אלא כיון שעקר ברכת המזון
 היה סנה אברהם כמו שגרמו בזה ברכה שכתבו דלא קאמר
 והיה ברוך ודורו ל' ברוך אברהם לאל עליון קונה שמים וארץ שאמר
 הקב"ה לאברהם אתה שותפי במ' ב' מאלא כשמברכים ברכת המזון
 ברוך שאכלנו משלו אברהם בכלל שאף הוא שותף ועל זה אמר לו
 הקב"ה מברכך שאומרים ברכת המזון ברוך ומכלל הן אתה שומע
 לאו הא אין מברכין ברכת המזון אברור וראה ענוותו של הקב"ה
 שלא אמר מברכי ברוך אלא מברכך :

ואעשך לגוי גדול ואברהם ואבדלה שמך ליישב הייתור ולסון
 והיה ברכה שלא אמר והיה ברוך פירו' שקודם
 שתקרא אברהם שאעשך לגוי אחד בלבד דהיינו ישמעאל או ואברהם
 צריך אתה שאברכך משום דכיון דיש מינן לאומות אין הברכה
 שורה בדבר המנוי אבל כשאבדלה שמך הקצר שהוא אברהם ותקרא
 אברהם או אין צריך לך שאברכך אלא והיה מעצמך ברכה שישאל
 הם דבר הסמוי מן העין שאין נודע מנינם :

ואברהם מברכך ומקללך אאור * ק"ק השינוי דמברכך
 אמר לשון רבים ובמקללים לשון יחיד ועוד קשה
 שינוי אחר דהל' ומקלל קלל * ויר' עם מ"ש בנמרא אפי' נכרי'
 המברכים את ישראל מתברכים והוכיחו מזה הכתוב זהו במדבר'
 בין ישראל בין נכרי' אברך בענין אחד אבל במקלל' יש חילוק
 דקטע מקללך שהוא היחיד הנכרי ואחרי עליו שהוא קלל את ישראל
 ואינו לא מקללו בלבד שהוא קולא לא אחרי עליו אאור כמ' ש' בנמ'
 ארור בו גדיו ב' שמתא וכו' אבל אם המקלל הוא ישראל את ישראל
 לא אחרי עליו לומר לו אאור כיון שהוא ישראל דדי לו שאקללנו
 ואעשך לו כבוד יותר ממני כמ' ש' ו'ל גדול מה שנאמר בנדיק ומקללך
 אאור אבל בהקב"ה לא כתוב אלא וזווי יקלו ודרשו מעל ספר אהבת
 עולם בזה הפסוק וקראו :

ויאמר ה' אל אברהם שרי אשתך וגו' * וברכתיה וגם נתתי
 לך ממנה בן וברכתיה והיתה לגוים מלכי גוים ממנה
 יהיו * ק"ק ייתור אשתך * ותו מאי כי שרה שמה דמשמע
 מעיקרא ולא הל' אלא כי שרה ותו מאי וברכתיה אם לענין
 הבנים הרי כבר נאמר וגם נתתי לך בן * ותו מאי וברכתיה פעם
 שנית * ותו מאי והיתה לגוים * ויראה עם משו' כי אברהם
 בתחלה אב לארם ואחר כך אב לכל העולם * וכן שרי בתחלה שרתי
 ואחר כך שרה לכל העולם וכו' עם מה שהוא הדין אשת חבר הרי
 היא כחבר וזהו שרי אחר שהיא אשתך שאתה נקרא אברהם על שם
 שאתה אב המזון לכל העולם אס' כן גם היא אין ראוי שתקרא שרי
 דמשמע שרה שלי אלא כי שרה ראוי שיהיה שמה שרועה לומר שרה
 לכל העולם * אמר עוד וברכתיה עם משו' ל' אשת חיל עשר' בעלה
 בעלה מתעשר בה והיא אינה מתעשרת וזהו מלבד הטעם שאמרתי
 אשת חבר הרי היא כחבר ואת האשה ברכתיה שיהיה יותר ממך
 שהרי אמרתי כל אשר תאמר אליך שרה שמע * א"ע וגם נתתי
 לך ממנה בן פי' אם תראה שבקוראי את שמה שרה אני פוגם
 כגודה שנטלתי ממנה יו"ד ונותן לה ה' א' שהוא חצי אל תתמה על
 החפץ כי הטעם הוא וגם נתתי לך ממנ' בן פי' מן היו"ד שלה נתתי
 לך בן על ידי שחילקתי היו"ד ונתתי לך ה' א' כי אברהם אינו מוליד
 וזהו נתתי לך שישמעאל אינו קרוי לך שכי' הדין בך הדא מן
 השפחה קרוי בנה * א"ע וברכתיה והיתה לגוים פי' ועוד מעלה
 יש לה במה שקראתי שרה שמע עכשיו לא היתה שרה אלא לאומתה
 אבל עכשיו והיתה לגוים פירוש תהיה שרה לגוים לכל העולם זהו
 המכוון במלת שרה ואין רועה לומר והיתה לגוים שיצאו ממנו גוים
 רבים שהרי לא יצא ממנה אלא ישמעאל שמכח זה דרשו במ' במ"ש
 מלכי גוים ממנה יהיו שאין ר"ל משרה אלא מסבתה שנתנה
 לאברהם קטורה זו הגר :

על אחד ההרים אשר אומר אליך • אחרי ראי וקף קצת במלת ההרים למדתי לפרש הפסוק כי אשר אומר אליך אינו חוזר על מלת ההרים אלא רמזו למה שאז"ל בזה הפסוק ובי יש עולה בלא כהן שאמר אברהם ואמר לו הקב"ה כבר מניתיך כהן שנאמר אתה כהן לעולם והוא אשר אומר אליך שאברה"ה הניח במ"ש לו הקב"ה והעלהו שהוא פועל וזל לשני על ידי אחר ולזה שאל היכן הוא הכהן והשיב לו הקב"ה אשר אומר אליך פי' אשר אומר כלומר מה שאני אומר לך והעלהו אינו פועל וזל לשני לא אליך אני אומר שחשבהו אתה שכבר מניתיך כהן ומלת אומר מצינו לשון הווה • ולמה שהקשינו עוד שהרי אז"ל בפסוק ואמר הנני לכהונה ואם כן איך שאל להקב"ה היכן הוא הכהן אמנם יראה עם הדין שכל כהן צריך קרבן חינוך עשירית האפה ואם כן היכן הוא הכהן שנחנך שאני לא נחנכתי והשיב לו הקב"ה כבר מניתיך כהן פי' ואני בוחר שהחנוך שלך יהיה על ידי בנך וזה רמזו במלת שם יתירא פיר' שם כשהיית עם מלכיצדק בנורתי עליך ומניתיך לכהן •

ואפשר עוד אשר אומר אליך שאינו חוזר למלת ההרים אלא למלת העולה כפי בעל העצמים שכתבנו ששם טעם מפסיק במלת ההרים ויוגן עם מ"ש ו'ל שאותו היום תקן הקב"ה שני כבשים אחד בשחרית ואחד בין הערבים וז"ל לו הקב"ה אשר אומר אליך שם תראה שני כבשים ולא תדע איזהו הכבש שתקריב בע"ה כשתהיה על אחד ההרים אומר אליך איזהו כבש תקריב וזה יוגן מלת והנה איל אחד פי' אחר שראה אברהם מקודם חיל אחד ראה שאינו האיל שהוא עתיד להקריב אלא והנה האיל מומוגן נאחז בסבך ואמר אברהם מדנאחו בסבך ש"מ שהוא מצפה שאשחטנו •

ואפשר עוד במלת איל אחד שר"ל שנברא אחר כל מעשה בראשית כמו שאז"ל ואילו של אברהם שנברא בע"ה

בין השמשות : **ויאמר** יצחק אל אברהם אביו יראה לע"ד עם מ"ש וילכו שניהם שלא הולך לישיעא ואליעזר עמו שלא יעכבו בידו והנה יצחק אמר לאביו דלמ' לא הבי' נעריו עמו שה' אביו וסת' אבא מרח' על ברא ומה גם הוא שהיה לו לק' שנה ואפס' לא יעקדנו יפה והו' ויאמר יצחק אל אברהם ומה אמר לו שהוא אבינו ולא יוכל לשחטנו כמו שאז"ל שאמר לו עקדני יפה וא"כ היה צריך אחרים לעקדני • א"ע ויאמר אבי פי' ואל תחשדני כי לכך אני אומר שאתה אביו ואיך יכול ולמה לא הבאת שני הנערים כדי שיזבחו הנערים ויעבדו בידך ויזילוני • א"כ אבי פיר' נאני הוא בשחיטה כמו שהוא רצונך מלאן אבי יכהן וכיון שרצוני בדבר מי מעבד בדי ולא אחרתי לך אלא שאתה אבי ומתיירא אני שלא תוכל לעקדני •

א"ע ויאמר הנני בני כל מקום שנאמר הנני לשון מוכן למה שאתה אומר שלא יהיה לי כח לעוקד הנני מוכן ולמה שאתה או' שרצונך בעקידה כמוני גם אני ידעתי לפי שאתה בני ובודאי אתה הולך בדרכי ואם תאמר שהרי עדין לא ידע יצחק שהי' הולך ליעקד שהרי אמר לו אחר כך ואיך השה לעולה וכן פי' רש"י ו'ל בולבו שניהם יחדו הראשון שכשם שהיה הולך יצחק בשמחה שלא היה יודע כלום כך היה הולך אברהם י"ל כי במדרש ליקוט נראה שמפרש כי כשהלכו שניהם יחדו בתחלה היה יודע הדבר יצחק וז"ל וילכו שניהם יחדו וה' לשחט וזה לישיעא ואחר כך הביאו פסוק ויאמר יצחק אל אברהם אביו שהשטן אמר לאברהם שלא ישחטנו וכשראה שלא הועיל הסית את יצחק ואחר כך חזרו ודרשו וילכו שניהם יחדו השני וז"ל וילכו שניהם זה לשחט הרי הוכחנו כי מתחלה לפי דרך חז"ל בליקוט כבר היה יודע יצחק שהולך ליעקד אלא שאחר כך כשהסית אותו השטן אמר ואיך השה כמו שאמרו שם אי לא עיול כולה מילתא תיעול פלגא ואף שהם פירשו שם ויאמר אבי בעינין אחר שאמר כך כדי שיחלל עליו רחמים מכל מקום אני לפי דרכי אחר שלימדנו שידע יצחק מתחלה שהולך לישיעא ועל כל זה היה שמח כולל לפרש אבי מלאן רצון • ואמר יחדו חסר לרמזו לשון חדוש ששניהם הוו שמחים •

אמר הנה האש והעצים ולא אמר והמאכלת מפני שנאש אף על פי שהיה יורד מן השמים מצוה להביא מן הדקוים וכן העצים צריכים ביקור שלא יהיו מתולעים אבל המאכלת אין צריך הכנה שכל שחטנין •

שנאמרו לו התלמים למועד אשכך אליך היה צחצחי ואמרו לו למועד הבא אחריו שהוא ניסן ומאי דקאמ' קב"ה למועד הזה בשנה האחרת היה בפסח שעבר אלא ודאי מהך בזה היא קושיא דקיס לן דפרק מילה שהוא בשאמרו לו ה' למועד הזה בשנה אחרת עם בשורת התלמים דוירא אליו הכל בזמן אחד כמ"ש רבי חמא יום ב' למילה •

ויאמר ונ' אל נא תעבור אז"ל בזה בתי' שבת גדולה הבכסת אורחים מהקבלת פני שכניה וע"ד בזה ענין נאה דרוש בספר תאוד לעינים דף כ"ב : **ואקחה** פת לחם ונ' דרוש עניות דעתי בספר רצון אהבה : **ויאמרו** אליו איך שרה אשכך ואז"ל למה נקוד על איך דרוש באורך עניות דעתי בפלפול עם רש"י והתוספות ו'ל במ' מצינא •

ונעתיק עצמינו לפרשת העקידה ויהי אחר הדברים • ויאמר קח נא • ויאמר יצחק אל אברהם אביו • ויאמר אל תשלח ידך • ויקרא אברהם שם המקור' שהוא ה' יראה • ק"ק באלו הפסוקים מאי והאלהים בוי' ו' ומאי את' ותו מאי והעלהו שם מלת שם יתירא • ותו דהיאך אז"ל ולא עלתה על לביו יצחק והלא צוה והעלהו שם לעולה דמלת לעולה משמע לשון קרבן לא אחתיניתי אשכוכיה כמ"ש בב"ר • ותו מאי לעולה עולה מדעי' ליה ותו מאי על אחד ההרים ולמה לא נלה לו ההר מיד כמו שהקשו • **ועוד** אשכך אתפלל שאם אשר אומר אליך שז' אל אחד ההרים שהזכיר והיכן מצינו שאמ' אליו עלה בהר פלוגי ואדרבה איפכא מצינו שכתבו וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק שמעצמו ידע וכי תימא שהרי אז"ל שם שראה שם ענין קשור על ההר ומה ידע סוף סוף קשה ללא יצחק בזה לשון אומר אליך שהרי לא אמר לו כלום ולא הל' אלא אשר אשכך כי על ידי כימין הענין הכיר אברהם שהיה המקום •

ועוד אז"ל בזה הפסוק שאמר אברהם להקב"ה וכי יש עולם בלא כהן והשיב לו הקב"ה אתה הוא הכהן מומן מלבי דקד וקשה תרתי חדא דהיבא רמזוה בך קרא דך אמר לו הקב"ה גם קשיא לאע"ה שהרי היה יודע שהוא היה כהן שכן דרו' ללעיל בפס' ויאמר הנני לכהונה הנני למלכות • ותו קשה מאי ויאמר יצחק אל אברהם אביו ולא אמר לו כלום ולא די זה אלא שחזר לומר ויאמר אבי • גם בזה שהשיב אברהם הנני בני מאי בני יתירא • ותו קשה בפסוק ויאמר אברהם אלהים יראה לו השה מאי מלת לו • ותו הפסל אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה • ורו' דרוש שמה אנוניא ממנו עפת דם ת' ואל תעש לו וקשה דכוף בוף ליכתי' ואל תעש לו מאומה ועפת דם ככלל • ותו מאי שם המקום שהוא ה' יראה וחזר לומר • אשר יאמר היום ומה צורך לקרותו עכשיו בשם ה' : **עוד** אשכך אתפלל דרך כלל בזה שאמרו פ' הנחנקין אחר דבריו של שטן שאמר וקן זה חננך בן יועש אברהם משת' גדול ותכל אותו משת' לא היה לו תור או גוול וז"ע לפי מה ראה השטן לעורר על זה כשהיה בן ל' לזרעת פרוקיר"א ותקף לבעורה היה לו להשטין כדי שיה' תקף לשמחה שחיטה מה זה איחרי ההשטנה וכי תימא דכיון דאינו כתוב בהדיא בפסוק וזמן עקיד' יצחק מי שפי' בגמרא אחר דבריו של שטן יפרש דבן שנתיים שנה תקף כשנחמל היה העקידה זה דוחק גדול מדע דהא הראב"ע ו'ל כתב י'א דבן ח' היה כשנעקד ואפ"ה הקשה דאיך יכול לבטול עצי העולה וכ"ש דקשיא טפי אין כימא דהוה בר תרי שני • את בנך את יחידך רש"י ו'ל כתב ולמה לא נלה לו מיד כדי לחבדו ד"ל שלא תטרף דעתו עליו • הגאון מהר"ם ו'ל תמה ואמר כי מ'ל לחבדו בעיניו מלא בב"ר אכן מה שכתב שלא תטרף דעתו לא ידעתי היכן מצא • ובודאי ששמע מתחת קן קולמוסו שמה דבר רש"י ו'ל תלמוד עירוב פרק הנחנקין •

והעלהו שם לעולה דבריו ית' הם בכיון אלא שאברהם אבן שטפא לא דקדק שהקב"ה לא אמר והעלהו עלה רק לעולה כיון עם הדין סוף פרק ו' דתמורה אמר על בהמה בעלת מוס הרי זה עולה לא אמר כלום אמר לעול' תמכר ויביא בדמי' עולה זה אמר הקב"ה ולא עלתה על לביו לא אמר עולה על יצחק שהרי אמר לא חיו להקדשה והיו כמו בהמה שמהא ולא אמרתי לא לעולה פי' העלהו שם יהיה סבה עלייתו לעולה פי' לשאומין לו איל אחר תמורתו עולה על ידי בכיתו שארחס עליו •

חרצן ב"ה של מטה מטעם שאמרו עכשיו לא יבא הקב"ה לב"ה של
מטה שכך אמר לא אבא בירושל' של מעלה עד שאב' בשל מטה מעין
אותה בכיה בכו בעת העקירה ועשו המלאכה ואת לפיל דמעות
בעיניו כדי שיהיה בעיניו כעניים יעלה והיה לו דין מזהב שפנס
כדי שלא יהיה מושך למכירה וי'קרא' אברהם שם המקו' הוא
הקב"ה אם קוראו לפני שלם אברהם יתרגם ואם קוראו אני אותו
יראה שם יתרגם שלם קרא שיהיה ירושלם והקשו בזה דאם כן
איכא מבני ליה שלם ירו ואין לומר משום שיהיה אברהם יותר זדיק
הקדימו לאברהם בגופה אחר שקורים יראה לא יתרגם מדקדמת
שם שלם כיון דמלכי דקק קודם לו בזמן קראו שלם ואפשר שיתרץ
זה אמר רבי ברכיה וו'ל עד שהוא שלם עשה לו הקב"ה סוכה והיה
מתפלל בתוכו ואומר יהי רצון שיראה בגין ביתו ובה' נחא דלכך
אקדמיה לירח לפי שהיא סגנון תפלתו יתברך שאומ' יה"ר שיראה
ביתו שלם ובניו וו'ש הכתוב תדע לך למה קרא שם המקום יראה
בתחל לפי שאמ' יאמר היום בחר ה' פי' מה שרגיל הקב"ה להתפלל
בתוכו עכשיו שהוא חרב שמו הר תפלתו הוא שיראה לפניו בניו
ושנוי הכתוב מיראה בחיריק לירא ב'צירי' הוא משום דהב' המקו'
בע"ה הוא בגין שמים וזהו יראה בצירי שיעשה מאליו :

ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה לייסד כפל הכתוב והשני והפסק עד שמכת זה פיר' בעל הסודות וו' ל' ה' יראה בפסק לרמוז שקרא לו שם ה' עם מה שאז' ל' אפילו שם חדש שעתיד הקב"ה לקרוא לירושל' שהוא ה' ידע אברהם ו' לע' ל' לפר' כתוב על פי דרכו ו' ש' ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה פי' ב' שמות קרא למקום הא' ה' וב' יראה אמר הכתוב כי מאלו הב' שמות שיש לירושלם אשר יאמר היום פי' השם שיוכר בה היום זהר ה' הוא שם יראה אמנם קריא' שם ה' זהו שם חדש אשר פי' יקדשו לעתיד ואמ' ה' י' למעט כי למחר שהוא רמז לע"ה ב' אז יקר לירושל' שם ה' ב' ע' ד' שאמרו היום לעשותם ומחר ליטול שדרם :

או יראה ע' ד' התרבו ויקרא וזל' ומה היתה תפלתו ה' יראה בעניי ולא יבטני עוד ובה ויונן מה שדרש' בב' בפסוק כי גשעתי שבועה זו למה לפי שאמר אברהם ים ר' שלא תבטני עוד ויבא רמיואל שאמר כן אברהם אלא בדבר האמור דס' ל' לר' ל' שכן היתה תפלתו ה' יראה בעניי ולא יבטני עוד ומה ששם פסק במל' ה' לרמוז שיעשה למען שמו הגדול שביכול מנעמר בזאת כל בריה וכל שכן אל דקין ולכן הוצרך מלאך פעם שני' לבשרו ששמע תפלתו וזה לע' ד' והאלהים נסה בנז' ומאי את לרמוז כי על ידי נסיון אברהם נתנסה גם כן ה' יתברך דהוה משתבח לעין כל בזויה דאברהם לומר לכל העולם שהיה דקין גדול : **אשר** יאמר היום פי' בא אברהם למת טעם על מה שהתחנן אלתי' לל' יבטנו עוד כי ענין הנסיון על מה הוא אל לבני דידך כל תפלות אבות אבות הנבונים לא בשביל להראותם בעול' כמאז' בפסוק נתתי לירידיהם גם להתנבסם מכאן ואילך א"ש הדועה לבני דרין שגבר היו עמדותי בבטיון זה הכל מודים בחסידותי ומה אומרים עלי אברה' זה שעמד בבטיון גדול כזה בזה ה' יראה ראוי אדם זה לעלות וליראות בזה ה' ויבא בעצם עם מה שדרו' למי יעלה בזה ה' זה אברהם :

ועל דרך המדרש שיאמר שאו' לנשע' שאמרת לי קח נא את דבר הייתי יכול להשיבך אתמול אמרת כי ביצחק יקרא לך ויער ז' ה' יראה פי' נשע' ע' כבר אתה רואה ויודע אשר יאמר היום פי' הטענה שהייתי יכול לטעון כנגדך ולו' היום ועב' ז' שתקתי לכבודך יה' ר' שאף אתה נשע' שבני יצחק באים לידי צער בהר ה' ירא' ראה וחשוב להם כלא אפרו של יצחק בצור ע' ג' המזבח : **ואפשר** עוד אשר יאמר היו למה שה' הדין בה' תמור' והיה הוא ותמורתו יהיה קדש לזה אמר אשר יאמר ויקשו עלי היום וכימשוא פנים יש בדבר שאחר זאת' השה לעולה בני איך כיוול לזה אמר בהר ה' יראה מי שיזכה ויעלה בהר ה' שהוא ב'ה' העליון שם ירא' איך לא ישמשוא פנים כי שם הקריב מיכל'כ' נשמתו ונתק' בו שם לעול' אמר שם במרו' ככתו לעיל : **ושמתי** בש' מורי וקני הרב החסיד ו' ל' שפי' ה' ירא' על דרך רוא' אני את דברי אדמו' אמ' אע"ה אני ידעתי שיש בסדר' המלאכי' במרו' חולקים יש מהם אומרי' שהקב"ה ישרה שכינתו בעליוני ולא בתחתוני' ויש מהם אומר' אח' שיש אר' גדול כמו אברה' בארץ ראוי שתשר' בארץ בא אברה' תחטטנים יזכר ה' ירא' יה' ר' כי הסדר' שיאמ' היו' שהקב"ה ראוי שבהר ה' ירא' ויפיעו עליו' ירא' אותה ויאמ' אני רוא' סגור' אות' המלאכי' ויפריע כאותו דעת וגבון

ואיה הנה לעולה פי' רמז לו עם הדין שהקב"ן צריך ביקור
כדי שלא יהיה בומס ובפרק קמא דע"ז אמרו לירידה
דאית להו מחסור אבר בעי חלת יומי לדיק דאפילו בדוקין שבעין
פסיל בעי חלחון יומין ואע"ה היה מקיים כל התורה והיה מקריב
סה בלי מוס כלל ומצינו בתמיד דבעי ביקור :

גרסינן בפסחים דף כ"ו אלא מעתה והיה לכם למשמרת עד י"ד לחם ה"כ זה טעון ביקור ואין אחר טעון ביקור והתניא בן בב דב אומר וכו' וק"ל דכלאו בן בב דב מאי למפיק דאי דרשת זה טעון ביקור תו לא מאי למדרש זה מקחו מבעשור דכיון דלא בעי ביקור לא בעי מקחו מבעשור כדכתבו התו' ותו איכא למידק במאי דקאמר אלא ההוא הוה למעוטי פסח שני מבקור וקשה דהא מדאנטריך ועבדת בחדש הוה לרבו' בקור לפסח דורות משמע דהא פסח שני אין לריך ביקור דאי לריך ביקור אם כן מהי תיתי לפסח דורו' דלא בעי ביקור אדאנטריך ועבדת לרבוי' ותו קשה במאי דכתיב רש"י ו' כד' ה' מה להלן ו' ו' וכי היכי דלדורו' דתמיד בעי ביקור ה"ה לפסח דורות משמע דשנים וקשה דכיון דשנים הם אם כן השתא דגלי קרא מועבדת דפסח דורות טעון ביקור אמאי אנטריך תשמרו בתמיד למימר דטעון ביקור וליגמר מפסח דורות במה מצינו ותו קשה במאי דקאמר פסח דורות גמי הא כתיב ועבדת ואמאי אנטריך ותיתי מפסח מזרים ותמיד וכ"ת דה"א דהוה מעשיה הא לא אפשר דהא קאמר מסתברא דכוותיה ממעט דהיינו פסח ב' שהוא יום אחד י' לדאי לאו ועבדת ה"א דהוה מיעט כל שאינו זה וכמעט תריווייה פסח שני ופסח דורות ותו ק' במאי דקאמר אלא מעתה כל ערל לא יאכל בו אבל אתה אוכל בפסח דורות אמר קרא ועבדת ואמאי אנטריך ועבדת להכי כיון דפסח ב' אינו אוכל ערל כ' בפסח דורות והתוספות איחרו קושיא זאת עד עצם לא תשבר בו ואם נאמר דאי ערל אינו אוכל בפסח שני ליכא קרא אם כן בתר דכתיב ועבדת לרבות פסח ב' שהיא בראשון דאינו אוכל בו ערל אם כן מאי פריך אלא בו למ"ל אימא דבו אתי למעט פסח ב' למימר דבו אינו אוכל ערל אבל אוכל בפסח ב' אלא ודאי דיענין משום דוכתב דפסח ב' אינו אוכל ערל זה פלפלינו בסוגייה ההיא ומוציא לדורש למעלה קרבן פסח : ויאמר אברהם אלהים יראה לו כיון דמלת לו עם מה שאני מפרש בפסוק והאלהים נסה את אברהם נכשם שנתקם אברהם קד והאלהים ג' כ' כדכיל בנכון עמו ואת במקו' עם לפי שהקד' כתב עמו אנכי בצר' עם הצדיק וזהו ויאמר אברהם אלהים יראה כיון שלו ויתבאר נוגע כדכיל צער דבדר אם כן הוא מוכרע לראות לו תיקון :

אמרו ז'ל במדרש בשעה שעמד אברהם את בנו בכו מלאכי
השרת שנאמר הן אראלים זעקו חוזה ונשרו' דמעות
בתוך עיניו רשומות וכהו עיניו לעת זקנה שנאמר ויהי כי זקן
יזחק ותבהין עיניו מראות הרב בספר גל אנווים דבר הטב בזה
והקשה דהמלאכים אתו לנחומי זעורי קא מצערו ליה להפיל
דמעות זעיונו לסמותו וכו' מה ענין דמעות שלם ובזיר
וטפי לא ויראה שאלו המלאכים הבוכים היו ג' אנשים שנאו
לשבר את שרה ומדאנה מדבר ומרחם עליו ראו שיכהו עיניו לעת
זקנה שאמרו דיק כזה שפוט זאור על בני המזבח ויראה בנו
עז' לזה הפילו בתוך עיניו ג' דמעות כל אחד ממלאך א' ונשאר
רשומות עד עת זקנתו ואם היה הקב"ה מניח הדבר אל הטבע
שיכהו עיניו לעת זקנה בלי דמעות המלאכים היו מלעיונים עליו
הכי אדם ואומרים שאלו בשביל עון שהיה בו ח' אבל עכשיו שידעו
הכל שהמלאכים הפילו בו דמעות יש לו במה לתלות וכו' שגא' הן
אראלים וגו' הקס' לאו ביזחק מייריאל מייית ראי' מהתם איך שייך
בכיה במלאכים : **א' נמי** אפשר דאלו הג' דמעות מג' כחות
של מ"ה שיש שבו מדא' מדבר אולי יקרה חסרון מכאן ואילך דאח' **א'**
שינוע יצחק מלעלת מזבח כפרה שגא' מכאן ואילך הקב"ה ישרה
שכינתו עליו ויניח בית מקדשו של מעל' חרב כמו שפירשו הראשונים'
בפסוק ויהי כ' עמנו ובאשר היה פס אבותינו כי בזמן האבול לא היה
משכן שם היו משכנו של מקום : **ובזה** שמעתי שפירש הרב
מהר"ר יהודה נ' גאמלי ז'ל במאמר ז'ל נדרו והפסידו עיקב דבר
והפסיד שמה שהפסיד הוא שאמר והאנן הואנן תהיה בית אלהים
שהקב"ה היה רוצה שהוא יהיה משכן לשכינה : **וזו** לע' בכית
המלאכים בעת העקידה שחשבו אולי יעשה הקב"ה ליזחק משכנו
ויניח ב'ה' של מעלה והו' שגא' הן אראל' פי' כשם שכו' מ"ה בעת

וזהו יפקוד מלשון בקור מה אשיבנו אם יאמר לי שהיה רוצה לקום וללכת איך אוכל לומר לו לא תקום שאני רוצה להכניס אורחים והלא יאמר לי תחלה עשה מצוה המוטלת עליך למוט את העבדים ואחר כך כך כנס את האורחים :

וַיֵּבֶא מִלְּתָא בְּמֵאֵי דְלִמְרָא רַבִּי חֲמַא יוֹסֵב לְמִילְתּוֹ הֵיךְ וְהִקְשָׁה הַנְּאוּן מִהֲרִי אֵלֶיהָ מִרְחֵי וּבְרוּנוֹ לְבִרְפָּה דִּמְכָּ לְלִמְיָא יוֹסֵב לְמִילְתּוֹ בְּשִׁלְמָא יוֹסֵב רָשָׁן לֹא אִמְרַ לְפִי שְׁהִי טָרוּר בְּמִילַת עֲבָדֵי וּבִנִּי בִּיתּוֹ אֲבָל אֲכִי נִימָא דִּיוֹס בְּלִמְלִיתוֹ הִוֵּה וְכֹא הִקְבֵּה לְבָקְרוּמָסוֹ דְּלִיכָא סְכִנְתָּא עָפִי בְּיוֹם הַשְּׁנִי מִבְּשִׁלְשִׁי וְכִי מִמְּאִי דְכַתְּבִי לְעִילִי לְעוֹד עִם דְּרִין שְׁאִמְרוּ בְּנֵי לְכָל אֹמְרֵי שְׂבוּ חוּץ מֵאֲבָל וְחוּלִי דְמַשְׁמַע שֶׁבְּחֻלְיָךְ וְכֹה דְרִין דְּכִיּוֹן דְּהִכָּא מִכּוּ מִאִי דְכַתְּבִי וְהוּא יוֹשֵׁב יֵשֶׁב כְּתִיב דְּרִין אִתָּה לֹמַר בְּקָשׁ לְעוֹדוֹ אֲלֵךְ הִקְבֵּה שֶׁבְּ וְאִי מִיִּירֵי בְּיוֹם שְׁנִי לְמִילָה שְׁחֹלָה יֵשֶׁב בּוֹ סְכִנָּה אִם כֵּן אִיךְ אִמְרַ לוֹ הִקְבֵּה שֶׁבְּ דְמַשְׁמַע שֶׁבְּחֻלְיָךְ וְאִתָּה דְכָאֵר שְׁלֹא אִמְרַ לוֹ שֶׁבְּ מִמֶּה אֲלֵא אֵל תַּעֲמוּד הִיִּינוּ הִךְ דְּמַשְׁמַע אֵל תַּעֲמוּד מִהֲחֹלִי אֲלֵא וְדִאִי מִמֶּה שְׁאִמְרַ לוֹ הִקְבֵּה שֶׁבְּ שׁוֹה מוֹכְרֵעַ מִכּוּ הַמְסוּרֶת דִּישֶׁב כְּתִיב שְׁמַעֲיָן דְּבִיוֹס ב' הִיךְ דְּלִיכָא סְכִנָּה אֲלֵא צַעֵר וְסִבָּה רַבִּי חֲמַא כְּדַעַת ת' קְדַשְׁתָּ דְסִבָּה מוֹלִטִין בְּיוֹם הַב' וְלֹא מִרְחִיטִין מִשְׁמַע דְּלִיכָא סְכִנָּה וְחִרְץ וְנִכּוֹן :

פרשת חיי שרה

אסתר רבתי אמר רבי עקיב' מה ראית אסתר שחילוקך על קב"ו מדונה תבא אסתר בת ברתה של שרה אחיתה קב"ו ותחילך הרוצה לעיין בדרוש להספיד חלו הפסוקים פסוקי ויקם אברהם מעל פני מתו וקצת פסוקי עפרון כתבתי בספ' אהבת עולם בפסוק איש ממנו את קצרו כתבתי בס' תאווה לעינים במס' סנהדרין פ' גמרא דרין סוגיה איבעיא להו קבורה משום כפרה : ויקם אברהם מעל פני מתו הראשונים הקצור דכל' מתחו שהיא נקבה מכאן זה פירש הראב"ע ו'ל מתו ראו לנוך אכן עם דברי ר' ל' יונן שדרשו שהי' מלאך המות מתרים כנגדו ואומר לו אתה גרמת מיתת שרה ממדת העקידה ולזה אמר מתו שהוא המיתו וכן דרו' ל' בני מרע"ה לפני מותו שנטל מ"ה והשליכו כנגדו : גם בדבריהם אלה יחורץ דקשה קרא דידה אדירה דבתלה כתב דקס מעל פני מתו והדר כתב מלפני ובגמ' אמרו דכיון שמוטל עליו לקבור כמוטל לפניו דמי וסוף סוף קשה דכיון דאמרת דמוטל עליו לקבור כמוטל לפניו דמי היאך כתב קודם שקס מעל פני מתו משמע דתו לא מיקרי לפניו וקשה קרא דידה אדירה אמר י"ל דהנמרא סובר ממי מאי דכתיב אחר שקס מלפניה ואקברה מתי מלפני מפרש מאי דכתיב קודם מעל פני מתו שאינו חוזר לשרה אלא כמ' שצ"ד שחזר למלאך המות ור' ל' מעל פני המיתו ולכך לא כתב מתו אלא לעולם דלגני המת כל עוד שמוטל על האהל לקבורו לפניו מיקרי : ואפשר עוד שמה שדרשו בנ"ד דפני מתו מייירי על מלאך המות דאי מייירי על המת היל' ל' מעל פניה ופשיטא דבדירה קאי' ומה שהיה מתרים מ"ה כנגדו היינו שהיה אומר לו אתה גרמת סבת מיתתה שהיא נענשה על ידך כמו שדרו' ל' על לספור לשרה שעל שמסרה דין על אברהם מתה ואין דריך למה שפירש המתנות דמה שהיה מתרים כנגדו היה שאמר לו אתה גרמת מיתתה בשביל העקידה שאין טעם לדברים הללו כיון שה' ציווה וזה :

וַיִּדְבֶּר אֶל בְּנֵי חַת לֵאמֹר פִּי בִשְׁבִיל אֲמִירָה אֶחָת שְׁמֵתִירִים מִ"ה כִּנְגְדוֹ וְאֹמַר לִי שְׁאִנִּי סִבְתָּ מִיִּתְהָ וְלִמָּה אֵינִי מְבָקֵשׁ לָהּ קֶבֶר בִּשְׁבִיל לָכֶם לְבָקֵשׁ לָהּ קֶבֶר כִּי אִם הִי' מִזֶּה עֲצָמִי אֲחֵר שְׁמֵרָה הִיא דִקְדָּתָ לֹא הִיִּיתִי מְבָקֵשׁ לָהּ קֶבֶר כִּיוֹן דְּקִבּוּרָה מִשּׁוֹם כְּפָרָה וְעֵינִן בְּסוּגִית אִיבְעִיָא לָהּ קִבּוּרָה מִשּׁוֹם כְּפָרָה בְּס' אֲהֵבַת עוֹלָם וְכֵן תֹּאווֹה לְעֵינִים אֲלֵא אִם וְאִקְבְּרָה מִתִּי הוּא מִלְּפָנֵי מִסְבֵּה מִי שֵׁשׁ לְפָנֵי שְׁמֵתִירִים כִּנְגְדִי שְׁהוּא הִמ' שְׁרָמָן עָלִיוּ בְּמִלְתָּ מִעַל פְּנֵי מִתּוֹ וְאִבְרָהָם ע"ה עָשָׂה הַמַּעֲלָא וְזֹאת כִּנְגְדִי עִפְרוֹן שְׁלֹא יֵבֶן שְׁכּוֹן לְבָקֵשׁ קֶבֶר כְּדִי שְׁלֹא יֵבֶן עִפְרוֹן שְׁהוּא שְׁרָה עוֹבֵד שֵׁשׁ בְּתוֹכּוֹ אֲבָן הָעוֹלָם בְּמִ"ה שֶׁב' הַמִּפְרָשִׁי הַקְדָּמוֹנִי אִף לְפִי דְרָכִם וְעִפְרוֹן

אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנֶּגֶר וְאֵל תַּעֲשֶׂה לוֹ מֵאוֹמֶה : וְאִמְרַ לְעֵינִן הַכֹּפֶל שְׁאִמְרַ הַמְּלָאךְ אִם תִּתְּנֵה אֶבְרָהָם אֲנִי שְׁמַעְתִּי מִפִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹת בְּנֵךְ וְאַתָּה אֹמַר בְּשֵׁמוֹ אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ דְּבִרֵי הַרֵב וְדְבִרֵי הַתְּלִמִּיד דְּבִרֵי מִי שְׁמַעֲיָן לִוֵּה אִמְרַ לוֹ וְזֶה לֵךְ הָאוֹת כִּי אִם תִּרְצֶה לְחַקּוֹךְ בּוֹ לֹא תוֹכֵל לַעֲשׂוֹת מֵאוֹת כְּמוֹ שְׁאִמְרוּ שְׁנַעֲשֶׂה הַסְכִּין בְּשַׁעֲוֵהוּ בִּזְוִה מִלְתָּ וְאֵל תַּעֲשֶׂה אִינְכָה זְוִי רַק הוֹדַעַת : וַיֵּבֶן שֵׁם אֶבְרָהָם אֶת הַמּוֹנֵחַ מִכָּה ה' וְיִתְרָא דְהִיִּינוּ הַמּוֹנֵחַ הַקְדוּם שְׁהִי מִימֵי אֲדָם וְנָח ע"ה הוֹלַע"ד יוֹנָן בֹּזֵה מִלְתָּ וַיֵּבֶן לָהּ כְּתִי' וַיֵּבֶן לְרִמּוֹ שְׁהוּא לָשׁוֹן בִּינָה שְׁתָּן הַקֶּבֶר בִּינָה בִּצְעָה וְיִדַּע מְקוֹם הַמּוֹנֵחַ הַקְדוּם עַל דֶּרֶךְ וִירָא אֲהֵרֵן וַיֵּבֶן מוֹנֵחַ שְׁדָרְשׁוּ שְׁפִירוּשׁוֹ הַבֵּין מִן הַבּוֹחַ מִלְּתָא כְּתִיב וַיִּבְנֶה :

וַנְּשׁוּבָה אֵלֶיכֶם רַש"י ו'ל קֶבֶר נִתְבָּא שְׁעִתִּידִין לָבוֹב : וְלֹא יִדַּעְתִּי הִכֵּן מֵאֵל זֶה דְּמַשְׁמַע קִטָּן לֹא קִאֲמַר דְּכַתְּב' אֲלֵא דְבִרְתִּי כְּרוּתָה לְשִׁפְתִי וְאִי בְּדֶרֶךְ כְּבֹאֶה מִה שִׁיךְ לִאֲמַר בְּרִית לְשִׁפְתִּים לֹא שְׁמִי הַגְּדוּמֹת אֲלֵא כִךְ עָלְתָה לוֹ הַנְּבֹא' גַם דְּמַדְרַשׁ לֹא מֵאֲחִי זֶה שְׁאִמְרַ הַכֹּל בְּזוֹכֹת הַשְּׁתַחֲוִיָּה אֶבְרָה' בְּזוֹכֹת הַשְּׁתַחֲוִיָּה שְׁאִמְרַ וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁתַּחֲוֶה : נִתְבָּא רֹאשׁ וְנִשְׁתַּחֲוֶה : לָבוֹ וְנִשְׁתַּחֲוֶה אֵל עִיר ה' : וְנִשְׁתַּחֲוֶה עַד ה' : הַשִּׁבְנוֹה אֵלֶיךָ וְנִשְׁתַּחֲוֶה : לָבוֹ וְנִשְׁתַּחֲוֶה עַד ה' : יִרְמּוֹן כֹּל הַסְּלוּקוֹת שְׁאִמְרַו ב' ה' הַכֹּל בְּזוֹכֹת הַשְּׁתַחֲוִיָּה אֶבְרָה' בְּזוֹכֹת הַשְּׁתַחֲוִיָּה לִוֵּה הִנֵּי נִתְבָּא רֹאשׁ וְנִשְׁתַּחֲוֶה לְפָנֶיךָ זֶה הַפְּסוֹק שֶׁל וְנִשְׁתַּחֲוֶה אֵלֶיכֶם שְׁהִי הַהִבְהָה בְּזוֹכֹת שְׁאִמְרַ אֶבְרָה' נִתְבָּאֲשֵׁנוּ ה' וְיִתְבָּרַךְ וְנִהְיֶה נִכְנָעִים בְּכִפִּיַת רֹאשׁ : לָבוֹ וְנִשְׁתַּחֲוֶה אֵל עִיר ה' : לְרִמּוֹן מ"ש עוֹד בְּמַדְרַשׁ בְּזוֹכֹת הַשְּׁתַחֲוִיָּה הַגְּלִיּוֹת מִתְּכַנְסוֹת וְהִוֵּה לָבוֹ וְנִשְׁתַּחֲוֶה אֵל עִיר ה' דִּילִפִּינָן הִוֵּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה מוֹנֵחַ דֹּאע' ה' מִה הַתֵּם הַשְּׁתַחֲוִיָּה עִמּוֹ אִף כֹּאן : וְנִשְׁתַּחֲוֶה עַד ה' פִּי' שְׁהִי סָבָה שְׁכִנִּי לְהַקְבֵּה אֵל הִכֵּל שְׁהוּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְהִוֵּה בְּזוֹכֹת הַשְּׁתַחֲוִיָּה דִּילִיךְ הִאִי וְנִשְׁתַּחֲוֶה לְדִבְרָהָה אִם הַתֵּם הַשְּׁתַחֲוִיָּה עִמּוֹ אִף כֹּאן : הַשִּׁבְנוֹה אֵלֶיךָ וְנִשְׁתַּחֲוֶה פִי' דְּמוֹסִים חֹלֵשׁ יִמִּינוּ בְּקִדְשׁ דְּהִיִּינוּ תַחֲתִי הַמִּתִּים כְּבִרְשָׁאֵה עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה וְקִאֲמַר דְּרִיךְ הַשְּׁתַחֲוִיָּה דִּילִפִּינָן הִוֵּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה לְדִבְרָהָה מִה הַתֵּם הַשְּׁתַחֲוִיָּה עִמּוֹ אִף כֹּאן : לָבוֹ וְנִשְׁתַּחֲוֶה עַד ה' דְּמוֹסִים בְּהִוֵּה קִרְאָה כִי הוּא עֵרָךְ וִירְפָּאנוּךְ וַיִּחַשְׁבּוּרְמָנוּ לִמ' צַע"ד אִף חִנָּה לֹא נִפְקְדָה לֹא בְּזוֹכֹת הַשְּׁתַחֲוִיָּה וְהוּא כִי עֵרָךְ וִירְפָּאנוּ שְׁאֵם הִיִּתָּה לָהּ שׁוֹם חוּלִי עִקְרוֹת נִפְקְדָת וְהוּא בְּזוֹכֹת הַשְּׁתַחֲוִיָּה דִּילִפִּינָן הִוֵּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה דְעֵרָךְ וִירְפָּאנוּ מוֹנֵחַ דְּבִרֵי אֶבְרָהָם מִה הִכָּא הַשְּׁתַחֲוִיָּה עִמּוֹ אִף הַתֵּם וְעֵינִים דְּעָתִי בֹזֵה הַעֲנִין דְּנִשְׁתַּחֲוֶה בְּרִית כְּרוּתָה לְשִׁפְתִּים עֵינִן בְּמִ"ק בְּרָצוֹף אֲהֵבָה :

לָבוֹ וְנִשְׁתַּחֲוֶה אֵל מֵאֲמַר הַקְדוּם אִמְרַ וִירָא אֲלִינוּגוֹמ' הַ"ד אִם אֲמַאִם מִשְׁפָּט וכו' : ק' דְּמִאִי שִׁאֲטִיָּה אִם אֲמַאִם עִם וִירָא וכו' : וִירָאָה שְׁהוֹקֶשׁ לוֹ הַשִּׁבְנוֹת עִם כֹּל בֶּן בֶּן נִכְר גְּמוּלוֹ אִתּוֹ וו' שְׁאִמְרַ אֶבְרָה' אִם אֲמַאִם מִשְׁפָּט עֲבָדִי וְאֲמַתִּי לְהַתְרַשׁל שְׁלֹא לְמוֹל אוֹת' בְּיוֹם שְׁאִנִּי נִימוֹל מִה אַע"ה כִּי יִקּוּם אֵל לְרִמּוֹמָה שְׁאִמְרוּ בְּגִמְרָא שְׁאִתְּבָה הִיךְ רֹצֵה לְקוֹם וְלִלְכַת אַע"ה פְּנִינֵי שְׁעֵמוּד שֵׁם עַד שִׁבְיָה הָאוֹרְחִים וְאִם בִּזְאוֹתָה שְׁעָה לֹא הִיוּ גְּמוּלִים הַעֲבָדִים עִמּוֹ לֹא הִיךְ פְּנִים לְאֶבְרָהָם לֹמַר הַקְבֵּה הַמִּתָּן עַד שְׁאִכְנִים הָאוֹרְחִים שְׁהִי אֹמַר לוֹ הַקְבֵּה לְאֶבְרָהָם עַד שְׁתָּה מִחֹזֵר אֲחֵר הַכְּנִסְתָּ אֹרְחִים קִיִּים קוֹדֶם מִצֹּת הַמּוֹל יוֹמֵל לִיִּיד בֵּיתְךָ וְאַחֲרַי כִךְ הַכְּנִים אֹרְחִים וְהִיךְ הַקְבֵּה קָם מֵאֲחֵלֵי : וְכִי יִפְקוֹד מִה אֲשִׁיבֵנו אִם הִיִּיתִי מִחֲמִיץ מִצֹּת הַמִּילָה כְּשִׁהִי הַקְבֵּה הַקְבֵּה אֶת סְדוֹם מִה אֲשִׁיבֵנו שְׁאִו' ל' אֲרִיב' ל' אֲמַר אֶבְרָהָם לְהַקְבֵּה צָרָף וְכֹתִי עֲמָהם וַיַּעֲלוּ חֲמָסִים וְאִם הִיִּיתִי מִחֲמִיץ הַמִּצֹּר לֹא הִיךְ לִי בַח לְהַשִּׁיב לְהַב' ה' שִׁיִּרְץ וְכֹתִי בְשַׁעֲה שְׁהִי בֹא לְפָקוֹד אֶת סְדוֹם :

וַאֲפִשֶׁר קִרְבֵּוּ לִוֵּה וַיִּבֹא מִשְׁפָּט עֲבָדִי וְאֲמַתִּי וְהוּא כִי אֶבְרָהָם עָשָׂה ב' מִשְׁפָּטִים אֶחָד עִם עֲבָדָיו שְׁלֹא נִתְרַשׁל מִלְּגוֹן בְּיוֹם שְׁנִימָלוֹ הוּא עִמּוֹ וְאַחַד עִם אֲמַת' בְּשִׁתְּקוּטָה שְׁרָה עֲמָה אֲמַר הוּא אֲנִי אֵינִי יוֹכֵל לַעֲנוֹת אֲחֵר שְׁעִיִּיתָה גְּבִרָתָה וְהוּא אִם אֲמַאִם לוֹ הַב' מִשְׁפָּטִים שֶׁל עֲבָדִי וְשֶׁל אֲמַתִּי כִּנְגְדִי זֶה מִה אַע"ה בְּשִׁנִּי דְּבִרִים הָאֲחֵד כִּי יִקּוּם אֵל פִּי' כִּי יִקּוּם לְמַשְׁפָּט לְשַׁפּוֹת אֶת סְדוֹם מִה אַע"ה מִה אֲוֹכֵל לַעֲשׂוֹת לְהַכִּילֵם וְכִי אֲוֹכֵל לֹמַר צָרָף וְכֹתִי עֲמָהם כְּדִאֲמַרְן וְהִלָּא עֲבִירָה מִכָּה וְכֹתִי וְהוּא כִּנְגְדִי אֲמַתִּי : וְכֵן אִם לֹא הִיִּיתִי עוֹשֶׂה מִשְׁפָּט עֲבָדִי דְהִיִּינוּ שְׁלֹא הִיִּיתִי מִלֵּן בְּיוֹם וְהִיִּיתִי וְדִין אִף בְּתַנּוֹת' כִּי יִפְקוֹד הַקְבֵּה דְהִיִּינוּ כְּשִׁאֵל לְבָקְרִי בְּיוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילְתּוֹ

משמע אשר הכין לו ולמשפחתו לזה השיב לו עפרון לכבודך אף שהיא מבחר קברנו אני מוכרה לך לעיני בני משפחתי שהם יודו לך בדבר ויחממו עוד דעשה חוקה וקבור מתך ואין אחר חוקה כלום ולזה כתב לעיני בני עמי ולא כתב לעיני בני חת כמ"ש עד עכשיו דעכשיו מדבר על בני משפחתו ובא להצילו מדין המוכר קברו באים בני משפחה ונוטלים אותה משום פנס משפחה :

ואפשר עוד לעיני עמי עם מה שהוא הדין דאם היא מתה באחריות יכול לסלקו המצרן זהו לעיני בני עמי פי' אני נותנה לך שלא באחריות לעיני בני עמי איני נותן אלא מה שבני עמי רואים לעינים לכאורה שהיא שלי אבל דבר שבסתם אם יבא שום אדם מצד העיר אומדן אסתך ויאמר שהוא שלו ואיני מוציאה לזורה שאיני מקבל אחריות :

ואפשר עוד לא אדוני וכו' השדה נתתי לך כיון בייתור מלת לך פי' שמעני והבן דברי השדה נתתי לך אני מתנה עמך כמו שהוא הדין שאיני נותנו אלא לך ולא ליורשך וכן המערה לך דוקא נתתה משום כבודך לקבור מתך כל זמן שאתה חי לעיני בני עמי נתתה לך פירו' ואל תטעור ממנה שאיני נותנה לך בלי תנאי לפי שאני לעיני בני עמי שהם בני משפחתי ומתבטא אני מהם שאומרים איך אדם כמוני מוכר בית הקברות אשר הכין לו :

ואפשר עוד עם דין אחר לא אדוני שמעני פי' אתה אברהם חכם גדול הבינני פי' דברי שאדבר בעיני אחד שעם הארץ לא יבינו אף שאדבר בפניהם והלא כה דברי שאני עושה המצא' אחת לעיני בני עמי שטר אחד אכתוב לך וזה נסחו השדה נתתי לך והמערה לך נתתי ואומ' שאכתוב לך לישא יתירא מתנת המערה מה שלא הייתי צריך כפי הדין דדוקא במוכר צריך לפרש כל הפרטים אבל בנותן דסתם נותן בעין יפה הוא כיון שנתן השדה קנה כל המחובר לתוכו ואם כן ממה שתרצה שאני צריך לפרש לך בשטר המערה אשר בו מזה תבין כי לא כתבתי לך בלשון מתנה לא לעיני בני עמי שיהיה להם כמות עינים לכל יבנו אותי בעיניהם לומר מלך שכמותי איך אני מתרפס בראי כסף והי' לייתן במתנה אבל אברהם הבן שהיא מכירה ומחמ' בזה שאני בתוך עמי לעיניה' כתבתי מתנה וכל זה הפירוש הבין אברהם במאמר עפרון שאמר לעיני בני עמי נתתה לך אבל עם הארץ הבינו בדבריו שצ"ע לעיני בני עמי נתתה לך שהיה אומר שנתת מתנה בליה על דרך כתבו' בברא וחתמה בשוקא :

ויש לדקדק השינוי דאע"ה אמר יתננה לי בתוככם ולא הוכיר בתוך הבאים ועפרון הוכיר לכל באי שער עירו' ויראה דהדין הוא דכשים מצרכים הרבה קצתם במדינה זאת וקצת' באחר' וקדמו אותם במדינה קדמו' ש' יתננה לי בתוככם שאתם בתוך העיר וכיון שאתם מתרצים אינני חושש לבאים העתידים עורר לויתן ומבטא המערה' ובה עפרון ואמר לאברהם לא יביעני' כי למצרכים שהם היום בתוך העיר ודאי שהם מודים לך לא אפילו לכל באי שער עירו שאינם בנמצא ועתידים להיות באים לאמר אני אומר להם טענה אחת להצילך מזה המצר כי השדה נתתי לך ובשר' לית דב"מ :

בני וביקמה היא פי' רש"י וכו' בן שני אברהם כמונו : יר' לי דמיטע רלא נפרש בין שני עשירים כמונו שאין צורך האדם לכבד עצמו ועוד שהיה לו להקדים לכבד את חבירו ולומר' ביקך וביני לבן פי' בין שני אברהם כמונו דלענין האהבה הקדים בני לומר שיתר אוהבו לאברהם ממה שאברהם אוהבו :

ארבע מאות שקל כסף עובר לבוחר' ק"ק מאי שקל בלשון יחיד שקלי ה"ל כיון שהם ת' ועוד מאי עובר' לבוחר' וירא' עם מה שהוא הדין בהל' ארובה דהכרעה עמך ואם לקח ממנו' ליטרוין לא יאמר לו שקול כל ליטרא בפני עצמה כדי ליקח עשר הכרעות אלא יקול כלם בבת אחת והכרע' אחת לכולם לוי' שעפרון הרשע לקח ת' שקלים של כסף ועשה להם כדון שקל אחד שקל כל שקל בפני עצמו כדי ליקח ת' הכרעות ולגלות זה פתח בדברים ת' וס"י בייחוד בלשון שקל וס"י הכתוב כי מדה זאת עובר על מנהג הסוחרים ששוקלין בבת אחת והכרעה אחת לכולם :

ויען עפרון החתי צ"ע דבבולה דך פרשח לא כתיב החתי אלא בפעם הוואת' ויראה עם הדין דהקונה מן הכבדאי אין בו דין המצר והו' עפרון פי' אתה אברהם אל תיגע עצמך להנצל מדין בן המצר הלא ידעת שאני חת' ואני ישרא'ל כמון אלא

ועפרון יושב בתוך בניחת אר' ישב כתיב אותו היום מיכחו נשיא כתב הנאון מהר"ם ו' ל' דאי כתב יושב בחולם היה משמע בינוני שמועלם היה עומד וק"ק דסוף סוף ליכתוב ישב חסר ודרכינן מדלא כתיב יושב מלא ש"מ דאותו היום מיכחו נשיא ואם כן המקרא למאי אהני ובשלמא בני אברהם דכתיב והוא יושב בעיני תריוהו דאי לא כתיב לא יושב הוה משמע דלא אחר לו הכ"ה שב ואי כתב ישב בללד נס כן ה"א דהוא מעצמו ישב ולא שהקב"ה אמר לו כן אבל מכר דקשה יושב איש' דרשינן דתחלה היה יושב ובקש לעמוד מפני הקב"ה ואמר לו שב וישב זה המכור' אמנם בני עפרון אמאי שני מקרא ממסורת' ואפשר דאי לא כתיב מקרא יושב ה"א אדרבה איפכא דישב עבר הוא ולכך כתב ישב לשון עבר לומר שמתחלה היה נשיא עליהם ולפי שראו בני עמו צרות עין שלו שחלך כמוהו לקח בעד השדה כל כך הון עתק הסירוהו ממלכותו ולכך נחסר שמו אחר ששקל אברהם את הכסף וקראוהו עפרון משום שהורידוהו מגדולתו והייתי מפרש ובהלא שמעינן גדולתו של אברהם דמא' כבודו דלא להוי בר נש רב זקן מבר נש ועיר נחן הקב"ה בלל' שיתנוהו נשיא אבל השתא דרבינן יושב בחולם שהוא לשון הוה משמע דהוא לעולם ואם כן ישב המכורת למאי אהני ש"מ כבודו של אברהם דנעיקרא לא היה מלך ומשום כבודו נתתנה וזהו יסוד וכתב יושב המקרא לרמוז דאחר שנתתה משום כבודו של אע"ה שובלא ירד אלא נשאר יושב למלך ביניהם :

וירבר אל בני חת לאמר וכו' עיין עניות דעתנו ב' אהבת עולם ונפרש עוד כי אע"ה רצה להנצל מדין בן המצר דהדין הוא אחד שאל למכור קרקע ובאו רבים ואמרו כל אחד אני אקח אם אחד מיושבי העיר ואחד שכן יושב העיר קודם לו"א אף על פי שאני בר כבד נתישבתי עמכם ימים רבים מקדם מאז והדין הוא כיון שישב בעיר י"ב חדש מיושבי העיר מיקרי ומה בס' כמ"ה הרמב"ן ו' ל' דאין סברה לומר דאחר ששהה היתה יושבת בחברון שאברהם היה יושב במקום אחר אלא אף אברהם ישב שם אלא שיום אחד קודם נסע למקום אחר :

ויענו בני חת את אברהם לאמר לן בתמיחה פי' וכי זאת האמידה נובע לו דוה הדין לא שייך אלא בשוין איתמר אבל בני שהוא חכם הדין הוא שכן ו"ח קרוב ות"ח ה"ח קודם ואחיה נשיא אלהים אתה בתבונה ואחיה קודם :

ויתן לי את מערת המכפלה אשר בקצה שדהו וגומר' יר' לע"ד כיון להנצל מדין בן המצר עם מה שהוא הדין מכר לו קרקע מעט באמצע שדהו ואחר כך מכר לו קרקע בצד אותה שבאמצע אם אותו המעט שמכר לו הוא ובורית לבני זאת הקרקע שמכר לו באחרונה הלוקח וזהו אמר ויתן לי את מערת המכפל' אשר לו שהיא טובה וס' וק"ק קטן להפסיק אמר עוד אשר בקצה שדהו חוזר על ויתן לי כלומר כשם שאני רוצה שיתן לי המערה כך אני רוצה שיתן לי אשר בקצה שדהו שגם מעט שדה שיש בסמוך למערה שהיא ובורית ויכור לי וזה כיון במלת מקצה לומר ובורית וגרוע ע"ד שאל' בפסוק ומקצה אחיומן הפחיתים שבאחייו אינני דרש אלא פשוטו של מקרא שהביאו רש"י ו' ל' ובה אנל' מדין בן המצר שגם אני בן המצר מזה קצה השדה שלקחתי שהוא בצד המערה ובוה יתיישב ייתור הכתוב דסני דלמא בקצה שדהו אם חוזר למערה שהוכיר אלא שהוא דבר אחר והבן :

בכסף מלא יתננה לי' עוד כיון אע"ה באופן אחר להנצל מדין בן המצר והוא שאקחנה בכסף מלא אם שוה ק' אקחנה בק' וכו' בסוף עובר לבוחר שער אע"ה על כל מדה בוחר שהיה בל לקנות שלא היה נמצא בעולם מי שיתן כך אמר עוד בתוככם ויהיה הדבר בין עדים שלא יאמר המצרן קנוניא היה ועוד אני רוצה לאחות קבר וגם שהמוכר לקברה אינו מקפיד על שוה ק' בק' כך הלוקח קברה אינו מקפיד :

לא אדוני שמעני' ק"ק השינוי דלעניני בני עמי' אמנם י"מ דעפרון אמר לו אדוני איך צריך לקנות שוה ק' ק' ולעשות המצאות להנצל מדין בן המצר דבלאו הכי אין לו דין שאיני נותנה לך דמים רק במתנה ובמתנה אין בה דין המצר :

לעיני בני עמי פי' ואם תאמר גבי שנוגלתי מדין בן המצר אבל עדין דין אחר דבני המשפחה עומד לבגדו דמשמע מהכתוב דלעיל דעפרון היה מבינה לו לקברה מיתור מערת המכפלה אשר לו דסני דנכתוב מערת מכפלתו אמנם אשר לו

פרשת חיי שרה

ההורג ונס שליט ביצרו לו א"ס שים נא שהנפת למדרגה זאת עכשיו אני מניחך לשים ירך תחריכי לא לא הכי לא הייתי מניחך משום הרהור :

ואפשר עוד המושל בכל אשר לו שים נא ירך פי' עם הדין דמי שנשבע לדע' חזרו שקבל ממנו טובה אין תחריין לו אלא לדעת חזרו והו המושל בכל אשר לו לפי הפסע שהשליטו בממונו ולזה אמר לו שים נא עכשיו ששיתיע עמך כ"כ טובה אני משביעך שעכשיו לא תוכל להפיר השבועה בלי דעתי :

ואפשר עוד המושל בכל אשר לו דא"ת איך עבד עשאו עליהם לקדשין לזה הקדים שחזרו וזה מושל בכל מה שקונה ולא נאמר עליו דאין לו יד דמה שקנה עבד קנה רבו ואשביעך בה' כיון במלה זאת לומר ואשביעך ולא אמר השבעה לי כמו שאמר יעקב ליוסף מאוס דא"ל לית הימנותא בעבדי כן אמר אברהם בעד אליעזר כששלחו ביום ג' למיתלו לראות אם היו אורחים ולזה לא אמר לו השבע לפי שהוא יכול לבטל בלבו אמנם כשים דעת אחר' משביע אותו לא יכול לבטל ולכך אמר לו ואשביעך אכל יעקב האמין ליוסף :

שים נא ירך וגו' ואשביעך וגו' עם דרך הנמלא ואמר שהוא הדין דנשבע שנשבעים בשם ה' ית' לוקח נקיטת חפץ בידו ולזה הוצרך לשים ידו תחת הירך משום נקיטת חפץ ובאותה שעה ואשביעך בה' ולדעת המפרשים שהם שתי שבועות האחת בשם ואחת במילה השביעו על שני דברים אחת סיהיה שליח לקדש אשה לבנו ואחת שלא יעשה רמאי לקדש לעצמו ולרמאו לזה הקרי' בתשוב' לו' שזה העבד הוא מושל בכל אשר לו אינו חוזר על אברהם אלא אשר לו לעבד שהיה בן חורין וכפי זה יש לו יד ומה שקונה הוא לעצמו ואינו לרדון אלא הוא ימשל בו במה שמריות ומה שים לו ואינו אליעזר כמו שאר עבדים שאינם מושלים בשלהם שמה שקוני' הוא של האדון ולזה אמר לו שים נא עכשיו שאתה מושל בשלך ויש לך יד צריך אני להשביעך שלא תעשה רמאות לקדש לעצמך שאם תקדשה לעצמך בכסף שלך רמאות הוא דעבדת אכל היא מקודשת לך שהיה יש לך כסף אכל אם לא היית בן חורין אף שהיה לך כסף והיית מקדשה לעצמך בכסף שלך לא היית מקודשת לך שהרי אין לך יד דמה שקנה עבד קנה רבו וכן הוא הדין בה' קדושין העושה שליח לקדש לו אשה והלך השליח והקדשה לעצמו מקודשת לשליח אם אינו בכסף המשלח ואם כן העבד שהכסף שים בידו הוא של רבו אינו מקודש' ולא יקום אף כי כספו הוא :

אז ירצה ואברהם וכן וה' בך את אברהם' ויאמר אברהם אל עבדו קשר זה עם מה שקדם לפי שים מחלוקת בנמרא אם היה לו בת או לא לפי מ"ד שלא היה לו בת אחי שפיר הקשר כי בשביל שברך את אברהם בבל שהוא בנמרא' וכן לפיכך הוצרך להשיאו אשה שאם היה לו בת כן מותר באחותו והיה לו להשיאו ונתן כמו שהקשה התוספות :

אז יד' עם מ"ו ל' בכל שעה ימעאל תשובה וזהו יתיישב הקש' של ואברהם וכן ע"פ' ויאמר אברהם אל עבדו גם יתיישב מה שהקשו הראשונים דלמה לא הלך אברהם בשליחותו בנו אמנם הסמיכות הוא כי לפי שה' בך את אברהם דהיינו שעה ימעאל תשובה לכך הוצרך אע"ל העשות שליח לבקש אשה ליצחק שלא היה לו פנים לנאת בעצמו לשאול אשה ליצחק ואמר לו השיאוהו בת בנך ימעאל ואין לומר שלא היה לו בת שהרי א"ל בפסוק ואפנה על ימין מבנות ימעאל לכך הוצרך לשלוח שליח אמר' אם ימעאל לא עשה תשובה לא היה צריך אברהם לבקש שליח לוונב יצחק אלא הוא בעצמו היה הולך דעל הסתם לא יאמר לו השיאוהו בת ימעאל כיון דידעו דהוה רשע אכל לפי שעה תשובה לא רצה אברהם לנאת בעצמו ואם תאמר אעיקר דדינא פירקא לאברהם גופיה למה לא השיאוהו ימעאל כיון שעה תשובה י"ל דאברהם בוונתו משום מזה כדכתבו התוספות ביבמות ד' ה' הנושא בת אחותו הקשו דאמאי לא קטש בת אחיו ותירא מפני שפסיד מנאות ייבום :

אז יר' ואברהם וכן' ויאמר אברהם קשר הכסמך כאשר עם מה שהוא הדין מי שים לו בן ולא באל קיים פריה ורביה ונאמר כפי מ"ד וה' בך את אברהם בבל שלא היה לו בת דהיינו דבסוד דבת אינה בכלל דבריה מיהו מורה לעיני קיים פ"ו דריב"ה הבת ועוד יש להקדימה שא"ל על פיוסף אברהם ויחם אשה מכאן

בכדי והקונה ממני אין בן דין בן המצר ואת הטענה אני אומרם גם כן לכל באי שער עירו אל יקשה בעיניך שפירסמו עם דיני בן המצר פוק חוי כמה הלכתא בנדרתא למדנו מעפרון בנמר' ובכמה מקומות ואני חושב שים במפרשים אחרונים על דיני בן המצר וה' יודע אין בידי שום מפרש :

ואברהם וקא"ל בנ"ר לא היה וקנה ולא היה סיבה ע"ד דרוש בם' תחלה לעינים סוף מה' אבות גם ע"ד בפסוק דרשו בסוף פ' אהבת עולם : ור' ברכ את אברהם בכל ר' לוי אמר תלך בכל שהשליטו ביצרו ד"א שעה ישמעאל תשוב' ד"א שלא חסר אורחותיו כלום : ק"ל מלת בכל דוריש שנתחדך אע"ה בכל הדברים שנקראים בכל והם כנגד בכל לבדך ובכל נפשך ובכל מאדך בכל לבדך בשני צדדיך והו שהשליטו ביצרו' כנגד בכל נפשך שעה ישמעאל תשובה בחייו והו בשעה שניתלה נפשו של אברהם נתחדך שנקבר בשיבה' : כנגד בכל מאדך ברור שלא חסר אורחותיו כלום : אי נמי דרשו בכל כנגד הב' אופנים שהם בני חיי ומזוני כנגד חיי שהשליטו ביצרו כי מי שאינו שולט ביצרו ע"י המלחמה שעושה עמו היצר מית כמו שפרש"י ו"ל פ"ק קמא דע"ז גבי כל דברים ממינות מית כנגד בני שעה ישמעאל תשובה כנגד מוטי ד"א שלא חסר אורחותיו' וכתבו התוספות סוף פירק קמא דכ"ב דלאו שהשליטו לגמרי ביצרו דאם כן לא מקבל אברהם ואני בעיני קבנתי בם' אהבת עולם דכיון דקיימא לן כל הגדול מחברו יצרו גדול המנו היינו שהשליטו ביצרו דאוקמיה לעיני היצר שלא יהיה שולט בו כמדת גדול אלא כאיניש דעלמא :

ובזה תנין דברי חו"ל פ"ק קמא דברכות שאמרו אין לגבי משה וזוטרתי והקשו הראשונים ומכללם הרי"ע וברנו לנדרה דמה לי אם לגבי משה וזוטרתי הוא לגבי ישראל שמדבר עמה' רבתי היא והרצ בע"י ל' לכתב לגבי משה דקאמר למעט הקב"ה דלדידי' רבתי דהא אינה בדי' שמים וכבנתי בספר תחלה לעינים' אמנם בזה נתברר דאנה' דלגבי ישראל נמי וזוטרתי הוא ונקט בנמרא משה לרבותא דאף לירידה שהוא אדם גדול וס"ד כל הגדול מחברו יצרו גדול המנו קמ"ל וזוטרתי הוא ואי הוה אמר לגבי ישראל זוטרתי הוה טענין שמה לגבי משה דנבר' דבא הוא רבתי הוא קמ"ל ור' בך את אברהם בכל פירש"י ו"ל בנמטריא בן' : ואכן הבן שאל מה צריך לדקדק מהבני' וירא דכיון שים מחלוק' ר"מ ור' אס היה לו בת או לא הכריע רש"י ו"ל מהבני' שלא היה לו בת קדע דבני' דבכל הוא בן לו' שוה היה הנדרה שאין לו בת' ובת עור ואחר שהיה לו בן צריך להשיאו אשה יאמר בעצם עם הדין שאמרו בנמרא כי לקיים מצות פ"ו צריך לאדם זכר ונקבה ואמר בנמרא קדושין מיתבני בני נשים הרי הן' בנני' ומשני כי תניא הריא להשלים ופרש"י ו"ל שלא היה לו אף בן נכא אשה והוליד בת עם אות' הבת היו כלו קיים הוקן פ"ו הוקס' בכתו דמאי איכפ' ליה לבחוב להקדים הקדמה זאת שלא היה לו בת ומה ענין ער שבשבל זה ותייב שליחות השליח לקח' אשה לבנו לזה תירך ואחר שהי' לו בן ולא בתו וראה עצמו וכן שלא קיים פ"ו היה צריך להשיא אשה ליצחק אולי יחלד יצחק בתו קיים הוקן פ"ו וולגך קטש רש"י ו"ל הכא לשון היה צריך להשיאו ולא קטש חייב להשיאו בלשון הנמר' משום דאם אברהם היה לו בן ובת היה חייב להשיאו אשה אבל משום שלא היה לו בת אלא בן נוסף על החיוב היה צריך לו לאברהם להשיא אשה לבנו אולי יהיה לו בת וישראלים אברהם' פריה ורביה וכו' ותריך וזה הדרך הוא להבוא מאן דאמר דמוקי בקדושין ברייתא דבני נשים להשלים :

ויאמר אברהם אל עבדו ק' מה לנו לדעת אלו הסוחרים' ויראה עם מכו"ל המושל בכל אשר לו שליט ביצרו בעצם שמכל האושרים שבעולם שום אחד מהם לא יקרא שהוא של האדם כמו ירמיה' ה' לפי שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים :

וזה לע"ד יתהלל חכם בחכמתו וגו' ק"ה הכי כיגנין דחכמתו ובחכמתו ועודו בחכמה בנבונה ובעושה ה"ל' אמר' יחזור למלת כה אמר ה' שהוכיח וזהו בחכמתו ובנבונתו ועשרו יתחדך אל יתהלל האדם בזה שכולם בידי שמים ונתנם לו מתחת העיפה כי אם בואת יתהלל ביראת ה' ויכל להסתכל שאינה בידי שמים הוא שלו וזהו המושל שאליעזר מושל בכל אשר נקרא לו של אדם שהוא יראת ה' דהיינו לשלוט ביצרו' : ולזה כיון שהיה וקן שאין לא

מכאן שמי שיש לו בנים גדולים תחלה ישיאם ואחר כך ישא הוא וזוהו יונן שאברהם נתדרך בכל שהוא בן זכר גימטרי' דבכל ונת לא היתה לו והנה לא קיים עדין פ"ו והיה כפיוזה עדין צריך לישא אשה אולי יהיה לובת ולא היה יכול לישא לפי שהדין הוא שמי שיש לו בן גדול ישיאנו תחלה ואחר כך ישא הוא לכך הוצרך לומר לעדו שיקח אשה לבנו כדי לינשא הוא אחר כך אולי תהיה לו בת ויקיים מצות פ"ו וזוהו יונן מאמר אינור כי עשית חסד עם ארזי אברהם ויחזק אינעי ליה אמנם לפי שבנונו יחזק יש חסד לאברהם שאחר כך ישא אברהם אשה ואולי יהיה לו בת :

או יר' עם מ"ו ש"ל שהוא הדין שאם נפלו לה עבדים וקני' כמו שהוא יכול למכרם בע"כ כך היא יכולה למכרם בע"כ כדי שיתקיים לה הקרן זהו במלתהו פ"י בשביל מה שהוא חייב בפרקונה עושה האשת חיל עמו לפנים משורת הדין לחת לו במול טוב שיאכל פירות נכסי מלוג שלה אבל אם נפלו לה עבדים וקנים והוא אינו רוצה למכרם אינה חולקת עמו לומר אני רוצה לומר כרי ששאר לי קרן קיים כל ימי חיי אף שכפי הדין יכולה לעשות בן מכל מקום היא רוצה בטובת בעלה וראונו אף שהיה לה רע כל ימי חייה שלא תהיה לה קרן :

או יר' כל ימי חייה שזאת האשת חיל בשביל מה שמתחייב לה בעלה בפרקונה במלתהו טוב שאינה מוכרת נכסי מלוגה כדי שימצא בעלה לאכול פירות ולא רע פי' ואינה גומלת עמו רע לומר די לו שיאכל פירות מנכסים ידועים אבל כשנפלו לה נכסים שאינה ידועים לבעל תמכור לו"א ולא רע וזה כל ימי חייה לא מביעיא אחר שניסת אלא אפילו קודם שניסת והיא ארוסה עדין אינה מוכרה ואינה נותנת שלא להבדיל אף שיש מי שאמר דדינא דמזרחת בלא כתבה מתנה גמורה אבל כתב' שפיר דמי וזאת האשה עושה לפנים משורת הדין :

או יר' כל ימי חייה ע"ז שאו"ל ימי חייך הימי' כל לבדו' הלילות לרמוז הדין שפסק ר"ח"ל דבכל מה שדחה עצמה האשה בין שדחה להרבות במלאכה בשעה שבני אדם ישנים בין שעשת שנים וב' מלאכות ביחד הכל לעצמה לו"א כי זאת האשת חיל שדחה עצמה בכל ימי הדוחקים לחת לבעלה בין להרבות במלאכה בשעה שבני אדם ישנים וזהו כל ימי חייה לרבות הלילות בס' בענין אחר דוחקת עצמה והוא לעשות ב' מלאכות ביחד וו"ש דרשה אמר ופשתים שהם ב' מלאכות והוא בחיוב כפי הדין אלא ותעש כחפץ כפיה לפי שבנוונה רצויה להיות מהנה לבעלה :

דרשה אמר ופשתים לא זו משנה כי אפי' בזמן שהולכת לדרוש למי אמר ופשתים לטוות לא זוהי מהיותה עושה בשום חפץ כפיה או תופרת וכיוצא וייתכן לשון דרשה ולא אמר טחנה אמר ופשתים :

היתה ותקם זממה יר' עם הדין שהביא א"ע סימן פ"א בשם רב האי"ו ו"ל אמר הבעל הקרקע לשנים מרובות לפירות אין שומעין לו ובתב רב האי"ו שאם הקרקע רחוק ומכרו לפירו' מכור כיון שהוא רחוק ואינו יכול להבי' הפירות לבית אמר פה החכם כי זאת האשת חיל אין לה עצלו' להבי' הפירות ממקום רחוק אלא היא היתה באניות הסוחר אשר אינה הולכת למקום קרוב רק למרחקים ששם הוא הריוח כך האשת חיל היתה באניות סוחר ממרחק תביא לחמה ופירותיה ששם הם בול ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה והולכ' למרחקים להביא טרפה בזעת אפה וזוהי מרווחת כי אם זממה לקחת שדה מנכסי מלוגה עלתה מתשבתה לפועל ותקחהו שאם לא היתה ראויה להביא הפירות ממרחק לא היתה לוקחת שדה באותו מקום לפי שהדין הו' לדע' רב האי"ו דאף אם מ"כ הבעל הקרקע לפירותיו לשנים רבות מכור אם הוא במקום רחוק וכיון דלית לה רווח בתיא אינה לוקחת אבל זאת האשה כיון שהיא אף ממרחק תביא לחמה זממה לקחת אותו שדה במקום רחוק ותקחהו ומה היא מרווחת כיון שעבדו' בעלה אינה יכולה למכור פירות אותו שדה לזמן מרובה אית לה רווח בתיא טפי כמ"ש בגמרא וזוהי מפרי כפיה שמרווחת בכל שנה נטעה כרם ואם תאמר כיון דהמכור קרקע לפירות לזמן מרובה אין שומעין לו מה לה לאשה הזאת ליקח קרקע במקום רחוק ואפילו יקח במקום קרוב הא אין בעלה יכול למכור הפירות לשנים רבות ואית לה רווח בתיא לזה התיירץ ברור דכיון דלוקחת במקום רחוק לוקחת בול ובכר הקדים כי זאת האשה אינה נמנעת מלכת במקום רחוק אדרב' ממרחק תביא לחמה ששם בול יותר :

מכאן שמי שיש לו בנים גדולים תחלה ישיאם ואחר כך ישא הוא וזוהו יונן שאברהם נתדרך בכל שהוא בן זכר גימטרי' דבכל ונת לא היתה לו והנה לא קיים עדין פ"ו והיה כפיוזה עדין צריך לישא אשה אולי יהיה לובת ולא היה יכול לישא לפי שהדין הוא שמי שיש לו בן גדול ישיאנו תחלה ואחר כך ישא הוא לכך הוצרך לומר לעדו שיקח אשה לבנו כדי לינשא הוא אחר כך אולי תהיה לו בת ויקיים מצות פ"ו וזוהו יונן מאמר אינור כי עשית חסד עם ארזי אברהם ויחזק אינעי ליה אמנם לפי שבנונו יחזק יש חסד לאברהם שאחר כך ישא אברהם אשה ואולי יהיה לו בת :

ואברהם וזן בא בימים הקשו דהרי קודם אמר שהיה זקן ועוד הקשו חכמי האמת יוצא מימים מציעי ליה אמנם עם מה שפי' בגמרא אברהם זקן ויושב בשיבה הים שנאמר ואברהם זקן ואין זקן אלא שקנה חכמה דקדקו זה מהייתור וזוהי הטב בא בימים כלומר אין אברהם כשאר זקנים דכל זמן שמוקנים יוצאים מן החכמה עם הימים אברהם בא בחכמה שהיא הזקנה שהוכיח קניית החכמ' בא עמה עם הימי' של עוד שמוסיף בימים בא בחכמה ובי' בימים בי' ע' עם כמו עם הימים כי כל עוד שהיה בא בימים היה בא בקניית החכמה שהיא מלת זקן שהוכיח זה שקנה חכמה :

וחז'ל דרשו ואברהם זקן אחר שנתה שרה קפצה עליו וקנה שנאמר נודע נודע בשערים בעלה דרשו נודע לשון שבר כמו וידע גם ודרשו פ' אשת חיל מי ימצא וזוהי ורחוק מפנינים מכר' עיבורה כמו מולדותיו ומכורותיו אברהם גדול מנחור והרן ואברהם אינו מוליד יר' לע"ד דרז"ל פנינים על אברהם ויונן עם מ"ו ו' אמר הקב"ה לאברהם אני מיניתיך כהן גדול שנאמר אתה כהן לעולם וכבר ידעת שהיה נקרא פניני' כמ"ו ש"ו יקרה הוא מפנינים מכ"ש שכןם לפנים והוא ורחוק מפנינים שהו' אברהם עיבורה (וכמאן הדבור בפסוקי אשת חיל ויועיל לדרוש להספד אשה חשובה) ועניות דעתנו למעלה התורה בלא הפסוקי' על דרך שפירש' ארון המפרשים רש"י ו'ל תמצא בראשון אברהם מ' סנהדרין דף ק"ך וק"א ולמעלה הונו דף כ"ב ו'ל ופה נדבר בהם גם כן וישתמש בהם הפעין כפי רצונו הן לטוב הן למועב אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים חז' לדרשו אלא יקרה היא מפנינים מכ"ש שכןם לפנים ואמר בגמרא בת כהן לישראל או קוברה או קוברתו או מביאותו לעניות או אלמנה וגרשה וזרע אין לה והוא אשת חיל שהיא האשה שקנה האדם חיל ממון על ידה ע"ז וישראל עושה חיל או האשה שיעשה חיל מבנים ובנות על ידה הדע לך מי ימצא אותו האדם שרחוק מפנינים דהיינו שיתרחק מכהנים והוא ורחוק מפנינים מכרה לשון קנייה כמו שפי' הראב"ע ו'ל שאינו קונה האשה מכהנים פי' שאינה בת כהן וזה מדבר בסתם כל אדם כן פירשתי בס' רמב"ם אהבה :

ועל פי אותו הדרך באמר בהפך והוא עם מ"ש בקדושין דהרמב"ם שיתעשר יתדבק בנדרו של אהרן והוא בת"ח אבל בסת' בני אדם לא בא ע"ה לתקן כל אדם אף שאינם נושאים בת כהן שיתעשרו ו'ל אשת חיל שיקנה האדם ממון על ידה מי יוכל למצוא אחר שכל אדם צריך להיות רחוק מפנינים דהיינו שלא ישא בת כהן בשלמא הנושא כהנת יוכל להתעשר שבהו' מעשרתו אבל תסת' כל אדם שאינו נושא כהנת היכי משכחת לה שעל ידי אשתו יתעשר :

בטח בה לב בעלה השיב ע"ה בזה הפסוק דיש תיקון להתעשר' כמ"ש רבא במאינא אוקירו לנשיכו כי היכי דתתעתרו איתקד גוצא בחין ולחיש לה ומסיק דבמילי דביתא שמע לעצמה זהו בטח מה לב בעלה וזמנע עצמה במילי דעלמא ושלל לא יסתר אף שאינה כהנת ואפשר עוד עם הדין דקדושין צריכי שומא ולכך נהגו שלא לקדש בטבעת אבן והוא ורחוק מפנינים מכרה דהיינו קנייתיה כפי' ראב"ע :

גמלתהו טוב ולא רע ז"ע דמאס דלא במלתהו רע משמע דמקרייא אשת חיל הא במלתהו רע אשת חיל הוא דלא מיקרייא רעה נמי לא מיקרייא והא לית דאס במלתהו רע אשה רעה מיקרייא ויר' שהדין הוא שחקנו לבעל פירות

זממה שרה יר' כי ואת האשה חשבה בלבה מה לעשו בנכסי מלוגה כדי שיחזיקומו ולקחה שרה ועשתה כדן שהרי הדין הוא בתי וארעא ארעא א"ע ותקחנה פי' ועוד מחשבה אחרת עשת' לכתוב המכת על שמה וזהו ותקחנה ולא אמר ויקחנה שהיה חזון לבצעל וזה עשת בהמאכל שהדין הוא אין מחזיקין בנכסי א"א אפי' אם היה כותב שטר המקח על שם הצעל אפשר ילך למרתקים ויבא אדם ויאכל שלם שנים ותאבד הקרקע :

ותקם בעוד לילה אמרו לאימ' שלם מפני מה בניך יספין אינו משמע עמי לא בתחלת הלילה ולא בסוף דומה כמי אכפאוי שר והו' ותקם בעוד שיש לילה עדין שאינו סוף ולאי זה ענין קמה לתת טרף לביתה צמ' פתאובות כינו השמים בל' מאכל וז' אובלת מאי אובלת תשמישו ביאור ראיה מהכתוב אכלה ומחמה פיה וכן כינויה במדרש כי אם הלחם אשר הוא אובל זהו קמה להודונו עם בעלה והו' לתת לחם לבית' ופיתה כינוי לנפ' כמ"ס בנמרא שבת צו"ט וזהו לתת לחם לבית' וזה הנק' ואמר טרף לביתה ולא לחם בעלם לרמוז שלא היה שווה הרבה בתשמיש כמו ששוה באכילה לא משמע כמי שטורף דבר אחר מהר' כמאן דכפת' שיראי ואחר זה וחק לבשרותיה הולכת לעשות מלאכה להמציא מזון לביתה והו' חוק כמ"ס צמ' ביאה מאי משמע דהאי חוק ליטנא דמוזני דכתיב לחם חוקי :

מעמה כי טוב סחרה יר' כי טעמה שסחרה וסחרה הוא גדול לעה"ב לפי שטורחת שבעלה ילמוד בקורה בעה"ו ולכן היא מתרצית להיות כל השבוע בלי תשמיש כמו בעלה ומה המנא' עושה כדי שיכיר בה בעלה שאף היא נדקת כמוהו שאינה רוצה תשמיש שמה שמן בכלי מתחלת הלילה בענין שלא יכב' בלילה ע"ד תן לה מדה שחא דולקת עד בקר וזהו מכירה בה בעלה שהיא מחלה על עונתה שהרי נר יוכיח והוא ע"ד שאמרו ביר' ודך מקוס סנהבו להדליק מדליקין כי ברא' אור הנר נדל בעל' ממנה שאין משמשין לאור הנר וזהו כיחא דאם לא יכבה בלילה נרה מיירי שעוסקת כל הלילה במלאכה הא ליחא דאם כתב לעיל ותקם בעוד לילה דמשמע דעד הסתא אובנת הוה אלא ודאי לא יכבה בלילה נרה סימון שלא לשמש :

גורע בשערים יאמר עובדא דר"א ב"ש בפרק הפועלי דלא הוה שצק ליה איתחיה למיזל לבי מדרשא כי היכי דלא ליתקוה רבנן ואמרו שם כמה תורה בטלה רשעה ואת מישראל זה משנה האשת חיל שנודע בשערים בעלה לאדם גדול בסבת שבתו עם וקני ארץ ואינו לומד יחידי בביתו שאומרת לו שלא ילך בישיבה שאם היה אומר לו כן היה ממעט בישיבה וממעט בחכמה כמ"ס התנא מרבה ישיבה מרבה חכמה ואז' מה יעשה אדם ויחכים ירבה בישיבה או יראה עם מה שאז' ל על דוד יושב בשבת וכו' דמי הוה מתני לרבנן הוה על בני קרקע אמר הקב"ה השפל עצמך תחא כמוני וזהו נודע בשערים המזוינים של ישיבה של מעלה בעלה בשבת עם וקני ארץ כסב' שאף הוא היה ראש הישיבה היה יושב עם ע"ג קרקע כמוהו ולא היה יושב ע"ג כרים וזה דקדק בעצם עם וקני ארץ מלת ארץ :

או יראה נודע בשערים בעלה עם ענין ראב"ע כשראו למנותו אמר איולי ואיוליך בנאשי ביתאי וזהו נודע בשערים בעלה של זאת האשת חיל פי' שהיא מודיע בשערים שהוא בעלה ורואה לקחת ענה ממנה וזהו בשבתו עם וקני ארץ צומן שרואים להשיבו ראש ישיבה עם וקני ארץ :

או יראה נודע בשערים בעלה בשבתו עם וקני ארץ יאמר ענין רבי עקיבא כשבא ממקו' שהלך ללמוד והביא עמו כמה תלמידים כפקא איתתיה בעו תלמידיו לדחופה אמר להם הניחו לה עלי ושלם שלה הוא זהו בעלה משבחה ואומר לעם בשבתו עם וקני ארץ אם אני חכם גדול וכדוע כ"כ בשערים הוא מזד שוכתי להיות בעלה של האשת חיל בזאת שאם הייתי בעל אשה אחרת לא הייתי זוכה להיות כ"כ חכם גדול נודע בשערי' מצאא שזאת האשת חיל בעלה מתעטער עמה ואומר אני בעלה של אשת חיל זכיתי ואינו אומר האשת חיל היא אשתי שאז העטרה תלויה באים :

או יראה נודע בשערים בעלה כפי דרך חז' בילקוטו וז' נודע

בשערים משתנה שרה קפצה וקנה על אברה' וכתבנו לעיל כראה שדורש נודע לשון שבר באמר לפי דרכם עם ש' חכמות בנתה ביתה זו אשתו של און בן פלג דאמר ליה אימר ברא את תלמידא וזהו לא נחלק על מרע' פי' האשת חיל מיעצת את בעלה שישיה נשבר וכדעה עם הרבנים שיש בישיבה וזה נודע ובשבר בשערים שהם בישיבות בעלה בשבתו עם וקני ארץ שהם הרבנים המונתקים שחולקים זה על זה כל אחד לאמר אני אומלך מתכסא הוא נודע וספל עמם שמיצתו אשתו אימר רבא את תלמידא או אפשר לפי דרך זה נודע מלשון ולנעמי מודע שבעה נודע ואסוב עם וקני ארץ שהם בני הישיבה מחמת ענת אשתו :

או יר' נודע בשערים בעלה אם בעלה ת"ח חזון זה הכתוב עם מ"ס למעלה שז' וארמון לבושה שהיא לובשת לבושים נאים מבעלה כי בעלה אין צריך לבושים כשהוא בתוך העיר כי שמו נודע בשערים כשהו' יושב עם וקני ארצו כמ"ס בשבר' מתאי שמי בלא מתאי תוחאזי ואם בעלה אינו ת"ח חזון על פסוק שלאחריו שדין עשתה ותמכור כי זאת האש' חיל' כיון שמרווחת לבעלה אין בעלה עושה חובות עד שיתחבא במחבואות ולא יהיה נודע בתוך העיר כמ"ס דאביל אליחא טשי בעלייתא אבל זה נודע בשערים בעלה ואינו מתחבא אלא בשבתו עם וקני ארץ יושב עם אותם וקנים עניים היושבים בארץ באשפות העיר כמ"ס דאביל קקולי אקילי מתא יתיב וזה אמר בפסוק השני שדין עשת' ותמכור וכיון שהיא מסתתרת מרווחת ואין צריך לבעלה לעשות חובות :

או יר' נודע בשערים בעלה עם מה שקדם ואמר שז' וארמון לבושה כי זאת האשת חיל לובשת שז' וארמון כדי להיחפות בפני בעלה שלא יפנה בעלה לבנים אחרות ויעשה עבירה שאם ח"ו עושה עבירה הדין הוא ילבש שמורים ויתכסה שמורים וילך למקום שאין מכירין אותו ועיין עניניו דעתנו בדברי התוספ' בזה בקדושין ברנוף אהבה וצמ' חגיגה שם אבל זה כיון שאשתו עשתה לו שלא יחאזה לשום אשה דעלמא ואינה עושה עבירה אין צריך ללכת למקום שאין מכירין אותו אלא לעולם הוא נודע בשערים והטעם הוא בסבת שבתו עם וקני ארץ דקדק לומר ארץ כלומר שיום' עם וקני ארצו ואינו הולך למקום אחר :

לא תירא לביתה משלך כי כל בית' לבוש שנים ופרש' וז' לבנדי צבעונין וז' ע מה ענין שלא תירא ביתה מן הקור לפי שלבוש צנדי צבעונין וכי בשביל שהם צנדי צבעונין מחממי' לא הל' אלא לבוש צנדי צמר אמנם יאמר עובדא דאבא חלקיה דהוות איתיה נפקת קמיה מקשטא כי היכי דלא ליסתכל באיתת' אחריתי וידוע שיש גיהנם של שלג לו' לא תירא לביתה משלך גיהנ' וכינה לבעלה בלשון ביתה שהרי עשתה לו באופן שלא יתרחק בעריה דמאזיה טעם בא להרהר אפילו שאינו רואה האשה בראות האדם צנדי צבעאשה מהרהר לו' א' כי כל בית' כינוי לגופה של זאת האשת חיל הוא לבוש שנים דהיינו צנדי צבעונין ואמר שפירשתי כן ראיתי בתנחומא לא תירא לביתה משלך בישרה שאין אחד מבניה נופל בגיהנם :

עז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון יר' שזאת האשת חיל שקנתה בדים חשובים והדר לבושה מלבד שהיא שוחקת בעה"ו שהיא ממעצות וזה לבושה גם ותשחק ליום אחרון ליום קומה מהקבר עתידים דריקים שיעמדו בלבושיהם ציון שיש לה לבושים טובים לובשת אותם גם כן בהולכה לקבר ועומדת עמהם : **פיה** פתחה בחכמה הוא סמוך עם מה שקדם ואמר ותשחק ליום אחרון לעתיד היא שוחקת ליום אחרון ליום קומה יתבדק לתת שכר ללומדי תורה ופתחה פיה לשאול שכר בחכמה בסבת חכמת התורה שלמדו בעלה ובניה שגם היא יכלה חלק עמהם כי בסבתה למדו כמ"ס הכי נשי במאי וציון וזהו יבא הטב הפסוק דכיון דמיירי ליום הדין אחר תחיתיה המתים מ"ס קמו צניא פי' קמו צניא מהקבר ויאשרוה פי' נתנו חייווק וקייסם לזכריה ששאלת שכר התור' שלמדו צניא והם מעידים שכן האמת ששגביל' למדו כמ"ס בנמרא אי אמרה לי אם קריב כותח' לא תנאי ויהיה ויאשרוה לשון ויאשרוה וקיימוהו בעלה ויהללה יותר מהבנים כימה שעושה עם הבנים הוא שמוליכן ומביאן לבית הספר אבל הם

הוא לשון תפלה דהא לא קאמר הוא ואין סיחה כמו רבי אליעזר ואין צריך להוכיחו מלשון נדה אלא אדרבה איפכא לשון לשון נדה היתה תפלה צריך להוכיח מקראי דאשכח לפניו סיחו או מקרא דלפניה' יספור סיחו וזהו אסתלקא קוסית התוספות : **תשב** הנערה אתנו ימים או עשור פרש"י ו'ל ימים שנה וכו' והוא בשעת הגמרא וכתב הגאון מהר"ם ו'ל אבל בב"ר אמרו ימים ו' ימי בתואל או עשור י'ל חדש ולא הנינו ימינו מכח אנפי חדא דמעשור לא משמע י'ל חדש אלא עשרה : ודע שלקושי' זה כבר הביא המתנות בב"ר ו'ל פרש"י דמלת או לרבות ב' חדשי' אחרים חוץ מן העשור :

ומה שהקשה עוד דא' לא לומר תשב שבעת ימים ואחר כך שנה דאמר ו'ימי' ואמרו לא והדר בעי שנה אחת ועוד דמיעוט ימים שנים ולא ו' : ואפשר לפרש דה' פ' תשב הנערה אתנו ימים שהם ו' ימים אבלות וכונתם בתחלה שבעה ימים חוץ מהי"ב חדש דהי"ב חדש לא הוצרכו לומר שזמן הדין הוא כך ואחר כך אמרו או עשור דהיינו שנה בלבד פי' מה שהוא הדין אם לא תרצו לתת גס שבעת ימי האבלות לכל הפחות עשור דהיינו שנה מן הדין תנו לי וזהו הוספה קוסית דמיעוט ימים שנים ולא שבעה דזה אינו אלא כילא מוכח בקרא אבל הכא איכא הוכחה בקרא דאם הם שני קשה דוכי משתעי איניס הכי אמ' תריימי ולא יתבאר ליה הדר בעי עשרה אבל אם פירוש ימים הם שבעה ניחא דכשאל קודם ימים דהיינו ו' ימים הם חוץ מהי"ב חדש דכבר י'ל חדש איני צריך לשאל מהם כיון שהדין כך ואחר כך אמר להם או לפחות אם לא תרצו לעשות לפנים משור' הדין לתת שבעה ימים חוץ מהי"ב חדש לפחות עשור שהם י'ל חדש נמי עם השבעה :

ויען לבן ובתואל ויאמרו מה יצא הדבר והנמשכ' עניות דעתי נאה לדרוש לאירוסין דרוש בס' תלמוד לעינים במועד קטן **ונימא** מילתא השת' במה שהקשו הכל דמצינא מאי סבר למימ' הנה דבקה לפניך ולבסוף מאי סבר למימ' תשב הנער' ולמימר בקרא לנערה : ויראה עם מ"ש הגאון מהר"ם ו'ל ובשאלה את פיה פרש"י ו'ל שאין משיאין את הקטנה אלא מדעתה היינו מאי דאמר רבי אבא בר לוי בפרק אע"פ אין פוסקין על הקטנה להשיאה אבל לאו היינו מאי דאמר רבי יודן פ' האיש מקדש אסור לאדם שיקדש בתו הקטנה דהתלמי עם האיש הזה כגשואין מיירי : ועדיין יש לדרקק והיאך דיקול לענין כגשואין דאין משיאין הקטנה אלא על פיה דלמא משיאין שלא על פיה והכא פ' איתנו מתרצים שיהיה אשה לבן אדוניך אפילו שהיא לא תתרא' כיון דמה' יצא הדבר אבל בקרא לנערה ובשאלה את פיה אם רוצה ללכת עם שליח זה או עם אחר והכי מוכח בדריהם שאמרו התלמי סתם :

וזהו ביאור מה' יצא הדבר לבן לא נזכר דבר אליך רע ולומר שאסור כפי הדין לקדשה עד שתגדיל ותאמר בפלוגי אני רוצה דהא ליתא דאין חזרה בזווג זה כיון דמה' יצא הדבר וידעו זה ממה שאז' לאיש לא ידעה אמר רבי יוחנן שלא תבעה אדם מעולם והוא מה' יצא הדבר פי' הדבור הזה שבאת היום לתבוע את דבקה מה שלא תבעה מאדם עד עכשיו ודאי כי מה' יצא הדבר שהיא בורה לו וזה שסיימו לומר לא נזכר דבר אליך רע או טוב פירש שהדרך הוא בכל הזווגים לשאל אם הוא טוב או רע החתן אבל בזה לא נזכר שהרי דאין בשום אדם לא תבעה אלא אחת לבן אדוניך והטעם הוא כילא ינזח שבת הרשע על גורל הנדקיים ואנו יודעים בחזקתנו שוראי היא צדקת ואחר שאחותנו צדק' מינה נזכר דישחק התובעה הוא צדק דאל' לא ינזח שבת הרשע על גורל הנדקיים ואם כן לענין מניעת הקדושין משום הרשע קטנה אין לנו חושש' בזווג דבך למימר דפ' האיש מקדש שאמרו אסור' לא' לקדש בתו כשהיא קטנה כיון דמה' יצא הדבר אמנם מה שיש לנו למנוע הוא לחוס למימרת' אבא בר לוי דאמר אין פוסקין על הקטנה להשיאה כשהיא קטנה לזה אמרו הנה דבקה לפניך קח פי' קח אותה כמ"ש פ' דקדושין כי יקח אשה אינו קושה אלא בכסף דמאר קימה משה עפרון לדבר זה אנו נותנים לך רשות ואין אנו ממתינים עד שתגדיל ותאמר בפלוגי אני רוצה אבל להשיא' עכשו אין אנו נותני' לך רשות אלא קח בלבד שהם

הקדושין

הם עמו בעיר אמנם בעלה שהולכת לארץ אחרת והיא ממנהגת לו זמן רב עד שיבא זה הלול רב :

צופיה הליכות ביתה' הליכות כתיב שהולכות שהיא חייבת לעשות בביתה והם חלה נדה היא נופיה הרבה בהם ובה הרויחה שלום שאינו מתקן מחלה מחמת עצלות לא תאכל לבטלה ח' לפי שזאת האשה חיל אף שהיא עשירה שעו' והדר לבטלה כמו שקדם והוא הדין שהביאה לו ממון כדי שפחות אינה אופה וזאת האשה היא בעצמה עושה למ' : גם הליכות נדה והירה בהם ולעולם צופיה הליכות ביתה כנוי לבטלה ע"ד ביום שיוצאו שומרי הבית שלעול' היא בורקת גופה כמ"ס כל היד המרבה לבדוק בנשים משוכחת ובהם לחם עצלות שהוא כנוי לתשמיש על דרך כי אם הלחם אשר הוא אוכל והכונ' שמחמת עצלות של דבקה גופה אינה מאכלה לבטלה תשמיש של איסור : וזה כיון מרדדים עשתה לה מלשון רבד שהוא שפחת ורע אמר שזאת האשה היא תיקנה לעצמה בנדים לבנים כדי שתוכל לקנח בהם והטעם הוא כי שם וארגמן לבושה והם בנדים צבעים ואינה יכולה לראות בהם הדם :

קמו בניה ויאשרוה בעלה ויהלל' הוא מקודש עם הקוד' צופיה הליכות ביתה שכל היום הולכת ורואה עבקי ביתה ובניה ביון שזומע' קול כרעי אמנם שהולך בתוך הבית היו קמים ועומדים על גבליהם כעובדא דרב יוסף פרק קמא דקדושין אמר ויאשרוה לרמוז ענין ר' טרפון שם דהוא ליה אימא והוא משתבח בי מדרשא דכל היכי דבעי למיסק לפורי' הוה נחין וסליק לה עילויה והו' ויאשרוה לשון כוון' שאריו לעלות למעשה על גופה : **צופיה** יאמר עם הדין כל היד המרבה לבדוק בנשים משוכחת והו' טפיה הליכות ביתה כנוי לבטלה : גם יש לה מדה אחרת מאכליתו מעושה וקוצ' לה חל' היא בעצמה אינה סומכת על משרתות שיאפו לה הפת ויבטלו כמו שהוא הדין בזמן שהביאה שפחות אלא ולחם עצלות לא תאכל לא תאכל לבטלה היא חושש' פן יאכלוהו דבר שאינו מעוש' או שלא הורם חלתו : ואפשר עם הקודם לחם עצלות שהתשמיש כנוי לחל' כי אם הלחם אשר הוא אוכל והו' כיון שהיא צופיה ורואה הליכות גופה לדרוש ולקור מהיכן יוצא לה הדם כשמשמש בעלה אינה מאכלת לו לחם עצלות כלומר מחמת עצלות שום איסור :

תנו לה מפרי ידיה תחננו' דבר כי זאת האשה חיל הממתנה לבטלה שיבא מבית המדרש שיהי רצון שלא תהיה עקרה כמו שהוא המנהג באשה היושבת עשר שנים בלי בעל שהיא נעקרת לזאת ראוי שיהיה כנגד מדה יתן לה הקד' פרי ולא תהיה עקרה שהפרי הם הבנים שבר פרי הבטן ובה ויהללו בשערים מעשיה שיאמרו ודאי חסידה היא שהקד' עשה עמ' נם אמנם אם תניח' בדרך ענב ותהיה עקרה לא יתללו לפי שאמרו אין תוכה כנדה כמזל' על שרה ע"ה שאמרה הבר עליה ראו אדונתי אין תוכה כנדה אני בלילה א' נתעברתי והיא יצבה כמה שנים ואין לה ולד' שגר הקן והכל היופי כמ"ס בגמרא בנות ישראל יפות הן אלא שהעניות מנוולות כנזא שהיופי אינו מעצמות האד' לא הו' מבחון על ידי שהוא עשיר ולוקח תכשטין מחיפה גם הקן הוא שקר לפעמים כמ"ס בגמרא חן מקום על יושניו שנאמר והמים רעים והארץ משכלת אחר שהמים רעים והארץ משכלת א"כ שקר הוא להיות חן האדם על הארץ הו' אשה יראת' היא תתהלל לפי שגלותה מעצמותה כי הנחירה בידה ואינו כמו הקן והיופי שהו' על ידי דבר אחר ועיין בסוף פירוש הליכות אלימה שכתבתי במאמר בוף תענית בנות ישראל היו יוצאות וחולות בלתיים וכו' ואמר :

וצא יצחק לשוח נדה בתב' רש"י ו'ל ואין סיחה לא תפלה שגמרא ולפניה' יספור סיחו התוספות הקשה **במ' ע"ו דף ו'** הקשו בד"ה ואין סיחה אלא תפלה דכתיב ויצא יצחק לשוח דבפרק תפלת השחר אמרין יצחק קבע תפלת המנחה דכתיב ויצא יצחק לשוח נדה ואין שית' אלא תפלה דכתיב ולפניה' יספור סיחו והגאון מהר"ם ו'ל בגמס' על תירוק החום' וסבר דהיא קושיא חזקה : ולע"ד הדבר ברור דהיא ברייתא דברכות דמוכח לשוח נדה מאשכח לפניו סיחו היא אליבא דרבי יבוסע דהלכתא כוותיה לגבי רבי אליעזר ואיכא למימר דסבר רבי יבוסע דבין לשון אשכח לפניו סיחו בין לפניה' יספור שיתו הכל

פרשת חיי שרה

רש"י ו"ל שכתב • לכן יר' לע' דרסודר רש"י ו"ל פירש
הב"ר דר' הונא ורבי ירמיה דשילובין הפי' כמ"ס הגאון ו"ל שהיה
קושיא לפירוש מלת ויפתח הסוד וממיהם אלא מורים בזה הפירוש
של ויפתח ולהכי כיחא דכתביה רש"י ו"ל בפי' התורה כדעת ב"ר
אלא דאפי' שאלו דהכתוב בסוף זה המקרא אומר ויתן להם תנן
ומספוא ופרש"י ו"ל מספוא כל דבר שהוא מאכל לגמליהם התנן
והשעורים ואינו מפרש הכתוב שלכן הפרש השעורים ותקן מהם
מעשר לתת לגמלים דמסתמא לא היה נוהג להוציא מעשר זה
הרשע ואם נאמר דבשביל גמלי אברהם עישר השעורים לא אפשר
השטא ע"ז פלג עשורי הוה מעשר ומה נס לבהמה דחק בישראל
פטור ואם איתא דבשביל גמלי אברהם עישר התבואה כי הוה
דפרש קרא ואנכי פניתי הבית ודר' ל מטופת ע"ז הכי נמי
הל' תקנתי המספוא אלא ודאי דגמליו של אברהם לא מקטידים
לאכול מעושר ולזה שאלו רבי יצחק ורבי הונא לרבי אבהו לדעת
טעם הדבר וכי יותר חסידות היה בבית רבי פנחס ומ"ס שם בב"ר
רבי הונא ורבי ירמיה שאלו לא באו לסתור שאין פירוש ויפתח כמו
שקדם הסיר וממיהם שהיה מורים בזה ודאי לזה שכן פירשו
בב"ר בפ' מגמלי אדוניו ולא שאלו כלום אמנם אחר שפירשו תחלת
הכתוב שאלו לרבי אבהו פי' בוק הפסוק במ"ס ויתן תנן ומספוא
וואכלו הגמלים בלא עישר • ויבא בענין השאלה מעישר לעישר
שעשר חמורו של רבי פנחס מפקיד על העישר וגמליו של אברהם
לא אכל ממה שיוצאין ומומין לא ק' לרסודר כי תירוק הגאון ז"ל •
מאמר הקדמם מה ראה אסתר וכו' כפי נכח' זאת י' מפרשי'
מה ראתה אסתר שלא מסרה נפשה וזה ליתא דבהד"ר
אמרו סוף פ' בן סורר אסתר חקקע עולם היתה לכן הנסחא
האמיתית מה זכת' אסתר ואכתי' ק' ק מאי בעי מה זכת' אסתר
שתמלך על קב' וכלא מעיקר המלכה לא קשיא לה • ותו מאי
מדה כנגד מדה לפי חזיתיה קב' וסגה ומאיר בותא בזה • ויראה
לעניות דעהי דהדור ברור בזה שאמרו שם לעיל וזה לשון ר' אליעזר
בשם רבי חנינא רב' ד' אפרכיות הם בעולם ודוד שלט בכול אחשורוש
שלט בחזיון ושאל למה בחזיון והשיב אמר הקדוש ברוך הוא אתה
חלקת מלכותי שאמרת הוא ה' אשר בירושלם חייך שאני חולק
מלכותך והקדוש לעיל אם לימא קב' ושהוא חזי האפרכיות ותיכני
לעיל באופן אחר וזה נאמר שו' הוא קושיא רבי עקיבא מה זכת'
אסתר שתמלך על קב' ובענין בשלמא על עיקר המלכה
לא קשיא לי איך זכת' כימה' היתה משעת ימי
בראשית אסתר מן התורה וכוון שהיה
אשת מלך כמלך ומושל בכל המדינה'
אשר מולך בעלה אבל מפני
מה זכת' אסתר למלך
על מנין קב' ו'
כי כפי
עון
המלך שחלק
מלכות שמים לא היה
לו להיות אלא קב' ו' לזה השיב
בעני' כי ודאי מזד אחשורוש לא היה
ראוי לא בזמן אסתר בת בטה של שרה שחית' קב' ו' וכולן שווי' לעוב'

הקדושין ואחר כך לך יחיד ללרצך עכשו וכשתגדיל תשאל ולזה
אמרו לו ולך ולא אמרו לו והולכה •
ובזה יצא דל חורו מדבורם של קח ולך כמה שאמר בקרא
לבערה וכשאלה את פיה שאלה זאת היא להשיאה עכשו
אבל לקדשה היו בטוחים כימה' היתה לו ולא היו רוצים לשאל פיה
בזה וזה כיחא דכתב גבי עבד ויהי כאשר שמע ולא והיה משום
דאף דאמרו לו מה יצא הדבר לעיק' הוונא אבל עבר הי' לו בניסוחין
אז"ל תמן תנינן מוכת עץ כתובתה ק' דבריר' מ' וזכ' א' ק'
מ' ט' דר' מ' ואם לא ידעה הא נבעלה מעץ בתולה ומ' ט'
דרבנן בתולה הא נבעלה מעץ אינה בתולה • ק' ק' לרבנן בשלמא
לר' מ' איש לא ידעה הוא פירוש בתולה אבל לרבנן לישתוק מאיש לא
ידעה וזדוהי דבתולה פשיטא שיש לה בתולים ונבעלה מעץ הא אין
לה י' לזה בא רש"י לוי לתרץ בתולה ממקום בתולי' ואם לא ידעה
ממקו' אח' דכוונתו לייש' בעד רבנן לעול' דאף נבעל' מעץ אינ' בתולי'
ואם לא ידע' בזה לשבחה אפי' שלא ממקו' בתולי' ועוד אפשר דגם ר'
יוחנן בא לתרץ קושיא זאת בעד רבנן לזה אמר ממשמע ש' בתולה
איני יודע שאם לא ידעה אלא שלא תבעה אדם מעולם •
ויברכו את רבקה בפרק קמא דכתובות מוכח מהבא ברכת
אירוסין והרונה לראות ע"ד בדברי הקוסמות שם
יענין בס' רנ"ק אהבה • **במסרה** ויאמרו לה אחותנו •
הכוונה יעשה את אחותנו • פי' עם מ"ס ו"ל שהיו דווים ומצטערי'
עליה ודייקו והו' ממלת אחותנו שיש לו טעם מפסיק ש"מ שאינו
במשך אחר את הי' אלא האמירה שאמרו היה אחותינו כאלו היו
בזכר עליה ואמרים אוי עליך אחותנו ופירש הדבר בכתו' האחר
לכת את אחותנו מה שאנו בזכר' הוא לפי שמכרנוך ביד איש כנעני
אשר לו ערלה והוא עבד שאינו כאמן ואפשר יבעול אותה ואחר כך
בעלה יחשדה לו וזה הכוונה יעשה את אחותנו ונבא ולא ידעו
מה בדאובו שאו' ל' שגברו בתולים בדרך ובשאל עליה יצחק אמר
אולי זה העבד בא עליה ומ' אשר לו ערלה על אליעזר אף על פי
שהיה מהול הטעם דכיון שהוא כנעני והוא נכרי אף דמהול כאמן
דלא מהול לפי שנאמר כיכל הנכרים ערלים •
ויפתח הגמלים רש"י ו' לכתב הסיר וממיהם שהיו להם מפני
הגול לשונות לקוח מבראשית רבה וכתב הגאון מהר"ס
ו"ל דאיתא בב"ר רבי הונא ורבי ירמיה שאלו לרבי חייא בר אבהו
לא היו גמליו של אברהם דומים לחמורו של ר' פנחס בן יאיר כלומר'
איך אפשר שהיו גמלי אברהם וזמנים מפני הגול וכלי לא היה נוהג
בבית אברהם חסידות כמו בבית רבי פנחס שהיה חמורו מתרחק
מן האיסור וכת' בסוף לשונות ו' ולפי מה שכתבנו לעיל גבי גמלי
אדוניו דבמקו' דשכיח הוקא שאני לא הקאו כלום בב"ר ירא' מדבריו
שמפרש דברי הב"ר דרבי הונא ורבי ירמיה באו לסתור מה שפירש
קודם בב"ר בסמוך דויפתח הגמלים דהיינו שהסיר וממיהם וזה
דוחק מלבד כי לשון שאלו אינו נראה כסירה דאיתבון הל' ע' עוד
ז"ע דכיון דהתם בב"ר לעיל בפ' מגמלי אדוניו אמרו ו"ל נכריהו
גמליו של אברהם יואים וזמנים ואם אמת דרב הונא ורבי ירמיה
דשאלו באו לסתור שאין פירוש ויפתח הסיר וממיהם מכח קושיא
לא יהיו גמליו של אברהם וכו' אם כן אמאי נעשו לאקשווי הקושיא
הבא ולעיל בפסוק מגמלי אדוניו שד' שוכן היה להם להקשותו •
ותו לאחר דלדו רבי ירמיה ורב הונא פי' זה בב"ר אנה פנה

פרשת תולדת יצחק

ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו פי' כי יצחק היה בן של קדושים
שהיה בעין השמימא בעלי ריח טוב מהקטרת וזה הוא לנכח
אשתו הפך מאשתו שהיתה בה סם החלבה מזד קרובה ולזה
אתי שפיר מה שהוצרך הכתוב פה לספר ויחוסה של רבקה
לפי שהוא מהפריך לענין התפלה אמנם פה נבאר וי' ואל'
דבא לא שייך למימר מוסיק על הראשונים גם מלת את
יצחק מאי רבי גם כפל אברהם הוליד את יצחק גם לו לאשה
מיוחדת • גם לנכח אשתו דהל' על אשתו •
ובגמרא

ואלה תולדות יצחק ב"ר כי הקרה ה' אלהיך לפניו
רבי יוחנן ור' ל' אחר אמר אם לקרבנך הזמין
לך הקב"ה שנאמר והנה איל אחר נאחו
בשך למאכלך על אחת כמה וכמה וזה אמר אם לזוגך המציא
לך הקב"ה למאכלך עכ"ו •
ידוע כי כל תפלה שאין בה מפשעי ישראל אינה תפלה
ועל דרך זה פירשנו בשפ' אהבת עולם כי זהו

ובנמרא דרשו יצחק אבינו עקור היה וע"ד בזה עיין גם' אהבת עולם :

והנה ר"ל דרשו אברהם הוליד את יצחק צד קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם ונראה מלשון הנמרא פ' הפועלים צפוק הניקה בגיס שרה שבעת ההנקה צד קלסתר פניו כן מוכיח שם בנדר ודלפי זה מתיישב קושי הראשונים ו"ל שהקדש דהטבע הוא כן דאזרח הולד יוצא לבעלה . גם מתיישב ייתור הפסוק יצחק בן אברהם הוליד את יצחק דה"פ שאחר שגולד ופקדא שמו יצחק אמרו הכל אברהם הוליד את יצחק כדמותו בגללו זה לפי דרך הנמרא הגם דבתנחומא אמרו מה עשה הקד"ה רמז למלאך הממונה על התאווה וצר נורתו :

ולע"ד

יראה אברהם הוליד את יצחק פועל יוצא לשני כי אברהם היה סבה שילד יצחק והוא עם או"ל ויעתר לו שאינו דומה תפלת דריק בן דריק נמצא כי סבה הולדת יצחק היתה בשביל אברהם :

עוד

אפשר ביתור הכתוב כי בא להקיש תולדת יצחק לתולדות אברהם ולומר כך אלה תולדות יצחק בן אברהם יעקב ועשו אחד חכם ואחד רשע כשם שאברהם הוליד את יצחק את לרבות ישמעאל ע"ד שדרו' לזאת אמר לרבות אחיך הגדול והטעם כי כשם שאברהם הוכרע להוציא את ישמעאל ראשונה כמ"ס ו"ל שסתם בכור הוא אטוה כיון שהוא טפה ראשונה של אדם בתאות היצר כילכך שבחו את ראובן שאף שצבורי אתה יצר שאת ויתר עו אהות לכן הארמי לו לאשה יובן עם מ"ס הנאון מהר"ס ו"ל דכפידך בינמות וליקף מיצחק דיתמין האדם ד' שנה לאשתו קודם שיאשה ומשני יצחק עקור היה עדיפא מינה משני ואנה"ל דה"מ לשנויי דלא המיתין ד' שנה שלא היתה ראויה לביאה וזהו בקשתו את רבקה לו לאשה פי' בזמן שלקחה לו היתה ראויה להיות אשה ולבא עליה הא קודם שלקחה לו קודם מ' שנה לא היתה ראויה : **ואביא** משנת ינמות דף כ"ב ת"ר נשא אשה ושהה עמה י' שנים ולא ילדה יוציא ויתן כתובה אע"פ שאין ראייה לדבר ובר דבר נאמר מק"י שנים לשנת אברהם בארץ כנען . ז"ע מאי שאין ראייה לדבר והתוספות חירונו שם . ואפשר לע"ד עם מאי דפריך בנמרא וליקף מיצחק דכתב ויצחק בן ס' שנה וזהו אע"פ שאין ראייה לדבר דשני בעשר שנים דאיכא למימר נילף מיצחק ולהו"ו מ"מ יש ובר לדבר מדאצריך למכתב באע"ה מק"י י' שנים לשנת אברהם בארץ כנען :

אי נמי

קרוב לזה אף שאין ראייה לדבר מאברהם דא"ל שאני אברהם דעקור היה מ' מ"ס ובר לדבר אף דלא נילף מיניה איכא למילף מדמיתר קרא באברהם כדכתב רש"י ו"ל : **אי נמי** נאמר עם מ"ס הרמב"ן ו"ל פ' לך וזהבא דבריו הטור פ"ק ד' שיש מן הפוסקי' שטעו וסברו דהיושב בת"ל עם אשתו י' שנים ולא ילדה דאין יכול להושיא וכתב ולא מסתבר דטעם הוא כדאשכחן באברהם שהיה בא"י והו"א ע"פ שאין ראייה לדבר ללמוד דין לכל אדם היושב בח"ל דלויסני ליה להוציא את אשתו אחר י' שנים דאיכא למימר שאני אברהם דהיה יושב בא"י אבל היושב בח"ל לא שניב' י' שנים מ"מ ובר לדבר יש מאברהם דאיכא למימר דה"נ שאם היה אברהם יושב בח"ל וממתין י' שנים אחר י' שנים היה יכול מיד לישא את הגר אבל משום שהלך לא"י צריך להמתין כמ"ס הרמב"ן ו"ל . אי נמי כמו שיישב הטור דאע"ה עניש שלא הלך מיד לארץ : **לנכח** אשתו אפשר לומר עם משאו' למה היו האמהות עקרות וכו' ומצינו וזה הענין עצמו אשר התרמזה רחל ביעקב כי לתתלה לא הית' מתפלל עליה להתענג ביופיה וכו' ויעתר יצחק לה' נכח אשתו פי' נגד כוונתה שהיתה סוברת כי ראונו שלא תתעבר ויעתר לו ה' וזהו רבקה אשתו כיון ביותור מלת אשתו לומר שהכל ידעו שיצחק לקחה להיות אשתו לא ח' להתענג ולהשתעשע ביופיה וזהו מלת לו נסבתו שהיה נדחק מתרבה :

או

יראה ויעתר לו עם מ"ס ו"ל למה היתה עקרה כדי שלא יאמרו קרוביה תפלימו שאמרנו אחותנו את היי לאלפי רבבה עשתה פירות וזוהי יבא בעצם שהכיר הכתוב כאן ייחוסה בת בתואל וגו' אחות לכן לרמוז כי מה שהיתה עקרה היה מסבת היוותה בת בתואל ואחות לכן שהתפללו עליה וזהו ויעתר לו פי' ולא להם וזהו וזהו רבקה אשתו כיון במלת אשתו לרמוז שאם

היתה היתה נסבת היוות אשתו שנתפלל לא בשביל תפלת הרשע : **ויתרוצצו** הנשים בקרבה ותאמ' א"כ למה זה אנכי הראש ע"ל כדחק כי רבקה שאלה למעוברות אם כך קרה להם ותפסו ה' מב'ן ו"ל בזה דא"כ הכתוב חסר שלא הזכיר ששאלה . לכן יר' לע"ד עם מה שדרו' לשכשהית עוברת נפתח בית המדרש יעקב מפרנס לא' וכשעוברת על פתח ע"ו עשו מפרנס ורבקה הנדקת יד' ניש' נדרר שהי' רשע נבטל לכך אמר א"כ למה זה הרשע אנכי גרמתי לפי שר' בנים דומים לאחי האם והיה די בתפל' בעלי **ואדרי** כן יצא אחיו וידו אוחות בעקב עשו אמרו ר"ל הנמון א"ל שג' ג' מי תפס מלכו' אחרינו כתב לו ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחות בעקב עשו אמרו ראו דברים יוצא מפי וקן חדש כוונת דבריה' שלולא פי' ר"ג הייתי אומר שרמו וידו אוחות בעקב עשו אין ר"ל בסוף בעקב . ויר' שדקדק זה ר"ג מסוף הכתוב ויקרא שמו יעקב דהל"ל ויקרא שמו עקב שהוא על מה שעבר שנבטן עקב את אחיו אלא ודאי דמדכתב שקראו שמו יעקב שר"ל ע"ש העתיד יעקב להיות תופס המלכות בסוף בעקב אבל הרשע עשו לא הבין יעקב על פי' זה אלא פי' הכי קרא שמו יעקב על שם העתי' שעתיד לרמוסני וק"ל למאן דמפרש הכא ויקרא שמו יעקב שחור לאביו א"כ אחי כתב הכי קרא שמו הל"ל ק . את ובשאלא למאן דמפרש ויקרא שמו שחור להקד"ה נחא ושאל סבר עשו דבין דאביו היה נביא א"כ מה שקרא שמו יעקב הוא לפי שכך צוה לו לקרותו : **ומקשו** הכא מה זה היה ליעקב להיות כוזב נבטן עם פשוט ולא נולדו בשני פעמים :

ויראה

לע"ד שזה מאמר מלאכי אהבתי אתכ' אמר ה' ואמרת' במה אהבתו הלא את עשו ליעקב נאם ה' אוהב את יעקב . וק"ל הלא עשו ויעקב אחים מביעי ליה . ותומלת נאם ה' יתירא אמנם כיוון לזה אהבתי אתכם ואמרתם במה אהבתו פי' מה אהבה אהבתו אדרבה שנאתו במה שגורת שהלא את עשו ליעקב שהיו תאומים ובין עשו ליעקב לא יהיה אלא אחד וכל חד פלגא דנופא הוו וטפיה לה' לנעושת שיצאו בשני ענברי' ויתיר' הכניא נאם ה' פי' הקד"ה השיב לוה כי אדרב' במה שעשיתי שהיו תאומים גיליתי לכם כי את עשו שנאתי ובע"ה לעתיד יהיה חרבה ויעקב תופס המלכות בעקב וזה הורתי במה שידו אוחות בעקב עשו **ויאמר** יעקב מכרה כיום : מכרה נ' במסורת ועיין בזה ע"ד בספר דנ"ץ אהבה דף ז"ב . גם בפ' הכתוב לישב מלת כיום עיין ע"ד גם' אהבת עולם דף קמ"א . וק"ל דיעקב אמר בכורתך בכינוי ולא אמר בכורה כמו שאמר עשו ולמה זה לי בכורה יראה לע"ד שאמר יעקב לעשו בענין הבכורה יש לך ד' מעלות הא' הוא שלך כיום אף שלא מת אביו ונקראת בכורתך מזר עמך שאתה קדוש ועבודה בכורות ומעלה אחרת יש לך וזה אינו שוא שהיא נחלת פי' שנים וזה אינה נקראת בכורתך עדין שלא בא לעול' שהרי אביו קיים וזהו מכרה לי דבר אחר ואחר שתמכרנה יהיה שלך כיום פי' כמו היום שעדין לא נמכרת ומה היא מה שהיה שלך נחלת פי' שנים שאינו שאל ממך לקחת הבכורה כי אם לחלק העבודה שנקראת בכורתך אף שאביו קיים :

ויאמר

עשו חדש לו עשו דין אחד דאף שאין אדם מוכר דבר שלא ב"ל מ"מ אי המוכר עני ואין לו מה שיאכל הוא מכירה כשום כדי חייו וז"ל עשו עדיפא מינה היה לך לשאול שכין שאנכי הולך למוות כפשוטו שאני רעב ואין לי מה יאכל עני היה באותו שעה ולמה זה לי עיקר הבכורה אפילו בחלק פיסגים :

או

יר' קרוב לזה מכרה כיום וע"ד שכתב הרשב"ן ו"ל שכ"ף כיום משתתב במקום ב' ד' כמו ביום וזהו ביום הוה שאו"ל והוא עיף שהרג את הנפש מכור לי הבכורה דהיינו שהכור עובד עבדה ושוחט הקרבן דשאלא עד השת' שלא היית הורג נפשות לא הייתי שואל ממך הבכורה כי אדרבה לך נאה לפי שאתה אדמוני רמו שאתה שופך דמים אם כן צריך לך שתשפוך דם הקרבן כדי שיתבטל גורתך של ש"ד ע"ד שאמרו האי מאן דנמאדים או תבא או מוהלא וכאלי אבל היום הוה שכר שפכת דם אנשים תו לא מצית למימר שיהפך גורתך א"כ מכרה לי :

או

יראה מכרה כיום כיון להנצל מדין אונאה שלא יאמרו היום מתקן נזיר ערשים בן תמכור בכורה . לכך דקדק לומר מלת נבנתך ומל' לי עם מה שה' הדין ישרא שאני את הנכרי פטו' והו

פרשת תולדות

זוהי כיום שאתה רשע ע"ו אפך רמים ומואם את המילה שאתה
כברו מאם מכרה בכורתך לי שאני ישראל שכל אבות מקיימי תורה
עד שלא ניתנה ועוד כיוון במלת בכורתך פי' איני שואל הפי
שנים כדי שיהיה בן דין אונאה איני שואל לא בכורתך המעלה שיש
לך היום בלא מות אבינו שהיא עבודה בכורות דבהא ליכא אונאה
להדין הוא הקדשות אין להם אונאה וואמר עשו הנה אנכי הולך
למות שכל היום אני הורג אנשים ואניג' ב' בסכנה למות ולמה זה
לי בכורה שהרי אני יודע שכהן' שהרג את הנפש פסול :

או יראה מלת כיום עם מ"ש בנתיבא ששעו מכר ליעקב חלקו
במערת המכפלה ועיון פי' המאמר ההו' ד'בס' תאול' לעיני'
דף ד' בלוח הראשון שהקיימו שם דאמאי לא השיב עשו כהי שמכרתי
המע' מיהו אינו מכר' דהוי דבר של' נרשמו דהמכ' קצרו הדין הוא
דבאים בני משפחה ונוטלין ממנו מאוס פנס משפחה ותיירצו עם
מ"ש הקוספות דזה דווקא כשרוצה שיקברוהו בשום מקו' וא"כ עשו
שכפר בזה אלי ותחייית המתים ה' ל' במאול' דאמר לא בעינא כפרה
וא"כ עשו נמי הכי הוא אחר לו יעקב מכרה פי' כיום כאותו יום
שמכרת לי המערה אף שאינה נרשמת שאלו הדבר בורשים עכ"ו
מכרת כך מכור לי הבכורה אף שאינה נרשמת שלא מת אבינו
עדיו לא פירש יעקב באיזה אופן מכור לו הבכורה כדי שתהיה
קיימת ולא שנקיה עשו לסיימתי' שתכף השיב לו ויאמר עשו
למה זה לי כלומר אני כופר בזה אלי' ו' והבכורה למה לי שיעקרה
הוא לעבודת ה' ויאמר יעקב השבעה לי כיום פירש יעקב דבריו
מה שאמרתי שתמכור לי הבכורה אף שהיא דבר שלא ב"ל הוא ע"י
שנועה כמ"ש הפוסקים שהשנועה עושה הדבר שלא ב"ל כאלו בא
והיה היום והוא כיום השבעה לי שאתה מוכרה לי כאלו היה הדבר
היום : **ובתב** הלבוש הלכות ערש כי אף שערב בשנועה אינו
משמעבד מ"מ כופין אותו לקיים שבוטחו והקשה דמאי כפקא מינה
ותירץ דנ"מ אם פרע הערב אם מכח שבוטח ופרע מהלו' ואם מכח
שנועה פסור הלוא ולע"ד אפשר דנ"מ אם מת הערב לאפוקי
מיורשים אם מכח שבוטח מפקינן ואילמכא כפיות קיום שבוטחו לא
מפקינן :

ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו וגו' ויאמר אליו בני ויאמר
הבני יראה כי יצחק אחר שכהו עיניו ידע שהיה צעון
עשו שאין תוכו ככרו שהיה ע"ו כמאשו' ותכהין עיניו מראות
בעשוי' לי שתי ראיות איך סובר רש"י ו'ל' כן דלא מ"ש וצורה לי
ציד דבר הראוי לי ולא מן הנולד הרי שעכשיו חשדו בגול ועוד מ"ש
הקול קול יעקב ופרש"י ו'ל' קול יעקב שמדבר בלשון כבוד ותחנוני'
הנס דמ"ש שמוכיר ש"ש ועשו אין ש"ש שגור בפיו ליכא ראיה
שמתחילין לרשע דאיכא ליתמר כדפירשו דעשו כיון שהוא בשר' ויח
להוכיח ש"ש שאי יהיה אדם מקום מעונף אבל יעקב יושב אהלים
אכן מאלו התקומות יש ראיה שהוכיח בו עכשיו מחמת שכהו עיניו
שהיה לסבת הסתכלו באלים רשע ולכן אמר לו בני בכוכה עליו
ואומר בני ראה מה גרמת לי ברשעך לכהות עיני ולהיות סומא
בבית לכן עליך מוטל לפרנסני ויאמר לו הבני מוכן לאכילך וזה
שפירשו במלת בני שהי' בוכ' דו'ו' עליו לקוח מדברי רז' בגי' רבך'
ויאמרו לאחותינו שהיו בוכים ודווים עליה כך יצחק היה בוכה
עליו ואומר לו בני מה גרמת לך לירש גיהנם ומה גרמת לי לכהות
עיני :

ועתה שא בא בליך ותליך קשתך לא אחר קח לא שר' ר' רמו
שיעשה תשובה מה' עבירות שבידו כמו שאז' לו והוא שא
כא טול והסר מתך עקשות העבדות מלשון ותשאני ונעלתי והם
בליך כלי מלחמתך שאתה הורג בהם את הנפש : גם אמר תליך
שהוא שאתה גנב שמי' שהוא בגנב חיינו תלואי' לומנגד שגנפ' למות'
גם הסר קשתך שהוא על שם שבעל נערה המאורסה וזהו קשתך
כינוי לפירו' לשון נקיה קשתו נענעת' ולא השדה כנגד שכפר
בעיקר לזה אמר לו גא השדה להסתכל באינו היום ויא' יצחק לשון
בשדה : ולא השדה כנגד שכפרת בתיהא אמר לו גא השדה וראה
כי עפר אתה ואל עפר תשוב וזה וצורה לי צידה פי' תצוד ותלחם
עם הית' : שהרי בליך לעבוד בה' עבירות ובהו ובא רמז המכרה
וגא השדה ולא הלחם בעמלק שהוא הוי' : שחנן במשך מ"מ שהוא
שדו : **והבאתי** עלי קללה ולא ברכה ק"ק אחר שהוא
קללה מאי ולא ברכה אמנם יראה ע"ס ההוא עובדא דמ"ק דתורע
ולא תחזק ואח"כ פירש לו אבינו יהיו לך בנים ולא ימותו הרי שיש

ברכה בלשון קללה והכיוון שיהיה צעירי אבי כמתעתע כאלו ע"ו
כמשו' ל' המחליף בדבורו כלא ע"ו כיון שיחשדני בכך יקללני קלל'
אחת כל כך רעה שלא תהיה סובלת אח"כ פירוש לברכה :
ויאמר הקול קול יעקב והידים ידי עשו אז' בומן שקולו של
יעקב מצפנף אין הידי ידי עשו ואכן הבן שאל דכתוב
הוי איפכא ובע"י ו' לככת דרריש הקל חסר' ויראה לע"ד דהוקשה
להם ייתור ולא הכירו דפשיטא אמנם יאמר כשיעקב הוא צדיק
הקול הוא של יעקב וגם הידים הם שלו שלא יטלו בהם עשו אמנם
תלע לך באיזה זמן הם ידי עשו דהיינו שיעקב הוא רשע כעשו ויחכים לזה
כי היו ידיו כידיו עשו דהיינו שיעקב הוא רשע כעשו ויחכים לזה
מאז' ולא הכירו בומן שרשעים ואלים ממנו ושיעור הכתוב הקול
קול יעקב וגם הידים הם שלו וי"ש ידי עשו הוא כמשך אחר ולא
הכירו תלע באיזה זמן שולטת ידי עשו בומן שלא הכירו :

בא אחיך במרמה ויחך ברכתך פי' המתרגם בחכמה
מיעט שלא יהיה פשוטו בערמה דחם ליה למרן יחך להיו'
משלח מדנים בין אחים אלא גילה לו יצחק שידע בבטחה שלח
בכורתו וע"י אותו החכמה שנסתכל לקחת בכורתך היתה נסבה
לקחת ברכתך מן הדין כמ"ש הרמב"ן ו'ל' כי באותו הזמן היה מנהג
כי הבכור היה לוקח ראשונה הברכה כמ"ש הכתוב וההבכור שיש
ימייך על ראשו כמלא כי במרמה אינו חוזר על מה שעשה עכשיו :

ויאמר עשו הלא אכלת לי ברכה פי' אף שלקח הברכה מן
הדין של בכורה אינו שפסוט אינו מתבדל כלל אלא שמתבדל
באחרונה וא"כ ברכני גם אני וי"ג שיש לו וירח את ריח בגדיו
ויאמר ר' ריח בגדיו ויחך ויחך ויחך דמלת ויבדכרו ה'ל' אחר
ויאמר ר' ריח בגדיו אשד ברכו ה'ל' ויבדכרו ויחך ולא הפ'
ברא' ריח בגדיו ויראה ע"ס מ"ש בסוף סוטה הטענה נטלה
את הריח וכו' והוא ויבדכרו ויחך לבנו ויחך יצחק לה' ויתבדך רשע' ע'
ראה איך יש ריח גדול בגדיו בני בריח שדה שהוא ג' ע' אשר ברכו
ה' א"כ שמע מינה שהוא צדיק בני שיש בו טענה ממה שיש בו ריח
טוב לכן בדין הוא ויחך לך האלהים מטל השמים פירוש אחר שם
אלקים כי בדין גמור ראוי שתחול עליו נספע שבע רצון אחר שהוא
טהור וצדיק ולכן אמר ראה יח בני קודם הברכה כדי להקדים מה
טעם ראוי לברכה :

או אפשר אשר ברכו' חוזר למלת בני וזה יורה לנו בעל
הטעמים אשר שם טעם מפסיק במל' שדה ובה
ה'פ' אשר ברכו' שהוא מדת הרחמים אל בני ואינו מתפלל עליו
שכשם ששם ה' נתן לך ברכות צמדת הרחמים גם ויתן ברכות שם
אלקים וזהו וי' ויתן : **או** אפשר עוד וירח את ריח בגדיו וכו'
ע"ס מ"ש בגמרא חמרא ורחני פקחין וזהו ראה ריח בני שדרכך עמו
ג' ע' בריח שדה לכך כשם שזכית לריח טוב ויתן לך ג' כ' תועל' הריח
הטוב דהיינו מטל השמים וזמקרא :

ובבר' או ל' ויתן לך האלהים יתן לך אלהותא ופירש המהנות
שר' יתן לך חווק : ולע"ד אין צורך דק"ל' מביני
לזה ותו מאי וי' בתחלת ענין ואי' שם אלקים לזה פירשו דה' ק'
יצחק כשם שזכית אני ואבא ליאמר עלינו אלקי אברהם אלקי
יצחק כך יאמר עליך אלקי יעקב וזהו בעצם וי' ויתן כשם שנתן
לנו האלהות שאמר אלקי פלוגיך ויתן לך : ועניות דעתנו
באלו הפסוקי' עיי' בראש פ' אהב' עולם ובס' תאול' לעיני' ירושלמי
דברכות : **עוד** או ל' מטל השמים וזמקרא ומשמני הארץ
זו משנה עיין בראש אהב' עולם : ואפשר עוד דייקני מדשני
דבני עשו כתב קודם משמני הארץ והדר מטל השמים וזהו לא איפכא
לזה פירשו דהכא ברכות רוחניות רמזו לתו' ה' :

במסרה ואוכל שנים ואוכל מכל ואוכל פתיל לבדי ירמזו כי
טעם באותה צורה יצחק מכל טעם מאכלים שבעול'
וזהו ואוכל מכל חע"פ שזכר פתיל לבדי פי' ש' עזותי בלבד ובזק' כיחא
מה שדרו' ל' מטל השמים והמן פי' מל' ש' מדה כשם שהאלהים
דבר שיש בו טעם כל מיני סעודות כן יא' ילך ה' : המן שהיו טועמי'
בכל מיני טעמים : **נחזור** למאמר הקודם כי הקרה ה'
אלקין הוקשה להו ומלת אלקין בבניו אלקים מבינ' לזה ויתרנו
אם לקרבנך המציא לך ה' למאכלך עכ"ו ו' וק' מאי לקרבנך שכן
יש בו צורך בבואו ומאי ק' ו' ויראה דה' פ' אם לקרבנך ע"ס מ"ש
בגמרא פרק קמא דע' דפרקי ופי' בני בתלמא יומי והתנן שאלין
בהל' פסח'ל יום ומשני התם דלקריה צעיקן תלמינן יומין ומשמע

פ"ק דברכות עיין צרכן אהבה • אבל קודם החלוס הנבואי
היה סובר יעקב דכתיב מקום קדש אבל לא ידע שהוא
מכוון כנגד ב"ה של מעלה שה' יושב עליו • עור אפשר לתקן
עם מ"ש בנ"ר ויחלוס והנה כולם אין חלוס בלא פתרון והנה כולם
זה סיני והנה ה' נצב עליו וידר' על הר סיני ויארם צעס כי
מיעקב לא ידע יעקב שעתיד לינתן תורה בזה הוה ולידר הקב"ה
בו אבל עכשיו שחלמתי שהוא סיני ושהקב"ה עתיד ליגלות עליו יש
לו קדושה רבה וכן אמרו בפ' דתענית מאי הר המוריה הר סיני
שינתה ממנו הוראה :

עור הקדושה טעם לא הגיע הדבר ליעקב בנבואה רק ע"י
חלוס שהוא פחות מ'מס' בנבואה • ואפשר לע"ד מב'
טעמים או משום דאין הנבואה שורה מתוך עצבות וזה היה הולך
בעצבון מפחדו של עשו : או אפשר משום דאין הנבואה שורה
אלא על חכם נבון ועשיר וזה הפסוק הר"ס ו'ל' ה' יסודי התורה
וא"כ יעקב עכשיו היה חסר ממון כמ"ס קצת מחו"ל גורו של וכן
אמר ואני לא כוס אחד ולא צמיד אחד : ובפ' ר' ויאל יעקב רבי
יצחק פתח או תלך לבטח דרכך זה יעקב אש תשכ' לא תפחד מעשו
ולכן ושכנת וערבה שנתך וישכב במקום ההוא • ויר' רק"ל ללא
הל"ל ויאל יעקב אלא ויברח יעקב כמ"ס לעיל קודם ברח לך וכן אמר
הנביא ויברח יעקב לזה פתח או תלך לבטח דרכך זה יעקב שכיון
שהיה הולך בד'ת כמו שקדם הכתוב במשלי ויהיו חיים לנפשך על
ד'ת או תלך לבטח דרכך ואע"פ שה' בורח לא פחד וזהו ויאל יעקב
ולא ויברח ומ"ס הנביא ויברח יעקב קושטא דמילתא קאמר שעל
ידי בריחתו מעשו יאל וזה שסיים הכתוב אש תשכב לא תפחד מעשו
בזה תרומה כי ושכנת וערבה שנתך שתחלוס חלוס טוב נבואה דהא
אש היה בפחד כשהיה בדרך היו מצביעים אותו חלומות רעים לפי
שהיו מראים לו מהרהורי לבו • או קרוב לזה כמו שאמרנו לעיל
שאם היה יעקב בדרך מתפחד מעשו ומלבן לא היה שורה עליו
הנבואה לפי שאין הנבואה שורה מתוך עצבות אבל כיון שאש תשכב
לא תפחד מעשו ומלבן בזה תוכיח כי ושכנת וערבה שנתך שתראה
המראה ועניות דעתו בפסוק משלי דרוש בס' תאזה לעינים דף
ל' ח"ע א"ע ב' :

אי נמי אפשר רק"ל לרבי יצחק מאי ויאל יעקב מבאר שבע
וילך חרנה דרחיקא להו למימר יאל לבבת לחרן אלא
בזבזי' דה"פ שקפצה לו הארץ והוה ויאל שכיון שיאל תקף וילך
חרנה וזהו או תלך לבטח דרכך והכיר שאתה בטוח מן הלסטי' בזמן
שהדרך הוא רב והיית צריך לבתת גבלך בדרך ולגנוף עד שחגיע
למקומך וזכית שעד שלא תנוף גבלך עשה הקב"ה עמך שהארץ
קפצה ממקומה ובאה אלך זה יעקב משם ראה והכיר מדעשה לו
כס בזה ידע נמי כי אש תשכב לא תפחד מעשו ומלבן :

וליבא לאקשווי דבשלמ' מעשו ניחא אבל מלבן מאן דבר שמיא
ומאי בעי הכא די' דה"פ לא תפחד מעשו שיהרגך
ואף שיטול ממך עשו כמו שיש מר"ל שאמרו שעשו כעל את ממונו
ויש לך ליפחד מלבן דבשלמא אש הית מוליד בידך ממונ היה מקבלך
בשמחה אבל כיון שאיך מוליד ממונ יש לפחד שלא יקבלך בשמחה
כמ"ס ו'ל' ע"פ וינסקוהו שאל יש בפיו מרגליות אפ"ה לא תפחד
מלבן שאפילו הכי ישיך בנותיו מאד דמעשו ומלבן לזרדין קתני
לבני עשו הוא מפחד כפסול לבן מפחד שלא ישיאנו בנותיו •
ור' פנחס ב"ל יושב מאי דקשיא בקרא דמסלי דברישא קתיב אש
תשכב לשון ספק • והדר קתיב ושכנת להכי אוקי ביעקב
שאו"ל עליו כאן שכב אבל במקום אחר בס' גלילה לא שכב
לבו שהיה ער בדבריו תורה ובאן שכב שהיתה כן גורתה' תברך
להשכיבו כדי שיראה אותה המראה וזהו אתה יעקב שמעולם
לא שכנת אלא היית לומר אש תשכב אש יקרה לך שתשכב
פה לא תפחד מעשו שאל יבא עליך מתוך ד'ת שהי ושכנת
פי' גורה היא ממני כי ושכנת שאתה צריך לשכב במקום הזה כמו
שאו"ל ויפטר בלא לינה והטעם הוא כדי שוערבה שנתך שתראה
אותה המראה הערבה של תענוג וזה א"ל לראות במקום אחר
כי כאן אדמת קודש הוא וזה שאמרו שנאמר וישכב במקום ההוא
שהמקום גורם להשפיע מראה הנבואה עליו :

ויפגע במקום רז"ל דרשו לשון תפלה והקשה הגאון מהר"ם
ו'ל' דהתם אמרינן שהתפלל כד בעי למיהדר שקעה לו
חמה והאיך התפלל ערבית קודם שקיעת החמה שהרי צריך
לקרות

דרוך ישראל לחור במה ימים קודם אחר צהמה ופה לקרבן משום
לדרינן פסלי אפי' בדוקין שבטין ואפילו לידיו לפחות בעו תלתא
יומי ו'ש אש לקרבך שאין דרך להמציא בהמ' לקרבן אש לא בקדוה
קודם אפילו הכי בזכות המציא לך הקב"ה והוה אלקיך משגיח עליך
למאכלך שאין דרך להקפיד שלא לשחוט בהמה בעלת מוס עזרת
אוכינא לא כ"ס :

או יראה אש לקרבךך שלא היה הקב"ה חייב להמציא לך לא
עליך המלאכה לחור אחר בהמה לקרבן מ"מ המציא לך
הקב"ה שנאמר והנה איל כל מקום שנאמר הנה מוכן ומועין מו'
ימי בראשית למאכלך שהוא דבר שהקב"ה עושה בכל יום והוא
אומנותו ון ומפרט לא כ"ס :

או יראה דהכי עביר ק' ואש לקרבךך וכו' והביא מפרסוק והנה
איל אחר שדרו ל' שהאיל היה הולך ומתקרב אל אברהם
והטען היה דחפו והוה אש לקרבךך שהיה מנגד השטן בדבר הומין
לך ה' למאכלך שאין מנגד ואין אפ"ר לא כ"ס : או יר' קרוב
לזה דהכי עביר ק' ועם מה שדרו ל' במ' הקלה פ' כך אכול בשמחה
לחמך שנאמר על אברהם שהיה מהרהר שאל מלא הקב"ה פיסול
שהמציא לו איל והוה אש לקרבךך המציא לך ה' אף שהיה אברהם
מנגד בדבר שלא היה רוצה אלא בשחיטת בנו וכו' :

וחר אמר אש לוונך המציא ק' לקבאורה מה לוונך דאיכא
תפלת אליעזר בדבר ולוה י' ל' דאולי ב"כ יעקב אמר לו
שהוה ב"כ התפלל שימציא לו מוונותיו אכן ז"ע מאי ק' מן הוונ
שהוה דבר מזה למאכל שהוא דבר הרשות • ויראה עם מה שהקשו
התוספות דאליעזר היאך ניחש וזהו אש לוונך המציא לך הקב"ה
אע"פ שהיה צד איסור ניחש בדבר ושלוחו של אדם כמותו אי נמי
יש לפרש עם מ"ס פרק קמא דתענית ב' שאלו שלא כהוגן והא'
אליעזר והשיבוהו כהוגן בזכותו של יצחק והוה ק' אש לוונך אע"ב
דשליחא עונית ושלוחו של אדם כמותו מ"מ לא הביט הקב"ה בערך
השליחא בערך וזהו כי הקרה ה' אלקיך משגיח עליך למאכלך
דשליחא לא עונית לא כ"ס ששיגח בזכות שנינו אי נמי אש לוונך
שהוה דבר הנגזר מ' יום קודם יצירת הולד והוה מפאת המול
הקרה ה' אלקיך למאכלך שהוא מתחת פרנסה שהיא בידו יתברך
שאין למול מבד בו לא כ"ס :

ובזה הענין של וונך יצחק איני תמיה מאד במה שאמרו במ'
ילקוט בפ' ויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם
הנה ילדה מלכה אחר שהרהר אברהם בלבן אש הית מת יצחק
בעקידה הרי היה מת בלא בנים וזה איכפת לי ביוחסין אשיאנו
מבנות עמר א"ל הקב"ה איך צריך כבר כולדה רבך והדבר תמיה
דכיון דכתבשר מפי האל יתברך על וונוהו היאך כתפק בשליחות
ואם לא יתנו לך וכו' :

פרשת ויצא

ויצא

ויפגע במקום ב' ר"ל שם כי בא השמש אחר ר'
חנין דצפורי שמע קולן של מלאכי השרת אומרים
בא השמש בא השמש אחר שמא אשא :
ידוע הוא מה שאו"ל קדושת ב"ה שה' מכוון כנגד ב"ה שלמעלה
ועל דרך זה פירשנו פסוק ויחלוס והנה סולם וכו' בס'
אהבת עולם ע"ס : **ובזה** נבין תירוץ קושיא אחת שנתעצמו
המפרשים ו'ל' דאידך אמר יעקב אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא
ידעתי שאלו ידעתי לא שכנתי והרי קודם ששכב התפלל במקום
משום שהיה קדוש הד המוריה מקום שנתפללו אבותיו כמו שדרו ל'
ויפגע במקום הנאמר במקום אחר הוא הר המוריה הוא בית
המקדש הוא המקום שהקריבו עליהם אדם ונח אמנם בזה מתורץ
שעכשיו שיעקב הראו לו כולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה
דהיינו בית המקדש של מע' מכוון כנגד ב"ה שלמעלה והוה השמימה
לשמי שמים כמ"ס פ' ק' דחגיגה וכול שני ירושלים של מעלה וכיון
שראה זה אמר יש ה' במקום הזה שהוא מכוון כנגד המקום שה'
יושב בו למעלה ואנכי לא ידעתי שאלו ידעתי לא הייתי שוכב נגד
השכינה משום דהויה חציפותא כלפי שמיא כמו הדין בין מורח
למערב שהם כלפי השכינה ועניות דעתנו שם בדברי התוספות

ומן רבנא ליה * אמר * לדריוק מרהל ל עלו וירדו אמרם
עולים ויורדים משמע דעין אלו עולים ויורדים משמע שערין אלו
עולים ולא הספיקו לעלות עד שפגעו בירד * באמצע :

אמנם * צ"ע דמנ"ל דהפוליס וה צד זה והיורדים זה צד זה
דלמא העולים זה אחר זה והיורדים זה אחר זה כמו
מנהג ב"ו ורש"י * ו"ל כתב דמשמעו * ע :

והנה * מלאכי אלקי * עולים ויורדי * בו * ק"ק למאן דמפרשי
עולים ויורדי * בו * ביעקב א"כ מה רמז לו בשולם שלח היה עושים בו
כלום * ויראה דס' ל' דהסולם רמז על יעקב עצמו * ובה
מיושב מאי השמימה בנ' * ה"י * אמנם כיוון שאז"ל צורתגל יעקב
חקוקה בכסף והכסף הוא בשמים העליוני * כמ"ס בחגיגה א"כ
רצה הקב"ה לרמוז ליעקב שאף שנהווה מוצג ארצה ויושב בשפל
נדרק מפני עשאו * מ"ד * דמ"ס * שבו * מוצג ארצה וראשו של יעקב
מגיע לשמי השמים העליונים שהוא כסף כבודו שם צורת יעקב
חקוקה ולזה אמר השמימה לרמוז לשמי שמים ע"ד יסודו רשעים
לשאלה לאמצעי התחמוכה שפי' מהרא"ס * ו"ל שהוא כאלו רחוק
לשאלה דהיינו שאלו של שאלו כן הכא השמימה לגשמים דהיינו
שמי שמים והנה מלאכי אלקי * כיוון שראוי שראשו של יעקב שדימיו
לסולם מגיע השמימה בכסף דהיינו צורתו והנה מלאכי אלקים
כתקנא בו :

מה * נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער
השמים כתב רבינו בחיי * ו"ל * זה שער השמים הנקרא מלת
השמים לרמוז שהבית האחרון לא יהיה בנינה ע"י אדם אלא מעשה
שמים * ואכת' צריך ליישב למה קרא לבית המקדש שער והל"ל
זה בית השמים * ויראה לע"ד דקראו שער משום דאין להב"ה
פתח שיוכל ליכנס לב"ה של מעלה אם לא יבנה ב"ה שלמטה תחלה
כמו שאז"ל לא אבא לירושלים של מעלה עד שאבא לירושלים
של מטה :

ובזה * הענין שאז"ל שהראהו הקב"ה ליעקב ב"ה שעתיד ליבנו'
תשובה מוצאת למה שהקשו בת הקודמין דמה זה היה
ליעקב שלא ראה הנבואה בהקיץ אלא ויחלום משום שאז"ל כל
הנבואים לא נתקבצו אלא לימות המשיח אבל לעתיד לבא עין לא
ראתה אלקי * וזלתי * וא"כ יעקב הראה לו הקב"ה מה שעתיד להיות
ב"ה בנב"ו וב"ה של מעלה הקב"ה נצב ויושב עליו לכן הראה
הנבואה על העתיד לבא בחלום שבו יתקיים כחוב עין לא ראתה
פירוש שלא ראתה העין בהקיץ :

ובמסרה * וראשו בשמים * וראשו מגיע השמימה * וראשו
יהיה פרוע * וראשו לעב יגיע * ורמוז נכב'
לבו עיר ירושלים ומגדל שהוא ב"ה כמו שאז"ל * ויבן מגדל בתוכו
וראשו בשמים פי' ראש העיר הוזהר הוא למעל' בשמים כמו שדרו"ל
ירושלים הבנויה בעיר שצברה לה יתרו * וראשו מגיע השמימה
פי' כי ראש העיר הוזהר * וזה * שלה היא תחת ממשלת אדוניו
ממ"ה הקב"ה ואין אדם שר שולט עליה * וראשו יהיה פרוע פי'
כי בעוניו אנו גורמין שראש שהוא ב"ה של מעלה יהיה פרוע
פי' בטל ומושבת בלי יושב שם הקב"ה כמאש"ל * אמר הקב"ה לא
אבא בירושלים של מעלה עד שאבא בשל מטה * וראשו לעב
יגיע רמז למה שאז"ל * בנחרא עתידה א"י שתגבה למעלה ב'
פרסאות שנאמר מי אלה כעב תאופינה ש"מ האי עיבא מידלל
תלת פרסאות והו לעב יגיע :

והנה * ה' נצב עליו ויאמר אני ה' אלקי אברהם אביך ואלק
יחזק באן הבן שאל מה שהזכיר באברהם מלת
אברהם ואלק * יחזק אבותיך אמנם אפשר עם משו"ל בפסוק
ויעתר לו ה' * תינו דומה תפלת דקין בן דקין לתפלת דקין בן רשע
נמצא שהסבה שגור יעקב ולא היה יחזק עקור היה בסבת היות
אברהם אביו דקין וכן פירשנו בפסוק אברהם הוליד את יחזק
שמלת הוליד פועל יוצא לשניוהו אברהם הוא אביך הראשון שאם
לא היה הוא לא באת לעולם :

ובזה * שאמ' לו בלשון הזה בל להנטיחו שלא יבוס מאביו ואביו אביו
שלא יירא לומר דדוק עליה * אמר אלקי אברה * אהי יחזק ולא
עליו שאף עליו ונאמרו אלקי יעקב אלא שערין אינו הזמן וזה
שומר

לקרות ק"ש מבע"י ואסור * ואפשר לומר דכיוון דאיבא פלוגתא
אי תפילות אבות תקבול או לא מאן דרריש הכא ויפגע לשון תפלה
בזכר דהפלו' כנגד תמידין אבל האבות היו מתפללים בכל עת
שהיו מודמין להם ואפשר דתפילה יעקב היתה של מנחה לעת
שהתפלל אביו ויפגע * במקו' דרו"ל * שקפלו הארץ והתפללו כיוון
דיהיב דעתיה למיהדר מה עשה הקב"ה שהקיע לו חמה * וק"ק
דמרתיו נסים למה לי כי הכ' * אין ר"ל * לנסות העבד כל זמן שאפס'
באופן אחר וא"כ לא היה לו לקפון הארץ אלא יחזור להר המור * י
לאט לאט עד עת ערב וכיון שהיה ערב היה לן מעצמו ושמיא"ל
שאם לא היה מעריב העולם מתחת הערב שמש שלא היה בעונתו
לא היה נותן בלבו יעקב שהב"ה רוצה שיסבב שם ויהיה חורר אבל
ממה שראה יעקב שהקב"ה * השקיע לו חמה שלא בעונתו הבין
יעקב כי לכך עשה הקב"ה כה זה כדי שיסאר שם אבל אי לאו שהבין
שהיה כן דעת הב"ה שיסבב שם לא היה נמצע יעקב * מלכת בדרך
בלילה שהרי מצינו כשחור לביתו שהיה מהלך בלילה ופגע עם
המלאך לפי שהיה בעומ בתורתו כיוון שראה שהב"ה עשה כס'
להעריב השמש שלא במומו אמר לא לחנם אלא שהב"ה רצה שאשכ'
באן וא"כ הרי הוצרך כס' השמ' וכדי לעשו כס' הער' שמש שלא במומו
הוצרך לעשו קוד' כס' קפלו' הארץ שז' * מבע"י * והי' כולל חור' והערי'
לו שמשו דאם לא נקפלה לו הארץ לא היה בא אלא עם הערב שמש
ולא היה יכול להראותו כס' השמש נמצא דהא בזה תליא :

ובב"ר * רשב"י פתח אשא עיני אל ההרים ליעור עבד אברהם
לקח י' במלים ואני לא גוס אחר יש לעיין מהיכן למדו
שאמר כן :

ויראה * דהקשה להם הסמיכות דאחר דכתיב וילך חרנה
הוא' חור' לו' * ויפגע במקו' שהוא קודם חרן כדכתב
רש"י * ו"ל ועוד הקשו דמה סמיכו' יש לכתוב הוה של ויבא יעקב עם
מ"ס בפרשה הקודמת וירא עשו ולא ה"ל למסמכיה אלא אקרא
דכתיב לעיל מיניה וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה
אדם לכך דרש מכת הסמיכות קרא דאשא עיני אל ההרים שיעקב
היה מתפלל על וונו שגאחר במא"ל * עשו נשא בן מ' ויעקב היה
בן פ"ד ולזה נסמך אל ויחזק עשו אשה שיעקב העני לא היה בידו
לא גוס אחר ולא עניל אחר לישא גוס * הוא אשה כאחיו עשו
שאמר קודם שהלך אל ישמעאל ודרשו חרנה שאינו על סם המקום
רק שהלך בן חורין ודברה תורה כלשון בני אדם על אדם חשוב
שירד מנכסיו קורין אותו בן חורין פי' בחרה דמ"ק אמר רבא נשי
דשכנא' אמרי אישתיול אנטל דמילת לב' חרי דשלי' וורת' ופרשי'
ז"ל לבן חורין שירד מנכסיו ואמר' * זה ויש פ' אחר כתב יד כי למי
שירד מנכסיו קורין אותו בן חורין כי כשהיו לו נכסים היה צריך
לערוך לעבדו להסתחר וכשהפסיד נכסיו נעשה בן חורין לזה
סמך לכתוב של מעלה עשו דרשע בן מ' שגה כשנשא ועוד הלך אל
ישמעאל ולקח על נסיו לו לאשה ואלו יעקב וילך חרנה הלך בן
חורין יבא נקי מנכסיו או כמ"ד בדוד שלחו אביו או כמ"ד עשו נטלו
בדרך ועל זה ויפגע במקום לשון תפלה שהתפלל למקום מאין יבא
עוריו שהוא וונו בדרך טבע כיון שאין לו נכסים לא גוס אחר וכו' :

והנה * מלאכי אלקים עולים ויורדים בנבחרת מ' חולין תבא
רמזו של כולם ת"ת פרסאות עולים תרי ויורדים תרי וזי פגעו
בהרי הדרי הו"ד * אין להקשות דמנ"ל דהו' ארבעה דלמא העולים
עצמם הם היורדים מאוס דק' לר"כ * יורדים ועולים מיבעי ליה
אבל אם ס' * נראה כמ"ס רש"י * ו"ל שהיו מלאכים של א"י שלווהו
וצריכין לעלות למעלה * אמנם צ"ע דבתרה קתני עולים
ומסתכלי בדיוקנו של מעלה ויורדים וכתבו התוספות דלפי האי
סברה העולים הם היורדים א"כ יורדים ועולים מבעי ליה ודוחק
לחרך דעולים דקאמר לאומן הארץ * קאמר אלא מעולם המלאכים
לכסא הכבוד ורואים דמותו ויורדים למטה לארץ ובעו לסבוביה זה
דוחק משמעות עולים משמע ע"י הסולם מוצג ארצה * ואפשר
דכבר הוזהר תנא דלעולם הם שנים והם אותם שלווהו בארץ ועלו
למעלה וראו צורתו וחזרו וירדו וראו צורתו למטה ובעו לסבוביה :
תו קאי דמנ"ל דעולים ויורדים הוו בשעה אחת דלמא תחלה עלו
שנים ואח"כ ירדו שנים וא"כ אין מחזיק הסולם אלא ת' אלק
פרסה * ושמי' שאם אחר שעלו אלו ירדו אלו ת' * נמצא יעקב

ואפשר עוד לאמר לדורות דשרי לאינוס למידר לזרועי
גרמיה למעבד מצוה כעין יעקב ואף לזאת תפול
הקושיא:

או אפשר עם מ"ע בנדרים האומר אשנה פרק זה מדר גדול
כדר וכתבו דקמ"ל אף ללא עשה קונס ממש כיון דהוי לדרב
מצוה האמירה מיקריא כדר וזהו וידר יעקב וחזר ואמר כדר לאמ'
כלומר מה שאמרתי וידר אינו שאמר קונס פירות אלא מיקרי
כדר לאמר בשביל האמירה בלבד:

או אפשר במלת לאמר לרמוז הדין שכתב הרי"ב ש"ו להנודר
על דעת חבירו בשביל שום טובה שפשה לו אין לו התרה
וזהו וידר יעקב והטעם שדר לאמר פי' בשביל אמירה אחת שאמר
לו הקב"ה ליעקב לעשות טובה עמו במה שקדם ואמר והנה אנכי
עמך ואמר הכתוב כדר יתירא לרמוז דהא ודאי כדר גמור הוא שאין
לו התרה וזהו כפל וידר יעקב כדר למימר דהא ודאי כדר הוא ואין
לו התרה: ואפשר עוד במלת לאמר לאמר לבן שדר לשון אל
בית אביו כמו שנבאר עוד:

אם יהיה חלקים עמדי אעפ"י שהנתיחו במה שקדם והנה
אנכי עמך היה בלשון אינ"ה שהוא מדה הרחמים אמר
יעקב אני רוצה יסורי וזהו אם יהיה חלקי שהוא מדה הדין עמדי
ויבנים עם מאמרם ו"ל יעקב תבע ייסורין ואצאתי סמך לר"ל
שדורשים לשון חלקים על הייסורין בפסוק וירא חלקי את כל אשר
עשה והנה טוב מאוד וזו מדה ייסורין ושמרני בדרך הזה פי'
אעפ"י שאני טובע ייסורין אינו עכשיו שאני על אם הדרך הולך
הלך וכמוע אלא עכשיו אני בדרך ושמרני מלת לי ייסורין והטע'
אשר אנכי הולך מי לנו גדול ייסורים מאשר אנכי הולך בדרך ומה
שאמרתי שיהיו לי ייסורין הוא דאש ופועל אף תתן לי לא לחס לאכול
ובזה ושנתי בשל"י אל בית אבי אמר בנ"י במקום למ"ד לרמוז
שכיון שהיו לי ייסורין אכזה שחזור בשלמות התורה אל בית אבי
ולא אשכחנה בבית לבן כמו שא"ל שהתורה נקנית ע"י הייסורין
בס"ע הייסורין אכזה למתנת עה"כ וזהו והיה ה' לי לעתיד
והטעם לחלקים בשביל הייסורים שקבלתי עלי הנרמזים במלת
חלקים בס' ושנתי בשלום אל בית אבי שהוא א"י ע"י ייסורין שאוב'
לב' מתנות טובות ע"י הייסורים כמאמר חז"ל:

ושבתי בשלום אל בית אבי ק"ו אומר בשל"י דלא הל' אל
אלא לשלום ואפשר שלום כיוון במסרה ובשנתי בשל"י
לרמוז דהאי בית אבי דקאמר יעקב היינו בית אבי
בשמיים כמ"ס ושנתי בבית ה' ולזה אמר בשל"י פי' בשלמות:
אמנם אפשר לפי הפשט עם מש"ל יעקב כדר והפסיד שמת'
רחל והו' ושנתי בשלום שאני אשוב אל רחל אינה שנת'
אלא אפשר ממנה בדרך ואומר לה לך בשלום:

ואפשר עוד המסך הכתובים ג' שאלות שאל יעקב הא' אם
יהיה חלקים עמדי שאעפ"י שאני הולך לח"ל לא
יאמר עלי שאני דומה כמי שאין לו אלוה אלא אם יהיה חלקים עמדי
הב' ושמרני בדרך הוה פשוט מעשו ואמר אשר אנכי הולך פי' מה
שאני מתפלל שתשמרני מעשו הוא אשר אנכי הולך מבית אבי
ועשו כאשר שם ואם ח"י יבא עלי ונאכזני מכבוד אב ואם שם לו
יותר ממני ואפשר עוד ושמרני שימור תורת בלבי לכל תשבת
ממנו מחמת אונסא דאורחא ולא יקרני כעובדא דבני ר' חייא
כפיך לקרייתא אייקור תלמודיהו וזהו אשר אנכי הולך ומחמת
טלטול הדרך אפשר שאשכח ה' ונתן לי לחס לאכול אמר
מלת לאכול יעתיב אל אלוה פי' עם הוה עובדא דגמרא דחזא
למלאכי השרת דמלו ארצא דתעיס ואמר רב פפא לא תובנו מיניה
דמעשה נסים הו' ואו"ל קשים מוונתיו של ארס תדע לך דמתרחש
ניסא ולא איברו מוונתיו והוונתן לי לחס ולא יהיה בדרך כס כעובד'
דר' איעור איש ברתותא דאייית חטיו ודניכו באכל' ונפקי בנכור'
דדאא אמה העובדה אין לרבו אלא כאחד מעניי ישראל שהוא
מעשה נסים והוונתן לי לחס טבעי כדי שאוכל לאכול שאם הוא
בדרך כס לא אוכל לאכול שאין כהנין מעשה נסים וכן בדר טבע
שאוכל ללבוש לא כסיא כמו שהיה לעתיד שאמרו בסוף כתובות
עתידיה א"י להוציא בלוס קין וכלי מלת:

ושבתי

ג ב א

שאמר לו להלן והנה אנכי עמך פי' שמי ג"כ יקרא עמך חלקי
יעקב אכל זה לעתיד וזה כוונת חז"ל בגמרא פ"ב דסנהדרין כה
אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה אברה' לא עשה יבוס יעקב מאביו
ולא עשה פניו יחורו מאביו אביו וק"ד ממה היה לו להפניש
אלא ממה שכתבו: אכן צריך להעמיק קצת לקשר הענינים
מ"ס שם קודם לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם
שפדאו מאשר גדול בנים והיינו דכתיב לא עשה יבוס יעקב מאביו
ולא עשה פניו יחורו דא"י שיאמ' דמפני שפדעו מאשר גדול בנים
לא עשה יבוס משמע דאי לאו הכי הוה בוס:

ואפשר דכיון דיעקב עשה איסור שתי אחיות לזה אמר לא
עשה יבוס יעקב מאביו שלא לקח אשה אחת ולא עשה
פניו יחורו מאביו שאף שלקח ב' לא לקח אחיות שיעקב לא עשה
איסור שכיון שהיה ליעקב צער גדול בנים והוצרך להיות לו י"ב
שנטיס כפי' רש"י ו"ל שם א"כ היה מוכרע ליקח ב' אחיות וב'
אמהות לפי שכשם שהיה נזר לזאת י"ב שנטיס מיעקב כך היה
נזר לזאת עלידה:

אי נמי אפשר שחזר לראש הפסוק שכתב לבן כה אמר ה'
אל בית יעקב שקראם בית יעקב לכללות האומה
ולא קראם בית אברהם ולא בית יצח' לזה אמר לא עשה יבוס יעקב
ויטער מזד צער אביו או אבי אביו שלא כינה את ישראל על שם
לקרותם בית אברהם או בית יצחק לא יבוס יעקב מזד זה שכיון
שפדאם מאשר גדול בנים והו' הוליד י"ב שנטיס במקום א"ב לו
כזה להקרא כללות האומה על שמו בית יעקב ולא בית אברהם
או יצחק ויהיה לא יבוס מאביו בזה המקום בזה מזד אחרים על
דרך המווכר במסנה בושני מדברכס בית שמי:

אי נמי אפשר עוד לפרש בואת המימרא על פירך רש"י
ו"ל שסובר דמיקרי צער גדול י"ב שנטיס והו' עשה
שנבור על יעקב חדא לריעותא להיו' לו צער גדול בנים יותר מאביו
ואבי אביו לא עשה יבוס יעקב מזד צער אביו שהי' לו בן ארבע וכן
לא יבוס מאבי אביו שהי' לו בן ארבע ולזה נקט בוש' מאביו ואחורי
אפי' מאבי אביו לפי שבושה הוא צער יותר על שם שצער הרשע
מיסמאל שבשמעאל מאינו עשה תשובה לא עשה יבוס יעקב
מזד צערם דהיינו דהו' להו' דצער מיהו הא הו' להו' דעבדותא
שלא היה להם צער גדול י"ב שנטיס ויבא צערם בזה הריוח אם
ליעקב לא היה צער גדול י"ב שנטיס אלא ב' בנים בלבד כמותם
והיו דקיקים היה בוס מזד צער אביו ואבי אביו ויהיה בוסה בזה
המקום מזד אחרים ע"ד בושני מדברכס כמ"ס לעיל:

אי נמי אפשר עוד לפרש בואת המימרא עפ"י דרך רש"י
ו"ל הנזכר וזהו הקשר עתה שנבור על יעקב צער
גדול י"ב שנטיס ונדאי שהיתה הנזרת האלקי ע"י האמהות או
לא עשה יבוס יעקב כפשוטיה מאביו שזונו בא אלו והוא הלך אל
זונו וכן בכלל זה מ"ס ו"ל שאמר יעקב מאין יבא עורי שאש אשה
ואני לא נוס אחד ולא עבול אחד ולא מאבי אביו שהיה עשיר יותר
ולא מצינו שהלך אל זונו ביעקב לא יבוס יעקב מזה ולפוס צערא
אנרא שהיה צריך להיות לו י"ב שנטיס ואכלו הלך לבית לבן בדרך
טבע היה לבן נותן הגדולה לגדול כמו שהיו אומרים ההמון:

אי נמי אפשר עוד לפרש בואת המימרה על דרך התוספ'
שכתב שם דצער גדול בנים אינו על היותם י"ב
אל על קטעור יוסף ואחיו וירידת מצרים וידעת מאמרם ו"ל בפס'
כי ארד א בני אל אכל שאלה שהי' מקובל יעקב שאם בן אחד היה מת'
בחייתו ו' היה וידר לניחנס ו"ס כי בזכות אשר פדה את אברהם
מאשר גדול בנים ויש שכתבו לכול צעמו לא עשה שסבל הצער הזה
יקרה לו ח' ומיתה ביוסף או בנטימין כמו שהיה ירא שאם היה
קורה לו ח' היה בוס יעקב מאביו או אבי אביו שהם לא ראו
פניו ביהנס והוא ראה אמר הכתוב לא יקרה כן ליעקב והו' שסיים
כי בראותו ילדיו מעשה ידיו בקרבנו שיראה אותם כולם לפניו
בשעת מיתתו נאבים עליו בשכר שפדה את אברהם מן הצער הזה:
וידר יעקב כדר לאמר דעתך קדקמ מלת לאמר ורו' לדרשו לאמר
לדורות שידרו דעתך ארס ואני חוקך בזה שכיון שהכיר
דבר טוב בעת צרה דמיניה גמרינן איך אמרו יעקב כדר והפסיד:

וישבת בשל' וגו' מכאן ואילך הוא הנדר שיקיים שלש כנגד שלש כנגד הא' שאינו תסיר השנחתו ממנו אף שאני בח' אני גודר כי אפילו שלא ירצה חמי אפילו את אשתי ויריב עלי ולא יסלחני בשלום אלא יקללני ויאמר ליך בשלום כמומי שנפטר מן המת לא אשגיח אלא אתן לשון אל בית אבי שבשמים שהוא א' וכן היה שבית כרתה לשפחים שנתקוטע לבן עמו וקלל יעקב את אשר תמצא את אלקיך לא יחיה וגרמה קללתו מיתת רחל אשתו שהיא כנופ' והו' שבתי אע"פ שהי' בשלום ולא לשל' והטעם שאני רוצה לחזור לארץ בשכר כי ויהי ה' לאלקים שכר היה ה' לאלקים אף בח' שכל העולם אין שכינה שורה עליהם . וכנגד הב' ששמרני בדרך מעש' אולם תודות לך קרבן הודאה על האבן הוצאת אשר שמתי מצבה כמו שאמר לו ה' יתברך קום עלה בית אל וגו' הנראה אלקיך בדרךך מפני עש' . וכנגד הג' שהיה ונתן לי לחם לאכול אף אני כל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך כיון במלת לך לרמוז אף שהדין הוא עשר בשביל שתעשר אבל לא כן אנכי עמדי כי אין זה משנת חסידים אלא אעשרנו לך לש"ש בלבד :

או אפשר בייחוד מלת לך עם מה שדקדקו בכחובות וייתור עשר אעשרנו וגם השינוי דהל' עשר עשרנו חמי אעשרנו והואילא מזה דין חומש ואפשר שגוונת יעקב שיעשה הוא הכהן והקב"ה בעל הב' והו' אשר נתן לי עשר אעשרנו אפילו ממנו המעשר לתת לך עיקר הממון ודקדק במלת לי לומר שאינו מנדב המעשר אלא מן הממון אבל לא מן הנפשות שהם הבנים והו' אשר נתן לי דבר הקבוי לי לעולם אבל הבנים נהי' דכשהם קטנים הם בכלל קנינו וכספם של אדם אבל כשגדלו קנו את עצמם ובוה מתורץ מה שהקשו דאין קיים יעקב מעשר מהבנים :

טרם נכלה לדבר בזה כימא מילתא בענין הסולם שאמרו במ' חולין תנא עולים ורואים ויורדים ומסתכלים בדיוקני בעול לכוניה מיד והנה ה' נצב והקשו התוספות וז"ל הכא משמע דהעולים הם עצמם היורדים ולעיל קאמר עולים תרי ויורדים תרי כי פגעו בהדי הו' להוד' מה שזכרנו להביא סיפא דהו' להו' ארבע מריש' דקאמר עולים תרי ויורדים תרי לביא למידק דהו' ד' דאיכא למימר דה' ק' עולים תרי ויורדים הנהו תרי דלא תימא עולים תרי שבאו עמו ויורדים טובא לשמרו :

אמנם יראה לתרץ דהנך תרי תנאי פליגי בפלוגתא דהני דפליגי במאי דקתיב והנה ה' נצב עליון חד אמר על הסולם וחד אמר על יעקב מ"ד הכא דהעולים הם היורדים סבד נצב על יעקב לשמרו והני נמי קאמר בעול לכוניה מיד והנה ה' נצב עליון ומ"ד עולים תרי ויורדים תרי סבד והנה ה' נצב עליון על הסולם דאלו יעקב לא בעול לכוניה :

ויהי כשמוע לבן את שמע יעקב בן אחותו וק' מאי כולי האי הל' ל' ויהי כשמוע לבן וירצו וגו' . ותו אף עצמי אף מאי מיעט . ויראה עם מ"ש ב"ר כשנשק יעקב לרחל היו הכל מרגלים עד עכשו היינו גדורים בעריו' והו' ויהי לשון ווי כי כשמו' לבן מהעם את השמועה הרעה שהיו העם מעבירים ח' ועל יעקב שהיו נואף והיו אומרים שהטע' שהי' יעקב בן מזד היותו בן אחותו שרוב בנים דומים לאחי האם וירצו לקראתו לראות אם יש לו שום ממון ליקחנה משום קנס שנשק בתו וכיון שראה שלא היה לו כלום בחיקו וינקהו שמה מרגליות בפיו ויוקחם בשביל קנס בתו ויעקב ע"ה הבין כוונתו שכל החבוק והנשק היה מחמת ממון לכך ויספר לו כל הספור ובכללם שיא' אליפיו לקראתו ולקח ממנו כלומר כבר הבנתי כונתך בזה שחבתי ונשקתי שהיה לבקש ממון דע לך שכן היה המעשה . ויאמר לבן אף עצמי כיון שראה לבן שיעקב הבין רמאותו ולכן השיב לו שהממון לקחו ממנו או יחרץ והערים ואמר אף למעט פי' אין הדבר כמו שהבנתי יעקב בפירושו הנשיקה שהיא מחמת' ממון אך לא נשקתיך אלא לפי שעצמי ובשרי ויש נשק' :

של קרינות כמ"ש ב"ר :

ותרא רחל כילא ליה ליעקב . ויאמר התחת אלקים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן . מלבד קושי הלשון והענין קשה מאי התחת אלקים ולא הל' לאלה האלקים אנכי . ותו מהו תמיהה התחת אלקים ואבותיו במימי הו' תחת אלקים והתפללוגם לפי מ"ש הראב"ע ז"ל שהיא אלה ממנו שתתפלל כמו שהתפללו אבותיו והוא השיב שהתפלל ולא בשמע תפלתו א"כ קשה דלא ה"ל לאלהדורי ברייתא אלא לימא לה בניחותא האל מנע ממך פרי בטן . ויראה בעיני ענין נכון וכי"ש מלת לא ילדה ליעקב מלת יעקב יתירא אמנם רחל כיוונה בדעת' למה שאח' ל' למה היו האמהות עק'ות כדי שיתענגו הצדיקים בימים והו' ותרא רחל וסבדא בדעתה כי מה שלא ילדה היתה לסבת יעקב למ"ד בשביל כדי שיתענג יעקב ביפיה שלא תתעבר ויכחש יפיה וזה חשבה בלבה ממה שראתה שלא התפלל עליה כאבותיו ועל זה אמר לו הנה לי בנים ואם אין מתה אנכי פי' כי הנה יוס' ב' כי מתה אנכי מתמת לער כמ"ש הרמב"ן וזמחשבהך להתענג ניפיי יתבטל אחר שמתה אנכי האי שופרא בלי בעפרא :

ויתר אף יעקב עצמם על שחשדו שעושה הדבר להענג ביפיה ולזה אמר לה את מציאה ראה מיתחק שהתפלל על רבקה שאני התם שהיה דר בא' וכל דבר שם הוא תחת ממעלת אדונינו ה' יתברך כמ"ש בסוף כתובות אבל אני דבר עכשיו בח' להתחת ממעלת אלקים אני שישמע תפלתי איני אלא תחת ממעלת השמים וזו טענה אחת ולזה בעל הטעמים שם טעם מפסיק במלת אנכי ועוד טעם אחר יש שאינו דומה לאבי שאף היה ג"כ עקר אבל אחת אשר מנע ממך דווקא פרי בטן ולא ממני :

אעברך שבע שנים ברחל בתך הקטנה . ק' קכל הכי ייתורו וזו ל' רשאו אי ברחל יכול יביא רחל מן השוק ח' ל' בתך אי בתך יכול יחלי' שם לזה ברחל ויתן לו לזה ת"ל הקטנ' וכאן הבין שאל לישחק מרחל ול' כתוב בתך הקטנ' ואפשר עם מ"ש בפרקי ר"א אם תענה את בנותי תרי ואם תקח על בנותי תרי הרי ד' מלמד שכל הד' נשים היו בנות לבן אלא השתים היו בנות פלגש בזה ברור דאי כתוב בתך הקטנה איכא למטעי קטנה מאיזה כת של בנות אם קטנה שבקטנות או שבגדלות וברור :

מיהו יראה לע"ד דאיכא למידק מהנמר' שחולק על פרקי ר"א שהבאנו וסובד דהשתי' בלבד היו בנותיו והו' מדגריסין פרק בתרא דיומא דף ע' ו' תשמיש המט' מכלל דאיכרי עיניו דכתיב אם תענה את בנותי וגו' ופרך' ואימא אידי ואידי מצרורו וחד מצרות דיריה וחד מצרות דעלמא ודחי אם תקח ואם תענה מיבעי ליה ואי סבד מהנמר' דארבעתן בנותיו הו' אלו מאשה ואלו מפלגש א"כ לפרך' תשמיש המטה מנ"ל ואימא אידי ואידי מצרות דעלמא אם תענה את בנותי את רחל ולזה שתקח צרות עליהן בחייהן ואם ימותו אלה אם תקח נשים על בנותי שהם ולפיה ובלהה אף שהם בנות פלגש :

ואפשר עוד ליישב עם מה שהקשה רבינו בחי' ז"ל כימה זה היה ליעקב לקצוב עליו כל כך עבודה שבע שנים . ויראה לע"ד דאין הכונה שעבדו שבע שנים בחנם בשביל האש' רק אמר לו אעבדך שבע שנים זה אחר זה ולא אקח ממך הפעולה שנה בשנה כמו שהוא הדרך רק תרתייך לך עד שבע שנים ובההיא הכאת ריוח שכר הפעולה תקבל קדושין בעד בתך שהיא קטנה ואין לה יד ואתה וזכה בכסף קידושה נמצא כי מלת הקטנה היא טעם למה שמרתי לו זמן פרעון שכיר' פעולות' שנים ואינו נותן קדושין לרחל בעצמה והדין הוא דהיא מקדשה בהרחת זמן אלא שהוא אסור משום רבית וסבד יעקב לבן עז' הוא ואינו מקיים ו' מצות וז' לו ולנכדיו תשיך כתיב :

ויאמר

ד"ש לפקל על סוביא זאת מהא דנרטיק בחובות דף מ"ו ע"ג

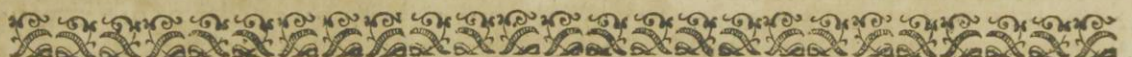

פרשת ויצא

האל הוא ענר במקום עתיד כמו הנה באה ונהיתה אמר ה' וכ"כ החספנות על דע"ה שזא ולן ושכח ארצה לו"א אחא שמא שזא יעקב שזמו שזא יחא מובטח לו כאלו בא מחנך לכאן ואמרו פעם אחרת אחא שמא כלומר גם כנא יעקב שזמו שזא יבא שמא לעולם קודם וזמו שהוא מה שאמרו לו"ל ויורח לו השמש שזא שקע בעצורו ורחה בעצורו לרפאותו קודם וזמו ולפיכך אמרו מלאכי השרת הדבר ארבעה פעמים כנגד עכש שזקעה חמה בעצורו אמרו כלשון הקדש ובנא השמש דהיינו כפשוטו הערב שזא שזא בפעם השנית שמבשרי על וריחת השמש שירח בעצורו אמר לשון אחא כלשון אחא הוא אחא לעולם דהיינו שירח בעצורו ולא אמרו בא שלא תבין לשון שקיעה כי כלשון הקדש כשתרצה לומר בא יש לטעות כמו ששאלו בריש ברכות האי ובא השמש ביאת אורו או ביא שמא ואע"ב דאין מלאכי השרת משתמשים בלשון ארמי היכא דלא אפשר כדי להבין לעם מאי אית להו למעבד וזבו וישבו וילן שם יעקב בנחת ולא במתעבה לפי שזמע קולן של מלאכי השרת מבשרין אותו שיחזור לאחר באומרים פעמים אחא שמא אחא שמא :

אמרו בא השמש כלשון הקדש ולא אמרו כלשון תיבוס או ערב שמא ואילו שהיו הולכים לח' למקום לבן הארמי דברו כלשון אחא שמא ולא יטעך מה שאז"ל שאין מ"ה מכירין כלשון ארמי דהא כתב בע"י ו"ל פרק קמא דשבת סימן ה' דלאו דמלאכים אין מבינים אלא שאין משגיחים באלה המדבר כלשון ארמי ויראה לע"ד לתת סמך לדבריו דכמה פעמים אמרו בנמרה לא שמיע לי כלומר לא כ' להייונה הא :

אמנם אחר העיון יראה דהוקשו לחו"ל קושיה העולם דה"ל בא השמש וילן שם ולא כ' לרב חכין לומר שקעה חמה שלא בעונתו לזה תירץ כי לפי שיעקב היה כבוד אם יחזור פעם אחרת לא"י כמו שהתפלל ושבתי בשלום דכבר שמא יגרום החטא לכך באו מלאכי השרת בתחלה לומר לו בא השמש לכאן שהוא יעקב שזמו שזא לכך בא השמש שהוא החמה ונשקע שלא בעונתה שהקב"ה עשה כן שלא יפטר בלא לינה * וחזרו פעם אחרת לומר אחא שמא אחא שמא עיקר הבשורה פי' אחא שמא שהוא יעקב שזמו שזא פעם אחרת לכאן ולא יפחד שלא יבא שגרי אנו מבשרים בשם ה' יתברך דה' כלאלו בא דכשנאמר הדבר בשם

פרשת וישלח

ויחזקנו ולמה אחר לפנות מחנהו עד אותו שעה ולא קודם * ויר' כי יעקב בתחלה שם כשיו ואת רחל ואת יוסף מחנה ראשון כדי שבזכותם יכלו הכל אמנם כשנא יעקב עיניו וירא שזא עשו שלא כדרך הלוחמים וזהו והנה עשו בא ועמו ת' איש דכראה דהו' היה בראש ואין דרך המל' לבא בראש המלחמ' פן יכהו נפש דאל"כ ה"ל לזהנה ת' איש באים עם עשו לזה אמר יעקב ודאי שאין זה בא להלחם אלא להראות פנים ולזה באותה שעה החליף השטה ושם רחל ויוסף אחרונים באותה שעה לפי שאחרון תבין כדפרש"י * ויאמר יעקב אלקי אבי אברהם ה' האומר אלי פי' זו היא טעם לאמת דבריו ולמה כתייר לכל יחסדנו שומע לאמ' ממה אחת מתיר' אחר שהבטחת לזה הקדים לומר דאדרבה מכח לשון ההבטחה כתייר' וז"ש אלקי אבי אברהם פי' כשיצאתי מבית אבי לא הבטיחני בשם ה' שהוא מצד החסד והרחמים אלא אמר לי אני ה' אלקי אברהם שהבטיחני בדין מצד זכות אבותי ואילו בצאתי מבית לבן שם ה' הוא האומר אלי מצד הרחמים דמשמע הוא מצד דין שהוא בזכות אבותי לא נאמר לי על הקב"ה ש"מ שהטעם הוא שזא וזר עתה קטנתי ונתמעטו וכייתי לכן אמרת לי בבית לבן שם ה' לרמוז שאין לי עוד עליך מצד הדין בזכות אבות שכבר אכלת הזכיות ואין לי אלא מצד הרחמים ולזה אמר יעקב ואטיבה שיעקב פי' דברי ה' יתברך שזמא שאמר לו בשם ה' כללו רצה לומר דפירוש ואטיבה עמך היינו ואטיבה מצד ההטבה והרחמים * הציילני בא מיד אחי מיד עשו הכפל לרמוז בתחלה מיד המלאך מיכאל אחי שהוא אחי וכמו שאמרו במדרש אבכיר שהיה מכאן אמר לו הקב"ה אתה אש והוא אש אתה ראש למ"ה והוא ראש אתה גדול מיכאל השב הגדול והוא גדול וכו' וזהו מיד אחי ממך המלאך שהוא דומה אלי בכל הדברים הרוחניים * גם הציילני מיד עשו כפשוטו ופירש כנגד כל אחד מהם כנגד אחי שהוא המלאך כיירא אנכי אותו פן יבא והכני לא אמר והרגני אלא והכני פי' אני ירא ממנו שזא יעשה בי הכאה א' ויעשה בי מום לפוטלני כמש"ל שאמר הקב"ה למיכאל אתה עש' לב' שלי בעל מום ובמסר' והכני ב'פן יבא והכני להלחם אתי והכני ירא' עם מה שאז"ל פיו הכשילו לגללי' שאת' והכני גם ליעקב אירע לו כך ברית כרותה לשפתים שאמר והכני שחם פן יעשהו בעל מום המלאך ובן קרה לו ואני מתירא שיכני המלאך בעענה שיאמר לו אף שאמר לך הקב"ה ושמת' את ורעך בעפר הארץ אם אחת היתה מספקת לך להוציא ממנה כל הבנים ולמה לקחתב' אחיות ועל זה נגע בכף יריכו כמ"ש בסוטה הירך התחלה

וישלח ב"ר מחזיק באזני כלב וכו' לדרבו היה מהלך וכו' יש לדקדק לשון לפניו * גם וישו אותם לאמר מאי לאמר * ותו מאי אותם יתירא ויזוס מיעבדי ליה אמנם כונת הכתוב כפי מ"ד מלאכים ממם בעצם וישו אותם שמה שזוה להם היה אותם לאמר שיאמרו לעשו מהות' שהם מלאכים ממם כדי שיתירא עשו ויאמר אדם גדול הוא אחי יעקב שמלאכים ממם משרתים אותו * ולמ"ד מלאכים שלוחי בשר ודם כיושב מלח לאמר עם מה שאמרו ב"ר מרבינו שאמר לרבי אפס כתוב לאנטיכינוס אול וכתוב מיני יהודה כשיאה למלכא קרעה וכתב מן עבדך יהודה ובי אבי גדול מוקני שאמר כה אמר עבדך יעקב שחלק כבוד למלכות זהו וישו אותם שיאמרו כה אמר עבדך יעקב והנני הכתוב שזה שזיווס יש בזה תועלת לדורות לאמ' להם וללמדם שכל אדם בכל זמן ילמוד לחלוק כבוד למלכות נמצא לאמר אינו חוזר לעשו על דרך שפירשו ב' וידר יעקב כדר לאמר לאמר לדורות שידרו בעת צרה :

ויאמר אם יבא עשו * ויאמר יעקב קטנתי * הציילני בא * הוקשה למפ' איך כתיירא אחר שהבטח ואם באמר שירא שזא נתמעטו וכייתיו א"ב למה הקדים ואמר אלקי אבי וגו' עד ואטיבה עמך שכל זה מעשה לסתור דבריו ולא ה"ל למימר אלא קטנתי וגו' * ותו למה שינה מדברי ה' יתברך שאמר לו ואטיבה עמך והוא אמר ואטיבה עמך * ותו מאי כי ירא אנכי אותו ממנו מבעי ליה * ותו מאי אם על בנים ויראה אמרו ב"ר ויהי לי שור זה יוסף ובן בנו של יוסף עומד ללכות ורע עמלק ובן אמרו ואחר עד עתה שערין לא כולד שזנו של עשו נמצא שמה שאמר יעקב בלבו אעשה שתי מחנות ואשים את רחל ואת יוסף ראשונה במחנה האחת שהוא שטנו של עשו א"ב אם יבא עשו אל המחנה האחת הידוע החביב שהוא מחנה רחל ויוסף והכהו ודאי הובר של המחנה שהוא יוסף הבהוראי לעשו גם מרחל עתיד לצאת בנימין שהוא צעיר האנן ובוה ממילא כפקא רווח אבי והיה המחנה הנשאר לפלטה כי שרי עשו בראות כי ימות גבורם ויבוא אמנם אם אשים את לאה וילדיה ראשונים אפשר יכה אותם ובוה אחי שפיר והיה המחנה הנשאר לפלטה ואין צריך לדחוק ולומר בעל בריוכי אלחם עמו * וא' שהרי מצינו בכתוב בהפך ואת רחל ואת יוסף אחרונים י"ל דאדרבה משם ראייה במאי דאיכא לדיוקי * תו דכתיב וישא יעקב את עיניו וירא והנה עשו בא

פ'קד' ו' דף י"ג וזהו מלאכים לפניו אותם המלאכים שהיו לפניו עמו בצאתו מבית אביו :

או יראה מלת לפניו ניישב אומרו ארצה שעיר שדה אדום מה לנו לידע היכן היה ובאומרו אל עשו אחיו הוה סני ויראה עם מה שהוא הדין פ' דע' דף כ"ו שאלו הנכרי להיכן הולך ירחיבו לו הדרך כשם שהרחיב יעקב לעשו שנאמר עד אשר אבא אל אדוני שעירה ולא מציו שהלך יעקב לשעיר אלא ויעק' בסע סכותה זה יאמר פה וישלח יעקב מלאכים ומה שלח לומר לו שאל יטרח עשו לבא אליו שהוא צריך ללכת לפניו עד המקום אשר הוא בר שם ארצה שעיר שדה אדום שצריך לעבור דרך שם כמ' ש' לו עד אשר אבא אל אדוני שעירה וכל זה שלח לו כדי שלא יבא הוא אצלו ובוה יבא ויוא אותם לאמר כי מלבד מה שזוה להם אח' כ' בה תאמרונו וגו' עוד צוה להם בתחלה לאמר לו זה הענין שהוא צריך לעבור דרך ארצו של עשו ארצה שעיר ובוה יבא הטב וגם הולך לקראתך מלת וגם פי' וגם עם מה שאמרנו לו שאתה מעותד ללכת עד ארצו לא וו מהיותו הוא בא לקראתך לקדמך :

ובב' ר' פתח ר' פנחס קדמה פניו הכריעוהו קדמיה לרשיעא עד לא יקדמינך הכריעוהו לכפחוהו פלטה נפשי מרש' חרבך מאותו רשע שזא מכח על חרבך תחיה דקדקו הכאשוני' וכי ה' ירא מהרשע שלא יקדמיהו לעשות רע עמו ופרש' ו'ל' שנעשות רע עם הצדיק כאלו עושה ח' ע'ם הקב"ה כל הנוגע בכס כנוגע בכת עינו ו'לע' ד' דקדקו מלת לפניו יחידא גם דקדקו דלמה נתן לאצבע בין שניו לשלוח מלאכים לפניו כמ' קצת מחו' ללרכו היה מהלך וחירצו דמלת לפניו הוא שלמד יעקב מדעת קונו י' ש' כ' כי כשראוה הקב"ה שרשע אחד עתיד לעשות וכו' אחד גדול מקדים לתת לו שכרו עד שלא יקדם הרשע לעשות קודם הזכות שבוה הקב"ה יהיה חייב לו שאם באותו הזכות יהיה השקל מעוין יכריעוהו לכך זכות כ' בר כסד מטה כלפי חסד אצל כיוון שפרע לו השכר קודם שיעשה הזכות בזה נמשך הכריעוהו לכך חובה וגם יעקב למד מהקב"ה לשלוח ולקדם פניו של עשו במנחה שלא יקדים אותו הרשע ויהרנהו אצל בהקדים פניו במנחה ינצל פלטה נפשי מרשע חרבך ק' למחר הרשע מיבעי ליה לזה פירשו שאמר יעקב אני מתיירא מעשו לפי שאו'ל' בזמן שקולו של יעקב מנפץ בד' ת' אין הידים ידי עשו מ' ע' אני מתיירא ממנו בשביל שהיה בא' ויביד את אביו ובוה יקום לו בצרה אביו ובוה אפשר קדמיה לרשיעא עד לא יקדמינך כפסטיה שחור לה' יתברך שכיוון שעשו כיבד אביו ואמו הוה ליה כאלו כיבד הקב"ה כמ' ש' בגמרא בזמן שאדם מכבד אב ואם אומר להם הקב"ה מעלה אני עליכם כאלו דרתי ביניכם וכיבדוני והו' רש' ע' קדמיה פניו של זה הרשע לשלם לו חקך בעה' ש' כיבד אב ואם כמעשה ידיו ודברים אחרים עד לא יקדמינך בתפלה קודם ממני ויאמר לך ראוי שאני אכנס את יעקב לפי שאני כבדתי אב ואם ו'ל' כאלו כבדתיך אצל כיון שכבר פרעת לו מקודם ש' כיבדו קדם שיבא להתפלל בזה כשיבא להלחם עמי ונתפלל אני והוא הכריעוהו לכך חובה שכבר פרעת לו :

ובוה נבאר קצת סוגיות ד' מיתות דף ס' ומה להזכר השוה שכן משוכני ופרש' ו'ל' דלא כל חמור פריך דאי כל חמור אביו נמי אית ביה כל חמור שכן הוקס כבודם לכבוד המקום :

ונפלפל קצת שם חן ממה שכתבנו בס' הליכות אלי יע' ש' ואיבא למירק במאי דפרי' אלא למ' ד' קש דלמא אקדש אוהר אחול לא אוהר ו' ע' דלמ' ד' קש נמי נייחא דאתי אביו במה מציו מקדש דכתיב אתה' אלקיך תירא ואתה ענוש סקילה על ברכתו ואתה מוהר עליו אף אביו דכתיב ביה תירא ואתה ענוש סקילה על קללתו שאתה מוהר עליו וליכא למיפדך מה להסתם שכן קדש דהא כתבנרש' ו'ל' לעיל דאביו נמי אית ביה כל חמור שהוקס כבודו לכבוד המקום ואפשר דהא כתב רש' ו'ל' דאביו הוקס כבודו הוא לגבי דיין וכאוי אצל לגבי הקב"ה האב קל וראיה מהכתוב שנאמר ואביה ירוק ירוק ק' לשכינה :

גם כנגד עשו ממש אחר כי ירא אצלו יחיותו פן יבא והכני בטענה שיאמר אם זאת היתה מספקת לך להויתר כל הבנים ולמה לקחת ב' אחיות שהאחת היתה שלי שדרי ידעת מאמר כל העם הגדולה לגדול או אפשר כי ירא אצלו אותו דקדק לכתוב אותו ולא ממנו לרמוז שם יעקב על כבוד אחיו וזהו חני ירא ממנו פן ירחיבו שבוה הובטחתי אלא ירא אצלו אותו פן אחרוב אותו ויפסד מן העולם הבא וכן אמרו בבבא שית רבה בפרשת וישלח יעקב למה שלח מלאכים לעשו אמר שמא יחזור בתשובה ובוה נבין לשון מלאכים לפניו כפי זה המפרש יהיה פניו לשון רחמים בשביל רחמיו שהיה ליעקב עם עשו שלח לו מלאכים אולי יחזור בתשובה או יובן לפניו כפי מה שאו'ל' המלאכים אין להם עורק ובוה אני מבין פ' וירא וירץ לקראתם אחריהם הל'ל' אלא כיון שהיו מלאכים לא שייך לומר אחריהם שכל הפוגע בהם פוגע בפנים הכא נמי שלח מלאכים ממש שבוה לעולם יהיו לפניו של עשו אחיו ויהיה מלת לפניו נמשך עם אל עשו אחיו :

ויירא יעקב מאד ויירא לו אפשר עם מה שכתב בגמ' האי מאן דמיבעי' אע' ד' ראייהו לא חוי מוליה חוי והו' ויירא יעק' מאד והטעם שנתירא לפי שראה שזיר לו בלבו אחר אולי ח' רעה מודמנת לי :

והנה גם הוא אחרינו פרש' ו'ל' יעקב וביאור דבריו למעט שלא כפרס גם הוא על יתר המנחה או הענד האחר והנאון מהרסו ל' כתב שמעט והטעם שאין דרך לומר גם הוא על מה שלא הווכר וק' על דבריו דנחי דהענד המביא המנחה לא הווכר כדי שיכתוב גם הוא אצל אבתי שחור גם הוא על יתר המנחה שהווכר והוה וכה גם שיוס המנחה אחרינו ואף שכתב הוא בלשון וכו' אין לחוש כיון שאין בו רוח חיים ויראה לקורר דעתי טעם אחר לפי שכתוב ויזו גם את השני וגו' גם את כל הכוללים בדבר הזה תדברון ואם פירוש גם הוא ר'ל' על שארית המנחה הניחא כל השלושים שיוכלו לומר גם הוא אחרינו פי' שלח אחר המביא עדין מנחה אצל בשליח אחרון שאין עוד אחריו איך יאמר דבר הוה וק' וגם הולך לקראתך ק' בא הל'ל' אמנם יובן עם מה שכתב בד' לשהלך עשו למצרים ליקח המכס כדי להתקוטט עם יעקב על דבר המכס ו'ל' וגם אעפ' שלשעה הולך עשו למצרים מ' זאת ההליכ' אינו אלא לבא לקראתך בדרך אח' כ' בטענת מכס :

אני נמי הולך לקראתך דרך האויב האורב בדרך שכשרוצה לבא לשלול שירא אחת עושה עצמו כאלו הולך בדרך אחרת כדי שהעוברי' שראו את האויב אם ישאל להם השייר' הראיתם פ' האויב לא היה דרך מהלך ישיבו בדרך אחר היה מהלך זה וגם אף שהולך בדרך אחרת כונתו לבא אח' כ' לקראתך זה ידענו ממה ש' א'ל' עמו ובכ' ש' שהקדמנו ה' ד' מחויק באוני כלב הוקשה לו לשון לפניו וחירצו ש' לשון כעס כמו שדרשו בפ' ותעבדו המנחה על פניו אף הוא בכעס ו'ל' יעקב שלח מלאכים לרצותו וטעם בזה אדרבה וו היתה נכס' לפניו להכעיסו יותר ללרכו היה מהלך זה עובר ומתעבר פי' מלבד הענדה שהיה לו עמו מן הבכורה והבכרה עכשו והיה מתעב' על ריב אחר שלא היה בדעתו והוא שכיון שראה מעשה שעשה יעקב לקחת שתי בנות לבן יכעוב ויאמר וכי לא ידעת או לא שמעת מכל העם אומרים גדולה לגדול מלאכים לפניו ק' מאי לפניו אמנם יראה עם הכתוב הקוד' ויאמר יעקב באשר ראם מנחה אלקי' זה ויקרא שם המקום ההוא מחנים ופי' זכרנו לזכרה שכבר היו עמו מלאכי ח'ל' העלולים אותו וראה שזאב כ' מלאכי א' שהיו קודם עמו בבאו מבית אביו והו' ויאמר יעקב באשר ראם פי' שהכירם ולכך ויקרא שם המקום ההוא מחנים שהיו עמו ב' מחנות מלאכים א' מא' ו'ל' מח'ל' לו הכתוב וישלח יעקב מלאכים לפניו לשון וזאת לפנים בישראל שהמלאכים שלח עכסו לא היו מלאכים ח'ל' אלא מאותם של א' ש' להם יותר מעלה וזה לרמוז לעשו שהוא משתבח שיהיו לו זכות שיב' בא' ויעקב לא בשביל זה לא הפסיד יעקב כיון שהיה על פי ה' שלח צאו לו מלאכי א' ללוחו לרמוז על ש' י' לו זכות א' שאף שהלך לח'ל' כיון שהלך לישא אשה כמו שנאמר לו וקח לך משם אשה הדין הוא שמי שהלך לח' ל' לישא אשה ודעתו לחזור מותר כמ' התוספו :

תו ז"ע במאי דקאמר בכתוב אלקים וז"ע דהא אצטרך חוהרה לרין בהדיא דאל"כ אין מוהירין מן הדין דאע"ב דלעיל יליף אזהרת אביו מביניא היינו משום דהוי להמיה ובהא מוהירין מן הדין כמ"ס התוספות בריש הנחנקין וכמה דוכתי ומהר"ס ו"ל : **תו** איכא למידק דהיכי לקי אקללת דין והא הוי לאו שניה לאזהרת מיתת ב"ד דברכת ה' ויראה לי פס מה שכתוב הגאון מהר"ס ו"ל ליישב בעד המתרגם שתרגם אלקים דייניא שכתב בן משום דפסטיה דקרא מיירי בדיינין וברמו ברמו ברכת ה' והביא ראי' מהרמב"ם ו"ל שכתב בן א"כ כיון דעיקר גדייניס אחי לא הוי ניתן לאזהרת מיתת ב"ד : **תו** ז"ע כי פריך אלף למ"ד קדש דכפי מה שהביא הגאון מהר"ס ו"ל ב"ס אקי' לא תקלל דמכילתא איתא דקאמר רבי עקיבא אלקים לא תקלל מ"מ דמשמע דסובר דאלקים תרתי משמע א"כ נימא דהכא כמי בדרייתא דמיייתי במרא הוא ר' עקיבא עצמו ומ"ס ר"ע קדש ר"ל אף קדש אלף כלפי דרבי ישמעאל אמר קודם חול ולא קדש אמר איבו דהוי נמי קדש דלית לו למימר דפליג בדרייתא עם המכילתא אליב' דר"ע וא"כ כיון דנכלל אלקים יש הקב"ה ודיוקין א"כ ליכתוב אלקים וחרש נשיא למ' לכתבו עינין לאביו וסמא הבמרא פריך לראב"ד דהוי דרייתא באפי' נפשה דלא פליג אחר דאמר חול כי היכי דנימא דעליה קאי ואף קדש קאמר :

וידא יעקב מאד ויזר לו ק"ק תלת חלוקות שאמר ויירא אחר מאד שחיס ויזר לו ג' וח' לאמר תאמר שאל עלי מכה ישנת א"י תאמר שאל עלי מכה כיבוד אב ואם וזה חלוקת וירא וחלוקת מאד ועוד אמרו תאמר שמת אותו וכן ואלף עלי שאמר יקרבו ימי אבל אבי ואהרנה את יעקב כנגד זה שינה ואמר ויזר לו דלא שייך יראה בדבר עבר אלא ויזר היה לו צרה שהי' חושב אולי מת אביו ועוד אולי ויירא שמת ויזר לו שמי' הברך ושמעתי מפי אחי הסב' החסיד כמאה"ר משה נר"ו שפירש ליישב קושיית העולם דלמה הוצ' לו שאל יסרוה את עשו והלא הבא להורגך השכם להרגו ועוד כיון דוירא מיירי אעמו מאי לו דכת' ופירש דמה שהיה מירא הוא שהי' כהן גדול וכהן שהרג את הנפש דח' והו' ויזר לו ממ' שנובע לו וכוון ויג' צ' בקץ ירכוק ק"ק מאי שאל ירך ויראה ליישב בין אם נאמר בדעת קצת מחו"ל שצרו של עשו היה לכך נגע בקץ ירכו דמח' למה שנשא ב' בנות לבן ואף את רחל שהיתה אמורה לעיני הכל להיות לעשו כמ"ס הגדולה לגדול' ואם בדעת קצת מחו"ל שהיה מלאך בא להוכיחו על שנשא ב' אחיות שעתיד תורה לאוסר' הרי כתב רש"י ו"ל ב"ס ג' שכתוב שומרי תורה ואף שלא ניתנה זהו נגיעת הירך כי היא תחלה לביאה כמ"ס בסוטה הירך התחל' בעצירה תלוקה היא תחלה :

ויאמר שלחני כי עליה השח' פריך ביד הנשה אמר לוגבג אהה אוקוביטוטם וכו' אל' מלאך אבי ומיום שנבראתי לא הגיע ומני לומר שירה עד עכשו מסויע לרב חננאל דאמר ג' כתות של מ"ה ופרש"י ו"ל שבורא חדשים בכל יום עכ"ל וקשה דהיכי מוכח מהנהגו מלאכי דלא הו' קביעי ממלאך שנגלה ליעקב דהו' קבוע ממ"ס ומיום שגבר אחי דמשמע דיש זמן שנברא' ואפשר דרש"י ו"ל מפרש כפירש ראשון דה' תוספות דמסוייע ליה היינו במה שהמלאכים אומרים שירה ופשוט מקו' אם אותם שאינם קבועים אומרים שירה כל שכן ממלאך של יעקב שהיה קבוע' אמנם אכתי ז"ע מנ"ל דמייירי במלאכים שמתחדשים בכל יום אימא בקבועים וכ"ת משום דקתיב ג' כתות דמשמע ותו לא והא ליתא דכמה כתות יש הא לאו ראי' הו' דאימא מלאכים הרבה יש אין מספר לגדויו אבל כולם נחלקים לג' כתות :

והתוספות כתבו וזכרונם לברכה מסוייע לרב חננאל וכו' עד אי נמי הא דקאמר שאל הנגיע ומני לומר שירה עד עכשו ה"ז קאמר רב חננאל שאי' דשאי' להרבות שיר' ומסתמא לא היו אומרים אלף פעם אחת עכ"ל : ק' דהא רב חננאל איפכא קאמר אומרות שירה בכל יום וכי תימא דהתם הכי קאמר יש ג' כתות שאומרות בכל יום משמע דהא כתות אחרות אינם אומרות בכל יום אם זו כוונתם קשה דהיכי מיייתי ראי' מדקאמר אחד אומר ק' ותו לא כיון דג' כתות מיירי ואימא דווקא אותם הג' כתות אין יכולי להרבו בשיר' אבל אחרים יכולים ואפשר שבין דם' ל' דש' המלאכי אינ' קבועי' דכתב רש"י ו"ל אף הם מהנברא'י בכל יום ופולכי לה' ואפי' שאין להם זמן עוד אינם רשאי' לומר שיר' גמור' שהו'

ק' ק' ק' ה' צבאות אלף אחת אומרות קדוש ותו לא משמע דאין כח למלאכים להרבות בשבחיו ית' א"כ מהסתמא דאף הקבועים אף שאומרים שירה בכל יום דהיינו קדוש מ"מ אין מניע ומנס לומר השירה הגמורה שהיא ק' ק' ק' ה"ז אלף פעם אחת :

אכן ז"ע בסוף שמעתי כי הדר ביה וקאמר א' אומרת קדוש ואחת אומרת ק' ק' ומנ"ל הא ולא ה"ל להביא אלף נכת שלישית שאומרת ק' ק' ק' ה"ז אלף ב' כתות הראשונות כל אחת אומרת קדוש א' בלבד' וסמא דאם הב' כתות הם שוות ואינם אומרות אלף ק' אחד בלבד למה נחלקו לב' כתות ושניהם יחד היה להם לומר קדוש ובשלמא מעיקרא ניחא דוק :

וישאל יעקב ויאמר הנידה נא שמך ויאמר למה זה תשאל לשמי ויברך אותו שם' ק' קמלת נא' ויראה עם מ"ס הגאון מהר"ס ו"ל למה זה תשאל לשמי אין לנו שם קבוע ב"ל לא שהיה כועס על שאל שמו שהרי המלאך שאל לו קודם מה שמך וזה יאמר פה הנידה נא פי' אי אמת בשלמא קודם הייתי מתיר' לשאל שמך ואינו דרך ארץ אבל הנידה נא עתה שנס אמה שאלת שמי : ויאמר למה זה תשאל לשמי פי' בשביל שעשיתי זה לשאל שמך לא יחוייב לשאל שמי שאני שאלתי להוסיף על שמך ולו' לך מה שמך פי' מה כוונת שמך והשיב יעקב פי' כל העם מפרשים שמי כמו שפירשו עשו שהוא מערער על הברכה ואומר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני ואני רואה ממך שתודה לי על הברכות לכן פירשו לא יעקב יאמר עוד שמך כמ"ס רש"י ו"ל לא יאמר עוד שלקחת הברכות בעקבה אלף יהיה פי' שם יעקב על כי שרית על השדרה והו' יעקב על שם שדחת בעקבך אלקים ואנשים ונשתררת עליהם כמאז שפי' שם יעקב הוא ישראל וזה מיושב מה שהקשו הראשונים' דלמה אנו מוזהרין שם יעקב אחר שנאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל אלף שפירוש שם יעקב אינו אלף על השדרה שדש בעקב אויביו לא מלשון עקבה ומרמה וזה אמר המלאך בשלמא אני שאלתי שמך כדי לפרשו אבל אמה למה זה תשאל לשמי וכי אמה תפרש את שמי :

וא יראה למה זה אתה צריך לשאל לשמי מהפעולות יודעו הכחות ממנה שאעשה עכשו עמך תדע שמי והו' ויברך אותו שם פי' ומינה תדע שמי המלאך מיכאל שהוא כ"ג בשמים שהכהן הוא המבדק :

וא יראה ומדקדק מלתו אמר' אמר המלאך בשלמא אני שאלתי את שמך כדי להזכיר בנאום חשיבותך אבל אמה למה תשאל לשמי כיון שאני נשתעבדתי לך כדי שהזכירני בשם ותאמר אני נכחתי לפלוגי המלאך זה דבר נוסף לי והו' לשון זה כל זה נבזה על דרך הנידבגן דהוי לשון אפקירותא מלת הני : כי ראיתי אלקים פנים אל פנים ק' ק' לדעת פניאל ביו"ד ופנואל ביו"י : ותו מאי פנים אל פנים כי ראיתי פני אלקים מיבעי' ליה : ותו מאי פנואל אחר שהעטם הוא שראה אלקים שהם מלאכים א"כ פני אלקים מיבעי' ליה דהמלאך אינו נקרא אל' ויראה שזה המלאך היה לדעת קצת מרז' מיכאל שהוא אחד מנושאי הכסא ונתקבץ ביעקב שראה צורתו חקוקה בכסא והיו מאותם העולים ורואים בדיוקניו של מעלה ויורדים ומסתכלים למטה ובאותו זמן לא יוכלו ליעקב לפי שהנהג' נצב עליו לשאורו אבל כאן שחטא קצת שנשא לבדו כמ"ס חו"ל אל יאז יחידו בלילה נסתלק שבינה מעליו ופגעו מיכאל והו' התורה שנתן יעקב לה' כי ראיתי אלקים פנים אל פני' כי המלאך שראיתי לא היה מלאך דעלמא אלף אותו המלאך אשר כיוון בסולם פנים אל פנים של מעלה אל פנים של מטה שנתקבץ בי אז ובעא לסכוני אז ועכשו נתגלגל נפשי והו' פנואל לשון עבר שזה המלאך היה מאותם העולים להסתכל בדיוקן מעל' והו' שפנו לצורת' אדם שיש במרכבת האל ית' וראו שפני ממש דומים לפנים שיש לה' ית' במרכבתו והו' פנואל :

ואפשר עוד כי ראיתי אלקים פנים אל פנים ע"ד שאז"ל ודבר ה' למשה פנים אל פנים אמר למשה כשאני מראה להם פנים של כעס הראה להם אתה פנים של רצון וזה יובן פה פנים אל פנים כמ"ס חו"ל ב"ז אבכרי כי ויאזק איש עינו הוא מיכאל השר הגדול ואמר לו הקב"ה וכי יפה עשית לעשות ב"ג שלי בעל מוס' אמר לו מיכאל והלא אני כהןך אמר לו הקב"ה אתה כ"ג למעלה והוא למטה מיד קרא מיכאל לרפאל אחי בא עמוד עמי בצרה ורפא אותו ירד ורפא וי"א שמש ורחא עליו וזה כי ראיתי ב' מלאכים

גם בכתובות הוכיחו מפסוק זה דמניעת עונה לאשה הוא עינוי וז"ל הנמרה עונתה זו תשמיש וכו' א"ס תענה את בנתי גס קשיא דאם סוברים דוישכב אותה ויענה הוי שלא כדרכה א"כ בדריחא שהביאו התוספות שם בכתובות דקתני עונתה זו עונה וכו' א"ס וישכב אותה ויענה היכי מוכח כיון דמייירי שלא כדרכה דרוקח לפרש דה"ק עונתה דבר שהוא עינוי לאשה כשנעלת שלא כדרכה דהיינו תשמיש לא יגרע ולעולם כדרכה וזה דרוקח:

ובזה שפירשו שלא כדרכה נבאר הפסוק ויהי כשמעם וכו' כי נבלה עשה בישראל לשכב את בת יעקב וכן לא יעשה פי' כי הדין הוא בן נח שבא על אשת חבירו שלא כדרכה פטור וזה כי נבלה עשה בישראל לשכב את בת יעקב אפילו שלא בא עליה אלא כדרכה וכל שכן שעשה דבר כיוון לא יעשה כי שכבה מאת אינן הדרך לעשות כן בישראל:

ואפשר עוד וכן לא יעשה פירוש שהדין הוא שהמאנס נערה בתולה צריך להשיא ואבל כאן כיוון שהיא בת יעקב ואומרי מצות אכן וכן כמו שרואה זה הרשע לישאנה לא יעשה אינן אנו יכולין לעשות משום דכתיב לא תחתן בם:

או אפשר עם מ"ש רש"י וז"ל פרק בתרא דיומא שהבאנו דוישכב אותה ויענה היינו מביאות אחרות דהיינו שהיתה מתאווה לו פעמים אחרות והרשע לא רצה לשכב עמה עשו בני יעקב המלא' אחת כרי שיבין ששם כי מה שלא היו רוצים לתת לו את דינה היה בסבת שחשדים שאין לו אהבה כ"כ עמה וכוונתה כרי שישינו כ"כ יש לנו אהבה עמה עד שבעבורה כרתנו ברית את מות' וזה כי נבלה עשה בישראל ולא היתה כונתו לאשה אלא לשכב את בת יעקב להשתבח בעיר אשר כן עשה תדע לך שהרי וכן כמו שעשה זה הרשע אינן דרך לעשות שום חשוק לחשוקה שיבעול אותה פעם אחת ואח"כ היא תתאווה שיבא עליה ולא יבא' והשיב חמור אדרכה ממקום שבאת ששם בני חשקה נפשו בבתכם ולכן לא בא עליה למלאת תאוותו אלא לקדשה בביאה אע"כ דחזיק מאן דמקדש בביאה א"כ תנו לא אותה לו לאשה פי' נא שבא עליה וקדשה שחם כול' בני היתה לשכב את בת יעקב להשתבח בלדד היה בא עליה פעמים רבות וממלא תאוותו ממנה ואח"כ משליכה לחץ כמעשה אמנון ותמר:

ויירא יעקב מאוד וייר לו פי' רש"י וז"ל שמא יחרון את אחרים י"מ על עשו אבל מן הבאים אחו לא היה חושש פן יגרסם כי הבא להרבה השכם להורגו וז"ל תהא עשו נברא אלמא הוה ודילמא באונס היה מביאים י"ל דהא נמנו וגמרו כל המצות יעבור ואל יחרן חק מע' וז"ל ע"ש ד:

ותמהני דאשתמיטתיה להבאון וז"ל מחמת קן קולמכו מ"ש הרמב"ם וז"ל לפ' עשירי ממלכים וז"ל בן נח שאנסו אדם לעבור על אחת ממצותיו אפילו בע"ז מותר לו לעבור ואל יחרן ואין לומר דה"ל דהאבות כיון דשמרי מצות כולם היו יצאו מתורת בני נח וז"ל א"ס תמרי טעמי חדא דאפילו כימא דהם ישראל מיקרו מיהו אותם פריצי עשו מי הוו מקיימי כל התורה אפילו תורת בני נח אפשר שלא היו מקיימים כעבד באדוניו' ותו דרוקח חזי מ"ש הבאון וז"ל עצמו ב"כ' ויש בפרסוק כי כסתה פניה וז"ל וליכא לחימר דכיון דער ואונן שלא כדרכן שמשו א"כ בן נח שבא על אשת חבירו פטור הרי שנתן לשבטים דת בני נח:

גם הקשה הבאון מהר"ם וז"ל לוייר' שמא יחרן דהיאך פחד אחר שהוצת והלא כל דבור שיצא מפי הקב"ה אפילו ע"ת אינו חוזר ובשלמא מקרא דרנע אדבר על בתי לבנות ולטעו ונחמתי ליכא לאקשויי דליכא לחימר רנע אדבר אינו דבור ממש אלא מחשבת דהא כתיב גבי הכיוצר הזה וכו' וז"ל דנע רנע אדבר לנתקם כתיב גבי הכיוצר הזה והיינו אפילו דבור ממש כדכתיב ויכסה ה' על הרעה אשר דבר' אמנם יראה דהתירוק לזה בנ"ש לקמן דיש לחלק בין דתקיימה ללא דתקיימה לחזור ואינו חוזר והכא כמי דוק בקרא דכתיב רנע אדבר לבנות ולטעו וזב הגוי ונחמתי על הטובה אינו אומר ונחמתי והבאתי עליו רעה וק"ל' גם עם התירוק האחר צ"ח דיש לחלק דכי כתב רנע אדבר לבנות היינו שאדבר לבני אהל אינו אומר לו שיאמר לעם דבהא ליכא הכונת הנביא: ועל התירוק הוה קשה דכיון דיש חילוק בין כשאומר ה' ה' ההנחה לבניא לכשאומרה לאחרים א"כ היכי מוכח

מלאכים מיכאל ורפאל והוא פנים אל פנים מני כעס של מיכאל שהכני ופניו רצון של רפאל שרפאני' אמר ותגלל נפשי ולא הספיק לומר ואכלל שלא היה ירא ממיתות הגוף ולא היה מחשיבו לכבוד אלא ותגלל נפשי שהיה מעל' לגפשו מקודם שהיה כ"כ נחמד שאם יסאף וזלע במומו טוב לא היה לגפשו מעלות כ"כ וכיון שבא רפאל ורפאלו ותגלל נפשי: **קטנתי** מכל החסדים פי' רש"י וז"ל כתמעטו וכיוותיו ולכן אני ירא שאל כחלכלכתי בחטא וכו' וכתב הבאון מהר"ם וז"ל דב' הטעמים צריכי דאי לאו דנתמעטו וכיוותיו משום הלכלוך בחטא לא היה ירא ואי לאו דנתלכלך משום מיעוט וכיוותיו לא היה ירא שיהרג דאין מיתה בלא חטא לכך אמר ב' טעמים והקשה וא"ת דבנמרה הקשו כתיב והנה אנכי עמך וכתוב ויירא ויור' ומשני סבר שמא יגרסו החטא אלמא בנתלכלך בחטא בלדד יס' לו לירא אף בלא מיעוט וכיות ותיק' וז"ל דשנייה דהתם בלית ליה זכות להגן וק"ק דהני דתירוק הבאון וז"ל שפיר בעד יעקב שאמר קטנתי מכל החסדים אבל מה יעשה במה שהקשו קודם בנמרה ודוד היכי קרי לגפשיה חסיד וכו' ומשני סבר שמא יגרסו החטא כדרכי יעקב בר אידי והנה אנכי עמך והתם בדוד היכן מצינו שנתמעטו וכיוותיו כמו ליעקב' ואפשר דסבר הבאון וז"ל דרוקח כי דיניה ודוד כי דיניה יעקב שהיה להגלל מעושה הע"ז היה צריך ב' הטעמים דא' בלדד אינו מחפיק אבל דוד שהיה מתחנן להיות וכוה ע"כ אף שלא נתמעטו וכיוותיו משום הלכלוך חטא אחד בעלמא היה ירא שמא בשבילו לא יהיה לו חלק בין צדיקים גמורים ופוק חזי מ"ש התוספות פרק קמא דר"ה בביב' כחמליוס הדין וזה לשונם ואע"פ שכבר נדונו במויתקן או לנ"ע או לניהגס מפני הנפש עדן יהיה דין אחר אס' יוכח לחיי עה"כ וכו' קאמר התם כדרכי יעקב לא ממתי דוד ליעקב' אלא לענין דכעס שיעקב כתיב' מלכלוך החטא כך דוד אבל לא ראי' זה כראי' זה כי דוד לעם' ב' ויעקב לעה"ז:

וישכב אותה ויענה' כתב הרמב"ן וז"ל בשם הראב"ע וז"ל כי על הנחלות שייך לשון עינוי' וז"ע דבפרק בתרא דיומא א"ל אביי לרב פפא תשמיש גופיה עינוי הוא ודחיק לגנוי התם שעינה מביאו' אחרות ולגפשי התם משום דתקול' הויה **תו** ז"ע לפי' רש"י וז"ל דכא שפירש וישכב אותה כדרכה ויענה שלא כדרכה וקשה דיהיה אדריה דנמרה פ' בתרא דיומא כי משני התם שעינה מביאות אחרות פרש"י וז"ל שהיתה מתאווה להזקק לו ולא בא עליה וכתב ואני שמעתי שבא עליה שלא כדרכה ודחה אותו הפירוש ואין לתקן דרש"י וז"ל אורחיה כפי' התורה לכתוב הפירוש היותר קרוב לפסאנו של מקרא הא ליחא דאי סבר דפסו ויענה הוי שלא כדרכה א"כ למה כתב גבי לבן אס' תענה את בנותי מתשמיש וז"ל לפרש שלא כדרכה גם אין לתקן דבזבז רש"י וז"ל דכי כתיב לשון עינוי אכל לשון שכבה כמו גבי דינה וישכב אותה ויענה מכא' היתור דרשינן ללשון עינוי שהיא שלא כדרכה אבל כי כתיב לשון עינוי לחוד כמו אס' תענה את בנותי הוי מתשמיש הא לא אפשר דא"כ קשיא רש"י וז"ל דיהיה אדריה דביומא פי' וז"ל דה"ו לא שעינה מביאות אחרות ואני שמעתי של' כדרכ' וקשיא דא"כ אימא הכי אשבעים לבן ליעקב אס' תענה שלא כדרכה ותאי קושיא הא יש לחלק כדאמרת דרוקח גבי דינה דכתיב ויענה בדיו וישכב דרשינן ויענה שלא כדרכה אבל גבי לבן דכתיב אס' תענה וליכא שכבה גביה הוי אס' תענה מניעת תשמישו' ע:

וישכב אותה ויענ' כבר הקשינו לעיל לרע' רש"י והראב"ע וז"ל מסובגא דנמרה דפ' בתרא דיומא' ועוד קשי' לפי מה שפי' הרמב"ן וז"ל כיכל ביאה באונס נקרא עינוי' כ"כ פריך הת' אביי ששמיס גופיה עינוי הוא דכתיב וישכב אותה ויענה ולגפשי שאני התם דהוי באונס:

והתוספות פ' ד' מיתוקך ב"ד ה' מי איכא מידיו' וז"ל והכי אמרינן אס' תענה את בנותי שלא כדרכה וכן וישכב אותה ויענה שלא כדרכה התם' השוו שניה' וק"ק דהיכן מנא זה בשלמא גבי וישכב אותה ויענה מנא לחימר שלא כדרכה משום דליכא לפרושי דס' למ' שרש"י וז"ל פ' בתרא דיומא גבי הא דקאמר שעינה מביאות אחרות דהיינו שלא כדרכה כמו מה ששמע אלב גבי אס' תענה את בנותי קאמר בנמרה התם דהוי מניעת תשמיש דמיי' מוכיחין מניעת תשמיש דיה' כמשום דכתיב וענית'

פרשת וישלח

ויאמר אליהם שמעו נא החלום הזה אשר חלמתי • ק'ק
הכפל ומאי חלומותיו ומאי דבריו • ותו מאי חלומותיו
חלומותיו ליה אחר הסבדמו המפרשים ו'ל' שמ'ס ויחלום יוסף
חלום היינו וקני דבר מפרש • ויראה כי יוסף אחר להם
שמעו נא החלום הזה ואל תחשבו שלא יתקיים שהרי אשר
חלמתי פי' שחזרתי לחלומי פעם שנית וכל חלום שנשנה מתקיים
וזהו ויוסיפו עוד שגא אותו על חלומותיו שחלם שני פעמים והיו
שנאה מחמת קנאה ועל דבריו שספר להם שחלם הדבר פעמים
על זה שנאמר ויותר שאמר למה ספר לנו שחלם הדבר שני פעמים
אלא להקדים:

ויחלום עוד חלום אחר ויפטר אל אביו ואל אחיו • ויקראו
בואחיו • ק'ק בשפספס לאחיו החלום למה לא כתב
שנתקראו בואחיו • ועוד מה זה חזר לספר לאביו זה החלום יותר
מן הראשון • ותו מאי ארצה • ותו אמאי כסב ואביו שמר
את הדבר אחר מאי שכתב ויקראו בואחיו וקוד' הוה ליה למכסבי
ויראה כי האחים בפעם הוזהר אמרו ודאי כי בחלום הוה אין לנו
לקנא בו כי בשלמא בחלום האחר שלא כלל אביו ואמו בדבר א"כ
בודאי כי יוסף ע' שכל היום התאוו תאוו למלך עלינו הראו לנו
בחלום מעין מה שהרהר אבל בחלום הזה לא אמרו לו כלום
שאמר ודאי כי מן השמים המליכוהו דאי הרהר לא אפשר וכי יש
אדם מהרהר למלך על אביו לכן לא קראו בו • גם לא רצו
לפותרו שלא מתקיים בו כל חלומות האלילים אחר הפה לכן כראות
יוסף שאחיו לא רצו לפותרו או ספר החלום לאביו כדי שמתקיים
ע' שיפטר אותם וזהו לאביו בער בו מפני הרואים ואמר
לו מה החלום הוה אשר חלמתי פי' אחי הפה סבה אשר חלמתי רוע
לבדך שההרפת ביום שחלמך על אביך ובי הבא כבא אני ואמך
זה א"כ שהרי כבר מתה והרמו ממלת ארצה פי' שכבר שכבה ארצ'
ויקראו בו אחיו פי' וטעם הקנאה לפי שאביו חיוקאת הדבר
שמתקיים במה שפטר את הדבר ואפילו שהיה הפתרון בדרך תימ'
מ'מ כיון שהזיאו מן הפה מתקיים וזהו שמוזר מלשון חווק עיין
ביאור כתב שרש שמר ואם אביו לא היה פותר החלום אלא בוער
בו לבד לא היו מתקנאים ואפשר לפרש שמר את הדבר כפשוטו
ויקראו בו אחיו והטעם שאביו שמר הדבר שמתקיי' ולא התבטל
בהמצאה שעה והוא עם מה שכתב פ' דברכות חלמא טבא
דדוחותי' מסתיה וכתב רש"י ו'ל' מהני לבטל הדבר מחמת השמחה
שלוך החול' והנה במה שראו אחיו שגער בו אביו נתקנאו שאמרו
לכתחלה עשה כן אביו לגער בו להענינו שלא ישמח ויתבטל הדבר
והוא ענין נכון ומצאתי להרמב"ן ו'ל' שפירש בפסוק מה החלו' הוה
הוא כמו מה אדם וידעוהו עיין שם וזהו יצא הטעם שמר הדבר ע'
שעצבו אביו והאבילו החלום שלא ישמח:

ובב'ר סבור היה יעקב שחיות המים יגיע בימיו שנאמר
הבוא כבוא אני ואמך ואת אמר אני ואמך ואת אמר אני ואמך
והלא אמך כבר מתה ואת אמר אני ואמך ואת אמך ואת אמר
שהדברים מגיעים לבניה עכ' להקטן המפרשים דמא ליה דלא
היה יודע דמא היה יודע שהדברים מגיעים לבניה ואמר כן
להוציא מלבם של אחיו כשם א"כ באמך כך א"כ באחך • ויראה
לע"ד שהקשו ככל הבוא נבוא לזה פירשו שהאחד בניהותא והשנית
בתמיהא וזהו הבוא פי' בשלמא ביאה אחת אפשר היינו אחי ואחך
ניחא אמנם אמך שכבר מתה א"כ אוהו שמא אני ואמך וכי תימא
סוף סוף לימא שמא אמך מאי אני דקאמר ו'ל' דהכי קאמר שמא
אני פי' דהי' דאני בחיים ע'מ' שמא אני שהוא דבר רחוק שהאב
ישתחוה לכן אכל בחלוקת אמך א"כ כלל מ' דרדים שהיו אס ואין
דרך להשתחוה לכן וגם שכבר מתה וא"כ עדין ליישב מלת הבוא
נבוא הכפולה ז'ל' דהאחת בניהותא אני ואחך ניחא וכיון דאמר
בניהותא א"כ ודאי דלא בעי למימר כשם שאמך א"כ כך נאמרו א"כ
ואכתי' ק'ק דלמא סבר יעקב דמלת אמך הם דברים בטלים של
החלום וכל החלום מתקיים חוץ מזה ומכ' דסבר תחית המים
יגיע בימיו ואע"ב דכתב שמר את הדבר מיירי על שאר החלום
שמתקיים: **ואפשר** ליישב זה כמ' ש' עוד ואת אמר אני
ואמך ואחך דלמה הוצרכו לכך אלא דר' לוי הקשה לעצמו וא"ת
מנ'ל דסבר דת' היגיע בימיו דלמא סבור דאמך הם הדברים בעלי
לוי

פ'ק דברכות כל דבור שיוצא מפי הב' ה' אינו חוזר ומוכח מערע'ה
הא חסם ההבטחה היקשה למרע'ה שיעשה אותו בוי גדול ולא זוה
לוי' יתברך למרע'ה שיאמר לישראל שאמר לו הרף ממני כדי
שנאמר שאם לא נתקיים יס הכותב הנביא:

ויאבק איש עמו ר'ל בחלקו ו'א' שרו של עשו ובחולין אמרו
שהיה מלאך ולא פירשו מי הוא ובמדרש אבכיר אמרו
שהוא מיכאל: **ויש** לתמוה למה לא פירשו שהוא גבריאל
ביוון שפירשו שהוא איש ומצינו דכתיב והאיש גבריאל וכן דרשו בפ'
וישג בפסוק וימצאוהו איש זה גבריאל וכה"א האיש גבריאל ואף
שכתב שם הגאון מהרא"ם ו'ל' דלאו ממלת איש מפיך מ'מ כתב
דכיון דנפקא ליה שהוא מלאך מדכתיב הגידה נא לי מה שהוא
גבריאל ידעין מדכתיב איש וא"כ הכא נמי דכתיב בסיפ' דענינ'
בהדיא כי ראיתי אלקי' נימא דאיך דכתב הוי גבריאל • ודוחק
לומר דאני הבא דאיך דכתב לגופיה לאשמועין דנתחילה נדמה
ליעקב בנארת איש דמאי נפקא מיניה • יראה לע"ד דסוגרים
דכא הוי דבר הלמד מענינו שאינו גבריאל אלא אחר משום דכתי'
לא אכלחך כי אס' ברכתני פי' שתודה לי על הברכות שלקחתי מעשו
וא"כ שהוא שרו של עשו ניחא שגא מכח עשו לעורר גם אס' היה
מיכאל ניחא שנתקבא בו כי מיכאל הוא כ"ב למעלה ויעקב כ"ב
למטה ובא לדחותו מההונתו בכה שאמר לו שלח הברכות מעשו
בעקבה אמנם אי הוי גבריאל מאי בעי גביה דיעקב:

ובזה יובן דבריו הילקוט שכתב הכילני קא מיד אחי שגא עלי
מכחו של עשו ודבר' הללו מקשה וכי אחר היה לו אמנם
עם מ'ס במדרש אבכיר שאמר לו הקב"ה למיכאל יעקב דומה לך
הוא כהן ואקד כהן הוא גדול ואקד גדול הוא אס' ואקד אס' וזהו
הכילני נא מיד אחי שה' המלאך דומה לי בכל שגא עלי מידו וכו'
של עשו • זאת המעלה הישג כמה ד' יוסף פיענו ו'ל'
בנשקת דרישת חתנו החכם השלם כמה ר' שלמה בן
עזרא נרו:

פרשת וישב

וישב יעקב • ד'ר פ' ס' כ' לא ינוח שנטה שרשע על
גורל הצדיקים רבי אבא אמר אין לו ניוח בצד
חבורה של צדיקים אלא בצד חבורה של רשעים
שנאמר למען לא ישלחו וגו' ור' יצחק אמר אין לו הנחה בצד
חבורה של רשעים:

וישב יעקב במדרש וישב יעקב אברהם גייר ביורים אמר ר'
אליעזר אס' מתכנסין כל האומות לבדו ויתום אחד
אינם יכולים ואת אמרת ואת הנפש אשר עשו אלא אלו הגרים
ולמה אמר עשו ולא אמר גייר למלך שכל מי שמקרב את הגר כאלו
בראו תאמר אברהם היה מגייר ושרה לא ת'ל' אשר עשו עשה אין
כתיב כאן א"ר חונייא אברהם מגייר האנשים ושרה הנשים ומה
ת'ל' אשר עשו שהיה אברהם מאכילן ומשקן ומגירן • יראה לי
דמ'ס ומה ת'ל' עשו לא בעי למימר דה'ל' גייר שכבר תיראו זה
קודם במ'ס שמי שמקרב הגר כאלו בראו גם לא בעי למימר דלכתוב
אשר בראו דא"כ אמאי נטר הקושיא עד הכא ולעיל בדבר'ר' יוסי
בן זמרא תיקשי ליה אלא ה'פ' כיון דאמרת דאברהם מגייר נפש
האנשים ושרה נפש נשים א"כ מה ת'ל' הנפש אשר עשו דמשמע
דנפש אחר עשו בין שניהם וחירון שאברהם היה מאכיל ומסקה
אף לגשים שמגיר שרה: **כי** בן וקונים הוא לו בר חכים •
דרש מסרת דכתיב וקנים חסר • ויקחו בו אחיו ולא יכלו
דברו לשלום פי' מתוך גנותם לתדון שחם ולא יכלו דברו כלל
ובזמנם לשלום פי' שגדיל שהיה שלום ביניהם שאם ידברו יבאו
לחלוקת כמלך הדיוט • אי נמי איכא כי דרך שני אנשים
שהם בשנאה זה עם זה כשידברו ע' הדיוט יהיה נמשך הדבר
לשלום ביניהם • ולפי הפשט לא יכלו לומר לו לך לשלום אלא
לך בשלום כדי שימות:

ובזה נבא אל הכתוב וידעו אל תהיו בו כי אחינו בשרנו הוא פי' כפי הדין אין ידעו במעל להחייב דין גונב אדם לפי שהכתוב אומר איש ואחיו שהיה לו אחוה וזה אינו אחינו שאין לנו אחוה עמו שהרי הוא מאם אחרת ובני נח לא הוזהרו אלא על אחות האם לא מן האב שאין אצותו לבכרי וכו' אם הוא אחינו אינו אח לענין דין רק לענין ששרנו הוא פי' שיש לנו קורבה עמו אבל לא לענין אחוה שנתחייב לו דין כי ימצא איש גונב כסף מאחיו: **ויבא** להנחם ויאמר כי ארר אל בני וגו' פי' עס דין שנת' הרב מי שאכלתו חיה רעה מאמתי מוכין לו משיאשו לקברו והו' וימאן להתנחם אחר ו' לפי שאמר איני איני מחי'אש מלבקש עד שאמות וא' כי ימי אבילתו לא יתמו כי ארר אל בני עד שאלך לשאול והוא תקצר אבקשו כל ימיו:

ויבך אותו אביו כתב רש"י ו'ל זה יצחק מלבד מ"ש הבאן מהרא"ם ו'ל מכח הייתור נס"ק' דנתחלה הוא הבכי ואח"כ האב והיכי כתיב אחר ויתאבל ויבך אותו לזה פירוש דאביו דקאמר הבא הוא אבי אביו * אכן ז"ע אצלי במ"ש ולמה לא התאבל עליו יצחק שהיה יודע שהוא חי ותיפוק לי שאינו חייב מדיו' כמ"ס הרמב"ם ו'ל הלכות אבל שדוק על הקרובי' שבהן מטמא האדם מתאבל ותול' * י"ל דכיון דקורס שניתנה התור' היו מחייבים האצות והיו מקיימים אפילו הדברי' דרבנן תדע לך דהא מן התור' אצילות אינו אלא יוס ראשון ומדרבנן הוא שבע וחיוני דכתי' בתור' ועש לאביו אבל שבעת ימים הכי נמי היה לו ליצחק לקיים מה שאמרו חכמים כל שמתאבל על קרובו מתאבל על המה שמת לקרובו ולכתב ויתאבל יצחק ואין לומר דאי כתב הכי הוה טעין לומר שהו' מדינא דאורייתא דהא לא נהרינן מקורם מתן תורה דתע לך דהא כתיב ועש לאביו אבל שבעת ימים וכן התורה אינו אלא יוס אחד: **ויהי** אחר הדברים האל' ויפא אשת אדוניו אל יוסף ויש לרדק ובי נזעזע היתה שער עבשו לא הדיעה ביוסף ולא ה'ל' לא ותאמר אל יוסף שבעה עמי ותומאי' שבעה עמי כמו שאז'ל' שאמר' כבהמה ולא ה'ל' אלא נשבעה יחד אז היה אצלי בלדקמן להיות אל' * ותו עמי וימאן ויאמר וגו' וחז'ל' דרשו אמר יוסף ק' לדבר מצוה ממאנין שנאמר מאין יבמיל לדבר עבירה לא כל שכן משא' שאל לא היה זה הק' לא היה ח"ו יוסף פורש מן הערוב * ותומאי' ממאנין לדבר מצוה דקאמר וביקרא איפכא קאמר שהמאן לדבר מצוה זה עונשו שירקה יבמתו בכניו אבל לא נתנה לו התורה רשות למאן * ותו במלת הן אדוניו יוסף קטן כאלו עס מפסיק ומכח זה הוציאו בדר' כמה דרשות * ותומאי' וחטאתי לאלקים מלת לאלקי' מייותר ולכאורה כדאיה עונשו מסור לאלקי' דכ"ס ל"דאור' בפ"ב דמכות וזו עונשו בידי אדם הוא * ותו מאי לשכב אצלה להיות עמה * וחז'ל' דרשו להיות עמה לעה"ב וקס' דכיון דמלשכ' אצלה דרשו אפלו שכיבה בעלמא בלא קירוב בשר א"כ מאוס שכיבה בעלמא היה לו להיות עמה לעה"ב * וק"ק לרש"י ו'ל דמוכי שטרל לבי תרי * ותתפשו בנגדו לאמר * ק"ק מאי לאמר לאחרים איכא הבא ותאמר ה'ל' ויר' לפרש עם מה שאז'ל' אשת פוטפיר לש' נכתוונה ראתה באסטרלוגיא שלשלת גדולה ויזאה מיוסף לזה אמר הכתוב כי אחר שראתה כי ויבך ה' את בית המצרי בגלל יוסף אמרה בלבה ודאי וזהו דרוק שאמר ה' אתו לבן אחר הדברים האלה נשאה עיניה למרום וראתה שהיא ראויה את יוסף ונתאווה להתעבר ולהוליד ממנו וזהו ותשא אשת אדוניו אל עיניה שהוא מלשון פן תשא עיניך השמימה ותאמר לו שבעה עמי בה"א תיר' לרמוז לו שבע עמי לפי שה' הוא עמי שכן ראיתי במול שבור עלי' ה' יתבדך * וימאן פי' סתר דבריה מאד ק' ויאמר לה מאינו בתורה שבעות הייבוס אמר הכתוב מאן יבמי משמע שיש לאדם למאן אפילו בדבר מצוה וקסא לכאורה ובי למה התורה הכתוב לאדם שומאן במצות יבוס ואיך יאמר הכתוב שייבוס על כרחו כי בכל מצות התורה כתוב אשך מאן למאן האדם לעשותה ועשה כך תיקון אלא ודאי שירדה תורה לטון דעת האדם וידע שיהיה שום אדם שימאן במצות יבוס וכונתו שלא לחטוא ולפגוע בערוב שיהיה האדם שיאמר אפשר שח' בעת הצעלה שהיא קיום המצוה אפשר אהבה מהיופי ומאמתי פוגע בערוב כמו ששנינו בתחלת שבתכונו למצות יבוס קודם ועבשו חלוצה קודמת נמצא שפילו בדבר מצוה הכתוב בתורה שהיא של מצוה גילתה לנו התור' שיוכל האדם למאן כדי שלא יפגע בעבירה ק' ודבר עבירה שיש לי למאן שלא לשכב עמו ואף שאת אומרת לי שכן ראית:

ויאמר אל אשת אדוניו הן אדוני ושם מפסיק פי' אף שזוהי לדברך שראית כן באצטננות מי הנדיר לך ששהיה בדבר גונות עכשו הן אדוני בחיים חיותו למאן מה שראית הוא

לזה תירך דא"ו זה משום דא"כ ואת אמר אני ואמר ואחיד וכיון שכל המיתוהו הוא על מלת אמך למה האריך אני ואמר ואחיד לימ' הבוא תבוא אמך ותול לא למאי הלכתא כתיבניהו לשלשם להקיש מלת אמך למלת אני ואחיד לומר מה אני ואחיד בחיים עתידו' להשתחוות אף אמך בחיי' והוא דסבר יעקב אבינו ע"ה דת"ה יגיע בימיו וזה הודיענו במה שהאריך לומר אני ואמר ואחיד נמצא דשאומר ר' לוי ואת אמר אינו שיעקב אומר ליוסף ואת יוסף אמר אני ואמר ואחיד אלא ה' פמכריע ר' לוי פירשו ממה שאת יעקב הוצרכה להאריך לשוקר ולומר אני ואמר ואחיד ודוק:

ואפשר עוד עם מ"ש הבאן מהרא"ם ו'ל בדר' והוא לא היה יודע שהדברים מגיעים בלבה וא'ל' דלמה היה יודע אלא אמר כנדי להסיר הקנאה מאחיו כדפירש"י ו'ל בדר' ויגבר בו אביו ותיקר דהנערה לחוד ותמיהא לחוד ואם להסיר הקנאה די בנערה למה הוצרך לתמוה עליו ולומר הבא נבא אני ואמר ואחיד זה עצמו הוקשה לר' לוי אחר שאמר סבור שתחיות העתים יגיע בימיו ולמה לא סבר כך ות' שאני ואמר הוא להסיר השנאה מעליו לזה השיב ואת אמר אני ואמר ואחיד פי' אם להסיר השנאה היה די שיגבר בו בלבד וימאן לו הבוא נבוא להשתחוות לך אצלה ולמה פרט אני ואמר שהיה מקום לחוש שמה היו מרגישים אחיו בדבר * ועוד כתב עס הבאן בדר' ויעקב נכתונו וכו' וו'ל דא"ל לומר שלא היה יודע שאין חלוס בלא דברים בטלים ולפיכך הכוונת החלוס ז"ע דהיכי ס' דלתימר דיעקב רצה להכניס החלוס דא"ל היכי כתי' בתרי' ואביו אמר הדבר: **השליכו** אותו וכו' מה שיש לעיין בזה דרובן שהיה רוצה להזילו אידן יען להשליכו לבור נחשים ותיקר הדבר ביאר הכתוב למען היל אותו מידם לא כתיב היל אותו הסם אלא מידם שהם בחייתם כאלו מן הנחשים מוכתב כי דיהיה שדלדוק אינו מתירא מן החיה אלא מ' מצאתי הדבר בבירור כמ' הוהר * ומה שאמר ויד אל תשלחו בו אחר שאמר אל תשפכו דם כיוון עם הדין כפה עליו גניית שמת בהבל' וירא אחר חייב ז"ש השליכו אותו אל הבור הזה ויד אל תשלחו בו לכסות את פי הבור פן ימות בהבל בגרמתכם אלא השליכו אותו אל הבור וסופו למות * לבד ומכברו וידעו אל תהי בו אחר כן לרמוז הדין שאמרו סוף הנחנקין עימור פחות מצוה פרוטה איכא בינייהו וקיימא לן דאפילו עימור ששפתם בו מעט דהיינו ששען עליו מעט הוא חייב והוידעו אל תהי בולא מבעיא שלא נשתמש ממנו שימוש גמור אלא אפילו ידעו להשען עליו אל תהי בו ויוסיכם על זה המסורה שכתוב וידעו חסר יוד כלומר אפילו יד אחד להשען * או י' וידעו אל תהי בו אינו לשון יד אלא מלשון ידם היתה במעל שידעו וסבתו אל תהי בו במעל המכירה והטעם הוא כי אחינו בשרנו הוא פי' הוא מצוי לנו כל כך עד ששרנו הוא שהוא דבק ומצוי עמו כבשרנו שהוא דבק עמו וכיון שכן אנו פטורי' דהכתו' אומר כי ימצא גונב כסף פרט למצוי וכו' הרמב"ם ו'ל פרק ט' מגניבה וו'ל אחד הגונב בנא או אחיו הקטן או הרב שמכר תלמידיו הקטנים פטור ממיתה שנאמר כי ימצא גונב כסף פרט למצויין אצלו * או יראה וידעו אל תהי בו עם מאי דגרסינן פ' הנחנקין פיה' הגונב העבדים תנן הסם אין לעבדים בשתוכו' עד והכא היכי דריש ובכתב רש"י ו'ל ר' יהודה * וכאן הן שאל דמאי לא פריך נמי לרבנן והכא היכי דרשי דמתלפא שתייהו:

ואפשר דלרבנן לא קשיא דהכא אע"ב דכתיב מאחיו כתיב נמי מבני ישראל וממעט כל דלאו מבני ישראל אבל גבויני יבסו אנשים לא כתיב בני ישראל * אי נמי ו'ל דרבנן לא קשיא דהם סברי דממלת אחיו דרשינן אחיו במצות וסאני הכא דכתיב מאחיו במ"ס שר' ל' מתקנת אחיו למעט עבדים אבל התם גבי בושת כתיב איש ואחיו וליכא מ"ס ודוק * קסא דר' יהודה כי היכי דדרש מ"ס מבני ישראל לירדוס נמי אחיו למעוטי עבדים מאחיו למעט עבדים הוי מיעוט אחר מיעוט לרבות עבדים וכן בני ישראל למעט חזיו עבד מבני ישראל למעט חזיו עבד הוי מיעוט אחר מיעוט לרבותם וכרבה הכל לויכא לתימר דכיון דמרבין בולו עבד כל שכן חזיו עבד דפשיטא דלא מרבין תרומיהו אלא משום דאיכא קראי לתרומיהו דאי לא הוה אלא חד קרא הוה מוקמינן ליה במסתבר טפי * ו'ל דבשר ר' יהודה דאי קרא בעי לרבויי כל מין עבד לישתוק מכלהו ממלת מאחיו וממלת בני ישראל וממלת מרבין תדע לך דהא גבי בושת הוצרך לכתוב איש ואחיו למע' עבדי' דמשא' דאי לאו מיעוט' הוה מתרבין * עוד י'ל דמאחיו לא מייית' דהא אצטרי' לכדדרשינן לעיל עד שיוציאו מרשות אחיו וממשמעו' אחיו שבעד אין לו אחוה ממעט ר' יהודה עבד:

אחרי מות אדוני דמינסת לי כמעשה אשת טורטורופוס . לא ידע אחי מה בבית . פי' ועוד טענה אחרת אני אומר לך שאת קובעני לדבר עבירה ותדעני שלא תרויח כלום שהרי אדוני יוכיח שרצה לרובעני כמו שאו' ל' ונעש' סרים זהו לא ידע אחי פי' בבבתי לא ידע מה בבית שהוא כנוי לאשה אין בית אלא אשה לא ידע והוא לשון כנוי לביתה כמו והאלס ידע את חסד כך יאמר לך בשע' ביאתי עמך יבועל תאומי ולא אוכל כמו שאו' ל' ואין איש שלא מצא יוסף עצמו איש' אינו גדול וגו' עד וחסתי לאלקים פי' ואפילו לא היה עון בדבר הערוה ענשו מ' מ' אדם כזה עשה עמך כ' טובה איך אעשה עמו רעה גדולה כזאת כי ע' י' אשה כפוי בטובת חברי וחסתי לאלקים כמו שאו' ל' הכפוי בטובתו של חברו כאלו כפוי ח' בטובתו של מקום : **ואפשר** עוד ולא ידע אחי מאומה כי אם הלחם פי' ל' כינוי לתשמי' ויש מקשי' כי הסו' ל' אמרו נסתת' ואפשר שלא נעשה סרים אלא בעת שה' רוצה לשמש עם יוסף אבל עם אשתו היה משמש וזה יבא הטעם בדברים האלה בשעת תשמיש וזה יאמר ולא ידע אחי מאומה פי' ידע כינוי לתשמיש עם יוסף לא ידע שום ענין תשמיש ואמר הכתוב לא נסתת' נסתת' לנאמרי אלא דוקא לנבי יוסף אבל לנבי אשתו כי אם הלח' אשר הוא אוכל : **ואמנם** כפי דרך הרוב סוברים שנסתת' לנאמרי ומה שנכתב בדברי' האלה הם מעשה הדודין וה שאמרה שגב' עמי ולא אמרה היה אצלי לרמוז לו דין אחר לכל יאמר יוסף איך אעשה וזה ענין והרי בן נח מצווה לזה אמרה לו היה עמי שלא כדרכה שהדין הוא בן נח שגב' על אשת חברו שלא כדרכה פטור וזה שכתב עמי פי' הנאת שביבך עמי כלומר שאתה תסתנה בנך משיבתי אבל אני לא אהנה משיביתך כמו שאמרו בנמרד שלא כדרכה אין האשה נהני' וזה תהיה פטור ממיתה ב' ד' והשיבה יוסף ע' שהי טענות הא' ולא חשך משני כי אם אותך באשה את אשתו אמר באשר את אשתו יתירא לרמוז לה דכיון דאדוני הוא סרים ואינו צא עליך דרך אישות אלא חזק ונשק וחדודין א"כ מדאטריך לאזהורי עליך ש"מ שמה שהוא מוסיף הוא אפילו בדבר שאת אשתו שהוא עושה עמך דאינה ביאה גמורה אלא הדודין . ועוד טעם' אחרת דנהי דננח שגב' על אשת חברו שלא כדרכה פטור מדוני אדם מ' מדוני שמים חייב וזה וחסתי לאלקים וזה יבא לשכח אצלה שלא כדרכה להיות עמה ממש כהויה אחת שניהם נהנים היינו כדרכה ואטריך הייתור כי היכי דנשמע חד כדרכ' וחד אפי' שלא כדרכה : **אחר** הדברים האלה ותא אשת אדוניו את עיניו אל יוסף . יראה שחזר למה שאמר שהעלה אדוניו בצעלה אמרה לו שכתב עמי שקודם שתייה לו המעלה הוא' פחדה שאם הוא לא ירצה לשכב עמה לא תוכל היא להעליל עליו בא עלי לשכב עמי שיאמרו לו כל העם וכי עזר אחד של עשרים כסף יש לו פנים לתפוס לאדונתו אבל אחר הדברים האלה שרבו הגדילו וכל אשר יש לו נתן בידו אז היתה לה פנים לומר לו שכתב עמי שכתב בדעתה אם לא ירצה להעליל עליו בא עלי לשכב עמי והכל יאמינו לו אחר שרבו הגדילו . אי כמי יאמר עם הסמיכות ולא ידע אחי מאומה כי אם הלחם וגו' ויהי יוסף יפה תואר ודרו' ל' הלח' ו' אשה ו' ל' דה' פ' ולא ידע עם יוסף מאומה לשכב עמו רק בשעה שאוכל הלחם דהיינו שממש עם אשתו אז היתה לו ידיעה עם יוסף וזה שזייר פוטיפר הרשע אורת יוסף ע' בחדר משכבו כדי שיהא לו בן יפה כיוסף כמו שאו' ל' שהיו עושים השבאים בזמן החורבנות יבא אחר הדברים האלה כראתה הרשעה הושת אדונו צייר נור' יוסף כדי שתביע היא בעת התשמיש ב' אורה נאה אז מראה מקום לדבר עם יוסף שכתב עמי שקודם היתה יראה לנכות עמו לפי שחם יבא העובר בצורת יוסף יאמרו וינחה ממנו אבל עכשו יש לה במה לתלות וק' ל' : **ותהפשהו** בנגדו . במסרה בנגדו ב' בנגדו בה אמר עם מה שאו' ל' לעשות מלאכתו לעשות עבירה ממש זהו ותהפשהו בנגדו ומה אמרה לו אדונתו בנגדו בה שהוא בנגד בה עכשו להתחדש עצמו כי מעיקר' אף הוא לעשות זכרון ככנס : **ומה** שכתב לאמר הוא עם שאו' ל' שיוסף היה מתקשט עצמו בנגדים נאים זהו ותהפשהו בנגדו כי כפי נקיות הנגדי' וחשיבות' היה כאלו היה תוסס ואומר שכתב עמי דאל' כלמה היית מקשט עצמך : **הרימותי** ידי . במסור' הרימותי ידי הרימותי קולי . הרימותי בחור מעם . בעל הטורים פי'

בפ' לך לך השנים שנות החסרות ששש אברהם לש' ש נתכון כך אשת פוטיפר לש' ש כתובה שאתה שעתידה להעמיד בנים זמנו והשלישית לא פירש : **ואפשר** ליישב הרימותי ידי לרמוז על יום' שגב' ליצור כמ' ש באברה' אין הרימותי אלא לשון שבע' הרימותי קולי פי' לשון רוס שאשת פוטיפר לטובה נתכונה שרתי שעתידתי לאשת ממנה ע' יוסף יחשע וזה הרימותי פי' כשחתי עיני למרום וראיתי באעטגניות דבר א' ולכך נעקתי על יוסף המונע ממני תשמיש . הרימותי בחור מעם לשון תרומ' והפרש' שאמרה אשת פוטיפר תדע לך מה ראיתי באעטגניות כי ממני יוצאה חלק מלכות בישראל ע' יוסף וזהו הרימותי אותו שה' בחור מעם שהוא יחשע שכת' בו יועץ יחשע בן נון משרת משה מבחוריו שנקרא בחור לשון נערוס נמאל' ג' הרימותי כל אחד ענין אחד הרימותי ידי לשון שבעה . הרימותי קולי לשון בנהותי הרימותי בחור לשון תרומה הפרשה : **ויבירה** ויאמר כתובת בני חיה רעה אכלתהו . ק' ק' מלת רעה דכתיב דלימא חיה אכלתהו מה לנו לידע אם הטובה היא אם רעה : **גם** בפסוק כי ארז אל בני אצל שאולה מה ענין שאול ללוא ורו' ל' דרשו לפי דרכם : **תו** קשה דכיון דפירשו דכחול' בני הוא נפרד ור' ל' כתבת בני היא זאת אבל בני חיה רעה אכלתהו מה צריך תו לומר טורף יוסף : **ויראה** עם מה שבין בעל המסרה לדמותו ויתאבל על בנו עם ויתאבל המלך על בנו דאבשל' לרמוז כי כשם שדוד מה שהיה מתאבל יותר על אבשלום היה לבת דתו שאולה כמ' ש ו' ל' דאמר ו' פ' אבשל' בני לאסוקי מו' מדורי יבנס הכא נמי יעק' ע' ה' היה מתפח' שבין שאלתו חיה ודאי לבשת עון דאין חיה רע' שולטת באדם אלא כ' נדמה לו כ' כהמה וע' ד' בזה המאמר עיין בס' אהבת עולם וזהו שא' וימאן להסתח' כי אני ירא כי אחת מותי ארד א בני בשביל בני לניסל להצילו והיה מתפח' שלא לראו' פניו כי : **אמר** חיה רעה אכלתהו ראוי שתרע' ג' דברים האחד מה שאמרו בפ' ק' סעודה מי שנתחייב סקילה חיה דורסתו ועוד אמרו בערבין כל המספר לשון הרע ראוי לסקולו כתיב הכא אותו אצמית וכתיב הסם צמותו בבור חיי וידו אבן בי' . ועוד אמרו אין אדם חוטא אלא כ' כנס בו רוח טעות וזה יבא מזה שאני רוא' שחיה אכלתהו ודאי כי טורף יוסף שהיה בעיף הדעת יוסף והיה חוטא בלשון הרע שהיה מספר מאחיו שראוי לסקולו ולכך חיה אכלתהו מזה כנגד מדה . ו' ח' חיה רעה לרמוז שהיה ארי כמ' ש רש' ו' ל' שם בסוטה ו' ל' חיה דורסתו ארי דורסו בנפורגו ומפילו לארץ ובס' זה דומה לנסקל לזה אמר חיה רעה לרמוז שהוא הארי שהוא עו' שחיות כמ' ש ו' ח' עו' מארי כי אחר שסבר יעקב שמת בעון לשון הרע מינה ידע שמת ע' ארי לפי שלשון הרע ראוי לסקולו והארי עו' לאר' כעין סקיל' ורש' ו' ל' לעצמי' שכתב בקמח ומציע' דה' ג' בא זאת וטרף ארי ודרם ולכך פירש בסוטה חיה דורסתו ארי : **ואפשר** עוד חיה רעה עם מה שהוא הדין בהלכות תעניות שהחיה ששיתנה נקראת משולח' שאי' מחמת רעבון וזה חיה רעה אכלתהו פי' חיה רעה שלא עשתה מחמת רעבון אלא משולח' אכלתהו וזה שראה שינוי שאינו דומה מאכלת חרב דוישאלו מאכלת חיה ש' מ' שהחיה שהרבתה היתה רעה כלומר עשתה הדבר ברשעות ולא מחמת רעבון שלא היתה כונתה לאוכלה אלא להנקם ממנו שחשב יעקב שהיה בו עון לשון הרע ולא כראתה לו החיה אלא להורגו ואחר ההרגה באתה חיה אחרת וטרפו לחורו . ואכלו מזה שלא מצאתם רק הכתונות ולא אפילו עם מעצמיו והו' טורף טורף ב' פעמים משתי חיות מתחלה כטרף להורגו וזה חיה מחיה רעה משולח' ואח' כ' כטרף מחיה אחרת שאינה רעה מחמת רעבון : **נבא** לביאור המאמר יש לעיין פליגי מן הקדש אל הקדש ועוד דלרבי יצחק הכתוב הוא איפכא דעל גורל הצדיקים כתיב : **ובתחלה** ההקדשה כיוונתי לדברי המתנות דעייני על יב' ד' דאין תשוקתו לפתות אלא חכמי רשע ולא צדיקי' זה דעת רבי אבא ור' ינח' סבר דאדרב' משתוקק יותר להחטיא את הצדיקים יותר כמו שאו' ל' כל הגדול מחבריו ויצור גדול הימנה : **ואחר** העיון יראה לפרש ע' מ' ש' בשם רש' ו' ל' דר' יצחק מסרם קרא כילא יבוס גורל הצדיקים על שנת הרשע ונאמר לפי דרשנו דה' פ' כי גורל הצדיקים שהוא היצר

וה' יצחק מפרש גורל הצדיקים שר' הייסורין ושבט הרשע מדבר בפסוקו על הרשע עצמו ונתן טעם הכתוב לדעת ר' יצחק למה גורל זה של הייסורין שולט יותר בצדיקים והשיב למען לא ילחמו הצדיקי' בעולתה יד'ה' שאם לא היו הייסורים שולטים על הצדיקי' היו חוטאים בשום דבר אבל שבת מוסר ירחיקה מהם העולתה כעבודת דרב הונא דתקופו ליה ת' דני דחמרא וע' ו' זה נתן אלו לבנו לשון מהדבר שלא היה מחשיבו לעול' נמצא שנתן הקב"ה הייסורין לצדיק לזכותו אבל לרשע אין נזקתו לו ייסורין בעה' ו' להאזינו מהעה' ב' :

פרשת מקץ

ויהי מקץ ב'ר' אשרי הנבדל אשר שם ה' מנעו זה יוסף ולא פנה אל רעהו' ע' שאמר לשר המסקי' כי אם וכרתני והוכרתני ביותקף לו שבתים ימים בזה כללו במים אדירי' והעלו חרם בידם ולפי קולר דעתיו כי קושייתם היא שמיני' כי מה שאמר ולא פנה אל רעהו חזר ליוסף ובה מקשים שהרי פנה' ואין בן דעתיו אלא ולא פנה חזר למלת ה' שהזכיר מדלא קאמר ולא פנה אל רעהו זה יוסף כמ' ש' קודם' לכן יראה לע' ד' דה' פ' על דרך שפירשו בפסוק ברוך הנבדל אשר יבטח בה' והיה ה' מנעו והקשו מלמד הכפל מאי והיה ה' והיה בה' מיבעי ליה בבי' ת' מוכח זה פירשו בהפך דאין רוצה לומר שהיה ה' מנעו של צדיק שהיה זה כבר נאמר בזה שקדם ברוך הנבדל אשר יבטח בה' אלא ה' פ' כי אותו הנבדל אשר יבטח בה' יוכה שאפי' בשום פעם זה הנבדל יעשה שום עון ויאל מן השורה הב' ישים בצדיק מנעו שסופו לחזור ומתקיים הקב"ה בצדיק שעל ידו יעשה ה' נפלאות בעולם כמו שאז' ל' בפ' ועתה יגדל כל חכ' ה' שהצדיקים על ידו וכותם מוספים כח בפלאי של מעלה' ובה נבין צעזעל שבעל האמ' הוקשה לו דהל' ל' אשר שם בה' מנעו מוכח זה דור' דהכוונ' איפכא אשרי הנבדל אשר שם ה' יתברך מנעו באותו נבדל שחזיקו ה' יתברך לנבדל ההוא בחוקת צדיק נמוך והוא ע' שאמר בנמרא פנה' לא חלי נבדל דמריה סייעיה זה יוסף ומה הרוויח זה הנבדל המוכר שוה יוסף כי אפי' ששום פעם מרוב צערו שבת ברהבי' שהם המצריים שאמר לשר המסקים כי אם וכרתני לא פנה ה' המוכר בפסוק אל רעהו שהם המצריים שהיה רוצה שר המסקים שלא יא' משם לעולם אלא מה פרע לו הקב"ה ליוסף לא פרע לו אלא עון אותם שני דבר' שדבר שהם וכרתני והוכרתני וע' אות' השני דברים הוסיף לו שנתים ימים בלבד ואפי' יא' ש' הקב"ה היה פונה אל רעהו דהיינו לסדרת שר המסקים לא היה יוסף יוצא משם לעולם וכי תימא מכלל דשר המסקים לא היה רוצה שיא' יוסף משם לעולם דלמא מחמת שבתה הוא דעבד ולא היה שוכח י' ל' כיצד' בפסוק ולא וכו' שר המסקים דרשו כל היום היה מתנה תנאים ומלאך בא והפסן ופרש' י' ל' שמתנה תנאים שהי' אומר בלבו לכתחלה אעשה כך קושר קשרים כדי שיהא ערוד שלא להזכיר את יוסף ואף שמהר' ש' יפה ו' ל' כתב בהפך כבר העיד הוא עצמו על דבריו שאין בן האמת וכתבר המאמר העב' לע' ד' ופרעה חולס וכו' הרבה מצאתי במפרשים ו' ל' שכוונתי ובחמלת ה' עלי הלא השאירו עוללות' אמר ופרעה בוי' וגם חולס ולא חלס לא אמר כי לא ובלבד זה החלום שהיה על שפת היאור אלא אף החלו' השני שפרעה עתיד להיות חולס גם הוא היה כמו זה שראו עומ' על שפת היאור' ויהי בנזקך ותפעס רוחו ק"ק איפכא הל' ל' והנה חלוס ויוקף פרעה ועוד לעיל לא כתב והנה חלוס ורש' י' ל' תיקן גשלים חלוס' ואפשר דלעיל לא אמר והנה חלוס לפי שאז' לא התפעל פרעה שאמר אין זה חלוס של תימה שדרך טבע ב"ח שוכל חזרו אבל בחלוס השכלים תמה ואמר והנה חלוס הצדיק לפותרי' לפי שאין דרך לזנוח לבלוע אומץ : **ואפשר** עו' ע' שמה שכתבו כי כל החלום שהאדם צעת שחלוס יתפעל ממנו כאלו הוא בהקין זה החלוס תתקיים ו' ש' ויוקף פרעה וזה שאמרנו ויוקף והנה חלו' פי' שהי' בחלו' הדבר שהי' מתפעל כ' פרע' שהי' חושב בעצמו שהי' ע' ובהקין ולו אמ' ויהי בבק' : **ואפי' ש'** עוד מ' ש' ויהי בבק' ותפע' רוחו לפי שאז' ל' כל חלו' של שרי' מתקיי' וה' פרע' היה מנפה אולי המו' לבק' יחלו' עו' והיו מראי' לו פתרון הדבר ויהי בבק' וראה' שלא חלס עוד אז ותפעס רוחו :

היצר שמסית לצדיקים ומפיל גורל לרעתם אם הם צדיקים ועומדים חוקם באמונת' ולזה מסיתם זה הגו' ל' אין לו כ' כ' נחת רוח להפילו על הרשעים ונתן טעם למה למען לא ילחמו הצדיקי' יובן עס מ' ש' התוספות בבי' הא דאמרנו גדול המצווה ועושה שהטעם הוא שדבר שהאדם מוזה' יותר מסיתו עליו ו' ש' למה מסית הצדיקי' יותר והשיב למען כי הוא יודע כי הצדיקים לא ילחמו בעולתה ידיהם מלת לא ילחמו הוא לשון חוזה אינם רגילים ללחום ואומרים שלא לחטוא וכיוון שחזוהם מסיתם יותר : **וכתב** המתנות בשם רש' י' ל' אין לו לצדיק נזקא בדר חבורה של רשעים וסרס המקרא כי לא יזכר גורל הצדיקים על שבת הרשע וכתב עליו המתנות ו' ל' וכו' דלא היה כתוב בשם ר' הא דרבי אבא :

ויראה דאין צורך לכך דלעולם היה כתוב וה' פ' דבהא פליגי ארבי יצח' דר' אבא היה כתוב אין לו בלבד כמו שכתוב בגרסתנו ולא היה כתוב לצדיק ופליגי רבי אבא ארבי יצחק דרבי יצחק כיון דמסרם קרא דריש אין לו שחזור על הצדיק אבל ר' אבא דלא מסרם קרא דריש שבת הרשע על היותה ר' שלבסוף הוא עצמו שבתו של רשע להנמס ממנו ומדיח עליו בשתי ידיו את הרעה ואין נחת רוח לזה' ר' להסית לצדיק אלא לרשע ולפי' רש' י' ל' ר' אבא פליגי א' ר' יצחק בחרתי חדא דר' יצח' מסר' קרא ו' אבא לא מסר' ועוד דר' יצחק דריש שבת הרשע על הרשע עצמו וקרי ליה שבת הרשע על שם שהוא שבת אפוי יתברך ו' אבא דריש שבת הרשע על היותה ר' שהוא שבת מוסר לאיש רשע הוא מקטרנו ומוטל כשמתו :

ואפשר עוד לדעת רש' י' ל' דה' פ' דרבי אבא כי לא יזכר שבת הרש' פירוש הצדיק אין לו נחת רוח כ' כ' כשהוא אצל צדיקים לפי שהוא רוצה להוסיף יקר מוולל והצדיקים אף שלא יש וזה הצדיק המזכיר לרשע מומו שנקרא שבת הרשע אולם אינם חוטאים וזהו למען לא ילחמו לשון חוזה פ' שהצדיקים אינם שולחים בעולתה ידיהם מצד אף שלא יש וזה הצדיק אולם אינם צריכים מוכיח אבל הנחת רוח שיש לצדיק הוא להיות שבת הרשע לישיב בדר חבורה של רשעים להחזיר' למוטב ולהיות מוכיח לרשע מומו להוסיף יקר מוולל וקורא שבת הרש' לצדיק לפי' שהוא שבתו של רשע לייסרו עד הכאה אין נחת רוח לשבת הזה של צדיק להיות בדר חבורה של צדיקים שאין לו למי ידריך' ורבי יצחק דריש בהפך דאין נחת רוח לצדיק לישיב אצל רשע אלא אצל צדיקי' למה למען לא ילחמו הצדיקי' בעולתה ידיהם פי' הוא לשון עתיד אין נחת רוח לצדיק לישיב אצל רשע אלא אצל צדיקים למה למען לא ילחמו הצדיקים פי' למה אין נחת רוח לצדיק לישיב בדר רשעים והשיב למען לא ילחמו הצדיקי' בעולתה ידיהם פי' שלא ילמדו מעשיהם הרעים ומעשה רב יוכי' כמ' ש' פ' חלק בפסוק ויען המלך ירבעם שהשיב רשע אצל צדיק ודרשו ר' הפסוק כי לא יזכר גורל הצדיקים על שבת הרשע כפשוטו שהוא הרשע ולפי' לדעת רש' י' ל' שפיר גרסינן בדרבי אבא אין לו לצדיק ודוק : **ואפשר** עוד לדעת רש' י' ל' דגורס ר' אבא אין לו נזקא ואינו גורם לצדיק וסובר ר' אבא דקרא כפשוטו בלי סירוס כי לא יזכר פי' הרשע אין לו נזקא ונחת רוח אצל חבורת צדיקים למה לפי שהצדיקים אינם שולחים בעולתה ידיהם והרשע רוצה ללחום ור' יצחק דמסרם קרא כבר דה' פ' כי לא יזכר גורל הצדיקים ור' ל' אין לצדיק נזקא אצל רשעי' והטעם לפי שהצדיקים אינם שולחים בעולתה ידיהם ויראים שמה יחטויאם :

אחרי כתבי כל זה ראיתי לרקדק לשון פלוגתתם דשינו לשונם דר' אבא אמר אין לו נזקא ור' יצחק אמר אין לו הנחה דלשון נזקא הוא נחת רוח אבל לשון הנחה הוא לשון הכנת יד כמו ותנח עליהם הרוח ובה נאמר דפלוגתתם בזה דחד סבר והוא ר' אבא דשבת הרשע הוא שבת מוסר כי הייסורין שמיים ה' יתברך את הרשע וזה אמר אין לו נזקא בדר חבורה של צדיקים פי' אפי' שבתים הייסורין על הצדיקי' אבל השך השליט על תניית הייסורין אין לו נחת רוח להקטע על הצדיקים אלא הוא מוכרע במעשיו שהקב"ה כוונה לתתם כמ' ש' בגמרא חללים רעים וגאמנים שהם נאמרים בשליחתם שלולא כו' הקב"ה אין לשר חפץ לתת הייסורין על הצדיקי' ע' שפירשו בנאמר עמידה גיהנםם לזעוק אין לי חפץ בצדיק שכל אחד למינו ישכון ור' יצחק מפרש איפכא כי לא יזכר גורל הצדיקים על שבת הרשע ודרש יזכר עליו הנחה פי' כי גורל רע של הצדיקים שהם הייסורין שדוב צדיקי' מעונים בייסורין גורל זה אין לו הנחת יד ושלטנות לחלו על הרשעים שרובם בשלוח ור' אבא דורש שבת הרשע על הייסורין ומפרש יזכר מלשון נזקא

אחרי מות אדוני דמינפנת לי כמעשה אשת טורנוסדופוס לא ידע אחי מה בנית * פי' ועוד טענה אחרת אני אומר לך שאת תובעני לדבר עבירה ותדעי שלא תרויח כלום שהרי אדוני ויכח שרצה לרובעני כמו שאו'ל ונעש' סרים זהו לא ידע אחי פי' בדיני לא ידע מה בנית שהוא כנוי לאשה אין בית אלא אשה לא ידע והוא לאון כנוי לביאה כמו והאדש ידע את חוה כך יאירע לך בשע' ביאתי עמך יבטל תאותי ולא אוכל כמו שאו'ל ואין איש שלא מצא יוסף עצמו איש אינו גדול וגו' עד וטעמתי לאלקים פי' ואפילו לא היה עון בדבר הערוה ענמה מ' אדם כזה עשה עמך כ' טובה איך אעשה עמו רעה גדולה כזאת כי ע'י שאלהיה כפוי בטובת חברי וחטאתי לאלקים כמו שאו'ל הכפוי בטובתו של חברו כאלו כפוי ח'ו' בטובתו של מקום : **ואפשר** עוד ולא ידע אתו מאומה כי אם הלחם פי' ו'ל כינוי לתשמי' ויש מקסי' כי הס' ו'ל אמרו שנסתר' ואפשר שלא נעשה סרים אלא בעת שהי' רוצה לשמש עם יוסף אבל עם אשתו היה משמש ובוה יבא הטב כדברים האלה בשעת תשמי' וזה יאמר ולא ידע אתו מאומה פי' ידע כינוי לתשמי' שעם יוסף לא ידע אום ענין תשמי' ואמר הכתוב לא הסביר שנסתרם לנאמרי אלא דוקא לנבי יוסף אבל לנבי אשתו כי אם הלח' אשר הוא אוכל : **המנע** כפי דרך הרוב קובצים שנסתרם לנאמרי ומה שכתוב כדברי' האלה הם מעשה חדודין זה שאמרם שכל עמי ולא אמרם היה אלא לרמוז לו דין אחר לכל יאמר יוסף איך אעשה זנות עמך והרי בן נח מצווה לזה אמרם לו היה עמי שלא כדרכה שהדין הוא בן נח שכל על אשת חברו שלא כדרכה פטור וזה שכתב עמי פי' הלאה שביחקר עמי כלומר שאתה תתנהג בנאמרי שנסתרתי אבל איכיל' אהיה משביחך כמו אמרו בגמרא דשלא כדרכה אין האשה נהני' וזוה תהיה פטור ממיתת ב'ד' * והשיבה יוסף ע"ה שתי טענות הא' ולא חשך מאני כי אם אותך באשר את אשתו אמר באשר את אשתו יתירא לרמוז לה דכיוון דאדוני הוא סרים ואינו בא עליו דרך אישות אלא חזק ונסוק וחדודין ח'כ' מדאנטריק לאוהורי עליך ש'מ שמה שהוא מזהי' הוא אפילו בדבר שאת אשתו שהוא עושה עמך דאינה ביאה גמורה אלא חדודין * ועוד טענ' אחרת דהיי דבן נח שכל על אשת חברו שלא כדרכה פטור מדוני אדם מ'מ' דייגי שמים חייב זהו וחטאתי לאלקים ובוה יבא לשכב אצלה שלא כדרכה להיות עמה ממש בזהויה אחת שניהם נהנים היינו כדרכה ואנטריק הייתור כי היכי דנשמע חד כדרכ' וחד אפי' שלא כדרכה : **אחר** הדברים האלה ותשא אשת אדוניו את עיניו אל יוסף * יראה שחורר למה שאמר שהעלהו אדוניו במעלה אמרם לו שכנה עמי שקודם שחיה לו המעלה הוא' פחדה שאלו לא ירצה לשכב עמה לא תוכל היא להעליל עליו בא עלי לשכב עמי שיאמרם לה כל העם וכי עבר אחד של עשרים כסף יש לו פנים לתפוס לאדונתו אבל אחר הדברים האלה שרבו הגדילו וכל אשר יש לו כן בידו אז היתה לה פנים לומר לו שכנה עמי שכנה בדעתה אם לא ירצה להעליל עליו בא עלי לשכב עמי והכל יאמינו לו אחר שרבו הגדילו * אי כמי יאמר עם הסמיכות ולא ידע אתו מאומה כי אם הלחם וגו' והי יוסף יפה תואר ודר'ל הלח' ו' אשה ו' ל'ד' פ'לא ידע עם יוסף מאומה לשכב עמו רק בשעה שאוכל הלחם דהיינו שמשמש עם אשתו אז היתה לו ידיעה עם יוסף וזה שצייר פוטיפר הרשע אורח יוסף ע' בחדר משכבו כדי שיהא לו בן יפה כיוסף כמו שאו'ל שהיו עושים השבאים בזמן החורבן בזה יבא אחר הדברים האלה כראתה הרשעה הזאת שאדוני צייר נור' יוסף כדי שצביע היא בעת התשמי' בזאת אורה נאה או מצאה מקום לדבר עם יוסף שכנה עמי שקודם היתה יראה לזנות עמו לפי שחם יבא העובר בזנות יוסף יאמר וינסתה ממנו אבל עכשיו יש לה במה לתלתוק'ל : **ותתפשהו** בגדו * במסרה בגדו ב' בגדו זה אמר עם מה שאו'ל לעשות מלאכתו לעשות עבירה ממש זהו ותתפשהו בגדו ומה אמרם לו אדונתו בגדו בה שהוא בגד בה עכשיו להתחסד עצמו כי מעיקר' אף הוא לעשות דרכיו ככנס : **ומה** שכתוב לאמר הוא עם שאו'ל שיוסף היה מתקשט עצמו בגדים נאים והותתפשהו בגדו כי כפי בקיות הגדולי וחשיבות' היה כאלו היה תופס ואמר שכנה עמי דל' כלמה היית מקשט ענקי' : **דרימותי** יריב' במסור' הרימותי ירי' הרימותי קולי * הרימותי בחור מעם * בעל המורים פי'

בפ' לך השנים שזנח הסכורה ששם שאלהם לש' ש כתובן כך אשת פוטיפר לש' ש כתובה שאלה שעתידה להעמיד בנים ממנו והשלישית לא פירש : **ואפשר** ליישב הרימותי ידילרמוז על יום' שגשג' ליצרו כמ' ש' באברה' אין הרימותי אלא לשון שבע' הרימותי קולי פי' לשון רום אשת פוטיפר לטובה כתובה שראת' שעתידין ללאת ממנה ע' יוסף יהושע זהו הרימותי פי' נשאתי עיני למרום וראיתי באצטגנינות דבר א' ולכך נעקתי על יוסף המונע ממני תשמי' * הרימותי בחור מעם לשון תרומ' והפרש' שאמרם אשת פוטיפר תדע לך מה ראיתי באצטגנינות כי ממני יוצאה חלק מלכות בישראל ע' יוסף והוה הרימותי אותו שח' בחור מעם שהוא יהושע שכת' בזויען יהושע בן נון משרת משה מבחוריו שנקרא בחור לשון נערוה נמצא ב' הרימותי כל אחד ענין אחד הרימותי ידילרמוז שבעה * הרימותי קולי לשון גבהות הרימותי בחור לשון תרומה הפרשה : **ויכירה** ויאמר כתובת בני חיה רעה אכלתהו * ק'ק' מלת רעה דכני דלימא חיה אכלתה מה לנו לידע אם הטובה היא אם רעה : **גם** בפסוק כי אר' אל בני אצל שאלה מה ענין שאלו לכאן וכו'ל' דרשו לפי דרכם : **תו** קשה דכיון דפירשו דכחו' בני הוא נפרד ור'ל כתבת בני היא זאת אצל בני חיה רעה אכלתה מה צריך תו לומר טרוף יוסף : **ויראה** עם מה שכיון בעל החסרה לרמותו ויתאצל על בנו עם ויתאצל המלך על בנו דאבשל' לרמוז כי כשם שדוד מה שהיה מתאצל יותר על אבשלום היה לבשת רחל שאלה כמ' ש' ו'ל'אמר ו'פ' אבשל' בני לאסוקי מו' מדורי גיהנם הבא כמי יעק' ע'ה היה מתפח' שכיון שאלתו חיה ודאי לבשת עון דאין חיה רע' שולטת באדם אח' כ'נמה לו כ'המה וע'ד בזה המאמר עיין בס' אהבת עולם וזהו שא' וימאן להשתבח' כי אני ירא כי אחרמותי ארד א בני בשביל בני לביא' להצילו והיה מתפח' שלא לראו' כפי גיהנ' : **אמר** חיה רעה אכלתהו ראוי שתדע'ג' דברים האחד מה שאמר בפ'ק' דסוטה מי שנתחייב סקילה חיה דורסתו ועוד אמרו בערכין כל המספר לשון הרע ראוי לסוקלו כתיב הבא אותו אצמית וכתיב הס' צמותו בבזר חיי וידו אבן ב' * ועוד אמרו אין אדם חוטא אח' כ'כנס בו רוח שטות ובוה יבא ממה שאני רוא' שחיה אכלתהו ודאי כי טרוף יוסף שהיה בטיף הדעת יוסף והיה חוטא בלשון הרע שהיה מספר מאחיו שראוי לסוקלו ולכך חיה אכלתהו מדה כנגד מדה * ומ' ש חיה רעה לרמוז שהיה ארי כמ' ש'רש' ו'ל' שם בסוטה ו'ל' חיה דורסתו ארי דורכו בנאורגט ומפילו לארץ וגם זה דומה' לנסקל לזה אמר חיה רעה לרמוז שהוא הארי שהוא עו ש'חיות כמ' ש' וזה עו מארי כי אחר שפצר יעקב שמת בעון לשון הרע מינה ידע שמת ע' ארי לפי שלשון הרע ראוי לסוקלו והארי עוש' לאד' כעין סקיל' ורש' ו'ל' לטעמ' שכתב בקומא ומציע' דה'ג' בא וזב' וטרף ארי ודרם ולכך פירש בסוטה חיה דורסתו ארי : **ואפשר** עוד חיה רעה עם מה שהוא הדין בהלכות תענית שהחיה ששיתנה נקראת משולח' שאי' מחמת רעבון זהו חיה רעה אכלתהו פי' חיה רעה שלא עשתה מחמת רעבון אלא משולח' אכלתהו וזה שראה שניו שאינו דומה מאכלת חרב דו'שאלח' מאכלת חיה ש'מ שהחיה שהרנתה היתה רעה כלומר עשתה הדבר ברשעות ולא מחמת רעבון שלא היתה כוננת לאוכלה אלא להנקם ממנו שחשב יעקב שהיה בו עון לשון הרע ולא כראתה לו החיה אלא להורגו ואחר ההרגה באתה חיה אחרת וטרפו לחורו ואכלו ממנה שלא מצאתם רק הכתונת ולא אפילו עצם מעצמיו והוה טרוף טורף ב' פעמים משתי חיות מתחלה בערך להורגו וזה היה מחיה רעה משולח' ואח' כ' נטרף מחיה אחרת שאינה רעה מחמת רעבון : **נבא** לביאור המאמר יש לעיין פליגי מן הקצה אל הקצה ועוד דלרבי יצחק הכתוב הוי איפכא דעל גורל הצדיקים כתיב : **ובתחלת** ההשקפה כיוונתי לרבי המתנות דמייני על יצח' דאין תשוקתו לפתות אלא חשאי רשע ולא צדיקי' זה דעת רבי אבא ור' יצח' סבך דאדרב' משחוקק יותר להחיות את הצדיקים יותר כמו שאו'ל כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנה : **ואחר** העיון יראה לפרש ע'ד מ' ש' בשם רש' ו'ל' דר' יצחק מסרם קרא כילא יבוס גורל הצדיקים על שבת הרשע ונאמר לפי דרבנ' דה'פ'כי גורל הצדיקים שהוא היצר

ור' יצחק מפרש גורל הצדיקים שר' ל' הייסורין ושבת הרשע מדבר בפשוטו על הרשע עצמו ונתן עטם הכחוב לדעת ר' יצחק למה גורל זה של הייסורין שולט יותר בצדיקים והשיב למען לא יסלחו הצדיקי' בעולתה ידיו' שאם לא היו הייסורים שולטים על הצדיקי' היו חוטאים בשם דבר אבל שבת מוכר ירחיקה מהם העולתה כעבודת דרב הונא דתקופא ליה ת' דמי דחמרא וע' זה נתן ללבנו לשב מהדבר שלא היה מחשיבו לעול' נמצא שנתן הקב"ה הייסורין לצדיק לזכותו אבל לרשע אין נותן לו ייסורין בעה' ולהאבירו מהעם ב' :

פרשת מקץ

ויהי מקץ ב'ר' אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף ולא פנה אל רעהו ע' שאמר לשר המשקל' כי אס וכתני והוכרתי ביתוסף לו שנתים ימים בזה כללו במים ארירי' והעלו חרם בידם ולמי קוצר דעתיו כי קושיהם היא שבידיו כי מה שאמר ולא פנה אל רעהו חזר ליוסף ובהו מקשים שהרי פנה' ואין כן דעתיו אלא ולא פנה חזר למלת ה' שהזכיר מדלא קאמר ולא פנה אל רעהו זה יוסף כמ' ש' קודם' לכן יראה לע' ד' דה' על דרך שפירשו בפסוק ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו הקו מלבד הכפל מאי והיה ה' והיה בה' מיבעי ליה בבי' ת' מכא ופירשו בהפך דאין רוצה לומר שהיה ה' מבטחו של צדיק שהיה לו כבר נאמר במה שקדם ברוך הגבר אשר יבטח בה' אלא ה' כי אותו הגבר אשר יבטח בה' יוכה שאעפ' בשם פעם זה הגבר יעשה שום עון ויאל מן השורה הב' ימים בצדיק מבטחו שכולו לחזור ומתקיים הקב"ה בצדיק שעל ידו יעשה ה' נפלאות בעולם כמו שאז' ל' בפ' ועתה יגדל נא כח ה' שהצדיקים על ידי זכותם מוכיחים כח במלאי א' מעלה' ובהו כבין בעצם שבעל המאמ' הוקם לו דהל' ל' אשר שם בה' מבטחו מכא זה דור' להכוון' איפכא אשרי הגבר אשר שם ה' יתברך מבטחו באותו גבר שמחזיקו ה' יתברך לגבר ההוא בחוקת צדיק נמור והוא ע' ד' שאמר בנמרא במה לא חלי גברא דמריה סייעיה וה יוסף ומה הרויח זה הגבר הנזכר שהוא יוסף כי אע"פ ששם פעם מרוב צערו שבעת ברהבי' שהם המצריים שאמר לשר המשקים כי אס וכתני לא פנה ה' הנזכר בפסוק אל רעהו שהם המצריים שהיה רוצה שר המשקים שלא יאל מש לעולם אלא מה פרע לו הקב"ה ליוסף לא פרע לו אלא עון אותם שני דברי' שדבר שהם וכתני והוכרתי וע' אות' השני דברים הוסיף לו שנתים ימים בלבד ואח"כ יאל שאם הקב"ה היה פונה אל רעהו דהיינו לסגרת שר המשקים לא היה יוסף יוצא מש לעולם וכי תימא מנלן דשר המשקים לא היה רוצה שיאל יוסף מש לעולם דלמא מחמת שכהה הוא דעבד ולא היה שוכח י' ל' כיבד' בפסוק ולא זכר שר המשקים דרשו כל היום היה מחנה תנאים ומלאך בא והפסד ופרש' י' ל' שסמנה תכאוס שה' אומר בלבד לכתחלה אעשה כך קוצר קשרים כדי שיהא ערוד שלא להוכי' את יוסף ואף שמהר' ש' יפה ו' ל' כתב בהפך כבר העיד הוא עצמו על דבריו שאין כן האמת וכתברר המאמר העב' לע' ד' ופרעה חולס וגו' הרבה מאתי במפרשים ו' ל' שכוונתי ובחמלת ה' עלי הלא השאירו עוללות' אמר ופרעה בוי' וגם חולס ולא חלס לא אמר כי לא וז' בלבד זה החלום שהיה על שפת היאור אלא אף החלו' השני שפרעה עתיד להיות חולס גם הוא היה כמו זה שראו עומ' על שפת היאור' ויהי בבוקר ותפעס רוחו ק' ק' איפכא הל' ל' והנה חלום ויוקן פרעה ועוד לעיל לא כתב והנה חלום ורש' י' ל' תיוקן כולם החלום' ואפשר דלעיל לא אמר והנה חלום לפי שאין לא הסתפל פרעה שאמר אין זה חלום של תימא שדרך טבע ב' סובל חזרו אל כל חלום הצללים תמא ואמר והנה חלום הצדיק לפותרי' לפי שאין דרך הצללים לנלוז אומ' : **ואפשר** עו' עס מה שכתבו כי כל החלום תקיים ו' ש' ויוקן פרעה וזה שאמרנו ויוקן והנה חלו' פי' שהי' בחלו' הדבר שהי' מתפעל כ' פרע' שהי' חושב בעצמו שהי' ער ובהק' וזו אומ' ויהי בבק' : **ואפשר** עוד מ' ש' ויהי בבק' ותפעס רוחו לפי שאז' כל חלו' של שחרי' מתקיי' והנ' פרע' היה מאפה אולי אמר' לבוק' יחלו' עוד והיו מראי' לו פתרון הדבר ויהי בבק' ורא'ה' שלא חלס עוד אז ותפעס רוחו :

היה שחית לצדיקים ומפיל גורל הרשע אס הם צדיקים ועומדים חוקם באמונת' ולזה מסיתם זה הגו' ל' אין לו כ' כחת רוח להפילו על הרשעים ונתן טעם למה למען לא יסלחו הצדיקי' יונן עם מ' ש' התוספות בני הא' דאמרו גדול המצווה ועושה שהטעם הוא שדבר שהאדם מוזה' יותר מסיחו עליו ו' ש' למה מסית הצדיקי' יותר והשיב למען כי הוא יודעי' הצדיקים לא יסלחו בעולתה ידיהם מלת לא יסלחו הוא לשון הווה אינם רגילים לשלוח ומוזהרים שלא לחטוא וכיוון שמוזהרים מסיתם יותר : **ובתב** האתנות בשם רש' י' ל' אין לו לצדיק ניחא ב' ד' חבורה של רשעים וסרם המקרא כי לא ינוח גורל הצדיקים על שבת הרשע וכתב עליו המתנות וז' ונר' דלא היה כתוב בפס' והא' דרבי אבא :

ויראה דאין צורך לכך לדעולס היה כתוב וה' דנהא פליגי ארבי יצח' דר' אבא היה כתוב אין לו בלבד כמו שכתוב בגמרתנו ולא היה כתוב לצדיק ופליגי רבי אבא ארבי יצחק דרבי יצחק כיון דמסרם קרא דריש אין לו שחור על הצדיק אבל ר' אבא דלא מסרם קרא דריש שבת הרשע על היס' ר' שלבסוף הוא עצמו שבתו של רשע להנכס ממנו ומדיח עליו בשתי ידיו את הרעה ואין כחת רוח ליה' ר' להסית לצדיק אלא לרשע ולפי' רש' י' ל' ר' אבא פליג א' ר' יצחק בתרתי חדא דר' יצח' מסר' קרא ור' אבא לא מסר' ועוד דר' יצחק דריש שבת הרשע על הרשע עצמו וקרי ליה שבת הרשע על שם שהוא שבת אפו ויתברך ור' אבא דריש שבת הרשע על היס' ר' שהוא שבת מוכר לאי' רשע הוא מקטרגו ונוטל כסותו :

ואפשר עוד לדעת רש' י' ל' רש' פ' דרבי אבא כי לא ינוח שבת הרש' פירוש הצדיק אין לו כחת רוח כ' כ' כשהוא אל צדיקים לפי שהוא רוצה להוציא יקר מוול' והצדיקים אף שלא ישב זה הצדיק המוכיח לרשע מומו שנקרא שבת הרשע אכלס אינם חוטאים והוא למען לא יסלחו לשון הווה פי' שהצדיקים אינם שולחים בעולתה ידיהם מצד אף שלא ישב זה הצדיק אכלס אינ' רגילים מוכיח אבל הכחת רוח שיש לצדיק הוא להיות שבת הרשע ליסב ב' ד' חבורה של רשעים להחזיר' למוטב ולהיות מוכיח לרשע מומו להוציא יקר מוול' וקורא שבת הרש' לצדיק לפי' שהוא שבתו של רשע לייסרו עד הכאה אין כחת רוח לשבת הוה של צדיק להיות ב' ד' חבורה של צדיקים שאין לו למי ידריק' ורבי יצחק דורש בהפך דאין כחת רוח לצדיק ליסב אכל רשע אלא אכל צדיקי' למה למען לא יסלחו הצדיקי' בעולתה ידיהם פי' הוא לשון עתיד אין כחת רוח לצדיק ליסב אכל רשע אלא אכל צדיקים למה למען לא יסלחו הצדיקים פי' למה אין כחת רוח לצדיק ליסב ב' ד' רשעים ושיב לא יסלחו הצדיקי' בעולתה ידיהם פי' שלא ילמדום מעשיהם הרעים ומעשה רב יוכי' כמ' ש' חלק בפסוק וישך המלך ירבעם שהשיב רשע אכל צדיק ודרוש ר' הפסוק כי לא ינוח גורל הצדיקים על שבת הרשע כפשוטו שהוא הרשע ולפי' לדעת רש' י' ל' שפיר דסיקן בדברי אבא אין לו לצדיק דוק : **ואפשר** עוד לדעת רש' י' ל' דגורס ר' אבא אין לו ניחא ואינו גורס לצדיק וסובר ר' אבא דקא' כפשיה בלי סירוס כי לא ינוח פי' הרשע אין לו ניחא ונחת רוח אכל חבורת צדיקים למה לפי שהצדיקים אינם שולחים בעולתה ידיהם והרשע רוצה לסלוח ור' יצחק דמסרם קרא כבר דה' פ' כי לא ינוח גורל הצדיקים ור' ל' אין לצדיק ניחא אכל רשעי' והטעם לפי שהצדיקים אינם שולחים בעולתה ידיהם ויראים שמה יחטיאום :

אחרי כתבי כל זה ראיתי לדקדק לשון פלוגתתם דשינו לשונם דר' אבא אמר אין לו ניחא ור' יצחק אמר אין לו הנחה דלשון ניחא הוא נחת רוח אבל לשון הנחה הוא לשון הנחת יד כמו ותנח עליהם הרוח ובהו נאמר דפלוגתתם בזה דחד סבר והוא ר' אבא דשבת הרשע הוא שבת מוס' כי הייסורין שמיים ה' יתברך את הרשע וזה אמר אין לו ניחא ב' ד' חבורה של צדיקים פי' אעפ' שנתים הייסורין על הצדיקי' אבל הדר השליט על נתינת הייסורין אין לו נחת רוח לתתם על הצדיקים אלא הוא מוכרע כמעטיו שהקב"ה צוהו לתתם כמ' ש' בנמרא חללים רעים וגאמנים שהם כ' א' ב' ג' ב' ל' יחוסם שולח צו הקב"ה אין לשר חפץ לתת הייסורין על הצדיקי' ע' ד' שפירשו בנמרא עתידה גיהנם לצעוק אין לי חפץ בצדיק שכל אחד לחמו יסכון ור' יצחק מפרש איפכא כי לא ינוח גורל הצדיקים על שבת הרשע ודורש ינוח מלשון הכחה פי' כי גורל רע של הצדיקים שהם הייסורין שרוב צדיקי' מעוניים בייסורין גורל זה אין לו הנחת יד ושולטנות לחול על הרשעים שרובם בשלום ור' אבא דורש שבת הרשע על הייסורין ומפרש ינוח מלשון ניחא

ואין פותר אותם לפרעה * פי' כיון ביותור לפרעה דה"פ כל הדברים היו אומרים פתרון אבל למה שנוגע לפרעה שהוא והנה עומד על שפת היאור וב"ע לקמן בפסוק ועתה ירא פרעה וכו' ואוכרנו בע"ה : **את** חטאי אני מוכיר פי' אמר חטאי בשלשן רבים עם מה שאו"ל בצרכות לאדם טוב אין מראין לו חלום טוב וזה מה שאני מוכיר היום לאדוני המלך שהראוני חלום מוב בזה אני מגיד ממילא שאני בעל חטאים ואני אדם טוב ממה שהראוני חלום טוב ואין זה נוגע בכבוד המלך שאף שהיה המלך אדם טוב שחלום המלך בעד הכולל :

פרעה קץ אמר אותי שני פעמים לרמוז שיוסף הוא חכם גדול שמלבד שאנו לקוחים במשמר בית שר העבדים לקוחים למוות לא היינו כל אחד בחדר אחד לבדו עד שנאמר שיוסף מבח השערה כפי המקום שהיינו נחובים כל אחד קן שזה למוות וזה להצלה ממה שראה שאני הייתי אסור במקום שאין ספקו למיתה והוא היה אסור במקום שספקו למיתה הא ליחא אלא שנינו במקו' אחד במשמר שר העבדים : **ונחלמה** פי' אין לחשוד את יוסף ולומר שאינו יודע פתרון אלא קן שנינו כפי הזמן וראה שאני חלמתי במלוי הלבנה וחברי חלום בחיסור הלבנה הלילה ההוא יקחהו חופל ולבך פתר לו לרע' הא לא פש' לזה אמר בליל' אחד : **אמר** אני והוא לרמוז כי אפילו בלילה א' יש אשר יחלום חלום והנה רעב בסוף הלילה אחד התכת הליחות ויש חלום בתחלת הלילה לו"א אני והוא פי' כי בשעה אחת חלמו יחד כאלו אני והוא היינו כחולמים יחד בדרך משל ששניהם שכנו יחד וקמו יחד ואמר עתה חלמו אני והוא :

ואפשר עוד אני והוא שלא תאמר שהיה ע"י אחרים לכך נחקקים אלא אני והוא החולמי ולא אחרי' בעדנו : **ושם** אתנו אמר מלת וס' יתיר לרמוז חכמת יוסף דאפי' שם שהי' בעצבון אסור בבית הסוהר הוא מפשר חלמין כ"א ש יוציאנהו לרעה בחצר בית המלך כי החלום אחד מ"ס כגבולה ואינה שורה אלא מתוך שחמה * ולדעת חו"ל שדרשו לגבאי אמר וס' לרמוז למלך אין צריך שתזינאו משם כדי שיפתו חלומך כי שם כמו' שהוא אסור יוכל לפתור חלומך : **אתנו** פי' אם לא היה אתנו במשמר אחד אפשר כי לא מצד החלום פתר רק שזע מאחרי הפרגוד מקרובי המלכות כי שר המזקים יש לו קטגורים בעדו לפני המלך וקרוב הוא להנצל ושר האופים יש לו קטגורים לו"א זה אינו כי אתנו הוא : **ואו** יראה איש כפתרון חלומות כנגד מ"ס ונחלת' חלום כספ לרמוז אהבתו גרמנו כל אחד החלום אני הייתי חושב כל היום בחלום שהמלך יוציאני וזאת היתה נכונה שבליה חלמתי כן וחברו פחד פחד כל היום שהרבהו המלך וחלם כן שאין מראין לאדם אלא מהרהורי לבו וזהו ונחלת' חלום שאנחנו עשינו פעלת החלום וזהו איש כפתרון חלומי פי' כפי מה שהיה ראוי לכל אחד ממנו לפתור חלומי מעין מהרהורי לבו חלמו :

ושם אתנו וכספר לו ויפתור לנו וכו' יש לדרוק דהא ליחא דקודם אמר להם מדוע פניכם וועפי' היום ואח"כ סיפר לו אמר' עם האמ' יאמר' וכפי דעת ר"ל שדרשו לגבאי וס' אתנו עבר ונספר לו אין רצו' לו' ונספר לו החלום אלא וכספר לו ליוסף מה שהיינו מהרהרי' ביום וכפי זה ידע לפתור לנו חלומותינו כל אחד מעין מהרהרי' לבנו : **ואו** אפשר וכספר לו ויפתור לנו כי מלשון הקולס ידע הפותר אם חלומות טוב ליהויו ובמו שאמר בגדעון את מספר החלום ואת שברו וזהו וכספר לו וכפי הספר לשוננו ידע לפתור חלומותינו שלי לטובה ושל חברי לרעה כמא"ל חברי שפתח בזה אמר עליו קללה הוא שרי קללה עליה * ויהי כאשר פתר לנו כי היה ק"ק דאפיכא ה"ל כ' כאשר היה כן פתר לנו ויראה שזכאן למדורו"ל החלומ' הולכים אחר הפה וזה בשביל שפתר לנו כן היה ונחקקים * ויארר פרעה אל יוסף חלום חלמתי אמרו בצרכות החלומות הולכים אחר הפה והוא דאפי' מעין חלמתי ואני שמעתי עליך שאתה חשוד וראוי לאמר לספר לך החלום לפי ששמעתי חלום לפתור אותו פי' מעין החלום מתם וזהו אותו וזהו פותר אין אותו במלת אותו פי' מעין חלמתי ליכא מאן דפתר : **ואפשר** עוד חלום חלמתי לרמוז מה שאו"ל אין מראין לאדם אלא מהרהורי לבו וזהו חלום אחד בלבד ידקק עליו לומר שחלמתי דהקין אינו נאמר דבר כזה שהשכלים שאינם ב"ח יבלעו שכלים אחרים אבל בחלום הפרות שהן בעלי חיים אין ראוי לתמוה עליו ולומר שהוא חלום דאף בהקין נאמר כן * וזה יובן מ' ש' לעיל גבי חלום השבלי' והנה חלומי' שלא אמר כן בחלומי' הסרי'

ואו יראה חלום חלמתי ופת' אין אותו פי' מהשתי חלומי' האחד שהוא חלום הפרות כד' ידקק קצת פתרונו שם אומרים שהוא רמוז לשבע בנות שהכתוב כינה לזנות בשלשן פרות כמאמר הכניא ע"ה שמעו פרות הבשן אבל בחלום השכלים אין פותר אותו שלא ידקק פתרונו : **ואני** שמעתי עליך לאמר * פי' מלת לאמר יראה לי עם מ' שלעיל וידבר שר המזקים את פרעה לאמר ומאי לאמר ויראה שאמר לפרעה שיוסף צוהו לאמר לפרעה שהוא חכם גדול מפשר חלמין שיוציאו מן הסור זה אמר לו ואני שמעתי עליך שנינו לאמר לאחרים שתשמע חלום * תשמע חלום לפתור אותו * יראה בעצם עם מה שכתבתי ב'פ' וגם פיר לו ויפתור לנו כי מהספור לשון החלום ידע לפתור כענין גדעון כי לפי שמע יוסף לשר האופים שאמר בפתיחת דבריו לשון אף ידע שפתרונו לרעה וז' ששמע חלום בשעה שאתה שומע לשון החלום תדע לפתור : **ויצו** יוסף אל פרעה לאמר בלעדי פי' השיב בדרך ענוה וזה שהגידו לך שאני צויתי לאמר למלך שאני פותר חלומי' בלעדי לא אמרתי כך אלא לא אמרתי כי אם שיוצאני דאלו לפתור חלום אדוני המלך איני כדאי והטע' כי חלקים יענה את שלו' פרע' יראה עם מה שאמר בדניאל ומלתא די מלכא שאל יקירא ופירוש הבאן ו"ל כי החלום שחלום המלך לא מביעניא שאינו ע' ש' אלא אפילו ע' מאלף מאותן מלאכים הדרים במדור התחתון הנקראים אישים אינה אלא חלום המלך הוא ע' מאלף גבוה שאין לו עסק עם האדם וזהו ואחר' לא איתידי יחוינה קדם מלכא פי' שיאמר הדבר בחלום קדם מלכא אלא עין מהמלאכים די מדרהון עם בשרא לא איתוהי שהם הנקראי' שרפי' וכיוצא שלא יוכל שום פותר להגיד וזהו בלעדי פי' זה הפתרון הוא בלעדי ואינו יכול להגיד לפי שנינו' את שלום פתרי' ומגיד לו הדבר בחלומי' וזהו חלום המלאכי' הנקראי' אישים שמפרי' הדבר לבני האדם כדי שזכור לדעת אלא המלא' שהגיד לך הדבר בחלומי' הוא גבוה ונקר' אלקי' ממדרג' גבוה' שאין לו עסק עם בני אדם ואמר שלו' פרעה לפתור פי' לטובה :

ולפי' הפירוש הראשון שכתבתי יהיה פירוש בלעדי בלי ראיתי כמו שפרש' ו"ל ובלעדיך לא ירים וגו' בלי ראיתו וכתב מהרא"ם ו"ל שם שיש בלעדי כן זהו לאמר בלעדי פי' האמיר' הואת שאמר לך משמי שאני אמרתי שאני חכם פותר חלומות בלעדי פי' בלי ראיתי : **בחלומי** הגני עומד לא אמר חלמתי רק בחלומי לרמוז ליוסף שיפתור לו כל פרטי החלום ולא יאמר יוסף בלבד שכל הדברים שחלם ראויים לפתור כי בודאי לא הרהר ביום באותם הדברים אשר לא תעלינה על לב אבל ענין היותו על שפת היאור' תאמר בלכך שאין צריך פתרון כי לפי שהיית כל היו' מהרהר' לי יאורי הראוני לי בחלום על שפת היאור לזה אמר תדע לך כי בחלומי הוא ב"ת הומן כי דוקא בזמן חלומי הגני עומד על שפת היאור הא כל היום לא הרהרתי ביאור לכן צריך שתפתור לי כל פרטי החלום ואף זה אבל על שאר הפרטים אמר ואין מגיד לי פי' כהי שפותר לי החלום אלא מי שידע להגיד פרטי החלום ליכא לפי שם אומרים אין חלום בלא דברים בטלים וז' יוסף בעצם חלום פרעה אחד הוא * פי' בכל החלומות של ההמון כולל לומר שיש בו ד' דברים תבן ובר' אבל חלום פרעה שהוא מלך גדול אחד הוא והכל בר ואין בו דברים בטלים והטעם שחלום המלך בעד הכולל וזהו אשר האלקים עושה בעולם הגיד לפרעה שהוא ענין הפרנס' בשביל רבים כמ' ש"פ קד' תענית :

וזוה אמר התבס כי ברוב חלומות והכלים ודברים הרבה כי את האלקים ירא * איכא למידק טובא ומה גם שאין לו קשר עם מה שקדם כי תדור כד' ולמה אכל חלומי' כתב ברוב ואכל דברי' כתב בשלשן הרבה * ויראה עם למה שהוא הדין כי הסוד בחלומי' צריך התרה וזה אמר התבס מה שהוזהרתי כי תדור נדר שאתה צריך להזהר בו לאו דוקא כשתדור בהקין אלא אפילו כשתדור בחלום ולא מביעניא בחלום כבואי' שהרוב ממנו הוא בר והמיעוט ממנו הם דברי' בטלי' אלא אפילו ברוב החלומי' שבעל' שהשכלים והדברים בטלים שיש בחלום הם הרבה מאד מן הדבר שבתוכו וס' ד' רס חלמתי בחלום שאינו כבואי' שאתה נודר לדיק צריך לקיי' ת' ד' ראפי' בזה כי את האלקי' ירא וצריך או שתתיר ובהא אחי כמין חומר דבתחל' כתב ברוב ואח"כ כתב הרבה כי ברוב שכתב קודם לאכזרי מיעוט החלומות שאינם כבואי' וכי תימא איך נדע איזהו כבואי' אם לאו"ל שפירכתו מהפריס' ו"ל האותות לזה :

ובזה

על יוסף עליו השלום שאם הוא יצבור על ידו תחיי' הכבוד' וחלום הפרות רמו למצריים שאם הם יצבורו אובל ירקוב' ובהא כי בחלום השבילים כתוב והנה חלום מה שאין בן בחלום הפרות לרמוז והנה חלום פי' והנה נחקיים חלום שראה יוסף ע"ה והנה אכחנו מאלמים ודוק:

ועתה ירא פרעה * ק"ק הועץ למלך נתיבך ומהרא"ם אלשיך * לכתב שרצה לפתור מה שראה עולות בקנה אחד שעיני הקנה הוא שירא פרעה איש נכון שהרואה קנה בחלום יצפה לחכמה שנאמר קנה חכמה * ואנו נסיים מ"ש עוד וישיבהו על ארץ מצרים פי' מה שראית ותענינה בחלו הוא מלשון אחזה ורעות פי' האחזה היא כי לא תספיק אתה עם היותך מלך להנהיג כל העם ברעב אלא צריך שתבקש אדם אחד שיהיה דע ואח לך בהנהגה * ומ"ש ויקצבו בר תחת יד פרעה רצה לרמוז כי משה שראית שאתה עומד על שפת היאור הוא כי הרואה נהר אמרו בגמרא שראה שלום גם אמרו שהמאנו'ם שלום והוכיחו שנאמר השם נבואך שלום חלבים וישיעך זה ויקצבו בר תחת יד פרע' רמו שהיית עומד על שפת היאור רמו שהיית עומד על המוונות שהם השלום:

ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה * יש לעיין מה הוצרך פרעה לשאול מעבדיו עצה על הדבר ויראה כי למה שהיה כתוב בנימוסי מצרים שאין עבד מולך והמלך לא יוכל לעשות הפך הדת כמו שכתוב ר' לא תשנא לכן נשא ונתן עמם אם יראה בעיניהם להמליכו כיון שהשעה צריכה לכך לשום איש נכון וחכם לוון ארץ מצרים הנמצא אדם גדול כזה כי מלבד שהוא נכון וחכם יש בו כח להביד פתירות והוא שלם בכל החכמות טבעיות למודיות אלהיות אבל חכמי מצריים אין יודעים לזה אמר הנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו לדעת אלהיות ואין לחוש על היותו עבד כי מן השמים התלכדו:

ועל פיך ישך צ' במסרה ועל פיך ישך * שפטים ישך יר' לע' ד' עס מ"ש התוספות פ' כל הגט שפתי' ישך משיב דברים נכוחים כי המשיב דברים נכוחים גורם להשיק שפיות שכנגדו שלא ידבר ויהוה על פיך ישך כלעמי ותהיה מלך והטעם שלא דברו המצריים ומיהו בדבר הטעם הוא כי שפטים של שכנגדו ישך שלא ידבר המשיב דברים נכוחים:

או יראה כפי מ"ש המדרש לא יראה אדם נושקני חוץ ממך לזה רמזה המסרה שזה שכתב כאן ועל פיך ישך הוא נשיקה מלשון שפטים ישך:

ויאמר פרעה אל יוסף אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת אין נכון וחכם כמון * ק"ק דבי היכי דלעיל תפס מדת הענוה ואמר בלעדי אלקי' יענה הכא נמי ה"ל ולתפוס פלך הענוה ולומר בלעדי איכנו נכון וחכם * ויראה דאין הכונה כאן לשבחו כמולמעלה אלא יובן עם עובדא שסופר בגמרא מאילפא ור' יוחנן דאזלו לעיסקא שמעו מלאכי השרת ואמרו נקטלינהו רבי יוחנן שמע אילפא לא שמע אמר ר' יוחנן מדאיהולא שמע ואכא שמעת ש"מ לדידי קיימילי שעתא זה אמר פרעה אחרי הודיע אלקים הדבר אותך ולא להס' ש"מ שהנכון וחכם שהראו לי בחלום הוא אתה נמצא דאין נכון וחכם כמון אינו שבת כדי שימנע עצמו אלא הודעת הדבר:

ויברך יוסף את אחיו והם לא הכירוהו ויבורך יוסף וגו' מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם * ק"ק ויברך יוסף הוא מיותר ששרי כתב לעיל ויברך ותו היינו מרגלי' היינו לראות ערות הארץ * ויר' לי שיוסף הכיר את אחיו שהיו בדרקת' כמו שהניחם דמה שאלו ביקשו ידע שנתחרטו על מכירתו ולזה באו כל אחד בשער אחד לבקשו והם לא הכירוהו לצדיק כמו שהניחיהו אלא חשבו אולי החמיץ ולכך לבקו ביקשו בשוק של וונות שאם היו מחזיקים אותה לצדיק היו אומרים ודאי צדיק כיוסף היה לו לקיים בעצמו על גבוי עריות יתברך ואל יעבור וצ' איכנו צוקות וונות * ויוסף התנכר להם ואמר להם בלא ימנע אתם מחזויי מיתה אתם מרגלים אתם חייבים אתם מיתה ואם אינכם מרגלים לפחות אתם חייבים מיתה כי באת' לזנוג' ממה שהלכת' לקנות וונות והו' לרא' ערו' הארץ ערו' אנשי הארץ כפשוטו: * **ויאמר** אלוילא ארזי פי' משני טעמי' אין אנו וזני' מר' כי ועבדיך באו לשבז' אובל והבא לזנות אינו מביא שקים ומשאו' ועוד כי ודוק חוטר' לאור' אעיקר' קאי כולנו בני איש אחד מיוחד אכחנו ובתריה גרייני:

ובזה יובן מ"ש הנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו פי' כל החרטומים אין בהם כח לפתור החלום ועל השאר אומרים אין חלום בלא דברים בטלים לפי שחכמתם היא ע"ש דים או חזוי' בכבדים ואינם יודעים הפרטים כמ"ש הרב הל' יסודי התורה מודיעים לחדשים מאשר יבאו אליך מאשר ולא כל אשר והמנבא אותם הוא שד' אל יוסף רוח אלקים בו ו"ש בגמרא רבא רמי פתיב החלומות שוא ידברו וכתבי בחלום אדבר בו כאן ע"ש שד' כאן ע"ש מלאך * חלום פרעה אחד הוא את אשר האלקי' עושה בגיד לפרעה * יש לעיין השינוי דהכא כתב בגיד ולקמן כתב הרעה מלבד הכל * ויראה דכונת יוסף לומר לפרעה לא תחשוב כי ממה שראית שכלים ופרות שהם ב' חלומות ולפי זה הם י' ד' שנה אלא אחד הוא וכי תימא תרחילמה לי דחלמנא לזה השיב בעצם והוא דכיון דאין הקב"ה עושה שום דבר ובפרט ברעב ושבע אם אינו מכריז הדבר וכמו שאמרו בגמרא ג' הקב"ה מכריז עליה רעב ושבע אזה כתב אשר האלקים עושה בעולם העליון הגיד לפרעה ולא כתב הרעה כי במה שנעשה בנ"ד של מעלה אין כח לפרעה לראות רק הגדה בעלמא וכנגד זה היה החלום האחד וכנגד החלוקה האחרת אשר האלקים עושה היום או למחר בעולם משועב ורעב הרעה ממש את פרעה בחלום והו' החלום השני:

וב' ש' ועל השנות החלום וחור ואמר פעמים ה"פ מה שנשנה החלום שראית פרות ושכלים שהוא מלשון שינוי כי נכון הדבר ועל היותו פעמים שכבר היית יכול לראות פרות ושכלים בפעם אחת בלא וייען ויחלום שנית * חלום פרעה אחד הוא אמר כי אין להפלא כי מצד אחד נראה שפרעה הוא אדם רע מצד שרואו פרות הטובות ושכלים טובים שהרי אמרו בגמרא לאדם רע מראין חלום טוב ומצד אחר נראה שפרעה אדם טוב מצד שרואו פרות רעות והא כיצד לזה השיב דהא ליתא דחלום פרעה בין כשחלום טוב בין כשחלום רע אחד הוא שזה לו הדבר והטעם כי חלום פרעה אינו למה שנוגע לעצמו אלא הוא כללו אשר ה' עושה בעולם מניד לפרעה וראיתי אחרי עייני במהר"ר אלי' בן חיים ו' פירש בהפך:

או יראה והנה ו' שכלים עולות בקנה אחד * כתב תרומת הדשן היות בקנה אחד שלא ידע אם ראה בשום ספר שהטעם לרמוז ששבע שני שבע היו רזופות ולא מפוזרות ואיני מנאסיו להרמז' ו' לכתוב * וק"ק דא' כלמה לא רמו בשבע שני רעב בחלום שום ענין כדי שנאמר שגם הסרזופות ואי מדכתי' נומחות אחריהן ליכא למירק מלשון אחריהן שיהיו רזופות דאף מפוזרות אחריהן מיקרו * ולע' ד' רמו היותם בקנה אחד לרמוז כי בימי השבע אינו מתקיים התבואה השמורה באוצר לימי השובע אלא אותה התבואה השמורה ע"י אדם אחד והוא מה שפטר ויציברו בר תחת יד פרעה הא תחת יד אחר אינו מתקיים כמו שאז"ל שאמר להם פרעה למה לא שמרתם התבואה ואמרו לו נרקבה וזה בקנה אחד פירוש לשון קנין על יד קונה וארון אחד השומ' התבוא' גם בחלום הפרות רמו לזה שאינו מסקיים אלא השמור ע"י פרעה וזה רמו עולות מן היאור שהוא רמו לפרעה שאמר לי יאורי:

ועוד יש לדרקק שינוי החלומות כי כשנספר פרעה חלו הפרו' אומר ותבאנה אל קרב' ולא נודע ומראיהן רע כאשר בתחלה ואלו בחלום השכלים שנספר שהיו נזומות ודקות ובלעו אפ' השכלים הטובות לא אמר ולא נודע כי בלעו ומראיהן רע כאשר בתחלה * אמנם יראה שכוונתו מן השמים לרמוז ב' דברים * כי בשני השבע ויכינו צר לשני הרעב ואם מי שאוסף ואוצר הבר יהיה יוסף שהוא החולם חלומות האלומות והשכלים כמ"ש והנה אכחנו מאלמים או יהיה כח בו לוון את כל העולם ויתקיים בידו התבואה שמר כמו שאז"ל אוצרות יוסף ברמו והכרה ולפיכ' בקבו ותכלען השכלים הרעות את הטובות דהיינו שבימי הרעב אכלו מה שאצרו בימי השבע ולא כתב בהן שאמר הכליעה מראיהן רע אלא שהיו אובלים ושבעו' אבל בחלום הפרות רמו שאם היו משמרי' התבואה המצרים משני השבע לשני הרעב והו' ותאכלנה הפרות שם רמו למצרים כמו שכתוב עשה פרות הבשן ששמרו את הפרות הטובות שהוא התבואה עשה בימי השובע אפ"ה שהיו שומרים לא היו מועיל כיון שהיו ע"י המצריי' רמו למה שאז"ל כי מה שהיו משמרים מצריים היה נרקב והו' ומראיהן רע כאשר בתחלה כי לא הועיל להם מה שאצרו המצריים:

ובזה ניחא לי שנוי החלומות משכלים לפרות חלום אחד רמו

פרשת מקץ

דינאות וליקח אחיה מצני יעקב דהוי מן האב א"כ כיון שכלם נקראים אחים א"כ איני מניח ללא אח בנימין שיש לראובן אש קרהו אכן לבנימין בין שהוא קטן מכלם הוא סימן רע לכל האחים והוא והורדתם את שיבתי בינון שאולה אמר ביון שיש לו קבלה שאם מת אחד מבניו בחייו ח"ו יורש גיהנם אבל לא הייתי בדאגה עליכם שתמותו דהיינו בינון משום דיוסף לא היה לא קטן ולא גדול אבל אם ימות בנימין שהוא הקטן שכלם יש לחוש שארד בינון ואנחה אפילו שאמות ואניחכם חיים אני דואג שמה תמותו כל האחים כיון שמת קטן שכלם :

ובזה יובן מאמר הראשון של השבטים ליוסף ע"י י"ב עבדיך אחים האחד מת והקטן את אבינו ומי שאל להם את הקטן ואת הגדול ולא היה צריך להם להסתת חשבון אלא לומר י"ב עבדיך אחים האחד מת והאחד את אבינו אמנם אמר דבשלא אנחנו אם ימות חד מינן אינו חושש לדאוג עלינו פן נמות אבל אם נקח את הקטן וקרהו אסון ידאג על כולנו שאבינו סובר כאיכא דאמרי דמית קטן :

ואמרו במדרש רות צ"י ומת לימך אמר ר"י אחד מן החבור שמת וידאנו כל החבורה דאמר ר' יוחנן ארבי' ארבי' ארבי' הן ואין ארבי נכנס לתוך של חברו . ק"ק איך נותן טעם למאמר תדאג כל החבורה ויראה דה"פ תדע לך מאיזה טעם תדאג כל החבורה דאמר ארבי' הן ואין נכנס אחד מהן בתחום חברו נמצא שלא מת אחד מהחבורה אלא שהגיע תחום חברו ונדחה הוא כדי שימלך חברו כמש"ל שררה מקב"ת בעליה ואמרו צ"ק דתענית מדחי גברא מקמי גברא ומשי אין לכן ודאנו כל החבורה שכל א' יאמר שמה בשבילי מת ואנא עניסתי דכולם ראוי' לשררה כעבור דרב דמי בגרונת דאמר כל אחד מהחברים עליו אנא עניסתי נמצא שסובר המדרש פ"י אחר בדאגה אמנם פירושינו בפסוק יתה כפי הנמרח דרוק : במסרה כלנו בני איש אחד נחנו . כלנו כצאן תעינו : יראה דכונתו לומר דכלנו בני איש נחנו וכי תימא למה באלו שנים עשר אחים והוא בני בשנים . לזה תירצו כלנו כצאן תעינו ולא נדע אנה נבקשה את אחינו לכך ירדנו עשרה כל אחד לבקשו בשער אחד והוא איש לדרכו פנינו :

פרשת ויגש

צ"ר בני אש ערצת לרעך זה יהודה וכו' ידר כא ענדך דבר באזני אדוני ואל יחר אפך פירש שאני מדבר באזניך מי יחא כי כמך בנימוסיה כפרעה וכי שמה אתה כפרעה שנס אתה מדבר באזניו . אמנם יראה עס מ"ש בסוטה בפסוק עלה וקבור את אביך כי לא היו רוצים להמליך את יוסף מטעם שכתוב שאין עזר מולך נס יוסף היה שומר סודו של פרעה שלא היה יודע לשון הקודש שאלו היו יודעים הדבר המצרים היו מורידים אותו מגדולתו והיו תן לי את בנימין ואם לאו אשנה אותך לפרעה ופרעה לך שאלה ששנים תהיו דיוטיו' והוא שני כפי' להשוואה הדדי זה לזה והוא שאננה לשנים שאין פרע' יודע לשון הקד' וזה יסירו אותו מגדולתו וכשל עו' ופסל עוור **ויאמר** אליהם יוסף אני יוסף העוד אני חיולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבדלו מפניו . ק"ק במה שאל העוד אני חי והרי כמה פעמים הזכירו את אביו . ותו מאיולא יכלו אחיו לענותו אין כאן מקומו בשאלת העוד אני חי דלקמן . ותו מלת גשו כא יש להלוש כאלו הם ברחו ומה חור לומר פשם אחר אני יוסף אחיכם . ותו השיבוי כי בתחלת הדבור לא אמר אני יוסף אחיכם ופה הזכיר אחיכם ומאי אשר מכתכם אותי מצרימה אחר שאמר יוסף אחיכם . ויראה כי יוסף שאל לאחיו אחר שאמר אני יוסף אחר העוד אני חי פ"י אני יוסף אפשר שעדיין אני חי ויש לו נבואה ע"ד שפירשו ותחי רוח יעקב אפשר שיש לו נבואה ולא באל לראותי ואם אין לאבי נבואה הודיעני מ"ט פסקה נבואת אבי

א"כ אפס' כלנו בני איש א' נחנו עס מש"ל כי מה שאמ' להם שה' מרגלים לפי שנכנסו בעשרה שערי העיר וכתב הרמב"ם ו' על דבריהם וטענה נכונה היא אבל לא הזכירה הכתוב ואפשר שגרמו במה שכתוב בחוק הבאים כי בכל השערים עם כל הבאים היו נמצאים פיתקות פלוגי בן יעקב ולכך אמר לסם יוסף מרגלים אתם שנכנסתם בעשרה שערים . והשיבו לו בעצם לעולם שנים אנחנו ומה שנכנסו בעשר שערים הטעם הוא שכלנו בני איש אחד נחנו והיה ח' שולט עין הרע כמו לראות עשרה אחי' באים כאחד :

ויאמר אליהם לא כי ערות הארץ פירש נהי שאמר שכולם ירדסם למצרים שפיר טענתם שנכנסתם בעשר שערים ולא באחת מטעם עין הרע אבל לעיקרא דדינא פירכא למה באתם מארץ כנען כלכם והיה די במקצתכם והיו מלת באתם בעצם :

ויאמרו שנים עשר וגו' כמ"ש הרמב"ם ו' כי מפני היותנו אחים בני איש א' אנו כפרד' זה מזה ומ"ש עוד והנה הקטן שאם תשאל למה לא בא האחד לזה הסיב שהיה לו אח מאמו ואינו נוסח אביו : דהן כסף אשר מאלנו . הקשו העולם מה לכסף שיש לו ערך אבל זה אין לו ערך . ותו מאי מבית אדוניך יתירא . ומאי כסף אוהב ואיך נגנוב נביע מיבעי ליה ויראה לי דהדבר ברור דכיון דאמר להם הלא ידעתם וגו' והוא נחש ינחש הרעותה אשר עשיתם פ"י לא הרוחתם כלום נגנבת הנביע שום דבר אלא היעותם שעשיתם עבירה דאלו ליהנות משויה אינכם נהני' שהרי ידעת' כי דוקא הוא ינחש עם הנביע ולא אחר . לכן השיבו בעצם ק' לפי דבריו חיי' אמר' דהנביע שזה נחש לכל העולם נחא שאמרת שאנחנו בגנבו אבל איך נגנוב דבר אחד שאחרי זאת מבית אדוניך היודע לנחש בה אין שויה אלא בשביל כסף או על הרוב מפני מלאכתה שהיה שוה והב' וזה יבא הטעם הק' והן מתקנות כספים השיבונו ואיך נגנוב דבר מעט וזה יותקן אותנו מבית אדוניך ומלת כסף אוהב . ומ"ש הלא ידעתם כי נחש ינחש וגו' שהיה מספיק לומר כי נחש אנתם ראה לרמוז להם לכל יחסיהם שעובר על לא תחששו למ"ד כל האומר צ"פ מכסף בן נח מוזהר עליו והקשו הו' בחולין ואת' יונתן בן שאול איך ינחש ויתירו דלורו נערו אמר בן זהו הלא ידעתם הדין שאף שאסור לנחש מ"מ איש אשר כמוד שיש לו מסתת' וצריך לורו נערו ומותר לנחש : ואפשר עוד כיון דאין אחר כי לנחש ולירעה מה שעבר מותר כי עובדא דנמרח דשמואל מת וכו' הרמב"ם ו' והנה יוסף ע"ה היה מכה נבזיע ואו"ל שהיה אומר להם כך וכך עשיתם שנים מכם החריבו כרך שכם וכו' וזה הלא ידעתם כי אין איבוד בניהם כי הלא יוכל לנחש איש אשר יעש' כמזוי היום לנחש על העבר :

אמנם מאחילת ק"ו ל' שמואל א' י"ד צ"פ אס' כה יאמרו רומז וגו' כי מה שאמר כאן והוא נחש ינחש אינו שהיה מכה נבזיע לידע העתיד אלא והוא נחש ינחש הוא לשון סי' שאף שהנביע אינו שוה כל כך מ"מ כיון שהוא נביע שהוא מורגל לשתות בוגבנהו ממנו נחש ינחש אדוני ואמר שאין סימן טוב לו שנגנב ממנו הנביע שמורגל לשתות בו אבל אין הפירוש שעל ידי הנביע נמנח וסרה פירכת הק' :

לא ירד בני עמכם כי אחיו מת והוא לבדו נשאר . קשה דהא מיוותר . ותו מאי והורדתם את שיבתי בינון שאולה וכי בשביל מיתת בנימין היה לו לירד שאולה . ותו מאי שני דהתם כתיב נצרה והבא כתיב בינון אמנם יאמר עס מאלו' למת אחד מן האחים וידאנו כל האחים א"ד דמית קטן ולכ' כשמת גדול לא והיו בלא ימנע אני נכוח בחמי חמין אס' אתם נחשבים כלכם אחים או לא אס' אתם נחשבים בני נח ואין לכם אחיה מן האב כיון שאינם מאס' אתם כפי מ"ש הגאון מהר"ם ו' צ"ל שאלו בן הכנענית בן דינה שנבעלה לכנענית הקשה דאיך שמעון נשא דינה אחותו מן האב ומן האם בשלמא שאר השבטים איכא למימר דהתאומים מאס' אתם לקחו מאמה אחרת דאין אבהות לכבדו א"כ כיון שאין לכם אחיה מן האב א"כ יש לדאוג על בנימין כי כיון שאחיו מן האם הוא לבדו נשאר כיון שמאמה האם אין לו עוד אח יש לדאוג עליו שימות ואם יש לכם דין ישראל שהם אחים מן האב כמ"ש רש"י פ"ב

၁၁

וברב הגאון מהרא"ם ו'ל בענין השבועה וז"ל לתמוה דכיון
דאמרז ובטועה דפרעה אשבעיה ליוסף דלא משתעית
בלשון הקודש א"כ איך הותר לעבור עליה שהרי כתב רש"י ו'ל בפ'
פי' המדבר אליהם בלשון הקודש וזהו הגאון ו'ל היתה כך
בשחתו בגמרא אבל בנכסחתינו אין כתוב אלא אשתבע דלא מגלית
ויאילו לנכסחתו י'ל דלא השביעו אלא דמילי דעלמא לא ידב' בלשון
הקודש אבל דברי תורה יוכל לדבר וכמ"ס דברים של קודש אסור
לאומ"ס בלשון חול ואף שיש מפרשים דהא לא מיירי אלא בבית
המרחץ ובית הכסא ונתלו בכוונת כל העלמים כמו שאבאר ואלו
הדברי' שדבר בלשון הקודש היה שנתן להם סימן כי בשעת פרישתו
מאביו היה עסוק בעגלה ערופה ואותה הלכה אמר בלשון הקודש
דכיון דיש דעת קצת מפרשים דדברים של קודש אסור לאומרים
בלשון חול ודאי דלא נשבע על האיסור הנס דמדברירש"י ו'ל כרא'
בהסד : **ונביא** דברי הגמרא ודברי התוספות פ' כל
העלמים ד'ה תנא כשיאמר לואין משיבין במרחץ וכו' תוספות
וכשיאמר לו אין משיבין במרחץ פירש"ם ו'ל כו' וזהו כיחא דלא
תיקשי מתני' וי"ס דנ"ס ובש"י וכו' וזה כולו מקש' אד' צמ"ס ובה"א
יניח דלא תקשי מתני' דאי חוי מאי דפריך בנמ' וזי' שרי וסא בהדיא

גם בלשון הנאון ו"ל שכתב וליכא למימר כיון דבכניו אחי בלשון רבים וכו' היכי מצינן לממרה בלשון רחוקה דאזי אמרת דבני ויטול על לאו דייקא שכתב בלשון רבים ליתא כיון דאזי אמרת שכתב על ב' מקדשים כיון בלשון רבים חורמים הוא וכי בני יעקב דכתיב ויבן על אורניו עוד או בני עשו דכתיב חלק' נאורניו מי דרשו בהם' ושמא בני יעקב ועשו לא כתיב בבניהו נאור' נאור' ללשון רבים כיון דאזי אמרת הכי אורח' אבל הכא דבנימן ככה על' נאור' דכתיב בבית לרשא גם על נאור' בנימן דכתיב בבית לרשא :

ושאל בן הכנענית פרש' ו"ל בן דינה שנבעלה לכנענית : **וכתב** הנאון מהר' ה' ל' להשכנים שנאור האומות היינו מאס אחרת מאס דאין אבהות לנכרי' ולא ידעתי דמחל' שתייה טובא דהכא שכתב לבני יעקב לבני נח וכן בפרשת ושב בפסוק כי כספה פניה כתב דבן נח שאל על אשת חברו שלא כדרך פטור ולכן לקח יהורא בלשון חרי' שכתב כן נח ואלו ברים אותו בלשון כחוב שסיו שומרי תורה אעפ"י שלא נכחו וכן שם דפ' ושב בענין יוסף שחשד לאחיו על אבר מן החי כתב ד' או אבר מן החי מהם אלא היו חותכים אבר קודם שתלך בפשה דהדין הוא שומרת דדוקא לבן נח דלית ליהו שחיטה אלא כחירה לדירהו אסור וקשה דמאי שאל לבני שחיט' היו נוהג' בישראל ולבני ערבי' היו נוהג' כבני נח לשאת אחות מן האב ויהורא בלשון כפי הקס' ד שכתב הרב וליכא למימר דעמא דיהורא נשא בלשון מאס' אלא היה אשת בנו שכתב בנו שלא כדרכה וכן נח אינו קונה אשה שלא כדרכה ולא דחה הנאון דהר' מטעם דאיכא בני נח :

גם מה שכתב הנאון ו"ל שם היו יונקיימים שחיטה בישראל ולא היו נוהג' נחי' ה' הכני נח וא"כ אינו אבר מן החי' וקס' מה שכתבו התוספות פירק גיד הכשה בני ועשו טבח והכן פירע להם בית השחיטה דהיינו כחירה אבר מן החי' שסבורים דהשם על אבר מן החי דקאמר מהם אבר מן החי קאמר :

ואת דינה בתו אל' אשה כי תוריע אשה מורעת תחלה יולדת וכו' והקשה הנאון מהר"ם ו"ל דאמאי אצטריך ל' לאסוקי הך דרשא דאשה מורעת תחלה יולדת וכו' מקרא דאשה כי תוריע תיפוק ל' מאת דינה בתו ואפשר לתקן אחר החקירה בטבע הסודרה מה שכתב רבינו בחי' ו"ל בפסוק אשה כי תוריע דהטע' הוא כשהאשה מורעת תחלה בא א"כ ורע הוכר ועילאה גבר' ובהא ניחא דכיון דהטעם הוא מאס' הכי א"כ אי לאו קרא דאשה כי תוריע לא הוה ידעינן דהאשה מורעת תחלה יולדת וכו' דכיון דאיכא פלוגתא בעלמא דבין איסור אי תחלה גבר אי עילאה גבר אס' כן למ' ד' בעלמא תחלה גבר היה נפקא ל' מאת דינה בתו איכא כלפי שחוריע א"כ יעקב גרס שחיה נקבה דתחלה גבר' ובוזה הענין נאמר ענין אחר לדר' למילה : או' ל' תן חלק לו' אל' ו' ימי הגדה וגם לשמנה אס' שמרת ימי הגדה אני כותלך בן ואחיה מלו לשמנה דקדקו המפרשים ו' ל' מלת ואחיה מלו והוה סגי דלכתוב וגמול לשמונה' והר"ב כמח' ר' אלי' בן חיים ו"ל שם דפ' תוריע כתב ב' דברים גם אני בעני כתבתי שם דרך אחר ותו איכא למיידק במאמר מאי אס' שמרת ימי הגדה והא כל שאינו משמר הוא רשע גמור : אמנם הבונה לומר שם מ' הרפורי עבירה קשים מעבירה והטעם כי ע' התאבון מכחישת האדם יותר מהעבירה עצמה כמו שפי' הראשונים זה ואמר אס' שמרת ימי הגדה לשון המתנה כי בשאשתך נדה אשה ממתין לה ואינך מהרהר בלשון הימים מתי תבא עונתה לשכב אלה להיות עמה כי אס' היית כך מהרהר היית בא לירי קרי מחמת הרפור כמא' ונשמרת שלא יסרה אדם כרי שלא יבא לירי טומאה ובוזה יותאכחך בימים ההם אבל אס' שמרת ימי הגדה לשון המתנה שהמתנה מהרהר ושמ' מעצור דרוקן בלתי חשבו כלל דבניא את הוזה לבן ואס' לא עשית לאש שמהרת בלשון הימי' נשא עת מהרהר אשר לו' לא האשה מתעצרת סמוך לטבילתה או כיון שאתה שם כח מכל כך מהרהר שמהרת וספקת כ' ורע כיון שאת' מתקרב אלל אשתך תקף אתה מוריע קוד' אשתך ואין לך כח לשבר' על הבטן ואינו בן וכו' או אס' תרצה לבעול שנית כמו שאו' ב' נדה מי שרצה שיהיו בניו וסדרים יבעול וישנה וע' שמהרת כל ה' ימי' תהי' תש כח ולא תוכל אבל אס' שמרת ימי הגדה לשון המתנה כמו ואינו שמר את הדבר שהמתנה ולא מהרהר דבניא כלל עד עלאת

ימי טהרה או נשא עמה בהחזקת אל אשתך יהיה לך כח הרבה לבעול ולשנות ולהוריע קודם אשתך והוא אני כותלך בן וכו' שהוא בדרך טבע' א' ואחיה מלו לשמונה לרמוז עובדא דההוא תלמיד שמת בחי' ימי ויהיה אשתו מחזרת וכו' בעלי שקרא הרבה מת בחי' ימי עד שאמר לה אלי' ו' ל' ברוך המקום שאורנו ולא נשא פנים לתורה שנאמר ואל' אשה נגדת טומאתה וכו' וכו' אס' שמרת ימי הגדה תוכל' ואחר כך ימים עד שהבן הנולד אשה מלו אבל אס' ח' יהיה בהם תמות בלא עתך וכו' מלין אוקו :

וכה שאמרו ל' וגם לח' אלו שמונה ימי המילה דקדקו בן מיוולת וגם דהל' ולמאנה אמנם מרבה שני דברים כי המשמר ימי הגדה וממתין לאשתו בהם ואינו מהרהר מלמד שזכה שיהי' הנולד בן וכו' גם מה שהפסיד בלשון הימי' מתעצבו התנאים יריות אותן בלשון אשתו בן וכו' שהיא נעדרת מהרהר אבל אס' לא שמרת ימי' הגדה להמתין בהם מהרהר בלשון הימים יאמרו לך שני דברים קשים האחד שתלך אשתך בת קללה היא שרי קללה עליונה השנית כי בלתי נקבה היא מתאחרת מליטער וענין ע' ד' בענין זה בפסוקי איוב וידעת כי שלום אהלך והנאשכים וק' קלמי מה שדרו' אשה מורעת תחלה יולדת וכו' שנאמר אשה כי תוריע וכו' ל' אשה כי תוריע דתוריע הוא יוצא' אמנם יראה דכונתם לדקדק לשון וכו' כמו שדקדק מהר"ר אלי' בן חיים ו"ל דהל' בן ואפשר עס מה שאו' לכל אשה שתובעת בעלה לדבר מנוה הוי"ו ל' בניס דאפילו נדורו של משה לא אשכחו ופריך דבדוכא אחריתי קרי לכו בני' מדות ונאמי הכא דאנשי קמים זהו אשה כי תוריע פועל יוצא לבני שתעשה ריזונים לבעלה עד שנאמרו הריזונים גרמ' לבעלה לישב עמה ולהוריע הוולד הנולד מהם יהיה וכו' דקריית דיה וכו' בסנ' ל' שהיוא' מאותה רביעה יהיה אדם גדול דריק עד כי לוכד עולם יהיה דריק' והר"ב מוכר ו' ל' פ' כימה שכתב כאן וכו' ולא כתב כמולקמן בן מאס' דכל שלא שיה' ל' יום באדם אינו וולד אס' מעיקרא אינו נקרא אלא וכו' עד שיהיה גדול או נקרא לבן או לבת ודברי רבינו ראויים אליו ויתר הענין עניות דעתי באלו הפסוקים עיין בדרוש למילה בראשון אהבה :

הערה נבא לביאור המאמר' בני אס' ערב' לרעך זה יהוד' כו' מאמר זה עיוון מאוד ואין לי שום מפרש בדבר :

ולע' ד' יובן עס הדין דאס' לא דבר הלום עם המלוה כלום אלא ראובן אמר לשמעון הללוה מעות ללוי ואני אתן לך אין לשמעון על לוי כלום ו' ש' בני אס' ערבת לרעך זה יהודה שהוא נתייב בדבר שאמר אנכי אערבנו מלת אנכי מיייתר אמנם אמר אנכי אערבנו פ' אני הוא האונן לך שתשלם לשר הארץ את בנימן אבל הוא אינו שואל ממך כלום וא"כ אין לך כל' אלא שר הארץ אני המשתעבד לך מידי תבאשמו' גם תקעת לור כפיך זה יהודה שאמר מידי תבאשמו דהיינו שנטל קנין מיד ליר' גם נוקשת באמרי פ' ד' זה יהוד' אס' לא הביאותיו אליך פ' ו' ד' דנהי שנכנס ערב ונטלתי בקנין מיהו הדין הוא דאפילו בקנין כל דאי לא משתעב' וא"כ הרי תקנתי הכל בלשוני שאמרתי אס' לא הביאותיו דהוה לשון אסמכת' דהא קאמר אס' ליה תירץ נוקשת באמרי פ' ד' זה יהודה פ' אפי' שאמר אס' אינו אסמכתא שהרי בבוקר לשונו אמר וטאתי לאבי כל הימי' ומאמעות כל הימים הוא בכלל אפילו מעכשיו וכיון דאיכא מעכשיו הדין ברור דמעכשיו ליכא אסמכתא וז' ש' בעל המאמר זה יהודא שנאמר אס' לא הביאותיו וכו' כונתו דנוטק ואמר כל הימים אי נמי ה' ק' נוקשת באמרי פ' ד' זה יהודה דכי תימ' תעש' הת' ליה נוקשת באמרי פ' ד' אס' לא הביאותיו אליך וכונתו דנוטק וטאתי כל הימים דהיינו אפילו לעה' ב' ואין התרה :

ואפשר עוד תקעת לור כפך זה יהודה מידי תבאשמו כיוון להכליל מדון אסמכתא אף שאמר אס' לו' אס' תקעת לור כפך שהדין הוא דנהי דבקנין שייך אסמכתא אבל בתקיעת כף לא שייך וכו' דמידי תבאשמו תקיעת כף :

נוקשת באמרי פ' ד' זה יהודה אס' לא הביאותיו וכו' יראה על פי הפשט דלא מוכח מסיפיה דקרא רק מאס' לא הביאותיו וז' פ' עס מה שהוא הדין דתנאי דריק' דברים ואס' לא תנאי בטלוארי הוא כאלו אין אס' תנאי ליה נוקשת באמרי פ' ד' אס' לא הביאותיו אליך פ' ו' ואס' תאמר יהודה אקיים התנאי ואפטר ליה אף לא אפטר דהא התנאי לא עשית כפי

ממאי דקאמר ויקרבו ימי . וחזרמאי הדבר למעשה ומהו ויקרבו
וכו' ומאי קושא הא אפיקתיה לדר' . וי' ממאי דקאמר
וא' אמת מסיק ליה ממאי דכתיב לקמן לשון ושכבתי ודחק
ויראה דה' פ' בעניוה' ה' יתבדך לעקב כחייך המיתה שלך יהיה
כאדם השוכב שאינו מרגיש במיתתו שלא תהיה ע' מלאך המות
המצער אלא אתה שוכב תהיה מותך כמי ששוכב מחמת אפיסת
הכח הניעור וזהו ויקרבו ימי ישראל למות כאדם שכל יום נחלש
מחמת שכל יום יותכו ליחותיו ובכל יום שעבר עליו מתקרב יותר
אל המות וחזר ושאל סוף סוף מהו ויקרבו ליכתוב וימלאו לזה תירץ
היוס קובל כתב ויקרבו כי היכי דתדרוש נמי לשון קרב ומלחמה וכי
תימא אימא כולה קרא להכי אתא ודרשא קמא דחייך אתה שוכב
מהיכא מפיק' ל' דכבר דאי להכי בלחוד ליכתוב וקרב יום וישראל
דהיינו היום קובל ימי למה לי . ויקרא לבנו ליוסף . בב' דב' ד
ולמה לא לראובן שהוא הבכור ולא ליהודה לפי שיש ספק בידו לעשו'
ולפי שהשעה מסורה לו . לכאורה קשה דהיינו השעה מסורה
לו היינו ספק בידו דקאמר ברישא . ויר' לע' ע'ס מ' ב' פסוק
עלה וקבור את אביך שפרעה אמר ליוסף אתה אל תשבע את אביך
ואמר לו יוסף א' ב' אשאל התרה על שבעתך ואנלה שאיך יודע
לשון הקדש וזה הורה לפרעה . והנה הרמז 'ו' ל' ב' ש' ש'
נא ידך כתב שלא היה צריך יעקב להשבע את יוסף שהרי בנו היה
אלה הווקע יעקב לכך כדי שיאמר יוסף למרעה אבי השבעני וכו'
כמתיק אף דבש' הב' ש' מפני שני טעמים קרא ליוסף האחד שהיה
מושל במצרים והיה ספק בידו ועוד טעם אחר שהשע' שהיה לרביה
ליעקב שיעלוהו ממצרים מסורה ביד יוסף ע' שהיה כפל רכסו של
פרעה ביד יוסף לשטן' אחר ממה שאינו יודע לשון הקדש וזה כדור:
ואפשר עוד לפרש עם מה שפירשתי במדר' ויקרא לבנו ליוסף
אמר לו בשבילך ירדתי למצרי' בשביל' אמרתי אמות'
הפעם ושאתה צריך לדבר שנאמר והייתן אל לבו עכ' . וזה
יובן ולפי שהשעה היתה שהגיע ליעקב בעת מיתתו להיות משתטת
ומתחנן לבניו שיעלוהו ממצרים מסורה ואת השעה עצמה ליוסף
להתחנן בפת מיתתו לחייו שיעלוהו ממצרים והיינו מה שאמר
במדרש אחר שאתה צריך לדבר גם נימא מילתא הקס במאי דקאמר'
בשבילך אמרתי אמותה הפעם אף אמירה זאת סבה להעלותו
ממצרים . ואפשר עם מ' ש' בסוף כתובו' מת בח' . ונקבר בח' ל'
יש בידו שני מיתות וזה בשבילך אמרתי אמותה הפעם שהייתי
מתרצה למות פעם אחד ואם אקבר כאן יש בידו ב' מיתות ולא
אמרתי אמותה פעמי' וקורב לזה דרו' ש' לפי דרכם סבור הייתי
למות בזה' ו' ובעה' ב' ועשוי שרא' פניך לא אמות אלא פעם אח':
וזה מאמר יוסף ע' א' אנכי אעשה כדברך פי' אמר לאביו איך
צריך להתחנן לי כי בלא הכי אנכי במיתתי צריך אני
לעשות כדברך ולהתחנן לפני אחי שיעלוני ממצרים וכדי שיקיימו
בזה דבר צריך אני לעשות לך כן כמו שכתוב והייתן אל לבו דקבר'
יקברוהו מזה כנגד מזה:

ויאמר השבעה לי פי' אדרבה ממקום שנחת לפי שאתה איך
צריך לדבר אלא שאמר זמן יעלוך ממצרים ואפשר
שתעשה לי כמון אבל אני משאני כאפק נפשי הולכת עם אבותי
כמ' ש' ו' לאס' כן השבעה לי שתקף תעלני:

ושכבתי עם אבותי ב' הכל יודעים ואומרי' בפיהם שימותו
כתבתי בסוף פ' אהבת עולם ומזאתי מדרש כתב יד
אמר ר' יצחק העבד עושה בעבודתו וכן חורין כחירותו עבד דכתיב
וישם העבד את ידו וכן חורין כחירותו ויאמר אנכי אשבע' . לכאור'
בראה דה' ק' אליעזר עשה כמות העבד שהם שטופים בזמה ואין
להם גשת פנים לכך וישם ידו תחת הירך . וזה דוחק שאם הי'
בזאת פנים בדבר חס' ליה למרנא אברהם לומר שיש נא ידך אלא
ודאי לדידה לא הו' להו' בזאת פנים בדבר אדרבה הו' לדידהו
אנקותי חפלא . לכן יראה דה' פ' העבד עושה בעבודתו דלא
שיק' בכל המצוות לכך לא אמר אנכי אשבע בכללות המצוות שאני
מקיים וכן חורין שהוא יוסף עושה כחירותו שהיה מקיים אף שלא
היה מצווה וזהו אנכי אשבע דהיינו להשבע במילה עצמה בלבד אלא
אשבע בדבר עצמו דהיינו להשבע במילה עצמה בלבד אלא
כדברך אשבע להעלותך ממצרי' אלא אשבע בכל התורה וזה נח'
שאמר שא' לו יוסף אנכי אעש' כדברך חזר יעקב ואמר לו השבע'
לי פי' כיון שאתה רוצה להשבע בכללות התורה השבעה לי .

כפי הדיון דא' ב' תנאי בטל ומעשה קיים והרי הוא כאלו אין שם
תנאי אלא שאמר וחטאתי בלא תנאי משום דהדין הוא בזה' תנאי
דבעינן תנאי ככול ואתה לא אמרת אלא אם לא הביאותיו אליך
ולא אמרת ואם הביאותיו ואפטר ואפי' אם נאמ' שכלל התנאי הרי
הזכיר לאו קודם לכו' ל' להזכיר הן קודם ללאו:

ואפשר עוד שרייקשנו הכת' מרעך לזה אמר בני אם ערב'
לרעך שיאת ערב' לאביך שהוא העד במצות ישראל
כמותך תקע' לזר כפך פי' בשביל הור' שהו' יוסף אשר היה בעיני'
זר באלוהים בנראה אלמא הוא ואמרת לאביך חן לך עסק בו מידי
תבקשנו א' ב' כיון שהוא אלם ואתה אמר מידי תבקשנו הו' א' ערבות
אליס שלא סמך על האלם אלא על אמונתך נוקטת בנאמרי פיך שלא
דברת טוב שאמרת אם לא הביאותיו והרי לא היה בידך להביאו
שאפשר אדוני הארץ לא יתן כמ' ש' התוספות ולא ה' ל' אלא אם לא
אטרח ואשתדל להביאו אליך וחטאתי אבל באומר' אם לא הביאותיו
בדאי נוקטת בנאמרי פיך לך התרפ' לפניו וחלה פניו שיתנהו לך:
וראיתי מקשים לדעת רבינו פרץ ורבינו ירוחם ו' ל' שפסקו
דנדר' ב' ב' עולמות אין לו התרה מיהודה היך דייקו
שם במב' נדו' על תנאי דצריך הסר' מב' מיהוד' דאע"ב דכתיקי'
התנאי היו עצמותיו מנובלין ודלמא לעולם א' ב' התרה אחר קייס
התנאי ואני יהודה דקנסוהו אחר מיתה משום שגדה עצמו בשני
עולמות . ולע' ד' בדבר ברור עם מ' ש' ה' סי' רכ"ח דטעמם
הוא משום דנדר' בעם' ו' מתירין הבריות ונדר' דעה' צ' צריך שימיר
הקב' ה' ואין לו התרה שהרי הוצרך יהודה לתפלת מרע' נמצא
דהעם דשני עולמות אין לו התרה לאו מטעם קנס נגעו בה לא
מטעם שצריך שהקב' ה' ימיר א' ב' הא קמן דנדר' על תנאי אף
שנתקיים התנאי צריך התרה דאי אין צריך למה נעגש יהודה הא
לא היה צריך לא התרת בריות ולא התרת שמים כיון שנתקיים
התנאי ודוק . ועניות דעתנו בזה הטב באלו הפסוקים של בני
אם ערבת לרעך עינין ב' אהבת עולם:

פרשת ויחי

ויחי יעקב בגמרא פ' ק' דסוטה ואי לא איעסק ביה יוסף
אחיה מילא עסקי ביה והכתיב וישאו אותו בניו וכו' .
ויחי יעקב . יש לדקדק במה שעשה פרט וכלל
דבתחלה עשה פרט בפני עצמו הי' שנה ואח' כ' השאר ולא ליכתוב
אלא ויהיו ימי יעקב קמ' שנה וממילא ידעינן דבארץ מצרים חי
י' שנה אחר שידענו שכסיר' למצרים היה בן ק' ואתו במה שסינה
קור' וכו' ויחי יעקב ולא הזכיר שני חייו ויראה בעיני עינין כגון ומה
גם עם מ' ש' מהר' ס' אלשיך ו' ל' בפסוק הקוד' וישב ישראל ארץ גושן
ויאחווה שאלך גושן הו' ל' קדוש' א' א' אחר שנתח' לו פרע' לשר'
וב' יבא עם מ' ש' במ' קראו היה רבינו שחש' עליו שכי' לא שבבל
גרמה לו שאין שכינה בח' א' כ' זה שכתוב ויחי אינו חיות של שנים
דבא לא כתיב הכא גבי אלוהי' שנים לשון שני חייו לרמוז שזה
שאמר ויחי הוא חיות של רוח קדש כמו שדרו' ל' בפסוק ותחי רוח
יעקב שחורה לו הנבואה לזה כתב ויחי יעקב בארץ מצרים י' שנה
שאפילו הי' שנה שהיה במצרים לא תחשוב שפסקה ממנו הנבואה
בשביל היותה בח' ואלו כתב ויהיו ימי שני חייו יעקב קמ' שנה
כדי דמילא הו' ידעינן דבמצרים חי' י' שנה אבל שהיה לו נבואה
מכ' . ובב' ויחי יעקב רבינו חי' ציפורי י' ש' וקר' אכפשיה
וחי' יהודה ציפורי י' שנה הוקשה לו בכתוב דאמאי פלגינאו
לשנים . וזו מאי שא' דבי' שנה לא כתיב בהו' ויחי ימי חייו
בארץ מצרים ובשאר שנים כתיב לשון ויחי . לזה השיב שזה
יתור' במה שאיך לרבינו ו' ל' שאמר עליו בגמרא שהיה חולה
בעירו ואמטוה לציפורי דמילא ובס' אומר' וחי' י' שנה בדבריו פני
כך יעקב י' שנה שחי במצרים הו' שכלה ועשה מהם פרט בפני
עצמו בלשון ויחי אבל בשאר שנים כתב לשון ויחי לשון צרה שכולם
ציגון . ויקרבו ימי ישראל בב' אמר ר' חייך אתה שוכב ואי
אתה מת שנאמר ויקרבו ימי ישראל ומהו ויקרבו כאדם שאומר
לחברו היום קובל עליך . ק' דמהיכא דייק דאי אתה מת

פרשת ויחי

אל נא תקברני במצרים * קשה ב' פעמים שהוכר מצרים ובפל
הכתוב * ויראה שיעק' רצה לתת ב' פעמי' לדבריו והם מה שפיר'
רש"י ו' למפני הכנים וע' ונבטלו והנה הוצאתו ממצרי' הוא מפני
הב' פעמים אבל היה אפשר שילך אותו למקום אחר בחוזה לארץ
אבל טעם הנבטול מחילות הוא מחייב לבטיקרהו דוקא בא' והו'
אל נא תקברני במצרים תדע לך מאיזה טעם אני מואס מצרי' לפי
כי ושבתי פי' אני רוצה שיטכנני בפי' כחתי ואם אקבר במצרים
יעלו בי הכנים וקשה רמה למת * גם מ"ש ע"ש אבותי הוא טעם
לשיקברו בארץ לפי שאני רוצה לעתיד להיות עם אבותי בא' כדי
לקום תחלה עמם * גם מ"ש ונשאתי ממזרים לרמוז כי מטעם
אחר אני רוצה לנאחז ממזרים לפי שאם תוציאני יהיה לי נשיאות
ראש שלא אלקה אבל אם אשאר במצרים אפשר יעשוני ע' ואלקה
עמם ונכל אלקי מצרים אעשה פטני * גם אני רוצה כי וקברתני
בקבורתם ואם תקברני במצרים אפשר יעשוני ע' ואלק' אף
שחילוק עצמותי עם אבותי לא אוכל להקבר בקבורתם הקדושים
אף שהיה באונם כיון שזוף סוף ממארת' ו' ומעשה רב יוכיח וילך
ויבט האים בעצמות אבישע ויחי ועניות דעתי באותם הפסוקים
עיון נאהבת עולם * **ויאמר** אנכי אעשה כדברך ק' אריכו'
לשון דהוה סני דליכתוב ויאמר בן ויונעס הדין הנודר בתורה אף
דמנחא אארעא אס אומר במה שכתוב בה סני ולא בעי למנקט
בידיה והנה יעקב ע"ה אחר ליוסף שהמילה שהיה אלס נקיטת
חפץ שיקנה בידו וישבע בה בא יוסף וחדש לו אנכי אעשה כדברי'
לישבע בשביל קדוש המיל' שאק' דברך אבל לא דברך ממא' דאכ'
כפירא לי דזה דומ' לנודר בתור' במה שכתוב בה דאין צרי' למנקט'
ביר לזה אחר כדברך כפ' ה' דמיון דומה לדברך ולא ממא' דדוק *
אם נא מנאחי חן * כיון במלת נא לומר כי עם שלא מנאחי
חן בעיניך כשהיית בחי' ושהיית שומע מאחריך כמה פעמי'
אומרים עלי עבדך אבי ולא היית מקפיד אפשר כי לפחות עבדו
מנאחי חן והטעם לפי שאני בעיניך ולפני האדם אדם מוצא חן *
ועשית עמדי חסד ואמת פי' אעפ"י שהוא אמת ודין במור כי בן
יכבד אב והבן מקום שאינו צריך למסור עצמו לסכנה אבל אתה
שצריך למכו' עגמך לסכנה לכך אחר חסד מעורב עם אמת אל נא
תקברני פי' אפילו נא לפי שעה אחת על דעת להוליך לא תקברני
במצרים שחא יעשוני ע' * **ויקרא** לבנו ליוסף וקשה למ"ד
ליוסף יתירא ויראה שנתן שני טעמים למה שקרא ליוסף ולא
לאחרים והוא עם עובדא דרב הונא כשרצה להכניסו למערה אחר
רב חנאי אלא מעיילנא ליה דאוקומתיה לתלמודי' בר תמיני כרי
ולא חוינא טפת קרימימי והו' לבנו פי' תלמידו ע"ד שאו"ל וסגנתס
לבניך אלו תלמידיו ויוסף תלמידו המובהק של יעקב ע"ה כמו
שתרנס בפסוק כי בן וקונים הוא לו בר חיים הוא ליה שכל מה
שקבל ממס' ועבר מסר לו ועוד טעם אחר ליוסף פי' בשביל חלוקת
אחרת שהוא יוסף הצדיק בענין שלא ראה טפת קרי עד שנשא כמו
יעקב שכן דרו' ל' בפ' ויפוחו ורועי ידיו מיד אביר יעקב ולזה כתב
למ"ד ליוסף לרמוז שהם שני טעמים * ויאמר השבעה לי כיון
במלת לי יתיר' לרמוז שאין לך התרה כיון שאני אביך ובודאי קבלת'
הרב' תועלות ממנו וכבר כתב הרשב"י ו' ל' שהשבעה לחצרו משום
תועלת שקבל ממנו אין לו התרה :

ויאמר השבעה לי * לפי מה שרצאה לכאורה דהאי ויאמר
קאי ליעקב קשה טובא חדא דהא אומר חדא וימנ' סיס
נא ידך והשבע לי כמ"ש רש"י ו' ו' ו' דיון דו' אחר אנכי אעשה
חזור ליוסף א"כ אם ויאמר השבעה לי חזור ליעקב ח"כ ויאמר יעקב
מבעי ליה להבדיל לכך נראה לי ענין נכון כי יעקב אחר ליוסף כי
הוא עצמו ויאהבו ממזרים ובעת הכנסת גופו למערה הוא עצמו
יכניסוהו כמו שפרש"י ו' ל' אלא ושבתי עם אבותי השכיני במערה'
לזה השיב יוסף לאביו ואמר אנכי אעשה כדברך אף שלא הייתי
מזוה אנכי הייתי עתיד לעשות כדברך להעלות ממצרי' * ויאמר
השבעה לי אחר שהשיב לאביו מפני הכבוד חזר לומר לו אמירה
אחת תחנניס ידבר לו שיבעע לעשות חסד עמו שאחרי מזהו
כשהיה אל אבותיו ולא יניח יעקב לשום אדם שיכניסוהו למערה
לשכב עם אבותיו ולפי יוסף כמו שהבטיחו ופחד יוסף אולי אחר
שהיה יעקב חיוך למערה יעשה באופן שלא יוכל שום אדם ליגע

בו להכניסו למערה וולח מי שירצה שהרי יש כח לצדיקים ככך
ועובדא דרב כהנא בגמרא וכמה חסידים עשו באופן שלא יגעו
בהם אחר מותם כגון דהדרו ליה עכנא סביבות המערה לזה אמר
ויאמר יוסף הנזכר בדבור אנכי אעשה אחר לאביו השבע לי כי
כשם שעתה אתה קוראני יותר משאר אחי כך בעת כניסה למערה'
אהיה אני המעיל אותך למערה וישבע לו יעקב וישתחו יעקב
שהורה אל יתברך על בצורה טובה אחר בלבו ממה שזה שאלני
ששבע לו שיהיה אני המעיל למערה ש"מ שרו' להוליכני דאל"כ
וכי' ח' ו' חסור יוסף להשביעני שבעת שאל * ובהו יתישב מאי
דקאפו בפ' ק' דסוטה דבחד קרא כתיב וישאו אותו בניו ארצה כנען
ובקבורה כתיב אחרי קברו את אביו אמנם בזה אתי שפיר שיוסף
שאל מאביו שיבעע לו שהיה הוא המשיב שאלו למערה המכיל' *
ואפשר על ראש המטה שהוא יוסף שהיה בכור בחלל ראובן ויעוסי
אביו * אבי השבעני לאמר ויון מלת לאמר במה שכתבתי לעיל
בס' הרמב"ן ו' ל' שכל השביע יעקב ליוסף כדי שיאמר הד' לפרע'
וזהו אבי השביעני והיה' כונתו לאמר לך שגשבעתי שלא תעבדני *
בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען * בעל הטעמים שם טעם מפסי'
במלת כנען ויונן מה שיש לדקדק במ"ש הנה אנכי מת שאין זה מן
הצוה והביאור עם מ"ש בפ' ד' אני נאסף אל עמי אם וכיתם לכם
וכיתם ואם לאו משאני מסתלק מן העולם אלא אבותי אני הולך
במערה זה אחר יוסף ע"ה להפיק דעת פרעה ח' פרעה שאתה
רוצה לעבד את יעקב קבור בבאן כדי שעל כל צרה שלא תבא תלך
להסתלק עלינו כמ"ש חסופות בסוטה גבי כלב שהלך ונסתחט אצל
קצרי אבות לו"א יוסף הא לא אפשר לפי שאביו צוה לנו תדעו בני
שמעיה שאנכי מת מאותה שעה אף שלא אקבר נפשי הולכת אצל
אבותי במערה בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען ולכך יש טעם
מפסיק במלת בארץ כנען אלא שאמר לנו אם תוכה לך תוכה כי
שמה תקברני אצל לבני דודי כיון שאני מת אף שהגוף ישאר כאן
תקף משעת מיתה נפשי הולך למערה ואיני בקבר כדי שתאמר
שתחפול על קברי ויתר הענין עניות דעתי בפסוקים תמא
ברצוף אהבה במסכת סוטה :

ובזה הענין נבאר מלת ושבתי עם אבותי דק' דאחר שהיה
הנויעה כמ"ש רש"י ו' ל' מאי עם אבותי הרי לא מת אלא
במצרים אמנם יראה אחר יעקב ליוס' ע"ה אם יקשה בעיניך שער
שאני מנוד לשאת אותי לא' להקבר למה איני הולך מעבדו בחי'
והיה יותר טוב לי כמ"ש בירושלמי אינו דומה פולטתו בחיק אמו
לפולטתו בחיק נכריה לזה השיב ושבתי פי' בעת גויעתי איני
כשאר כל אדם שאני ממתי' לגופי עד שיקבר אלא תכף נשמתי
הולכת אצל אבותי לפולטת שם בחיק אמי ואם כן אין צריך לזאת
ממצרים בחיים חייתי ולהפיר מעליכם לענין שלמות נפשי אבל
מה שאני מחלה פניך הוא לשלמות גופי :

ואפשר עוד שאמר לשון ושבתי לרמוז שאיני נקרא מת
אחר שמטתי שלימה אלא שוכב כמ"ש בגמרא למה
נאמרה שכיבה בדוד לפי שהניח בן ממלא מקומו ואפשר שזו היא
כוונת האומר במ' תעני' יעקב אבינו לא מת אלא דהקפאן לא הבין
כונתו וסבר דכפשוטו קאמר ופריך ליה וכי בכדי הפדי וכו'
ואח"כ פירש דבריו מקרא אני דורש כלומר כונתי לומר שבשבי
שיעקב מטתו שלימה ה' ל' באיש שוכב ולא מת חרע לך דמדחונין
דהכתו' הקישן יעקב לזרעו ומה ענין זה אלא ו' שאלו חיים וזה מת
אלא ודאי לכך הקישן לומר מה זרעו בחיים אף הוא אף שהוא מת
אינו נקרא מת אלא שוכב כיון שיש לו זרע צדיק והוא בחיים
שדקדק לומר ולא אחר חי :

ושבתי עם אבותי ק' דאין ענין זה לכאן ורש"י ו' ל' כתב
וי' ו' מחזור למעלה * ואפשר ע"ד הפשט עם
מ"ש בירושלמי קבורה של כאן מכפרת על מיתה של שם והו' אל נא
תקברני במצרי' ובהו כיון שאקב' שם יהי' חסוד בעיני כאלו המית'
גם כן היא שם עם אבותי דקבורה דא' מכפרת על מית' של כאן *
ואפשר עוד ושבתי שרמו על הקבורה וכו' מה שהקשה
רש"י ו' ל' דאין כתב אח"כ ונשאתי ממזרים ו' ל' שיש
חילוק ושבתי הוא כשר אל ונשאתי הוא לנכח אמ' יעק' מנוע
אני

טוב שהוא העושר תמלחו רעב הוא לו פי' תחלת עושרו הוא מתחיל
 בעושרו על העני לפי שרעב הוא לו ודא לו פי' תחלה גדול ורעבון
 שהיה לו קודם אבל באחרי הימים כשנתישן והקוין והורגל בעושר
 עשאו למרמס ומהכיל אותו שאינו חושב העושר לכלום הרי הנל א'
 ועוד הנלים אחרים כי גם עני כי דל חלקו גם עני פי' אפי' שהוא
 העני אינו מכבד את העשיר שאומר שאף שהוא עני בממון בחלקי'
 אחרים גבוה ממנו או ביחס או בשכל שמואל העני בעצמו מעלה
 עליו נמצא שלא העני מודה לעשיר שהוא גבוה ממנו ולא העשיר
 לעני הנד השוה שבהן וזה שאמר חלק עשירימוד' דו לעני שה' שוה
 בו לעני הוא במה שלוח תאווה ולזה תאווה כלומר כשם שהעני כל
 ימיו חייו מתאווה להיות עשיר כך לזה שהוא עשיר אף שהוא עשיר
 יש לו תאווה להיות לו יותר ממה שיש לו באופן שנייה שיש לקבר
 בתאווה כמ' ו' ל' אין אדם מת וחלי תאוותו בידו גם שנייה שיש
 לקבר זה ימות בנפש מרה וכו' יחד על עפר יטכנו וכו' וזהו
 תקו' ר'ל ההכלים :

ואפשר עוד שז' ש' יעקב חסד ואמ' נאמך עם אל נא תקברני
 במצרים וכו' פי' כי יעקב התחנך שלא יעשהו כמנהג
 שאין מוליכין שם גופו לא עמיתיו כדכתיב ואת עצמות יוסף העלו
 אמנם יעקב אמר אל נא כיון בלתי נא לומר אפילו לפי שעה עד
 שאהי עצמו לא תקברני אלא חתך כשכבתי שהיה הגויע ונשאחתי
 ולא תמתי'ן לקברני כאן ואח' כ' להוליך עצמותי לא חתך בע' הנויע'
 ונשאחתי והו' חסד של אמת בזה הענין שאינו מצפה יוסף לתשלוס
 במול מזה הענין שהרי אין מוליכין אלא עצמותיו :

ואני בבחי מפדן מתה עלי רחל' הנה אז' שמת מקללות
 יעקב שאמר את אשר תמצא את חלקיך לא יחיה וכתב
 בעל הטורי' ב' יעק' מת ל' שנה קודם לאביו כמנין יחיה זהו מה
 שמתה רחל כפלה ונגעה אלי הדבר שנסאנימת בשביל שקללתי
 ואפשר עוד שרמו יעקב ליוסף בדרך רמו הוהר לכל תכונה בבחלתי
 ולא תמות מקללתי בדרך שמתה אחר מקללתי וזה עלי' ולענין
 הסמיכות עם הקדום יאמר כי כלפי שאמר יעקב אפרים ומנשה
 כראובן ושעון יהיו לי דה' פ' א' יעק' יתברך אמ' אמר לי נוי וקהל
 בוים יאמר ממך ובני הרי נולד לי שהוא בנימין אמנם קהל בוים לא
 יא' עדין ממני גם אין ראוי לזאת לכן אני אומר אותה המתנה של
 קהל בוים נתתי לך שקהל בוים יאמר על שני בנים הנולדים לך
 וא' תומאי חות' למת אותה המתנה לבני יוסף יתברך ממני אשר
 השבטים לזה השב' מתה עלי רחל פי' בסבתי ע' קללתי והיתה
 ראוי להוציא וולדות לכן מדה כנגד מדה לפי שקללתי ומתה ולא
 ילדה עוד לקיים קהל בוים לכן שני בנים כאלו שלי אני חושבם
 לפי שאתה בנה הגדול של רחל : **ועתה** שני בנים יאמר עם מה
 שהוא הדין ברכת חתנים ב' והוכיחו הדבר פ' ד' דכתיבות מנין
 לברכת חתני' ב' שגא' במקלות ברכו' וקאמר רבנ' במקלות
 כתיב פרי שמלת קהל הם עשרה ו' ש' אמר לי הקב' ה' נוי וקהל בוים
 בוי נתקיי' על בנימין קהל הם עשרה ומיעוט גוי' שנים הם י' ש' מ'
 שהנתיני כי מלבד בנימין היה צריך לזאת ממני עוד י' אחרים כן
 הייתי סובר ותעיתי בשביל שקהל בוים לא נאמר אלא עליון שהיית
 עתיד להוליד י' שבטים כמו שא' לזכר' יהיה ראוי לזאת ממך אלא
 ע' הורע שהוצאת מעשר צפרניך יא' והעשרה דרך הצפורן ועת'
 שני בנים הנשאים לך מהי' ש' קהל בוים לך למעט האחר' שלא
 נולדו אלו השנים כראובן ושעון יהיו לי כי ממנה שאני רואה דממני
 לא יא' ו' ש' שני' אחרי' למה שברכו' ה' קהל בוים יהיה ממך ש' משבא
 לבשרני כי הבני' שעתיד' לזאת ממך כראובן ושעון יהיו לי חשב'
 האל כאלו הם בני מדלא היו ראויים לזאת ממנו לחשבם ה' כאלו
 הם שלי שאמר יא' ממך ואין לחשוב שאמר על בני אשר השבטים
 שהרי לא היו ראויים להוליד י' כממך דאף שלא הולדת אלא שנים
 היה מחמת הורע שנספד אבל כשנאמרה לי הנהוה דקהל בוים
 יא' ממך היה שהיית ראוי להוליד אבל אותם שהלכו ע' הורע זה
 תלוי בבחירת האדם : **ראובן** בכורי אתה במערה שנים ראובן
 בכורי אתה ואפרים בכורי הוא פי' אמר יעקב ראובן בכורי אתה
 בפועל ואפרים שה' יוסף בכורי הוא נכח שכל מחשבת יעקב הית'
 ברחל כמ' ש' ו' : **פדו** כמים אל תותר כי עלי' : במערה עלי'
 ג' כי עלי' משכני אביך מטר' בני עלי' עלי' למר' : ירצ' עם מ' ש'
 פ' דס' מ' גר' לראובן שיד' יהוד' וז' ליהוד' והוא ר' ראובן שחש'
 ועל' משכני אבי' וחות' בתשובה מטרך בני עלי' פי' מאותו הטור'
 והטעם :

אני בה' יתברך שאקבר שם אלא אבותי שהרי לזה נקרא קרית
 ארבע על שם ד' ונות וזהו שכתבי ולא אמר השכיבני לרמו שחני
 מונח שסופי להקבר אלא אבותי במערה אף שאתה לא תוליכני
 אין מעצור לה' אבל אני מחלה פניך שאתה תהיה הנושא אותי
 ונשאחתי וכו' : **והראב"ע** ולכתוב כנתי כנוי למיתה
 אז יהיה פירושו אל נא תקברני במצרים ואשכב עם אבותי ואין
 יהיה זה שמשאני ממצרים וקברתי בקבורתם ויש לעיין דלמה
 הוצרך הכתוב לסתום כדי לפרש אח' כ' ואין יהיה זה ולא ליכתוב
 אלא במקום ושכנתי השכיבני וכו' ותו לא מיד' : אמנם יראה
 כי הראב"ע ו' ל' כיון לענין כנון שאמר יעקב ליוסף תדע לך באיזה
 אופן תהיה זאת הקבורה שאמרתי לך שתקברני עם אבותי לא
 שחוליק עצמותי כמו שאתה עתיד לזו'ת אלא ונשאחתי ר' ל' לנפשי
 עצמי תשארו ותוליכום שם :

ועשית עמדי חסד ואתה כתב רש' ו' ש' שם אחד על אחיך
 לפי שאתה טורח בקבורתי נתייך שם מקו' לקבור'
 הרי שילם גמול יעקב ליוסף : ויראה דה' פ' אינו מצפה הרי שיקו'
 המת לאחר מותו לשלם לו גמול וכן יעקב אמר ליוסף אתה צריך
 שני דברים אחר' מן האחד מקום להקבר בארץ גם מי שיוליך
 לארץ להקבר דה' לא יהיה לך מוליך מה יועילך מתנת מקו' הקב'
 שנתת לך אם לא יוליכך א' כ' בחלק שאתה מוליכני לארץ לקבור
 איני נותן לך שום גמול אלא הוא חסד של אמת שלא אקום מהקבר
 לשא אותך ממצרים להוליך אבל חלק מה שאת' טורח לדבר א' פרע'
 שאקבר בארץ ותשים עצמך בסכנה על זה שילמתי לך הגמול בחיי
 למת לך שם : וזהו מחורן מה שהקדמה דברסין באשר
 הוא בוף כל האדם והחי יתן אל לבו דפסי יסדוני הרי שהמספיד
 וקובר המת מצפה לתשלוס גמול :

ונבאר זה ויועיל לדרוש להספד טוב ללכת אל בית אבל מלכת
 אל בית המשתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן
 אל לבו כאן הבן שאל דלא שייך למיאר זה טוב מזה לא בשני דברים
 שים אבל זה שמתה וזה הספדה שייך לומר זה טוב מזה : ויראה
 דכיון שהוא הדין מעבירין את המת מלפני הכלה א' כ' ד' דיותר
 חמו' כבוד הכל' מכבוד המת לכך פסק כמ' ש' הרמב"ם ו' י' ומאכל
 דאף שפסק שם מעבירין את המת מלפני הכלה פסק ג' ו' ל' מי
 שהיה לפניו מת וכלה מניח את הכלה ומתעסק עם המת והו' טוב
 ללכת אל בית אבל לפקח בולראות מה שהוא צריך מלבס אל בית
 המשתה ואח' פירט דע מה בית המשתה איני אומר שטוב בית
 אבל אפילו באותו משתה שמה סוף כל האדם שהיא סעוד' נשואין
 כמ' ש' המאמר ברכות דאמר ליה לשרי' לן מר אמר ווי לן דמיינתן
 וע' ד' באותו המאמר עיין תא' לעיני' והענין ששורר ווי לן דמיינתן
 כי הטעם שהאדם נושא אשה הוא לקיים המין שאינו קיים באיש
 במא' כי הוונ' הוא ג' כ' מוכיח את המו' שהוא סוף כל האד' ותכלי'
 האדם שנשא הוא לקיים המין שאינו קיים באיש אמר ש' אע"ב
 דבית משתה כשהוא הכנסת כלה הוא סוף כל האדם שמוכי' המות
 לאדם וס' ד' דליך יותר האדם שם טפי מבית אבל לזה גור טוב
 ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה ופירש אח' כ' באשר הוא
 בוף וכו' פי' אעפ"י שאותו בית משתה הוא סוף ותכלית כל האדם
 דהיינו נשואין ונתן הטעם כי והחי יתן אל לבו פי' בבית המשתה
 אף שהוא משתה של נשואין אינו נותן לבו כל אדם לזכור המות רק
 והחי בלבד שהוא החריק יתן אל לבו לומר למה אנו נושאין אשה
 בשביל שאנו עתידין למות אבל כל אדם לא אמנם בלכת אל בית
 אבל כל אדם חוו' ביה דברים של מיתה ואמר ללכת אל בית אבל
 בל' ד' נוסף לרמו' דטוב ללכת פי' אף שיש בית משתה דהכנסת
 כלה בהדרך קודם שילך לבית אבל וס' ד' ראין מעבירין על המצות
 כיון שמוע' תחלה בבית המשתה ילך לבקר הכלה בחלה ואח' כ' אל
 בית אבל קמ' ל' טוב ללכת שערין צריך דרך ללכת אל בית אבל זה
 יותר טוב מלכת חתך ומיר שהוא סמוך אל בית משתה דכפי דקדוק
 הלשון ללכת ר' לעתיד לל' דוק א' סוף כל האד' לרמו' עשיר ועני'
גרסינ' במ' קהלת דפ' הגל הנלים חני החוין עשיר בדבר
 טוב תמלחו רעב הוא לו המחיש בו עשאו למרמס גם
 עני כי דל חלקו גם עני גבוה ממנו חלק שמודה בו עשיר לזה תאו'
 ולזה תאווה שנייה שיש לקבר עכ' המתנות כתב שאלתי סופרי'
 וספרים בזה העאמר ואין מגיד לי ובאותו אמת הגיה :

ורע"ד אין צורך בהנה' דהתנא הגרסינ' רבוי ההכלים ואמר
 כי בעה' מי שהיה עני ונעשה עשיר והחויק בדבר

והטלול שהיה לבני יהודה שהיו עצמותיו גטורסוס ומגלגלין
בארץ ואחיה שלקד קיימו כמ"ש ד"ו ז"ל פ"ק דטוט' מאותו הטור'
של בני יהודה עלית דראובן ועלית למרוס ולא די והשוכה בוסף לא
אף בשמך עלה במעלה והוה עלית למרוס שמרע"ה עתיד להספיל
עליך יחי ראובן בעה"ו ולא ימות בע"ב שנתכבד יעקב על מה
בעתיד לנכד שמרע"ה במו שא"ל יצונו עלה יבא אותו שכתוב בו
ומשה עלה והוא יברכך :

אמנם

יבא עיניו בכוונת עסמה שפירש"י ז"ל פ"ק דטוט' בפ' יחי
ראובן וזאת ליהודה שהוא בדרך תימה שעשה משה
ק"ו מי גרם לראובן שיהיה יהודה וזאת ליהודה ק"ו ומה ראובן שלא
היה מעצמו שלו קיימת יהודה עצמו אינו דין שיתכבדו עצמותיו
והוא על כי אחיה ראובן עלית משכני אביך ומתחת אתה יהודה היית
פניה שיהיה אחיך ואף ראובן הוה לזה כיון שאתה יהודה הסבה
מטרף בני עליה פי' מעונש הטירוף והגלגול שהיה לך בני עליה
ונסתלקת כי ממה שראובן עלה משכנו אביו ועם כל זה שלדו קיים
ק"ו אתה שהיית סבה שיהיה אחיך יעלית למרוס ולא די שגלך
היית לא אחיה יהוד' עלית למרוס היינו מה דאמרינן פ"ק דטוט'
לא הוה עיילי ליה במתיבתא דרקינא אמר ולא עמו תביאנו והוה
עלית למרוס כפשוטו עלית לישיבה העליונה :

ויש

בעניינה מסורת אחרת פ' יושב ערבד' כי עבדך ערב את
העב' מיהו ערב את לבו רע ירוע כי ערב וכו'
לקח בנדו כי ערבד' ח' כי ערבד' ערב את לבו כמ"ש דבבר כי מי
ידע לב בני הארץ והוא ערב את לבו ח' אף אמר מדי תבקשו
ומי יודע אם יוסף לא יביאנו כמו שא"ל רע ירוע פי' שמים
רעות הארץ שבביל הערבות עצמו השני להיות עם זר שלא היו
יודעים הייתה מוסף אלא לור יתחבדו וכו' לקח בנדו כי ערב וכו'
הנזק הוא לבדו הכשמה וכו' לקח בנדו וכו' ופוסל לא יהיה שבוט כלה
ועצמותיו ופסדו והוא מ"ש בנמר' עצמו יהודה המגלגלין בארון :
יבר' שאת יתיר עונותיו מהסתר לך הוה חיו תלת חולקין וק"ו
דבשלמא המלכות המסיר כמ"ש ז"ל כל הכוע אפי'
פוסקין לו בדולה מן השמי' מורידין אותו אבל הכהונה למה הפסי'
משום בלבול יצונו אביו וכי כהן שחטא מורידין אותו מהכהונה וכו'
דכיון שהפסיד הצבורה מינה נאסד שהפסיד הכהונה דבתחלה
עבודה בצבורה מ"מ אעיקרא דדינא פירכא למה הפסיד גם
הצבורה כיון שהיה הכהונה ואפשר ליישב במאי דנקט הכתוב
לשון שאת צער הפהונה ולא אמר בפירוש יתר כהונה וכתב לשון
שאת משום נשיאות כפיס אמנם בזה מתורץ הפסדת הכהונה שהיה
נשיאת כפיס שא"ל שהטעם הוא שהכניסה שורה בין אנצעותיהם
והוא מוצין מן ההרכי כנגד פסחי אנצעותיה ואחיה טיילק השכיני'
באנצעותיה לכן הפסדת הכהונה שמכללו נשיאות כפיס שהיה לו
להקב"ה לשירות בין אנצעותיה ולכן נקט מלת שאת לתת טעם על
הפסד הכהונה ואפשר שרמו עוד במלת אל תותר מה שא"ל
בגדרים כל הכועס עונותיו מרובין מוכותיו והו פחו כמים שבעס'
אל תותר לא הותר' מנות על עבדיו אלא אדרב' עונותיה מרובין :
לתשן וצ"ע אף יעקב לא בך את ראובן על חללו יצונו
ומאי שנה מיהודה שברכו על שעשה תשובה

והרי ראובן כ"ב עשה תשובה כמ"ש ז"ל בפסוק וישב ראובן אל הבור'
ששז לשון ואלא ענינו ואמר לו הקב"ה מעולם לא היה אדם שפסח
בתשובה כמותך וא' כלמה לא בך לראובן וא' לפי שלא עש' התשוב'
בגלוי סוף סוף ק' דהרי כתבו התוספו' דאחר שהוה יהודה בבר' י'
אף ראובן הוה בבר' וא' כלמה לא ברכו יעקב והניחו עד מרע"ה
כמ"ש ז"ל כשיבא אותו שכתוב בו ומשה עלה הוא יברכך וי"ל
דיעקב סבר דכיון דראובן נגע בפסדו ח' א"כ אין כח בתשובה לפסד'
מי שיש בידו חלל ה' אלא צריך מיתה אסב כשיבא לברך השגטים
אותו שכתוב בו ומשה עלה שבאותו הזמן אתה תהיה מת מומן רב
הוא יברכך שכבר נתפסרת במיתה :

ובזה

מתורץ מה שיש לחדק עוד בזה שא"ל בגמרא ונאם
הגבר הקס על שהקים עולה של תשובה והרי א"ל בפ'
וישב ראובן אל הבור אמר לו הקב"ה מעולם לא היה אדם שפסח
בתשובה כמותך א"כ הרי ראובן קדם לרע"ה בתשובה ויוראה כי
מה שנקרא דור הקים עולה של תשובה ויתר מראובן הוא לפי
שהעולם לא ידע שכתוב יחיד מכפרת אלא מדוד אבל מראובן
אף דברנו מרע"ה ואמר יחי ראובן בעה"ו וחל ימות בעה"ב איכא
למיל' זילאון מכח תשובה וזה אלא מכח תפילות של מרע"ה ש"כ
הפוסקים סבורים דנדו' בב' עולמות אין לו התרה דאף דהספיל
משה וחורו עצמותיו למקומן אינו מכח התרה שהתיר לו המקום

אלא מכח תפילת משה דבינו פ"ה : **עוד** י"ל דזה עצמו
שכתבנו שדוד הקי' עולה של תשובה שדעו הכל שמועילה התשוב'
אפילו כשהוא בחיים דלאומראובן היו כוונתם העם דלינה מעיל'
התשובה לאדם אלא לאחר שכלל צער המצוה פי' התשובה ומיתה
מכפר שהרי ראובן כשהיה חי לא הועילה לו תשובתו כדי שיברכנו
אביו ולא היו יודעים העם לחלק ולמדת דשאני ראובן דהיה עון חלול
ה' כדכתוב או חללת אותו שיצונו עלה דהיו אומרים דראובן אף
שהיה חלול ה' כיון שבאותו הזמן היו בני נח דהן הוא ופסקה
הרמב"ם ז"ל בעשרי ממלכים שאין בני נח מצוין על קידוש השם
ואם כן לראובן כך היה ראוי ליחס לו עון חלול ה' לאותו הזמן
שהיו בני נח כמו בזמן הזה שאר עונות :

גור אריה יהודה מטרף בני עליה ק"ק אס בני מרבר
בעדו למה הוצרך לקרוא בני בשמברכו ויתר משא' הסב'ע'
ויראה דמלת מטרף סמוכה למלת בני וכלא אחר מטרף של בני
עליה והוא עם א"ל שבביל שבעס ראובן וכלל יצונו אביו כהן
המלכות שנגד לו ליהודה והו מטרף בני פי' מסבת טרוף ובעס
בני ראובן שבביל יצונו עליה אתה במעלת מלכות וינילושון טרו'
בכתוב נאמר על הכעס טרוף נפשו באפו וכו' דרשו מטרפו של
יוסף עליה דורש' עלית נתעלית באו לחדק ק"ו אחת כפי הדין
בה' ל' מלכים שהמלוב' היא לבכור וכלל שיהא ממלא מקו' אבותיו
ביראת חטא והוציאו הדין מרבינו הקד' שאמרו עליו בכתובו שמעון
בני חכם גמליש בני נשיא אעפ"י ששמעון בני חכם גמליש בני נשיא
וא' כ' קשה כיון שנסתלק המלכות מראובן שהיה בכור שבביל החטא
היה לו לינתן ליוסף שהיה צדיק גמור מכלם ממלא מקום אבותיו
ביראת חטא מהם לזה תיראו מטרפו של יוסף עלית במעלת פי'
מסבת מכירת יוסף עלית שבאותו זמן המליכוך עליהם כמ"ש
בב' רפ' ויאמר יהודה מה בצע כי זהרנו את אחינו בג' מקומות
דבר יהודה עם אחיו ועשו אותו מלך עליהם וא' כ' אתה יהודה כיון
שמונע שטרפו אעפ"י שאתה יוסף מלך עליהם על אותו דבר
א"כ כיון שכבר עקדת יוסף ויחית אס עלה לא ירד אף שיוסף צדיק
יותר ורס"ז ו' מפרש דבריו ח' לאופן אחר מטרפו של יוסף
נסתלק שהייתי חושדך שאתה הרגו כשאתה מטרף :

ובזה הענין של יראת חטא שהאכרנו כימא מילתא במאי
דגמסינן פ"ק דע"ו ת"ר תורה מביא' וכו' עד עול' מביא'
לידי יראת חטא וקשה דאחר שהביאו לידי זהירות וזהירות
מכ"ש שלא יחטא ויראה דיראת חטא דקאמר הבא אינו שלא יחטא
אלא שכיון שיש בענין כל שעה יחשבו בלבם אולי חטאתי ויגרוס לי
החטא שם רע כמ"ש בגמרא וירא יעקב סבר שחא נקלכלכתי
בחטא וכו' יראת חטא על שכל שעה ירא לנפשו אולי חטא ונקמטעו
זכויותיו והוא דבר נכון וכתבתיו שהוא מפתח גדול ליישב בזה
מאמרי חז"ל הקשים ואנא הא דלא ילך חספא ואתה המעיין דרוש
וקבל סבר :

הבבלי ענין מייאן או' שמדבר על
הסנהדרין שהם ע' במספר יין ונאמר עפ' דרכם עוד עם משו"ל
על דוד שהיה אדמוני עם יפה עינים ואסוף דס ושמ"ת מדעת עצמו
הורב ת"ל עם יפה עינים מדע' הסנהדרין שהיו הסנהדרין נקראו
עיני העדה והו מתבביל' על המלך דוד שה' אדמוני והו חכלילי עיני'
שיהיו פניו אדומים לשפוך דם רשעים ואף שיהיה חכם גדול לא
יהרג מדעת עצמו אלא החכלילות שלו יהיה מסבת יין מעלת ע'
סנהדרין ובגמרא המשילו סנהדרין ליון אל יחסר המוש שאם האזר'
אחר מהם לנאת אס נאשר כשיעור סנהדרין קטב' ונאל וכתבו הקו'
דהיינו מוניה שהו שלם השבעים ונזה מוזן לע"ו מ"ש התוספות
דע"ו מוניה דקרא הוא יין ביין ולא במים מ"כ' אמנם בזה כיחא
דכיון דכתבו המוש גבי סנהדרין שהמוניה הוא בזמן אחד ודוק
והו ולכן שנים מחלב אל תיקרי לבן שנים אלא לבן שנים בבב'
שהסנהדרין יושבים וזנות ועוסקין כמו ששינוי במשנת סנהדרין
שע"י היותם שנים מלבינים ההלכה מחלב וכן מאכתי במדרסות
רוחצת מחלב חלו סנהדרין והמתנות פירש כאן לבן שנים לשון שן
שדקדקין ההלכה בשנים ואינו כן אלא לשון שנים שיושבים וזנות
ועוסקין בהלכה ופוק חוי דמ' חיות קאמר אלו סנהדרין שיושבי'
שנים שנים : **וזכרון** לחוק ימים ישכון' הקשור ל' דייסכר הי'
ראוי להקדים ולע"ד עס הדין שכתב רבינו ירושם ז"ל שם בלא
שני בני אד' להשתתף זה אחר לזה עס' בפסוק וזה אחר לזה עס'
בתורה ובחלוק השותפין הוא כהן אלא אס אחר עס' זה בתור' א'
לו האחר אינו חזק לך כך וכך מסכתותיו ונחלו אינו מועיל והוציאו
מעבוד' ההל' ונב' : **ובזה** פרשמי בס' תנא' לעיניך ד"כ א"ע ב'

פסו' משלי אפרי אדם מלא שמק' ואדם יפיק תבונה עיני סס'
וביון

ובין זאת ליהן זה הפסוק נמצא ביה וזה שכתב ואדם פעם שנית לרמוז מה שא"ל פ' ק' דע' ה' הלומד מרב אחד אינו רואה סימן ברכה ה"מ סברא אבל במרא' אחד רב' מעלי וכו' אשרי אדם מנא חכמת התורה שהיא הנרשא שאינה נאסד' ממורד היינו ע' שלומד מרב אחד אבל לענין התבונה שהיא הכבדא דהיינו הוצאת דבר מתוך דבר צריך אדם אחר להפיק התבונה דהיינו שילמוד משני רבנים והו' ואדם בוי' ה' רמוזו אדם ואד' שהם שנים :

וא יראה אשרי אדם מנא חכמה עם מ' פ' ק' דע' ה' מעליה אס' יאמר לך אדם מנא חכמה ולא ינעמי אלא תאמן ונעמי ונאחתי תאמן ינעמי ולא מנא חכמה אלא תאמן והכי מלי' נד' ת' אבל נעמי' ונאחתי' דעמי' ונ' ד' נמי לא אמרן אלא להודיע' אבל לאקומי' גרם' סיעת' דעמי' ונ' ש' אשרי אדם מנא חכמה' שהיא הנרשא שמהא חכמ' התורה' בדרך מציאה בלי יגיעה דהיינו לחוקמי' גירסא' אשריו' שהיה לו סיעתא דעמי' אבל התבונה שהיא להבין דבר מתוך דבר שהוא החדוד והפלטול צריך כימלכד סיוע השם ואדם עיניו יטרח להפ' לזה כתבנו ו' ואדם לומר כימלכד סיעתא דעמי' צריך שגם האד' יגיע להפיק אותה ואז אס' האדם יטרח ויאמר לך ינעמי ולא מנא חכמה' אלא תאמן ב' שיעב' שאל ינע כהנון והכי ה' מנא חכמה' כי טוב סחר' מסחר כסף פי' כי התבונה שהוכרתי אינה כמו סחורת הכסף שאל יאמר לך אדם ינעמי ולא מנא חכמה' אלא כי טוב סחר' עוסקר כסף שאל יאמר לך אדם ינעמי ולא מנא חכמה' אלא תאמן ו' ש' כי טוב סחרה' ולא אמר כי טוב עושרו מעושר כסף שהחדוד והפלטול דומ' לסחר שמשכ' תדיר ולגלות זה הכתוב אמר דב' ומחרון תבואת' לזה הענין הוא שאני אומר לך שאינו דומה לכסף וזה כי שם יש שיגע ואינו מנא חכמה' בסחר התבונה שהוא שטורח לחדד שכלו ולהוציא דבר מתוך דבר א' א' שאל יאמר אחר היגיעה אבל באוקומי' גירסא' אין התבונה שהוכר בראש הכתוב שם הוא שזה לכס' שהוא המנא ומתן שם בתרוייהו איכא למימר אפשר דיעב' ואינו מנא חכמה' נמי אפשר לפרש אשרי אדם מנא חכמה' שאל יאמר אדם בלבד כיון שנגזר עלי מעת הטפה חכם או טיפש א' כי מה שבר' יהיה לי בחכמה שאני לומר לו א' אשרי אדם שמה חכמ' ונא' לו דרך מציאה לפי שעם היותה גזורה לזמן השמים מ' מ' אף שגזרו לזמן השמים והאדם ג' כ' ע' טרחו הוא בזה להפיק התבונה וזה וי' ואדם לרמוז כי כמו שה' נור עליו בך ואד' עצמו הוא בזה דב' :

אי נתיי אפסר דה' ק' עם מה שא"ל כל הלומד תורה בעה' וזכ' ומלמדה לעה' וכו' אשרי אדם מנא חכמה' בעה' וזכ' ואמר מנא חכמה' פי' שמהא מה שכבר קבל נפשו מסני' אשריו' שזה האד' לעת' יפיק תבונה לרמוז מה שכתבו בה הקדומין שהאדם כל מה שלמד בעה' ו' ולא הבין מגלין לו לעתיד וזהו שכת' ואדם לרמוז שזה האד' שלומד תורה בעה' ו' וזכה להשיג ולשמוע דברי אורו האדם הגדול העתיד לגלות לנו סתרי תורה שהוא המלך המשיח :

וא אפשר כי חכמה ותבונה חכמה היא כנגד חכמת הטבע ותבונה היא כנגד מעשה מרכבה וכמו שכתבנו ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה כי חכמה הטבע מנא חכמה' לפיכך ההקדמות מוזמנו אבל התבונה שהיא מעשה מרכבה צריך שהאד' עצמו יפיק התבונה ויציא דבר מתוך דבר כדמקן אס' היה חכם מבין מדעתו :

אמנם המכוון לענינינו כי האדם הסוחר שיעשה התנאי עם הת' ח' שהוא ילך להסתחר ויחלוק בחירות הת' ח' הוא שזכור הקדים וזכורן לישכר כי וזכורן הקדים לזאת בסחורה קודם שישכר יסב בזהל ולזה הקדים בברכת מרע' ג' שמה וזכורן בלאחר לפי שכבר ישכר בזהלך :

וא למה שיהיה הכתוב במקום אחר וכתב ברוך אתה בבאך וברוך אתה בבאך שהקדים ביאה לציאה כבר תירצו ו' ל' ברוך אתה בבאך וברוך אתה בבאך שמהא יציאתך מן העולם בביאת וע' ד' באתו המאמ' המנא' בם האו לעני' דף קמ' ח' ע' א' :

עוד ראשם ברוך אתה בבאך בפרקמטיא שלך וברוך אתה בבאך בפרקמטיא שלך ודוד מפרשה ה' ישמור לאתך ובוזא עכ' ל' ורבים הקשו ליה כי קאמר ודוד מפרשה אדרבה כי לכת' איכא קאמר דוד דהקדים יציאה לביאה' גם הקשו דאין תיקן מה שהקדי' בפרש' ביאה לציא' עם אומרו בפרקמטיא שלך ויראה דבאומרו דמיירי הכא בפרשה בפרקמטיא ביחא לזה

הקדמה ביאה לציאה משום דהבא לביתו בפרקמטיא אין צריך לא לבדכה אחת שירוח בפרקמטיא שהביא שכבר בא לשלום אבל הוצא מביתו לעיר אחרת בפרקמטיא צריך שתי ברכות הא' שילך לשלום והשנית שירוח בפרקמטיא שיוצא ולזה הקדים ברוך אתה בבאך קודם כדי שיבא הטב אחריו וברוך אתה בבאך בוי' נוסף על ענין ראשון דה' פ' ברוך אתה בבאך שכבר באת בפרקמטיא שלך דומיא דבבאך דהיינו דכבר יא' וזהו ברוך אתה ברכה אחת בזמן שכבר באת לשלום ואיך צריך רק לבדכה אחת שתרוח בפרקמטיא שהבאת וברוך אתה בבאך בפרקמטיא שלך שזכר אתה צריך לבדכה שתרוח בפרקמטיא כמו בבאך מ' מ' בבאך אתה צריך ברכה נוספת שיעיד ה' לחסו חסדך לשלום ואין הכי נמי דאס' הכתוב כאן בפרשה לא היה מדבר ביוצא וזא לפרקמטיא אלא למלי' דעלמא שלא היה צריך אלא שמירה מן הדרך או היה צריך להקדי' יציאה לביאה דעלך דהא דוד מפרש' שהזכיר תהלה יציאה ואח' כ' ביאה מטעם דודו אינו מדבר ביוצא וזא לפרקמטיא דאס' כן הל' ל' יבדך בואך וצאתך כנזכר כאן אלא דוד לא מיירי אלא ביוצא וזא בלי פרקמטיא ואין צריך לו אלא שמירה מן הדרך ויבד' עליו רעו דהכי כתיב ה' ישמך מכל רע' ה' ישמור צאתך ובוזא כ' כיון דשמירת נפשו מיירי כך בעי בחורה כמו בהליכה דלכך הקדים יציאה לביאה כמנהגו של עולם דבתקלה יוצא ואח' כ' בא ולזה אמר ודוד מפרשה כלומר בזה ששינה לשון התורה והזכיר שמירה ביציאה וביאה ולא הזכיר ברכה :

ובפשט הכתוב אפשר ליישב דלא מיירי בפרקמטיא לא ביוצ' לדבר מנא ויהי' וי' וברוך וי' וכבר בוי' ווייתררזהו וכו' יובן עם מה שא"ל שלוחי מנא חכמה' אינן נווקין לא בהליכה ולא בחורה דאל' כ' אתה מכשילן זהו ברוך אתה בבאך אפי' שכ' חזרת מעשות המנא אבל בבאך לעשות המנא וברוך אתה בבאך וכבר ברוך אתה בבאך מבלי שאבדךך דשלוחי מנא אינם נווקין דע' ה' מיירי ביוצא וזא לדבר הרשות שביאתו וביאתו לך הקדי' היציאה ובהניע באתה פרשה עוד לאלוה מילין :

ואפשר לומר דהקדי' בפסוק שמה וזכורן בבאך וישכר בבאך עם מ' ש' במנא חכמה' אמרו לשמואל הכי ב' רב דריירי ב' באבא מהו למייתי קדומא וחסוכא אמר ליה ליתו עלי ועל צוארי ליוול לא ידענא הרי שכברתי היא דאף שהם שלוחי מנא לא ידע אס' נווקין בהליכה וזהו שמה וזכורן בבאך אף בדרך היוצא' מביית אפי' לדבר מנא לראוב' שאינם יודעים בחיובי מה יקר' להם אבל אתה וזכורן שמה בבאך שמה גמורה שהרי היא כאלו באת לשלום לפי שאתה וזכורן אף בחורה אתה עושה מנא ששכ' בבאך ממתינ' לך שתבא לו טרף לביתו שעוסק בתורה :

ורא מנחה כי טוב וכו' ע' ד' הפ' יאמר כי ישכ' רצה להשיג ב' מתנות טובות לכן ויש שכמו לסבול יסורים בתחלה רצה להשיג בתורה של תורה וזהו חמור גרם כמ' פ' ק' דע' ו' יום ענינו על ד' תכחמור למשאוי וכו' להשיג מה עשה לא הלך לביתו לשכר רק רובץ בין המשפטים כך הוא דרכה של תורה על הארץ תישן' גם וירא מנחה כי טוב רצה להשיג מתנות עה' ב' שנקראת מנחה עולם שכולו שבת :

גם ואת הארץ כי נעמה כנגד מתנ' א' להשיג כל זה ויהי ליטם עובד שקבל עליו יסורי' כמשא' לב' מתנו' טוב' וכו' ע' יסורי' :

עוד יראה לפרש עם הדין וירא מנחה כי טוב לתלמידי חכמי' אין יוצאין בעצמם עם שאר העם לעסוק בבנין ובחפירות העיבד ד' א' בשכל אחד יוצא בעצמו אבל אס' אין יוצאין בעצמם אלא שזכרים אחרים במקומו אס' הוא דבר של צריך לחיי האדם כנוון בורות וביוצא לתת חלקם' ו' ש' כי ישכר זה בעד שעוסק בחורה אס' הוא מס' של צריך לזאת האדם בעצמו אפי' שיהיה לחיי האדם אינו יוצא שאין כבודו של תלמיד חכם לזאת עם זהו וירא מנחה כי טוב להכבד ולשב' בביתו ושלא לזאת עם שאר העם ואת הארץ כי נעמה יהיה כי לשון אע' שמה שיוצאין הוא לזורך נעמימות הארץ דהיינו לחשוב להם בורות בארץ שבה תהיה נעם הארץ לעין כל ד' וזהו שם בה חיי נפש א' ע' ויש שכמו לסבול פי'

עצמו וכו' והם ג' פירושם דתתלה פירוש וישתחו ישראל ליוסף עי
שם תעלה בעידיה ולפי זה על ראש המטה הוא שנותן טעם הכתוב
למס השתחוה לבנו לו"א על שהיה ראש המטה עכשו ותעל בעידיה
סגיד ליה . ד"א הפך עצמו לצד השכינה ועל ראש המטה ר"ל
שהקב"ה היה על ראשו . ד"א וישתחו לה' על סיבת יוסף שהיה
ראש מטתו ואפי' שהיה מלך היה שלם :

ואני צבא ימפדן מתה עלי רחל . ק' קמאן דכר שמה השת'
ויראה שיעקב התנדב עם מ"ש בקונדריס אחרון של ילקו'
וה' אחר הדברים האלה ויורד ליוסף ויוסף הרבה עכשו ויזה עלי
על אמי שאוליכנה להקבר אצלו והנה כיבא יעקב שזה היה בלבו
של יוסף לכן התחכם קודם שיאכל ממנו יוסף ואמר לו אמד בדרך
מתה ואקברה שם על פי הדבר כמ"ש ו' לפני שעתידים בניה לעבדו'
דרך שם בגלות ומתפללת רחל עליהם שתפלתה מועלת יותר מכל
התפלות כמ"ש ו' במדרש איכה שחלל תפלתה וטוענת בדיון
להקב"ה ואומרת אני ככלתי קנאת אחותי שבעלי היה בדעתו
לשכב עמי ושכב עם אחותי ואתה אל למה לא תסבול עונות בני
זהו מתה עלי פי' מלת עלי אינו חוזר על מלת מתה אלא על מלת
בדרך שמייתה בדרך היתה עלי בשביל שגילה צער עלי ששכנתי
עם אחותה ולא עמה לכך מתה היא בדרך ולא אחותה לפי שהיא
יכולה להתפלל בדיון ולכן כתוב הוא וקרינן היא הוא חוזר על הדבר
והיא ר"ל שהיא נקברה בית לחם פי' מקום שעובדים אנשי המלחמה
השבים שמוליכין בניה בגלות להתפלל :

וזה אמר הנביא רחל מצבה על בניה וכו' מאנה הכנס על בני'
כי איכנו . ק' קרינן מצבי ליה אמנס כינו לרמוז
שטענת רחל לבניה' היא כי איכנו לא היה בעלה שוכב עמה רק
עם אחותה וסבלה זה הצער ולכן היא מאנה להכנס' על בניה שהם
בגלות כי ואיכנו ה' יתברך שהזכיר איכנו מתנחם :

כל אלה שבטי ישראל י' וכו' וואת אשר דבר . ק' קרינן
היינו דבר היינו ויברך ומאי איש אשר כברכתו ויראה כי לפי שיש
למענות שלא בדרך לשמיעונו ולוי אדרבה דבר אחת קשות לו"א וואת
אשר דבר להם אביהם דבור קשה כמו שאו"ל סתם דבור הוא קשה
זה שאתה רואה שדבר להם קשות אדרבה לטובת' כי ע"ז הדיבור'
הקשה ויברך אותם יכול לברכם ולא שלטה עין השטן דאל"כ כינו
שחטאו חשם שלא יתקיים בהם ברכתם לכך דבר אותם קשות
כדי לברכם אחר כך ולא ישלטה בהם עין השטן שכבר נתראה במה
שחורפס קודם לזה אשר כברכתו ויראה לע"ז מלת כברכתו חוזר על
ישראל שהזכיר ורצה לתקן הכתוב שיעקב אחר שגילה בחמי חמין
מקבלת האחים עם יוסף אך חזר לברך את יוסף יותר מכולם עד
שאמר לו ברכות אביך שגברו על ברכות אורי שהיו לראש יוסף ולמ'
לא חס לקבלה לזה כתב שאמר שברך לכל א' פרטי חזר וכללן כמ"ש
רש"י ו' ואמ' להם לכל א' מ' י' ו' ברכו אביך שגברו על ברכו אורי
איש אשר כברכתו עצמו ברך אותם בכלל' :

איש אשר כברכתו ברך אותם . ק' יתור מלת איש
והשנוי מרבים ליחיד דהל' לאשר כברכתם ברך אותם אמנס
יובן עם משו' למוקדים אתבונן שאמר משה ממקום שסיים יעקב
במלת וואת התחיל משה וואת הנדבה ו' וואת אשר דבר להם כי
מלת וואת אשר דבר להם אביהם איש שהוא משה שנקרא איש
האלקים אשר כברכתו של יעקב למד ממנו ויברך אותם ופתח בואת
ועוד כיון למה שכתב רש"י ו' לשא' שברך יעקב לכל אחד מהשבטי'
בפרט חזר וברך לכולם בכלל וכן עשה מרע"ה אחר שברך כל
השבטים בפרט חזר וכללן לבזון באחד שאמר אשריך ישראל מי
כמוך כמ"ש רש"י ו' לשם ונסיים הדבור בברכת מרע"ה בזה הפסוק
שגם שם בסוף התורה רמז לזה בפסוק וישכון ישראל בטח בדי עין
יעקב ופרש"י ו' למעין הברכה שברכן יעקב ואם נגיע שם אבאר
באיור רחוב באותם הפסוקים :

גשו נא אלי פרש"י ו' למלך שהיו נכונים לאחוריהם וקראם
והראה להם המילה . ק' קמאן מהרא"ם ו' לכתבולא
שמעתי פירוש דבר דמפיק ממלת גשו נא שהיו נכונים שהראה
להם המילה מהבימפיק . ו' לע"ז או דמפיק ליה ממלת אלי
דסני בגשו נא אלא ודאי דה' קלרואת מה שיש אלי בבשרי או
דמפיק ליה ממלת נא דה' ק' עד עכשו שלא יאזו כל איש מעלי לא
הייתי יכול להראותכם המילה בגשו נא שהוצאתיכל איש מעלי
ואראכם המילה :

פי' ואף שהת"ח אינו פורע מס מ' פעמים יס כיון שכתבו לבבול
לפרוע מס בזמן שהוא לנעית' הארץ תדע לך באיזה זמן בזמן שאין
יוצא ישכר זה שהוא ת"ח עצמו אלא שוכר אחרים וזה בזמן שהיה
למס עובד לא כתוב למס בלבד אלא למס עובד שהמס הוא להשכיר
עובד במקומו שיצא לחפור הבורות להנעים הארץ ולעשות בה חיי
נפש ועינין זה בורה דעה סימן מ"ג :

כתב הנאמן מהרא"ם ו' ל' צפ' וישתחו ישראל על ראש המטה
הפך עצמו לצד השכינה . קשה במה שהקשה הנאמן
ו' ל' דמנ' ל' רש"י ו' ל' לומר דהשתחויתו ליוסף היתה עד שיצטרך
לפרש הפך עצמו לצד השכינה ודילמא השתחויתו יעקב להקב"ה
היתה על שקיבל יוסף דבריו :

וצ'ע לדבריו דאפילו לדינא דהשתחו' היתה להקב"ה מי לא
בעינן נמי למימר הפך עצמו לצד השכינה דאל"כ על
ראש המטה למ' ל' לכתוב וישתחו ישראל סתם וכו' תדעל' ראש המט'
חוזר על יוסף שהי' ראש כולם שהי' מלך ועם כל זה קבל דבריו והיו
ושתחו ישראל סתם להקב"ה שהורה לו על סבת ראש המטה שלו
שהוא יוסף שגרסה לו לקברו בארץ . הא לא אפשר דא' כהיינו
ד"א שהיתה מטתו שלימה דכתוב כמ"ש הנאמן עצמו ו' ו' וישתחו'
ישראל לה' על שקבל יוסף דבריו שהיה ראש המטה לבן חשיבות
כמו בשמים ראש ועוד שהנאמן עצמו אין נראה שפירש כן בלשון
ראשון כפי סגנון דבריו . ועוד קשה דאם יפרש רש"י ו' ל' שהשתחויתו
לה' ועל ראש המטה אינו שהפך עצמו אלא ה' פ' וישתחו ישראל שהי'
לה' שיושב על ראש המטה א"כ הלא' לראש המטה ושמעין שהוא
הקב"ה שאם בא לומר שהי' על ראש המטה ומתו מאי אולמיה דיעקב
בכל החולים נמי השכינה היתה מעטת . ואפשר ל' שהיינו
רבותיה דיעקב דאפילו לא היה עדין הולך ממש אלא חלום כמ"ש
הנאמן למעלת יעקב היתה שכינה בראשו :

גם במ"ש הנאמן ו' ל' דראש המטה הוא לבן חשיבות לפירוש
דבר אחר מידחקו בכך ויפרש ראש כמשמעו והו' על יוסף
שבחילו יצונו אביו נתנה הבכורה לו כיצא שהוא בכור וראש כלם
ואם נאמר דפירוש הנאמן מלת ראש לבן חשיבות כפי סגנון רש"י
ו' ל' שכתב ו' ל' ליוסף היה מלך זה אינו ראיה שלא כתב זה רש"י
ו' ל' לפרש ראש לבן חשיבות אלא לעולם שסובר דיוסף נקרא ראש
על שם שנתנה לו הבכורה ומה שאמר שהוא מלך הוא שאל לתקן
דאם השתחו' על שהי' מטתו כולה שלימה מאי על ראש על המטה
מיבעי ליה לזה הסיב דמטתו כולה פשיטא דהיה שלימה לא אפילו
על הראש שכלול והבכור שהוא יוסף שהיה מסופק בו אי לא אבד
צדקו מחי' שהוא מלך וראה שכו' לא ו' מחבבו לאביו לבנו וישתחו
ישראל שאפילו ראש המטה שהיה מסופק בו וכו' כולם לא שכוונת
רש"י ו' ל' לפרש ראש לבן מלך אלא בא לתת טעם :

גם במה שתיקו ללשון ראשון דא' כיושתחו ישראל לה' מיבעי
ליה א' כ' תקשה דה' קושיא לפי הדבר אחר שהוא עצמו
פירוש שם דחוזר לה' :

תו קשיא ליה בפירוש ראשון של רש"י ו' ל' דארכני' פירוש אחר
ריבוי דקודם כתב תעלה בעידיה דמשמע דהשתחויתו
היתה ליוסף והדר כתב הפך עצמו לצד השכינה משמע דהשתחויתו
לה' יתברך : **תו** קשיא בכלל זה דאחר שפירש רש"י ו' ל'
תעלה בעידיה סגיד לה מי דחקו לפרש הפך עצמו לצד השכינה
אי משום דבעי תעלה מלת על ראש המטה והא אפשר לפרש' על
יוסף וה' פ' דקרא וישתחו ישראל ליוסף ואח"כ נתן טעם למה
השתחוה לו והשיב על שהיה ראש ואחשו שבמטתו והורה על דבריו
אף שהוא תעלה משום דהיה בעידיה ואימר דהפסוק עצמו נותן
טעם לדבר ההשתחויה . ואם נאמר דמ"ש הפך עצמו לצד
השכינה הוא משום דק' ל' לרש"י ו' ל' כהי' דיעקב השתחוה ליוסף
משום תעלה בעידיה אבל יוסף עצמו איך לא מכנה והפסוק בו
לזה אמר הכתוב שגשה יעקב המנאה להפך עצמו לצד השכינה
כדי שיבין יוסף שהשתחויה להקב"ה . הא לא אפשר דא' כ'
יעקב כיון שהפך עצמו לצד ראש המטה הרי לא השתחו' ליוס' שהו'
התעלה אם נא' דעשה ב' השתחו' דאחר שהשתחוה לה' חזר והפ'
עצמו לרגלי המטה שהיה שם יוסף וחזר והשתחוה קשה דתמי
השתחויות לא כתיבו ועיקר חסד מן הספק . לכן מה שיראה
לי בשלשן רש"י ו' ל' אחר העיון שהם ג' לשונות וז' לדבר אחר שהפך

חלוקת נשמים הפך ר' ואפשר אף שמינו חו' לזנן ותירוש שהוכר והוא מכוון עם מ"ש שם בגמרא אפילו בשביל עשב אחד בא המטר וזהו אף שמינו של אותו פסן של אותו לדיק יערפו טל מן השמים מכוון לאותו פסן ועל האחרים לא ירד :

עם כושע בה' מנן עוזך אמרו הראשונים ע' דלה' ה'שועה וכו' הקב"ה מפילן לפניך חללי' ואתה מחנא' שהרב' בחרבך : **או** אפשר ואשר חרב באותך דאם תאמר אחר שהקב"ה מפילס לפניך חללים חרב שאחיה מוליך למאי אהני לו' א' ואשר את' מוליך חרב להראות ולהתנאות בו בפני האומ' וזהו באותך בדכתי' חבור חרבך על ירך גבור הודך והדרך וכדפרי' במסכת שבת ותהיו לפני בעלמא' - ונמתיק עוד הענין עם סוף הבתוב ויכחשו אויבך לך ואתה על צמותימו תדרוך ענין גדעון דמעיקרא לא היו מודים לו שיוכל להרוג וזהו תלמו' בדכתי' הקב"ה וזהו ואלמונע בידך ולבשו' כתכחשו לו ואמרו וזהו ואלמונ' קום אתה ופגע בנו כי כאיש גבורתו זהו ואשר אתה מוליך חרב במלתמה הוא להיות באותך עם האומ' שהיו אומרים מעיקרא שאיך גבור אח"כ יתכחשו לך וחלו פניך שאתה גבור שתקום ותפגע בהם :

מעתה עת לדבר במאמר הקודם ואי לא עסקי ביה אחיו מי לא עסקי והכתיב וישאו אותו בניו ארצה כנען לכאורה נראה דפרי' דהיינו משבח ליוסף דוכה לקבור את אביו יוס' מאחיו ואי לא אישכח ביה יוסף בקבור' אחיו מי לא עסקי לא אפשר דהכתיב וישאו אותו בניו לענין משאו אלא מאי אית לך למי' דכיון דיוסף היה מלך בטל הוא את השם לקבור לבדו ולא יכלו אחיו עמו וא"כ היאך משבחו לומר יוסף וכה לקבור את אביו וקשה דלפי זה היכי משני אמרו ישראל הביחו לו כבודו בגדולים וסוף סוף היאך משבח ליוס' יותר מאחיו כיון דאיננו כבודו של אביה' הוא דעברו :

ורש"י ו' לא ארכביה אתרי ריבשי בתחלה פירש דפריך אחרת מי לא עסקי כלומ' היאך הניחוהו ליטול השם של קבור' וחור ופירשו' ו' לא אם לא כתפסוק בו הם לא היו ממעשקי' בזה הכתי' וישאו אותו בניו וקשה דא"כ פריך דרי' קושי' חדא אישכח דמילת' איך הניחוהו יחיד לקבורו ותו דמעיקרא מאי קבור לענין משאו דכתיב וישאו אותו בניו שהם ג' כ' סיעיו ולבסוף מאי סבו' שהניחוהו יחיד לקבורו וקשה לפי פירשו דא"כ ותו והכתיב וישאו ה'ל' ו' ואפשר דכונת רש"י ו' להכלל קושיא אחת ומ"ש וישאו אותם בניו הו' חווק הקושיא בתחלה הקשה בניו היאך הניחוהו וכי תימא דעשה זואת אביהם דכתיב וקברתני שיהיה הוא הקובר ולא אחר קשה דהכתיב וישאו אותו בניו ארצה כנען והיאך פברו על זואת אביהם שבשם שכתב בצוואה וקברתני ומשמע לך אתה ולא אחר הכי נמי אחוה דחשו ללשון הכוונה ומ"ש בניו וישאו אותו דעסקו ולא חשו נגמ' דהוא כיום הקושיא וחיווקה מאי דקאמר והכתיב וישאו אותו וכו' ותיצאו בגמרא דלענין קבורה שהוא העיקר הניחוהו אחיו משום כבוד אביו שכתבו במלכים וכו' א"כ היאך משבח את יוסף שוכה לקבור אביו יותר מכלם כיון שהניחוהו בכונה לכבוד אביהם ו'ל' שהשם ליוסף הוא

לשים נפשו כפשו מעיקר' לדבר לפני
פרע' מה שלא היה חייב כפי
הדין למסור עצמו בסכנת
לפני המלך משום
כבוד האב
ומאי
דחנן לא
על משה בלבד
אלא על כל הצדיקי'
פי' לא על משה בלבד
נאמר שהקב"ה אוסף נשמות
אבל לא מדמי להו לענין קבורה :

ונחתם דברנו בשלש פסוקים ברכת מרע"ה שהם מעין ברכות יעקב אין כאלו יסורו :

מעונה אלקי קדם' וישכון ישראל' אשריך ישראל' אמר רובם שמים ולא יושב שמי' לרמוז כמו מי שמתגב' על דבר אחר שרוב עליו כך משדר כזה השמים בעורף ישראל' - ואפשר עוד רובם שמים לרמוז מ"ש בפ' וירד ה' על הר סיני שהרכין שכינתו על הר סיני וזהו הקב"ה עשה השמים העליונים שהם ערבות כסום שהגבור רוכב עליו להוליך למקום אחר כך רכב על השמים שלו והרכינם על הר סיני בעורף כדי שיהיה עור ונקל לישראל לשמוע התורה מפיו :

ויגרש מפניך אויב ויאמר השמד כיון למ"ש פ"ק דבסוטה אין הקב"ה כפרע ממלך האומות אלא בשעת שלוחו מן העולם והו' בתחלה גור עליו גירוסין דהיינו שלוח ואחר כך ויאמר למלאכיו השמד : **וזרו** וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב עם מ' ש' שם בסוטה אביה' לא הכיתי לאומה ושניתי בה' ואתם בני יעקב לא כליתם חצי כלים והם אינם כלים וזהו ראו חצבתם לפני ה' כי לאומות ויאמר השמד בפעם אחת אבל ישראל אף שהם בגלות בדד הם בטוחים הם מן הכליה שאף שאין הקב"ה משגיח עליהם בשתי עינים לפחות בעין אחת משגיח בהם בזכות יעקב ולכך נקט יעקב לרמוז מ"ש על זה ואחם בני יעקב לא כליתם : **וישכון** ישראל בטח ק"ק אחאי לא כתב עיני ואמאי לא כתב ישראל במקום יעקב ותו מאי שכל דגן ותירוש דנקט טפי משמע מינים' אמר כפי מ"ש רש"י ו'ל' אפי' שהיו ישראל בדד יחידים לא יתייראן מן האומ' שביאו להכות' שהרי הם רובם' יעקב אביהם שכתב בו ויותר יעקב לבדו ועכ"ו וישראל מלאך ויוכל וכן כשהרנו השבטים את אנשי שבם שהיה מתיירא ונאספו עלי ועכ"ו ולא יוכלו לו ולהכי נקט שם יעקב כי כשהיה בדד ואירע לו ענין המלאך עדין לא היה נקרא ישראל :

אל ארץ דגן ותירוש פי' ושמי' דנהי' לא יתיירא אבל מ"מ צריך אבי להם לבורמים ויוגבים ואם איהם בדד מי יעבור לנו האדמה לזה אמר אל ארץ דגן ותירוש לא אחר חטה וגפן לרמוז שכתביו צדיקים הארץ תוציא הדגן ממורח במה שסופר בסוף כתובות ירעם כלבנון פריו הקב"ה מוציא רוח מבניו ומסיר סולת' גם ותירוש אמרו בסוף כתובות דס' ענב אדם מביא ענב בקרון אח' ומסתק ממנו כפיטם גדול ולזה כתב דגן ותירוש ובהא כיחא נמי דלא כתב שאר מינים דאין הכונה אלא לשבח שלא ינטרף האדם לערוח בזרע' ואילנו לך' נקט הדגן והתירוש שהאחד ראש לאילנו' והאחר ראש לזרעים :

אף שמינו יערפו טל כיון למ"ש פ"ק דהעניות אמר רבא מיערא רויא לאילני מטרא כיחא לפירי היאך התבוא' אמ' כשתהיו צדיקים יהיה חוץ מהטבע כי הארץ תהיה מוציאה דגן ותירוש אף שהשמי' לא יערפו טל ומע' דהיינו רוי' וניחא הצדיקין שיהיה חד לדגן וחד לתירוש וזהו אף שמינו יערפו טל בלבד דהיינו כיחא ולא מער נמי דהיינו רויא מטרא כיחא בלבד ויעיל לשתת' :

או ירצה וננישז דנקט ברישא ישראל והדר יעקב עם מ' ש' רש"י ו'ל' יענק ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב מי נזכר על הצרה יעקב ועוד או' ל' כי לעתיד כשיבואו האומות להתגייר אומר להם ה' ב'מי גר אתך בעניותך עליך יפול בעשירותך והכי לעתיד ישכנו ישראל בטח ויהיו בדד שאי יהיו נקראים ישראל לשון שררה ויהיו בדד שלא יהיו הגוים בשררה והטעם ענין דוגמת כשהיו ישראל נקראים בשם יעקב שהיו בצרה שהיו מכוונים ליעקב מה צעה' זהו ישראל בדד בצרה אף בגאולה יהיו בדד בשמחה ואין לזרים אחס' :

או יראה בדד עין יעקב לרמוז מ"ש ריש לקיש פ"ק דתענית פרנסה ומער בשביל יחיד אפילו שלא יהיה בדור אלא יהיה בדד עין יעקב שהוא עין יעקב שמאיר העולם יהיה סבה אל ארץ שתה' בה דגן ותירוש דהיינו פרנס' אף שמינו יערפו טל דהיינו

תם ספר בראשית : ברוך מאיר לארץ מעששית

בגמרא

ותפתח

ותראהו ותרא מבעי ליה אמר ר' ז' ב' חנינא שראתה שכינה עמו ותאמר מילי העברים זה מנא ידעה וכו' זה א"ר יוחנן מלמד שנתבאר זה נופל ואין אחר נופל והיינו דא"ר אליעזר מ"ד המצפאפי והתהגי' וכו' ראו שמועטין של ישראל לוקה במי' וכו' ויאמר מלך מצרים בילדכן וכו' וראיתם על האבנים ק"ק דברי פרעה מה צורך לו לומר וראיתם על האבנים ותו מאי ותחין את הילד' את הבני' מבעי ליה אמנס כפי התידוך שנאמר דאפילו במעי אמו לא היו רוצות להרדו זה הילדים דבמעי אמו קרויים כן ונפסו אשה הרה ויאחא ולדיה ואין קרוים או בן או בת ויראה שפרעה בא ליענן שלא תאמן שפכת דמים הוא אחד מהמזות שתרבה ואל תעבור לכן אני מיעכסם שלא תמתינו עד שיאלו לאור העולם רק וראיתם על האבנים סימן מסר לפן ותהרבו במעי אמו דהדין הוא ישראל שהרג עובר במעי אמו פטו' והן חשיב נהי דאנו בנות ישראל שאבותינו מקיימי מצות ישראל מקבלה אף שלא ניתנה התורה בנות נח אכן פ' שעל הספק החמור וכו' כ' כמה שלא ניתנה תורה בנות נח אכן פ' שעל הספק החמור וכו' הנאון מהרא"ם ו' ל' בד"ה ולמה נענשו והדין הוא בנן נח להחמיר שכן נח חייב על העוברי' דכתיב שופך דם האדם ואם אנו מקיימי' חורתי ישראל אף שלא ניתנה' הוא להחמיר וכו' לא להקל וזהו ותרד' ותהר' האשה ותלד בן וכו' עד ותפסהו ב' ירחים ותקד בת פרעה וכו' ותפחה ותראהו ותאמ' לה בת פרעה ויגרל הילד וכו' עד כי מן המים משיתכו יס' לדקדק השנוי דברישא קאמר ע"י היאור והדר כתיב בתוך הסוף ומאי אמתה ותו מאי ותראהו ותרא מבעי ליה ותו מאי ילד והנה נער והראב' עז' ל' כתב אבריו שמינים וגדולי' כנעני' ותו ברישא ה' לתאמר מילדי העברים זה והדר ותחמול עליו ותו מאי מילדי העברים בלשון רבים ילד עברי זה ה' ומכאן זה יראה דדרשין בגמרא א"ר יוחנן זה נופל ואין אחר נופל מלבד שישבו מלת זה עוד כיחא להו מלת מילדיהו פ' דקרא מבורת ולדי העברים זה בלבד מתקיי' עליו שנופל ולא אחר ותו מאי ותאמר כי מן המים משיתכו כי אמרה כי מן המים משיתכו מבעי ליה כמו לאה ותקרא שמו ראובן כי אמרה מאי ותאמר דמשמע ענין אחר שאינו נקשר עם הקודם ויר' עם מ"ש בגמרא שבת פרע' כיבאה יודעת שזה הוא הבואל ולכן קראתו משה לאמר שזה יהיה משה פי' מושך לישראל מן הגלות ומזויאס אותו משה לישראל היאור שאין אחר נופל מן הוא והלאה או משה שעתיד להיות מושך ומשה התורה מיד המלאכים ועביה לישראל אבל כרי שלא יבינו המצרי' לשוא' דבר טעם קריא' שם משה ותאמר להטעות כי מה שקריתי לו משה על שם שמן המים משיתכו אבל לעולם שנפסה יודעת מאד שאין טעם קריאת שם משה בשביל זה דא"ר משה מבעי ליה כמו שסדר התחנות משוי' ממין א' אבל משה פועל יוצא שמו' אחר' ולכן לא כתיב כי אמר' כמו בלא לפי שבת' בעת קריאת' לא אמרה הטע' כי מן המים משיתכו אלא הטע' האמיתי אמר' אלא שהגיד הכת' כי לעם הית' אמר' הטע' כי מן המים א"כ אפס' שמה שקראתו משה ולא משוי' עם מ"ש בגמרא ב' ותשלח את אמתה דאשתרבוני אשתרבוני ידה עד אמצע הנהר והו' ותקרא את שמו משה ולא משוי' כי אמרה יס' לי לקרותו משה בשביל וכו' ותקרא הכהן יד' והיה לי כח למשך אותו מתוך המים מאמצע הנהר וזהו כי מן המים לא אמר מן היאור רק מן המים מתוך ריבוי הנהר מקום המי' בדכתיב ותרא את התיבה בתוך הסוף כמ"ש הרמב"ן ו' ו' ותרד בת פרעה לרחוק כי יש מעלות ביאור והנה היא לא היתה יורדת בחריפות הנהר לרחוק וראתה התיבה בתוך הסוף רחוק ממנה ותשלח את אמתה ותקח' הרי שפירש בתוך הסוף באמ' הנהר רחוק ממקומו' וכו' כי מן המים משיתכו פי' שזכותו היתה שבת שיהא מתארכת

ורועי כדי שאוכל אני להיות מושה אותו מן המים והו' משה שהיה כפנה להיות מושה ורועי ומאריכו דוק :

ותשלח

את אמתה בנ' ד' דרשו חד אמר שפחה וחד אמר ידה מ"ד שפחה מדלא כתיב ידה ורבנן אמרי בת פרעה מצורעת היתה וכיון שלקחה התיבה כתרפא' ק"ק מאמ' ורבנן אמרי כאלו אתו לאפלוניא קמאי כפי' מלת אמתה והא' ליתא דממה כפסך או כהר דאמתה הוא ידה או שפחה ויראה לי דרבנן אתו לאפלוניא וכדרי' דלעולם אמתה הוא ידה וכו' ליכתוב ידה לזה מתרגים רבנן תירך אחר את סברת דנקט לשון אמתה במקום ידה לרמוז שנתארכ' דה' און כן אלא נקט לשון אמתה לרמוז שבת פרעה מצורעת היתה וכיון שלקחה התיבה כתרפא' דרש אמתה לשון מיתה שגלח' והשליכה כרעפה שהיתה נדמת כמתה ויש סוך לדרך זה ממ"ש בדרכות ג' חנה אס' ראה תראה בעני' אמתך ג' אמתות הללו למה אמרה חנה ג' בדקי מיתה ופרס' יו"ל אמתך לשון מיתה :

ג' ירחים בגמרא מס' כוטה רובו של ראשון ורובו של אחרון ואמצעי שלם וקשה דא"כ בצרי להו מה ג' חדשים ט' ו' ימים והיכי כתי' ולא יכלו עוד האפיונות וכו' וימי' ותרא' ושאר דסבר דה' ד' דהמצריים היו מחפשים על המעבדות חקף בכניסתן לט' חדשים וילדות קודם מלאכת החדש ודכתיב רש' ו' והמצריים באו לכוף ט' היינו למ"ד בו' בניסן היה אותו היום : ותרד בת פרעה ותפחה ותראהו ויראה בעיני ענין ככון עם מ"ש בגמרא בענין האכסופיו' ל' אמר רבא מאנא מהול אין בו משום אסופי דכיון דטרחו ביה לממהליה לאו אסופי משלטי הדמיה פי' רש' ו' ל' כפי לשון אחד שאבריו גדולים ושמינים ככער ודאי שאינו אסופי כימי שכולד מונות אין הכואני מצוי עמה ב' חדשים אחרונים כדי שיא הולד מזורז ומלובן שייך משחא ומלי כוחל או תלי ביה קמיע אין בו משום אסופי בחריפות' דהרא' מקום שהספימות עוברות כיון שהטילו אותו דאמצע הנהר מקום שהרבים עוברי' ודאי שאינו אסופי' וכבא' א' הענין עם מה שכתבו בש' הרמב"ן ו' ל' כי מאמר ותרא התיב בתוך הסוף שראת' באמצע הנהר רחוק משפת הנהר היא שהיתה והאריך הקדוש ברוך הוא ידה אשתרבוני אשתרבוני ידה להשיבונו וזהו ראתה סימן אחד שהוא כשר ואינו אסופי :

ותפתח

ותראהו את הילד פי' ועוד סימן אחר ראתה בו שהו' כשר ואינו אסופי שפחה התיבה וראתה שכיב' כמו שאו' לוראית שהכנינה הוא ניהו מ"ש שראתה מהול וזהו ותראהו ולא כתב ותרא רמו' שראתה ה' עמוד דהיינו שמו יתברך ע"י המיל' מזה שפטה דרעתה מדטרחו לממהליה ש"מ דאין אסופי ואפי' למ"ד כולד מהול מדטרחו להטיק ממנו ברות' אמר עוד והנה נער ויבא הטבל לשון רבי אברהם ו' ל' אשר קמהו עליו באומרו אבריו גדולים ושמינים ככער דהיינו משלטי הדמיה ככער ומוה ראתה סימן אחר שאינו אסופי כמו שאמרו בסוף קדושין ולפי דעת ר"ל שאמרו והוא נער ששקח לו אמו חופת נערים מדאנה פן ימות בלי חופה זהו ותחמול עליו פי' כיון שראתה בת פרע' שחמלה עליו אמו במה ששקחה לו חופה בתיבה כי נכמרה רחמיה עליו שפטה דרעתה שאין זה אסופי דמי' לרין הנזכר בגמרא תלי ליה קמיע או חומרתא או תאמר בת פרעה ודאי כינה הילד הוא משגי עברים בין מזד האס' כמא' בת פרעה ודאי כינה הילד הוא שחמלה עליו לעשות לו חופת נערים מחמת חמלה או ותאמר בת פרעה דראתה כל אלו הסימנים מילדי העברים זה ולא אסופי : ותאמר לה בת פרעה לבי ותלך העלמה או' ל' בנוריות יבא העב' מסכים עם מה שהוא הדין בענין אסופי בנזון שערין הוא בשוק אמו באמנת' כחסף מן השוק אינה באמנת' זהו ותלך העלמה בנוריות לקרא' לאס' קילך שתקף ותעיד על בנה קוד' שתשאקו :

אחד וזהו ייתור מלת את המצרי יתירא לומר שאם יכול להמיתו היה בשביל שהוא מצרי ולא ישראלי :

ויאמר משה לשבת הכל מקשים היאמין כי יסופר שמרע"ה נתפייס לתת הבן הראשון לעז"ר כמ"ש במכילת' ומה נס שאו"ל צפ"ו יבא הרועים ויגרשום לפי שיתרופר בעז"ר ואפשר לקרב הדבר קצת עם מה שאו"ל צנמ' כל הדר בח' צ"דומה כמי שאין לו אלוה שגאמר לאמר לך עבוד אלקים אחרים וזהו יתרו פחד פן לאורך ימים יקח ביתו ובניו ויוליכום כמו שעשה יעקב לכך השגיגו שהבן הראשון הנולד לו אף שילך הוא וביתו אותו הבן ינחמו אצלו כדי שבו יתנחם עמו כאלו רואה את אמו וזהו לעז"ר שכתב כי בהיותו נשאר בח' לאכלו עובד עז"ר ופחד יתרו שכיון שמרע"ה דעתו ללכת לא"י אולי יוליך לבנו ולא יהיה ליתרו שום דבר מנתו שיבא אצלו לזכרון ולקמן בפסוק ותקח אפרה צור נדבר עוד בזה : **ויאמר** ה' אל משה מזה בידך ויאמר משה ויאמר השליכוה ארצה וכו' ויהי לנחש : או"ל בספרי שני סמינין בידך נחש ומצורע אחד שלי ואחד שגך וידבר העם באלקים ובמשה וישלח ה' בעם את הנחשים ומי שמדבר מן לוקח נזרע :

אמנם רש"י ו"ל כחש שפלעון לשון הרע שאמר משה רע"ה שתפס אמונות הנחש : וזהו יובן בפסוק עשה לך שרק ושים אותו על נס והיה כל הנשך וכו' ויעש משה נחש נחושת וישמהו על הנס והיה אם נשך את איש והביט את נחש הנחושת ומי ק"ק מאי והביט וקודם כתב וראה ורש"י ו"ל תיקן זה דהת' כתיב כל הנשך אפילו נשך כלב ולכך בראייה בעלמא בני לחיות אצל כאן נשך נחש צריך הצטע מעליית' חזקיה למה כתב הנח' בה"א הידיעה ואפשר דה"ק דהדרך הוא דמאן דעריק ליה חיויא דרבנן על דעבר דבריהם ודאימיית הגיד הכתוב כי סגולת נחש הנחושת היה כי אפילו אם נשך תחש הידוע שהוא נחש דרבנן כיון שהביט אל נחש הנחושת ומי :

או אפשר בהפך ובדקדק מלת את איש יתירא דהוא סניד לכתוב' והיה נשך הנחש והביט אמנם יאמר עם מ"ש בגמרא אין ערוד ממית אלא חטא ממית מעשה הערוד נשך לר"ח בן דוסא ומת הנחש ו"ש קודם עשות משה ע"ה נחושת הייתה מכת הנחשים כוללת אפילו בנדיקים בעון הדור אבל בעשותה הפינח נחושת הועילשאם נשך הנחש אל איש שספס אל איש הוא צדיק או בהיותו הצדיק אל נחש הנחש היה מי אצל איש נשך הנחש אל אדם שאינו צדיק אם הביט אל נחש הנחש לא היה מי וק"ק אומר על הנס בה"א יתירא דקודם אמר ושים אותו על נס אמנם אמר על הנס לרמוז שהוא מלשון נס ופלא מדכתב הרמב"ן ו"ל בפ' התורה כי דרך העולם נשך הנחש בראותו דמות הנחש יסתכן וכן אם נשך כלב וזה הדבר היה גם בתוך נס כי בראות הדבר הנשך לא די שלא היה מת האדם אלא אדרבה חיוו ויהי' מהלמעלה מהנחש ופלא :

והמכונן לפנינו ואמרנו ו"ש ויעש משה נחש נחושת למה נחושת לפי שלשון נופל על הלשון ויראה דאו"ל במקום אחר אומרים לנחש מפני מה אתה נשך והשיב ולי אחס שואלים אמרו לנחש הלשון נמאש שהמדרש ל"ה נחש הוא לכך עשה הנחש של נחש שירגישו כל העם ויאמר מה עשם נחש נחושת ולא של דבר אחר לרמוז שלשון נחושת נופל על לשון נחש כדכור לעשות תשובה מעון נחש שהוא לשון הרע שהנחש נחש להכרי' את האדם על זה וכונתו יתבאר להוכיחו כי לשון הנחש נופל על האדם לנכסו על עון הלשון הרע וזהו שגיה וכתב והביט לרמוז דלאו בלבד בראיית דמות הנחש היו חיים אלא היוצריים ג"כ הצטע להביט אף אנו נאמר והביט שהוא בהצטע שכל כיוהמי יתק' לבו למה היה של נחושת לזכור שעון הנחש נופל על הלשון פי' על עון הלשון ויחזרו בתשובה ואין הפאונה לומר בשביל הלשון בעלמא שנתח ונחושת שוים : וזהו יובן מ"ש וכו' נחש מחיה אלא כל זמן שהיו מסתכלין היו מתרפאין : וק"ק בראייה בעלמא שהיו רואים נחש נחשת היו נותנים אל לבם לשב' אלא שהיו מסתכלין העצ בעין שכלי לומר למה היה של נחושת ולא של ד' אובדאי שהי' הטעם משום דלשון נחושת נופל על לשון נחש וזהו אומרים דמה לבו אם לשון נחושת נופל על לשון נחש בדרך הלשון בעלמא אלא דהיי' בזה מעייני' ישראל ואומרים בלבם שכוונת ה' יתבאר להוכיחו כי לשון הנחש נופל לנשך על הלשון הרע ודוק :

שתאנו בת פרעה ותוליכנו לביתה שאח"כ לא תהיה כאמ' אמו וגם אמר בסוף כי מן המים משיתיהו ולא אמר מן היאור פי' אל תתשבו שהוא אסופי שהרי מן המים מתוך עומק המים שהספינות עוברות שם משיתיהו :

ויפן בה ובה וירא כי אין איש ליישב כפל בה ובה : גם מלת וירא שאינה צודקת אלא מלת כי אין עוד שלכך דרשו שאין צדיק עתיד לזאת ממנו דהיינו הראייה לבית לא החושיית שנכתב זה דרשו שיאמרו ממנו המקלל המזכיר בסוף הפרשה :

ובין דאקא לידן נתימא מילתא דנרמסו כמסוק וו"ל ויא' בן אשה ישראל והוא בן איש מצרי בתוך בני ישראל כבר ידעת שמלת תוך הוא עשרה כמו שדרשו סוף בן סורר אתיא תוך תוך והו' בן איש מצריהו הוא היה מושל בתוך עשרה מישראל כמ"ש ו"ל כל נוסח מצרי היה ממונה על עשרה שוורים :

גם בפסוק מי שגך לאיש כתבנו במסכת סנהדרין : **ואפשר** עוד עם מה שהוא הדין בדיוני נפשות אינו דין אלא"כ הוא כמון מפי מוחה של א"י שהסמיכו והו' מי שגך לאיש שנתן לך שמחה אפי' ש' אבותיך חתמים גדולים בארץ בעינין ואחיה לא ראייה היך תוכל להיות שר ושופט עלי לקנסני לקצץ ורועי כמ"ש בסנהדרין רב הונא ק' ידא ואם אתה רוצה להרגני כאשר הרגת את המצרי אין הכדון דומה לראיה לפי שאתה בלבד הוא האומר שאני חייב מיתה ובדיוני נפשות בעינין עדה שופטת ועדה מצלת ואם הרגת את המצרי על פיך בלבד שאני התם דהוא בן נח דנכרה בדיוני א' ובעד אחד אבל אני ישראל וזהו אתה אומר פי' יחידי ואין לזרים אתך : **ויפן** כה וכה הכל נתקשו בזה מאי כה וכה ומאי כי אין איש ובר' מאי דכתבתי בזהב עולם ורצוף אהבה עוד לאלוה מילין :

איבעית אימא עם מאי דברכינן שהוא איתתא דהוה בעי בעלה למטע' מהנהו המרי דעמינו חיויא אתא נואף ואמר לבעל לא תיטעום מינייהו אמר דבא איתתא שרייה ופריך בגמרא פשיטא ומשי מהו דתימא עבר איסורא והאי דקאמ' הכי כי היכי דלא תימות וכו' עלה מים בגוים ומתקוקמ' צ"ב וזה יובן ראה מרע"ה הלוה הרעע של מצרי מה עשה לו בבית שזינה עם אשתו עיין מרע"ה וראה בעין שכלו ואמר לזה הרעע אני הורגו שאני יודע שלכסוף יהיה רודף אתה הישראל ויהרגהו כדילגונות תדיר עם אשתו והבא להורגו השבס להרגו שזה רודף הוא ואמר ויפן כה וכה לרמוז שראה פשטי חלוקות דאיכא התם בגמרא בסוף נדרים האחת סברת מהו דתימא דמי שהוא נואף בעי דלא לימות בעל כי היכי דלעטום טעמא דאסורא כדכתיב מים בגוים ומתקוק וכפי זאת החלוק' לא היה חייב מיתה המצרי דאדרב' רוצה בקיימו של בעל האשה המנאפת ויש סברא אחרת והוא הקמ' בגמרא דקאמר במסקנא דמי שהוא נואף רוצה להמית הבעל וזהו ויפן כה וכה בשתי האדריין וירא בשכלו כי אין איש פי' כי הבעל הרי הוא כמי שנהרג ואין האיש בביתו ודאי זה שהוא נואף יהרג את הבע' ולכך ויך את המצרי כדין רודף קודם שיהרג הישראל וכן או"ל צ"ב כד' כיון שהרגו המצרי שידע בדב' ה' מכה בכל יו' ו"ש מכה ולא הכ' :

או אפשר עם מ"ש פ' ד' מיתות כל הקוטר לועו של ישראל אלא כאלו סוטר לועו של שכינה זהו עיין מרע"ה בתורת ישראל ובתור' בני נח וכפי השתי תורות נסתפק אם חייב מיתה דהא לא כתי' אלא סוף דס' ולא הכאה בעלמא וירא כי אין איש אח"כ ראה ועיין בעין שכלו כי זה המוכה אינו אלא כלומר כיון שהוא ישראל ולא בן נח אין לו דין אדם אלא כיוכל דין אלוה כמ"ש בגמרא כאלו סוטר לועו של שכינה והוה ליה מנרד' השם דחייב מיתה ואם אמרו דמכה איש בזהבא בלבד אינו חייב מיתה היינו בניו בניו אבל בני ישראל היו כסוטר לועו של שכי' ח"ו וחייב מיתה ועניו' דעתיכו כמ"ש בסנה' גוי שהכה את ישראל חייב מיתה עיין בתאופה לעינים :

או אפשר דרך חו"ל שפירשו ויפן כה וכה בשלכים המקיפין אותו נמלך אם חייב מיתה ולדעתם קרא למלאכי' בשם איש ע"ד שכתב בה' יסורי התורה שיש עשר מדרגו' במלאכי' והנמא' אלא בני אדם נקראים אישים והו' וירא כי אין איש שאין שום מלאך מהנקראים אישים מהפך בזכותו ואף שהדין הוא בזה' סנהדרין' כי אם פתחו כולם לחובה פוערין אותו י"ל דהיינו דוקא בישראל משום דבעינן עדה שופטת ועדה מצלת וליכא אבל גוי נהרג דייק

פרשת שמות

מה זה בידך כתב מזה במלך אחת למחנה מה שאז"ל שמ' סאה היה משקל המטה והוא זה שבירך כ"כ בפירוקי ר"א א"ר יחודה בר אמי המטה הזה משקל מ' סאה היה ואפשר דמהכא נפקא ואפשר לפי זה מה זה בידך אחת במקש אות ומהלך אות גדול מזה שמאוי מ' סאה שזריך לישא על כקף אחת כושא בידך והוא מה עושה זה בידך והיה ראוי להיותו על כקף ויאמר מטה לפי דעת ר"ל אף ויאמר זה הוא דברי ה' יתברך ואמר ראוי לרדותך במטה :

ואפשר מזה לשון מלמד ומורה ע"ד הכתוב כן יזה גוי' רבים וע"ד הגמרא מזה בן מזה יזה ויוזן עם מש"ל ואת המטה הזה תקח בידך אמר לו הקב"ה למשה אם אין אתה רוצה לעשות שליחותי מקל זה עושה שליחותי אלא אני רוצה לזכותך וכן דרשו פ' לקול האות מלמד שהמקל היה מדבר וזה מזה בידך פי' אם לא תדע איך תעש' המטה בעצמו יורה לך מה תעשה וזה מזה בידך פי' המזה והמורה לך בידך הוא :

ורידה אם לא יאמינו וכו' ק"ק מאי אולמי' דהאי אות מהראשונים ויראה דכל מעשה כשפים נבדקים במים כשנשכר בקרקע כעובדא דההוא איתחא דחאו דמרחשן שפוטתיה דההיא גויה וספך הימם ועשע עקדבים וכן אמרו שם מי איכא דזינן מדי הכא ולא משטו למיא למברקיא ורוק : וירי' בדרך במלון ויפגשוהו ויבשק המיטו כפי לשון היגיונות בפסוק ויחל משה לשבת עם הא' שנשבע לו שהשן הראשון הנולד לו יהיה לע"ז ועל דבר זה נענש משה שנאמר ויפגשוהו ה' נראה מלשון זה שהיה זה הבן שאל צפור ברשום שלא היה מהול ובשעת הסכנה שהיה בדרך קטרגו השטן שמא מקום לגבות חובו : וזהו יהיה לע"ז פי' על דרך שאמרו עבודה שיהי וזה לו שהוא דבר זר לעיני האדם שיתנ' מרע"ה שהבן הראשון לא ימול אותו כדי לקחת אשה אמנם מרע"ה עשה זה כי בלא זה התנאי לא היו נותנין לו כפורה שהיתה בתו וזהו ורצה לקיים מצות עשה דפרו ורבו דאלים ובטח שאם הוא לא ימול אותו שצורה הוא צדקת וימול אותו : וזהו אף הטעם שאמר כי חתן דמית אתה לא ימול אתה וזהו אמר לא ימול אתה וזהו אמר חתן דמי' למולות פי' מעיקרא מלה אוקו על הפסוק דמיביב לה דילמא מה שרצה המלאך לבלוע את משה היתה לסבת שגורה לחמו שהבן הראשון לא ימול אותו ומאז מקום לפגוע בדרך וא"כ כיון דמשום הכי היא לית ליה תקנתא ח"ו למשה אף שפורה תמול אותו אודלמי' הטעם שפגוע בו המלאך היתה לסבת שהבן אינו מהול הא אם יהיה נמול לא יסתכן מרע"ה לכן ויתקח צפור וזר ותכרו' ולא משה לפי שנשבע והשליכו לרגלו ואמר לו חתן דמים אתה לי כי זה הוא שאל וכיוונה במלת לי לומר למלאך שאל אתה הורג את אישי בשבלי כי כדי ליקח אותי הוכרע לי שבע לאבי שלא ימול את בנו או דלמא מה שאתה בולעו הוא לסבת שלא היה בני מהול ועכשו שאלתיו הרף ממנו וכשראתה שזיך ממנו או הבינה חתן דמי' למולת משה שהי' מסוכן חתנו לא היה בסבת המילה : ומאנתי צפי' בילקוט בשם ד"ב צפי' ויפן כה וכה וז' ומהם בן ע"ז שנה ויקח את צפורה ותהר ותלד בן ויקרא שמו גרשם רק לא מל את צפורה ערלתו בגורת רעואל חותנו הרשע ש' שהיה לע"ז היינו שלא ימול אותו ובטח בצפורה הצדקת שהיא תמול אותו : (ונפרש עוד ושיך למעלת המילה)

גרסין במשנת דררים א"ר יבועש בן קרח גדולה מילה שלא תהיה למשה הצדי' עליה אפילו עשה אחת : צ"ע דהא תניא בגמרא בשם ריב"ז גדולה מילה שכל זכויות שעשה משה לא עזרו לו בשעה שנתרשל מן המילה שנאמר ויהי בדרך במלון וכו' וריב"ז שנתרשל שהיה לו למולו קודם צאתו לדרך ובשלמא לר' יוסי פליגי עליה ואמר שנתעסק במלון תחלה כיחא דמשע' עסקו במלון עד שהיה נדעתו למולו אפשר שלא היה אפי' עשה אחת אבל כפי סברת ריב"ז הכי תני במתני' אפילו עשה אחת : ויראה דכלל גדול הוא לפעמים התנא או האמורא הרב ביה לגביה צדקתה ובבביתא קודם שחלק עליו ר' יוסי שאמר פי' ח"ו שמה שנתרשל היה סובר רבי יבועש דנתרשל וזמן רב היה המילה אבל אחר דמשע לחבריה שחלק עליו קבל דבריו ובשכנו דבריו במשנה היינו אחר שהורה לחבריו ר' יוסי שמה שנענש הוא מפני שנתעסק במלון תחלה לזה שנינו עשה אחת וזהו כיחא תני כמה דעות ולא תני דעת ר' יוסי שמוכר בבביתא אלא ודאי ריב"ז מתני' הוה הוה סברת ר' יוסי דבביתא דידע מתני' דריב"ז ק' הדב ביה לגבי חבריה :

ואמנם רש"י וצ"פ התורה נראה דר' יוסי בבביתא שאמר ח"ו שמה שנתרשל לאו לאפלוגי על ריב"ז איתא מלל

קחני אמר לו ר' יוסי ש' מ' שבא לפרש דמה שאמר נתרשל משה לא בכין ח"ו שנתרשל מזה אלא שנתעבד עשה אחת על עסקי מלון כן נראה מבין ריב"ז ויני רש"י ו' ל' דכתיב שתי הסדרות יחד ו' ל' ויבשק המיטו על שנתרשל נענש תניא אמר ר' יוסי וכו' ואי פליגי הל' ל' אבל תניא אמר רבי יוסי : **והגאון** מהרא"ם ס"ל חמה דקשיא רישא חסיפ' דנתחלה אמר אמול ואזא בכנה הוא משמע שבוטחו שלא למול אותו עד שיהא במצרים והדר קאמר שלא נענש אלא שנתעסק במלון תחלה משמע דהיה דעתו למולו אחר עסקי מלון : ולא ידעתי מי הנד לו דמרישא משמ' שלא היה דעתו למולו עד הכנסו למצרים והא ליתא דלא תלי עמיא אלא מפני הסכנה וכבר השמיענו רש"י ו' ל' דבמלון האחרון ליכא בכנה וא"כ הימא כך היה דעת משה מתחלה למולו במלון אלא לא נענש לא בנתעסקו בעסקי מלון תחלה : **תו** צריך עיון במה שמה עוד ו' ל' אף קשה איך התיר לעבור על מצות עשה דמילה במקום סכנה והרי עדין לא ניתנה התורה דכתיב וחי בהם ונראה דאשטמיתיה לגאון מתחתי קולמוסו הא דברסין פ' בן סורר ומורה ד' בן נח מצאו' על קדוש ה' וא' תוהא וחי בהם בישראל כתיב כונסם לומר דפשיט' דבן נח דלא כתיב בהו וחי בהם ימארו עצמם לסכנ' ותירצו דלמי' וחי בהם לא אצטרך להתיר ישראל דאף בן נח מותר לעבור במקו' סכנה ולא כתיב וחי בהם אלא להוציא שאר מצות מכלל רוצח דלא כילוף מיניה ומ"ש התוספות לשון דלמא לאו משום דמסקפא להו אי בן נח חייב לעבור במקום סכנה דפשיטא דאינו חייב תדע לך דלפי מאי דפשיט' ש' לדבר הזה יסלח ה' וכו' בין למאי דברים שהכל הוא פשיטות בין למאי דברים דחיהא בצנעא וכו' דכתיבו התוספות שם כולו ומודו דצנעא מיהא אף בע"ז מותר לבן נח לעבור אף דחי בהם בישראל כתיב ובעיית הבנין ליתא אלא אי בן נח מצווה על קדושה' או לא ונאמי דכתיבו התוספות לשון דלמא הוא כלפי דלא ידעין הא' חיי בהם למאי אצטרך למכתביה בישראל אחר דאפי' בנן נח שרי לעבור במקום אונס כלפי זאת בתבו דלמי' י' ל' דאצטרך מלת וחי בהם דלא כילוף שאר מצות אבל דרין דין אחת דבן נח מותר לעבור במקום אונס בצנעא בין מהבעין דרבינו אי מצינוהו על קדושה' ל' ל' ויבטיע דריק מיניה אי מחוייב למכור עצמו כן בן נח במקום אונס וכן הפשט דקאמר ח"ו וכו' קאמר הא בצנעא גם הרמב"ם ו' ל' בעשירי ממלכים כתב בן נח שאנסו חנם לעבור על אחת ממצותיו מותר אפי' בע"ז משמע דאמרינן בהו וחי בהם א"כ מה הקס' הגאון ו' ל' היאך התיר למשה לעבור על מצות מילה : **עוד** שנינו שם במשנה גדולה מילה שכל המצוות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שאל שנאמר התהלך לפני והיה תמים משמע דאין האדם נקרא שלם אלא עם המילה וקשה דהכי כתיב בנח איש צדיק תמים כיון שלא מל ואם נאמר דה"ב אמר אה"כ כי אוחך ראיתי צדיק לפני ולא הזכיר תמים כבר אמרו ו' ל' לזה לפי שלא היה בפניו גם דוחק לומר שנה מדעתו בלא זיווי נמול שהיה אז' ל' על דבריה שלא נבעלה אשה למחול תהלה כמוה גם דוח' לפרש דתמים חזר על מלת צדיק שהיה תמים בצדקו ובאלו כתב צדיק נמור : **לכך** יראה עם מ"שמה פעמים בגמרא אמר רבי יורא כל הראוי לביילה מביילה מעבכת בו וכל שאין ראוי לביילה אין בילה מעבכת בו וזהו אברהם שנאמר על המילה שזמן היה למילה שיכתב עד אותו זמן כמ"ו ו' ל' צ"פ לכל ים וזמן א"כ לכך מילה מעבכת בו שלא ליקרא שלם עד שאל אבל נח שבזמנו לא הית' מצות מילה ראוי להכתב אין מילה מעבכת בו מלהקרא שלם :

תו יש לעיין דלמא לגבי אברהם שלא נטעו על תרי"ב מצות אף שהיה מקיימם מדעתו לא נקרא שלם עד שקיים מצות מילה משום דאותן מצות שמקיימם בלא זיווי אין לו כ"כ סכר עליהם כיון שאינו מצווה ועושה אבל לגבי ישראל שעל כל המצוות נטעו א"כ היכי פשיט מאברהם דלא נקרא שלם האדם עד שאל לעלמא וכי תימא דאף אברהם נטעו על' מצות ואפי' לא נקרא שלם עד שאל א"כ קשה דלא תפשו דגדולי מילה אלא יותר מו' מצות ובי דייק בה שפיר איכא למימר דלהכי נקרא שלם במילה יותר מו' מצות דקאמר בגמרא כ"ד מיתות גבי הא קאמר גוי שכתב חייב מיתת פריק ולחצה גבי מצות ומשני ההם שב ואל תעשה וא"כ לכך נקרא שלם במילה שהיא מצות שקיים בה קוץ עשה :

תו יש לעיין במאי דקתני גדולה מילה שכל המצוות שעשה לא נקרא שלם עד שאל ולא הל' אלא שכל המצוות שעשה או עם כל המצוות שעשה לא נקרא שלם דקתני בבביתא אבל מלשון שכל המצוות שעשה לא נקרא שלם משמע דהמצוות עצמן לא עשאן בשלמא

תמים תהיה עם ה' וזוהי ביחוד שהביא רב יהודה פס ק ויוצא אותו החוצה לרמוז דהאי והיה תמים הוא פירושו מאות ותהא שמים אסתח כי היכי דהאי ויוצא אותו החוצה הוי כעין זה וזוהי יישב שנקרא נח תמים אף בלא מילה ודוק לפי שלא היה הולך באצטגנינות :

והגאון מהרא"ס ו'ל כתב על מה שכתב רש"י ו'ל אברהם אינו מוליד אינר ל' שראה באצטגנינו' שלא יהיה לו בן כלל שהרי הוליד ישמעאל אלא שלא יהיה לו בן דיק' וזה הפך ממאי דגרסי' סוף שבת ו'ל אמר ליה מאי דעתך דקאי דיק' במערב מוקמינא ליה במזרחא פ' שם דבמערב הוא קר ואינו מוליד :

ונבא לבאר הפסוקים ותקח צפרה צור וכו' עד אז אמר' חתן דמים למולות לא אחרך בקשיות ונאמר בתחלה על פי דרך המתרגם ו'ל דתחלה כתב דמא דמהולתא דקין אחיהב חתנא לנח ואח"כ תרג' באזאמרה ו'ל אלולי דמא דמהולת' אסתח' חתנא קטול מלבד מה שהוקשה לנאון מהרא"ס ו'ל דבדריו עוד דקדק דקדוק דק כמה שניה לשון הכתוב שכתב אחה לי והוא תרגם לנח בלשון רבים : **וירצה** לומר דכיון דנחליו בנדר' תנאי חד אמר דהמלאך רצה לבלוע למשה על שנתרשל מהמילה וחד אמר ח' אלא לאותו חינוך רצה לבלוע והמתרגם רצה לפר' ככולו תנאי בתחלה בלע לחינוך מראשו ועד רגליו ועד ראשו להורות למשה וצפרה כי בשביל המיל' הסער הגדול הזה ולכן ותקח צפר' צור וזוהי סר המלאך מעל החינוך לכך אמרה בתחלה כי חתן דמי' אחיה לי ופירש המתרגם דמא דמהולתא אחיהב חתנא לנח פירש לי ולבעלי שלא בלע :

וירף ממנו האריך הכתוב במלת ממנו דהוא כפי דליכתו וירפאו אמנס כתב ממנו דלויקא ממנו שהוא החינוך וירף אבל עדין לא הלך משם אלא בלע משה על שנתרשל או בראותה שבלעה את חתנו שהוא בעלי דמא אבל אחר אלולי דמא דמהולתא אחיהב חתני שהוא בעלי דמא אבל אחר שגלתי בשביל הרישול בעלמא אין כדאי שתמיתנו וזוהי יישב המתרגם ב' פעמים שכתוב חתן דמי' על החינוך וחד על משה : **ובפני'** מה נענש על שנתרשל וכו' הנאון מהרא"ס תמה דקשי' רישא אחיכא ועיין שם ומהי הנדר לו דקשיא ה' ה' ק' אמ' משה מתחילה כיצד אעשה אמוץ ואעשה הקב"ה אמר שוב מצרימה דמשמע מיד כיצד אעשה אלא ואקיים מאמר ה' ובשאלך ליסע סמוך למצרים אמוץ אותו שבאותו יום אני הולך למצרים ולכא' סכנה דמעיקר' כן דעתו לא נענש לפי שנתעס' במלון תחל וצרו' :

ובפשט' הכתובים נאמר ותקח צפרה צור ותכרות וכו' אמרו בפרק שני דע' ו'ל מ' דאש פסול' דמאי דכתי' ותכרו' היינו דאיהי' אתחלה ומשה אנמרה למילה ואפשר דהיינו מילה ופריעה דמל ולא פירע כאלו לא מל והו ותקח צפרה צור ותתחלה לכרות ואח"כ ותנע צפרה החינוך לרגליו של משה כדי שיפירע אחר שאמר' צפרה חתני שהוא משה חייב דמים אחה לי פי' בשבתי שאני הייתי המוהלת שאני אשה ולא אחה או בנזויה נמר משה המילה ולא הוצרך הכתוב לבאר כי באומרו שהגיע החינוך לרגליו של משה היה כדי שימזור המילה : **וירף** ממנו פי' שראתה שע' המילה נתחוק משה כ' על המלאך עד שהוצרך לומר לו הב' הרקמאך שראה להרגו כמ' בנדרים ומלת וירף חזר על מלת חתן שהזכיר שהוא משה שהחתן הרקמאך וירף חתני פי' שראתה שהוא משה היה ראוי למות נעשה חתני איש דמים והורג שהיה הורג למלאך אם לא אמר לוה' הרקמאך אז כפי סדרת' ש' אומרי' שם בנדרים לתמה הרב ודייק מלת מימור' ריפ' אבל לתמה הרב וזה חתני נתגבר וראה לשפך דם המלאך והסבה היא למולת פי' בשביל שגמר המצוה והוולמות לשון רבים דכתיב בתורה המול ימול אחד למילה ואחד לפריעה ואני הייתי סבורה דעיקר המצוה עשיתי אני שהיא המילה שנצטוה בה אע"כ כמ"ס בנצמות אחד מ"ד פריעה לא נצטוה עליה אע"כ אבל עכשו שראיתי כי חתני שהוא בעלי בשביל שעשה הפריעה נתחוק על המלאך עד שהוצרך הכתוב לומר וירף ממנו דאין אומרים וירף אלא למי שהיה מוחזק בו מכאן הבנתי למולות אחת ב' מולות שנאמר לאש"ה המול ימול דהיינו כמ"ד פריע' ב' כ' נצטוה אע"כ ולזה חתני עשה עיקר המצו' :

ואפשר עוד אזאמרה חתן דמים למולות פירק שני דע' ו'ל איכ' פלוגתא מילה בנוי ממין שהיא פסולה חד דר' המול ימול וחד דר' מולת' את דר' חתני תמנו' ופרכינן מאי בינייהו ומשני איכא בינייהו אשה למ' מהמול ימול אשה כמא' דמהולת דמיא וע' ד

בשלמת' : אמנס יראה עם הדין גוי העוסק בחורה חייב מיתה וה' גוי העוסק במצות ישראל כ' אע"כ כל המצו' שעשה שעתידין ישראל לעשות לא היה נקרא שלם בהם עד שיטול שבר עליהם אפי' כאינו מצווה ועושה דכיון דהוה ערל עדין גוי מיקרי אבל כיון שגמל נחש בשרא'ל במור וזוהי שלם ונטול שבר על כל מצות ישראל שקיים מדעתו : **וברהא** נחא מה שנקרא תמים נח ואף בלא מילה מא' דהאי כדכונה והאי כדכונה נח שלא נאמר בו שקיים מצות ישראל כ' נקרא תמים כי הו' מצות שנצטוה קיימם בשלמון' אבל אברהם שכתב בו וישמור משמתי וכו' ודר' ל' אפילו ערובי תשבלין א' כ' לא נקרא תמים דהיינו שלם בכל מצות ישראל שהיה מקיים כל זמן שהיה ערל דהוה בנוי שאין לו שבר אבל כיון שגמל נקרא שלם ותמים על מצות ישראל שקיים בנצומו הטוב :

וברהר' פינעו ו'ל הקשה דמ' ל' דבריייתא דמאס המיל' נקרא תמים דלמא מאסו שהיו חסר אותה המצוה ואין הכי נמי דאם היה חסר מצוה אחת לא היה נקרא תמים עד עשאה' ואפשר עם מ' ש' הרמב"ם ו'ל ה' מלכים ארס הראשון נצטוה על ו' מצות בא נח הוסיף לו אבר מן הכי בא אברהם הוסיף לו מילה ואי אמרת דמאס חסרון מצוה אחת לא נקרא תמים עד עשאה' א' כ' כס' שלאברה' כשהוסיף לו מיל' אמר לו והיה תמי' ע' ש' אשתנה בריתי ביני וביניך הכי נמילנח כשנאמר לו אך בשר בנפשו ה' ל' והיה תמים משום דאם חסר מצות אבר מן הכי הראויה לך אלא ש' מ' דאין ראוי ליקרא תמים אלא בקיו' המיל' ולא על מצוה אחר' : **ואת'** שהרי נח נקרא תמים אף בלא מצות מילה ו'ל דלדידך מי כיתא בנפול דמתני' תיקשי הא לכ' כדכתבינן לעיל וצריך לומר דבפירוש תמים איכא תרי משמעו' או בלא מוס או תמים שאין בו שום חסרון שם בנח פי' תמים ר'ל בשלמות וד' התם דכתיב דאין תמים ולא כתיב ותמים דמלת תמים חוזר על דאין שהיה תמים ושלם בנצדקו במצות שנצטוה היה מקיימם בשלמות בלי שום חסרון אבל תמים בלחוד בתם דהיינו בלא מוס לא נקרא שהרי אין לך מוס גדול מהערלה אבל אברהם נקרא תמים בלחוד בעד המילה דהיינו בלא מוס ולפי זה נאמר דלא נקרא' שלם דקתני היינו שלם ממוס כדקתני דבריייתא לא נקרא תמים :

ונרדב' עוד כמה שיש לדקדק דבריייתא תנאי דך שברא דהיי לה במתני' בשם רבי מאיר קתני לה דבריייתא בשם רבי ודחוק היא דלא תי' רבי אומר אמר ר' מאיר כיון שקדמו אמנס יראה דנר אמר חדא וזר חדא דבמתני' קתני לא נקרא' שלם ובבריייתא קתני לא נקרא תמים והוא דרבי סברתו דבריייתא אזיל לטעמיה דקתני במתני' גדולה מילה ששקולה כנגד כל המצות א' כ' והו' שאמר רבי עצמו דבריייתא גדולה מילה שקודם שנימל אברהם אף שהיה מקיים תרי' ג' מצות מעצמו לא היה תמים בהם לקבל שכ' כולם כיון שלא נצטוה אבל בקיום המילה ששקולה ככל המצו' נאמר זו והיה תמים דהוה לך כאלו קיימת כל התרי' ג' בתמימות :

אמנס ר' מאיר קתני במתני' לא נקרא שלם הוא דקדוק נכון עם ש' רש"י ו'ל פ' לך דך ו'ל ד' א' והיה תמים עכשו אתה חסר ה' אברים ואוסף לך עוד אות אחת על שך ויהיו אותו וידך למנין אברין והוכיז' המילה שולט האדם בה' אברים הראשיים הללו ובולת המילה אינו שולט והו' לא נקרא אברה' שלם פירש מלת תמים על לשון שהי' בלתי שלם בה' אבריו לא על האדקו' והתמימות' אבל רבי מפרש דבריייתא תמים על המצות שלא נקרא' תמים בכל התרי' ג' אלא בקיום המילה שבובר ר' במתני' גדול מילה ששקולה ככל המצות : **עוד** שם בגמרא פירש רבי יהודה ו'ל בשעה שאמר הקב"ה לאברהם התהלך לפני והיה תמים אחותו רעדה שמא דבר מנוב' יש בי כיון שאמר לו ותתנ' בריתי ביני וביני' נתקררה דעתו ויוצא אותו החוצה : יראה לע"ד דרבי יהודה קשיא ליה בכל הפירושים שפירשו דלא נקרא אברהם שלם אלא על המילה א' כ' נח למת נקרא תמים כדאסיקנן לעיל לזה פירש תמים מלשון תמים תהיה עם ה' שדר' ל' ממין שאין שואלים בכלדיו' שנא' תמים תהיה והנה אברהם ע' ה' אחותו רעדה בשמעו מלת תמים תהיה דסבר שמא יש בו מוס ולא הבין פי' והיה תמים שר' ל' לו הלך בתמימות ומאורות השמים והאצטגנינות אל חתן כיון שאמר לו ותתנה בריתי ביני והיית לאב המונגוים שתמול עמך וע' המיל' פוסק שנקרא אברהם בה' א' נוסף ואז אברהם מוליד נתקררה דעתו שהבין שמה שאמר לו והיה תמים היה לפי שהיה אברהם אבינו נבון שראה באצטגנינות שלא יהיה לו בן ואמר לו הקב"ה

פרשת שמות

והא"כ כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו ואח"כ אף על עמו גור א"כ פרעה אף בלי ידיעת מרע"ה צחר להענישם בהשגת היאור משו' שהקב"ה נשבע שלא להביא מבול ואחר שראו אצטגניני פרע' לידת מרע"ה ולא ידעו אם יהודי אם מצרי גור אף על עמו וכיון שספרו לו שמושיען של ישראל לוקה במים נמשכה הגזירה עד יום שהושלך משה ליאור : ובוזה שכתבנו שהוא מוכרע בקל כתר קושי' דמה שאמר זה נופל ואין אחר כופל היינו שמש' ואילך שבעלו הנזר' וספיר קאמר משה בשבילי ניצלם כלכם ממני ואילך גור' השלכת ליאור מעיקרא לא היתה בסבתי אלא מסבד' פרעה שח' להשליכ' במים לכל יענש אלא ששביל מרע"ה הוסיפו גזרה אף על המצרי' וכיון שהשליכוני ליאור ניצלם כלכם וכן נראה מהתוספתא דלעיל וילך איש מבית לוי ונרש אשתו הרי שגורת כל הבן הילוד היתה קודם לידת משה א"כ ווראי היתה לסבת שבת פרעה לית המיתה הוצת לבני ישראל דסבד שלא יגיעו לו עונש בדבר וא"כ מה תמנו התוספות : ואם יאמר אומר דהבא ר' יוחנן דקאמר ראו שמושיען של אלו לוקה במים עמדו וגורו כל הבן הילוד שמש' דבאות' שעה היתה הגזירה וסבדי התוספות דפליג ר' יוחנן אההיא דרש' דר"ב תמא שדרש בפ' הבה נתחכמה למושיען של ישראל שהוא הקב"ה וסבד דלא נגזרת היאור רק באותה שעה שראו שמושיען של אלו לוקה במים ואולי דריש ר' יוחנן מלת נתחכמה לו למושיען של ישראל שהוא משה להוציאנו מן העולם ובוה הקשו ספיר התוס' : הא לא אפשר דקשיא דתרי חדא דמג' ללאפשי פלוגתא בין ר' תמא בר חנינא דאמר לעיל בהפך ואף עס ר' יוסי בר חנינא דאמר לעיל בפסו' ויו פרע' ב' גזרות גור ואף עס הבריית' דתנא לעיל בפ' וילך איש מבית לוי תנא עמרם גדול הדור היתה וכיון שראה גזרת כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו עמד וגר' אשתו ואימא דר' יוחנן ככולהו תנאי וכי הילוד ראו שמושיען של ישראל לוקה במים עמדו וגורו כל הבן הילוד היא הגזירה השנית שגורו ביום שנולד משה אף בני המצר' והוא כל הבן אפי' של מצרי ומשכ' בגזירה עד יום שהושלך ליאור וא"כ אימא דר' יוחנן אתי ככולהו תנאי : וקודם דלכת' לא קשיא מידי דכיון דע"כ ר' תמא בר חנינ' פליג דאיכא אמר לעיל נתחכם על הקב"ה בסר' בר חנינא אמר ג' גזרות גור משמע דגזרת היאור היתה קודם מרע"ה א"כ אפילו דמיא דר' יוחנן הכא פליג אר' תמא בר חנינא מאיק' ל' לתוספות כיון דהגמרא לא מיייתי והיינו דקאמר משה וכו' רק אחר מילתיה דר' תמא בר חנינא שדרש בפסוק המה מי מריבה אימא דוהיינו דקאמר משה וכו' הוא סיוס מילתיה דר' תמא בר חנינא שאמר בזה שפירשתי לך פסוק המה מי מריבה שטעו אצטגניני פרעה חבין דהיינו דקאמר משה ו' מאות אלף רגלי בסבתי ניצלם כלכם מיום שהשליכוני ליאור ואילך סוף דבר חורתי על כל דרין ולא מצאתי מקום לתמייהם : אלא דק' להך דרשתרני תמא דאמר נתחכם למושיען של אלו ונדונם במים דא"כ איך כזה למילדות אם בן הוא והמיתן אותו ותכפ הים לו לגור בורה של היאור ואולייה הרשע חשב אח"כ בלבד לזוות למילדו' שחברגו העובדי' שבמעייאמן שחשב שהוא לא יענש כיון שהיו עובדים וישראל שחרב עובר במעי אמו פטור וכשראה שלא נעשה עצמו סבד וקבל סברתו הראשונה של היאורה : ובה שדרש רבי חנינא ויו פרעה לכל עמו אף על עמו גור אפשר דמפיק ליה ממלת לכל דובי כל עמו צריכי להוציא עובדי ישראל ליאור לזה פירש דגורתו נעשה לכל עמו ומלת לאמר ויבן דה"פ שנותן עטם הכתוב דהטע' שגור אף על עמו היתה לאמר פי' בשביל אמירה אחת שאמר לו האצטגנינים שראו מושיען של ישראל כולד ולא ידעו אם מצרי אם מישראל חלו פניהם שאף הם יסליכו :

פרשת וארא

והא"כ כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו ואח"כ אף על עמו גור א"כ פרעה אף בלי ידיעת מרע"ה צחר להענישם בהשגת היאור משו' שהקב"ה נשבע שלא להביא מבול ואחר שראו אצטגניני פרע' לידת מרע"ה ולא ידעו אם יהודי אם מצרי גור אף על עמו וכיון שספרו לו שמושיען של ישראל לוקה במים נמשכה הגזירה עד יום שהושלך משה ליאור : ובוזה שכתבנו שהוא מוכרע בקל כתר קושי' דמה שאמר זה נופל ואין אחר כופל היינו שמש' ואילך שבעלו הנזר' וספיר קאמר משה בשבילי ניצלם כלכם ממני ואילך גור' השלכת ליאור מעיקרא לא היתה בסבתי אלא מסבד' פרעה שח' להשליכ' במים לכל יענש אלא ששביל מרע"ה הוסיפו גזרה אף על המצרי' וכיון שהשליכוני ליאור ניצלם כלכם וכן נראה מהתוספתא דלעיל וילך איש מבית לוי ונרש אשתו הרי שגורת כל הבן הילוד היתה קודם לידת משה א"כ ווראי היתה לסבת שבת פרעה לית המיתה הוצת לבני ישראל דסבד שלא יגיעו לו עונש בדבר וא"כ מה תמנו התוספות : ואם יאמר אומר דהבא ר' יוחנן דקאמר ראו שמושיען של אלו לוקה במים עמדו וגורו כל הבן הילוד שמש' דבאות' שעה היתה הגזירה וסבדי התוספות דפליג ר' יוחנן אההיא דרש' דר"ב תמא שדרש בפ' הבה נתחכמה למושיען של ישראל שהוא הקב"ה וסבד דלא נגזרת היאור רק באותה שעה שראו שמושיען של אלו לוקה במים ואולי דריש ר' יוחנן מלת נתחכמה לו למושיען של ישראל שהוא משה להוציאנו מן העולם ובוה הקשו ספיר התוס' : הא לא אפשר דקשיא דתרי חדא דמג' ללאפשי פלוגתא בין ר' תמא בר חנינא דאמר לעיל בהפך ואף עס ר' יוסי בר חנינא דאמר לעיל בפסו' ויו פרע' ב' גזרות גור ואף עס הבריית' דתנא לעיל בפ' וילך איש מבית לוי תנא עמרם גדול הדור היתה וכיון שראה גזרת כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו עמד וגר' אשתו ואימא דר' יוחנן ככולהו תנאי וכי הילוד ראו שמושיען של ישראל לוקה במים עמדו וגורו כל הבן הילוד היא הגזירה השנית שגורו ביום שנולד משה אף בני המצר' והוא כל הבן אפי' של מצרי ומשכ' בגזירה עד יום שהושלך ליאור וא"כ אימא דר' יוחנן אתי ככולהו תנאי : וקודם דלכת' לא קשיא מידי דכיון דע"כ ר' תמא בר חנינ' פליג דאיכא אמר לעיל נתחכם על הקב"ה בסר' בר חנינא אמר ג' גזרות גור משמע דגזרת היאור היתה קודם מרע"ה א"כ אפילו דמיא דר' יוחנן הכא פליג אר' תמא בר חנינא מאיק' ל' לתוספות כיון דהגמרא לא מיייתי והיינו דקאמר משה וכו' רק אחר מילתיה דר' תמא בר חנינא שדרש בפסוק המה מי מריבה אימא דוהיינו דקאמר משה וכו' הוא סיוס מילתיה דר' תמא בר חנינא שאמר בזה שפירשתי לך פסוק המה מי מריבה שטעו אצטגניני פרעה חבין דהיינו דקאמר משה ו' מאות אלף רגלי בסבתי ניצלם כלכם מיום שהשליכוני ליאור ואילך סוף דבר חורתי על כל דרין ולא מצאתי מקום לתמייהם : אלא דק' להך דרשתרני תמא דאמר נתחכם למושיען של אלו ונדונם במים דא"כ איך כזה למילדות אם בן הוא והמיתן אותו ותכפ הים לו לגור בורה של היאור ואולייה הרשע חשב אח"כ בלבד לזוות למילדו' שחברגו העובדי' שבמעייאמן שחשב שהוא לא יענש כיון שהיו עובדים וישראל שחרב עובר במעי אמו פטור וכשראה שלא נעשה עצמו סבד וקבל סברתו הראשונה של היאורה : ובה שדרש רבי חנינא ויו פרעה לכל עמו אף על עמו גור אפשר דמפיק ליה ממלת לכל דובי כל עמו צריכי להוציא עובדי ישראל ליאור לזה פירש דגורתו נעשה לכל עמו ומלת לאמר ויבן דה"פ שנותן עטם הכתוב דהטע' שגור אף על עמו היתה לאמר פי' בשביל אמירה אחת שאמר לו האצטגנינים שראו מושיען של ישראל כולד ולא ידעו אם מצרי אם מישראל חלו פניהם שאף הם יסליכו :

וארא

והא"כ כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו ואח"כ אף על עמו גור א"כ פרעה אף בלי ידיעת מרע"ה צחר להענישם בהשגת היאור משו' שהקב"ה נשבע שלא להביא מבול ואחר שראו אצטגניני פרע' לידת מרע"ה ולא ידעו אם יהודי אם מצרי גור אף על עמו וכיון שספרו לו שמושיען של ישראל לוקה במים נמשכה הגזירה עד יום שהושלך משה ליאור : ובוזה שכתבנו שהוא מוכרע בקל כתר קושי' דמה שאמר זה נופל ואין אחר כופל היינו שמש' ואילך שבעלו הנזר' וספיר קאמר משה בשבילי ניצלם כלכם ממני ואילך גור' השלכת ליאור מעיקרא לא היתה בסבתי אלא מסבד' פרעה שח' להשליכ' במים לכל יענש אלא ששביל מרע"ה הוסיפו גזרה אף על המצרי' וכיון שהשליכוני ליאור ניצלם כלכם וכן נראה מהתוספתא דלעיל וילך איש מבית לוי ונרש אשתו הרי שגורת כל הבן הילוד היתה קודם לידת משה א"כ ווראי היתה לסבת שבת פרעה לית המיתה הוצת לבני ישראל דסבד שלא יגיעו לו עונש בדבר וא"כ מה תמנו התוספות : ואם יאמר אומר דהבא ר' יוחנן דקאמר ראו שמושיען של אלו לוקה במים עמדו וגורו כל הבן הילוד שמש' דבאות' שעה היתה הגזירה וסבדי התוספות דפליג ר' יוחנן אההיא דרש' דר"ב תמא שדרש בפ' הבה נתחכמה למושיען של ישראל שהוא הקב"ה וסבד דלא נגזרת היאור רק באותה שעה שראו שמושיען של אלו לוקה במים ואולי דריש ר' יוחנן מלת נתחכמה לו למושיען של ישראל שהוא משה להוציאנו מן העולם ובוה הקשו ספיר התוס' : הא לא אפשר דקשיא דתרי חדא דמג' ללאפשי פלוגתא בין ר' תמא בר חנינא דאמר לעיל בהפך ואף עס ר' יוסי בר חנינא דאמר לעיל בפסו' ויו פרע' ב' גזרות גור ואף עס הבריית' דתנא לעיל בפ' וילך איש מבית לוי תנא עמרם גדול הדור היתה וכיון שראה גזרת כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו עמד וגר' אשתו ואימא דר' יוחנן ככולהו תנאי וכי הילוד ראו שמושיען של ישראל לוקה במים עמדו וגורו כל הבן הילוד היא הגזירה השנית שגורו ביום שנולד משה אף בני המצר' והוא כל הבן אפי' של מצרי ומשכ' בגזירה עד יום שהושלך ליאור וא"כ אימא דר' יוחנן אתי ככולהו תנאי : וקודם דלכת' לא קשיא מידי דכיון דע"כ ר' תמא בר חנינ' פליג דאיכא אמר לעיל נתחכם על הקב"ה בסר' בר חנינא אמר ג' גזרות גור משמע דגזרת היאור היתה קודם מרע"ה א"כ אפילו דמיא דר' יוחנן הכא פליג אר' תמא בר חנינא מאיק' ל' לתוספות כיון דהגמרא לא מיייתי והיינו דקאמר משה וכו' רק אחר מילתיה דר' תמא בר חנינא שדרש בפסוק המה מי מריבה אימא דוהיינו דקאמר משה וכו' הוא סיוס מילתיה דר' תמא בר חנינא שאמר בזה שפירשתי לך פסוק המה מי מריבה שטעו אצטגניני פרעה חבין דהיינו דקאמר משה ו' מאות אלף רגלי בסבתי ניצלם כלכם מיום שהשליכוני ליאור ואילך סוף דבר חורתי על כל דרין ולא מצאתי מקום לתמייהם : אלא דק' להך דרשתרני תמא דאמר נתחכם למושיען של אלו ונדונם במים דא"כ איך כזה למילדות אם בן הוא והמיתן אותו ותכפ הים לו לגור בורה של היאור ואולייה הרשע חשב אח"כ בלבד לזוות למילדו' שחברגו העובדי' שבמעייאמן שחשב שהוא לא יענש כיון שהיו עובדים וישראל שחרב עובר במעי אמו פטור וכשראה שלא נעשה עצמו סבד וקבל סברתו הראשונה של היאורה : ובה שדרש רבי חנינא ויו פרעה לכל עמו אף על עמו גור אפשר דמפיק ליה ממלת לכל דובי כל עמו צריכי להוציא עובדי ישראל ליאור לזה פירש דגורתו נעשה לכל עמו ומלת לאמר ויבן דה"פ שנותן עטם הכתוב דהטע' שגור אף על עמו היתה לאמר פי' בשביל אמירה אחת שאמר לו האצטגנינים שראו מושיען של ישראל כולד ולא ידעו אם מצרי אם מישראל חלו פניהם שאף הם יסליכו :

וע"ד שס כתבתי בס' תאור לעינים זהו צפרה היתה מסופקת אי אשה בשר' משום המול ימול או פסו' משום ואתה את ברתית תשמו' ועל הספק ותקח צפרה צור ותכרות ואמרה חתן דמים והורג אישי והטעם לי פי' בשביל שאני המולת כיון שראתה כי וירק ממנו או אמרה אלולי שמלתיו היה חייב בעלי דמים ואז הבינה דההלכה כמ"ד אשה בשרה למילה וזה למולות פי' בשביל הריבוי שנאמר לאע"ה המול ימול דהיינו המל ימול ואשה כמאן דמהילה דמיא דמעיקרא בשמלה היא היתה מסופקת דין ולבסוף ידעה שהדין דין אמת זה מה שראיתי לבאר לדרוש למעלת המילה ובמסכ' שבת ברנאף אהבה כתבתי עוד וע"ד :

עת לרבד במאמר הקודם דבוטא מילדי העבדים זה מכל ידע' שראתה מהול זה אמר ר' יוחנן כיבאה זה כופל ואין אחר כופל והיינו דאמר ר' א"מ ד' המצפים והמנים וכו' והיינו דאמר ר' חמא בר חנינא המה מי מריבה שראו אצטגניני פרעה וכו' והיינו דקאמר משה ו' מאות אלף רגלי בשבילי ניצלם כלכם עכ"ל : אחר דברי בס' תאור לעינים בזה שהקשיתי על התוספות שכתבו דהוא הים הראשון העושלך ליאור שהוא הפך מאמר סתם הגמרא שס בשוטה בפ' וקאפנהו ג' ירחים דהו ממעו יקרא דישר ומעו התם שנאמר אחוה לנו שעלים ורוחא לומר דפליג אר' יוחנן דא"כ לא הוה שתיק גמרא מלתימר ופליגא דרבי יוחנן כאורחי' בכל דוכת' וכתבתי שס באותו מאמר דרך אחר חוץ מהתוספות עיין שס : ואפשר ליישב בעד התוספות דסבד רבי יוחנן דאותו היום שהוא אצטגניני פרעה שמושיען של ישראל לוקה במים אותו היום גורו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו ובאותו היום הולכו חינוקת מצריים ללעוק בבתי ישראל כדי שיתגלו על ידם חינוקות ישראל ונתגלו ותפסו' להולכים לים וכוון שהלכה אמו והולכה למי' נעשה כס שראו אצטגניני דבר והבירו לפרעה ונעלה הגזירה : ואז אותם הקינוקו שהיו נתפסים להשליכם לים ניצלו ומה שמספר הכתוב אחוה לנו שועלי הגי' הכתו' על הרע' שעשו עמנו לאחוזנו להשליכנו לים אבל לא שהשליכם ולא פליג רבי יוחנן אסתם גמרא ודוק :

ואשוב לעורר עוד באותו המאמר דמאי פריך מכל ידעה האובא למימר כמ"ס הרמב"ם ו"ל בכתוב דאמר בשלמא אם הוא מילדי העבדים ניהא דהשליכוהו אמו לים או משום שאמרה כל ארעה ברעוהו או כדי להצילו אבל המצריה למה לה לעשות כן : ולזה י"ל דכיון דאמר לעיל בגמרא אף לכל עמו גור א"כ תנא ידעה דלמא בן מצריה הוא :

אמרי חו לא חוין כי ההוא סימנא : הקושיא ברורה דכיון דלקיימת משה ראוייה להיות עדין על מי מריבה הסימן עדין במקומו עומד ואני חושב שהרב הגדול מהר"ר אלי' בן חיים ו"ל מתוך שדרך המערכת להספיק ע"י מעשה כי ההיא דתנעב ארביה ולכן יונה ירד אל ירכתי הספינה :

זה אמר רבי יוחנן זה נופל ואין אחר כופל כיבאה ולא ידע' מה כיבאה : וק' דמג' ד' דנבאה ולא ידעה מה כיבאה וכי אחר דאמרה לעיל בפסוק ותראהו שראתה עמו שכינה א"כ מי שזכתה לראות פני שכינה וכתה נמי לנבאה : ויר' שזה מיושב עס מה דכתבתי בס' תאור לעינים דמאי דקאמר שראתה פני שכינה לאו ממש שכינה קאמר והכרעתי הענין ממאי דבעי מילדי העבדים זה מכל ידעה ומאי בעי אחר שזכתה לראות פני שכינה אלא ראתה עמו שכינה דקאמר היינו ליישב מלת הו יתירא דנמלת ותראהו ה"ל ותרא הו שראתה עמו שכינה שס הקב"ה יקרא הו וזהו שראתה עמו השכינה כי השכינה בזה ע"י המילה וכ"כ הראשונים בפסוק מי יעלה לנו השמימה ר' תמילה וסופי תיבות הפס ודוק :

תו ז"ע טובא במ"ס התוספות שס ו"ל בשבילי ניצלם כלכם תימה אדרבה בשבילי היתה הגזירה ואני הדיוט תמה על תמייהם והתירון ברור דספיר קאמר מרע"ה בשבילי ניצלם כלכם במאי דאיכא למידק לכאורה ר' תמא בר חנינא דידיה אדוידה דהבא קאמר המה מי מריבה שראו אצטגניני פרעה וטעו שמושיען של ישראל לוקה במים ומתא אצטגנינים גור פרעה גזרת היאור ואלו לעיל בפסוק הבה נתחכמ' לוהקשה להם מיבעי ליה א"כ תמא בר חנינא נתחכ' למושיען של אלו כדונם במים שהרי נשבע שלא להביא מבול הרי כי בלאו האצטגנינים גור פרעה מסברתו גזרת היאור' תשליכוהו והתירון ברור דכיון דאמר ר' יוסי בר חנינא לעיל ב' גזירות גור בקחלה אם בן הוא והמיתן אותו

מורשה אלא מאורסה : וא"ת דנפרק ד' מיתות קאמר גבי גוי העובד כבודו חייב מיתה פריך ולחצה גבי ו' מנות ומשי למ'ד מאורסה דינו כנערה המאורסה ולמ'ד מורש' קא בוי'ל משמע דאיכא מאן דמניק קרא כפשיטה לשון ירושה וא"כ קשה לדיוהי דלכתוב ירושה ולא מארסה ו"ל דסבר פירושא דקרא בנזונא אחרינא שהשנטיס היו מקובלים התורה כולה מאבותיהם ומקיימים אותה אבל לא היו מצווים וס' אמר הכות' תורה זו לנו פי' לנו עדת ישראל זו וס' לנו שכל הרבה במצוות ועושה אבל אבותינו שנקראו קבלת יעקב דעדין היו בני נח ולכך כינס בשם יעקב נהי דהיו מקיימים התורה שכל היו מקובלים מ"מ הם לא ידעו התורה רק היה להם התורה לאבותינו מורשה פי' מורשים ואינו יורשים אבל היו מקיימים מצד דקדקת אבל לנו זוה וזא להביר הכתוב שם לנו שכל יוחר מאבותינו לפי שאנו מצווים ודוק :

ושמי ה' לא נודעתי להם : הכל מקשים שהרי נראה לאבות ואמר להם שם ה' ורש"י ו"ל כתב לא הודעתי אין כתיב כאן אלא לא נודעתי לא נכרתי צדמת אמונות שלי : **וכתב** הנאון מהר"א ו"ל על דבריו שהוא תירץ על מה שקשה לרש"י ו"ל שהרי הודיע לאבות ג"כ שמו המיוחד לזה תירוצו הודעתי אין כתיב כאן כדי שיקשה לך הוא קצת דוחק כיון דעדין לא הניד הרב שהודיעם שמו עד לקמן כשסתר דברי המדרש : **והפירוש** שדחה הנאון בשלשה ידים נראה ליישבו דמה שקשה ו"ל וזה אין נכון חדא דמשמע דאי כתב לא הודעתי לא קשיא מידי והוא לא כתב דלא קשיא מידי אלא דלא קשיא דה"ל למכתב בשמי בנ"ת דכיון דכתב לא נודעתי הוה ליה כאלו כתוב בשמי בנ"ת אבל לעולם לאכתי קשיא והלא הודיע שך שמו :

גם מה שקשה ו"ל ועוד דאם הקושיא היתה משום דבני ושמ"ה לא שייך למימר לא נודעתי היה די להוסיף בנ"ת צמלת ושמ"ה לא שיפרש נודעתי נכרתי הא כמי לא קשיא דאחר שפירש רש"י ו"ל דכתב נודעתי אכתי רצה לתקן שהרי הודיע שמו לאבות לכך כתב לא נכרתי שרש"י עצמו רצה לתקן מה שקשה הנאון קודם זה ו"ל ועוד דאפילו בתוספות צי"ת איכא לאקשווי והלא כבר הודיעם לכן לתקן אף קושיא זאת הווקק לכתוב לא נכרתי :

ולע"ד אפשר ממ"ש רש"י ו"ל לא הודעתי אין כתיב כאן בא ליישב דלא תיקשי לן בקרא דאקדאמר ליה הקב"ה ושמ"ה לא נודעתי לימא ליה עדיפא מינה דהיינו לא שאלו שפירשו כמו ששאלת לזה תירץ לא הודעתי אין כתי' כאן שהיה פירושו הודעת השם כי היכי דתיקש"ל הא אלא לא נודעתי לא נכרתי להם צדמות אמתות שלי שלא קיימתי ולהכי יחא דלא קאמר לא שאלו דהא עדיף מיניה קאמר הקב"ה למשה לא מביעא שאל שאלו אלא אף אני לא קיימתי ולא ניכרתי להם צדמת אמתות שלי אפי' ה' כאמן ליתן שכל וא"ע קרוב לזה שכתב רש"י לא נודעתי אין כתיב כאן משום דק"ל לא שייך למימר לא נודעתי אחר שהם לא שאלו וכי הוה נדרש ללא שאלו וא"כ משה שהוצרך לשאול לפי שהיה שליח לאחרים כמ"ס ואמרו לי מיה שמו אבל האבות לא היו שלוחים לדבר עם אחרים לא הוצרכו לשאול לזה תירץ לא הודעתי אין כתיב כאן דאז הוה קשיא לך שפיר דמאי לא הודעתי דמשנחם אימא דלהם לא הודיעו לפי שלא הוצרכו לשאול אבל לא כתב אלא לא נודעתי לא נכרתי להם מדת אמתות שלי שמה שהצדחתם לא קיימתי :

ורש"י ו"ל כתב פי' המדרש והקשה עליו דא"כ ה"ל לא שאלו וא"ת לא הודיעם שך שמו : ק"ק דמשמע דאי הוה מצינן למימר הכי שאל הודיעם לדעת המדרש הוה יחא קרא ואכתי הוה קשה לכתוב לא הודעתי לא לא נודעתי : תו ק"ק דאף שקאמר לא הודיעם אכתי קשה דכיון דבזכר המדרש דהם לא שאלו א"כ למה לא כתב לא שאלו והנאון דחק בזה : ואפשר דה"ק ווא"ת שאל הודיעם פי' שהכתוב רוצה להביר שלא הודיעם ולכך לא כתב לא שאלו דהוה משמע הם לא שאלו אבל אני מעמי הודעתיים בלי שאלה אמנם :

ואפשר עוד ויניח משם אלקי' לשם ה' ויובן עם מ"ס הרמב"ם ו"ל ה"ל תשובה שהטעם שפיר' הקב"ה מהמצריים לפי שהכנידו עולם במ"ס אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה והוה וידבר אלקי' אל משה ואמר לו אתה מתרעם ממדת הדין שהכניד עליהם פרעה אררנה מכא שהכנידו עליהם עולם כ"כ תהיה נסבה להיות אני ה' מרחם על ישראל וכפרע מן המצריים : **וגם** אני שמעתי אמר וגם כי מלכ' שעשו עמי חסד אחד שלא לשאול ממני מה שמי גם עשו עמי חסד אחד כי אני נשבעתי להם לחת כל ארץ כנען והם אפי' ארץ מבוריה' שהוא המקום שהיה צריך להם משום בית חייה' לא היו כתובים בה אלא ברו בה נעשו ברים בה :

וגם אמר וגם לרמוז כי אף שאמרו שנעקב אחר גור דין לא מהני וכ"ע אחר בוא הרע אשר מצרים מעבדים אותם עכ"ו שמעתי נעקתם לפי שזכרתי ברייתי ואמר מעבדים אותם ולא אמר נעבדים מהם לרמוז מ"ס ברבה למה הביא עליהם מכת הערוב לפי שהיו המצריים אומרים לישראל הביאו לנו דברים ואריות שכל כונתם לא היו להכניחם להיות נעבדי' שא"כ לא היה ראויים לעונם כ"כ אלא כוונת' להצר את ישראל וזה אשר מצרים מעבדים אותם אין כוונתם להיות נהנים ונעבדים אלא להיות מעבדים :

ואפשר קרוב לזה ויניח מלת אני יתירא דלא ה"ל אלא וגם שמעתי אמנם יראה עם משא"ל הכל כפר' הקב"ה ע"י שליח חזן מאונא שזאמר הנה נכב על חומ' אכך וידוע שהמצריים עשו אונאה לישראל כמ"ס ו"ל למען ענותו לפרעה בסבלותם של ישראל שחלו לו מלבן להונות לישראל לומר להם וכי הטוב אתה מפרעה וזה אני בעצמי שמעתי נאקת בני ישראל ולא ע"י שליח והטעם אשר מצרים מעבדי' אותם פי' אותם את המצריים בעצמם שהם מענים המלך וגדולי כדי להונות את ישראל שיעבדו כן ולזה כתב מעבדים אותם ולא כתב נעבדים בהם :

ואפשר עוד כיוון הכתוב לתקן קושיא הרמב"ם ו"ל בה"ל תשובה הרי שגור על המצריים כי גר יהי' ורעד בארץ לא להם נעשו ותירץ שלא גור הקב"ה על אומה ידועה דבארץ לא להם כתיב ואפשר באומה אחרת ולא במצרים ותפסו עליו דתן לי ערב דבכל אומ' איכא למימר הכי ויס' ליישב בעדו עם משא"ל בפסוק ויקם מלך חדש שרצו לנרש את פרעה שאמר להם וכי אתם רוצים להשתעבד בישראל שאלו לא היה יאסף הייתם כולכם מתים וזה אשר מצרים מעבדים אותם פי' מצרים הם חייבים ואשמים למה הכרע תמה ואמר וכי אשר מצרים היה ראוי להם להיות מעבדים אותם להיות כפוי טובה אחר שקבלו כל כך טובה מאבותיהם והיה יכול להתקיים בארץ לא להם מאומה אחרת והרב רבינו אברהם' בר דוד ו"ל תירץ כי דרך הקב"ה שפרע מן הרש' ע"י רשע אחר כמוהו ואח"כ נפרע מן הרשע שהוא :

ובזה יראה לע"ד שיש רמז בכתוב לדבריו בזה שכתוב וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי וקצת קשה מלת וגם ותו מאי האי דהאריך דן אנכי והוה כני לזכות ארון שהוא לשון עתיד אבל לשון דן הוא לשון הוה אמנם אמר הכתוב תירץ הראב"ד והוה וגם את הגוי אשר יעבדו דהוה משמע לכאורה ח"ו עול בחקוית' מאחר שהוא גורשיתעבדו בישראל למה עתיד להעניש את הגוי לזה תירץ וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי פי' כך הוא מדת דיני לעולם שאני נפרע מאדם רע באדם אחר רע כמוהו ואח"כ אני נפרע מן האדם הרע שהוא ברכות כהתמיד שודר תוסד והוה דן אנכי לשון הוה כך אני דן לעולם : **ונתתי** אותה לכם מורשה אני ה' ק"ק לשון מורשה דה"ל ירושה ובכתרא דרשנו מורשה לשון ירושה שמורשין את אחרים ואינם יורשים :

ובזה נבאר מה שדרשו ו"ל בפסוק תורה זוה לנו משה מורשה אל תיקרי מורשה אלא מאורסה : וק' לכאור' דמסיבין דרשו כן דילמא לשון ירושה קאמר אמנם בזה מתורץ דקשיא לכו דהיכי כתיב מורשה דמשמע מינה מורשין ואינם יורשין והא ליתא דישאל יורשין הקורא לכך דרשו אל תיקרי

פרשת וארא

לו הכ"ה עתה תראה * כאן הבן שאל מאמר עתה תראה כתוב
בפרשה של מעלה ודחק לומר דל' דאין מוקדם ומאוחר דהייבא
מפיק להו * ויראה דמלבד דדקדקו מלת לאמר דקדקו מלת מאי
לפני ה' אל' * מביעי ליה מכאן דרשו דהאי לפני הוא לשון קודם
כמו זאת לפנים וכאלו לאמר שדבור זה של משה הוא קודם דבור של
עתה תראה וכל' לן קרא גופיה במלת לפני שהוא מאוחר ודוק :
ואתה המעיין שמענא פ' זה של ספרי שדורש' לפעמי' מלת
לאמר חפ' שאינו לאמר לאחרים וה"פ שאומר האדם
לחברו דבר ואומר לו השיבני ואז לאמר כדי שאמר לו תשובה :
הן בני ישראל לא שמעו אלי : **כתב** הנאמן מהר"ס ז' ל'
וא"ס היה לו להגליע הפירכא בק' ו' כלאיסא פ' ק' דקדושין :
לא ידעתי הכלל הזה שכלל הנאמן דכראה מביא סוגי' דלא
בכל פירכא סברא לאמר דמבליענן בק' ו' דפעמי' יש פירכא
סברא דלא מבליענן כי הא דהן בני ישראל יש לומר דפרכין אפילו
שהיא סברא ולא היתה כתובה בתורה פרכין דללא קווצר רוח
היא סבת העדר השמיעה ולא שייך בהלכה אלא כשראינו דבר
אחד מהק' ו' שאין אותה הפירכא מועלת אז מבליענן לה משום דהוי
כעין יוכיח דוק ותשכח :

דורא פ' ק' דקדושין ד' ע"ד ר' מה' ליב' שכן וקוק' ועמוד'
הקשו וא"ס וכל' אין מועיל ויקחקה לענין כסף וא"כ
כל זה אכנים בק' ו' ונימא הכי ומה יבמה וכו' עד אשה נקנית בכס'
ולא הויקה לה מה שאינה וקוקה ועומדת אינו דין שנקנית בדיא
ולא יוסי לה מה שאינה וקוקה א"כ מבליענן לה משו' דראינו חולשת
פירכא שכן וקוקה לגבי חלוקת כסף שלא הועילה חומרת הויקוק
להקנותה ליבמה בכסף וכן לא הויק קולת שאינה וקוקה באשה
שלא להקנותה בכסף : **וראו** הראיה שהניאו התוס' באותו דבור
מההיא דפ' כיצד הרגל וז' ו' ואור' דלענין חיוב נזק בראש הנזק
לאו חומרא היא למיפדך מינה שהרי אינה מועלת כלום בשן ורגל
לחיוב חצי נזק ברה"ר וא"כ כי עבדינן בהלכה פירכא היינו כשיש
לעשות כעין יוכיח כי התם אבל הכא בקרא בהאי ק' ו' דמשה דהן
בני ישראל דהיינו ומה ישראל שהוא לטובתן לא שמעו ק' ו' ואיך
ישמעני פירעה והיכי מבליעת הפירכא ואמרת ומה ישראל שהיה
לכם לשמוע אע"פ שיש לכם קווצר רוח ומאן אמר לך דהאז שהוא
לטובתן גורמת יותר השמיעה וללא הז' קווצר רוח גורמת העדר
השמיעה כמ' שהנאמן עצמו א"כ כשהקוצר רוח היא סבה עצמית
להעדר השמיעה : **וראו** שכתבו הסופות קדושין דף ק"ה
שכן פודין וכו' שהקשו וא"כ כל זה אשי' בק' ו' כו' כעין זה ומה כסף
דאע"פ שיש בו חומרות שפודין בו הקדש לא הועיל לענין יציאה
שטר שלא הויק לו מה שאין בו חומרת פודין בו הקדש לענין שלא
יועיל שטר בציאת אשה אינו דין שלא יוסי לו מה שאין בו זאת
החומרה לענין שלא יועיל לכניסת אשה דלהכי מבליענן בק' ו' משו'
דאיכא דרין שטורה מהם שאין הפירכא כלום ואותם המלדנן הוו
כעין יוכיח : **וראו** דקדושין ק"ז ד"ה מה לאומינן שכן
כתבה הגוף דהקשו וא"כ דנעבד הכנסה פירכא הוי בזה האופן
דאיכא הוכחה שאין פירכא שכתבה הגוף גורם דהרי מראש אב
אין מוציאין אף שכתבה והוב' כעין יוכיח אבל הכא בק' ו' שעשה
משה הפירכא במקומה עומדת דמאן מוכח דאין חלוקת קווצר רוח
גורמת שלא לשמוע :

וראו בסוף קדושין דף ע"ח גמרא מה להלל שכן יצירתו בעצירה
דהיא פירכא סברא ולא בהלעיו בק' ו' משום דהכי תימא
ומה חלל שאע"פ שיצירתו בעצירה בא מטפה כשרה ועכ"ו בקו
פסולה ומאן מוכח דטעם הטפה גורם דלע' יצירתו בעצירה גורם
עוד יש ליישב קושי' הנאמן ו' ל' בענין אחר דיש לחלק כלל אחר דעב'
כאן לא עבדינן בהלכה פירכא כשהיא פירכא סברא כשדדי הק' ו'
הסמך חומרות שכתבה עבדינן בהלכה פירכא דחוקין פירכא
סברא ואמרין דאינה גורמת הרין דחומרא הכתובה בתורה
עדיף אבל כשהלדדי הק' ו' הס' סבר' כי הק' ו' דמס' אלו לא מבליענן
הפירכא כדי ליישב הק' ו' דהן דהך סברא ודאי הק' ו' נמי סברא
מאי אולמיה דהך מהך וזה דקדקתי מביין ריבוי עיניהם של חסופי'
קדושין דף ק"ה ר"ה שכן פודין וז' ל' דלחומר הכתוב אין להכניסו
בק' ו' ודאי חומרא של סברות נכתבה להשיב בק' ו' אבל הכתובה
יש לנו לומר שהיא הגורמת מעלה :

וידבר

אמנם ממאמר לא הודעתי משמע לא הודעתי לפי שהם לא שאלו
ואם היו שאלים הייתי מודיעם כמו שהודעתי לך וא"כ לכך לא
אמר לא הודעתי במקום לא שאלו לפי שהוא מאמר מתהפך אבל
אם כתוב לא שאלו לא היה מתהפך :

ומ"ש עוד רש"י ו' לעוד דאין יבא הסמיכות לפירוש המדרש
וגם הקימותי כלומר דבשלמא לפירוש סודר וגם אני
שמעתי לפסוק' שלפניו שאמר וגם הקימותי את בריתי כש' שהבנתי
הברית כך יש לקיים כמ' שלעיל אבל לפי' המדרש צריך לומר וגם
כשם שהאבות לא הראו אחר מדותי כך אני שמעתי וזה דוחק כי
מלת וגם אני שמעתי סמוכה אלל וגם הקימותי את בריתי ולפי'
המדר' תבא' מוכ' לשלפני פניו שהוכי' האב' וארא אברה' וכו' :
אמנם קשה אלו אף דפ' רש"י ו' ל' שכתב וגם הקימותי את
בריתי וגם שכתבתי להם וכו' הרי שכתבתי ולא קיימתי
ודעת הרב איכנו מובן דהיינו קאמר וגם היינו קיימתיא שאמר לא
כברתי בזה אמתות שלי דהיינו לא קיימתי ואם לו דתימא דתיתי
קאמ' לא קיימתי לה' מה שהבטחתי' בשם א' שדי וגם אפי' שגבבעתי
לא קיימתי להם השבועה ז' ע"ד ר' א' אחר שכתב וגם הקימותי וכו'
היכן כתוב שלא קיימתי ולפי' רש"י ו' ל' טפי ה"ל לקרא למכתב הכי
וארא וכו' וגם הקימותי את בריתי אתם לתת לכם את ארץ כנען
וכו' ושמ' ה' לא הודעתי להם שחורר לא כברתי בזה אמתות שלי
לקיים דבריעל כל האומר ובשלמא לפירוש המדרש שהביא רש"י
כיוצא מ"ש וגם הקימותי שהם שתי תרעומות האחד וארא אליהם דא'
שדילא שאלו שמי' ה' וכן גם הקימותי את בריתי אתם לתת לכם
ולא קיימתי : **והוצאתי** אתכם מסחת סבלות מצרים
והצאתי אתכם מעבודתם * ק' דהיינו והוצאתי היינו והצאתי
ויראה עם מ"ש במדרש דבר למה הביא לפי שהיו מרעין לישראל
בהמהם ובמכ' הדבר לא נשאר להם מה לרעות וכו' והוצאתי אתכם
מתחת סבלות מצרים ובאיה אופן תהיה הוצאה מתחת ידם
שהצאתי אתכם מעבודתם שלא יהיה למצרים מה לעבוד שאפילו
שרצו להשתעבד בכס לא יהיה להם מה ליתן לבס שאם לורוע
חטים הביא ארבה ואם לעשות לבנים העפר יהא כנים ואם
לרעות זאן הדבר יכלה אותם :

ויש מי שהקשה דכי היכי דהנטיח להם ביאת הארץ ויציאת
מצרים למה לא הנטיחם ג' על נתינת התורה * ואפשר
שרמו התורה במלת ולקחתי מלשון לקח על דרך שאמרו בפרק ב'
דשבת בפסוק לשוא הכתי את בני' מוכר לא לקחו שדורש לא לקחו
לא לעד תורה : **ואפשר** ולקחתם הוא מלשון לקיחה עם
מ"ש בזה"ר הלכה אדם שקדש אשה מי נותן שכן הסופר הבעל
והקדש"ה קדש את ישראל שנתן להם התורה כך אל העם וקדשתם
הרי שהקדש"ה קדשם על ידי התורה וקדושין נאמרו בו לשון
לקיחה כי יקח איש אשה :

ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים * יש לעיין
כפימאלי דגרסינן פרק עשרה ויחסין אמר רבה דר'
הוכח וז' מעלה יתירא בישראל מנצרים דבישרא כתיב בתחל' והייתי
לכם לאלקים והדר ואם הייתי לי לעם וא"כ הכא נמי ליכתוב אפכא
בתחלה והייתי לכם לאלקים והדר ואם הייתי לי לעם * ואפשר
דבתחלה כשיצאו ממצרים נחשבו ישראל כנרים עד שעמדו על הר
סיני וקבלו תורה וכן מוצאתי בפסוק בחדש השלישי למה בג' ולא
בא' ולא בג' כך שנה ר' חיי' הגומרת צריכה להמתין ג' חדשים
וישראל היו גרים שנאמר כי גרים הייתם :

ואז אפשר דמאי דנקט קודם ולקחתי אתכם לי לעם והדר והייתי
לכם לאלקים יובן עם מ"ש במכילתא למה לא נאמרו עשרת
הדברות בתחלת התורה משלו משל למה ד' למלך שנכנס למדינה
אמר להם אמלך עליכם אמרו לו כלום עשית לנו טובה שתמלך
עלינו מה עשה בנה להם החומה והכנים להם המים אמר להם
המלך אמלך עליכם אמרו לו הן כן הקדש"ה הוציא את ישראל
ממצרים וקרע להם הים אמר להם אמלך עליכם אמרו לו הן הן
זהו אחר שאעשה עמכם טובה לקחת אתכם לי לעם אח"כ והייתי
לכם לאלקי' אוכל לתת לכם התורה ולומר לכם אני ה' אלקיך :

וידבר משה לפני ה' לאמר * בספרי אמר ראב"ע וזה אחד
מארבע מקומות דמשה אמר להקדש"ה השב על דברי
אמר משה להקדש"ה הודיעני אם אתה גואל לישראל אם לאו והשיב

וה הביא עליה חיות בערבוביא הרי התראה אחת כנגד עיקר תוס'
מן השמים : **דבר** כנגד שפירו שה' אינו משני בפרטי
האדם ועתה תבין הביא עליהם דבר בהמות דכתיב והפלה ה' בין
מקנה מזרים ובין מקנה ישראל ואולי אפי' בהמה שהיא בשותפות
לא מתה זהו כנגד עיקר שבר ועונש להשכיר לעושי רצונו ולהעניש
לעוברים : **שחן** כנגד שהיו כופרים במציאות ה' הביא
עליהם שחן וזרקו משה השמימה כפל ה' לומר לשמי השמים
מתחת כסא הכבוד הרי התראה פעם שנית ג' מכות כנגד ג' עיקרי'
וכשלא חזרו בהם התרה בהם פעם שלישית :

באה וכשלא חזרו בהם התרה עליהם פעם שלישית ג' מכו'
אלו כל אחד כנגד עיקר אחד כנגד תורה מן השמים
שהיו מעבירים לישראל על דתו והיו לוקחים אותם לזרע חטים
אפילו בשבת הביא עליהם בדר ואש מתלקחת רמז לתורה
שעתידי ע"י זה : **ארבה** כנגד שפירו בהשגחה :

חשך כנגד שפירו במציאות השם ואמרומי ה' הביא עליהם
חשך מתחת כסא הכבוד כמו שאול שלח חשך ויחשיך
למה שלא מרו את דברו שלא קבלו עליהם במרות וארנות דברו יתב'
הרי ג' התראות כנגד כל עיקר שלשה פעמים וכשראה שעכ"ל לא
חזרו הביא עליהם מכת בכורות הכוללת כל הב' עיקרי' כנגד תור'
מון השמי' שפירו בחזרת אדם שניתן לו וזוהו על ע"ז והם היו עובדי'
למול טלה כנגד זה או' לו' ועד בכור בהמה לפי שהיו משתחוים לה'
כנגד שפירו בעיקר מציאות השם במכת הדבר כיבר הטב מציאות
ה' כמו שאול' ללמה נאמר בקרבי דנים יציאת מזרים אמר הקב"ה
אני הוא שהבנתי במזרים בין טפה של בכור לטפה שאינה של
בכור : כנגד מה שפירו בהשגחה ושכר לזדיק ועונש לרשע הרי
ראו שה' השגיח על בכורי ישראל ומוצא הפעם ידעו אמחות הב'
עיקרים : **והמתרגם** כראה שפרש וארא וכו' באל שדי
ושמי ה' שאלת ושמי ה' נמשכת למלת וארא שקדם וארא איהם באל
שדי ובשמי ה' בשמי' נראית להם ועם כל זה לא נודעת ונכרתי
להם במדת אמחות שמי ה' שלא קיימתי להם כפי' רש' ו' ל' כן נרא'
מהתרגום האחד ויש לו על מה שסומך בעל המעשים ששם טעם
מפסיק במלת השם : **ולביאור** מאמר הקודם עיין ע"ד
בספר תאוד לעינים במסכת בתרא עמוד עליו :

פרשת בא

בא סיפרי לפי שנאמר כי בחפזון יצאת יכול חפזון לישראל
ת"ל ולכל בני ישראל יחרץ כלל לשונו אמור מעתה
למזרים היה חפזון ולא לישראל ידוע הוא אומרים ו'ל'
אין מול לישראל אלא המול הוא לאומות כי יחתו הבוים מהמה וזה
עצמו הורה בביא לנשים בגדול שבהם :

אמר וישא משלו ויאמר מן ארס ינחני : מה אקוב : כי
מראש אורים : אמר שהיה בלעם מתלוצץ מבלק וכי
מן ארס ינחני בלק מהררי קדם שהוא מקום הכישוף לאמר לכה
ארה לי יעקב ע"י הכישוף מה אקוב לא קבה אלים לדרקק השיכוי
מאל להשם ויראה דה"ק מה אקוב שאביהם שנקרא אל כדכתיב
ויקרא לו אל ליעקב אפי' בשעה שבע עמם עמם
לא קלל אלא אפס כדברי חו' למה אעווס לא ועם ה' שאפילו שה'
הוא נכסע לא כתיב אלה יעמד לקלל את העם כי מראש אורים
אראנו וכי תימא מ"ל בלעם דאין מול לישראל דלמא אף שהקב"ה
לא קלל ע"י הכשפים שכתבין פסוליו של מעלה קללם לזה השיב
כי והו' נמי שהוא תחת המול אבל ישראל הם למעלה מהמול ודבר
זה שהם למעלה מהמול מראש אורים שהוא אבות אברהם ראש
האבות ואפי' רואה שאין מול לישראל כמ"ש ו' ויוצא אותו החוצה
זא מאלעגנינות שלך אין מול לישראל וכן מנבעות אשורנו שהן
האמהות שהיו עקרות ונרפאו מ"מ כי הן עם לבדר ישכון ובגוים
לא יתחשב שאינם נחשבים כמו הבוים שהם תחת המול וא"כ אחת
בלק מה ראה הבאת שאוכל לקלל את ישראל ממה שראית שקללתי
את מלך מואב וירשו את ארצו מה למואב שכן הוא גוי והוא תחת
המול תאמר בישראל שאינם תחת המול שלא יהיו כשפים שולטים
בהם : **ובזה** נבין זה הפסוק את אשכ התעללתי במזרים
וכו' 7 א 1

וידבר משה כן אל בני ישראל ולא שמעו אל משה מקושר רוח'
בא דבר אל פרעה : וידבר משה לפני ה' לאמר :
ליישב ההעדרות נאמר כי מרע"ה דבר לישראל כי אמר לו
הקב"ה שמע שני דברים ראוי לנולדם האחד בשביל
שמע צעקתם ויפה צעקה לאדם וזהו את נאקת בני ישראל ומד'
אחר לפי שהמזרים הכבדו עולם כדאמרן אשר מזרים מעבדים
אותם ולא שמעו ישראל אל משה ולא האמינו שהקב"ה רוצה לנולד
מזד שמע צעקתם והטעם שלא האמינו בחלוקא ואת מקושר רוח
הוא מה שאול' לשהיו עובדי ע"ז ולכן אמרו בלבם הצעקה ישמע אל
אמנם מזד עבודה קשה שהיא החלוק' האחרת שאמר להם שראוי'
להבאל שהמזרים הכבדו עולם מזד זאת החלוקא האמינו ויהיה
וי' וזעזודה כמו וי' ועבדך באל לשבור שפירושו אלא עבדך באל
לשבור אוכל וזה לא האמינו למשה שהקב"ה שמע צעקתם והטעם
שלא האמינו היתה מסכת קושר רוח שהיתה בהם דהיינו עובדי
ע"ז אבל מזד עבודה קשה אשר עובד בהם יותר מהנורה מזד זה
האמינו שהקב"ה יבאלם : **הן** בני ישראל וכו' בזה יבא הטב
הק' ועם הקודם בפסוק מקושר רוח הן בני ישראל לא האמינו לי
שהקב"ה רוצה לנולד מזד שראו עצמ' שהיו ע"ז וק' ואיך ישמעני
פרעה אם הם אמרו על עצמם שאינם כדאים ק' ושיאמר פרעה
איך אפשר שה' רוצה לנולד כיון שהם גוי מקרד גוי מה אלו
ע"ז אף אלו ואני ערל שפתים פי' ועוד טעם אחר שלא ישמע שאני
ערל שפתי' ויש טעם מפסי' במלת פרע' לרמוז שהיא טע' אחר' :
ואיכא למידק במאי דפרש"י וידבר אל משה ואל אהרן לפי
שאמר משה ואני ערל שפתים ידק עמו אהרן' וקסי'

דכיון דהשיבו ה' לזה מה חזר משה לקמן ואמר משה הן אני
ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה : ואפשר בשני הלשון דהבא
כתיב ואיך ישמעני ולקמן כתב ואיך ישמע אלי באל היתה תלונתו
כפי הפסע שכיוון שהיה מנומנם בלשון איך יבין פרעה מה שאני
מדבר והשיב לו ה' הנה אהרן יבי' לך לפה וחזר לקמן משה והתרגע'
כפי שפ' מליך יבין פרעה מיהו הן אני ערל שפתים ואיך ישמע
אלי פרעה פי' איך יקבל ממני פרעה שאני שליח ה' שהרי יאמר
בלבו כי משאם רבוא בני אדם לא מצא לשום שליח אלא איש אחד
כד פהוכד לשון זהו אלי פירש על מה שנוגע אלי שאני
כד פה בשביל טענה זאת לא ישמ' פרעה שאני שליחך : והשיב
לו הקב"ה ראה נתתיך אלקי' לפרעה כמ"ש רש"י ו' ל' נתתיך דיין
לפרעה שתביא לו מכות וכו' ואיניך : **ובענין** המכות נימא
מילתיה בסימנין שגה התנא דל' ע"ד ש"באח' בולפוס ריהטא
אפס למי' ע"מ מ"ש דר' פי' בכו' ל' דרס צפר' כנים שהיו בארץ ע"י
אהרן בדר ארבה חושך על ידי משה וכו' עיין עס

אמנם יראה לי לקרד דבר קצת אל הפסע ידוע הוא כי הנה'
מתרה באדם פעמים ג' על כלעון והנה אלו עברו
בשלשה עיקרי הדת שכללם בש' העיקרים תורה מן השמים מציאות
ה' שבר ועונש לכך עשה סימן דל' שהתרה פעם אחת וכשלא חזרו
התרה בהם שנית על הב' עיקרים עד ש' וכשלא חזרו התרה פעם
שלישית על הב' עיקרים באח' ומכת בכורות בללות כל הב' עיקרי'
וזוה נבאר בחלה התרה עליהם מכת דס כנגד מה שלא האמינו
בתור' מן השמים שאעפ"י שלא ניתנה תורה מקובלי' היו מאתחיה'
והיו שומרים התורה כמ"ש רש"י ו' ל' בחולין ולזה באה מכת דס
ביאור שלא היו מניחין בנות ישראל לטבול נמצא מכת דס כנגד
עיקר תורה מן השמים : **צפרדע** כנגד עיקר שבר ועונש
שלא היו מאמינים שה' משלם לאים כדרכיו וזהו היו מזמרים לישראל
ולא היו מניחים אותם לפרות ולרבות שהיו מליצין האנשים בשדה
והנשים בבית כמ"ש ו' הביא עליהם צפרדע מדה כנגד מדה שהיו
מסרסם כמו שאול' וצפרדע ותשחיתם :

כנים כנגד שהיו כופרים עיקר מציאות ה' שאמר פרעה מי
ה' הביא עליה' כנים שהיא ברית קטנה פחות מבעד'
שאין יכול השד לבר אותה הרי התראה פעם אחת לכל השלש עיקרי'
פעם אחת כנגד כל אחד וזהו הגרסה בסימן דל' ע"ד כשראה
שלא חזרו בהם התרה פעם שנית כנגד כל אחד :

ערוב כנגד שעברו על תורה שניתנה להם מן השמים תורה
בני נח על הכיחוק והם היו נאמנים כמ"ש ו' ל' אשה אחת
נוקדת לכמה אנשים והיו מערבין ורעם מחליטים מעותיה' כנגד

פרשת בא

וזה היינו טועים מצינו דכתיב וי' שר' ל' השלוחים והוא ג' כ' ת' ל' והכתיב ו' ל' כדכתיב הרמז ו' ל' דכיון דהפרשה הזאת דבור משה עם ישראל א"כ היה ראוי שיאמר ועבר ה' בארץ מצרים והכה כל בכור מדשני למכתב והכתיב ש"מ אני ולא מלאך ואי מזה פסוק דוהכתיב כל בכור כהי דמכתב השכיני בדאמרן מפרשין שהקב"ה המכה אבל אכתי אמינא שהיו מכים גם שלוחים עמו לזה הוכיח מדכתיב ו' הכה כל בכור :

עוד אפשר דכיון דכתיב וי' אחר משה כה אמר ה' בחצות הלילה אני יוצא בחורף מצרים ומת כל בכור דלכאורה קשה דכי היכי דפתח ואמר אני יוצא ליכתוב כמי והייתי אבל ומת משמע ע"י מיתת אחר וא"כ אי לא הו' תרי קראי קרא דוה' הכה וקרא דוהכתיב בכל חד פסוק מהם שהיה אומר הייתי טועה לומר על כל אחד מהם שהוא ע"י מלאך והטעם שהייתי טועה לומר כן משום דה' א"מאי חוי' למכתב אחר דוהכתיב כל בכור או אקרא דוה' הכה כל בכור ואכל המיכתב אקרא דומת כל בכור דלא כתיב והייתי דמשמע ומת ע"י מלאך המיתת אבל מכתב דכתיב תרי קראי המוכיחים הקב"ה ולא שליח דכיון קרא דומת כל בכור מקמי תרתי קראי ואמרין ומת לאו דוקא סוף דבר דכי קתני והכתיב כל בכור שומע אני ע"י מלאך לאו משמענות והכתיב קאמר אלא מכתב דשני למכתב ומת כל בכור ולא כתב והנתי וכן כי קתני ו' הכה כל בכור שומע אני ע"י מלאך לאו משמענות אלא מכתב דכתיב ומת כל בכור ורש"י ו' ל' כתב אעשה שפטי' אני ה' ולא השליח וטען הרמב"ן על רש"י ומדרש חכמים אינו כן אלא ועברתי אני ולא מלאך : פי' דהכין בדבר רש"י ו' לאינו דורש מיעוט השליח אלא במלת אני ה' ולא בעברתי והכתיב :

והגאון מהרא"ם ו' ל' הבין דמה שדרשו ועברתי אני ולא מלאך והכתיב אני ולא אכלהו וכלא אמר ועברתי אני ה' והכתיב אני ה' והביא ראיה מדכתיבין דבית דין א"מ ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו ואת שבת לאמורא האב לומר אף שהזהרתיך על מורא אב אס' אמר לך חלל שבת אל תשמע לו ופרש"י ו' ל' דמאני ה' מפיק לה : ונ"ע דמאי ראי' מהתם שאני התם דליכא אלא חד מילתא סמיך ליה אני ה' שהזהרתי על השבת אבל הכא דליכא תלת מילי אלא אמינא דאני ה' לא קאי אלא אדסמיך אע"פ שפעמים ולא אכלהו ואדרבה מדברי התוספות יש להביא ראיה דהקשו' ו' תומ"ל דאני ה' קאי עפי' אשבת :

גם צ"ע עוד דכי קתני המכילתא ו' הכה והכתיב כל בכור שומע אני ע"י מלאך אלא לא נאמר אני ה' קאמ' ולא הבינו דכריו דסיפא דכריתא סתם דכריו דקתני ת"ל ו' הכה כל בכור ולדכריו ת"ל אני ה' מיבעי' ליה וכן קשיא מדכריתא אחרת דמכילת' דקתני ו' הכה כל בכור שומע אני ע"י מלאך ת"ל והכתיב כל בכור ולדכריו הל' ת"ל והכתיב כל בכור אני ה' להביא כוליה קרא :

גם מה שפסקה הגאון ו' ל' לעיל' ל' א"ל קשה דא"כ הא דכתיב ו' המטיר על סדום ודר' ל' הוא ובית דין ו' ל' שהוא ע'נאו היה הממטיר אע"פ שגית דיוני עמו וקשה דכר' אומר והכה ב' אנשי' האחד להפוך את סדום ו' ל' לקושי' דלעולם הוא ובית דין כשאמרו הוי' פירושה שהוא ובית דין עושים הדבר שהוא מתחיל בדרך המלך ומלאכיו גומ'ין על ידו וכן היה בסדר' הקב"ה החזיל ומלאכיו גומרים על ידו ואני הכא במכתב בכורות דמפרשין ו' הוא ולא שליח כלל ובית דין דקאמר הוא מכה בעצת בית דין קאמר מאי דמפרשין הכי הוא בהכרע כי היכי דלא תיקשי האי קרא אקרא דוהכתיב דמשמע אני ולא שליח והוא כונת המכילתא ו' הכה כל בכור כל' ע"י שליח פי' ו' דקאמר ה' ק' ו' ע"י השליח הוא ובית דין שהוא התחיל ובית דין גמרו ו' ל' והכתיב דגלי לן דפי' ו' היינו הוא לבדו הכה מלת י' אחי למימר הוא וב' פי' בעצת בית דין : אי נמי קרוב לזה דלעולם סובר רש"י ו' ל' שהוא ובית דין שאמרו אינו שהב"ד עושה הדבר אלא הוא דקאמר ר"ל שגמלך עם ב"ד ואני הכא במכתב בכורות דרשין הוא דקאמר שהוא דוקא העושה מכתב והכתיב או מכתב אני ה' כמ"ש הגאון לפי דרכו ומאי דכתב הוא ובית דין היינו לענין ההסכמה שהסכים בית דין אבל היכא דכתיב ו' כמו בסיס' או מפרשין

וכו' דק' ק' דהיינו התעללתי היינו אותותי אשר שית' בס' אמר עם משה ו' ל' בלטיהם אלו מעשה שדים בלטיהם אלו מעשה כשפי' וזה כנגד כיסוף וכנגד מעשה שדים התעללתי ושחקתי בהם לתת להם מיני מכות ואמרו שם הם יוכלו לעשות בלטיה' ולהטיה' כמוהו וגם אותותי אשר שית' בס' שהוא ויבלע מטה אהרן את מוטות וזהו אותותי אשר שית' בס' שאותותי שית' בתוך אותותם שמתה אהרן בלע מוטות וזהו וידעת' כי אני ה' ושחין הכשפי' בולטי' ובוזה נבין פסוק ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו למאיש ועד בהמה וכו' ק' ק' דהוא ליה למימר ולכל בני ישראל ובמהתם לא יחרץ כלב לא היה נרץ ול' להאריך למאי ועד בהמ' ותומקשים דהל' לא יחרצו כלבים לשונם דהוא חידוש גדול דאפי' שהם רבים כמו שה' הדון בהל' שומרים כלב אחד אינו אונס כלבים רבים אונס ויראה עם מה שאמרו ו' ל' דהו' כלביא דכשפים וחרשין דכחין לפני משה ואמר להם כלביא דקרא דכחין הא אפי' דקושטא לא דכחין ובה שחקו הכלבים שעשו החרשמים מכת כיסוף וזהו ולכל בני ישראל לא יחרץ שום כלב לשונו לא כלב העשוי מיד איש שהוא מיד המכסף כלב של כיסוף וזהו מלת למאיש שחורר למלת כלב ועד בהמה פי' ואפי' עד אות' כלב דקושטא שהוא כלב באמת שהוא בהמה לדעת רבי מאיר במשנה הכלב מין בהמה ובה ניחא מ"ס למאיש שחם כפי הנראה מהפשט דלא קאי אכלב הל' ל' איש אמנם למאיש ה' פ' לכלב העשוי מיד איש מכסף ועד אות' כלב שה' של אמות שהוא בהמ' כמ"ש תו' בענין יודע הקב"ה בכל' שמונתיו מועטין לכך משה המון במעיו וכתבו התוספות' נותן לבהמ' לחמ' היינו כלב בנימטריה הרי שהכשפים אינם שלמים בישראל ומה גם דנדיקים כמ"ס בגמרא שאני רבי חנינא דנפיש ובותיה :

או נאמר חזן מכוונתיו שאמר כלב לשון יחיד משום דאמרו בגמרא כלבים שחוקים אלי' בא והני מילי דליכא קבצה בהדיהו דאזי אי' קבוצה בהדיהו ומשחקא בהמה וא"כ אי כתב לא יחרצו כלבים הו' אמינא דהיינו טעמא דכיון דכתוב כלבים רבים לא יחסר מהיות קבצה בנתיים א"כ ל' למא' הא דלא יחרצו לשונם לאו משום דליכא מלאך המות אלא משום שהכלבים טרודי' לשחק בנקב' לכך כתוב לא יחרץ כלב דאפילו כלב אחד דלא שייך האי טעמא לא יחרץ לישראל ש"מ דהטעם משום דאין' ה' בא לישראל' ואמ' למאי ועד בהמה עם מ"ס בגמרא צ"מ הבהמה להביא בני אדם שהם פושעים בבהמה וזה לשון בר' ישראל לא יחרץ כלב לא מבעיא למאיש אותם שהם נדיקים המכונים בס' איש אלא אפי' ועד בהמה אותם שמכונים לבהמה ואין להקשות דממלת ולכל כפא דר"ל דה' ה' וכל בני ישראל ל' לכל כללות ישראל לא יחרץ אבל ליחיד יחרץ הרי נכתבר הקדמתיו שאין מול לישראל :

אברהם אחד אף המלוחין פרחו : וכתב הגאון מהרא"ם ו' ל' דבערו' או' ל' שלא כתב בהם מתו שלא יהנו מהעור' והקשה הגאון מהרא"ם ו' ל' דלמה לא אמרו בערוב דאף המלוחין פרחו כמו שאמרו באברהם ותיקן בערוב הם חיות המיוקן ולא יוכלו לנעק בהם : ונ"ע דמאי כשרי ו' ל' הכי דכני מליחה למה אמרו דלא נאמר בערוב וימרו שלא יהנו מן העורות ותיקן ליה שלא יהנו מבשרם למלחם כיון דכני מליחה כינהו אלא שלא מלחו מיראתם כיון שמתו היו מולחם :

ולעיקר קושיותי ו' ל' דבערוב הוא מין בשר והרי אמרו בבתר' בישראל מליחה לא מעלי אבל אברהם הוא דבר שיש בו שקשקש ודמי לדג דאמרו שם כוורא מליחה מעלי :

ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והכתיב כל בכור : במכילת' והכתיב כל בכור שומע אני ע"י מלאך ת"ל ו' הכה כל בכור : כל בכור : כל העולם מקשין דהתם ב' ו' הכה כל בכור איכא ברייתא סותרת דקאמר ו' הכה כל בכור שומע אני ע"י שליח ת"ל והכתיב כל בכור : ויראה דלעולם פסוק ו' הכה כל בכור היא הנכחה גמורה שה' היה המכה בלדד אלא שכל אחד מלמ' על חדרו לחד מילתא מפסוק והכתיב כל בכור יש לשמוע שהקב"ה לא הכה כלל ומלת והכתיב הוא פועל יוצא אעשה למלאך שיק' כמ"ס הראב"ע ועברתי כח ה' י' ובדורותיו הם העונדי' וכאלו עובר לכך הוכיח מזה' הכה : ואי מזה' הכה בלחוד איכא למימר כהי' דהתם הכה אבל לא היה לבדו אלא הוא התחיל להכות ואח"כ השלי'

והיה כאורח לומר דאף בפסח שזה הנר לישראל לענין י"ד ואי לא כתב אלא והיה כאורח עדיו אני אומר דאינו שזה נר לישראל אלא בפסח ולא בשאר מצות אצטריך תורה אחת :

ותו קשה דמי אמר לו דאי לא כתב ובי יבור אתך נר דה"א דבר שזה לישראל בפסח לכל דבריו ואימא איכא דאי לא כתב ועשה פסח הוה טענין למימר דנר אינו מצווה בפסח כלל לא מיד ולא ב"ד :

ותו קשה דהיאך כתב דאי לא כתב ועשה פסח דה"א מסבירא דנר מצווה בפסח ומאי שנא מחמץ דכתב המכילתא למה נאמר לאורח ולנר משום שהנך נעשה בישראל וס"ד דלין הנר מצווה והביאו רש"י ו"ל לעיל ואין לתרץ דנר דגלי בחמץ דאף דה"א נעש' בישראל נר מצווה ה"ה בפסח דאף דהנך בישראל נר יהא מצווה דהא ליתא דוה לשון המכילתא גבי חמץ ו"ל כאורח כנר למה נאמר כנר לפי שהנך נעשה בישראל צריך להביא הגרים אף בכל מקום שהוא מעשה בישראל צריך להביא נר הא קמן דלא ילפינן דהרובות דנעשה מעשה בישראל בגלוי מילתא מדוכתא אחריתי וצ"ע :

גם דדברי רש"י ו"ל אצטריך הענין במ"ש תורה אחת וכו' לנר להשוות נר לאורח לכל מצות שבתורה עכ"ל הוא לשון המכילתא : **וצ"ע** טובא חדא דקשה רש"י ו"ל דידה ארדיה מכאן לפ' אמר נר דה"א כל האורח בישראל ישנו בסוכות בישראל לרבות הגרים וכאן כתב דתור' אחת להשוות נר לישראל לכל המצוות וא"כ בישראל גבי סוכה למי' מ' כפיק סוכה מכלל שאר מצות :

ותו דהתם כתב רש"י ו"ל להקד' סוגיו' הגמרא סוכה דף כ"ה וו"ל ת"ר אורח זה אורח ומשמע מההיא סוגיא דה"א דהאורח מרבה גרים דהוה ממעטינן להו מבישראל ואילו רש"י ו"ל כתב בישראל לרבות הגרים :

תו צ"ע אליבא דרש"י ו"ל דאמאי אצטריך בישראל לרבות גרים בסוכה הא תיתי סוכ' וט' ומחא המצו' מה הת' גרי' חייבי' אף סוכה כן בשלמא לגמרא כיחא דאי לאו ריבויא דה"א דהאורח סד"א בישראל כתיב ולא גרים :

תו קשה במאי דכתב רש"י ו"ל בפ' אמר' האורח זה אורח ונרא' לכאורה דהכי קאמר האורח זה כל הנקרא אורח בין גברי בין נשי שכן אמרו במס' סוכה דף כ"ה ת"ר אורח זה אורח ופרש"י ו"ל אורח בין גבי נשי דנר משמע וקשה דלפי האמת הא ליתא דבסוכה נשי פטורי והאך כתב בפ' הפסוק האורח זה אורח דהיינו נשים בכלל בסתם לשון אורח :

ולפום ריהטא י"ל לקושיא קמייא דלא קשה רש"י ו"ל דידה ארדיה דאף דכתיב תורה אחת יהיה לכם להביא כל המצוות שחייב הגרים ד' דבסוכה יהיה פטור משום שנעשה הנס בישראל דכתיב כי בסוכות הושבתי שהמעשה בישראל :

הא לא אפשר דא"כ מידחקו לגמרא בסוכה דף כ"ה לומר וו"ל והשתא דאמרת סוכה הלכתא קרא למה לי לרבות הגרים סד"א האורח בישראל אמר קרא ולא הגרים ולימא סד"א כי בסוכ' הושבתי את בני ישראל כתיב ולא גרים קמ"ל : **תרם** נבאר דברי רש"י ו"ל : **אביא** סוגית סוכ' דף כ"ה וו"ל ת"ר אורח האורח וכו' מה שיש לדרק דזה כתיבתי בינין שמועה דף ק"כ לרבא דאמר אצטריך כד' א"ל יק"ט ו"ט ו' מחא המצות למאי אצטריך באכילת חמץ הקישא דשבת ימים תאכל עליו מצות למימר דנשים חייבות במצה והא תיפוק לן מדאצטרי' להב' למשה מסיני בסוכ' לא שמועין דנשים פטורות ש"מ דהא במצה חייב דאי במצה פטורי הא לא אצטריך הלכת' בסוכ' כמי' פטור דמיה תיתי דמייבין נשי בסוכה דאדרבה איבא למיץ בג' דט' ו' ו' דמזה למיפטר נמי בסוכה :

והגאון מהרא"ם ו"ל בבירור על הסמ"ג ד"ה שהרי דורש שם האורח להוציא את הנשים הקט' וזו ו"ל למ"ל הקיט' במצה לחייבו נשים תיפוק ליה מדאצטרי' האורח לפטור נשי בסוכ' ובדאי כי הגאון ו"ל אנש' שטפא אשתמיטתיה סוגיא דגמרא דקאמר סוכה הלכת' וליכא פסוק האורח להוציא נשים בסוכה אף בא לרבנ' גרים וא"כ לא היה לו להקשות תיפוק ליה מדאצטריך האורח אלא תיפוק לי מדאצטריך להלכתא כמו שהקשיתי ולא הוה מתרץ מירי צמה שכתב י"ל דאי לאו הקש' הוה דרשינן האורח לחייבו נשים בסוכה דהא ליתא כדאמרינן בשמעתין דסוכה לפיפורה הלכה למשה מסיני וקרא דהאורח לרבות גרים כדמסיק' גס מ"ג

ד' אינו עושה הדבר אלא בית דינו והו"ו שהוכיר לרמון שהסכים עם בית דינו :

דבר כא באוני העם וישאלו איש מאת רעהו יש לדרק השנוי דהתם כתיב וישאלו איש מאת רעהו ומגרת ביתה וכו' כתב מאת רעהו * ותו מאי נא ובמכתב ברכות דרשו'אין נא אלא לשון בקשה וע"ד עיין בס' תאור' לעינים * ותו קשה בפסוק ויתן ה' את חן העם שאין כאן מקומו אלא לקמן בעת המעשה והא כתיב וה' נתן את חן העם והראב"ע ו"ל כתב ויתן ה' סיפר הכתוב כי השם קיים מה שהבטיח למשה ונתתי את חן העם וכו' כדאש' שהרגיש בקושיא ולא תיקן כלום דאי בא לספר זה הרי סיפר לקמן כי ה' קיים ההבטחה בפ' וה' נתן * ויראה כי דבר נא הוא עכשיו על דרך שפי' הראב"ע ו"ל דבר נא כבר פירשתי כי נא הוא לשון עכשיו והכוונה עם משאו' ל' בפסוק ויתן ה' את חן העם ר' יוסי הגלילי אומר ע"י החשך האמינו המצריים בישראל שהיו אומרי' ישראל להם השאילוננו חסן פלוני והיו אומרים המצריים אין לנו היו אומרים הישראל והלא ראינוהו בתיבה או בארגו פלוני בימי אפילה או היו המצריים אומרים ודאי שאין כוונתם של אלו לגנול ולברוח דא"כ היה להם ליטול בימי אפילה ו"ל הכתוב אמר הקב"ה עת לעשות שישראל מצרים כלי כסף נא עכשיו שהבאתי עליהם מכת החשך שמשאו' ישראל כל כליהם של מצריים וראו מה להם בבית ונתן טעם בכתוב השני ויתן ה' את חן העם פי' תדע לך מאיזה טעם אני אומר כי עכשיו במכת החשך עת לדבר כי ישאלו איש מאת רעהו והעם הוא לפי שאני יודע כי ע"י מכה זו שמשאו' ישראל כל חפצי המצריים ולא נבדו שום דבר בימי אפילה יודע אני כי בסבה זאת כבר וה' נתן את חן העם בעיני מצרים והם מרואים לתת להם אכל מקודם מכה זאת לא הייתי יכול לומר לך שתדבר לישראל שאלו איש מאת רעהו כלי כסף לפי שהיו אומרים המצריים בורחים הם ולא יתנו הרי שפסוק ויתן ה' את חן העם הוא מקוש' כאן ואתי' כמין חומר לתת טעם למאמר דבר נא שפירשו עתה :

אמר איש מאת רעהו לרמון המעשה שאירע בימי אלכסנדרו' שסופר פ' חלק שבאו לרין עם ישראל כתיב וינצלו את מצרים תנו לנו כן אותו המעון והסבי' להם נביה בן פסוסה הרי כתיב ומושב בני ישראל אשר ישבו המצרים ת' שנה תנו לנו שכן כל אותם השנים לוח אמר הקב"ה ישראל יעשו המצאה אחת ולא ישאלו איש מאת ארזיו' כשתעבד בו והכזה על הלחי שאם ישאל ממנו לא יתן לו שיאמר המצרי זה בודאי לא יחזיר לי עוד הדב' דמורי היתיר' לנפשי' שגשתעבדתי בו כל כך שנה אלא מה יעשה איש מאת רעהו מאותו המצרי שלא כשתעבד בו והיה רעהו כיצא בו וכן אשה מאת רעהו שלא כשתעבדה בה :

או ירצה איש מאת רעהו פי' יעשו המצאה אחת בתחלה לא ישאלו מחת המצריים אלא ישאלו מאת היהודים איש מאת רעהו העבירי העשיר ואשה מאת רעהו הישראלית שיש לה ואני ידעתי שימצאו המצריים וישאלו מעצמ' ח"ש כאן איש מאת רעהו וס' כתיב וישאלו אשה משכנתה כי לפי האמת יהיה כן כי אשה תקח משכנתה המצרית אחר שתשמע שהיא צריכה כלים שזאלת מחברתה היהודית תבא המצרית מעצמה ותאמר בואי וקחי ממני : **וכי** יבור אתך נר ועשה פסח וכו' והיה כאורח הארץ במכילתא ופרש"י לפי שנאמר ובי יבור ועשה פסח שומע אני המתניי' יעשה פסח מיד ת"ל והיה כאורח מה אורח ב"ד :

והגאון מהרא"ם ו"ל תמה על דבריהם ו"ל ואיני מבין דבריה' שהרי גבי פסח אי לאו דכתיב וכי יבור אתך נר ועשה פסח דמשמע דכל המתניי' יעשה מיד לא היה צריך להשוות לאורח לומר מה אורח ב"ד משום דדבר פשוט הוא דנר שנתניי' הרי הוא בישראל לכל דבריו וא"כ לא היה צ"ך להשאר כל המצות :

וצ"ע דמי אמר לו משום דדבר פשוט הוא דאמא ה"ק דאי לא כתיב סמיכות וכי יבור ועשה פסח ולא קרא דוהיה כאורח הארץ אלא כתוב תורה אחת בלבה ה"א דהגר שזה לישראל לכל דבריו ומכאן כתוב תורה אחת לא מסבירא אכל השתא דכתבו וכי יבור ועשה פסח איכא למעטי' דאף דכל המצות שזה הגר מכח דכתיב תורה אחת יהיה לכם מ"מ בפסח גלי לן קרא דהגר מיד שנתניי' יעשה פסח מכח סמיכות וכי יבור ועשה פסח לכך כתב

בסוף אבל איפכא ליכא לאקשווי לשתוק מהאזרח ומראטרי' הקס לחייב נשים בתנא דקושא מעיקרא ליתא דהא האזרח לפי האמת לא אתי לפטור נשים מסוכה אלא לרבות הגרים בסוכה מאי דנקט ברייתא להוציא הנשים הא קאמר דהוי אסמכתא ושאמא הבאון ו"ל בגר רחא סוגיא זאת ולא הקשה אלא כפי לשון הסמ"ג ו"ל שכת' ולא כלמוד מכאן לחייב נשים בסוכה כמו במה שדי דורש שם האזרח להוציא הנשים שנראה מלשונן זה שסובר דהאזרח להוציא הנשים דרשא נמורה וזה דוחק דלמא הסמ"ג עצמו קיזר ולמה שהקשינו בשמעתא דלמאי אטעריך הקס לאו קושא היא דבלאו הכי מצינן למימר דאטעריך הקסא למימר דהמנה צריכה להיות מדבר הבא לדיי חמוק וזהו ההקס שבעת ימים תאכל מצות מדבר הבא לדיי חמוק :

למיעלת המועדים וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש : דע כי מלת מקרא קדש הוציאו בגמרא מעלת י"ט ואפי' בח"י : גרסינן בחגיגה דף י"ח ת"ר ח"ה מנין שאסור בעשית מלאכה ק"ו הוא ומה ראשון וז' שאין קדושה לפניו ואחריו אסורי' ח"ה שיש בו קדושה לפניו ואחריו ח"ה שאסור במלאכה וימי בראשית ויובחיו שיש בהם קדושה לפניו ואחריהם ומותרים יש לעיין האי ראשון וז' אימת חלו אי בשבת הא ליכא ק"ו דמשום קדושת שבת דחמיר דאית בה בקילה אסורים ועו' דאית בהם שבת ח"ה כדכחשיה בח"ה דמלו בשבת פשיטא דאסור ואין נריך ק"ו וזהו יתור דכי פריך מה לשבת ימי בראשית שאין בהם מוסף ליפרוך שאין בהם מקרא קדש ולא היה צריך לומר ר"ח ויובחיו ואי חלו בימות השבוע הך ראשון ושביעי הרי הם באמצע שבתות והיכי קאמר שאין בהם קדושה לפניו ולאחריהם וכו' תימא דהכי עבד ק"ו ומה ראשון ושביעי אף כשחלו בחול דאין בה' אלא קדושה לפניו ולאחריהם אלא קדושה אחרת אין להם לפניו ולאחריהם אפי' אסורי' במלאכה ה"ה כשחלו בחול מלבד שיש בהם קדושה אחרת דשבת לפניו ואחריהם יש להם קדושה אחרת ד"ט נמי לפניו ואחריהם אינו דין שאסורין : זה א"ה היכי קאמר וימי בראשית ויובחיו הא הסתליכא רק קדושה אחת דשבת לפניו ואחריהם ואין לנו לומר אלא אורחא דתנא משום פלפולא ויגדיל תורה בעי למקטק"ו בראש הדין משום דאליס וסמך אמאי דמסי' מה מצונו שקרוי מקרא קדש וכתבו התוספו' וז"ל ר"ח ויובחיו ה"ל מה לח"ה דאית בהו תרתי : הראשית יתמה דלא ה"ל מה לח"ה לא מה לר"ח דלית ביה תרתי כיוון שהמלמד הוא ר"ח : ויר' דכונתם עס הכלל שיש בהפוך היוכי כמ"ש התוספות פ"ק דקדושין ד"ה אמה העברה תוכיה וז' פ' דבבב דכי קאמר ר"ח ויובחיו בעי למימ' ר"ח ויובחיו שאין חומרת קרבן מוסף גורם דה"ה דאי חומרת קרבן מוסף גורם דה"ה א"כ לילף ר"ח שיהא אסור במלאכה במה מצונו דה"ה שיש בו קרבן מוסף ואסור א"ה ר"ח לזה כתבו דלמה הוצרך הגמרא למפרך מה לר"ח שאין קרוי מקרא קדש ויקולא גופייהו

קשיא בסוגיא במאי דקאמר לא נזכר' אלא לתוספת עינוי ולמא לעינוי גופיה וכי תימא מדבר יהודה נפקא לא קשיא דמרב יהודה לא נפקא אלא דלחייבו נשים באגדים אגל"ת שלא לאכול ב"ה אבל שיעברו על מצות עשה לא שמעינן וכל שאינו מתענה ביום הכיפורים עובר על עשה ולא תעשה :

תו קשיא במאי דפריך והשתא דאמרת סוכה הלכת' קרא למ"ל מלשון למ"ל משמע שהא מייחר ולא ה' למפרך אלא דק' דה"ה דהאזרח קשיא אהלכתא דקרא מחייב והלכתא פטור ורש"י ז"ל כיוון לתרץ זה במ"ש וז"ל קרא למה לי כלומר אמאי ה"ה א"ה דסוכה פי' ה"ה ודאי לרבות שום דבר אתי מהו הדבר :

תו קשיא במאי דקאמר קרא למ"ל לרבות הגרים ומאי אטעריך קרא בסוכה לרבות גרים ותיפוק לן בסוכה ט"ו ט"ו מחג המנוחות מה להלן גרים אף כאן נמי : רגו ק"ק במאי דקאמר אמר אבוי לעולם סוכה הלכתא ואטעריך ס"ד חסדו בעין תדורו ולימא בלאו הכי ס"ד כל האזרח כתיב דמלת כל רבי אפילו נשים קמ"ל הלכתא לגנוי דכל לא גרבי נשים מיניה :

תו קשה במאי דקאמר אבוי ואטעריך ס"ד האיל דכתיב חסדו בעין תדורו ולימא אטעריך ס"ד האיל דכתיב ה"ה מרבינן נשים דה"ה מרבינן נשים דה"ה לרבות כמו ב"כ קמ"ל הלכתא דלא נדרש ה"ה דהאזרח לחייב נשים רק לחייב גרים כדמסיק י"ל דכיון דכללא אית לן מ"ע שהזמן נרמא נשים פטורות ח"כ בלאו ה"ה נמי ידעינן דה"ה לאו לרבות נשים אתי כיוון דמצינן לאוקומיה למעט גרים :

ויעתה שזע נא המעיין הגדול הרבון בתוך יאורי העיון אתה ורעיד העומדים לפניך תירוך כולל לגברי רש"י ז"ל מפ' בא לפ' אמור וז"ל דכונת רש"י ז"ל שם בפ' אמור אינו כמו שיראה בתחלת הדעת אלא כוונת דבריו כמו שאמרו שם בגמרא סוכה דה"ה דהאזרח לרבות גרים ומי המחייב לנו לדרוש האזרח לרבות הגרים כמ"ש בגמרא ס"ד בישראל אמר קרא ולא הגרים דאי לא הווי ישראל לא הווי דרשינן ה"ה דהאזרח לרבות גרי' דמאן אפקיהו הרי בכל התורה כולה הס' ישראל כמ"ש רש"י ז"ל לפ' בא מפסוק תורה אחת וא"כ מכא דכתיב בישראל שמעו ושמעו למעט הגרים הוא המלמדנו לדרוש ה"ה דהאזרח לרבות גרים ולא נשים וזהו כנא לבאר דברי רש"י שם האזרח זה אורח אין ר"ל שזה אורח לפי האמת אלא הוא על דרך שאמר בגרייתא ת"ה אורח זה אורח ופרש"י ז"ל בגמרא שאינו כן לפי האמת אלא ה"ה וזו אורח בין

אדם אחד תפדה חייב אתה האב לבדותו אבל אם אינו של אדם אחד בבירור אלא יש ספק מוטל בין ב' בני אדם של מי הוא האבות פטורים וכנ"ל :

מעלת

התפילין והיה לאות על ידכה כי בחוק יד הוציאנו "וקשה דבין דבחוק יד הוציאנו היה לו לאות לקשור התפילין ביד הימין שהיא החוקה ולא על יד כהה : ואפשר דבחוק יד דקאמר לא קאי על המכות שנתן למזרים דאם כן הל' ב' ביד חוקה כדלעיל אלא ה' פ' שהוציאנו הקב"ה בחוק כמו וטענותיו על שרו של מזרים שהיה מונע ויציאתו מזה שהיה טוען אלו עש' ואפ"ה הוציאם הב' אף שלא היה בהם זכות וזה והיה לאות לזכר שחייב אתה על ידכה יד כהה שחוקר שידך היתה כהה במזרים מפשית המצות ולא היה לך כח זכות לאות מזמרים ובחוק ידו יתבדק שגבר בכחו הגדול על שרו של מזרים הוציאנו משום ואם הייתי מזוה שתקשרו תפילין על הימין היית סבורי' כי באלות מזמרים היה בזכותם וכנ"ל . ואפשר עוד והיה לאות על ידכה בה' א' יד כהה עם משאו' ל' כל המתפלל לזכר שכינה כנגדו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד וע' ד' ענין אלה באותו הפסוק עם הדיון עיין בספר תאזה לעינים בסנהדרין פ' שני במאמר ואידך האי שויתי מאי עביד ליה ו' ש' לזכר ששעת הכתה התפילין תהיה על ידך השמאלית לפי שזו הזכור כי בחוק יד הוציאך ה' פ' כי כשעשה המלחמה במזרים היתה בידו החוקה שהיא ימינו כדכתיב ימיך ה' נאדרי בכחוכו' ובשלמא כשחייב אותם בשמאלך א' כ' כשחייבם השכינה כנגדו או שמאלך מכוון כנגד ימינו יתבדק ותראה כאלו אתה רואה ימינו וזכור אתה כי ימינו הוציאך אבל אם תקשור התפילין ביד ימיך כששער שהשכינה כנגדך נמצא כנגדך שמאלו יתבדק כענין דין זה ואמר כשחייב האדם העמידה יתן שלום לימינו בריש ואל' אבוי לרבאמי סברת לימין דידך לימין הקב"ה שהוא שמאלך :

ותו

יש לקדקק מאי לך דכתב בפרשה ראשונה ותו דבפרשה ראשונה כתב ביד חוקה וכאן כתב בחוק יד ותו מאי טעם צוה לקשור על השמאל ומה טעם הקדים תפילין של יד לשל ראש :

ויראה

הטעם הוא משום דעינא ולבא תרי סרסורי דחטאה והסרבור הגדול הוא הלכ שהיה חומר שהעיקר הוא החמדה וצירושלמי כשרצו להוכיח והוציאו פסוק תנה בני לבך לי ועיניך דרי תאורכה אין אתה יריב לבך ועיניך לי אלא ידע דאת דילי הרי שהקדים הלכ לעיני לבך הקדים תפילין של יד שהם בשמאל כנגד הלכ כמ"ס בגמרא ושמתם על לבבכם שתהא שמה כנגד הלכ ואח"כ של ראש שכתוב בין עיניך שהוא לבטל הסרבור האחד ולזה כתב והיה לך לאות פי' הדבר הזה של תפילין שאני מצוה הוא להנאקך כדי שתמנע מהעבירות והיו חסודר יציאת מזרים כי בחוק יד הוציאנו ה' פ' עסמה שאמר במדבר רבה פ' ק' זכות שלא היה בהם עון עריות נבאלו שראל ממזרים וזה בחוק יד פי' בזכות שהיה לך זכות שהיו שחושב העבירה באותו המקום שהיא השמאל שגדל הלכ בזכות שחוקת אותו היר ולא חמדת לעשות עבירה של עריות במזרים אחת היתה ופרסמה הכתוב

גופייהו שהזכיר ה' מ' למיפדך וגו' הכי לעולם ח"ה אשו' במלאכ' משום קרבן מוסק וכ"כ בילך ר"ח דאסור מה מצינו מח"ה מה לח"ה דמלבד קרבן מוסק אית ביה חומרא אחריתי דקדושה לפניו ואחריו ועיין בחוספות קדושין באותו דבור שהבאנו וכפי מה שפירשו סם ביוכיח מפרשים כאן ובס' אהבת עולם כתבתי עוד בזה הדבור :

ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרוג ה' כל בכור על כן אני ונח וכולי וכל בכור בני אפרה : **למערת** פדיון הבן ז' עלתה טעם כי אחר שהטעם הוא כנגד בכורי מזרים א"כ פדיון הבן היה ראוי שיכתוב בין בכור מאם בין בכור אב והדיון הוא דלזכר בכור מאם דבפטר רחם תלי רחמנא וכיון שאלל בכורי מזרים אז' ל' כל בכור בין מאב בין מאם א"כ היה לנו לפדו' כל בכור מעין מה שאירע במזרים :

ורו

קשה דאחר שכתב בחוק יד הוציאנו ה' מה מקום יש לכתוב ויהי כי הקשה פרע' לשלחנו אחר שאמר הוציאנו . ויראה לזה עם מ"ס בגמרא בר' העלה עבודה מאבותינו במזרים וכתבו התוס' דאע"ג דבנין יצאו מ"מ העבודה בעלה מתקרי וזה שדייק לומר בחוק יד הוציאנו ה' ממזרים מבית עבדים פי' בחוק מכות אף קודם מכת בכורות כבר הוציאנו ה' ממזרים פי' מתחת ממעלה שרו של מזרי' שהיה גורר שניה עבדי' באותו מקום וההומצית עבדים סם דבר כמו שתרנגם מבי' עבדותא כמ"ס ו' ל' שהיה מערכת מזרים גורר שלא יא' עבד משם ואפ"ה הכי הוציאך ה' מיד המערכה מן העבדות שבעלה עבודה מסבת מכות אחרות אף בלי מכת בכורות ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו מן העני' דנהי דנקרזה שלא יעבדו אבל עדין היה רוצה שיהיו תחת רשותו מה עשה הקב"ה שישלחם הבא עליו מכת בכורות וכל בכור אדם בבניך . ק"ל לכתוב וכל בכור תפדה מאי אדם אם להוציא בהמה הרי כתיב בבניך ואם להוציא נקבה לכתוב וכל מאי אדם . ויראה כיוון למה שהוא הדיון דאין פדיון הבן נזהב אלא מאשתו הישראלית והוצריך שהבכור הזה יהיה מאותו האמן שנקרא אדם שם ישראל אתם קרוים אדם ולא האומות . ותוקש' מלת וכל מאי מרבה . ויראה עם הדיון דמי שיש לו עשר נשים וכולן פטרו את הרחם כלם לזכר לפדות זהו וכל בכור שיהיה בבניך בין מאשה אחרת בין מאת . ותו קשה מאי וכל בכור בבניך ב' ב' בבניך מיותר הל' וכל בכור בניך . ויראה כיוון למה שהוא הדיון מי שלא נכרה אשתו וילדה שני זכרים אעפ"י שאין ידוע איזה מהם הבכור נותן ה' סלעים והו' בעצם וכל בכור בבניך פי' לא מיבעיא אם הוא בכור מסויים אלא אפי' אותו בכור שמעורב בבניך תפדה :

או כיוון לדיון אחר ב' נשיו אחת ביכרה וא' לא נכרה וילדו ב' זכרים ונקטרבונותן ה' סלעים לכאן זהו וכל בכור שהוא מעורב בחוק בניך תפדה :

עור

יש ליישב ייתור מלת אדם כיוון לדיון מבכרת שלא שהיה אחר בעלה ב' חדשים וניסת וילדה זכר ספק בן ט' לראשון בן ז' לאחרון האבות פטורים והו' וכל בכור של

הפסוק הזה וכל בכור שיהיה בבניך בין מאשה אחרת בין מאת . ותו קשה מאי וכל בכור בבניך ב' ב' בבניך מיותר הל' וכל בכור בניך . ויראה כיוון למה שהוא הדיון מי שלא נכרה אשתו וילדה שני זכרים אעפ"י שאין ידוע איזה מהם הבכור נותן ה' סלעים והו' בעצם וכל בכור בבניך פי' לא מיבעיא אם הוא בכור מסויים אלא אפי' אותו בכור שמעורב בבניך תפדה :

פרשת בא

הכתוב בשבד אותה החוק יד שלכם בשכר זה יא אתם ממזרים ולפי זה אינו חוזר בחוק יד על הקב"ה אלא על האדם ולכן שינה פס' א' כתב ביד חוקה ובאין כתוב בחוק יד לרמוז כי יד כהה שכתב קודם שהיה השאל שם הלב החומר העצירה אחס וזכר' במזרים וחוקת' אותו יד שהי' כנג' הלב שלא הרהרת' בעביר' ולכן נישלח' : ובוזה תבין מאמר התנא וא"ל בל ילידי עבירה ולא כתב ליד עבירה אלא כיון דאיכא תרי ספרורי דעבירה העין והלב אמר התנא הכתוב נג' דברים ועל ידם אתה יכול מהשתי ידים וזכות כאחת שיש לעבירה שהם השני ספרורים :

דרוש רחג הפסח

אלכה למאמר הקודם ספרי לפי שנאמר כי בחפון יא את יכול חפון לישראל ת' לוכל בני ישראל לא יחרץ כלב אגור מעתה למזרים היה חפון ולא לישראל . וקשה דמכח חפון יא את היכי משמע לישראל יותר ממזרים עד שאמר יכול :

ותו מלכל בני ישראל לא יחרץ כלב היכי משמ' דלמזרי' היה חפון : ודאדבא במכילתא דריש איפכא בפס' ואכלת' אותו בחפון מזרים או אינו אלא חפון ישראל כשהוא אומר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב הרי חפון לישראל אומר :

ותו יש לעיין בזה היא מכילתא דכיוון דבין לרבי יהושע בן קרח בין לת"ק סברי דהוה בין חפון מזרים בין חפון לישראל כנראה לפוס ריהטא א"כ מאי בינייהו : ודעת' הספרי בקליש ליישב כי בחפון יא את משמע שישראל יא את בחפון שהיו יראים פן יחזרו בזה המזרי' וזה יש לדקדק מדכתיב יא את ולא כתב הוציאת' כשהוא אומר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו שזם דבר לא הי' מעבד ולישראל שהיו רואים המזריים ההפך בין ישראל לבנים שלהם יחזרו הכלבים לשונם ולישראל לא משם נמנו ונמרו לשלחם בדכתיב למען תדעון אשר יפלה ה' וכו' א"כ מכח אותו הכתוב משמע שישראל היו בטוחים שעמידים לזאת וא"כ א"ל דהחפון היה לישראל שהיו יראים פן יחזרו המזריים מלשלחם אלא החפון היה מהמזריים שהיו מחפוס לישראל פן תכבד עליהם העבודה א"כ הו' אומר כי בחפון חוזר על המזרי' וינא את דכ' ולא הוציאת' לאו דווקא זה דעת הסיפרי :

אמנם דעת המכילתא שהבאנו אינו מובן ממנה אנפי כמו שכתבנו ועוד דבשלמא הסיפרי ספיר מסתפק בקרא דבחפון יא את משום דשייך לספוקי מי היו הממזרים יותר אבל המכילתא דקאי בפסוק דאכילת פסח דכתיב ואכלתם אותו בחפון כיון שהם אוכלים מה שייך שם חפון דמזרים :

ואפשר לפרש דמסתפק המכילתא באיזה זמן יתחיל אכילת הקרבן אם בשעת חפון דמזרים דהיינו כמ"ש בפ"ק דברכות שמדעבר נגאלו ופי' רש"י ו'ל שמדעבר נתנו להם רשות שיאזרו וישראל לא שמעו להם עד בקר ת"ק סבר ואכלת' אותו בחפון שיתחילו לאכול בזמן חפון של מזרים שהיה בתחלת הלילה :

או אינו אלא חפון דישא דהיינו מחצו' ואוליך יתחילו לאכול הקרבן פסח שאף שישראל יא את בבקר מ"מ מה שחפון עצמם לזאת היו מחצות לילה ואוליך שהיו צריכין לזלות הבשר ולאכול והיה צריך להם זמן לזה היו צריכים להקדים לאכול בחצות הלילה ואז הוא הדין אבל לא יוכלו לאכול בתחלת הלילה לזה הסיב כשהוא אומר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונם הרי חפון לישראל אומר פי' אם הכתוב היה מקפיד שלא יוכלו להתחיל לאכול עד חצות לשתוק מבחפון ומדכתיב לא יחרץ כלב לשונם שמעינן דהאכילה הייתה בחצות הלילה שהוא זמן צעקת הכלבים שהוא כדור משמור' אחרונה ואז מתחלת השלישית שהוא חצות לילה והבטיחם הקב"ה שלא יפחדו פן בחצות לילה שיראו אותם הכלבים אוכלים הבשר יחזרו לשונם כמנהגם לאכול העצמות וזה הפסוק של לא יחרץ כתוב אצל ויהי בחצות הלילה שכתוב אצל וקחי צעקה גדולה שהיו מתים בכבודות והכלבים היו צועקים כמ"ש ו'ל כלבים צועקים מ"ה בל לעיר ואפ' כתיב לישראל לא יחרץ כלב ולמה הוצרך לכתוב מלת בחפון אלא ודאי דלכיה אצטריך למכתב בחפון לאשמעין הפך מאי דס' דהוה התחלת אכילת הקרבן פסח בשעת חפון של ישראל כתב בחפון לומר שהאכילה מתחלת בזמן שעת חפון דמזרים לדורות פי' דאף דפסח מזרי' אירע מע' שהי' שאכלוהו בחצו' הליל' בזמן שהיו הכלבים צועקים שהיה בחצות הלילה שהיה בל המסח' למזרים שהיו הט גשפלים במיתת בכוריהם אפ"ה בפסח דורות

התיר ה' ואכלתם אותו בחפון בשעה חפון מזרים פירש משעה שהמזריים נתנו להם רשות דהיינו ומדעבר :

רבי יהושע בן קרח סבר דהין בהפך ואכלתם אותו בחפון שהקרבן פסח מזמותו משעה שחפון ישראל ללכת דהיינו מחצות ואוליך שאף שלא יאזרו עד הבוקר משום מזות ה' דכתי' ואחס לא תאזרו אבל הם קודם שיאזרו ואכלו הפסח היו מזורים ועומדים בעליבם בדגליכם ומקלכם בידכם או אינו אלא בחפון מזרים דהיינו מתחל' הליל' שחפון מזרי' לשלח' כשהו' אוליך גורשו ממזרי' הא חפון דמזרים אומר ואם בל הכתוב הוה לכתוב מלת בחפון להשמיענו זה הדין לשתוק ממלת בחפון ואנא ידענא דמשעה שמזרים נתנו להם רשות לזאת שהוא מתחלת הלילה היו יכולים לאכול כיון שנגאלו וכשהוא אומר בחפון מדאצטריך לומר בחפון בל לומר שצריך בשעת חפון ישראל מחצות ואוליך עיקר המאזה שאז היה עיקר הנס מכת בכוריהם :

אמנם אפשר עוד בדעת המכילתא עם מה שנחלקו תנאים אכילת הפסח איכא מ"ד עד חצות ואיכא מ"ד עד שיעל' עמוד השחר : **ואביא** סוגית הגמרא בברכות דף ט' ראב"י אומר נאמר כאן בלילה הוה וכו' וקשה בגמרא דכיון דראב"י דריש חפון דמזרים למה הוצרך יתור בלילה הוה לנ"ש ותיפוק לי חפון דמזרים דהוה בחצות ויש לרדות :

ותו קשה במאי דקאמר הכי תנאי כהני תנאי ומוקי ר"ע כרבי יהושע א"כ אי סבר כוותיה אמאי אצטריך בלילה למעט יוס תיפוק לי מכבא השמש אתה אוכל י"ל דהוה אמינא כבוא השמש התחלת האכילה ויגמר לאכול עד יוס ב' ועד בוקר דכתי' א"ל בקר שני דהכי סבר ד"ע : **ותו** קשה לראב"י ע' בקר למעט יוס למ"ל תיפוק לי מכבא השמש אתה אוכל ואין לומר דה' יא אכל ביום מחר דהא כתיב מועד זאתך אתה שור' ולזה י"ל דה' א"ל כבוא השמ' יתחיל לאכול והיום והלילה שלאחריו יגמור עד בקר אחר ומועד זאתך דכתיב ר"ל זמן מועד זאתך שהי' בבקר אבל לאו ביו' ראשון מיירי :

ובתוספות איכא למידק במ"ש ו'ל היכי מצי למימר ראב"י עד חצות וק"ק דתיקשי לכו לר"ע נמי אמאי אצטריך בחפון לומר עד שעת חפון והא מעד בקר כפקא דמשמע דעד בקר מיהא מצי למיכל' . ותוקשה כמה שחזרו ולא לשורפו בלילה דאין שורפין קדשים בלילה כדאמרינן ביום אתה שורפו וא"ל שורפו בלילה ואפילו היה יכול לשורפו בליל' תיפוק לן דהוה י"ט ואין שורפין קדשים כמ"ש דש"י ו'ל ואין לומר דאין שורפין קדשים ביו"ט הוא מדרבנן דהא כתבו התוספות בע"פ דהוה מדאורייתא :

ותו קשיא לפי מה שחזרו התוספות' דראב"י ע' סבר דה"פ עד דעד בקר דר"ל על כל פנים צריך אתה ליתירו עד בקר שאין שורפין קדשים בלילה ונס' ביו' א' של פסח אין שורפין שהוא י"ט על כרחך עד בקר דקאמר בקר יוס א' ובגמרא קאמר איפכא דלכ' על כל בקר בקר ראשון הוא . וי"ל דאין שורפין קדשים היא כפקא מדכתיב תרי בקר דה"ק קרא תן בקר שני בשרפתו וכתבו התוספות בפסחים וא"ל אי לא כתיב תרי בקר חד בקר הוה בקר אחד ולא אמרינן בקר שני אלא מכח הייתורוהו כל בקר פי' כל בקר פסח הוא ראשון :

ואחר שהבאנו סוגיא זאת דפליגי תנאי איזה זמן יהיה גמר אכילת הקרבן פסח נגיע לנאר דברי המכילתא דבהא פליגי ת"ק סבר ומנהג עד חצו' הלילה שהוא חפון דמזרי' אתה אומ' עד שעת חפון דמזרים או אינו אלא עד שעת חפון דישא דהיינו עד בקר כשהוא אומר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונם דפשוטו הוא כמ"ש קצת מרו' ל ששום כלב לא חרץ לישראל בעת אכילת הבשר במנהג וזה נתן להם הנבל' א"כ ממילא משמע מההוא קרא דהיו אוכלים הפסח עד שעת חפון דישא דהיינו עד בקר שחצות ע' קמים הכלבים ויכוננו עיר בביתם ובחצרות לבקש אוכל לנפסם והבטיחם ה' לישראל שאף שהיו אוכלים בשר הקרבן לא ייראו משום כלב שיחרץ לשונם לאכול אבל אם אין מותרים לאכול הקרבן אלא עד חצות לילה שנאותו שעה ישראל סגורים בביתם כל הלילה מפני המזיקין כדכתיב ואחס לא תאזרו איש מפסח ביתו עד בקר אם כן למה הוצרך ה' להבטיחם לישראל ששעת אכילתם הקרבן לא יחרץ כלב לשונם ומי הכניסו לכלב בבית ישראל באותה שעה עד שיחרץ כיון שהיה חצות לילה ודאי

בני יעקב להנאות בקולם אבל אחת אחר שראית שצדקו הם שהם רבים מה תצדק אלי איך יודע שצדקת הרבים אף שאינם ונאיהם מקובלת לפני דבר אל בני ישראל ויסעו :

אז אפשר צמה שכתב וישמע' את קולנו חסר עם מה שהוא הדיוט בן סורר ומוכח לה בנמרא מדכתיב אינו שומע בקולנו ופרש"י ו'ל' חד קול משמע מדלא כתיב בקולותינו או בקולינו ביו"ד והו' בעצם וישמע' את קולנו כמ' ו'ל' בזכות שלא שנינו את לשונם שהכל מדברים בלשון אחד שלשון הקדש והו' אם שמע אותנו ה' להוציאו בזכות שהיינו מדברים בקול אחד כולנו ולא זה בקול ובלשון אחד וחזרו בלשון אחד מדלא כתיב וישמע' ה' קולינו ביו"ד :

בזה תצדק אלי פרש"י ו'ל' עלי כונע הדבר ולא עליך כיון שאל על בני ועל פועל ודיתלונני . ואפשר שכתב אלי במקום עלי לומר הם קרובים אלי שהם נקראים לי אחי ורעי ובני כמ' ש' במדרש קבלת ים אחד ואין שני גם בן ואח אין לו אם אח אין לו בן מנין לו ביאור תחלת דבריהם כמ' ש' המתנות האחד שאין לו אחוה שהוא אשה בן מנין לו . אמנם בסוף המאמר צ"ע אלא בן אלו ישראל שקראם הקב"ה בניו ואחיהם ואלו כ' הרי הם לו אח ובן היאך כתוב אין לו עיין עליו כמ' ש' בנמרא ובן אין לו אמנם יראה עם משאו"ל אתם עשיתוני חטיבה אחת ה' אחד אף אני אומר ומי כעמך נוי אחד והו' ים אחד ואין שני לו בעולם שיקרא אחד כמותו אבל ראובנותו לישראל שקראם בן ואח שעשאתם דונמתו שיהיו אחד ואין שני והו' כשם שה' אחד ואין שני גם הבן והאח של ה' אין לו שני ונקרא ישראל נוי אחד נמצא שגזרת אין לו חוור על מלת ואין שני שהוכיר שם הבן והאח שהו' ישראל שהוכיר אין לו שני וחרף : **למעלת** השבת ראובני' נתן לכם השבת אלו' בשמות רבים מהו לכם לכם ניתנה ולא לאומות שאם יבא האוי' וישמרו השבת לא דין שאין מקבלין שכר אלא שחייבים מיתה שאלו ויוס' ולילה לא יסבותו ואוהרתן וו' היא מיתתן וכה"ל בני ובן בני ישראל עכ"ל צ"ע מאי מכאן אמרו שחייבין מיתה הא מקרא דלא יסבותו נפקא ואם כאמר דמהתם ומהבא נפקא הל' למכאן אמרו וכה"ל ויוס' ולילה לא יסבותו ועוד דמהבא דמלת לכל ליכא חייב מיתה בנוי . מיהו לזה י' לדע' נ' דבעלמא לאו הבא מכלל עשה עשה מ' מ' בנוים אוהרתן וו' היא מיתתן כמ' ש' הקוספות פ' ק' דע' ו' דק' ד' ה' מנין למחוסר אבר :

ותו מאי וכה"ל בני ובן בני ישראל . ויראה דכיון דקיימא לן מצוה שנאמרה לבני נח ולא נשנית בסני לישראל נאמר' ולא לבני נח א"כ להכי קאמר מכאן אמרו משום דאיכא לאקשויי דכיון דלא יסבותו נאמרה לבני נח ולא נשנית בסני א"כ כיון דלא נאמר נשנית אימא דלא נצטוו גוים בלא יסבותו אלא עד סיני ומסיני ואילך לא קיימי בלא יסבותו לזה אמר מכאן אמרו דמכתב לכל משמע לכל יתיה שביה ולא גוים מפסוק הוה חייבים מיתה שהרי נשנית בסני יאמר הגוים ממלת לכל ולא לגוים ואע"ג דהוא לאו הבא מכלל עשה כבר כתבו החוספות דאוהרתן וו' היא מיתתן בבני נח אפילו בלאו הבא מכלל עשה וגלי' לן מלת לכל דלא יסבותו בבני נח כדקא' קאי ואוהרתן וו' היא מיתתן והחוספות כתבו כהדרין דק' כ"ע א"ד ה' נאמרה לבני נח נוי ששבת לא שייך כאן לישראל הוהירו לשבות עכ"ל : נראה דפקדו דהרי שניתה דנאמרה לבני נח ולא נשנית בבני ולגוים נאמרה אף מסיני ואילך ותרצו דלא שייך כאן משום לישראל הוהירו לשבות וא"כ שייך למימר הכא דהו' ליה לאתגויה בבני לישראל נאמר בבני להפקד וקשה דנהי דמשום לישראל הוהירו לשבות ביום השבת לכך לא נאמר לישראל איסור לא יסבותו מסיני ואילך אבל סוף סוף נמצא דאף לגוים לא נאמרה מסיני ואילך כיון דלא אתני בהו כיוצא ונהי דאין הגוים מנויים לשבות ביום השבת מיהו אסגו שבת אינו חייב מיתה ואם נאמר דכונתם להקשות דכיון דכתיב יוס' ולילה לא יסבותו דבני נח צריכים לעשות מלאכה בכל יום ולא נשנית בבני לימא דלישראל נאמרה לישראל ששבת

ודאי מדכתיב וכל בני ישראל לא יחרץ מבח פשט אותו הכתוב שמעין דהו' יכולים לאלול הקרבן עד שעת חפון לישראל וזהו הרי חפון לישראל אמור פי' ואם מלת בחפון הוא עד שעת חפון לישראל הרינו נפסע מקרא דלא יחרץ כלב הא מה אני מקיים בחפון פי' למאי איצטרך בחפון יתירא למימר לך איפכא ממאי דהוה סברתך לומר חפון לישראל וכתב מלת בחפון לומר דומן אכילת הפסח עד שעת חפון דמאזים דהיינו חצות לילה וגלי' לן ייתורא דבחפון דתידרוש לא יחרץ כלב דלא מיירי בעת אכילת הקרבן אלא כדעת קצת מר' צ"ד שדרך בני אדם להחפוס ללכ' ורצו' שהכלבים חורצים לשונם אחריהם ר' בן קרחה אומר בחפון ישרא' שהוא עד הבקר דאי עד שעת חפון דמאזים לא היה צריך לזה מלת בחפון מדכתיב כי גורשו ממאזים ולא יכלו להתמהמה כבר ידענו דמהחצות לילה גירשו המאזיי' ופשיטא מסברא דהיו צריכי' לנמור אכילת פסח עד אותה שעה כדי שיוכרו החפון שכתבו להם המאזיי' בשעת היציאה וזה הרי חפון מאזים אמור כלומר ומה' נפקא אלא ודאי מדאצטרך לומר בחפון ש"מ דבא להחיר עד שעת חפון לישראל מה שלא היתה כן הסברא דהסברא היתה נותנת עד שעה שגירשו המאזיי' לזכור הנס שהמאזיי' גירשו בחצ' לילה : **העולה** מזה דהספדו והמכילתא לא פליגי ובה כיחא מה שיש לעיין בדברי רש"י ו'ל' כי פה ב' בא בפסוק ואכלתם אותו בחפון לא פירש חפון זה מה הוא ובפסוק כי בחפון יאכל פירש חפון זה לא שלך אלא של מאזים אמנם בזה כיחא דכיון דאכילת הפסח עד חצות וכן נקרא שעת חפון פלוגתא דתנאי במכילתא להכי הכא ב' בא דמיירי באכילת הפסח לא פירש דלא כחית נפשיה לספיקא אבל בני יציאת מאזים כי בחפון יאכל פירש חפון מאזים שכן נמצא בספרי בלי חולק :

ואפשר עוד לפרש כי כשאומר הספרי ת"ל לא יחרץ כלב אמור מעתה חפון למאזים לאו מלא יחרץ מפיק חפון מאזים כמו הכראה לכאורה אלא אדרבה איפכא קאמ' והוא דעת המכילתא ת"ל לא יחרץ כלב לשונם דמהתם הוה משמע חפון לישראל דהיינו בבקר שהכלבים מצווים כדאמרן לעיל אמור מעתה מדאצטרך מלת בחפון יתירא ש"מ למימר איפכא חפון מאזי' ולא חפון ישראל דאי הכי ליסתוק מבחפון ומלא יחרץ כלב נפיק :

פרשת בשלח

בשלח

ב"ר אמר ר' לוי לפי שבעולם הוה אמרתם וזה אי פעם אחת לעתיד אתם אומרי' אותו בפעמי' . ידוע הוא מחו' לשערת הרבים נשמעת ואפי' אינם צדיקים : **ובזה** נבאר מאמר דברה וו' למה תצדק אלי ה' ד' צדקוה' שמע מהו כן אלא שתי ירושות הנחיל יצחק לשני בניו הנחיל יעקב הקול שנאמר הקול יעקב לכך כתיב צדקו וזה שמע לפי שצדקו בני ישראל אמר למה מה תצדק הוקשה להם ב' מה תצדק דלמא הטרעס הקב"ה יוחר ממה שצדק משה ותיקש ליה להקב"ה כשצדקו ישראל ולימא למשה אתם צדקים אלי דבר ויסעו והכל בכלל . לזה השיב ה' ד' צדקו וזה שמע פי' עם מה שיש לדקדק בזהו הפסוק תנין והוא דהתם קשה מהו בן דוה' שמע דדחיקא ליה למימר דקאי וזה' שמע אצדיקים משום דדריש מוכיח דסמך ליה פני' ה' צדקו רע וא"כ היאך כתב וזה' שמע לזה השיב דספיר קאמר קרא פני' ה' צדקו רע שהם רבים כל זמן שלא צדקו אבל אם צדקו אפי' שהם רעים וזה' שמע דצדקת הרבי' נשמע לפי שהצדקה היא בחלת אביהם שאמ' הקול יעקב וכתיב הקל חסר אפי' שיהי' חסר שהם רשעי' כיון שהם רבי' ישמע' א קוליע' הרבי' א' א' חסר שהצדק לרבי' היא נחל' לה' מתנאי' בצחלת' כדכתיב בפרשת חקת וצדקת א' וכו' וישמע' את קולינו קולנו כתיב פי' אפי' שאין אנו צדיקים שנקול צדקתנו חסר וכיות' ה' שמע לכך לא אמר הקב"ה למשה מה צדקים אלי ישראל שדרך כל

חברו . והא' דואי לא קשיא דלדילפת מות יומת דא' א' מרואח שבו' בסייף טפי עדיף למילפי' ממכה אביו דבחנק משום דחנק קל מסיי' וא' א' ראוי למשכה : **אמנם** אי קשיא דכי היכי דשני לקמן עד דגמרי מאוב וידעוני לגמרו מא' א' דא' ראוי למשכה נימא הכי נמי בדי א' עד דגמרי מאוב וידעוני לגמרו ממכה אביו י' ל' דכיון דמכה אביו גופיה לא ברירא לן א' איכא למימר מכה אביו גופיה תיתי מאוב וידעוני אבל לקמן קאמר שפיר לגמרו מא' א' דכבר הוביח הכא מדקאמר ארוסה בסקילה מכלל דנשואה לאו בסקילה תו קשיא בנאי דקאמר אלימא א' א' ק' לאוהיכא אפשר דהא בסיני קבלו פ' ילמוד מפ' דהיינו נסקלין וא' כ' הלא קבלו אשת איש וי' ל' דהיא נופה בעי דמיסה דמיסה במריוא' כ' קבלו בסיני בפירו' התיבות והמקומות או מות יומת במריוא' ולא קבלו אלא התיבות ולא המקומות וק' ל' ל' וירא דכיון דלא נתפרשו המקומות אימא דהס כלס שאר הכסקלין במריוא' וידעוני וגם א' א' גמר . אגור מעת' נתבטלו דבריהרב אשכנוי שכתב בתוספ' על דברי מהרש"ל וכתב עליהם ואין מקום לקושיתו דכי קאמר בגמרא גבי מכה עד דגמר מאוב וידעוני ליגמר מא' א' אינו בנ' ש' אלא בלאו' ש' פריך מטעם דא' א' ראוי למשכה . ואינו כן דלי לאו' ש' ליק לא ה' ל' לגמרו מא' א' אלא הכי ה' ל' עד דגמר מאוב וידעוני סקילה אימא חנק שכן הוא סתם מיתה :

והתוספות כתבו דאי במות יומתו תימא דא' כ' ג' ש' בנאי אהני . ז' ע' אמאי לא קשיא ליה לעיל גבי מכה אביו דקאמר לגמרו מא' א' דא' כ' ג' ש' מאי אהני וכתב מהרש"ל ז' ל' אבל לעיל גבי מכה אביו לא קשיא להו משום דאיכא למימר שאר נסקלין יוכיחו דכתיב בהו מיתה סתם והוי סקילה . וז' ע' ל' דבריו דאס' בלאו' לומר יוכיח דבבר המקנן דאמר אדגמרו מאוב וידעוני לגמרו מא' א' ואיכא למימר שאר נסקלין יוכיחו דכתיב בהם מיתה סתם והוי סקילה א' כ' איסור הכי היכי קאמר אדגמרי מאוב וידעוני לגמרו מא' א' דאיכא למימר שאר נסקלין יוכיחו דכתיב בהם מיתה סתם והוי סקילה במות יומתו דלאו' וידעוני אף אני אביא מכה אביו דא' ג' דכתיב מיתה סתם דא' א' ראוי למשכה במריוא' סקילה בנ' ש' מות יומתו מאוב וידעוני ותו קשה דאי סבדי התוספות למימר יוכיחו ולהכי לא ק' ל' לעיל א' כ' מ' דחקס לתוספות הכא למימר לגמרו מא' א' דקאמר בגמרא הכא דלאו' דוקא ואימא דוקא וכי פרכת א' כ' ג' ש' למ' ל' הא סתם מיתה הוא חנק לא קשיא דטובא קמ' ל' הנ' ש' למילק חנק בשאר הכסקלין דלי לאו' ש' ה' א' רוצח יוכיח שכתב בהם מיתה סתם ואפ' ב' בסקילה א' א' שאר ואתיב' ש' למילק מאשת איש . סוף דבר אני אנדיל מדורת הקושית דחיקשי להו לתוספות לעיל גבי מכה אביו וא' כ' ג' ש' למאי אהני ולא שייך סירואא לעיל לא מניין למימר דא' א' דקאמר לאו' דוקא אלא בעי למימר מרואח דאי ילפת מרואח א' כ' הוי בסייף וימכה אביו הוא בחנק ואס' כן שפיר מצי למימר דמכה אביו ק' ואמאי כהי מהך חלוקא דלעולם איכא למפרך דמכה אביו אמאי הוי בחנק דמא' א' ליכא למילק דא' כ' ג' ש' למאי אהני ואס' כן לית לך למילק בנ' ש' אלא או מאוב וידעוני דסקילה או מרואח בסייף ואכן פתן א' א' בחנק ואס' כן זה התימה דהקשו התוספות הכא הו' להו לאקשוי לעיל ולא שייך תירוט . ואפשר דעונש כפול דקאמר היינו דעשה' וז' חייב סקילה המחלל שבת והנשקל יס' בידו שתי מיתות כל הכסקלין נתלין . שברה כפול שנאמר וקרחת לשבת עונג . ק' היכי מוכח מהתם ואפשר דמדבר הכתוב בעד הנשמה יתירא והווקרא' לשבת עונג לאותו הרוח הנוסף בשבת שהוא קדוש ה' מכובד :

ואפשר עוד הוא הלחם בה' א' הידיעה עם מ' ש' בגמרא והביאו רש"י ז' ל' א' המן אכלו מ' ש' שנה והרי ט' יוס' חסר אכלו אלא מלמד שאף העונות שהוויאו מנצרים טעמו בהם טעם מן זהו בני ישראל לא ידעו מה הוא שיקראוהו בשם מיוחד כיון שפרש' והיינו להם משה שאיך לא ידעו שהיה להם לקרותו להם שהרי הוא הלחם פי' הלחם הידוע הנקרא להם עוני שהם העונות שאכלתם ביום אכאתם . הו' להם זה הטעם וא' כ' כיון שטעם זה דומה לטעם להם המזה שאכלתם היה להם לקרותו להם וכן אמרו בגמרא שאחד משמות מות להם :

ורש"י ז' ל' כתבנו כמין וימן להם המלך . וק' דאדרקראוהו מן שהוא הכנת מוון טפי הו' להו לקרותו מוון . ואפשר שרש"י ז' למסכים למה שכתבנו דישאלהו כברי דאין זה עיקר כמיוון

גורר תאות האכל לפי שלא ידעו מה הוא כיון שאמרו בגמרא רמזו לסומין שאוכלים ואינם שבעים . ויאמר משה אליהם הוא הלחם פי' אין עתיד להם אחר אלא זהו הלחם . ואמר לאכלה ולא לאכול לרמז לא ניתנה התורה אלא לאוכלי המן שאין צרכים לטרוח למונות זה אמר אתם מתרעמים שאינכם רואים המינים שאסם אוכלים אחר זה מה שראוי לכם הוא הלחם הוא אשר נתן ה' לכם לאכלה לא אמר לאכול אלא לאכלה פי' זה הלחם הוא בשביל כל האכילה שבעולם שאסם טועמים בו כל מיני אכילה שבעולם והוא לאכלה תמור' כל טעמי האכל' שיש בעולם נתן לכם המן כדי שהיו יסבויים לעס' בתורה ולא תטרסו עצמיכם בעשיי' מטעמי' : **ואפשר** עוד ויאמרו מן הוא יבא מקושר עם מ' ש' קודם דק' מתספס ואז' מנין רמ' ח' שהיה נכנס בנמ' ח' אבירי' ואינו יוצא ואמרו איס' אל אחיו אפשר ילוד אשה אוכל ואינו נבקע כריסו היום או למחר יבקע זהו ויאמרו זה האוכל' הניתן לנו מן הוא פי' הכנת מות הוא שהקב"ה לנו הכין כלי מות שלבסוף כריסו יהיה נבקע' ונתן טעם הכתוב שמה שאמרו כן הוא כי לא ידעו מה הוא פי' מה הוא הכנה שאוכלים ואינם מוציאים כדרך בני אדם והיינו להם משה אסם כספוי טובה אדרבה הוא הלח' בה' א' הידיעה הלחם הידוע שאלאפי' השר' אוכלים כדעת ר' ע' בגמרא להם אבירי' חו' להם הנבלע באברים כדעת חזקיה וכתב הלחם בה' א' הידיעה לרמזו מ' ש' בחגיגה שחקים ששם שחקים מן זהו הלחם שהצדיקים עתידים לאכול ולזה אמר לאכלה למעט' ולא למיתה בוכמו שאסם חושבים שלבסוף עתידה כריסם ליבקע :

ואפשר עוד הוא הלחם פי' אתם סבורים שזה הלחם ניתן לכם לרעה לתגמול רע על שאמרתם מי יתן מותנו ולכך אתם סבורים שהיה הכנת מות ולכך קראתם אותו מן לשון הכנת מות אינו כן אלא הוא הלחם עם משאו' לכל מה שעש' אברה' בעצמו למלאכים עשה הקב"ה בעצמו הכני ממטיר לכם וכו' והו' הוא הלחם שנתן אברהם אביכם למלאכים שהקב"ה פורע לכם עכשו והו' אשר נתן ה' לכם בעצם מלת לכם שלכם הוא של אברהם אביכם ועכשו הקב"ה פורע לכם וגם אשר נתן ה' פי' בעצמו ולא ע' שליח וא' כ' ודאי יהיה לאכלה ולא לרעה כיון שהוא חלק מה שגשה אביכם חסד עם מ' ו' ואף שלא אכלו היו ניהו לטובה איכיון ואפשר דמלת לאכלה דמיינת רמזו הכתוב בשביל אותה האכילה שנתן אביכם למלאכים הוא נתן לכם זה הלחם :

ואפשר עוד מן מלשון מנה יפה כמ' ד' כינוי חיי"ו פ' ויאמרו איס' אל אחיו מן הוא כלומר מנה יפה הוא זאת לכל אחד נעשה כדלנו לוה דש' ולזה שמן ולזה להם כמא' ל' . ויאמר משה אליהם אל תקחמו שזה הוא מוון אשר נתן ה' לכם לכל צרכי' כפי הצריך לכם לוקמים שמן לנערים להם :

ואפשר עוד עם מה שכתב הראב"ע ז' ל' כי תרגום מן הוא הו' מן הוא וה' פ' אמרו איס' אל אחיו מאן הוא בר כס' דין ששבינו וזכינו למלה זאת . ויאמר משה אליהם פי' אמר להם משה שהוא סבת הלחם כמ' בגמרא מן בזכות משה ומלת הוא חוזר למשה שהזכיר ולא אמר אני הלחם לפי שהוא ספור הכתוב שאמר לישראל שהוא סבת הלחם הנכבד הו' ואף שמרע' הו' ענוותן הניד להם שנסבתו הייתה ירדת האן לפי שכל הנותן מתח' לחצירו צריך להודיעו : **ראו** כי ה' נתן לכם השבת במחילתא להם יומים כל עיניקה של שבת כפול עומד כפול שגאמר להם יומים עונשה כפול מחלליה מות יומת שברה כפול וקרחת לשבת עונג וקשה דהיכי הו' עונש כפול משום דכתיב מות יומת והלא במחוייבי סקילה כולם בלתי מות יומת כפול כמ' ש' פריך' מיתות :

גרסין התקדף ז' ע' בגמרא ותוספות אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא דאי במות יומתו במריוא' מאי קמ' ל' . ק' כבר אמר בגמרא לעיל דאי במות יומתו במריוא' דמיהס דמיהס ל' ל' דהתם הס דברי סתם בגמרא לפי האמת דר' וירא לא פירש טעם שאלתו דאמר במריוא' במריוא' דק' ל' והגמרא מפרשה טעמיה והכא רב אבא מרפתי שאל מרבינא טעם ר' וירא דמאי הוא מאי דק' ל' . **תו** קשה דהיינו משני מדאמר רחמנא ארוסה בסקילה ומכלל דנשואה בחנק ונמיא כהי דארוסה בסקילה מיהו כשוא' אימא דבסייף כמו מכה חסרו ונבחר מות יומת מרואח ואחרי כהי דריתו למכרס' ל' ו' ל' אבל זה ק' ל' אמאי לא אמרין דא' א' ק' ל' ליגמר ממכה אביו שהוא בסייף וגדלי מלת אביו ט' ו' ל'

פרשת בשלח

המוון שהרי אובלים ואינם שבעים אלא היו סוברים שהיו יורד מן השמים כותן להם להכנת מוון להיות גורר תאות המאכל ואינו המאכל עצמו וזהו הכנת מוון פ' להכנה להיות גורר תאות המאכל והשיב להם משה הוא הלחם פ' ולא הכנה וזהו כי לא ידעו מה הוא פ' הסבה שקראו למן הכנת מוון ולא מוון עצמו הוא לפי שלא ידעו מה הוא הסבה שאינם שבעים שאלו ידעו הטע' שהו' לפי שאינם רואים כמ' ש' במ' יומא מיכן לשומין שאוכלי' ואי' שבעי' אם ידעו זה לא היו אומרים שהיו יורד להם הוא הכנת מוון ולא המוון עצמו . או יר' קרוב לזה כי לא ידעו מה הוא פ' תדע לך מאיזה טעם לא היו שבעים לפי שלא ידעו מה הוא שבעה שטועמים טעם בשר או בבינה אין רואים ומכירים בו גוון ורמות בשר או בבינה שאם בשעה שטועמים או טעם בשר גם הרמות היה נעשה להם כן וכן בשעה שטועמים מין אחר או היו שבעים בו כיון שהיו רואים דמות הדבר שטועמין ויהיה מלת ידעו במקום הכירו ורבים כמוהו במקרא וכן עתה ידעתי וכו' מכירו הייתי לשעבר וכו' . ואפשר עוד מן הוא על דרך שהביא רבינו בחיי ו' לשון מנה ומתנה ויר' כי בית ישראל אמרו איך נקרא אותו אם בשר הרי גם יש בו טעם דג ואסדר הרי יש בו טעם בשר וזהו כי לא ידעו מה שש פרטי יקראוהו לכן נמנו ונמרו לקוראו בשם מתנה טובה ומנה יפה . ויאמר משה אליהם הוא הלחם פ' כיון שהוא דבר הראוי לכ' לאכלה ואתם ניוונים בו קראו אותו בשם לחם כמ' כל המפרשי' והראב"ע והרמב"ן כי המוון יקרא בשם לחם :

ואפשר עוד על פי דרך זה כי מלת מן היא לשון מנה ומתנה ונדקדק מאי ויאמרו איש אל אחיו בית ישראל הל' אמנם כיון שהרשעים שבהם היו אומרים וכפשו קצה עתיד מן זה לפיכך נמעינו יש ילד אשה שמכנים ואינו מוציא אמנם הנדקים שבהם היו אומרים מה שאין אנו מוציאים זו היא מתנה טובה כי הוא מוון רוחני כולו איכותי ואינו כמו מוון בשמי שחל' ממנו מתעפ' זהו ויאמרו אותו ישראל שהיה איש נדיק אל אחיו נדיק כמוהו אחיו במדות מן הוא כי לא ידעו מה הוא זה שאין אנו יודעים מה הוא פ' מה נעשה המן בתוך גופינו והיכן הוא איך לרעה כמו שחושבים הרשעים אלא אדרבה זו היא טובה לנו וראוי ליקרא מן שהוא מנה יפה והשיב להם משה יפה כיוונתם כי הוא הלחם הידוע שאלאכי השרת אובלים לדעת רבי עקיבא לחם אבירים :

ולדעת ר' ישמעאל שדורש בנמרא לחם אבירי' שנכל' באיברי' . אמר ויאמרו איש אל אחיו כמו שכתבנו שהנדיקי' אמרו זה לזה אינו כמו שאמרו הרשעים שהמן אינו מנה יפה אדרב' לרע' להבקע כריסם ומביאים רחית הרשעים ממ' ש' במ' בינה דמתנה לעבדא לנלווי אין צריך להודיע הנותן וא"כ אם אחת שהמן מתנ' למנה הוצרך להודיע קודם לומר הכני ממעורר לכם והיה לו ליתן בלא הודעה כיון דלכסוף עביר לנלווי אבל הנדקים אמרו לעול' מן הוא ומתנה טובה ומה שהוצרך להודיע הכני ממעורר לכם הוא דכתיב שהיו רואים המן שיוצא מיהובין שהיה כמין בגררים דקים צהריים כעין הצדלוח ואח"כ היה כמס' למים אילולי הודעת ה' את' לא היו יודעים שהוא דבר מאכל וזהו כי לא ידעו מה הוא אם הוא דבר מאכל או כמין בשם להצמיח מוצא דשא אחר שחס השמש ונמס' ולכן הודיע ה' שהוא לחם לאכול שיצאו וילקטו ובהי' דירידת המן בלא הודעה עבדא לנלווי שהכל יראו שירד אבל מה לעשו' ממנו לא עבדא לנלווי בלתי הודעה מקודם ולכן קראו שמו מן דלעול' היא מתנה טובה ומה שהודיע מקודם בדין הוא כי ללא הודעה הם לא ידעו מה הוא והיו מלתא דלא עביר לנלווי . ובא מרע' והואמר להם יפה כיוונתם להלכה לקרותו מן לשון מתנה וזהו אשר נתן ה' לכם והטעם לאכלה למ' לאכלה הוא בשביל שבסבת האכילה שלא הייתם יודעים אם הי' דבר מאכל והא' ודאי הוה מיבעי' לאודיענהו מקדם : **ואפשר** עוד מן הוא עס' מ' שנמרא לכן שמלכין עונות ישראל ופרש' ו' ש' שטעם כי על ידי שהיו דואנים שאל לא ירד למחר היו חוזרים בתשובה . ויש מפרשים ומכללם הרמב"ן רבינו בחיי ו' שהמן בעצמותי' אכילתה היה מכין לכם לעסוק בתורה שהיה דבר רוחני מהאור העליון והיה מוכן שכלם ומבין אותם לתורה וע' התורה מלכין עונותם : וזהו ישראל קראו אותו מן לא בשביל הכנת מוונות אלא לטובה כיוון מן שמכין לבנו לעבוד את ה' והטעם שמכין לבנו לפי שאין אנו יודעים מה הוא אחריתו

אם הוא לפי שעה או יבא פעם אחת שהיו יורד בכל יום הנומר ממאכל ניומו ונעשה נחלים וע' שאנו בראנה הוצת מכין לבנו דאנת המן לשוב בתשובה . וזהו כפי' רש"י ו' בנמרא בא מרע' ה' והדג להם לא מיבעי' שראוי לקרותו מן על שמכין לבכם לתשובה מדאנת העדר המן שאתם דואנים מן לא יבא כפי' רש"י ו' לא אפי' בשעה שאינו נעדר אלא שאתם אובלים ממנו מכין לאדם לעסוק בתורה וראוי לקרותו מן משעת מציאותו לפי שהוא הלחם יך הידוע מחור העליון . ואפשר עוד כמ' ש' הראב"ע בשם רבינו שלמה כי קריא' מן הוא כמו מה הוא בלשון הקדש ויובן עס' מ' ש' במ' יומא שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה לא היה יורד המן להם פעם א' בשנה אמר להם כדי שיכונוו לכם למקור ד'א' כדי שיאכלו אותו חס וזהו ישראל שאלו מה הוא הסבה שיוור בכל יום ולא פעם א' בשנה לכל השנה . והשיב להם משה אשר נתן לכם לאכלה פי' דבר הראוי לאכול יפה שהוא חס ולכן כל יום לכם פי' להנאתכם שתהנו ממנו כשהוא חס : **שם** שם לו חק ומשפט ופי' רש"י ו' כיבוד אב ואם שבת ודיקין . מה נפלא דעת רש"י ו' לממני בזה דכאן פירש כמ' ד' דינין במרה איפקוד ובריש פ' משפטים כתב ואלה המשפטים מה הראשונים מסיני ולפי מה שפי' כאן דדינין במרה איפקוד הוה ליה לפרש שם ואלה מה הראשונים במרה כמו שמצינו במכילתא פלוגתא שס' דר' ישמעאל דרש' ו' ואלה המשפטים מה הראשונים מסיני ור' יהודה דרש' במרה והבאנו לא הוכיר מזה :

ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו שיהא אדם מלקט היום ללזרד מחמר' א' המודעי' אומר שלא יהא אדם מלקט היום ללזרד מחמר' שנאמר דבר יום ביומו מי שברא היום ברא פרנסתו . וז' דעת הת"ק דהפסוק אומר הפכו דבר יום ביומו וכן איש אל יותר ממנו וכו' : **ואפשר** דסובר ת"ק כדעת הבר' שהמן בא בזכות התורה שכתוב בה ואהיה שעשועים יום יום וזהו דבר יום ביומו בשביל זכות אותו דבר שצריך לקיימה יום ביומו וכן פי' שם מהר"ש יפה ו' לביארו : **א' כמי** דקשיא ליה לת"ק דאם המן לא היה נלקט ללזרד מחמר' אומא כתיב אשר ילקטו יום יום מיוותר אלא ודאי ה' ק' אשר ילקטו יום אחד ליום אחר ה' כזה להם שילקטו יום אחד ללזרד חדרו והיא המצאה עצומה להפכים דעת אשתו ובניו הקטנים שאם לא היו לוקטים ללזרד מחמר' הקטני' שלא ידעו וכן הנשים שדאגות פן לא יבוא למחר יאכלו בעיניו וע' והיו מואסים בזמן כמ' ש' בגמרא בפסוק ויענך ויחביכל את המן הי' אינו דומה מי שיש לו פת בשלו למי שאין לו לכן היה כל אדם לוקט ליום המחרת ומסים בשל כי בשעה שהיו אובלים המן האחר לא היה בעיניו באותה שעה שהרי היה להם פת בשלם ואחר שהיה להם פת אחר בעת האכילה בתוך הסל להפכים דעת הנשים והקטנים אחר שאלו היה ממליך העומר הנותן שלא לקטו אלא להפכים דעת שלא יאכלו כמ' שאין להם פת בשלם וימאסו בזמן שדעתם של נשים קלה ושל קטנים ובה מיישב פס' דבר יום ביומו ואמר שאפילו שהיו מלקטין מיום א' יום דעתם הייתה בעת הלקיטה עצמה לאכול דבר יום ביומו ולא להותיר . וא' אחר שהיו עושים זאת ההמא' היכי מיישב ת"ק ויענך וירעיבך ויחביכל את המן הא' טענת שאין לו פת בשלו בטלה י' ל' דסב' כטעם האחר שאמרו בגמ' ד' אויענך לפי שלא היו רואים מה שאוכלים : **למען** אכנסו ע' דפשט חוזר לרשמי' ליה דבר יום ביומו הטעם שלא היה יורד פעם אחת בשנה ולא בכל יום למען אכנסו היאמין כי שכל יום אמן לו פרנסתו או אם יאמר שאל לא ירד למחר :

או אפשר שחזר לתחלת המקרא שאמר הכני ממעורר לכם לחם מן השמים תדע לך מה תועלת' שבהיותו יורד מן השמים למען אכנסו ע' ד' שפי' רבינו בחיי ושאר המפרשי' כי הנסיון אינו אלא להראותו לעם והוכי' ע' ירידת המן אכנסו לכל אחד מישראל לעיני כל העם שידעו בו אם ילך בתורתו ומי הוא החוטא כמ' ש' ביומא למה נקרא שמו נגד שגיד עונות ישראל : **וישם** את הים לחרבה ויבקעו הים . ק' דכתיב דהחיל בלשון יחיד הל' ויבקעו הים ואפשר דים היא הקרקע ואמא זה דרז' כל מימות שבעולם . ואפשר דכולה בדידה בים מיירי דאי כתב ויבק' הים הוה משמע דמקו' אחד בלבד נבק' לך כתיב ויבקעו הים ל' ב' דרכים כמו שאז' ל' : **ובזה** נניין מלכ' ב' ב' ויתאז' הנה והל' ויעברו שניה' ע'

עכשיו יהי רצון שיהיה עכשו מושנים אלי אף שאני בעה"ו והשיב לו אליה זה אינו עכשו אלא אם תראה אותי בעת שלוקחים אותי שאז אני בפשט מהחומר באותו זמן שמוסיפים לי הפי שנים יהי לך ואינו התוספות פי שנים שלי עכשו שאני בנזק הזה והנה כשראו בני הנביאים שנברא אלישע יחיד בירדן עם שקודם זה כשעבר עם אליה הנזק וזכות שניהם כמ"ש ו'ל בפסוק ויעבר שניהם ועכשו כתי' ויעברו אלישע יחיד או אמרו בני הנביאי ודאי שרואיהם שניהם' בסערה כששרפו גופו החומרו כמ"ש הרמב"ן ו'ל בעת הסערה שהיה כמו פי שנים מבראשונה זה הכח עצמו נח על אלישע ולכך קראו עצמם לפניו עבדיך מה שלא קראו עצמם כן לפני אליה אלא אמרו לו אדונך ולא אדוננו' הבס דבלאו הכי מצינו לתרואי עם משו"ל משננו אליה נגזרה נחמה מן הנביאים ולכך כיון שירדו מגדלותו נכנעו עצמן: **ואתה** הרס את מתוך ק"ק מלח ואתה עצמו היה מדבר ועוד דבשע' מעשה השמיט המטה ויט משה את ידו ולא הוכיר מטה מיהו זה מיישב עם משאו' ל"כ מלח הרס הוא כמו השלך רמה בים שדי בימא' ויראה דמ"ש ואתה הוא עם משאו' ל' שאמר משה להקב"ה אתה נשבעת שלא לעשות הים יבשה ואפשר דלהנצל מחומר שבעה זאת אמר לו הקב"ה אחת שאני נשבעתי לה על כך וא"כ אני איני יכול מצד השבעה להפוך ים ליבשה אתה שלא נשבעת נטה את ירך ובקעהו כי דריק מושל יראת אלוקים ויענין בזהב עולם פ"מה לך הים ונס' תאווה לעיני' בפסח' בענין נחלק קישון יהיה ערב: **ונטה** את ירך על הי' ובקעהו' ק"ק דלמה שיהיה כאן ולא כתב על המים ובקעם כמו להלן' ואפשר שפה כיון למ"ש ששר של ים היה מקטרג עליה' ולכן אמר לו ה' נטה ירך על שר של ים ובקעהו פי' הרבה כי מצינו בשר של מעלה לשון בקיעה על המיתה כמ"ש בנחמא הוה עובדא ופקע שידא:

וישם את הים לחרבה ויבקעו המים ק"ק דהל' בתחל' ויבקעו והדר ויש' לחרבה אמר' עם משאו' ל' דלא כתוב ויבקע הי' אלא ויבקעו המים מכאן שכל מיתות שבעול' נבקעו לו' א' בתחילה וישם את הים לחרבה שהוא היותר צריך ואח"כ נבקעו כל המימו': **אז** אפשר עם משו"ל שנעשו מי הים כיפין כיפין זהו שעה הקב"ה נס בתוך נס בתחלה שם הים לחרבה ולא כתיבמים אלא ים תלקח על הקרקעית כמו כמים לים מכמים בתחלה שם קרקעית הים לחרבה והמים עלו ונגדשו למעלה ונעשו כיפין אבל לא היה נראה לעין היבשה אלא הים מתוכו היה חרבה והמים נעשו כמין אהל ואח"כ שנבדלו ישראל לעבור בענין זה נבקעו המים קצת לזר זה וקצת לזר זה ויוראו אפיקיים: **וצריך** לבאר קצת השינוי דמיקרא כתב בתוך הים קוד' והדר ביבשה ולקמן כתב תחלה הלכו ביבשה והדר בתוך הים ועוד השינוי קוד' כתב ויבאו והדר וילכו אמנם עם משו"ל בפסוק ויבאו שנבקעו עד חוטמן זהו ויבאו שלא היו יכולים בתחלה להלך בתוך הים אלא באו בתוך המים ונבקעו עד חוטמן ולא היה יכול לכתוב בהם לשון הליכה ואח"כ נעשה כס ועשה להם יבשה והוה להלן כתיב וילכו ביבשה והדר בתוך הים לרמוז משאו' ל' שאחר שצברו קצת מהים סגר עליהם הים מארבע רוחותיו כמו למצרי' זהו אחר שהלכו שעה מה בתוך הים ונעשים יבשה חור הים וסגר עליה' שלא היה מניח' לזאת ונמצא שאחר שנעשית יבשה הלכו קצת מהים ונשארו באמצע הים: **אז** ישיר משה וכו' ויאמרו לאמר' בענין לאמר זה נחלקו התנאים בסוטה וע"ד שם תמצא בספר תאווה לעינים בדברי חו"ל:

ואפשר בפשט הכתוב עם מ"ש צרבה משה חמא באו שנאמר ומאז באתי אל פרעה קלם באו והוה ויאמרו פי' העט' שפתחו שירתם באו לאמר פי' לתקן אמירה אחת של אז שהיה בחטא וגם ישראל לכבוד משה פתחו באו: **אז** יראה עש"מ צרבה אתי מלכנון וכו' תשוריראש אמנה כשיגיע הנלוות לשם עתידין לומר שירה זהו ויאמרו בעה"ל לזכות שיאמרו בעה"ל דהוה לאמר: **אז** יראה וננייב גם מלת ישיר דהוקשה להו' ל' דהל' ל' שר אמנם עם מ"ש שנאז המלאכי' לקדם בשיר להקב"ה קודם שאמרו ישראל ואמר להם הקב"ה ויאמרו בני תחילה זהו או ישיר משה ובני ישראל פי' מן הדין היה שאז אחר שיקלסו המלאכים היה ראוי שישיר משה ובני ישראל והעטם הוא לע"כ כי המלאכים תצטו דרין דאף דאמרו במס' חולין חגיגים ישראל שאומרים שירה תחלה ואח"כ המלאכים שנאמר ברוך יחד כוכביך ויהי ויריעו כל בני אלוקי' מ"מ פה מ"ה רצו לומר שירה קודם למה שאבדו בשביל ישראל שירה באותו הלילה לדעת חו"ל בפסוק ולא קרבו זה אל זה בני

ע מלת הלה והנה כי פשיטא אחר שנחלק הירדן ודאי לשני נעש' ובאמצע הים חרבה ראשו הכא בקרא דכתיב ויבקעו המים מי כתיב הנה והנה' ואפשר כי הירדן לא היה רוצה להיבקע מפני אל' ואלישע כי דווקא מפני אל' היה רוצה ליבקע שידע שהיה צריך לעבור בחוכה לילך משם למקום שמוכן לעלות ממנו לשמים אבל אלישע היה דוחה הכהר ואומר לא אבקע מפניך שאני ודאי הולך לעשות רצון קוני ואחרי איך צריך היה צריך ב"כ אל' לילך עם אליה' ו'ל בעת הפרידה למה היה דוחה בכל מקום ואומר לו שגדא פה ומצינו הנהר טוען כן פ"ק דחולין עובדא דבינאי' כהר' וע"ד שם בחאזה לעינים וא"כ מטעם זה לא היה רוצה הירדן ליבק' מפני אלישע ואמר לו' א' שגדא עליו שיבקע לשני שבילין אחד בזכות אל' ואחד בזכות אלישע והוה הנה והנה והוה ויעברו שניהם דקדק במלת שניהם לומר כי לשניהם לכל אחד ואחד נעשה לו דרך כבוש בפני עצמו גם פה בקריעת י"ס אף דלא כתב הנה והנה מ"מ מלת יבקעו לשון רבים דהל' ו'ליבקע מור' שבילין הרבה כמו שדוד מפרש' לגור ים סוף לגורים: **אז** אפשר הנה והנה שאינו שני שבילין אלא שנחלק שני פעמים וכן אמרו בשבת פ' אחת מהנה כי הנה בלשון יוני אחת זהו שנבקע אל' ב' פעמים אחד בעבורו ועבר ואחר שצבר הוא נסתם הירדן ואמר ליה חלוק נמי בשביל אלישע גזימו שם פ"ק דחולין בני בינאי' נהרא דכבר למימר דתרי וימני נחלק הכהר בשביל רבי פנחס ואמרו בנחמא כמה כפיס האי נברא ממשה וסיתין ריבון דהתם חד וימנא והבא תרי וימני והתם דחו אבל הכא באל' נראה שחלק אותו שני פעמים והוה הנה והנה שהוא בלשון יוני אחת ואחת:

ובזה יבא הטעם ויהי נא פי שנים שלא שאל ממנו כפלים ומה שיש לו אלא זה הפי שנים שיש לך יותר ממרע' דהתם חד וימנא ואת תרי וימני ויהי נא אלי וזהו יבא הטעם הקטית לשאל שבעה ואת איני יכול ליתן לך שערין אני חי ואין ב' מלכי' משתמש' בכתר אחד אם תראה אותי בעת הפרידה לוקח מאתך יהי לך כן: **ואפשר** עוד ויהי נא פי שנים פי' פ' שנים שיש עכשו ע' וכו' רוחי ורוחך שבזכות שנינו עברנו בחרבה אלו השני זכויות ידיך וידיך לעולם יהיו אלי אף אחר פרידתך ממני שכל עת שאהיה צורה וארצה לומר אלהא דאליה' ענני יהיה מצטרף לי וכתב כמו עכשו והוה עצמו פירש מה הם הפי שנים ואמר ברוחך אלי דהיינו רוחך עם רוחי בהצטרפות הם שנים והשיב לו אליה' הקטית לשאל אם תראה אותי בעת הפרידה יהי לך כן שאזכור ממך בכל שעה שתקראני לזרף זכויות עמך שאז אנחנו נפטרם מתוך ד"ת כמ"ש ו'ל ואף אלי' לא נפטר מאישע אלא מתוך ד"ת וע"ד בספר תאווה לעינים והוה יהי לך כן שהנפטר מחברו כיון שהוא מתוך ד"ת ונכרה ואם אין לא יהיה דקדק לומר מלת יהיה תירא דכני לדיכוח ואם אין לאשאלה' ק"ל ו'ל וא' תמצ' אל' בעת הפריד' לא מביעיה שלא היה לך מה שאתה שואל כלל אלא אפילו כדואה לא יהיה לך כלל אחר שאני נפטר כמ"ש ו'ל מיום שנבנו א' נסתחלק רוח הקודש וכתבו רש"י ו'ל בפסוק פן נשארו רוח' ו' וזה יתיישב מה שחור וכפל ואם אין לא יהיה דהא מכלל הן אתה שומע לאז ויתיישב ב' מלת אף הוא' ועוד קשה הני בני נביאי' איך השתחוו לאלישע וקראו עצמם עבדים לפניו ומעיקרא מאי סבור שלא' ו'ל עצמו לא קראוהו ארון אלא אדונך אלא שראו בני הנביאים מכנה שכיון שאמר אלישע איה' ה' אלוקי אליה' אף הוא פי' שאמר אלישע אף הוא שהוא אליה' שהוכרתי יגן בעדי ויהיה בי שני כחות לעבור כמו וכחי ואהני ליה דעבר כראות זה בני הנביאים אמרו אלישע ודאי נתקיים בו פי שנים דהיינו שני כחות כמו וכת' רבו והוה נסה רוח אליה' על אלישע פירש והוה ליה תרתי רוחי לזה השתחוו לו שראו שאף כשהיה חי אליה' לא זכה להבקיע הירדן אלא בזכות שניהם ועכשו ראו שאף אחר מיתתו לא זו מהיות כח אליה' עליו ועדין מהליה' לחוד לך השתחוו לו מה שלא עשון לרבו:

ואפשר עוד ויהי נא פי שנים ונדרקק מלת נא אמנם יאמר כי כל הצדקים הנפטרם מן העה"ו ניתוסף כח וכותם וחכמתם והוכיחו מדכתיב תוסף רוחם יבוען ואליה' ו'ל דואי דבעת הלקיחה והפרידה מהע"ו ניתוס' בו תכמה וקדושה משכ' מבראשונ' ואף שלא מת הרי אמרו שנשרף חומרו ונודרך בסערה ונפסע מהחומר וזה אמר נצטם אלישע לא שאל ממנו כפלים ממה שיש לו אלא ה"פ הפי שנים שיש נא עכשו ברוחך שדאי עכשו בעת הלקיחה ניתוסף רוחך כפלים ממה שהיית אלו הכפלי' שאתה משיג

המציבות שבת מלחמה לה' בעמלק מדור דור וסנו במצילת' באור
הכתוב ו'ל'ר' א' אומר כשבע הקב"ה בקדשו שאם יבא אחד מכל
האומות להתנייר מקבלין וזורעו של עמלק אין מקבלין לכך נאמ'
מדור דור עב' ל'וק' היבא רמזא מדור דור ואפשר דדרשו אם
למכור' מדור דור חסד דתרגו' נר הוא דיי' לכך כת' דר חסד לומ' דאפי'
עם הדייר שהוא הגרמלחמה לה' בנרו של עמלק וזהו ושמע יחרו
גדקתו יתברך שמקבל כל הנדרי' דמעיךרא סבר דאין מקבלין שום
גרים ולכך כתנייר ונתן עזה טובה למרע"ה על הדינין לפי
שהתחכם מהאיבה הגדולה שיס' לו יתברך עם עמלק יותר משאר
אומות שיראה לקוור דעת שהטעם הוא לפי שכל להחטיא את
ישראל שהיה יגע מן הדרך והיה מונעס מן המיל' ויחר קשה
המחטיא לאדם מההורנו שכן : **אז'ל** בפסוק כבוד את המדיני'
והביתם אותם למה כי צוררים הם לכ' מיכן אמרו הבא להרנך
השכם להורנו ר' שמעון אומר המחטיא את האדם מההורנו זה
המאמר עמוק מאוד והכל תקשו' ואפשר דהוקשו להו' מ'ש'ב'ק'
אל תצר את מואב כי עלתה על דעת משה לעשות מלחמה שלא
ברשות גשא משה ק"נ בעצמומה מדינים שלא באו אלא לעזור את
מואב אמרה תורה צורר מואבים עמאם לא כ'סו"פ למה צורר את
המדינים והא' יש לעשות ק"מ מן המואבים שהם בעלי מלחמ' עצמה
ואמר הכתוב אל תצר את מואב כ' מדינים שלא באו אלא לעזור
ולא בעי הבא המדרש לתרוצי כמו שתיקא בנמרא ב' פירוט יש לי
להוציא וכו' אלא תירוצ' אחר והוא מ'ר'ש' י'ו'ל'ב'פ' מעות בפסוק
יקום קצת בני ישראל מאת המדיני' ולא מאת המואבי' שהמואבי'
כנענו לדבר מחמת יראה אבל מדין עובר ומתעבר על ריב לא לו
זהו כי צוררים הם לכם פי' דוקא את המדינים צורר לפי שהם
צוררי' לכם אבל המואבים אין להם אשם שאי' צוררי' לכ' ואם באו
להלח' בישראל מחמת יראה הוא דאמרו אנו יראים מישראל יבואו
להורנו נשכי' אנחנו להגרסההבא להורנך השכם להורנו פי' ממה
שראינו שכתוב צורר את המדינים ולא חמל עליהם ק"מ מהמואבי'
ש' מ' המואבי' אין להם אשם דהדין הוא הבא להרנך השכם להורנו
הוא עמוק וכוון' וזהו סרה תלונות מהרי"ע ו'ל' שחשד דהבא
להרנך השכם להורנו ר'ל' המדיני' השכימו להרוב את ישראל
ישכימו ישראל להגרנס וזהו הקשה על לשון השכם דהעירב להורנו
מיבעי ליה דקורס באו המדינים אמנם לפי ע'ד הפס' דכתי' בהפס'
רבי שמעון אומר המחטיא את האדם יותר מן ההורנו פירש ולכך
אמר צורר את המדיני' אף אל תצר את מואב וליבא למילף ק"ו
ממואב כדאמר ת"ק משום דאיבא למרנך מה למואב שלא הכשילום
בעבירה תאמ' במדיני' שעשו רע יותר שהשכילו בעבירה שהוא
יותר חמור מהריבה : **וכבר** ראיתי לדרך דרך אחר באותו
מאמר כפי ענה ששמעתי בשם הראשוני' שפירש למה כי צוררים
והתאבזה היא מיכן אמרו גם אני אדרוך זה ונאמר דה'פ' למה כי
צוררים כי צוררו היה לו לכתוב כיון שטעם הדבר אשר נכלו לכם
והשיב מיכן אמרו חכמים מדחוינן דשינה הכתוב עתיד במקו' עבר
ש' מ' דבא לנלות לנו ענין אחד שמי' שאתה יודע בו שעתיד להרנך
השכם להורנו ולכך כתב צורר את המדינים לפי שחמדך לך שעתיד'
להיות צוררים לכם שאינם שוכחים הדבר וגם מטעם אחר צורר
בשבת אשר נכלו לכם בזמן שעבר רבי שמעון אומר להכי כתיב
צוררים במקום צוררו לרמוז כי המדיני' שבאו להחטיא אתכם לא זו
בלבד שצוררו אתכם ע' שמתוכם שוכחים בנפשה אלא אף ועתידים הם
לצורר אתכם בעה' צ' שמחטיא את האדם מפסידו חיי העה' ב' וזה
הדרך יש בו קושיא דלמה תפסו ר'ו' לדבור צורר ולא הל' אלא כי
צוררים למה אמנם הדרך האחד שכתבתי עיקר דוק אתה המעיין
ותשכח' ומ' עור כי צוררים הם לכם וכו' ועל דבר כזבי וכו'
כראה לע' ד' לפרש ב'ס' פרק הנשפין ד'ל' למה נקרא שמה כזבי
שכיבזה באביה ונרחה לכאורה שאביה אחר לה אל תבעלי אלא
לגדול שבה והיא הלכה ונבעלה לגשאי דעלמא' וז'ל' דאדרבה
היא העלובה אמרושם בנמ' שאמרה לומרי אבי ציווני שלא אבעל
והוא תפסה בבגדורית' מאי ה'ל' למעבד אמרי' לפרש בהפ' דארי'ב'
אביה לא היה מקפיד שתבעל למי שיהי' מרוב חשקו להחטיא' בעריו'
והפילין כמו שיען בעל' לא היה היתה נצו' ולא היתה רוצ' להבע'
ותלחה עצמה באיין גדול ואמר' כוב בשם אביה שאמר לא אביה א'
תבעלי לא לגדול שבה' והיא הית' ידעת שהגדול שהוא משה היה
חפיד גדול ענין הגוים היה מקורם' שהיה גשו' בכוש מ' שנה ולא

נחונים צורה ואחם אומרים שירה ו'ס' הכתוב או היה מן הראוי
שיס' משה ובני ישראל אח' כ' ולוהכתב יסיר לשון עתיד ואם תרא'
שויאמרו הם תחלה הטעם הוא לאמר פי' בשביל שהקב"ה אמר כך
ונזר כך ואפשר לאמר שחורר על ישראל שמו' ישראל תחלה הוא
לאמר פי' בשביל טענה אחת שאמרו ישראל לי נאה לשורר קודם
המלאכים וזהו אשירה לה' למה שסוס ורובנו הבאים עלי רמה בים
וא' כ' אני ישראל שהייתי נתון בצרה טוב להודות לה' קור' המלאכי'
כי הם מה להם ולצרה ואמר סוס ורובנו ולכאורה ק"ק מה להם
לשורר על טביע' הסוס ומה איכפת לו אם הסוס נוצל אחר שהמארי
כטעם אמנם אפשר דכל אומות מצרים קרי בשם סוס על שהיו
שטופים בזמה ע'ד ורמת סוסים ורמתם וזהו סוס שהוא כולל
אומות מצרים ורובנו שהוא שרו של מצרים :

מרכבות פרעה וחילו ירה בים : **מכילתא** וו'ל' במדה
מודד בה מודדן לו הם אמרו מי ה'אף אתה באות'
מדה מדרת להם לכך נאמר ירה בים : **צ"ע** לכאורה איך
הוא מדרה שמדר' אל' מ'מ' במקום אחר הפה שאמר מי ה' אחר ה'
הנדיק' ביחא או אם היה אומר לכך נאמר מי ממוך באלים ביחא
דהוי במדה שחטא בשלון מי' : וחק' ק'ב'מ' לכך נאמר ירה בים
ומי סני מאי דכתיב בתפלת השירה רמה בים עד שהורכו לאחר
דרשתם עד פסוק ירה בים : ויראה דהגי' דרתי חד מתרץ דכריה
ויוצן עם מ'מ' אח' כ' כתוב אחד אומר ירה וכתוב אחד אומר רמה
וכו' דבא ביחא דק'ל' דרישא כמו שאמרו במדה וכו' דלמה שינה כאן
לכתוב ירה ולא רמה כמו בתפלת למה השיב בעצם כי לפי שאמר
הוא מיה' נמא' שבי' את' הש' והמדרכו הדין הוא שמיחה בסקיל'
לכך שינה וכתב לשון ירה בעצם שהוא לשון סקיל' כמו' בסנהדרין
מנין שדוחפין את הנסקל שנאמר כי סקל יסקל או ירה יירה וזהו
יריה בים והוא ע'ד שפירשו כ'מ' ו'ל' דין' מיתות לא בטלו מי
שבתייב סקילה חיה דורסתו שהוא ארי שגנב'הו לרודסו ומפילו
לארץ כעין סקילה כן פ'ס' ו'ל' וזהו ירה בים שעה להם כעין
סקילה להגביהם עד לרקיע ולהשליכם אח'כ' לעומקא דימא עד
היורקע של יס' וכן אמרו בילקוט במקום אחר שהיו המצרים עולין
בשכספ' עד לרקיע ויורדין לתהום וזה שאמר צר'הם השירה רמה
דבתפלה הגביהם ובהר ירה לתהומא שהוא הדחפ' שגש' למחוייב
סקילה וזהו שסיים לכך נאמר ירה ולא רמה כדלעיל :

ונבא למאמר הקודם וה' אלי ואנבוה לפי שבעה' וכו' לעתיד
אומרים ב'פ' קשה דמאי צותא דשני פעמים והא' מנב'
שלמה האומר מודים מודים משתקין אותם ואפשר שרומז אין הב'ה'
כיכר מזד מהותו אלא מזד פעולותיו בלבד וזהו בעה' ו' אמרתם זה
אלי פעם אחת לפי שלא הכרתם אותי אלא מזד אחת שאפי' על הים
שאמר יר'אתם שפחה על הים יותר מיתוקא מ' יותר ממרע"ה לא
אמר ובמרע"ה גופיה כתיב ופני לא יראו אבל לעתיד את'משיג'
אותי מזד מהותי ומזד פעולתי וזה השני פעמים זה אי' שעתידים
לומר והוא כמ' בסוף תענית עתיד הקב"ה לעשות ראש חולה
לנדיק' ולשכ' ביניהם וע'ד שם דבריו תחום עינין בראוף אהבה :
או יראה בעה' ו' אתם אומרי' פע' אחת לרמוז כי משתי שמותיו
הקדוש' שהם שם אקים הרומז שהוא אלוה על כל ויכול ושם
המיוחד הרומז על השכר הנצחי כמ' ו'ל' אני ה' נאמן ליתן שכר
אין אתם משיגים בעה' ו' רק שם אקים לדעת שהוא אלוה ושלט על
כל אבל שם המיוחד הרומז על השכר הנצחי אין את'משיג' בעה' ו'
דעין לא ראתה כתיב ועוד דשכר מנו' בנאי עמלא ליבא אבל לעת'
אתם אומרי' ב'פ' ו' ואמר ביום ההו' הנה אקינו וזה כנגד שם אקי'
זה ה' קוינו לו הוא כנגד שם המיוחד' שפתי ליתן שכר וזהו ה' קוינו
לו בעה' ו' שיושיענו ויתן לנו השכר עכא' שכתן לנו נגילה ונשמחה
ביושעתו :

פרשת יתרו

יתרו מדרש חיות כתפוח בעצי היער רבי יהודה בר סימון
אמר משל למלך שהיה לו אבן טובה בא בנו ואמר לו
תבא לי אחר לולך היא ושלך היא וכן אני נחתה
כך התורה אמרו ישראל להקב"ה תנה לנו אחר להם הקדוש
צריך הוא לכם היא ושלמה היא ולכם אני נחתה עכ"ל :
חז"ל שאומה שמועה שמע : **ולע"ד** יבא עם

על הכונית והשכינה בארץ שמה שאמר בשם אלהים שאמר
 אל תעלי אל לבך לנדר ליה כזו ואם תעמיק העיון אפשר שיהיה
 זה פי' דברי רש"י ו'ל' בנדרא דנראה לכאורה בפקד וזה שא"ה על
 ד' דברים הם זכורים לכם הא' על הפקידות בנתינתם לזכות וזוה
 הארץ אין להם כ' כעס עמכם רק על דבר כזו כבודה בת מלך
 מצויה שנקרא' כזוה על שכינת' באפי' ש'אמר' כזו בשם אלהי להנצל
 ומונות ועכ"ל הכונה ישראל' הרי נתבאר שהקב"ה אמר ארור את
 המדברים על השחתתו את ישראל בעבירה בך כתב ובור את אשר
 עשה לך עמלק לפי שכל להחטיו את ישראל בעבירה כמ"ס ו'ל'
 והביאו רש"י ו'ל' בפסוק אשר קרך לשון עומאם שהיה מחטאם
 במשכב ובור וזה ולא ירא' אלקים שחור לשראל כמו שפירש
 המכילתא שעמלק עשה לישראל שלא יהיה ירא אלקים וזה היה שאל'
 ה' תעס עמלק : יתרו פי' רש"י ו'ל' שמות נקראו לו וכו'
 וכשתבייר הוסיפו לו אות אחת : במכילתא והביאו ראיה וכן את'
 מוצא בדבריהם שניתוסף לו אות אחת אברהם אברהם : והקשה
 הגאון מהרא"ם ו'ל' דא"כ אין כאן כי אם ו' שמות מכינון דקוד' גברותו
 שהיה נקרא יתר לא היה נקרא יתרו ואחר גברותו שהיה נקרא יתרו
 לא היה נקרא יתר : וז' עמי הגיד לו זה דאמא אף אחר גברותו
 נקרא יתר ויתרו ואין להקשות דהיינו כמו אברהם ואברהם דאחר
 שנקרא אברה' בשם שלם מה צורך לקרותו אברהם בשם חסר דאני
 התם דאברהם הוא גרעיות אב לארם אבל אברהם הוא מעלה אב
 המון גוים אבל הכא יתרו הוא עשה מעשים טובים הרב ויתר הוא
 שיתר פרשה אחת בתורה כמ"ס רש"י ו'ל' קודם וז'ל' כריכים אנו
 לשתי השמות הא' לדראא מעלה אחת והא' לדראא מעלה אחרת
 והוא מוכרע בדברי רש"י ו'ל' דאף אחר שנתנו' היו קור' לו שם יתר
 דאל"כ היך כתב רש"י ו'ל' עצמו קודם יתר ע"ש שיתר פרשה א'
 בתורה והרי כשיתר אותה הפרשה בגברותו היה אלא כריכים אנו
 לימר דשם שמות היו לו בגיותו וכשתבייר הוסיפו לו אות אחת
 וקראו לו יתרו ופירשו ג' השמות של גיות לשונה יתר ע"ש שיתר
 פרשה אחת בתורה וכן כל שאר השמות :

ובזה אני מתקדש בשם שהוסיפו לאברהם שם ה"א היה להם
 להוסיף על יתרו במקום וי' ה"א יתרה כמו שכתב על
 כן יתרה עשה אלה לך הוסיפו לו שם וי' ו'ל' ממו שאף השעה שמות
 שהיו לו בגיות היה להם מעלה שפירשו אותם לטובה וזהו אות וי'
 לרמוז שש' : אמנם ק"ל למה לא הביא המכילת' כמו שהבי' ראיה
 שהוסיפו אות א' מאברהם ויהא ע"ל למה לא הביא מיוסף שאמר
 בסוטה שעל שקדש ע"ש הוסיפו לו אות אחת שנאמר עדות ביהוסף
 ושם אפשר דלא חשיב אלא אותם שהשמות נשארו בהם לעולם אבל
 יוסף לא הוסיף לו הקב"ה אות וי' דאלא לפי שעה בנאסו על ארץ
 מצרים והראיה מאבנים שכתוב בהם השבטים וסבר מעיקר' הגמר'
 בכוונה למימר דהיוסף היוכתבים על האבנים לקיים כ' על אבן
 אחת וספרי' כהנולדות בעינין ומסיק ויהא ע"ל מלא כתבין ע"מ דלא
 כשאר שם יוסף כמו אברהם ויהא ע"ל דוק : **וכה** שכת' הגאון
 דהדבר אחר פליג את' ק"ל דאל"כ מאי בינייהו : ק"ל דכפי הלשון
 המכילתא שהובא בלקוט פ' שמות בפ' ולבן מדין שבע בנות וז'ל'
 ו' שמות נקראו לו יתר ויתרו רעואל חובב קני פוטאל אית דאמרי
 ו' שמות נקראו לו יתר שהתיר במ"י יתרו חסר חובב חסר שנתחב'
 למקום חובב שחבב המקום בן שהוא כנן למקום רעואל רעו מקום
 פוטאל שנפג' מע' ו' קני שנה למקום ד'ל' בתחלה לא היו קורים לו
 אלא יתר כשע"מ ע' הוסיפו לו אות אחת ונקר' יתרו וכן אתה מוצא
 באברהם שלא היה נקרא אלא אברהם והוסיפו לו א' ונקר' אברה'
 א' ככפי נכסח ואת אימא דאיכא בינייהו טובא דת' ק' סבר ו' שמות
 נקראו ליתרו וד'ל' סבר דליכא אלא ב' והבי' דייק' עפי' לשון המכילת'
 דקתני ד'ל' בתחלה לא היו קורים אותו אלא יתר בלבד בלשון שלילא
 ולא קתני היו קורים אותו יתר ע"מ דסובר דלא היו לו' שמות רק
 שם יתר בלבד ואע"ל דקתני גמי' בויפא בלשון שלילא גבי אברהם
 איכא למימר אנב רישא : וי'ל' דסובר הגאון דמוכרע לומר דרש"י
 ו'ל' סבר לפי הדבר האחר דסבר דו' שמות נקראו לו דאל"כ כיון
 דרש"י ו'ל' כתב ו' שמות נקראו לו בלשון א' דמכילתא היך כתב
 וכשתבייר הוסיפו לו דהיינו בסגרת ד'ל' אלא ודאי דרש"י ו'ל' כתב
 בסגרת הד'ל' לנמרי דדוק לומר דנחמד כתב בסגרת ד'ל' ובאידך
 בסגרת ת'ק' : **אמנם** יש קצת תימא בדברי רש"י ו'ל' דכתב
 ו' שמות נקראו לו ובשם לפי' אלא השנים מהם : ושם

י'ל' כמ"ס הגאון מהרא"ם ו'ל' פ' בהעלותך על דברי רש"י ו'ל' בשם
 י'ל' דלא כתב רש"י ו'ל' אלא השמות שנאמרים על התורה והקשה
 עליהם לזון הספרי לא מוכח אלא דלא היו לו אלא שני שמות בלב'
 אבל י'ל' דהכא מודה הגאון ו'ל' דכיון דרש"י ו'ל' סובר הכא כת' ק'
 דמכילת' דו' שמו' היה לו מאי דלא פיר' אלא שב' שמות מהם הוא לפי
 שכתב' שמו' הם אותם שנאמרו על התורה וז'ל' עוד הגאון דאומרי'
 ו' שמות סוברים דהוא ואביו נקראו בשם רעואל כפי הנפחא
 שהבאנו במכילתא בשם הלקוטאין צריך לכת' שהרי כתב שם וז'ל'
 חובב חביב למקום בן שהוא כנן למקום הרי דת' ק' דאמר ו' שמות
 נקראו ליתרו סובר דבן הוא תואר ליתרו שהיה כנן למקום וא"כ
 כשכתב בן רעואל איכור'ל' בנו של רעואל דהא אפיקתיה על יתרו
 שהוא כנן למקום והוא ע"ד שאמרנו בגמרן בן יפונה בן חזרון הוא
 אלא בן שפנה עצמו מעצת מרגלים וחזור יפנה על בלב' ה"כ חזור
 בן על יתרו ולעולם דת' דמכילתא סבר דרעואל אינו אבי יתרו
 וכי תימא אם יתרו נקרא בן א"כ ה"ל ח' שמות הא לא קשיא דבן
 שכתב בו הוא תואר לשם חובב שאמר חבבו אל עד היכן הני' החי'ב'
 עד גדר שלא וז' מחבבו קראו בן למקום : **כי** יהיה להם דבר
 בא אלי ושפתי בן איש ובין רעו והודעתי את חקי האלקים ואת
 תורותיו : שלא להאריך דקדוקים נבאר : אמר בא אלי בלשון
 יחיד למה שהוא הדין דאם כותבין פסק לאומר הורוני מהיכן
 דכתובי היינו הטענות והפסק דין אבל אין צורך לכתוב לו הראוי'
 מרע"ה מרוב ענותנותו אמר אע"פ שאין שאל לי הורוני מהיכן
 דכתובי אחר ששפתי הדין אם היה דבר תורה לרבים שהיה נראה
 הדין כענין חק בלי טעם עכ"ל והודעתי להם הייתי כותב לה' הפסק
 עם הראיות וזהו חקי'ה' ותורתיו הם הראיות של הפסק ולו'ל' בא
 לשון יחיד שאלו הוא השאל : **או** יאמר כפי וזה כי יבא אלי
 כי יהיה להם דבר וכו' והודעתי שהדין הוא ולאומר הורוני מהיכן
 דכתובי אין כותבין פסק דין אלא מב"ד קטן לב"ד גדול אבל
 איכא לא זהו ענותנותו ש'אף שאין ב"ד גדול ממני דהא כי יבא
 אלי כל העם מקצה לדרוש ה' וקנייהם וסופתיה' ועכ"ל כי יהיה להם
 דין בא אלי בין איש ובין רעו אני נותן פסק בידו שיראהו בכל ב"ד
 שיראה וזה והודעתי : **או** יאמר כי יהיה להם דבר בא אלי
 ושפתי למה שהוא הדין דאין הדיין יכול לשמוע בעל דין האחד
 בלא חדרוהו כשצדע שוראי' יבא הדין לפניו וזהו כי יהיה לישראל
 דבר אני יודע שדוראי' בא אלי לפני להדיין לכן אני מוכרע לשפוט
 בין איש ובין רעו שיהיו שניהם יחד ולא לשמוע בלא זה :

או יראה כי יהיה להם דבר בא אלי לשון יחיד למה שהוא הדין
 שהבעל הדין מוזהר שלא לבא לדיון קודם בא חסרו ואם הו'
 תלמידו וקצים ליה עירכא שרי זהו עם מ"ש קודם כי יבא אי העם
 לדרוש ה' והם מורגלים לבא ללמוד עמי לכן כי יהיה להם לב' בעלי
 דיוני דבר אחד האחד בלבד בא אלי קודם ואין לחוש למה שקדם לפי
 שכל ללמוד שום דבר שהרי מכהבי לעשות להם שני דברים כי מלבד
 ששפתי ביניהם גם והודעתי וגו' שאני מלמד להם התורה ולבד
 מותר : **או** יראה ושפתי למה שהוא הדין בתחלה יתחור הדין
 בלבד וישנה טענותיהם וזה בתחלה אני שופט הדין בדעתי כשהיה
 ההפרש בין איש ובין רעו ואח"כ והודעתי להם איש פ' אתה וזכאי
 וכו' : **או** יראה ושפתי דק' ק'ל לא לכתוב אלא ושפתי' אמנם
 רמז עס הדין שלא יאמר דייניה דדיק ובראי' אומר אתה וזה רשע
 וחוקתו משקר אלא בשעת הדין יהיו לאחרים בעיניך וזה בעת
 ששפתי אני מחשיבם כאלו הם שוים איש ורעו וחסדו כיוצא בזה
 זה לדקדק זה לדקדק ואם זה לרשע זה לרשע :

או יראה בין איש ובין רעו למה שהוא הדין בה' לדיינים שאם
 בעלדין תובע מחבירו דבר מועט ורואה הדיין שחבירו
 מתחייב לו יותר מתביעתו לא יפסוק לו יותר ממה שתבעו חבירו
 ואם פסק לו יותר הוא טועה לזה דקדק ולא כתב : ושפתי איש
 ורעו רק בין איש ובין לרמוז שאיני נוקק לשפוט אלא התביעה
 שבין זה לזה ולא יותר : **או** יראה בין איש ובין רעו למה
 שהוא הדין כי בשעת המשפט אני משהו אותם כאלו הם איש ורעו
 או לבזבז כמורה או להביאם וכו' : **או** יראה בין איש ובין
 רעו וכי ישב בא אלי לשון יחיד דה"ל צאים אלי אמנם יאמר עס
 מה שהוא הדין בה' לדיינים אם ראה הדיין לאחר מבפני הדיין
 שמדב' והא' אינו יכול לטעון ולהשיב מפני שבו דעתו והכ' יכול
 לסעודו והו' כי יהי' לה' דבר והא' בלבד בא ליטעון וחבירו אינו יכול

לכא ולדבר אז אני מסעדר ושפתי בן אדם ובין רעהו פי' מה שיש
 בינם לבנים שאין יודעים לדבר וזוהי השי' מרע"ה לחמיו שהשינו
 מדו' אתה יושב לזה אמר לו כיון שאני מוכרע לידע מה שיש בין אדם
 לרעהו בקרב לבס' שאינם מדרים שהאחר כמו אלס ואני צריך
 להיות לו פתח פיה' לאלס א"כ לזה אני יושב כמ"ס הרמב"ם ו"ל
 וצריך להתייבש הרבה בזה שלא יהא נראה כעורכי הדיוטין שכל
 דבר שצריך יושב צריך להיות יושב' **אז** יראה כי יהיה להם
 דבר עם מה שהוא הרין מקדמיו דין הבא תחלה ואם הוא ת"ח
 אף שבא אח"כ מקדמיו אותו וזוהי יבא הטב כי יהיה להם דבר
 שחור למ"ס קודם כי יבא אלי העם דמלת העם רומז אל ההמון כי
 יהיה להם דבר אעפ"י שהדבר של ההמון המוכר בא אלי קודם מ"מ
 איכנו שופט רק הדין שבין אדם לרעהו במצות ת"ח שבתם איש הוא
 חסובני' ש"ס ו"ל כן בכל מקום ובפסוק כלל אנשים: **אז** יראה
 כי יהיה להם דבר בא אלי עם הרין שאלם האחר אומר אני רוצה
 קרובי שיהיו אצלי מעבדי בידו אלא יטעון האחר תחלה ואחריו
 חבירו וזהו כי יהיה לה' דבר בא אלי כל אחד לעצמו יחידיו ואינו מביא
 אחרים לסעד ולפי שלא תטעה לפרש בא אלי כל אחד זה שלא בפני
 זה לזה אמר בין אדם ובין רעהו זה עם זה ומה שאמרתי בא אלי ר"ל
 יחידו בלי סעד עמו של קרובים ואוהבים: **אז** יראה ונייב
 ושפתי דה"ל אשפוט אמנם ירמז כי יהיה להם שום דבר שאל
 אלי הדבר ומונע עלי לתקן אני שופטו תחלה לעצמו כדי שאוכל
 לשפוט אח"כ בן אדם לרעהו כעונדא דנמרא וזהו ושפתי לשון
 עבר וחזר למלת א' שהוא באמצע וגדרש לפניו ואחריו כי יהיה להם
 שום דבר בא ומונע אלי אז אלי ושפתי אני שופט בתחלה אלי שאני
 מתקן הדבר ואח"כ ושפתי בין אדם ובין רעהו: **אז** יראה כי
 יהיה להם דבר פי' עם שהוא הרין כי בדיומיו פוסקין שלא בפני
 בעל דין וזהו כי יהיה להם שום דבר בא אלי ושפתי בין אדם ובין
 רעהו אף שהדיוטין לא באו לפני: **אז** יראה שם דין פשרה בטעות
 זהו כי יהיה להם דבר שכתב בא אלי בנדרן שבפך אחד בפקדון חבירו
 ולשעה לא היה ראוי לתובע ונעתי להם פשרה כשמצא אח"כ ראיה
 אחזרה ואשפוט להם פעם אחרת וזהו שכתוב ושפתי בוי"ו נוסף
 ולא אשפוט וכתן טעם בין אדם ובין רעהו פי' שמעיקרא היה הדבר
 בין אדם ובין רעהו בלעד שלא היה לו ראיה ועכשו מצא: **אז** אפשר
 שמשבח עצמו כי יהיה להם דבר שכתב אותו נדון בא לפני עם
 כדופין אחרים ופסקתי אותו איני אומר איכני שמוע להם שכתב
 פסקתי אשחק בנפשו הרין כך וכך אלא ושפתי בוי"ו נוסף
 אחזרה לשפוט כיון שהוא בין אדם ובין רעהו שאפשר שזה הנעל
 דין יטעון שום טענה שלא ידע הראשון: **אז** יראה ושפתי
 בין אדם ובין רעהו שלא אמר ושפתיים בלעד לרמוז ענין איוב:
אמר באיתי שער עלי קרת ברחוב אכין מושבי' אפס' שאמר
 עלי קרת שהיה משבח ענותתו כי באיתי שער לעשות
 מעמד אני הייתי יוצא לישב במקום המעמד עלי קרת קודם שיצאו
 אנשי העיר לפי שאלם אמתי' עד שיצאו הם תחלה צריך אני לפסוע
 על ראשי עם קדש: **אז** אפשר בהפך באיתי שער עלי קרת
 כשהייתי יוצא למעמד כבר היו אנשי העיר מצפים לי וזהו עלי
 קרת ומה אני עושה לתקן שלא לפסוע על ראשי עם קדש ברחוב
 אכין מושבי' אפילו שהיה מקומי למעלה לא הייתי הולך עד מקומי
 לישב וזהו כיון המהר"ל לתרגם בפתיחה ואלו בפסוק בחזרי מרחובות
 תרגם עלימין מרחובין דהיינו שווקים ובאן פירש בפתיחה מלשון
 כי ירחיב ארצי ופתח לרמוז כי בזמן שהייתי מאחר בבית ויוצא עלי
 קרת שכתב אנשי הקרת היה שם במעמד מוכנים הייתי יושב
 במקום הרחב מהקהל אשר אין יושבים שם רק הגרועים וזה אני
 עושה שלא לילך לישב במקומי שלא להטריחם לפסוע על ראשי עם
 קדש: **ראוני** נערים ונחבאו וישיש קמו עמרו' ק"ק
 הכפל קמו עמרו' ואפשר למה שהוא הרין כשהנשיא עובר
 הכל עומדים ואין יושבים עד שיבט במקומו והו קמו ולא תאמר קמו
 בשעת העבר' וכמעט שעברתי מהם יבטו אלא קמו ונשאו עומדי'
 דין הנשיא: **אב** אנכי לא בינוס וריב לא ידעתי פי' עם מה
 שהוא הרין דין מרומה ואין לחקור והקדו דלדבר אפס' אמרין
 וחילקו בין כשהתובע אלס אז אין לדון אבל כשהנתבע רמאי צריך
 לדון להוציא בלעו מפי' שלא יהא חוטא שכר וזהו וריב לא ידעתי
 שאיני יודע אם יש רמאות שהוא מרומה עכ"ל מחקרו ופי' הדבר
 בפסוק השני תדע לך באיהו ומן אחריהו לרין מרומה זה בזמן
 שאשכח מתלעות עול שהנתבע טוען ברמאות שצריך אני להשליך

מסניו טקף: **בזה** נבאר בין אדם ובין רעהו שהשיב משה
 כלפי מה שהשיבו יתרו מדוע אתה יושב לזה אמר אני דין המצוין
 ולפעמים איני דן ע"פ עדים שרעתי סומכת שאחר מהם הוא רמאי
 והסית את העדים אז אני דן את הדין לפי דעתי כפי מה שאני מבין
 בין אושבוין רעהו וזה צריך יושב גדול בדבר כמ"ס הרמב"ם ו"ל
 ולכן אני יושב בכל דבר שצריך יושב: **אז** יראה עם הרונים
 של עשיית פשרה כפימה שביארתי פסוק תורת אמת היתה בפיבו
 בספר אהבת עולם דף ק"י ואחר העיון שם יאמר זה כי למה שאלו
 יתרו מה הדבר הזה דהיינו שאתה אומר יקוב הרין את ההר
 ואיך עושה פשרה כן משמע מכא הייתור דאל"כ הוה צ"ל ליתכו'
 מדוע אתה יושב והשיב לו משה לירי אסור כי אני דין המצוין
 כמ"ס התוספות שם נד' אלל אהרן פי' כיון שלא היה הרין בא
 לפניו שרי' לירי אסור לעשות פשרה מאוס כי יהיה להם דבר
 על כל פנים בא אלי ואיני כמו אהרן אחי לכן אני מוכרע והודעתי
 את חקי פי' הדין נמור ולא פשרה' ועוד ושפתי בין אדם ובין רעהו
 מחסרה רק לשפוט בין אדם ובין רעהו דהיינו לומר להם איש פירש
 אתה ובאי וכו' וא"כ כיון שכתבתי לי הדבר כל כך איני יכול לעשו'
 פשרה: **ואתה** תחזו וכו' אנשי אמת שונאי בצע ק"ק
 דאחר שהם אנשי אמת פשיטא דהם שונאי בצע ומכא זה פירשו ו"ל
 שונאים ממונס דדין' ונמצא ביה מולתא דאף דכתב רש"י על זה
 כי היה כל דיינא דמפקין מיניה ממונס דדינא לאו דיינא ה' הרי
 כתב עליו הנגזר מהר"ם ו"ל דהיינו דכתב כי הוא לא דייק' וא"כ
 כאמר דה"פ ששונאים ממונס דדין שיהיה מאותם חכמים שאז"ל
 עליהם שרואה טרפה לעצמו ופרש' ו"ל כי הוואה טרפה לעצמו
 ורואה טעם להתר וטעם לאיסור ואפ"י איכנס עליה לא משליכ'
 לכלבי' דהיינו שזכרנו אחרים היא שאף על שזו אינו חומר וזהו שכתב
 אנשים שיהיו אנשים שונאים ממונס דדין פי' אפי' שיהי' ממונס שלהם
 דדין שיש להם להתר וזוהי תדע שהם שונאים מתנות וזוהי לא יקחו
 שחר: **ואפשר** עוד שונאי בצע ששונאים פשרה כמ"ס פ"ק
 דסנהדרין י"א אומר אסור לנצות: **ויראה** עוד שונאי בצע
 עם משאו' ל' כל דין שדין אמת לאמתו וכתב רש"י יושף דהיה סני
 דליכחז אמת מאלי לאמתו והר"ם חיון ו"ל כתב בזה גם אני בספר
 אהבת עולם כתבתי ע"ז בזה אמנם הב"י הקשה ותיירך דאפילו אם
 ידון דין אמת מ"מ אם יטטרף לזה אהבת הרין לזכאי ושכחתו לחיי'
 אין זה לאמתו וזהו אנשי אמת ולא ד' באנשי אמת בלעד אלא שיהיה
 אותו הרין אמת מזד שהם שונאי בצע שהם שונאים שגזול החייב
 מחברו ומזד הגזל בעצמו שכתב להם איסור אלא אם שם שפסקו
 הדין אמת אינו מזד לאמתו ששונאים הבצע אלא מזד שגזל חייב
 אין זה אמת לאמתו וענין בזה ענין נאה בפסוק וזהו האמ' בעדרת
 בספר אהבת עולם והמתרגם כתב בפי' דאך צדק תרדוף קושטא
 קושטא כיוון למ"ס ו"ל שצריך הרין תרי אמת שיהיה אמת מוצק
 עם לאמתו ודוק: **ושפוטו** את העם בכל עת בסנהדרין
 מקשה כתוב ושפטו את העם בכל עת וכתוב והיה ביום הנחילו'
 ונראה שלתקן זה שבו במכילתא בכל עת רבי יוסע אמר בני אדם
 שיהו בטלן ממלאכתן ר"ל בדכל עת לא קאי על המשפט דהת' דווק'
 ביום בעינן אלא קאי על הדיינין שיהיו מוכנים בכל עת:
שם במכילתא בכוף הברייתא הא אינו מדבר בבני אדם אלא
 בדברים' דע דהיינו תנא דמתיב דמתיב פי' ק"ד סנהדרין
 דף ט"ו ויש' לפלפל קצת בכוף ההיא סוגיא כי מקשה
 פשיטא ומשני מהו דמתיב כל הדבר הגדול כל דבריו של גדול קמ"ל
 אמאי לא דר פריך ואימא אין הכי נמי כדפריך ריש פירק כ"ג
 ואמאי נטר לאקשווי עד התם וכי תימא דסבר הכא הנמרא דף
 ט"ו דליכא למפריך ואימא אנה"כ משום דלההוא תנא דסבר דבריו
 של גדול הא אמרין דמדשני קרא וכתב בחד גדול ובחד קשה ש"מ
 דה"ק דבר קשה של גדול ולכא לא פריך הכא דף ט"ו ואימא
 אנה"כ דליכא למימר דקיס לר' אבהוהא תנא דדרים תרתי דבר
 קשה ודבר גדול אם נאמר כך א"כ אף בריש פ' כהן גדול דהוי רב
 אדא בר אבהו הכי פריך עליה ואימא אנה"כ והוכרע לשנויי מי
 כתוב דב' גדול ובלאו הכי לישני דבר אדא בר אבהו פסד כי הווא
 מ' דתניא דבר גדול דבריו של גדול ולההוא מ"ד האמרת דמפיק
 תרתי דבר קשה ודבר גדול ובדוק' ו"ל ו' ע':
ישפטו הם ותנינא יפוטו הם וכתב הראב"ע רבינו
 שלמה רצה להפריש ביניהם ולא עלתה בידו ואלו
 דברי רש"י ו"ל דבריו המתרגם היינו מפרשי' דבריו דסב' דתרת' קאמר

אמר דב' לית להו קדושה כ' ולא שריא עליהו שכינתא וכוון
שכן מיוחסין בסנהדרי קטנה מכ' סוף דבר דמ' רש' ו' ל' בע'
וקנים ומשום שכינה לא אחי למעט סנהדרי גדולה דעלמא אלא לו'
דדוקא בע' וקני' שהיו רבים ודומא דדוהו' אמרנא דלכל סנהדרי
גדולה שכינתא שריא ובעינן מיוחסין אבל בקטנה מהי לפת'
מיוחסין ומה שלא פירש רש' ו' ל' דונשא אחרת היינו ואת בהדיהו
משום דבעי רש' ו' ל' לפרש' כונניא דהכא דף ל' ו' אפילו לסנהדרת רבי
יהודה דלא דריש אחרת ואת בהדיהו כי היכי דחיתיה דכונניא דדף
ל' ו' כולו עלמא : **והרמב"ם** ו' ל' פ' מהל' סנהדרין כתב
סנהדרי גדולה של ע"א שאמר והתיבשו שם עמך ו' ע' דפס' קרא
דקס' ד' אכל הא פירכו ותיבשו מונשא אחרת ואת בהדיהו : ואפס'
דנקט הרמב"ם ו' ל' קרא דעמך משום שהדרשא יותר פשוטה שאף
בעל הריב שהוא ר' יהודה מודה לרבנן בזה דרשינן עמך ואת
בהדיהו אלא דסובר דלמא מש' שכינה : או אפס' דסובר הרמב"ם
ו' ל' ד' פריך ודלמא משום שכינה כלשון אחר שכתב רש' ו' ל' ד' דאמר'
לית דהתיבשו עמך הוי פירושיה מש' שכינה ואת בהדיהו אבל
פריך ליה דלמא לההוא ומן ומשני הכתיב אחר דמלשון אחר גלין
דנימא ואת בהדיהו לכל הדורות ועיקר הילפותא הוא מוהתיבשו
שם עמך אלא דאחר גלין דנדרוש הכי :

ובפירוש המסנה כתב דר' יהודה דריש ונשא אחרת שה' דיונו
במקומך ולא ידעתי ביאורו דלמה שינה מלשון
הכונניא דאמר לרבי יהודה דרשינן אחרת בדומין ויש ליישב בדוחק
מ' ז' ע' : **דא** יהיה לך אלקי' אחרים על פני' אחר שביאר
כי אין עוד מלבדו ושבדוכא דבעל כל הע' ו' כמו שדר' ל' תרע' לך
אין אנכי ה' אלקיך ועוד אין דהא אשר הוצאתיך מארץ מצרים
מבית עובדי' ע' וועשיתי בהם שפטי' ושמא' תאמר א"כ מטעם זה
נעבוד ע' ו' שכינ' שיש לו כח לבטל הע' ו' ואינו מבעל ש' משהוא חפץ
בע' ו' כמו ששאלו הוקני' בדומי' אס' אלקי' אין רצונו בע' ו' למה
אינו מבעלה אחר שיכול לבטלה והיא כונניא ארוכה וע' ד' עיין בס'
אהבה עולם לזה אמר לא יהיה לך אלקים אחר' על פני יהיה
לשתי כוונות או שלא תחשוב שאין הקב"ה חושש רק שלא תעבוד ע' ו'
לבדה אבל בשתוף מותר כיון שאתה רואה שיש בו כח לבטלה ואינו
מבעלה ש"מ שרצונו בו והוא על פני אפי' על פני בשתוף אלקותי
או יהיה על פני לא יהיה לך אלקים אחר' על סנה' שאת' אומרים
ונותני' ע' לפנ' כי הע' ו' נגד פני היא ואם לא היתה רצוני הייתי
מבעלה שו' טענה של הכל כמוכר בדמא : **דא** העשה לך
פסל כל תמונה אשר בשמי' מעל' : דהקדק אחר שכתב פסל מה
חור לומר כל תמונה : ווי' : כי אחר שאמר לא יהיה לך אלקים
אחר' על פני דהיינו שלא יעשה האדם שהקב"ה חפץ בע' ו' ממה
שאינו מבעלה והתשוב' היא כמ' ש' בע' ו' דלעול' אינו חפץ ומה שאינו
מבעלה הוא מש' דלדבר שאורך העול' עובדי' ואין הקב"ה רוצה
לאבד עולמו עדין יש מקול' בע' ו' לחלוק כמ' ש' הפילוסופי' שם במשנ'
א"כ יאבד דבר שאין צורך העול' ויניח דבר שאורך העול' בו א"כ
מטע' זה אפשר שתעשה פסל פ' לא תעבוד לחמה ולבנה וככבים
שנשמים וב' לא תעבוד להרי' ונבעות שנאמר מתחת וגם לא תעבוד
לאספיק' ולנאיות ולנהרות לפי שתאמר כי אין הקב"ה חפץ שתעבד'
ומה שאינו מבעלה הוא מש' שאורך העול' בה' אמר' אכתי אפשר
שתעשה לעשות תמונת ככבי' ותמונת אשר בשמים ומעל' ותמונת
הרי' ונבעות אשר בארץ מתחת ותמונת ימי' ונהרות אשר במים
ותעבד' ותאמר אם אין הקב"ה חפץ בזה למה אינו מבעלה שהרי אין
שעשיתי אתי תמונת וצויר' אין צורך העול' בה' והיה יכול לבטל'
ומדאינו מבעל' ש"מ שהקב"ה חפץ לו' לא לא תעשה לך כל תמונה אפי'
הוא דבר שאתה עושה שאין בו צורך העול' ויש לך בו טעם לא תעש'
ואפשר עוד קרוב לזה שאמר שהוכיר לא יהיה לך אלקי' אחר' וגו'
הנזכר להוכיר לא תעשה לך פסל לפי שלא תעשה שלא הזכיר רק
שלא יעבוד האד' ככבי' ותמונות שה' חיי' משכילי' ואפי' הרי' ונהרי'
העובד לה' לבדא דהר ונהר עובד ודוקא לה' כזה שלא יעבד מש'
דה' א' מהיה הם רוחניי' אף שאין ערוך חליו יתבדק שייך לומר
יקניאוהו בורי' אמנם מי שעושה פסל בידו ס' דאין הקב"ה מתקב'
כיון שהם מתי לו' לא לא תעשה לך אפי' דבר שאתה עושה ביד שאין
בו רוח : **דא** תשתחוה אף שאמר לא יהיה לך אפשר יטעה הבד'
לומר כהי' שלא אקבל באלקי' מהיו אשתחוה להם ואעבד' כמו שאנו
רואי' שמתחיל לשרי' המלך : **דא** יהיה לך אלקי' אחר' לא תעשה
פסל ע' ד' שפירשו כח הקדומין בפסול למה חרה לך ולמה נפלו פניך
למה חרה לך כי בזה ע' : הכעס היתה נכבה שנפלו פניך שה' פני
אלקים כלמו יתבדק שאלה ויהיו יונן במ' במס' נדר' הכועס אין
שכינה חשובה כנגדו ועוד אמרו הקדושים בלשון

קאמר קרא שהסנהדרין דין את אחרים ודינן אות' מש' התקשו
וישפטור ר' דנין אחרים וישפטור ר' ל' וישפטור השפיט' דהיינו
שהיו נדונין והיו שתר' ב' תחל' ידונון שפירשו דבידור את אחר'
ובשפטור תרב' דיינין שם לבאר מלת דיינין כ' שהם נידונין ואביא
לך ראה על זה מעובדא דפרק' ד' ד' ק' עיילום למערכתא דדייניא
ופר' ח' ו' למערכת הנדונין שקבלו עונשם ובוראי דל' הסם דדייני
בשב' א' פי' נדונין לא דדייני בפת' ח' ויה' לפי ר"ח ו' ל' אמנם רש' ו'
ו' ל' בדברי המערכת' נמוקו עמו לפרש' מאווי' לעבר מבח וייתן שתר'
ורוק : **ונשא** אחרת ק' מלת אחרת אמנם אין לנו בזה אלא
דברי הנעמא סנהדרינ' : **גרסינן** הקס' דף ו' סנהדרי
גדולה היתה וכו' מ' ט' דרבנן דאמרי ומשה על גביה דכתיב עמך
ואת בהדיהו ורבי יהודה עמך משום שכינה יש לדקדק כפי פ' שני
של רש' ו' ל' דכי קאמר בסמוך מש' שכינה היינו דמכחיש' יהודה
לרבנן דרשת עמך ואת בהדיהו א' כ' כי משנו רבנן אמר קר' ונשא
אחרת במשא העם ליהדור ולפירוק ליה' ר' יהודה ודלמ' מש' שכינה
פי' כדושתרה שכינה עליהם היה צריך משה בהדיהו וא"כ לפי'
שני של רש' ו' ל' דגם בהתיבשו שם עמך מפרש רבי יהודה משום
שכי' דר' ל' כדושתרה שכי' א' כ' מי מפיק רבנן אחרת ואת בהדיהו
מונשא אחרת לא מצי לתרומי ולממיר ורבי יהודה אחרת משום שכינה
דחתי משום שכינה למ' ל' אלא ודאי חד מינייהו באל' ע' לסנהדרי
גדולה דדור' דמרע' ה' תנהו ענין לסנהדרי גדולה דדורת עלמא
אף שאין שכינה אבל לפירו' האחר דמפרש משום שכינה דר' ל' שהם
ישבו חוץ לאהל א"כ כי משני ורבנן אמר קר' ונשא אחרת בהדיהו
ליהדור ולפירוק ודלמא משום שכינה ולא מציית לתרומי חתי משום
שכינה למ' ל' לא מציית למפרך דכל חד מעינין אחר :

ונבאר לזה כונניא דהס' דף ו' פ' ו' ואין הכל כשרין לדון
דיני נפשות וכו' מ' ט' דתני רב יוסף וכו' עד לא אמר
קרא ונשא אחרת בדומין לך ופרש' ו' ל' בסנהדרות שחיל' לו יתרו
וכו' עד ומשום שכינה איכא למירק בהך כונניא חדא דכיון דכי כתי'
אחרת בתורה או דרשינן אחרת בדומין לך או דרשינן אחרת בעפלים
כמ' ש' התוספות פ' ק' דע' ו' דף ו' ד' והשתא דנפקא לן מאתא א"כ
קשה דמ' ל' למדרש הכא אחרת בדומין ודלמא איכא דרשינן אחרת
בעפלים ובא' להתיב אפילו שאינם מיוחסין לזה ו' ל' דאף בלא קרא
מכברא דיני ממונות ונפשות שוים מדכתיב משפט אחד ואי' אחרת
בעי' לרבות שאינם מיוחסים לשתוף פנייה אלא ודאי מדאזכרין
למכתבי' ש' איכא למשמעינן הפך הסברא ולממיר דבעינן יחס :
תו איכא למירק למ' ל' לר' ו' ל' לממיר משום שכינה ובלאו
הכי לימא דמהס' לר' ל' למירק דשאי' הסם דהו' סנהדרי
גדולה וקטנה מדולה ליכא למירק לחומרא תרע' לך דלעיל דף ו' ו'
מזריך רבי יהודה תרי אחרת בדומין לך ולא יליף גדולה מקטנה
ואף להחמיר בגדולה : **תו** איכא למירק אליבא דמאן פי'
רש' ו' ל' אי' לרבי יהודה האמר' לעיל דף ו' ל' דרבי יהודה דריש
מאתך דע' וקנים בדומין לך מהו לזה י' דאי הוה הסו' אחרת
דע' וקנים בלבד לא הוה דריש לדרשת בדומין לך אלא מבח דיש לו
אחרת אחר דסנהדרי קטנה דיתרו דדריש רבי יהודה תרי אחרת
לדומין חד לגדולה וחד לקטנה ואת' דרש' ו' ל' פי' הכא אליבא
דרבנן לא אפשר דא' כ' אמאי הוצרך להכרי' דלאו מונשא אחרת דע'
וקנים יליף דהס' משום שכינה ולימא דלא מציית לממיר דע'
וקנים יליף משום דההוא קרא דרשי ליה רבנן לגי' דף ו' ל' לאתך
ואת בהדיהו : **תו** קשה דכי היכי דלעיל דף ו' ל' כ' פריך
ור' יהודה משום שכינה משני לרבנן אמר קרא ונשא אחרת ואת
בהדיהו ולא הדר פריך ודלמא משום שכינה מ' דכיון דאיכא תרי
קראי לית לך לממיר משום שכינה למ' ל' הכא נמי נימא רש' ו' ל'
דמונשא אחרת דע' וקנים יליף וכו' ש' שאני הסם משום שכינה לא
אפשר דכיון דאיכא תרי קראי עמך משום שכינה למ' ל' אלא ודאי
מבח דריכות תרי קראי מוקמינן אידך בדומין :

ויראה דרך אחר ליישב דהכא רש' ו' ל' דבדל' ל' חויל כפירש
שפירש דף ו' ל' דמשום שכינה ר' ל' שהם ישבו חוץ לאהל וסובר דכי
פריך הכא ודלמא משום שכינה ה' פ' מבחין לו דרשת עמך בדומין
ואומר לו את דרשת והתיבשו שם עמך בדומי' לא אחי לממיר שהם
ישבו חוץ לאהל וסובר רש' ו' ל' לפי ו' הפי' דהרי מש' דהו' סנהדרי
גדולה דומין מרע' אין פירש' בנייהם לסנהדרי גדולה דומן אחר
דכל סנהדרי גדולה שכינה עורה עליהם וכו' כתב רש' ו' ל' דההוא
בע' וקני' כתיב ומשום שכינה אין ר' ל' דמשום דהו' מרע' שכינה
עליה מש' כ' ע' סנהדרינ' דעלמא אלא ההו' בע' וקני' דכתב בא'
לשלו שאי' כ' כ' כחותם דיתרו שכתב קודם וזה כתב בע' וקני'
ומשום שכינה דעל' השתם כ' ע' סנהדרינ' שכינה עורה בכל זמן ואני

פרשת יתרו

בזמנו כאלו עש' שנאמר לא יהיה בך אל זר אשר אוהו אל זר
שנבנו של אדם זה יאמר ר' ו' אהה בן אדם הוהר שלא יהיה לך
אלקים אחרים דהיינו שלא תמליך ה' אלהיך על פני בעצם פי' אחר
שפני פני אלקי' הם בך א"כ השמר לכל תכעו' שבו יהיה לך אלקי'
אחרים שהיה ה' אלהיך שולט בך למעו' שכלך כי כל הכועס אין
שכי' השונה כנגדו ובו כיוון שתכעוס פני ילכו ויסתלק ממך כלם
אלקים לך חזי מזהירך לא יהיה לך אלקים אחרים דהיינו שלא
תמליך על פני ה' אלהיך שהוא אל זר תריות שלא תעשה לך פסל
כפסלו של תעבוד ע' והבונה למכלל לאו אהה שומע ה' אלהיך
אם יהיה לך אלקים אחרים בנוסף דהיינו שתמליך ה' אלהיך ע' ו'
שתכעוס מתוך שישלך לבעוס היום או למחר יאמר לך לך עבוד
אלקים אחרים כמו שדרשו בגמרא על המשבר כלים בחמתו יחי
בעיניך כאלו עש' : **לא תענה ברעך עד שקר** כתב הראב"ע
שנים רבות חפשי לבני טעם ואת המלה שאמר עד שקר ולא אמר
עדות שקר : **ולא ידעתימה הוקסה** לו' אהה בגמרא ערובה
מנין לתלמוד שאמר לו רבוי דע אהה בי אסם כותבין לי ק' מנה
איני מודה מנה יש לי אלא פלוני ואין לי אלא עד א' בא והצטרף
עמו מנין שלא יצטרף ת' למדבר שקר מרחק ופריך האי מדבר שקר
מרחק נפקא הא ודאי שקור' משקר וקרא קאמר לא תענה ברעך
עד שקר וא"כ בזה מתוקן דכתיב עד שקר דה"פ לא תענה ברעך
עם דעך אפילו אהה בטוח שרעך המעיד הוא חסיד ודובר משרים
אבוד משום דסוף סוף אהה עד שקר וברור : **כבוד את אביך**
וגו' ק"מ מאי אהה ה' אלקיך נותן לך : **ויר' עם משאול** אלו
דברים שאדם אוכל פירותיהן בעה"ו והקדן קיימת לו לעה"ב
ואלו הן כבוד אב ואם וזהו השכ' שאמרתי לך למען יאריכון ימך
אין זה עיקר השבח אלא זו מתנה אשר ה' אלהיך נותן לך אבל
שכך למועד שמור או יראה אשר ה' אלקים נותן לך פי' ואת דהיינו
כתב למען יאריכון ימך והא חייב כמה בני אדם דעבדי הכי ואי'
מאריבין ימים לזה השיב אשר ה' אלקיך נותן לך פי' להאריכו ימים
על האדמה שאמרתי אינו בירושלים של ה' אלהיך רק בירושלים אשר ה'
אלקיך נותן לך שהוא ירושלים של עה"ב והוא כמו שאמרנו בגמרא
הרי שאמר לו אביו עלה וכולי היכן אריכות ימים של זה אלא למען
יאריכון ימך לעולם שכלו ארץ : **וניצא** מילתא בענין
כבוד אב ואם ובענין השבת שכתוב בדברות שניות כאשר נזכר
שאין כתובין בדבר' ראשונה ובגמ' אמ' רב יהודה כאשר נזכר במרה
שבמרה נצטוו על כבוד ועל השבת' אמנם יאמר כי צדק אינו מלשון
מצוה אלא מלשון אונסא ושיתוף וזה כי באלה השתי מצוות מצינו
שנעשה האדם שותף לבה"ה בעשה בראשית בענין השבת או"ל
כל האומר ויכלל נעשה שותף להקב"ה והו' כאשר נזכר ה' פי' יעלה
לך הדבר כאלו נזכר ה' שהיית בצוות עם ה' בדי' אהה וכן בכבוד אב
ואם אמרו בגמרא ג' שותפין באדם הקב"ה אביו ואמו מעלה איני
עליכם כאלו כאלו בנייהם וכדכינו ה' אלהיך אף כאלו היית
שותף עם ה' כלומר כאלו אס היה ה' בצוות ובשיתוף דר

עמכם ובגמ' אהה :
למתן ספר תורה
וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר קשה מלת לאמר
אמנם יובן עם משו' לכל המצות כדמיון באותיות י'
הדברות שהם תרי"ב וכן אמר הפיוטן אשר התיו הסוות בתיבות
כשאותן במספר המצוות וכן אמר עד אשר לרעך כחם נחמדים והו'
וידבר אלקים את כל הדברים האלה שא"ל שבדבור א' אמר הקב"ה
כל י' הדבר' והביאו רש"י לזכר א"כ מת' לאנכי ולא יהי' לך והשיב
שאמר שכללם חור לפרשם : ועם מה שכתבנו כאמר תירוק אחר
וידבר כל הדברים האלה אף שבדבור אחת כללם לעשרה מ' מ' מרח
לומר י' הדברות שכותבו וכתבך לאמר פי' כרי שיוכל לאמר ולרמוז
בחק י' הדברות כל התרי"ב בחק התיבות אמנם בדבור אחר
שאמר בדרך כלל לא היו בהם כ"כ תיבו' שיוכל לכלול בה' כל התרי"ב
מצוות : ודע שזה המדרש שהביא רש"י ו'ל בזה שכל הדברות
אמרן בדבור אחד אינו סותר אומנם במקום אחר זכור ושמו בדבור
אחד כאמר דמאמר אלו בלבד ולא אחרים דה"פ זכור ושמו כלומר
פי' מצוות זכור ושמו כשאר לפרש הדברות זכור ושמו פיר' בדבור
אחד : **אלא** דאכתי קשה הא דדרשי רבי שמלאי בסוף מכו'
אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו מפי הקב"ה בכלל אבל לא ידענו פי' ה'
לא שמענו מפי הגבורה וסותר לזה שאמר שחור הב' ה' ופירשן והה'

אבל אכתי קשה הא דדרשינן זכור ושמו בדבור א' כאמר
היכירמי אי ר' ל' פירש זכור ושמו כשראה לפרשם
האל בדבור אחר אמרם האמרם דהקב"ה לא פירש מהי' דברות
רק אנכי ולא יהיה לך ואין לפרש בדבור אחר כאמר חור על מש'
דהא מוכח לה מדכתיבו אחת דבר אלקים שנים וושמעי' : ואם
ר' ל' שבדבור אחת כלל הקב"ה זכור ושמו קשה דמאי אירויא זכור
ושמו האמרם כל י' הדברות כאמר בכלל מפי ה' ודוק לומר
אנדות חלוקות : ויש להחזיק בפירש הראשון והא דדרש ר' שמלאי
בסוף מכות אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו הוי' כמ' ש'
הנאון מהרא"ם ו'ל דאף שהקב"ה חור ופירש כל הדברות בפרט
מ' לא הבינו ישראל הטב פירש שאר הדברות מפי' כמו אנכי
ולא יהיה לך והשאר משה פירש להם והילך לשון הנאון וו'ל על
כרחינו לומר שאלה הדברות הכתובות הן הן דברי השם כשחור
ואמרן פעם שנייה כל דבור ודבור בפני עצמו ומפני שלא שמעו
ישראל אף בפעם הו'את השנית רק השני דבורים אנכי ולא יהיה
לך ומה שיש לדקדק בדבריו לזכור דסובר דכל הדברות כאמר מפי
ה' למה כתב רש"י ו'לא כמ' לאנכי ולא יהיה לך ולימא מה ת' ל'
י' הדברות כבר נדחק עצמו הנאון לתתן זה :

ובמרש עלית למרום שבת שבי זכור יכול מפני שגבה אותה
לקחה חנם ת' ל' לקחת יכול חייב ליתן דמים ת' ל'
מתנות הר"ם יפה ו'ל נדחק הרבה דקשה דקשה דידה אירידיה
בתחלה קראו מקחו ודבר קרי ליה מתנה ועוד מה שידך כתיב דמים
וכי האל אלים יקבלו ממון : **ולע' ד'** יאמר ונדקדק דאם בא
הכתוב לומר שהיא מתנה מאי מתנות סני דליכתוב מתנה ויראה
דה' פ' מרע"ה יכול מפני שגבה אותה בטענותיו החוקות לקחה
חנם פי' בלי שום טורח שטרח עליה לזה דקדק לומר לקחה חנם
ולא אמר לקחה בלא דמים ת' ל' לקחת כענין לקיחה היתה לך שחלף
שנתנו לך התורה טרחת בכתובת הלוחות וא"כ בלא בא לך בחנם
יכול חייב ליתן דמים פי' עם מה שהוא הדין בהלכות ת' ל' דאפילו
מי שלימדוהו תורה בשכר אינו יכול לומר אינו מלמד אלא בשכר
אלא חייב ללמד בחנם והו' יכול אחר דמירע"ה לא לקח התורה בחנם
אלא בא לו בטורח כאלו לקחה דמים חלף שטר טרחה בכתובת
הלוחות א"כ כל הלמד תורה ממשה אס לא יראה ללמד בחנם והא
חייב ליתן לו דמים למשה כיון שגבה לקח בשכר טרחה לזה כתב
מתנות פי' דשתי מתנות טובות נתן הקב"ה למשה בשכר התורה
האחד פסולת הלוחות והשנית שנתן לו התורה במת' כמ' ש' בדבר' י'
פסל לך כתוב לך מה פסולתן שלך אף בתיבתן שלך א"כ בשכר מה
שטרחת בתורה די לך במתנה אחת והמתנה האחרת בא לך בחי'
שקראתי התורה על שמך ומה איני בחנם נתתי לך זאת המתנה
אף אהה חנם למדה לבני ישראל :

עוד אפשר לפרש יכול מפני שגבה אותה לקחה חנם דקדקו
לכתוב חנם ולא כתבו בחנם לרמוז דס' א' רכיון דמשה
לקח התורה בחוקה כענין שנים שלא בראון מלאכי השרת א"כ דילו
שיקח התורה בלמד אבל ס' ל' לקחה חנם פי' שלא לקח שום נצע
כסף עמה ת' ל' לקח פי' הרבה שכר לקחה עמה כמו שא"ל מפסול'
הלוחות העשיר משה יכול חייב ליתן לו דמים פי' מכ' ל' דתן לשכר
עם התורה עושר גדול אי משום מה שנתעשר מפסולת הלוחות וזה
אינו שגר על קבלת התורה רק חייב הוא שחייב הקב"ה למשה לתת
הפסולת כפי הדין שהחם מוציא בנעדר פסולת הוא שלו וא"כ כיון
שדנין חייב לו ליתן הרי לקח התורה חנם אין כסף ואין כאן שכר
ה'

בזמנו כאלו עש' שנאמר לא יהיה בך אל זר אשר אוהו אל זר
שנבנו של אדם זה יאמר ר' ו' אהה בן אדם הוהר שלא יהיה לך
אלקים אחרים דהיינו שלא תמליך ה' אלהיך על פני בעצם פי' אחר
שפני פני אלקי' הם בך א"כ השמר לכל תכעו' שבו יהיה לך אלקי'
אחרים שהיה ה' אלהיך שולט בך למעו' שכלך כי כל הכועס אין
שכי' השונה כנגדו ובו כיוון שתכעוס פני ילכו ויסתלק ממך כלם
אלקים לך חזי מזהירך לא יהיה לך אלקים אחרים דהיינו שלא
תמליך על פני ה' אלהיך שהוא אל זר תריות שלא תעשה לך פסל
כפסלו של תעבוד ע' והבונה למכלל לאו אהה שומע ה' אלהיך
אם יהיה לך אלקים אחרים בנוסף דהיינו שתמליך ה' אלהיך ע' ו'
שתכעוס מתוך שישלך לבעוס היום או למחר יאמר לך לך עבוד
אלקים אחרים כמו שדרשו בגמרא על המשבר כלים בחמתו יחי
בעיניך כאלו עש' : **לא תענה ברעך עד שקר** כתב הראב"ע
שנים רבות חפשי לבני טעם ואת המלה שאמר עד שקר ולא אמר
עדות שקר : **ולא ידעתימה הוקסה** לו' אהה בגמרא ערובה
מנין לתלמוד שאמר לו רבוי דע אהה בי אסם כותבין לי ק' מנה
איני מודה מנה יש לי אלא פלוני ואין לי אלא עד א' בא והצטרף
עמו מנין שלא יצטרף ת' למדבר שקר מרחק ופריך האי מדבר שקר
מרחק נפקא הא ודאי שקור' משקר וקרא קאמר לא תענה ברעך
עד שקר וא"כ בזה מתוקן דכתיב עד שקר דה"פ לא תענה ברעך
עם דעך אפילו אהה בטוח שרעך המעיד הוא חסיד ודובר משרים
אבוד משום דסוף סוף אהה עד שקר וברור : **כבוד את אביך**
וגו' ק"מ מאי אהה ה' אלקיך נותן לך : **ויר' עם משאול** אלו
דברים שאדם אוכל פירותיהן בעה"ו והקדן קיימת לו לעה"ב
ואלו הן כבוד אב ואם וזהו השכ' שאמרתי לך למען יאריכון ימך
אין זה עיקר השבח אלא זו מתנה אשר ה' אלהיך נותן לך אבל
שכך למועד שמור או יראה אשר ה' אלקים נותן לך פי' ואת דהיינו
כתב למען יאריכון ימך והא חייב כמה בני אדם דעבדי הכי ואי'
מאריבין ימים לזה השיב אשר ה' אלקיך נותן לך פי' להאריכו ימים
על האדמה שאמרתי אינו בירושלים של ה' אלהיך רק בירושלים אשר ה'
אלקיך נותן לך שהוא ירושלים של עה"ב והוא כמו שאמרנו בגמרא
הרי שאמר לו אביו עלה וכולי היכן אריכות ימים של זה אלא למען
יאריכון ימך לעולם שכלו ארץ : **וניצא** מילתא בענין
כבוד אב ואם ובענין השבת שכתוב בדברות שניות כאשר נזכר
שאין כתובין בדבר' ראשונה ובגמ' אמ' רב יהודה כאשר נזכר במרה
שבמרה נצטוו על כבוד ועל השבת' אמנם יאמר כי צדק אינו מלשון
מצוה אלא מלשון אונסא ושיתוף וזה כי באלה השתי מצוות מצינו
שנעשה האדם שותף לבה"ה בעשה בראשית בענין השבת או"ל
כל האומר ויכלל נעשה שותף להקב"ה והו' כאשר נזכר ה' פי' יעלה
לך הדבר כאלו נזכר ה' שהיית בצוות עם ה' בדי' אהה וכן בכבוד אב
ואם אמרו בגמרא ג' שותפין באדם הקב"ה אביו ואמו מעלה איני
עליכם כאלו כאלו בנייהם וכדכינו ה' אלהיך אף כאלו היית
שותף עם ה' כלומר כאלו אס היה ה' בצוות ובשיתוף דר

עמכם ובגמ' אהה :
למתן ספר תורה
וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר קשה מלת לאמר
אמנם יובן עם משו' לכל המצות כדמיון באותיות י'
הדברות שהם תרי"ב וכן אמר הפיוטן אשר התיו הסוות בתיבות
כשאותן במספר המצוות וכן אמר עד אשר לרעך כחם נחמדים והו'
וידבר אלקים את כל הדברים האלה שא"ל שבדבור א' אמר הקב"ה
כל י' הדבר' והביאו רש"י לזכר א"כ מת' לאנכי ולא יהי' לך והשיב
שאמר שכללם חור לפרשם : ועם מה שכתבנו כאמר תירוק אחר
וידבר כל הדברים האלה אף שבדבור אחת כללם לעשרה מ' מ' מרח
לומר י' הדברות שכותבו וכתבך לאמר פי' כרי שיוכל לאמר ולרמוז
בחק י' הדברות כל התרי"ב בחק התיבות אמנם בדבור אחר
שאמר בדרך כלל לא היו בהם כ"כ תיבו' שיוכל לכלול בה' כל התרי"ב
מצוות : ודע שזה המדרש שהביא רש"י ו'ל בזה שכל הדברות
אמרן בדבור אחד אינו סותר אומנם במקום אחר זכור ושמו בדבור
אחד כאמר דמאמר אלו בלבד ולא אחרים דה"פ זכור ושמו כלומר
פי' מצוות זכור ושמו כשאר לפרש הדברות זכור ושמו פיר' בדבור
אחד : **אלא** דאכתי קשה הא דדרשי רבי שמלאי בסוף מכו'
אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו מפי הקב"ה בכלל אבל לא ידענו פי' ה'
לא שמענו מפי הגבורה וסותר לזה שאמר שחור הב' ה' ופירשן והה'

רבותינו למה אין כתיב כאן אלא מתנות ב' מתנות נתתי לו בשכר הכתיבה האחת הפסולת והשנית שנקראת התורה שלו בשכר הכתיבה שהייתי חייב לו היה די לו מתנה אחת שהיא ליקרא על שמומה שעשיתי אותו עשיר הוא כדילתם לודמים עם התורה כעין דוגמא שנותן האדם לנתנו כך כלות משה כלת כתיב :

ואפשר קרוב לזה לקחת מתנות באדם פי' לקחת התורה בשביל האדם יכול נעלה חכם שהת' ה' הלומד בתורה יהא עניי חכם אין כסף ח' ללקחת פי' לקחת הון רב לאדם הלומד בתורה עושר וכבוד אתי יכול יהא חייב ליתן לו דמים פי' יכול זה שהקב"ה נותן ממון לעוסק בתורה הוא בחיוב שחייב הקב"ה ליתן לו דמים חלק עסקו בתורה ח' מתנות פי' הכלל חייבין להקב"ה וזה שנותן לו הון הוא במתנה : **ונבאר** מאמר הקודם כתפוח בעצי היער וכו' ז'ע ליישב אלו הכפלים לבס הוא ואלכס הוא ולכס אני נותנה : ויראה לע' ד' דה"פ לבס היא פי' מעיקרא בשקניתי קנין התורה לבס קניתי על דעת שלמדו אותה ישראל שכן התניתי במעשה בראשית אס' ישראל מקבלין התורה וזהו לבס היא : **א"ע** ואלכס היא פי' וזה שהסכמתי לתת לבס ולא לאחר' הוא מפני שלכס היא פי' דווקא לבס רחמי ולא למלאכים מהטעם אמרו במסכת שבת שהשיב מרע"ה למלאכי' כלום למצרי' ירדקם גם לבס היא ראוייה התורה ולא לא"ה לפי שתלתם יובית שו' מצות שנתתי להם לא קיימום כמ"פ ק"ד ע"ו מצות שקבלתם הבן קיימתם : א"ע ולכס אני נותנה לרמוז דלא זו בלבד שאני נותנה לישראל ולא לאומות אלא אף זו אפעה אמר הקב"ה לדור המדבר דוקא לבס אני נותנה ולא לדור אחר אף שהם ישראל כמ"פ ברכה על פסוק עמר וימודד ארץ מדר הקב"ה כל הדורות ולא מצא דור ראוי לתורה כדור המדבר :

פרשת משפטים

ואלה

המשפטים אשר תשים לפניכם : שמות רבה מה כתיב למעלה ושפטו את העם בכל עת : משל למעוררנה שהית' מהלכת וינמאכן ויין מפאן והיא באמצע כך התורה דינין לפנייה שאלמר שם שם לו חק ומשפט ודינין לאחריה ואלה המשפטים : ידוע הוא מ"ש בברכות מהו דתימא דינא שלמא בעלמא ולא אחיא שכינה קמ"ל דדין נמי היינו תורה והוא אלה בוי' ומוסיף כשם שהמאות הם תורה כך ואלה המשפטים הם עיקר התורה : אמר אשר תשים לפניכם ולא אמר תלמדם ופרש"י ו' לשלחן הערוך וכו' יראה לע' דממלת תשים מסיק ליה דלא שייך שימה בדברים ואין צריך לפרש דממלת לפנייה דייק ובז' סרה תלוב' הנהאון מהרא"ו ו' ב' דה"פ לפנייה ולא לפני בוי' דהקשה וא"ת והא' אפיקתיה בשלחן הערוך או להראות פני' ויתירך מדה"ל לפניים כז' אף שיש טעות בדפוס אמנם י"ל דממלת תשים כפיק בשלחן הערוך ובכלל שהוא בשלחן ודאי צריך להראו' לו פני' שהם העצמים שלשן אין מטעמים אינו נקרא ערוך : ומ"ש הנהאון בשלחן שלשן ראהו מדרבנן כשרים במקום תלמוד דהא אצטרך שחיה שימה בפיהם אינה ראהו דאין דינין שימ' סתם משימה שכתב אצל בפיהם והוא עצמו סתר דבריו בשלחן שקודם זה כמ"ש בסוף לשונו שם אצל בפ' כיצר מעבדין תני וכו' :

גם מה שהקשה דליכתוב רש"י ו' לפנייהם ולא לפני הדיוטות וכ"ש גוים י' דלאו כ"ש הוא דרבותא קמ"ל בגוי' אפי' שהם דיינים ובדברים שדין כדון ישראל לדיכא למיחל לטעו' כמו ביהדותי ישראל ואפילו הכי אסור משום עליו יראתם ח"ו ובפסע הכתוב שאומר אשר תשים ולא כתב אש' תלמוד י"ל שכל לרמוז ענין קטע עצמך ואח"כ קטע אחר' והוא אשר תשים מורא לפניי דיינין שלחן שימ' מצינו שדרשו בגמרא לענין המור' שום תשים עליך מלך שחיה איתתו עליך והוא אשר תשים מורא על הדיינים ויתירא' שלא יאמרו אנו דינין כל העולם מי דון לנו לו' א' להם תשים לפנייה מורא באמו' להם שאם לא ידעו אותם לא יוכלו לדון כמו שאמרו במלך מטעם זה לא דן ולא דינין : **ונביא** מאמר עמוק דדברים רבה וו' פ' שופטים הלכה מלך מישראל שהיה לו עסק מזה שיהא מותר לו לדון לפני כ"ד שכן חכמים מלך לא דן ולא דינין אותו לימדונו

תו ז"ע בדבריהם תוספות שם דכראה מדבריהם בא"ד שכתבו וא"ת והא' אמרינן לעיל אין מוסיבין מלך בסנהדרין דמיייראף במלכי בית דוד א"כ מה הקאוס ו' דקי"ח ד"ה והא' אין מוסיבין וו' ו' וא"ת מאי קמ"ל מתני' היא והא' קמ"ל טובא דאפי' מלכי בית דוד שדינן אין מוסיבין בסנהדרין דמתני' דמלך לא דן במלכי ישראל : **תו** איכא למידק שם בתוספות בד' האכל' מלך בית דוד כמ"ש וו' ו' וי' דהכא מייירי לרן דווקא דיני ממונות א"כ מאי פיר' לעיל בגי' דקי"ח ע"ב וו' ו' והא' אין מוסיבין מלך ליתן קושיא התם בדיני נפשות ומתני' דמעיד בפני המלך אימא דמייירי דין ממון שיש לבן מלך עם שאר אדם דבה מוסיבין מלך בסנהדרין ומה גם עם מ"ש התוספות לעיל קף י"ח ע"ב ד' מעיד והתני' כתבו בסוף הדבור וי"ל דמעיד משמעכו' עד מ"ש דמייירי אפילו בממונא וכתב מהרש"ל שכן ז"ל א"ל דוקא בממונא דומי' דאינו מעיד במלך דמייירי בממונא דאי באיכו' אין חכמה ודבריו נכוח' וא"כ כיון דמתני' בממונא ואין מוסיבין מלך בסנהדרין כנפשות א"כ מאי פריך בגמרא והא' אין מוסיבין וכו' : **ואפשר** לפרש לשון דברים רבה שהבאנו ששאל למה אין דינין ולא שאל למה אין דין משום דבשלמא דין פסיע' ליה דהטעם הוא משום דאין דינין אותו דכתיב התקושו וקושו וכו' לכך שאל למה אין דינין פי' ויהיו דינין אותו ובה גם הוא יוכל לדון כמא' דבכלל קושיא למה אין דינין איתא ממי למה לא דן שם במה שהקשינו עוד במדרש קושיא קראי אהרדי דדינו לבקר עם מלפניך משפטי יא' י"ל עם מ"ש התוספות דקי"ח וו' ו' דהא דאין המלך דנה"מ לבדו וא"כ מפרש הדברים רבה דקרא דכתיב לבית דוד ד' לבקר משפט אינו המלך בלבד אלא עם סנהדרין ואח"כ דאין דן את המלך אלא הקב"ה : **גרסינן** בגמרא רישא כ"ב דן פשיטא וכו' ומסיק אגב דבעי למיחני מלך לא דן וכו' וז"ע דנבי מלך נמי תיקשי לן דלא ליחני אלא מלך לא דינין ופשיטא לא דן : וי' לעם מ"ש התוספות ד"ה והא' אין מוסיבין מלך תימא ליסרוך מתני' דקתני מלך לא דן ועוד מאי קמ"ל מתני' ויתירו' י"ל דהא דמלך לא דן היינו לבדו : אין לפרש כונתם שכלל לפרש ולומר שכן הוא הדין לפי אמת משום דקשיא דלפי האמת דמוקי מתני' דלא דן ולא דינין במלכי ישראל מפני שהם עושים אפי' עם אחרים לא יוכלו לדון מפני עוונתם אלא כונת דקמ"ל ברייטא דאין מוסיבין פירושא

פרשת משפטים

דעתני דלא תיסעי לומר דמלך לא דן היינו לבדו קמ"ל דהוי עס
אחרים וכיון דלא דן הוי עס אחרים שפיר אצטריך למתני גבי מלך
לא דן : **אמנם** קשה דכפי זה מאי פריך בגמרא כ"ג דן
פשיט' כיון דפטר דין ולא דן דקתני היינו כבולל ואף עס הסנהדרין
להכי אצטריך כ"ג דן אפילו עס סנהדרין דמ"ד אין מושיבין אותו
משום לא תענה על רב דאימא כ"ג נמי רב הוא חדעלך דהא
הרמב"ם ז"ל כסכתא אין מושיבין מלך בסנהדרין משום לא תענה
על רב סיים וכת' אבל מושיבין כ"ג בסנהדרין להכי אצטריך למתני
כ"ג דן אפילו עס סנהדרין ואי תני כ"ג דן ולא תני ביה דנין ה"א
דאין דנין אותו משום חשיבותו וה"ה נמי דהוא אינו דן לאחרים משום
התקושטותו והוא מפרשין כ"ג דן דבעי למימר עס סנהדרין לרבא
משום התקושטו כיון שאין דנין נגמר על פיו כמ"ש מהר"ן ז"ל בכו'
ד"ה והא אין מושיבין : **והתוספות** כתבו בזה ד"ה כ"ג
דן וכו' עד מ"ש כיון דתני ליה מקמי אין דנין . וק' דתיקשי להו
איפכא דליתני גבי מלך לא דן בלבד ולישתק מאין דנין דק"ו הוא
איהו לא דנין לאחרים מזו דייני ליה ולא שייכא תירוץ דהר"י
טרויט ז"ל . ואפשר דה"א דלא דן היינו כשהוא עס סנהדרין משו'
לא תענה על רב אבל לבדו דן וה"ה דדנין אותו להכי הקשו ליתני
אין דנין ופשיטא דאינו דן אפילו לבדו משום התקושטו וכמ"ש הר"י
טרויט ז"ל ועוד אנב דתני כ"ג דן ודנין תני גבי מלך ובגמרא קאמ'
גבי כ"ג דנין הוא דלא ליתני לא חלוקת דנין ולא חלוקת דן ולא תני
להו אלא משום מלך וא"כ במלך נופיה הדרא קושיא לדוכת' דליתני
לא דנין בלבד וליתני אנביה בכהן גדול חלוקת דנין בלבד ובשלמא
אי הוה פריך בכהן גדול ליתני דן והוה ידעינן דנין ולא ליתני דנין
הוה משני שפיר תני דנין בכ"ג דלא דנין אטו אין דנין אותו דמלך
דצריך ובי פרכת במלך לא ליתני חלוקת לא דן נוימא שפיר תני
לא דן במלך אטו רישא דכ"ג דן דצריך והוי מתני' שפיר בחד חלוקא
רישא אנב סופא ובאידך חלוקא סופא אנב רישא אבל כיוון דפריך
הגמרא כי פריך הא נמי פשיטא היינו דלשתק מחלוקת דן ודנין
א"כ סוף סוף לא ליתני מלך אלא חלוק' לא דנין ובס' בכ"ג לא ליתני
אלא חלוק' דנין כיון דהוא דכ"ג לא בעי למתני כלל לא דן ולא
דנין ואפשר דכ"ג דמכ"ג ידעינן דדנין משום התקושטו אבל אי תני
כ"ג דנין אותו לא ידעינן דהוא דן דאיכא למימר מאי דנין אותו
דקאמר בסנהדרין קאמר ואפ"ה אינו דן אפילו בסנהדרין משום
לא תענה על רב : **ונימא** מילתא בראש הדבור במה שהורכו
לפרש פשיטא דמשעתא זו ל"כלו למ"ל דן וכו' ומשני וכו' ופריך הא
נמי פשיטא וכו' דכונס למעוטי פירושא אחרים דהוה מצינן
לפרש דני פריך כ"ג דן פשיטא דמלא פריך בחדא מחתא מתרווייהו
דן ודנין פשיטא מ"ה ד"פ פשיטא פי' בחד דתני דנין והאי דדן
הסת' אחרים דייני ל' איהו לאחרים מיעב' ועבו התו' וכתבו למ"ל
כלו למיתני דן פירש דאזל עצמו פשיט' כיון שהוא חסדו מ"ש ומשני
ה"פ והיינו דמשני והיא ראיא חדע לך איך הפירכא היא מזד דדן
עצמו פשיטא ולא מכח דתני דנין דאי הפירכ' היא מכח דתני דנין
א"כ היכי משני דנין אותו אצטריך ליה והא המקשן
נמי ידע דחלוקת דנין הוא חדוש ואפ"ה פריך דדן
פשיטא אלא ודאי ידקושת דן פשיטא היא מזד עצמה דלא לתנייה
היינו דמשני דנין אותו אצטריך ליה . ומ"ש עוד ופריך הא נמי
פשיטא היא ראיא אחרת חדע לך איך פרכת המקשן כי פריך כ"ג
דן פשיטא הוא דפשיטותו מזד עצמו ולא מכח דנין ניימא דפריך הא
נמי פשיטא כלומר בחד דדן פשיטא מזד עצמו דנין נמי פשיט' מכח
דן אבל אי פרכת המקשן מעיקרא דדן פשיטא הוא מכח דבחד
דתני דנין דן פשיטא ואין פשיטותו מזד דן עצמו א"כ קשה ידידיה
אדידיה המקשן אחרת בתחלה כ"ג דן פשיטא מכח דנין דמשמע
דדנין מיה' צריך והדר קאמר דנין נמי פשיטא ואין צריך להי' נכתב'
הכתוב אשר תשים לפניהם פי' תשים מורא לפניהם ותאמר להם
התקושטו וקושו קטע עצמן וא"כ קטע אחרים :

יארע מקרה שתשלחנו חפשי בלא עת אצחו קודם הו' שנים שמחלת
לו שצנודו לא תשלחנו ריקס בדברים אלא צריך בט שחרור לפי
שנפיקו קנוי וא"כ אמר דין העניק תעניק והוא ענין אחר ומאכתי
סמך לשון ריקס שהוא בלא בט שחרור מ"ש ובשביעית יצא לחפשי
למה נאמר לפי שנאמר ובי תשלחנו חפשי שומע אני יכתוב לו בט
שחרור ת' לחנסו ויש לחלק דווקא כשיצא בסוף ו' שפטרנו תורה
אין נופיקו קנוי וא"כ בט שחרור אבל בתוך ו' נופיקו וצריך בט :
ופרש"י ז"ל כי תקנה עבד עברי בעבד שהוא עברי או אינו לא
עבדו של עברי וק' וק' הידי מספק לי' ואצטריך לאוכוחי' ת"ל כי ימכ'
לך ותפשוט מדרכיב הכא ורעא אונס וע' הרצ"ע לאון ששמע בסיני
וכו' ש"מ בעבד שהוא עברי קאמר . ושמא כי קאמר או אינו לא עבדו
של עברי ה"פ או אינו לא אף עבדו של עברי וקרא חרתי קאמר
דתרוייהו נהיג בכו' יצא לחפשי אלא שדין הרצ"ע אינו חוזר אלא
לעברי ממנו : **תו** ק' ק' במאי דכתב רש"י ז"ל כי תקנה מיד
ב"ד או אינו אלא במוכר עצמו ת"ל כי ימכר וכו' ותפשוט מהכא
מדרכיב והנישו אל האלקים דהיינו צריך לימלך במוכרו ש"מ מיד
ב"ד קאמר ויש ליישב : **והר"י** ישו' אל הדלת או אל המוזה
פרש"י ז"ל יכול תהא המוזה כשהרצ"ע ת' לונתת באונס בדלת
א"כ מה ת"ל אל הדלת או אל המוזה להקיש דלת למוזה :
ותמה הגאון מהר"ם ז"ל דלידרוש איפכ' לפי שנ' דלת שומע
אני אבל לא במוזה ת"ל אל הדלת : **ולע"ד** כפי
לשון המכילתא בזה ליכא תמיה והנישו אל הדלת מקיש דלת למוזה'
אתה אומר לכך בא או ירענו במוזה והדין נותן ומה אם הדלת
שאינו כשר למצוה כשר לרצ"ע מוזה שכת' למצוה אינו דין כשר'
לרצ"ע ת"ל ונתת באונס בדלת אתה נותן וא"כ נותן במוזה .
ובזה ניימא דא"כ דמוזה אינה כשרה ניימא דאצטריך אל המוזה
אף שאינה כשרה להקיש דלת אליה אמנם אי מוזה כשר' לא ליכתו'
אל המוזה ומק' ודלת שאינה כשרה למצוה שבעינן דמוזה כשר'
לרצ"ע אלא ודאי מדאצטריך מוזה להקיש ואין להקשות דכיון
דאיכא ק"ו היכי מסיק במכילתא וו' ת"ל ונתת בדלת אתה נותן
ולא במוזה ונימא דכתב בדלת לרבנא וכו' שמוזה ז"ל והו' מבוחר
דבשלמא אי לא כתב בתורה מוזה בשום מקום אמרינן דמוזה
כשרה ולא אצטריך למכתביה קרא כיון דמק' ו' נפקא אבל השתא
דחזינן דקפיד קרא הכא למכתב מוזה ודלת אע"ג דמוזה נפקא'
מק' ו' והתם לא כתב אלא דלת שבעינן דבדלת דכתב התם מעיטור'
ואל המוזה דהכא להקיש דא"כ אלא דבדלת דהתם לרבות' נקטיה
קרא וק' למוזה ולא אצטריך למכתב א"כ אמאי אצטריך למכתב
הכא נמי מוזה והבן : **ורצ"ע** אדוניו את אונסו וכו' ענין טעם
הרצ"ע עיין פ' ק' דקדושין ע"ד בספר תאזה לצינים :

אמרו נגמרא און ששמה בסיני כי לי בני ישראל עבדים ולא
עבדים לעבדים וכו' וקשה דאין זה הפסוק נאמר בסיני
וכן שמעתי שמקשים הכל ויר' דה"פ דבסיני כתוב אשר הוצאתיך
וכו' מבית עבדים ואו"ל שטרי קודם והו' אם תרצו להיות עבדים
לעבדים לא תוכלו ששטרי קודם שהוצאתי אתכם מבית עבדים
כלי שתשמשוני והוציאו רי"ל זאת הדרש' מכפל הכתו'
עבדים וחזר לומר עבדי הם : **ובפשט** הכתוב בפסל כי לי
בני ישראל עבדים עבדי הם כתבתי ע"ד בספר אהבת עולם . ויר'
לפרש עוד במ"ש במ' גטין דאיכא שאנן דמ"ד למימר דהאומר עשיתי
פ' עבדי בן חורין לא יצא לחירות לפי שבשעה שמוציאו לחירות
קורבו עבדי ומסיק דאין לחוש דעבד דקאמר עבדי שהיה כבר
קאמר ועכשו אני מוציאו לחירות מילא תנן האומ' כל נכסי לפלוני
עבדי יצא בן חורין ו' ש' הכתוב בזמן שאם אתם עושים רצונו של מקו'
כי לי בני ישראל עבדים ולפי שלא הפרשו עבדים שהיו כבר במצרי'
ועכשו בני חורין לו' א' עבדי הם פירש דקדק ליכתוב הם ולא היו
לרצונו דאינו כמנו בעלמא דמפרשין עבדי שהיה כבר וזה כשאין
עושים רצונו של מקום :

לדרוש לצדקה

אם חבול תחבול ק"ק הכפל ויותר חשיבנו לו . ויראה כיון
לדין א' הממשכן חזרו מדעת עצמו או מדעת ב"ד הו'
מאזה לחזור לו העבד ואם תאמר אחר שמחיר לו מה מועיל
לו העבד יש לומר כדי שלא יעשה מעלעלין אצל בניו והבין אס
חבול

ובשביעית יצא לחפשי חנס' ק' ק' השנוי דנפ"ה כחבולי
תשלחנו דמשמע כשתרצה וכן דקדקו הכל . ויר'
שס' כיון דלין אחר שכתב הרמב"ם ה' עבדים שאם היצד הוצא
עצמו במדק ה"ו בכסף אינו מעניק לו זהו וכי תשלחנו אתה לא
בשלח עצמו : **או** אפשר כיון דלין אחר שכתב הרב הרב
שמחל לעבד על הכסף שכתב לו אין ברעונו מחול עד שיכתוב לו
בט שחרור והוא כמ"ש בגמרא זאת אומרת ע"ע גופו קנוי ז"ל וכי

ט ב 2 9 ואפשר

פרשת משפטים

ואפשר

עוד דינין לפנינו לרמוז שהדין קודם שיחיל דינין צריך שיחיל לומר לבעלי דינין דינא בעיתא או פשר בעיתא לפתוח בדינא וכן דינין לאחרים פי' אחר שירע הדין להיכן הדין נוטה או הוא עול לדין אם יעשה פשר' כיון שנתברר לו הדבר כ"א א"ך שיפסיק הדין והתורה באמצע פירש החזק שנקראת שלום שהיא הפשרה תרע לך באיזה זמן היא משמשת באמצע פירש כשהדין הוא באמצע כלומר ששמוע הדין העצמות וכך דעתו נוטה לתובע כמו לנתבע או מותר לעשות פשרה וזו היא הראיה שהביא מרדכיב בחרת נדקה אהלך בחוק נתיבות משפט תרע לך באיזה זמן באורח נדקה שהיא הפשרה אהלך כמ"ס בנמרא איזהו משפט שיש בו נדקה הוי' אומר וז' ביוצא וזה באורח נדקה שהיא הבינוע אהלך תרע לך באיזה זמן בזמן שהמשפט הוא בין שתי נתיבות וכך יש צד לזכר' התוב' כמו לנתב' ולזה הביא ראי' דינין מושפטות העם בכל עת דמוק' לה' הוי' קרא בנמרא בתחלת דין ודינין לאחרים ואלה המשפטים דהוי' בנמר דין מרדכיב תשים לפנינו תסדר כשלקח הערוך לפני האדם :

ובזה

מחורז למה לא הוכיח דינין לפניו דכתיב ושפטני בין איש ובין רעהו דהוי מקמי וספטו את העם את האדם לא שייך לומר לעשות פשרה קודם שיפטר הדין לגבי משה דממש הכי לא הוה משה עושה פשרה כמו אחרן דכתיב דכתיב לדין הדין אסור להטעות לבע' ד' לעשות פשרה ומשה רבינו ע"ה היה משתבח כי יידיה להם דבר בא אלי באים לי מיבעי ליה אמנם מלת בא חוזר למלת לדרוש אלקים שהוכיח וזהו אלקים בא אלי ומגלה לי הכל עוד י"ל ליישב זאת הקושיא וינייב דלמה הוצרך להוכיח דינין לפניו מתרי דוכתי מושפטו את העם ומשם ס' וירא דאי מושפטו ה"א לעולם לא נתן הקב"ה דינין מחדש לישראל אלא הדינין שגזטו בני נח כמ"ס פ' ד' מיתות דף כ"ה וזהו מה שפסוק לכך הביא ראיה משם לו חק ומשפטאי משם לו ה"א דלא הוסיפו לכני כח רק דיני קנסות כמ"ס שם בנמרא אמר רבא לא נצרכא אלא לדיני קנסות ויש פנים לזה דכתיב חק ומשפט פי' משפט כעין חק שאינו משפט גמור כמ"ס שם ו"ל שם אצל קנסות לאו משפט הוא דקביעין ליה טפי מדיוניה לכך הוכיח מושפטו את העם בכל עת דבלי לן דחק ומשפט דמרה הס' דינין מחודשים על כל בני נח ולא דיני קנסות בלבד דוכי בכל עת מהיום לא יחסר דיני קנסות :

ואפשר

עוד דינין לפנינו כי בפירוש לפנינו ואחרים יש שני פירושים או לשון קודם כמו זאת לפנינו ואחר לשון אחר או לפנינו לשון פנים לפני הרב או אחרי הרב ויוצא עס הדין גל' ת"ת דתלמוד גמור אסור להורות אף רחוק מן הרב שלא ברש' רבנ' ח' הם ביתרודוהו סנהדרי קטנה כמ"ס שם ו"ל סוף פ' ס' דסנהדרין דהו' כמו תלמוד גמור צריכין לדון ברכות משה לפנינו וזה הוכיח מסנהדרי יתרו דכתיב ושפטו את העם בכל עת הדבר הנדול וביאו אלקי אצל סנהדרין גדולה שהם גדולים ע"א והו' כמו תלמוד חזר למרע"ה לאותם תשים הדין לפנינו שהם רשאים לדון הדבר הקשה כשהם חוץ ממך ופרש' ו"ל סוף נטין דלפניהם אשבעים וקנים קאי ואח"כ הוכיח מין אחר דלפניהם ולאחריהם דהיינו דינין קודם התורה ואחר התורה והוכיח שנתן הקב"ה דינין קודם התורה במרה שנאמר לו חק ומשפט ודינין לאחר התורה ואלה המשפטים ויש ראיה שישראל היו רחוקים ממרע"ה מפרק בנמר הדין דף מ"ב משה היבא יתיב במחנה לוי :

ותוספות

כתבו משה היבא יתיב ואל' כל בני דפייס למ"ל מהרש' ו"ל כתב יש מקשים דהיינו קושיא הגמרא מבין ריסי עיניו ניכר שהבינו שכונת התוספות להקשות דהתנא ליק חוץ לב' מחנות במקלל מפרים ולמ"ל לתנא לאתויי כל בני פסוקים דפרים לאזכוחי חוץ לב' מחנות במקלל ותיפוק לי ממקלל עצמו ולכן הקשו דהיינו קושיא הגמרא דפריך והא' אלו לא נאמר קאמר ו' ועוד קשה דאם קושיאם היא זאת א"כ מה פירשו דקדשים ילפינן והא' מקלל אינו קדשים ודוחק לומר דבעי למימר ענין קדשים דמנכך את ה' ולבאורה י"ל דקושיאם הוא דכיון דלמרינן משה היבא יתיב וכו' הכי נמי איבא למימר אהרן היבא יתיב במחנה לוי כמו מרע"ה ואמר ליה הפתוב הוצא

המקלל חוץ למחנה לוי א"כ באידך חוץ למחנה סני למימר דפרים חוץ לב' מחנות וא"כ כל בני חוץ למחנה דכתוב בני פרים חלת מחוץ למחנה לאזכוחי דפרים מחוץ למחנה למ"ל * וזה דוחק דהוצא את הפך כתיב ופך היבא יתיב במחנה שכינה וא"כ שפיר אצטריכו חלת מחוץ למחנה * ואפשר לומר עוד כי קושיאם היא כל בני פסוקי דפרים דמיייתי דרייתא להוכיח דפרים חוץ לב' מחנות למ"ל כיון דאית לן קרא במקלל בהדיא דהיא חוץ לב' מחנות מכח קושיא משה היבא יתיב א"כ לילך פרים הנשרפים בג"ש דחוץ למחנות במקלל דהו' דפרים חוץ לב' מחנות ופירשו דהו' ילפינן חוץ דפרים מחוץ דפרים הנשרפים מאוס דהו' קדשים מקדשים ולא במקלל דהוי קדשים מחול להכי אצטריך חלת קראי דפרים * ואמרס' ו"ל דהו' מה מעטעס דמקלל נמי חית' בג"ש דפרים ואמאי צריך קראי לרב אשי' ו'ע"ד דאין זה קושיא דהתוספות הקשו לפי האמת דב"ש לא צריך במקלל וס' ל' לתוספות לומר דכיון דאין אדם דן ב"ש מעצמו א"כ היכי קאמר בנמרא אלו לא נאמר ק' הית' אומר ב"ש עכש' ב"ש לא צריך להיכי הית' אומר ב"ש אס' לא נתקבל' אלא ודאי ס' ל' לתוס' כמ"ס הרמב"ן ו"ל דפעמים קבלו התיבות ולא היוקומות הכא נמי קבלו התיבות מחוץ למחנה בג"ש ולא קבלו המקומות אלו לא נאמר קראי במקלל ה"א דהב"ש היא מקלל מפר' השא' דכתיב קרא במקלל חוץ לב' מחנות ב"ש לא צריך פי' לאו דלא צריך כלל אלא דלא צריך להא' מילתא דמקלל לזה הקשו דלפי האמת דב"ש לא צריך להידל' צריך למילף מקלל מפרים אצל נמרא איפכא דנתקבלה למילף פרים מקלל בג"ש וא"כ כל בני קראי דפרים למילף בכו חוץ לב' מחנות למ"ל כיון דאיבא ב"ש ופירשו דהב"ש בא להוציאנו מעצו דלא ילף חוץ דפרי מחוץ דשחזי חוץ :

אכנס

הדרך הישר בזה המאמר כפי מה שהסכימו רש"י והתוספות דקראי דושפטו את העם לכ"ע אחר מ"ת נאמר ה' פמה כתיב למעלה ושפטו את העם לא בא להוכיח משם דדינין לפנינו שהרי אינו אלא לאחרים אלא הוקשה לרז"ו וי' ואלה ואמר שצ' לרמוז שהתורה באמצע דינין לפנינו שם לו דהיינו במרה ודינין לאחרים שהם ושפטו את העם ומ"ס דינין לאחרים שנאמר ואלה המשפטים לא בעי למימר דמאלה המשפטים מוכח דינין אלא עיקר הוכחת דינין לאחרים היא מושפטו את העם וכו' אלא דאי קשיא לך ומנ' דתרי וימני נתן הקב"ה דינין דלמא חד זימנא נתן דינין ומאי דכתיב ושפטו את העם היינו דיני מרה לכך הוכיח דמוכרע לומר דמלבד דיני מרה נאמרו דינין אחרים אחר מתן תורה דאם לא כן מאי ואלה בוי' נוסף אלא ודאי ה"ק מלבד משפטי מרה ואלה גם כן אני מוסיף וזהו כמ"ס ר"א העודעי במילתא דשם שם לו חק ומשפט הכתוב במרה אינו כל הדינין רק דיני אונסים וקנסות וחבלות נמצא דמכא' ואלה בוי' נוסף שצ"עין דפירוש ושפטו האמור אחר מתן תורה הם משפטים חדשים חוץ מהנתינים במרה :

פרשת תרומה

תרומה

שמות דבה' ד' כי לקח טוב נתתי לכם יש לך אדם לוקח מקחו וכו' ויקחולי'ה' ד' עליה למרוס כל עליוויך לא היו אלא מן המרוס :

דרוש לצדקה

יש לדרקק מאי ויקחו ויתנו מיבעי ליה וקו מאי מאת כל איש מאת אשר ידבנו סני ותו מאי דר' למימר תקחו את תרומתי * ואפשר שאמר ויקחו עס הדין דה"ל קדושין דנתנה כסף לאדם חשוב מקודשת בהדיא הנאה דנהנית שאדם חשוב מקבלה ממנה וזהו ויקחו בפניהם שם נכסים שאני לוקח * אמר מאת

או אפשר יתור אשר יחסר לו כיוון לדין בעל הבית העובר ממקום למקום וצריך ליעול כוונתו ופערור מלשם שעיניו יהיה באותה שעה וזהו די מחסורו ולא מביעיה זה שהוא עניי ובדיקתו אין לחס ואין שמלה אלא אף אותו אשר יחסר לו לשעה ועושר בביתו תן לו : **או** אפשר אשר יחסר לו עם הדין היו שאר האדם לוקחים ביוקר והוא אינו מוצא שיקח ממנו אלא בזול מפני שירעים שהוא עניי וזהו אשר יחסר לו פירש דווקא לו יחסר לוקחים ולא לאחרים : **או** יראה די מחסורו אשר יחסר לו עם מ"ס בנמצא איורו חשע פרום זה שכותן פרוטה לעניי להשלימו לת"ק והו' תן לעניי די מחסורו וצעה באופן שיהסר לו שלא תשלים

פרשת תרומה

וְלֹא־לִפְנֵי דַבְּרוֹ וַיִּדְרֹעַ כִּי הִתְחַסֵּא אִין נֹעַז מִחֲלִיק לֹאֵת מַעֲנֵה חֲטָה אַחֲרֵת אֲבָל הַאִלְלוּת אִם יִכְרַת וְעוֹד יִחֲלִיק כִּךְ בְּתוֹרָה יֵשׁ דִּינִין שְׁלֵמִים מֵהֶם וַיֵּשׁ שְׁאִין לְמִדִּין מֵהֶם וְאִין עוֹשִׂין פְּרִי אֶחָד רַק לְנוֹשִׂיהֶן צָרִיךְ וְכֵן אֲמָרוּ בִּירוּשָׁלַיִם בְּכִיּוֹצֵא הַלְבוּת אֲלֹ עֲקָרוֹת הֵן וְאִינִן מִלְּמִדוֹת אֶלָּא לְעִנְיָן :

א וַיֹּאמֶר אֵל תַּעֲבֹדוּ אֶת הַמֶּקֶד דִּקְלָמִי מֵאִי טוֹב וּמֵאִי לֶקַח וּמֵאִי אֵל תַּעֲבֹדוּ קָחוּ מִיִּבְעֵי לֵיהִי בַּסִּפּוֹק הַתּוֹרָה קִ"ל מֵאִי לִי דִכְתַּב לִקְחוּ וְהַדְרִישׁ דִּלְמִי קִרְא לִמֵּךְ בַּסִּפּוֹק הַזֵּה שְׁלֵמוֹת מֵהֶם סִינִי וְעוֹקֵר הָרִים שֶׁהוּא הַמְּפֹלֶלֶל הִי מִיִּבְעֵיהֶן עֲדִיק וְהַסִּינִי הַכֵּל לְרִיכִין לְמִרְי חֲסִיִּיא וְיוֹבֵן עִם מֵ"שׁ פֶּרֶק אִין צִין הַמִּוֹדֵר כִּי נִוָּה שִׁתֵּן הַקֶּבֶץ הַתּוֹרָה לִישְׂרָאֵל לֹא הִיָּה אֲלֹא הַגִּירָסָא בְּלִי פִּלְפּוֹל וְחִלָּק הַפְּלִפּוֹל שֶׁהָיָה נֶחֱן לְמַרְעֵה וְהוּא כֹהֵן בֶּה טוֹבָת עֵין וְכַתְּמָה לִישְׂרָאֵל וְהוּא עַל חֵלֶק הַתּוֹרָה שֶׁהִיא הַגִּירָסָא קִרְאָה לֶקַח שֶׁהִיא כְּעֵין מַכִּירָה לִישְׂרָאֵל שֶׁכֵּן אֹתָהּ דְּמַחֵר שִׁתְּחַיִּיב לְקִיִּים הַמְּזוּת כֹּל אֲשֶׁר דָּבַר ה' בַּעֲשֵׂה וְכֹה הַמֶּקֶד שִׁתְּחַיִּיב לְכַסּוֹ יֵשׁ בֶּה טוֹב דִּהְיוּ פִּלְפּוֹל הַנִּמְשָׁל לְאוֹר שֶׁעַל יְדֵי מֵאִיר לְאֶדֶם כִּךְ ע"י הַפְּלִפּוֹל מִתְּבַרֵּר הַהֶלֶךְ כִּכְתָּרִים וְהוּא טוֹב ע"י שֶׁדָּרְשׁוּ דְּמַרְעֵה וְתִרְאָה אֹתוֹ כִּי טוֹב כִּתְּמָלָה הַבֵּית כֹּל אֹרֶה שֶׁנֶּאֱמָר הָאֹר כִּי נִבֵּן תּוֹרָתִי אֵל תַּעֲבֹדוּ לוֹה אֲמַר תּוֹרָתִי חֵלֶק הַתּוֹרָה שֶׁהִיא הַמֶּקֶד שִׁתְּחַיִּיב לְכַסּוֹ שֶׁהִיא גִירָסָת הַהֶלֶכֶה בְּלִי פִּלְפּוֹל שֶׁלִּקְחָתָם מִמֵּי נְדָמִים אֵל תַּעֲבֹדוּ אֹתוֹ הַחֵלֶק שֶׁהוּא סִינִי בְּבִיל חֵלֶק הַטוֹב שֶׁבְּתוֹרָה שֶׁהוּא הַפְּלִפּוֹל הַמֵּאִיר לְכַסּוֹ דְּסִינִי עֲדִיק וְאֲמַר תּוֹרָתִי בְּכִיּוֹ וְלֹא אֲמַר טוֹבִי אִף שֶׁמִּמֵּנו הַכֵּל לְרִמּוֹ תּוֹרָתִי כְּדֶרֶךְ שֶׁאִין לֹמֵד שֶׁהַפְּלִפּוֹל הוּא מִן הַצָּרִיךְ לְאֶדֶם כִּדִּי שִׁתְּלֵבֵן לוֹ עַל יְדֵי הַהֶלֶכֶה כִּמּוֹ שֶׁאֲמָרוּ וּמִהֲדַרְנָא לֵה מִפְּלִפּוֹלִי אֲבָל הַקֶּבֶץ הוּא גִירָסָה כִּךְ וְהוּא תּוֹרָתִי כֶּשֶׁם שֶׁלִּמְדִי לְכַסּוֹ בְּסִינִי אֵל תַּעֲבֹדוּ מִפְּנֵי הָאֶדֶם הַמְּפֹלֶלֶל דְּסִינִי וְעוֹקֵר הָרִים סִינִי עֲדִיק וְהוּא יֵשׁ בֶּה פִּלְפּוֹל שְׁדוּת וַיֵּשׁ בּוֹ כְּרִמִּים פִּי שֵׁשׁ בְּתוֹרָה בְּעֵלִי גִירָסָא וְאִין בֶּה פִּלְפּוֹל דְּוָמָה לְשֶׁהַ תְּבִזּוּאָה שֶׁהוּא הַלֶּחֶם שֶׁהֵלֶךְ לְרִיכִין לְמִרְיָא חֲטִיִּיא וַיֵּשׁ בֶּה פִּלְפּוֹל דְּוָמָה לְכַסּוֹ שִׁיּוֹא הֵינן שֶׁמֶקֶד דִּלְמִי עֲלִיוֹתָא וְרִיחִי פִקְחִין וְהוּא הוֹכִיחַ מִכְּתוֹב שֶׁלִּמֵּךְ לִשְׁוֹן בֵּית הַשְּׁלֵחִין פִּי אִפִּי אֹתָם שֶׁהֵם יִבְשִׁים בְּתוֹרָה וְאִין בֶּה פִּלְפּוֹל מִ"מ אֶהְיָ לְהוֹ הַסֵּם בְּפִרְסָם רְמוּזִים עַל שֶׁסְּמִלּוֹי שֶׁדְּרָמֹן כִּךְ הֵם מֵעֵלִי גִירָסָא כְּרָמֹן וַיֵּשׁ בֶּה בְּתוֹרָה בְּנִי אֶדֶם בְּעֵלִי פִּלְפּוֹל וְהוּא שְׁדִימָם לְכַפְּרִים עִם כְּרִדִּים שֶׁהֵם הִרְחִיבִי שְׁפֹעֲלִים בְּאֶדֶם פְּעוֹלַת הַחֲדוֹד וְהַפְּלִפּוֹל כְּעֵין מֵה שְׁפֹעֲלִי הַכְּרָמִים בְּאֶדֶם הִרְי הוֹכִיחַ הַשְּׁדוּת וְהַכְּרָמִים מֵמַשׁ וְכֵן תִּיקֹן וִיקָחוּ לִי פִי שְׁעִיקֵי הַתּוֹרָה יַעֲשֶׂה הָאֶדֶם מִתּוֹרָתִי שֶׁהוּא הַגִּירָסָא כֶּשֶׁם שֶׁאִין לְמַדְתִּי לֵהֶם בְּסִינִי וְהוּא וִיקָחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִי מֵה שֶׁהוּא שְׁלִי שֶׁהִיא הַגִּירָסָא הַאֲמִיתִית כֶּשֶׁם שֶׁאִין לֹמֵד שֶׁאִין צָרִיךְ הַפְּלִפּוֹל וְכֹה תִיקֹן וִיקָחוּ שֶׁלֹּא כִתְּבוּ וְיִתְּנוּ לְרִמּוֹ לֵהֶם עֵינִין סִינִי וְעוֹקֵר הָרִים סִינִי עֲדִיק וְהוּא וִיקָחוּ פִי לִמֵּךְ שֶׁרָאוּ לִישְׂרָאֵל שִׁיקָחוּ וַיִּבְחָרוּ הוּא לִי פִירָשׁ כְּעֵין הַחֵלֶק שְׁלִי :

א אֲפֹשֶׁר שְׁתוֹרָה שֶׁנִּכְתְּבָה נִקְרָאת לֶקַח שֶׁקִּנְיָה מֵשֶׁה בְּשִׁכְר עֲבֹדוֹתָם שֶׁכֵּר הַסְּפָרוֹת וְהַכְּתִיבָה כְּתוֹב לֶךְ אֲבָל תּוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה הִיא מִתְּנֵה נְמוּרָה שֶׁלֹּא עֲרַח לְכֹתְבָהּ אֲלֹא הַקֶּבֶץ הַ"ה לִימָדָה בַּחֲסִי עַל פֶּה וְכֹה תִיקֹן מֵאִי תּוֹרָתִי אֵל תַּעֲבֹדוּ קָחוּ מִיִּבְעֵי לִיהִי אֲמַר אֵל תַּעֲבֹדוּ אֶת הַמֶּקֶד עִם מֵ"שׁ הַרְמָה"ס וְלֹא שֶׁכִּתְּבָהּ הָאֶדֶם עִיקָר יִמּוֹ וַיִּפְנֵה לְתַלְמוּד וּבְעִתִּים מוֹמִינִים תּוֹרָה שֶׁנִּכְתְּבָה וְהוּא עַל תּוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה אִינוֹ צָרִיךְ לְחֹלֶת פְּנִיכָם שֶׁלֹּא תַעֲבֹד שְׁפִטָּעָא שֶׁאִתָּם צְרִיכִים שֶׁלֹּא לְעוֹנָה לְבַל תִּשְׁכַּח מִכֶּם שֶׁהִיא בַעַל פֶּה אֲבָל תּוֹרָתִי שֶׁהִיא תּוֹרָה וְיִכְתְּבֵהּ שׁוֹהֵה הַמֶּקֶד שִׁתְּחַיִּיב לְכַסּוֹ חֵלֶק הַתּוֹרָה שֶׁהִיָּה כְּעֵין מַכִּירָה אִינוֹאֹמֵר לְכַסּוֹ עֲלֵיהֶן קָחוּ אֹתָהּ שֶׁאֵ"כ כִּנְאֻעַ מִיָּדָה שֶׁתַּעֲשׂוּ מִמֶּנָּה עִיקָר וְאִין כֵּן אֲמַת אֲלֹא הַתּוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה שֶׁהִיא הַתַּלְמוּד צָרִיךְ עִיקָר אֲלֹא שֶׁל עִתִּים מוֹמִינִים אֵל תַּעֲבֹדוּ אֶת הַמֶּקֶד שֶׁהִיא תּוֹרָה שֶׁנִּכְתְּבָה שֶׁנִּקְרָא כְּעֵין מַכִּירָה שֶׁלִּקְחָה מֵשֶׁה בְּשִׁכְר כְּתִיבְתוּ :

י בּוֹכֶסֶף וַיֵּשׁ בְּזוֹהַר פִּי הוּא בְּקוֹנֵה אֶת הַכֶּסֶף שֶׁאֵם מִשָּׁךְ דִּינֵר וְהֵן נִתְחַיֵּב לְתַת הַדִּינֵר כֶּסֶף כִּכְנָדוֹ אֲבָל אִם מִשָּׁךְ הַדִּינֵר כֶּסֶף לֹא נִתְחַיֵּב הַדִּינֵר וְהֵן וְרוּמוֹ שִׁיף בְּתוֹרָה

והִיָּה אֲפֹשֶׁר לֹמֵד עִם הַהֲקָדָמָה שֶׁכִּתְּבָה הַעֲקִירִים לְחִקוֹר דְּבַלְמֵא מִזּוֹת עֵשֶׂה כִּיחָא שֶׁהֵם מִקְנִים שְׁלֵמוֹת לְאֶדֶם בְּעִייתוֹ לְפִי שְׁטוּרָה בְּקִיּוּמָם וּלְפִסּוֹ עֲרָא אֲנִירָא אֲבָל בְּמִזּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁהֵן הַעֲדָר שֶׁבֹא וְאֵל תַּעֲשֶׂה הִכִּי מִשְׁכַּחַת לֵה שִׁקְנָה שְׁלֵמוֹת לְאֶדֶם לַעֲשֶׂה בְּקִיּוּמָם לִיהִי כְּתוֹב בְּתוֹרָה לִשְׁוֹן לֶקַח שֶׁהוּא מַכִּירָה וְלִשְׁוֹן מִתְּנֵה חֵלֶק הַמְּזוּת עֵשֶׂה רִמּוֹ אֵל הַמֶּקֶד שֶׁהִיא לֹקָחַם מֵה' יִתְּנֶךָ חֵלֶק עֲבֹדוֹתָם וְעֲרָחוֹ בֶּהם וְעַל זֶה כְּתוֹב כִּי לֶקַח טוֹב וְעַל חֵלֶק מִלֵּ"ת כְּתוֹב נִתְחַיֵּב שְׁדוּמָה לְמִתְּנֵה שֶׁאִף שֶׁאִין הָאֶדֶם טוֹרָה בְּקִיּוּמָם זֹכֶה הָאֶדֶם לַעֲשֶׂה בְּזוֹ דָּבָר אִין בּוֹ טַעַם וְאִינוֹ אֲלֹא מִתְּנֵה אֲלֵהִית וְלִיהִי אֲמַר בְּעִנְיָן אֵל תַּעֲבֹדוּ אֶת הַמֶּקֶד דִּקְלָמִי חֲטִיִּיא שֶׁהוּא עוֹבִידִים אֹתוֹ עַד שֶׁהוֹדֵךְ לְהוֹדִיר אֵל תַּעֲבֹדוּ לוֹה הַשִּׁיב כִּיִּין שֵׁשׁ בְּתוֹרָה שִׁנִּי חֲלָקִים סוֹר מֵרַע שֶׁהֵם מִלֵּ"ת עֵשֶׂה טוֹב שֶׁהוּא מִ"ע וְאִינוֹ אֲמַרְתִּי שֵׁשׁ לְכַסּוֹ שֶׁכֵּר הַמְּזוּת לֹא תַעֲשֶׂה אֲפֹשֶׁר שֶׁתַּעֲבֹדוּ אֶת הַמֶּקֶד שֶׁהִיא חֲלֹקֶת קִיּוּם מִ"ע שֶׁתִּתְּנֶה אֲחֵר שֶׁבְּקִיּוּם חֵלֶק לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁאִינוֹ יוֹשְׁבִים וְכַתְּבִים אֲנוֹ מִקְבִּלִים שֶׁכֵּר מֵה לְנוֹ לְעֲרוֹחַ בְּקִיּוּם מִ"ע לִוָּה זֹה אֵל תַּעֲבֹדוּ אֶת הַמֶּקֶד חֵלֶק מִ"ע וְהוּא ע"י שֶׁאֲמָרוּ פֶּרֶק קִמָּא דַּע"י אֵל וְאֲמַר אֲחֵר שֶׁנִּכְרַתִּי לְשׁוֹנֵי מֵרַע אֲלֶךְ וְאִתְּנֵה בְּשִׁנְיָה תַלְמוּד לֹמֵד סוֹר מֵרַע וְעֵשֶׂה טוֹב :

ואֲפֹשֶׁר עִם הַדִּין י"א שֶׁהוּא מִלְּפָנֵי הַיָּלֶךְ מִנֵּה וְהִיא שֶׁהִיא מִכּוֹר לֶךְ בְּאֹתוֹ מִנֵּה כִיִּין זֹכֶה בְּמִנֵּה נִקְנָה לוֹ הַשֶּׁדֶ' וְהוּא שִׁיחָה אֶדֶם חֲשׁוֹב וְהוּא הַקֶּבֶץ נֶחֱן לִישְׂרָאֵל עִם הַתּוֹרָה מִתְּנֵה ד' עֲשִׂוֹת לְכַל אֶחָד מִ"שׁ בַּסִּפּוֹק וַיִּתְּנָלּוּ עֲדִים וְאֲמַר לֵהֶם קָחוּ הַמִּתְּנֵה וְהִיָּה תּוֹרָתִי מַכִּירָה לְכַסּוֹ בֶּה הִרְי בְּתוֹרָה מִתְּנֵה וּמַכִּירָה זֶה שֶׁעִיקֵר הַתּוֹרָה הִיָּה בְּמַכִּירָה וְהִיא הִיָּה הַמַּכִּירָה בֶּהִיָּה הַנֶּאֱמָר שִׁתְּחַיִּיב לְכַסּוֹ הַעֲשִׂוֹת וְשִׁתְּחַיִּיב שֶׁבַעלְתָּ מִיָּדִי בִּזְוָת הַהֶנְאָה הִיָּה מַכִּירָה וְהוּא כִי לֶקַח טוֹב הַתּוֹרָה לְקוֹחַהּ בִּידְכֶם וְאִם כִּי פִירָשׁ הַכְּתוֹב בֶּה הִיא לְקוֹחַהּ שֶׁקִּרְאָתוֹ לֶקַח לִוָּה הַשִּׁיב נִתְחַיֵּב לְכַסּוֹ פִירָשׁ בֶּהִיָּה הַנֶּאֱמָר שִׁתְּחַיִּיב לְכַל אֶחָד עֲשִׂוֹת בֶּהֶר חוֹרֵב וְקִבְלָתָם מִיָּדִי לְכַךְ תּוֹרָתִי שֶׁהִיא הַמֶּקֶד אֵל תַּעֲבֹדוּ וְכֹה תִיקֹן מֵאִי וִיקָחוּ וְיִתְּנוּ מִיִּבְעֵי לִיהִי אֲמַר דְּכַסּוֹ שֶׁהַתּוֹרָה נִקְנִית לִישְׂרָאֵל מִטַּעַם שִׁתֵּן הַקֶּבֶץ לִישְׂרָאֵל מִתְּנֵה בֶּה שֵׁשׁ לוֹ דִּין אֶדֶם חֲשׁוֹב אִ"ב לִוָּה אֲמַר וִיקָחוּ לִי שְׁבֹה שֶׁאִין מִתְּנֵה לִיקָח מֵהֶם הוּא כֹאֵל הֵם לֹקָחִים וּפִירָשׁ הַטַּעַם בֶּה שֶׁאֲמַר לִי פִי רָאוּ לִמֵּךְ אֲתָם בִּתְחִילִי שֶׁאִין כְּמוֹנֵי חֲשׁוֹב :

ואֲפֹשֶׁר עוֹד שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרָאת מִתְּנֵה וּמַכִּירָה לְפִי שֶׁאִף שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה בְּמִתְּנֵה יֵשׁ לֵה דִין מַכִּירָה שֶׁהִיא לֹא יוֹכֵל לְחַוֹּר אֲחֵר שֶׁבֹא לִידוֹ כִּיִּין אֲמַר בְּמִתְּנֵה הַדִּין הוּא שִׁמִּי שְׁנוֹת חֶפֶץ לְחַוֹּר וְכֹה בֶּה הַמֶּקֶד וְאֲחֵר שֶׁבֹא לִידוֹ אֲמַר אִינוֹ מִקְבִּלָה אִף שֶׁלֹּא אֲמַר כְּלוֹם לְעֵינֵין שֶׁלֹּא תַחֲוֹר לְבַעֲלֵיהֶ מִיָּדֵה הוּא הַסִּפּוֹק וְהוּא כִי לֶקַח טוֹב פִּי אִינוֹ קוֹרָא לֵה מֶקֶד אִף שִׁתְּחַיִּיב לְכַסּוֹ בְּמִתְּנֵה הוּא לְעֵינֵין שֶׁאִין חֲשׁוֹר לְכַסּוֹ תּוֹרָתִי אֵל תַּעֲבֹדוּ אֲתָן וְהַמִּתְּנֵה אִין אֲנוֹ מִקְבִּלִים יִהְיֶה הַסִּפּוֹק לִמֵּךְ שִׁירָצָה דְּכִיּוּן שֶׁאִין חֲשׁוֹבָה לְכַסּוֹ כְּדִין מֶקֶד כִּיִּין שֶׁהִנֵּה לִידְכֶם אִינוֹכֶם יוֹכִלִים לְחַוֹּר וְלַעֲנִין זֶה קִרְאָתוֹ לֶקַח שֶׁהוּא מַכִּירָה :

י בּוֹ כֶּסֶף וַיֵּשׁ בּוֹ וְהֵן פִּי הַכֶּסֶף יֵשׁ לוֹ מַעֲלָה שֶׁחֲרִיק יוֹתֵר עוֹבֵד לְשׁוֹר וְהוּא יֵשׁ לוֹ מַעֲלָה אַחֲרֵת לְכַנּוֹ וְלַמִּשְׁוִי הַדֶּרֶךְ שֶׁהוּא דָבָר קֵל מִ"שׁ בְּמַשְׁנֵה אִינוֹ עֲשִׂי לִרְבִּי וְלִרְבִּי כִכְפֵּן דִּינֵר וְהוּא בְּתוֹרָה יֵשׁ דְּבָרִים שְׁדוּמִים לְכֶסֶף וְהוּא לִיּוֹשֵׁב בְּעִיר צָרִיךְ לְלַמּוֹד הַדֶּבֶר קֶשֶׁה וְהַכְּבֵד דָּבָר עֵינִין שֶׁל הַלֵּכֶה כִּמּוֹ הַכֶּסֶף שֶׁהוּא כְּבֵד וְדָבָר שֶׁל עֵינִין כִּמּוֹ שְׁהוּכִיחַ מִכֶּסֶף צָרוּךְ וְכו' מוֹוֹקֶה שֶׁנִּתְחַיֵּב שֶׁדְּרִי"ל שֶׁהֵם מִ"ט פְּנִים טַחֵא וּמִ"ט פְּנִים טַחֵא שֶׁהוּא דָבָר הַלֵּכֶה יֵשׁ בּוֹ זֶה שֶׁהוּא קֵל וְהוּא שְׁהוּכִיחַ הַנִּחְמָדִים מוֹבָה וְכו' וּמִתְּקוּם מִדְּבָר רָמוֹ לְדַבְּרֵי אֲנִירָה מוֹשְׁבִים הֵלֵךְ וְדָבָר זֶה שֶׁאִין צָרִיךְ לְעֵינִין רַק לְאֶגְרָם נִמְשָׁל לִוָּה שֶׁהוּא קֵל מִפְּנֵי מִשְׁוִי הַדֶּרֶךְ וְיוֹבֵן עִם מִ"שׁ פִּי רַעֲעִינִית אֵל תַּעֲבֹדוּ בְּדָבָר הַלֵּכֶה שֶׁאֵם תִּבְּנוּ עֲלֵיכֶם הַדֶּרֶךְ וּפִיִּךְ מֵהָא דִּלְמִינֵי ב' תִּ"ת הַהוֹלָכִים בְּדָרֶךְ וְאִין צִינִיָּה דְּבָרִי תּוֹרָה רָאוּיִם לִישָׁרֶךְ וּמַשְׁנֵי הֵא לְאֶגְרָם הֵא לְעֵינֵינוֹ בְּדָרֶךְ אִין צָרִיךְ לְעֵינֵינוֹ דָּבָר קֶשֶׁה שֶׁאֵם יִתְּנֵה בִּישְׁמֹן דֶּרֶךְ :

י בּוֹ שְׁדוּת וַיֵּשׁ בּוֹ כְּרִמִּים פִּי כִי שְׁדוּתֵהֶם שֶׁהִיא תְּבִזּוּאָה שֶׁאִין בּוֹאִילְלוֹת וְכְרִמִּים יֵשׁ בְּתוֹכָם אִילְלוֹת כִּמּוֹ שְׁהוּכִיחַ מִשְׁלַחִךְ שֶׁהוּא בֵּית הַשְּׁלֵחִין וּפִירָשׁ רְמוּזִים זֶה אִילְלוֹת מִ"שׁ מֵהֶר"ס יִפְה

אם יהיה נביאכם פירש האומר לכם הנבואה אם ה' בעצמו אינו בן אלה מלאך ה' הנ' שנבואתם אינה באספקלריא המאירה וזהו פתחת דב' נבואה וכן נבואה הידועה אספקלריא המאירה אליו לכל נביא אחרת והוא נבואה נמשך אל מלת אם שקדם אינו כן רק בחלוש אחרת בו כמ"ס הרב שם כל הנביאים רוח תרומה נופלת עליהם:

לא כן כנגד החסרון הא' שאין מתנבאין בכל עת אחר כי משה הוא נאמן בית עייל בלא נר בכל עת שירצה: **פה** א"ה כנגד שאינו ע"י מלאך ומראה ולא בחירות כנגד אספקלריא המאירה ותמונת ה' יצט כנגד מה שכתב הרב שם שאר הנביאים מתמוננים וכחם כאל אבל מרע"ה ותמונת ה' יצט כאיש יחד פני רעהו ואמר ותמונת ה' ולא פני רמז וראית את אחורי:

ואפשר עוד שמענו נא כיוון במלת נא למ"ס בגמ' כל הנביאים אין נבואתם לעה"ב וזהו אחר דוקא עכשו שומעים דברי מה שנוגע בעה"ז אמר' משה בכל ביתי נאמן הוא כב' מסרתי לו המפתחות והוא יודע בכל ביתי בכל מה שנקרא ביתי שהוא העה"ז כמ"ס הרב הל' יסודי התורה וכמה שמות נקראו לו ה' ה' בית ה' וכל אלו המעלות שנמצאו במרע"ה ימצאו במלך המשיח כמו שכתבתי בספר אהבת עולם בפסוקי הנה ישיכל ובפסוקי הן עבדי אחרון בו בקודרים אחרון עיון שם ע"ד:

הוכחנו מזה מעלת נבואת מרע"ה על שאר הנביאים ואף למ"ד פ"ק דר"ה נביאים לא קם אבל במלאכים קם ומנו שלמה מ"מ לא נמצאה מעלתו דהכי גרסינן במדרש קהלת דליכא מ"ד מלך והדיוט חכם וטעם:

ובזה נבאר מאמר קהלת עמוק וז' פ' אין זכרון לראשונים אני קהלת אחר אחר כד הוינא הוינא וכדו לית אנא שוי מידי וחד אחר הוינא כד הוינא וכדו לית אנא מידי * צ"ע מאי בינייהו גם שני לשונם שהאחר החליל במלת הוינא והשני במלת כד הוינא ועוד שהאחר אחר לית אנא שוי מידי והאחר אחר לית אנא מידי ואין שוה * ויראה דבא פליגי דחד סבר דאני קהלת הוא נמשך אחר הייתי מלך וסובר דבשהיה מלך היה חכם שהוא קהלת על שם שהקהיל החבמה וזהו אני קהלת וחכם גדול הייתי כשהייתי מלך אבל עכשו שנפחלוק מלכותי אף תכחתי לא עמדה לי כבשרת האומר חכם וטעם מלך והדיוט וזהו כד הוינא הוינא פי' כד הוינא מלך גם אז הוינא קהלת וכדו שאני מלך לית אנא שוה דקדק לומר שוה לשון נוסף דלא וז' שאין לי מלכות אלא אף וז' אנילי חכמה * ואידך סבר הוינא כד הוינא שאינו דורש מלת אני קהלת אלא מלת הייתי ולרמזו לזה החליל בהוינא וה"פ הייתי מלך בזמן שהייתי כלומר בזמן שעבר וכדו לית אנא מידי פי' איני מלך אבל לעולם שאני חכם לעולם שהיה כתב אני קהלת וסובר כי הייתי מלך הוא נפרד וה"פ אני קהלת דהיינו חכם גדול מקהיל החכמה והו לעולם ושם מפסיק אבל לענין המלכות הייתי מלך לזמן העבר אבל עכשו איני כלום פירש איני מלך ולא אחר לית אנא שוי * מו"ד דסוף סוף שוה בענין החכמה:

אמר עוד בסוף המאמר הקודם מכרתי לכם תורת כיכול נמכרתי עמה שנאמר ויקחו לי הכל תמיהו מה ענין מכירת הקב"ה כביכול:

ולע"ד ברור רמזו עובד' דהובד דר"ה הגדול בענין תנו' עכנאי שיצא ב"ק ואמר הלכה כר"א ועמד ר"על רגליו ואמר מיום שנתת תורה על הר סיני כתבת בה אחרי רבים להטות אין משגיחים בדת קול ואשכחו לאלי' וז' וז' לא מאי עבד קב"ה אחיד ואמר נאחזי בני והו מכרתי לכם תורת כיכול נמכרתי עמה פי' תורתי היא נמכרת לכם כשפחה שהיא גרושה מכס כמ"ס בסוף מכות כשה טפשי דקיימי מקמי ס' ולא מקמי רבנן דבס' כחוב מ' יכנו ואחר רבנן נצרי חדא וכן אמר על פי התורה אשר יורוך הרי

נחורה ב' חלקים חלק התלמוד והוא העיון וחלק התעשי והנה חלק התלמוד שהוא העיון וידעת מעשה המצות המשיגו לזה שעל ידו קונה האדם חלק המעשה כמ"ס תלמוד גדול שמביא לירי מעשה נמצא שהזהר הוא כנוי לדבר שקונה אחר נדמה לחלק התלמוד הכסף הנקנה רמזו לחלק המעשה: **יש** נוספות ויש בו כרמים רמזו שבקורה יש בעלי שמועות שהם רומים לשדה תבואה הכל צריכין למרי חטיף ומאי ניהו במרא ויש כרמים ג"כ שבכל הכרם הוא היות כדכתיב ועד כרם וית שמשם יוצא השמן שדומה לבעל פלפול שמתכר כדיר כמ"ס בבבארא עתיר תקוע זה בעל פלפול ופי' רש"ס ו' דומה לשמן על ידי שמרויח בפלפולו:

עוד אמרו ו' לדבר אחר ויקחו לי תרומה ה' עליה למרום כל עליוניך לא היה אלא מן המרום שנאמר ומה עליה אל האלקים וכאן הבן שאל מאי קמ"ל פשיטא * ויראה לפרש עם ההבדלים שכתב בהלכות יסודי התורה בין נבואת מרע"ה לשאר הנביאים שכלם ע"י מלאך והוא מפי הקב"ה גם במדור החסר' כהב הרב שיש מלאך מהנקראים אשפים מוכנים ללמד בני אדם וכן כתב המליץ הידוע וז' ויש מהם מלאך מליץ בשפל מדרגתם שמהו בודאו חוכן שלכללזה אחר כל עילוייו ומעלותיו שלמה בין מעלו' התורה שידע בין מעלת הנבואה לא היו על ידי מלאך אלא מן המרום שהוא הקב"ה ולכך שינה וכתב עליה למרום ולא כתב עליה לשמים לרמזו על הקב"ה כדכתיב ואתה מרום וזהו מוכיח שנאמר ומה עליה אל האלקים ואף שאז' שמלאכים לימדו למרע"ה תורה מ"מ עיקור לימודו מן הקב"ה:

ובזה נבאר פסוקי בהעלותך ותדבר מרים ואהרן * ויאמר שמעו נא דברי ה' אלהיכם * ק"ק בפלפול הכתוב בתרתי כושיה שכתב וגם השני דקדוש כתב כושיה והר' הכושיה דה"א הידועה ואפשר עם מ"ס בילמדנו שאמרה נכרה אוי' לנשותיהן של אלו הרי שפירה נילתה הדבר שלא היה נוקלה ותדבר מרי' ואהרן על אודות האשה הכושיה שהיתה ישאעאלית כמ"ס הראב"ע וז' ודברו עשה שלא כהוגן שאלו היתה מאומ' אחרת לא היתה שטופה וכי תימא שלא ידע שהכושיה שטופה דומה הא ליתא דה' מרע"ה נכוה בחמי חמין וזהו כי אשה כושיה לקח כשאלך על כוש מ' שנה ולנכסך גירשהו שאסתר הלשין עליו מחמת שאינו נוקק לה א"כ הרי ידועה טיבן של כושיה ולמה נחקל בכושיה פעם אחרת * ואפשר עוד כפי פי' הראב"ע וז' שכושיה היא כעורה שדברו ממנו למה לקח כעורה שלפי והוא לא חשב לשמש עמה וזה הפך מהת"ח שצריך לו אשה מקושעת * ומ"ס עוד כי אשה כושיה לקח צ' פעמים הקצולו בזה נפסד אם מה שאינו משמש עמה לפי שכעורה היא א"כ אעיקרא דדינא פירכא למה לקחה כעורה ואם לפי שאינה צדקת הא ליתא כי אשה כושיה במעשה לקח כמו שאז' ולכך שינה לגבי הכיעור כתב הכושיה דה"א הידועה לפי שהוא נראה לעין כל אבל לגבי המעשים אחר כושיה בלא ה"א הידועה כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב:

והא"ש משה עניו מאוד סיפר עניו בדעתו או אינו אלא עניו בגופו ירד לסיחון ועוב והרנוס או אינו אלא בממונו ח' לגם האיש משה גדול ד' לע"ד דה"פ עניו מזד דעתו או אינו אלא בגופו פירש שטבעו מחליו היה מוכן לנטות אל הטוב מתחלת ההכרעה לו"א לא אפשר שהרי טבעו חוק ירד על עוב והרנו ש"מ שמה שהיה עניו מזד דעתו הגובר על טבעו כמו שהביא מדרש אספה וז' כתיב והאיש משה עניו מאד קשה היה משה לא שלט ביצרו * או אינו אלא בממונו כי מה שהיה עניו ומשפיל עצמו היה בסבת ממונו שהיה ירוד בכנסים:

אשר על פני האדמה * פירש עם מה שאמר דאביל קקולי אקיקלי מתא יתיב והוא לא מביעיא שהיה משפיל עצמו בערך העשירים אלא אפילו מאותו האדם עני היושב על פני האדמ' בקיקלי מתא:

ויאמר שמעו נא דברי הוכיחם אדם מתדמים בנבואתכם למרע"ה כמה חסרונות יש לכם * הא' כמ"ס בהלכות יסודי התורה כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו וזה כיוון במלת נא פירש עכשו שאני חפץ * הב' שנבואתם ע"י מלאך והו

פרשת תרומה

בדבר הלכה קרי להו פורה עצמה * וקשה למינה הוי חצירה
 דכיון דהאדם הלומד מיקרי תורה עצמה א"כ למה הוצרך רבא
 לומר שהם טפשים מכח דאחו רבנן ובצרי חדא והיה לו להכריע
 הטפשות מלד עצמם שהם טפשי דבצר דאמר דהכח העוסק בתור
 הוה לי ס"ת עצמו א"כ למה אין עומדין מפניו כשעוסק בתור
 כמו עומדין לס"ת עצמו הרי באותו שעה הוא ס"ת עצמו עו' דכיון
 דבצרי ראייה רבא דעדיק ת"מ מס"ת משום דאחו רבנן בצרי חדא
 א"כ מטעם זה היה לו להיות הס"ת עדיק מתורה אף בעירא לא
 עסיק בה כיון שיש בו חזוה יותר מן התורה ובספר אהבת עולם
 בלשון הרא"ש ו'לא לו קרעיסוכו' על ספר תורה שנדרש כחצית
 תירוצו אחר :

פרשת תצוה

שמות רבה ד"א קחו עמכם דברים אמר משה מעוב'
 אלקי קדם וכו' רביאומר ויגד מפניך אויב זה
 המן שנאמר איש צר ואויב ולמה צר ואויב אלא צר
 למען ואויב למען צר לאבות ואויב לבנים צר לי ואויב לך :

תצוה

לשבת זכור

טרם שנבאר זה אציע פה למעין ענין האפור והחשן כפי
 הדעות שראיתי : מעשה אפור ציורס דעת
 הנמרא פרק שביעי דסוטה :

רש"י וסמ"ג הרמב"ם רבינו בחי

א	ב	א	ב	א	ב
ראובן גר	ראובן שמעון	ראובן גר	ראובן שמעון	ראובן גר	ראובן שמעון
שמעון אשר	לוי יהודה	שמעון אשר	לוי יהודה	שמעון אשר	לוי יהודה
לוי יששכר	יששכר זבולן	לוי יששכר	יששכר זבולן	לוי יששכר	יששכר זבולן
יהודה זבולן	נפתלי דן	יהודה זבולן	נפתלי דן	יהודה זבולן	נפתלי דן
דן יוסף	גר אשר	דן יוסף	גר אשר	דן יוסף	גר אשר
נפתלי בנימן	יהוסף בנימן	נפתלי בנימן	יהוסף בנימן	נפתלי בנימן	יהוסף בנימן

רבנן בצרי חדא וכן אמרו על פי התורה אשר יורוך הרי שהס"ת יש
 להם מעלה יותר מן התורה גם אני נמכרתי עמה שנאמר ויקחולי
 כרמו זה במלת לי לומר שכסם שחרתי שעבדתי לכם לכל אשר
 תפסו בהבכמת הרוב כך שעבדתי את עצמי לכם וגמכרתי עמה
 שאיני יכול לחלוק עליכם בדנין אפילו שצרינו בת קול :
זכור הענין דאמר רבא כמה טפשי נחבטו בה ליישב אהא
 דאמרינן מפני לומדי עומדין מפני לב"ה : ולא ידעתי
 מאי ק"ל דהסם בקדושין ר"ל סדר כלום תורה עומדת מפני לומדיה
 ואב"י לייט עלה דהא כתיב והביטו אחר משה וא"כ אימא דכיון
 דהסם במכות הוי רבא סבר כאב"י חצירה ונכלל זה קשה על מה
 שחילק מהר"ר אלי' בן חיים ו'ל ואמר רב שהס"ת אדם גדול שזה
 יותר מהתורה ועליו נאמר כמה טפשי א"כ מאי פריך בקדושין
 דף ל"ג בעובדא דר' יעקב בר זבדי לייט עלה אב"י והביטו אחרי
 משה שאני משה דנבדא רבא ועדיק מתורה וכי תימא דכיון דקאמר
 ועוד כלום תורה עומדת מפני לומדיה א"כ ה"פ ועוד אפי' הייתי
 חכם גדול ולא חצר אחס תורה ואין לכם לעמוד משמע דהתורה
 עצמה עדיפא מלומדיה אפי' מנבדא רבא ולהכי לייט אב"י דהא
 ליתא דנבדא רבא עדיק מתורה סוף סוף הא רבי אלעזר ורבי
 סימון כולוהו סברי דתורה עדיפא מנבדא רבא והיכי קאמר רבא
 בצכות איפכא מאי איתלך לתרוי' דרבא הסם סבר כאב"י חצירה
 דהא דלייט א"כ כיון דאיתת להכי אין אנו צריכין לחלק שום
 חילוק : גם אנוסף ירי על מה שתיקף הר"ר פינעו ו'ל בכס'
 מווקק דכשאלמו קיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי נבדא רבא
 מיירי נשעה ש"ת עוסק בחורה והביא ראייה מהא דקדושין דף
 ל"ג דקאמ' ובי תור' עומד מפני לומדי ופרש"י ו'ל לפי שעוסקי'
 בדבר

רב כהנא תנא קמא רחב"ג

א	ב	א	ב	א	ב
שמעון ראובן	יהודה גר	שמעון ראובן	יהודה גר	שמעון ראובן	יהודה גר
לוי גר	ראובן אשר	לוי גר	ראובן אשר	לוי גר	ראובן אשר
יהודה אשר	שמעון יששכר	יהודה אשר	שמעון יששכר	יהודה אשר	שמעון יששכר
יששכר זבולן	לוי זבולן	יששכר זבולן	לוי זבולן	יששכר זבולן	לוי זבולן
יוסף דן	דן יוסף	יוסף דן	דן יוסף	יוסף דן	דן יוסף
נפתלי נפתלי	נפתלי בנימן	נפתלי נפתלי	נפתלי בנימן	נפתלי נפתלי	נפתלי בנימן

אחר שהצעת כל ציורי החשן אשוב לבאר אחת לאחת *
 ראשונה צריך לבאר לדעת הרמב"ם ו'ל כפי ציורו לא
 באבן הראשון הוי כחולדות ולא באבן השני הוי כחולדות ובודאי
 גפיל עשית וצריך להביא אחר יששכר דן ואחר זבולן ראובן שנית
 נפתלי וזה מבורר דסובר הרמב"ם ו'ל דכיכביב כחולדות לא הוי
 אכל אבן אחת שיהיה נקרא כחולדות אלא כשתחבר האבן הראשון
 עם השנית תקרא כחולדות כפי מה שהנהגתי שהרי השתי אבני'
 היו זו עלכתף ימנית וזו עלכתף שמאלית והמשל כשתקרא ראובן
 באבן שכתף זה תקרא כנגדו שמעון ככתף האחר וכן תקרא לוי
 ככתף זה יהודה ככתף אחר ולא בעי למימר כחולדות כל אבן
 בפני עצמה : גם מה שצייר הרמב"ם ו'ל יהוסף מלא ובנימן
 חסר הפך פרש"י ו'ל צ"ע לכאורה דהא זה היה דעת רבי יצחק
 ואיתותב הסם פ' ו' דסוטה דהקשו מתקיף לה רבנ' כחולדות
 צעינן והשינו אלא כל התורה בנימן חסר והבא מלא * וי"ל
 דהרמב"ם ו'ל סבר לפרש ההיא סוגיא דכי פריך הסם חמשין כבי
 חדא הויא דהך קושא לא מיבעיא דאיתא לת' דברייתא דקאמר
 בדריא כ"ה על אבן וכו' על אבן וכו' אלא אפילו לר"ח בן גמליאל
 דמדלא פליג את' ק' במאי דקאמי' כ"ה על כל אבן כי היכי דפלי' עלי'
 בסדר השמות ש"מ קצבא מורה ליה א"כ כי משני רבי יצחק יהוסף
 קבעו באבן פריך ליה רבנ' דהחינה דיישב לת' דמפרש מלת
 כחולדות כסדר שגולדו חוץ מיהודה אבל אחתי חיקשי לר"ח בן
 גמליאל דהיכי הו"ו כ"ה וכו' והוה והא כחולדות צעינן פי' ולדיק
 הוי כחולדות למימר כחולדות בשמות שקרא להם אביהם בעת
 קול' ויהוסף לא קראו אלא ה' יתברך קראו כמ"ש פ"ק דסוטה
 לזה תיכף דלדידיה כתבו בנימין מלא דוק ותשכח בסוגיא דהכי הוי
 כמ"ש בקדושין אחרון בתאיה לעינים וא"כ הרמב"ם ו'ל סבר
 דהלכה בת' דברייתא שחם דתני לה בלשון סחם כי הלבאת
 פשיקא ולדידיה יהוסף כתבו :

אלא דאכתי צ"ע מאן פלג ליה להרמב"ם ו'ל אי סבר ליה
 כת' ק' לימא כוותיה ואף בסדר השמו' אלא דכתב הציור
 דלא כמאן לא כרב כהנא ולא כת' ק' ולא כרשב"ג אלא בריר דרך
 לעצמו : וזאת הקושיא נופלת אף כפי הציור שכתבנו בשם
 רש"י ו'ל דפירש דלא כמאן : גם ציור שכתבנו בשם רבינו
 בחי' ו'ל לתמוה שכתב דהוי כסדר שגולדו דאחר נפתלי גולד
 גד ואשר וכי תימא דלא חס הכתוב להקדים כחולדות אלא בנבי
 האמהות אבל גד ואשר הם בני האמהות א"כ קשה דן ונפתלי איך
 הקדימו ליששכר וזבולן כיון שהם בני האמהות ושמה סיים
 בנפתלי בסוף האבן האחת כדי לתת כבוד ליששכר וזבולן שהם בני
 לאה להקדימו בראש האבן השנית ודוק :
מעשה חשן להרמב"ם ו'ל ציירם ממש כדרך שגולדו והם
 ראובן שמעון לוי יהודה דן נפתלי גד ואשר יששכר
 זבולן יוסף בנימן : **לרש"י** ו'ל ציירם ראובן שמעון לוי יהודה'
 יששכר זבולן דן נפתלי גד אשר יוסף בנימין וכן כתבו הם מ"מ ו'ל
 בשמו וכן סדרם רבינו בחי' ו'ל * וקשה היכי הוי לפי זה כחולדות *
 ולזה מצאנו הגאון מהרא"ם ו'ל שדחק לומר דכחולדות דחשן אינו
 כמו דאמר * ע"ש ועיין בספר ראוק אהבה צ"פ דסוטה ע"ד בדברי
 התוספות : **ונבאר** קצת פסוקים בפרשה עולת תמיד
 לדורותיכם פתח אהל מועד לפני' אשר אועד לכם שמה לדבר
 אל'כם שם * ונעודתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי * צרי לבאר
 אלו הב' כתובים הנאים כאחד כפוליס ומכופלים גם השינוי שמה
 שם שמה לא נחסם : **ועל** דרך רמז ירמון על המשכן ושלשה
 מקדשים בית ראשון ובית שני ובית הג' המקווה וזה עולם תמיד
 פתח אהל מועד כנגד משכן שנמדבר שעשה משה שלא היה אלא
 לפי שעה אשר אועד לכם שמה כנגד בית ראשון ולזה כתב אועד
 שהיה בית וועד ועליו נאמר ואת מנוחת' עדי עד כמ"ש הרמב"ם
 ו'ל פ"א הל' בית הנחירה ולזה כתב שמה על דרך שאמרו נמנח
 בתי :

כתיב ואכבדה רמו לה' דברים שהיה בנית מקדש א' יותר מן הב' והוא שמה בה' רמו לה' דברים * לדבר אליך שם כנגד בית שני שחשדוה' דברים * ונועדתי שמה כנגד הבית הנ' שיבואו החמם' דברים שחשדו וימלאו בו בשלזות ועל זה נאמר ונקדש בכבודי כי הבית הנ' לא יתקדש ע' י' צד ודס רק ע' י' הב' עתיד לבנותה וזה דרך רמו: וע' ד' הפשט יראה שאינו מדבר רק בבית א' ובית ב' ואמר בפסוק הקודם עלת תמיד לדורותיכם פתח אהל מועד דהיינו רמו למשכן שהיה בימי משה ועל זה נאמר בסוף הכתוב לדבר אליך שם אשר אועד לכם שמה לרמו כי לו הקרבנות ב' י' ינהגו בבית א' אשר אועד לכם שמה פירש שנקרא בית וועד והוא הר המוריה שעליה אמר דוד ואת מנחתיו עדי עד ולזה כתב שמה רמו שעתיד ליחבר לשון שמה ושמה * ונועדתי שמה לבני ישראל רמו כי אלו הקרבנות ינהגו אף בבית שני שהוא נקרא וועד שמה לבני ישראל וכתב פה שמה לשון שמה ושמה וכיוון לדון אחד שכתב הרמב"ם ז"ל פ"ו הל' בית הבחירה וז"ל לפיכך מקריבין הקרבנות כלם אעפ"י שאין שם בית בכו וכו' ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לשעמה ולעתיד לפי שקדושת המקדש וירושלם מפני השכינה ושכינה אינה בעלה והרי הוא אומר והשימותי את מקדשיכם אע"פ שזממין בקדושתן עומדין ו"ש ונועדתי שמה פירש אע"פ שהוא חרב שמה ושמה מ"מ הוא בית הוועד שלי ותוכלו להקריב עליו עולה כמו שאמרתי קודם עולת תמיד לדורותיכם וכי תימא מאחר שהוא חרב למה כוכל להקריב שם לו"ש טעם הרמב"ם ז"ל עמנו ונקדש בכבודי פי' קדוש המקדש הוא בסבת כבודי כמ"ש מפני השכינה ושכינה אינה בעלה לעולם ואף כי אין המקדש יולא מידי פשוטו כי שמה הוא כמו שם מכל מקום יש לנו פשוטו עם מדרשו: ובענין האפוד שהקשיתי למעל' בדברי הרמב"ם ז"ל שז"ל באפוד יהוסף בוי' ושהו' הפך הנמרץ דפריך הסם והא' כתולדות בעינן מלאתי להרב בפס' משנה ז"ל שהקשה אותה ותיקן הפך ממה שפירשתי דבי פריך המקשן כתולדות בעינן היינו לתנא קמא דאלו לרבי חנינא כתולדות אתי למימר ראובן ולא ראובני :

והדרב מוקשה משני דדריי תדא לת"ק לא קאי מידי דהא כתולדות לא דריש לענין סדר תולדות ותו דלר"ח בן גמליאל דדרש כתולדות בשמות' בשמות שנקראו בזמן תולדות' ומטעם זה אמר ראובן ולא ראובני א' היינו יוסף ולא יהוסף שלא קראו אביו בן אלא הקב"ה כמו שאז"ל ומאי דקט ולא בשמות שקרא להם משה ולא קט נמי יהוסף היינו משום דבעי למלא שמות אחרים בכל השבטים להכי מיייתי ראובני ושמועזי וה"ה נמי יוסף ולא יהוסף שאין זה שם תולדותו והרב ז"ל אויל לשיטתיה שכתב דהרמב"ם ז"ל פסק כרבי חנינא ולא ידעתי שהרי"ה אאיר בפירוש כדרך שהם בחומש שני והתם אינו כמו הציוור שצ"ייר הרמב"ם ז"ל: ובר' מעיינת ספיר בדברי הרמב"ם ז"ל כפי מה שהנתיב בציוור אבן ימיני דן אחר ישאכר ובציוור אבן שמאלי נפתלי אחר ובזולונס כתבתי דסובר הרמב"ם ז"ל דפי' כתולדות הוא כשיהיו נקראים השתי אבנים מזד זה ללד זה בהא ניהא דאיתי ממש הרמב"ם ז"ל כר"ח בן גמליאל וסובר דכי קאמר בני לאה על הסדר היינו כשתקרא א' מתקן זה לכתף זה ומ"ש בני רחל א' מכאן וא' מכאן היינו א' מכאן באבן זו ואחר מכאן באבן זו בסוף האבנים משלים האחת יהוסף ומשלים השנית בנימין ובני השפחות באמצע פירש חזיון על אבן זה באמצע וחזיון על אבן זה באמצע דן וגד מכאן ואשר נפתלי מכאן וחולק על מה שפירש"י ז"ל בדברי ר"ח ז"ל ראובן שמעון לוי יהודה ישאכר ובזולונס בשנייה בנימין דן נפתלי וגד אשר יוסף והבן אלא דק"מ ש' אלא מה אני מקיים כתולדות ומאי קשיא א' אמרת דלרעת הרמב"ם ז"ל כתולדות דכתיב ר"ל בן שתי האבנים כשתבצר יחד מתקף זה לכתף זה והיו נקראים כתולדות * לסובר הרמב"ם ז"ל דלר"ח בן גמליאל לדברי ת"ק קאמר לדידי בין חבור שתי האבנים נקראים כתולדות אלא אפילו ליריד מה אני מקיים כתולדות בשמות שנקראו בעת תולדות :

נישוב לבאר מאמר הקודם ונדבר תחלה בפתיחת דאסתר רבתי אשר נכתבו בו הכל וז"ל אין קונה למה אין קונה אמר רב ע"י שלא הקינים דברי הברית אמר רשב"ן ע"י שחירותי על כל האומות ואין קונה ד"ת כיוצא בכס רשב"י אמר אתם יש לכם

קנין באומות ולא האומות בכס רבי יצחק אומר לעבדים ולשפחות א' א' נקנין אבל אתם נקנין להשמיד להרוג שכן אסתר אומרת לאחשורוש ואילו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי שכן כתב לנו מרע"ה בתורה והתמכרתם שם לעבדים וכו' שמה להשמיד * ק"ק דקאמר למה אין קונה ולהל' אלא מאי אין קונה * ותו מאי ע"י שחירותי ואין קונה ד"ת כיוצא בכס וכי האי רישא להאי פירושא * ותו מה שמתו הכל בסוף המאמר שמה להשמיד להרוג וה' הותר הקודם שאמר אבל אתם נקנין לעבדים * וייראה דה"פ למה אין קונה כלומר אחר שאמר והתמכרתם משמע שיש קונה ואם כן למה כתב אח"כ ואין קונה שזה סותר הקודם * לזה השיב רב לעולם שהתמכרתם לעבדים ומ"ש ואין קונה לא קאי לפניו אלא לאחריו ובאלו אמר למה נמכרתם לפי שאין קונה אלה דברי הברית * ורשב"ן כ' סובר נמי דואין קונה חורר לאחריו ומפרש דברי רב דוק דקאמר אמר רשב"ן ולא רשב"ן אמר דבא לפרש דבריו דלא תיקשי על רבובי אי משום שלא קנו התורה מה נשתנו מהאומות לזה פירש ע"י שחירותי ואין קונה כיוצא בכס פירש האומות אין ראויים לעונש לפי ששחור הקב"ה על הכל לא נמצא מי שירצה לקנות ולקבלה עליו כיוצא בכס לזה אין נענשים האומות כל כך אבל אתם שקינים אותה וקבלתם עליכם ראויים לעונש יותר כמ"ש פ' קדע"ו האומות כלום קבלוהו לא קיימנה אף שהקב"ה הקשה להם ועל דא תברתהון דאח"כ בנה רזון גם כפי המסקנא שאמרו האומות' כלום כפיית עלינו ההר והו' ואין קונה' כיוצא בכס שום אומה שהיה רוצה לקנות התורה שום קונה לא וכו' להיות כיוצא בכס שיכפו לו ההר כניגית ורבי יצחק מפרש ואין קונה בענין אחר כמ"ש רש"י ז"ל בפירוש התורה דאין ר"ל והתמכרתם ע"י מוכרים אלא אתם תהיו מרוצים בכל לבכם להמכר לעבדים ולשפחות אבל ואין קונה אתכם לעבדים רק להשמיד והו' שכן אסתר אומרת לאחשורוש ואילו לעבדים ולשפחות נמכרנו הייתי שותקת ולא הייתי מדברת והטעם שהייתי שותקת ה"פ שכן אסתר אומרת תדע לך למה באתי אל המלך לדבר ואיני שותקת משום דאלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי לפי שהייתי מקיימת בי מה שכתב משה בתורה והתמכרתם שם לעבדים פי' אתם תתצאו להיות נמכרים לעבדים ואין קונה לכך שמה כתב משה והתמכרת' שם להרוג שאתם כתב משה בן שיבא ומן שנבחר לנו מות מחיי' שיקחה אותנו להריב' ולא ליסורים בכל ויש דקשים ממיתה אם כתב לנו בן משה בתורה הייתי צריכה להחרים לקיי' הנורה אבל לא כתב עלינו והתמכרת' להרוג שאנו נהיה מרוצים ומחרישים לא כתב אלא ואין קונה שהקונה לא יתראה אבל על הנמכרים לא הוכיר בהם והתמכרתם שם להריגה ובין שלא כתב בן אם אני מחרשת מזה ואיני מדברת א' כ' קלה הוא אשר לא כתובה בספר תורת משה ובכון וחרף :

מאמר הקודם * ויש לעורר אויב זה המן ומאי שנא איהו וכמה אויבים היו לישראל * גם צריך להבין מהו צר למעלן ובספר יפה תואר כתב שמואל המן היה צר כ' לישראל * תו ז' במ"ש שהם משתמים בה' ח"ו * תו"ש ואין עין אלא כבואה ולמה לא אמר שהם החכמים דמיתקרו עיני העדה * תו"ע במ"ש וכו' א' אף שמי ויערפו טל שהוא סותר הקודם שהטל עלתה מן הארץ ובסיפא תואר כתב דמלשון אף שמי משמע מלבד דעלה מן הארץ הטל ירד גם כן מן השמים :

ויראה דדרש אויב על המן כדילקיים סוף הכתוב ואח"כ על בנותיו תדרוך שנתקיים זה בהמן שאמר למרדכי קום סק עלי דכתיב ואח"כ על בנותיו תדרוך * גם הוקשה להו דאמאי קט אויב לשון יחיד וליכתוב אויבים לזה כתב זה המן אויבו אויב המיוחד בתורה יותר מהכל זה עמלק לפי שעמדו עלינו לבטלנו מהמזות בעמלק כתיב וכו' את אשר עשה לך עמלק בדרך שטמאם במשכב וכו' והו' בדרך כמ"ש רש"י קדושין דביאח' איקרי דרך וכן המן אז"ל שהי' רוצה שיסתחו לו שש ע"ז כלבו והו' האויב האמיתי לאדם המחטאיו יותר מההורגו ועיין מה שכתבתי בזהו מאמר בפרשת יתרו: צר למעלה ואויב למטה יובן בעצם עם מ"ש בילקוט בפסוק ובא הבית וסמך בא לבנות בית המקדש ועמד המן לבטל וידעת עוד אז"ל לא אבא בירושלים של מעלה עד שאבא בירושלים של מטה והו' צר שנעשה צר להקב"ה שלא יכול להכנס בירושלים של מעלה לפי שנעשה אויב למטה לב"ה של מטה שיהיה חרב וכמ"ש שם בתחלת מלכות אחשורוש כתבו שטנה :

פרשת תצוה

עין יעקבנו נבואה ורמז מ"ט נגמר אעפ"י שנטלו נבואה מן הנביאים מן החכמים לא נוטלו ונדרוך על פי מ"ט הי"ת שזה הפסוק דיושקנו וכו' דורש' איתנו בזה המקור' אחר' חרבנו ורמזו דבזמן הבית היה לנו בעיני הנבואה ב' עינים אחד נבואת החכמי' ואחד נבואת הנביאים ופירש הרמב"ם ו' ש' דאין הנבואה שזה זה מציין זה שגבולות הנביאים הוא על דרך חזון אבל נבואת החכמים הוא בדרך חכמה והוא אף שכן ישראל בדר בגלות והפסידו הנבוא' מ"מ מהשתי עינים של נבואה עין יעקב עין אחד נכשר להם דהיינו נבואת החכמים :

זה אמר המקונן מלכה ושריה נבויים אין תורה גם נביאים ק"ק לכתוב ואין תורה אמנם ירא' עם מ"ט משבטלו כהנדרין בטל ד' מיתות משום דכתוב מן המקום ההוא והוכיין שגלגלה ושריה נבויים מינה נמשך דאין תורה . אמנם קשה דכי היכי דכתב אין תורה ליכתוב נמי אין נבואה מאין גם נביאים . אמנם עם מ"ט כיחא דהיה מקונן דאף שאחר חרבן נכשרה נבואה לחכמים מיהו זה היה אחר זמן אבל בעידן ריתחא לא מיבעיא אותם הנביאים שלא היו חכמים דודאי לא מצאו בזמן חרבן אלא גם נביאים חזון למלת תורה שהוכיז שפילו נביאים שלב תורה והיו נביאים בפינוי שפיו אותם שאחר חרבן לא נוטלו נבואה מהם בשעתיהם אפי"ה לא מצאו חזון : **אז** אפשר בפי' הכתוב וישכון ישראל בשט בדר עין יעקב עם מ"ט צדקת ה' שפוזרנו דלם לא כן היו הורגים אותנו ומיראסם פן יאמרו להו מלכות קטיעה הם נמנעים והוא אף שהם בגלות יהיו לבטח שלא יפחדו פן יתרגס והטעם לפי שהם יושבים בדר פי' יחידים ואינם כולם יחד זה יהיה בטחונם ודוק : **ובן** הוא אומר אף שמוי פי' תדע לך איך בעלות הטל מן הארץ מתרבה יותר בהרבה מדרתו מן השמים דהא כה"א הכתוב בשבא לשבח א"י שהיא עושה דגן ותיבוס משבח בלשון אף ואומר ראו שבה של ארץ ישראל שאינה כשאר ארצות כי בדי שתתבהב בהן בהרבה צריך שיעלם על מן האדמה רק א"י היא מוציאה דגן ותיבוס אף שמוי יעפרו טל ולא ארצו אין צריך לשנות בה הטבע כמו דבור המדבר דשאני מדבר דאין קדושה בארץ ההיא ולכן כדי שתתבהב בארץ ההיא בהרבה היה הטל צריך להיות שיעלה מן הארץ אבל הא"י אין צריך זה השינוי א"כ הרי ראינו גמורה שיעקר בהרבה בטל הוא מן הארץ ומאטריך לשבח ארץ ישראל שיש בה ברכה אף שאין בה שינוי זה :

והקשה כיפה תואר דכאן הוא אומר שבגליל ישראל נשתנה טבע העולם ואלו בשבת אמרו בני אותו ארס שנעשו לו דדין להניק ואמרו כמה גרוע ארס זה ששבתו עליו סדרי בראשית : והתירץ ברור דאם אמרו זה כמה גרוע הוא בגליל יחיד ולא בגליל רבים ועי' ל' דכשהשינוי נעשה בגוף האדם אז אמרו כמה גרוע ארס זה אבל כשהשינוי הוא מבחוץ כגון עיווי דמיתיו דובי בקרנייהו והדר תלא והוא חמרא הסם לא אמרינן גרוע : **עם** נעשה בה' שאשתמים בה' פי' יבא הטב עם מה שקדם שמדבר בענין המן שמינו לרו' ל' מה שעשה אע"ה למלאכים בעצמו כגון ואקחה פת לחם פרע להם הקב"ה בעצמו הכני משמיר לכס ולא ע"ה שליח ולזה סמך לו מנן עורך ואש' חרב באותך ויכתשו כנגד וכות הב' אבות שהיו בגן' ד' דברים אחת ע"ה הקב"ה בעצמו וטל למעלה וטל מלמטה כנגד הקב"ה בעצמו הכני משמיר זה וכות אברהם כנגד טל מן השמים וכות יצחק שמשר כפשו אמות וטל מן השמים הוא רמז לטל שחיין בו השמים שהוא בשמי ערבות כמוזכר בחגיגה וטל מן הארץ שהיה בגן כנגד יעקב שנתברך בטל ואז' ל' אמר הקב"ה ליעקב הטללים בזכותך וכן אמרו מטל השמים זה המן ואף שכתוב טל השמים י' ל' עם מה שאמרו בענין המן דהטל העולה מן הארץ עולה עד האוויר וחוזר ויורד משם וספיר קרי מן השמים על דרך שאמרו בתענית כיון דסלקי להתם מעלייתיו מן השמים קרי ליה :

פרשת תשא

תשא פרק ב' דביצה אמר רבי יוסי משום רשב"י כל מצות שנתן הקב"ה נתן בפרהסיא חזן משבח איהכי לא ליענשו גוים עלה שבת אודעיפה ומתן שכרה לא

אודעיניהו : **למעלת** השבת אף את שבתותי תשמורו : **יש** לעיין דאף למעט זאת לרבות מאי מיעט ומאי רבי' : ורש"י ו' ל' כתב אף למעט שלא יעשה מלאכת המשכן בשבת :

והרמב"ן ו' ל' כתב על דבריו ולא נכתבון אצלי כי אכין ורקין בכל מקום ימנעו בדבר המצווה בו ואם תדרשו המיעוט כמצא שגלגלה המשכן מותר בשבת : **כדר גדר** נמצאו למדין שיש מחלוקת רש"י והרמב"ן ו' ל' בענין אף למעט דלרש"י ו' ל' יכול להיות המיעוט אף בדבר שאינו המצווה בכתוב ולהרמב"ן ו' ל' אין יכול להיות המיעוט אלא בדבר המצווה והוא דבר חדש : **והגאון** מהרא"ם ו' ל' הביא ראיה על דבר רש"י ו' ל' מפ' טעות בפסוק אף את הבהב וכתב ואף רש"י דלרש"י המיעוט למעט וכו' עד מ"ט שלא נכתבו שם בכתוב כלל : **ואין** ראיה משם דהרמב"ן ו' ל' סבר דהמיעוט לחלודה בדברי רש"י ו' ל' ואין הכוון דומה לראיה דאף את הבהב נהי שאינו מדבר המיעוט במה שנכתב גם אינו מרבה שום דבר בענין הגיעול דמייירי שאינו מענין עומאה כי החלודה הוא מן הטומא' ואינו נובע ופוגע מלת אף את הבהב בענין הכתוב אבל הכא באך את שבתותי אם אתה אומר דמלאכת המשכן אינו דומה שבת הא באה אף לרש"י ולרש"י בשמירת שבת אפי' במלאכה המשכן : **מה** שהבי' ראיעוד הנאון על דבר רש"י ו' ל' מפ' כפי' אף את דמכס וכתב א"ל לפרש המיעוט לא כמו שפרש"י שם : אני אומר דאשתמיסתי לנאון דהא אפ' לפרש כמו שאמרו בדבריי' אף את דמכס יכול אנוס כשאלו ת' אף יכול אפי' כחמ' ו' ת' אף וא"כ הכי נמי יפירש הרמב"ן ו' ל' והיו המיעוט בדרשה עצמה שנאמר בכתוב : ודחק לומר דסבר הנאון דמאוך את דמכס צריך למדרש תרי מעוטי אף ואך כמו בת ובת וא' כהדרשה האחת הוא מיעוט שאז' יכול אפילו אנוס כשאלו והדרשא האחרת של חכמים מן הוי"ו זה דוחק דבריי' דריש תרי וימני יכול אפילו אנוס כשאלו ת' אף ואדר למימר יכול אפילו אנוס כחמ' ו' ת' אף משמע דריש אף ואך כמו שכתבתי פי' נח וא"כ סרה בעל הרמב"ן ו' ל' חלונת הגאון :

וביום השביעי שבת וינפש' רש"י דלרש"י אברהם נפש ודורש' דשמות אמרו סופי פבות שמים ששתי נפשות יש לאדם בשבת וכבר כתבתי בזה באה"ע ולמעלה השבת : **ובמבילתא** דרשו בפסוק הוה ו' ל' שבת ממלאכת עבודה או אף מן הדין ת"ל וינפש מניד שאין הדין בטל מלפניו לעולם וכן הוא אומר דק ומשפ' מכון כסדר וכתב האור תמי' פעלו עכ"ל והוא או' דרשנו אמר' ירא' עם מה שאמרו בנמרא מה עושה הקב"ה בשעות שנים שנינו' ושב וזן את כל העולם רביעיות שחק עם לוי'תן ועושה קניני עמו וזוה יובן דמקשים היינו שבת היינו וינפש ויתר דלוי' מדכתיב שבת ה"א מכל הדברים שעוסק בהם היום לא מיבעיא ממלאכת עבודה ששעה דהיינו ששחק עם לוי'תן דהיינו כמו שפירש' ששעה בו קניני או מלאכה אחרת ששעה כמ"ש התנא עושה סולמות וכו' אלא אפילו מן הדין שהוא מלומד בכל יום בשעות שניות לדון נח ביום השבת שאינו דן את האד' בשבת דמצי' יבא לחייב מיתה והדין הוא רצוה אינו דוחה שבת' : לזה אמר ת"ל וינפש דורש גם כן המכילתא וי אברהם נפש כעין דרשם בנמרא וה' פ' דאין הדין בטל מלפניו אפילו בשבת ומי שמתחייב מיתה דן אותו בשבת וממיתו ומאבר נפשו והוא וי אברהם נפש הרשע וכו' א"ל דק ומשפט מכון כסדר ואחר שהוא עמוד הכסא אף ושאר רגע בשבת ואמר על עמנו האור תמים פעלו לרעת קצת שמתע' אף מת בשבת ואמר על עמנו אעפ"י שהמית אותי בשבת תמים פעלו ואין קושיא להי"ת מן הדין שאין דנין דיני נפשות בשבת כי כל דרכיו משפט פירוש כך הוא מנהגו לעולם להיות יושב ושופט תדיר : ואפשר עוד האור תמים פעלו ע"ד רש"י דלמ"א דניין שמיירי האדם פעולתו שלימה כשם שמיא את הנפש לאדם נצח' אפילו בשבת שמה נולדים בו כך בהוצאתה אפילו בשבת מוציאה :

ועל דרך חו' ל' בזה הפסוק דמלת האור הוא צייר נבאר הכתוב בענין אחר שקרא להקב"ה במקום הוה צייר לרמז למה שהם אמרו במקום אחר ג' שותפין בלדס הקב"ה ואינו ואמו ומשה רבינו ע"ה כיון לתרץ קושי גדול דלמה זה גורה חכמתי יתברך להוציא את האדם ע"י חבור וזכר ונקבה והיה די' שהיא יציר כפיו בלדס הראשון ויתרצו הראשונים שאחר שחטא אדם גורת חכמתו כן לזכות את האדם אשר יצרו לחטוא ואם היה יציר כפיו בלדס בלשן שחוק וזכר ונקבה כשהיה חוטא לא היה מן הדין לחטול עוננו אמנם

אדם כיון שגזר ע"י זכר ונקבה מוצא הקב"ה מקום להזדקק ולומר כי מחומר קורץ ו"ט בפסוק השני שחת לו כשצנן אדם חוטא ושחת לו מה ענינה אומר הקב"ה לזכותם לא בני מומם מה שני אדם אינם בניו י"ת בהחלט והומום שגורם להם לחטוא שהם בני גשר ודם הנקראים דור עקש: **אז ירצה ה' את תמים פעלו** בא לתקן אעיקר הדבר כי ירצה להם ברא ה' את הרע באדם והשיב כי תמים פעלו בזה לפי שכל דרכיו משפט ואם לא היה יצר"ר באדם לא היה מקום לשלם שכר לעושה הטוב כיון שאין לו מי שיכריחנו גם לא מקום לחטוא לחטוא כיון שאין בו יצר הרע אבל עכשו שברא יצר הרע שחת לו פירות כשהאדם חוטא מה אומר ה' לזכותם לא בני מומם פי' בניו לא גרמו המום שהוא העון ומי גרם לפי שה' דור של אותו עקש ופתלתול שהוא היצר"ר ובוה יצר הלה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם קושיה הראשונה דהפך נבל הוא נדיב אמנם אחר שמדבר בזה"ר נחמד כמו שא"ל פגע כך מכוול זה משכחו לבית המדרש והו' עם נבל פי' אם אדם עמו של נבל שהוא היצר"ר שאתם משועבדים תחתיו הוא לפי שאלו חכם פירוש שלא חפץ שום אדם מכם בחכמ' להיות חכם וללכת לב' המ' שאם הלכתם שם היה כימות ולפי זה עם נבל אינו העם עצמו נבל אלא עם נבל פי' עמו של היצר"ר שנקרא נבל והוא ע"ד שאנו אומרים בהפכו עם ה' שר"ל עמו של ה' וחור וכתב הלא הוא חור להוכיחם כמ"ש בראש הכתוב הלה': **ולמה** שהקינו אך את שבתותי מאי מיעט ומאי רבי יראה לע"ד שבה' לרבות הדין שמוסיפין מחול על הקודש והו' ריבוי את שבתותי לשון רבים לרמוז הדין שצריך להוסיף בכניסתו ויציאתו ואמר אך למעט דלא תיטעו למענד כמו שפירש' בזה' שבת איתתיה דרב יוסף מאחרת ומלקת ואחר שהזכיר רב יוסף בזה' לאדלוקי מבגדו יום אחר לה תנינא ובלבד שלא יקדים ולא יאחר שאם יקדים הרבה אינו כראוי כעוסק לבדו שבת והו' מיעוט אך בזה שריבה מלת את:

דבר אל בני ישראל לאמר קשה מאי לאמר לאחרים שייך אחר שכתב דבר אל בני ישראל: ויראה עמו מה שאמר בגמ' האומר ויכולו בע"ש כאלו נעשה שוקף להקב"ה אל תיקרי ויכולו אלא ויכלו מה הקב"ה בדבר ה' שמים נעשו אף אתה זהו דבר אל בני ישראל וזהו אותם לאמר שיאמרו בפה ענין השבת ובוה כי אות היא בניו וביניהם פי' האות והפלא שעשיתי נמ"ד לבחור העולם בדבור הוא בשתוף ביני וביניהם מה אני בדבור אף אתה בדבור: **ואפשר** אך את שבתותי כפימה שפירשתי תוסף' דכניסה ויציאה זהו אך למעט התוספות ממיתה וו"ש כאן שבתותי לשון רבים לרמוז ב' שניות נוספת של כניסה ושל יציאה וכתב בזה' שייך ב' מיתות אבל אח"כ אלא מיתה כתב לשון יחיד ושמרת' את השבת שהוא עצמו של יום' ובוה יצר כי אות היא בניו וביניהם פי' עם מ"ש בפסוק ויכל אלקי' ביום השביעי והביאו רש"י ו"ל בפירוש התורה ב' שאינו יודע עתו ורבעיו צריך להוסיף מחול על הקודש הקב"ה שידע עתו ורבעיו נכנס בו כחוט השער' ונראה' כאלו כלה בשבת עכ"ל ו"ש הכתוב אם יקשו לי ישראל קושיא אחת שאני מזה תוספות על השבת ואני לא כן עשיתי במעשה בראשית אלא כנכסתי בו כחוט השערה לזה אומר יש הפרש ביני וביניהם כי אני יודע העת' וידעתי כי ככלו מלאך עדין היה יום אבל אדם אם לא תוסיפון מחול על הקודש כיון שאינכם יודעים העת' יאפס' תכשלו באיסור שבת ותגדעו מן הקודש ותוסיפו על החול והו' כי אות היא פי' מה שאני מזהירכם על התוספות הוא לכל תנעו בקדושה עצמ' שאינכם יודעים העתים ואני רוצה כי כשם שאות וסימן הוא ביני שאתני יודע אימת עת שבת כך יהיה אות וסימן ביניהם אימת הוא שבת ואדם לא תוכלו לכונן בזה בהרף עין זה נכנס וזה יוצא לכן צריך לבס' הסופה: כי אות היא ביני וביניהם ירמוז למ"ש בגמרא נשמה יתירה לא אודיעהו ו"ש לשון אות כמ"ש רש"י ו"ל בפ' ונתן אלקי' אות בשמים וזהו כי האות שיש לי בשמים שהיא הנשמה יתירה וה' הסוד לא גליתי לאומות אלא כחום בניו וביניהם:

ואפשר עוד לפי דעת הרמב"ן ו"ל אך למעט פקוח נפש דמחללין לכך נקט שבתותי לשון רבים לרמוז הדין שאם אמרו להחלה בשבת לשמרה ימים שצריך רפואה אין אומרים יתקינו עד הערב ולא יתחלל עליו רק שבת אחת אלא נתחלל עליו ב' שבתות ולכך נקט הכתוב שבתותי כדי שיבא מיעוט מלת

קדש הוא לכס כיוון לדין חפציו אסורין חפצי שמים מותרים והוא מעין מדרש הגמרא בזהו לבדו יעשה לכס ולא לגבוה באוכל נפש: **ושמרו** בני ישראל את השבת פי' כיוון לדין חלל עליו שבת אחר כדי לשמור שבתות הרבה והו' אם התרחי' לך לשמור את השבת הוא בזמן ששמרו את השבת לדורות פירוש ששומרים שבתות הרבה אבל אם כשתשמרו שבת א' תהיה נסבה בשביל אותו השבת שיתחללו אחרים שיש פקוח נפש ואיך מצילו או לא יאמרו ישראל השבת אלא איסור גדול בדבר ככתב הרמב"ם ו"ל: **לעשות** את השבת ק"ק דמה עשייה שייך בשביתה והל"ל לשמור אמנם כיון לענין מחסד שצריך לשבתך ענין שמאי ע"ה והו' שמרו ששמרו דבר הגון מהו' ימים לעשות אוכל טוב ביום השבת ובוה יצר בעצמ' מלת ושמרו ומלת לעשו' ודוק: **ברית עול'** לרמוז ענין לא ניתנו שבתות אלא לעסוק בתורה והו' צריך שיתקיימו עם השבת התורה בברית עולם פירוש שלא נברא העולם אלא בשבילה אם לא בברית יומם וילה וכו':

ואפשר עוד לעשות את השבת עם מו"ל אמרה שבת לכל נחת בן ונו"ל לא נחת בן ונו"ל אמר לה הקב"ה כנסת ישראל בן ונו"ל זהו בזמן ששמרו ישראל השבת יהיו סבה לעשות את השבת דבר שהוא חסר לשבת שחסר לו בן ונו"ל ע"י שמירת ישראל השבת יעשו לו בן ונו"ל תיקיים ברית עולם אותו ברית שברתי עם השבת בברית עולם לכת לו בן ונו"ל: **וענין** לכל נחת בן ונו"ל מבוחר לע"ד דכל הדברים שב' עולם יש מעיד עליהם ועלי אין מעיד שאני יחידה כמו מי שאין לה בעל שירחם עליה כנסת ישראל יהא בן ונו"ל ויעיד עליך: **ואפשר** עוד עם מ"ש בירושלמי אם ישראל היו מקיימין שבת א' בתקנה היו נגאלים והו' אם ישמרו בני ישראל את השבת יוכו לעשות אותו השבת דלעתיד שהוא ברית עולם פירוש שהוא נקרא עולם שכלו שבת לעולם:

נבאר במאמר הקודם: יש לעיין במאי דפריך אי הכי לא ליעבשו גוים עלה ופרש"י ו"ל דהא אשכחן שחור הב"ה התורה להם להענישם ומי הגיד לו דנעשים על השבת ואנא אמינא דכשנעשים הקב"ה ליום הדין הוא על שאר המצוות אבל על השבת שלא גילה לא: **גם** הקשה רבינו בחיי שהרי או"ל ש' הדברות שמעוכל האומות כדכתי' יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך ושבת בכלל היתה: ולזה אפשר לומר דאף שנאמר ב' הדברות שבת בדרך כלל מ"מ פרטי מצוותיה ניתנה לישראל בצנעא כשהיו במדבר כמ"ש שבת ודינן במדבר איפקוד: **תו** צריך לעיין דמדקאמר אי הכי לא ליעבשו גוים עלה משמע שהאמת הוא שנעשים וקשיא דכלפי לייא דנעשים אם שבתו כמו שכתב בגמרא בוי שבת חייב מיתה: ולקושיא ראשונה אפשר לומר דעלה דקאמר בשבילה קאמר שלא יעבשו גוים לעתיד שבת מה שטאו שהחזיר להם התורה אלא קבלה שהיה להם לשמור ולומר לכך לא קבלה לפי שלא נתת לנו המצוה הטובה שהיה בדרך התורה שהיה השבת שלא גילית לנו שיש שבת אבל לישראל גילית ואם היית מבה לנו כמו לישראל שיש בתורה מתנת שבת ששקולה בכל המצוות היינו מקבלין כל התורה בעבורה והו' לא ליעבשו גוים בזה שלא קבלו התורה והטעם יהיה עלה פי' בשבילה של שבת שלא נתנה להם שהיתה שבת בכלל התורה:

וצע אזלי לכל הפירושים הנמרא הכ קושיא דלא ליענשו
 גוים עלה ליפרוך לה בעלמ' כשאמר ריש לקיש גוי שגת
 חייב מיתה ולא שייך שום מהני תירוצי דמתרץ הכא ואפשר דלא
 מצי פריך בעלמא דה"א דכשהחזיר להם התורה גילה להם שביתה
 בשבת והיה רוצה ה' להוציאם מכלל איסור לא יטותו הנאמר להם
 בנ"ב וכשראה הקב"ה שלא קבלו התורה הניחם באיסורם בלא
 יטותו דגוי העוסק חייב מיתה וה"א דריש לקיש סבר דאף שבת
 ניתן בפומבי: **תו** ז"ע במ"ש מתן סבר לא עביר לגלוי וקשי'
 דכלל המצות נמי נתן שא"א יודע מתן סכרן של מצות ובכלל זה
 קשיא בא"ש ויבא משה את דברי העם בתחלה פי' מתן סכרן וקשה
 דהא נתן איפכא' ואפשר דלדור המדבר שהיו ראויים כמ"ש פ"ק
 דע"ז לא היו ראויים לאותו מעשה דקדק' ושלטיטס ביצרם היו לאותו
 דור גילה הקב"ה מתן סכר המצות אבל בתורה לא כתב לא בשתי
 מצות בלבד המהן סכר שאם היה כותב הסכר בתורה הדורות
 הבאים שלא יהיו שליטים בנפסם כמו דור המדבר היו מניחים
 המצוה שסכר מועט ועוסקים באותה שגגה מרובה ודוק דברי
 התנא לבן הוזהב מה שגנה שאין אותה יודע מתן סכרן ולא שנה
 שלא נודע מתן סכרן לרמון דוקא אותה דבור הזה א"א יודע אבל
 הדור שקבלו התורה ידעו ולא נכתב בתורה שנכתב גם לא ניתן
 רשות למרע"ה שימסור סכר המצות על פה:

פרשת ויקהל

ויקהל

מצות רבה איש אנשים רב ברכות זה משה שעל
 כל מה שנעשה גובר היה מתבדק על ידו ואף
 להעשיר חוטא זה קרח שהיה לוי ובקש הכוונה
 גדולה: **אחר** דברי במעלת השבת בפירוש הקודם
 אנופף ידי לבאר פתיחה זאת' אמר ויקהל לרמון אמרו במ' אבכיר
 עשה לך קהלות גדולות ודרוש בשבת וו"ש אלה הדברים:
אלה הדברים כיון בזה למ"ש בנמרא כל המתפלל בע"ש ואו'
 ויכלו כאלו נעשה סוף להקב"ה במ"ב שנאמר בדבר ה'
 שמים נעשו וזהו אלה הדברים פי' מי שידבר בפיו ענין שבת דהיינו
 ויכלו אשר צוה ה' לזה האיש ויחשב לו כאלו נשתתף עם ה' והיה צוה
 לבן אדם ושתוף: **ששת** ימים תעשה מה שדקדק לכתוב
 בצירי ע"ד הפס' ירמון ענין שהוא חסידא שהיה לו פיר' בשדהו
 ועלתה בו צלף והו' תעשה מעצמה גם ירמון ענין שאמרו ת"ר יש
 ספל ונשכר דלא עביר כוליה שבת ולא עביר נמי במעלי שבתא ופה
 ירמון על השבת שלא תחשוב דדוקא מי שלא שבת בכל השבוע היה
 לו סכר ביום השבת אבל מי שהוא כל השבוע בטלן ונח לא יהיה לו
 סכר על שבתו בשבת לו' אעפ"י שאתה אדם בטלן בשבת ימים
 שנאמר עליך תעשה צירי שאלכתך נעשית ע"י אחרים שאיך
 טורח יש לך שבת בשבת: **אמנם** יראה בזה ענין עמון
 ומתוך על פי הדין שאמרו גוי שגת חייב מיתה ועוד אמרו כאמרה
 לבני נח ובשנית בסיני לזה ולזה נאמרה א"א כי כתב תעשה מלאכ'
 בפת"ח הוה משמע דהוה מצוה שהיינו מצווים באיסור לא יטותו
 כל ימות השבוע כמו הגוים דהא נאמרה לבני נח לא יטותו ובשנית
 בסיני תעשה מלאכה בפתח אלא דה"א שישראל יצאו מכלל גוים
 דהם כל השבוע לא יטותו ולישראל הוציא שבת מכלל האיסור כמו
 כמה דברים שיש בתורה דבר שהיה בכלל ויאל' לכתב תעשה
 בציר' שהוא רשות לומר תוכל לעשות ואם תאמר לי שתק משה
 ימים תעשה מלאכה כוליה ואין צריך ניקוד הציר' להוציאנו
 מהעשותי' ל' דאף אי לא כתביה ה"א לישראל איסורים בשבת כל
 ימות השבוע דהא תניא נמי כאמרה לבני נח ולא נשנית בסיני
 לישראל נאמרה ודוק:

ששת ימים ק"ל לכתוב ענין השבת מה לו להזכיר ששת ימים
 אמנם עם מה שפיר' ו'ל' למלאכ' המשכן אינה דוחה שבת והו' שבת
 ימים מצוה לעשות מלאכה במשכן ואפ"ה בשבת לא: **ובזה** יבא
 הטעם מלת ויקהל לרמון מ"ש הרמב"ם ו'ל' פרק א' הל' בית הבחירה
 הכל חייבים לשער בעצמם אנשים וגו' דור' המדבר והוה תעשה
 בציר' שאפילו מי שאינו עושה בעצמו תעשה ע"ממונו:

אלה הדברים: קשה זה הדבר הל' דהא אינו אלא מצות
 שבת מאי הדברי' אמנם רמון למה שאו' להאמר השבת אפי' ע"ז
 כאנוס מוחלין וזהו אלה הדברים לרמון להם מה שחשאו בדברים
 שאמרו אלה אלהיך כיון שתקיימו מצוה זאת של שבת תוכו שאלה
 הדברי' של נבא ליכתוב אותם ויהיה לעשות לשון תיקון מלאכ' ועשה
 את צפריניה: **יהיה** לכס קדש כיון נחלת לכס לדין פיקוח
 נפש דוחה שבת והוה לכס להנאתכם נחתי השבת לא לרעתכם ע"ד
 לך לך להנאתך וכיון עוד נחלת לכס למ"ש הרמב"ם ו'ל' שחלול שבת
 על פיקוח נפש אינו מסור לכסים ולקטנים אלא מצוה בגדולי ישראל
 וזהו השבת מסור לכס שאדם כל העד' ובכלל זה ראשי סנהדראות
 על דרך שאמרו בנמרא דין קדוש להחשו' ל' להחשוד הוה לכס מסור
 לכס שמדבר עם משה ואהרן: **ובזה** כתבאר מ"ש בפ' הקודמת
 ואתה דבר אל בני ישראל אף את שבתותי ופירשנו שם לדעת הרמב"ם
 ו'ל' נחלת אף נא להחזיר שבת אלא פיקוח נפש לך דקדק לכתוב
 ואתה לומר שחלול זה אפילו אחת גדול שבכלל תחלל ודוק:

אי נמי יהיה לכס קדש לרמון חפצך אסורין חפצי שמים
 מותרים וזהו לכס ולא לנבוא: **ששת** ימים תעשה מלאכה
 אמר תעשה ציר' כדי לסמוך לו איסור וביום הו' קדש לרמון הדין
 דחפצך אסורים אפי' בדבר שתעשה מלאכתך מעצמה אינו עושה
 שום דבר כגון שמיניין נכסיו לראו' מה צריך לחמד ואי כתב תעשה
 בפתח כשהיה סומך האיסור הוה משמע במי' דמיירי ההסר דבר
 שאתה עושה ממש בשבת: **יהיה** לכס קדש שבתות לה'
 ירמון חזיו' לה' ואיני לכס וזהו יהיה לכס לשמור בו חזיו' ושב' וכתב
 לה' חזיו' ללמוד בתורה: **כל** העושה בו מלאכה כיון נחלת
 בו דין שכתב הרמב"ם ו'ל' מותר להחלל במלאכ' בע"ש והוא נגמרת
 מאלהי בשבת: **רא** תעבירו אש: ק"ק יתור מלת אש
 ומאי בכל מושבותיכם ומלת לא תעבירו דהל' לא תעבירו: **ויר'**
 א"ל תעבירו לרבות דין המכנה דכלל לא תעבירו משמע לשון
 ביעור שהוא ביטול הדבר כמו ובערת הרע וזהו תעבירו דמשמע
 תרתי הבערת האש וביעור האש דהיינו כיבוי: **אמר** לא
 תעבירו לשון רבים לרמון אחד נתן האור ואחד נתן העצים חייב:
 אמר אש כיון לדין המבשל בחמי טבריה פטור שחולד האש אינו
 כאש: אי נמי אמר אש כיון לדין שכתב הר"ם שהמחמם את המכת'
 ונשאו נחלת אינו חייב משו' אש של הבערה: **בכל** מושבותיכם
 כיון לדין שכתב הרמב"ם ו'ל' המבעיר כל שהוא חייב והאורק ביתו
 שהוא מקלקל פטור ואורק דירת חבירו אף שהוא מקלקל חייב כי
 במה שמתקנס מאויבו הוא מתקן וכבר ידעת כל פטורי דשב' פטור
 אבל אסור ו'ש לא תעבירו אש פי' שהוא באיסור בלבד שלא הזכיר
 יומת ואחר כך פיר' תדע לך אימת פטור מסקילה כשהיה הרפה
 בכל מושבותיכם שאורק האדם דירת עצמו שהוא מקלקל אבל דירת
 חבירו אש שרפת הוה ברסקילה: ואין לדקדק דהא בשאנו
 אומרים פטור אבל אסור בשבת הוה מדרבנן והיי' אמרי' דלוח רמון
 הכתו' ו'ל' שהרי כתב הרמב"ם ו'ל' פ"כ"א מהל' שבת ו'ל' נאמ' בתור'
 תשבות אפילו מדברים שאינם מלאכה חייב לשבות וכתב הגמיר
 משנה עליו או תהי' כוונת רבינו דיש לשבותין של דבריהם סמך מן
 התורה מתשבות וזה דרך הברייטות שנמליתא:

ואפשר עוד בייחוד מלת אש דאי כתב לא תעבירו סתם
 סד"א עד שיבעיר ממש כעין נחלת לזה כתב אש
 דהיינו אפילו שלא הבעיר ממש עד שנעשה נחלת רק הבעיר האש
 בלבד דהיינו עליית שלהבת בלבד חייב משו' מבעיר וחלוק זה נמל'
 אש למדתי מסוגית פסחים דף ע"ה גרסין' התם ת"ר
 ולקח מעל המזחלה נחלי אש וכו' ומסיק רבא וכו' והתוספות הקשו
 דאמאי אצטריך ולקח הא ליכתוב נחלי אש וכו' לוחשות וכו' דה"א
 דוקא בפנים אבל בדרך כניסתו יכול להביא מחצה נחלה לא אפשר
 דאי להכי בכתיבת אש סגי ומדכתב נחלי אש למימר דאפילו בדרך
 כניסה: **ולע"ד** לבאר דרך אחר בדרייתא ומתראא קושית'
 דמאי דקתני אי אש וכו' אין רוצה לומר דלייתי אש ולא נחלי משום
 דקס' תרתי חד' דא"כ היכי מסיק ת"ל ולקח ומאן דכר שמי' דלא לוי'
 ולקח דממניך ליה דהא לא הזכיר אלא מלת נחלי ומלת אש' ותו
 קשה דממלת אש לחוד היכי כ"ד מחצה נחלת ומחצה שלהבת דמאן
 פלג לך ואימא או כוליה שלהבת או כוליה נחלת' לכן יר' לפרש
 דסובר רבא דתנא מנריך תלת תיבות ולקח ותיבת נחלי ותיבת אש
 צרישא

ובפי גירסת הילקוט שאומר שעל כל מה שהיה בזה היה מתבדל על ידו חומר על מלאכת המשכן וכדי שיתרבה הבדלה לפי שאין הגדרה שורה בדבר המדור והמשכן היה הכל במספר מה כתיב ב' וירא משה את כל המלאכה וכו' ויבדק אותה משה: **ואפשר** עוד במ"ש הקב"ה לא יאמר ואם נאמן הוא אין הכוונה לומר נאמן בדבורו הוא שהתורה שלו אלא אדרבה ה"ק לפי שנאמן הוא פי' נאמן ביותו ועי"ל בלא דבר לכך אינו נאמן אם יאמר התורה שלי הוא ויובן עם הדין כי ר"ז מי שבא ואמר כך הפקדתי אצל אביכם ונתן סימנים מובהקין ונמצא הפקדון כמו שאמר יש לדין לתת הפקדון בידו והוא שלא יהא רגיל לבנות בביתו של זה שאם היה רגיל שגא' של אחר הוא והכי' הסמיכין אמרו מ"ה אפשר שמתוך שאמרת לו כתוב לך שיכתוב מה שירצה בתורה יאמר שהיא שלו ויביא ראיה שהיא שלו לפי שידוע כל סימני התורה ודרכיה אמר הכ"ה אינו ראיה במה שידוע סימני התורה שהיא שלו ואם יודע הוא לפי שהוא נאמן בפי' פי' שהיה רגיל ליכנס כל שעה בביתו וכדכתיב בכל ביתי נאמן הוא והכיר סימני התורה ודמי לדין שכתבו: **ואפשר** עוד שאמרו מלאכים אנחנו ויודעים דפירוש כתוב לך שאמרת למשה אין פירוש לומר התורה תהא שלך רק כתוב לעצמך ואין צורך לך כמו ברוך שכתוב בו מפיו יקרא אלי ואני כותב על הספר ואפשר משה יהיה עושה ויבדוק פירוש כתוב לך דהיינו שלך יהיה ויאמר לישראל התורה שלי: **ואמר** הקב"ה לא יאמר ואם יאמר יאמרו לו ישראל שנינו נאמן במ"ש שהתורה שלו היא דהא נאמן הוא פי' אינו אלא נפקד שהקב"ה ראהו נאמן והפקיד התורה בידו שכן כתוב בכל ביתי נאמן הוא: **ואפשר** עוד נאמן הוא פי' עם הדין ה"ל שלוחין סימן קפ"ה הסרסור שליח הוא ואין השליח יכול לקנות לעצמו והוא לא נתתי לו התורה במתנה רק נאמן עשיתיו עליה פי' סרסור והסרסור אינו יכול לקנות:

פרשת פקודי

אלה פקודי דרוש לחרבן: פתיחת דרשמי פתח משה וא"ל משה אמאי לא חשבת בעדא דעל סבא לבי מקדשא א"ל ביה בחייד מ' רעאי מהימנ' לא שבקו לי ולא ארפון מיני דמחו לי שיתין פולסי דנורא: **רע** דבוא' הפרשה רמזה חרבן הבית וכו' ש"מ לאמר משכן שני פעמים רמו שבתמשכן שני פעמים וכן אמרו בדרבנא בפסוק ויעש הקדש' למשכן מחבתו של ישראל עתיד בית המקדש להתמשכן אמר משה והלא יבא זמן שלא יהא מקדש מה תהא עליהם אמר הקב"ה הצדיקים שדור' ו' ע' מהיבן דייקו מפסוק ויעש הקדשים למשכן שהצדיקי' מתמשכנים: **וירא** לי דייק מדכתיב עזי שטים עומדים ומאי עומדים אלא ה"ק אף שהמקדש יחרב ואין מקדש ובהן עזי שטים שהם הצדיקים בדכתיב צדיק כחמר יפרח כארו וטה מין ארז כמ"ש בגמרא מיני ארזים הם אלו הצדיקים עומדים לעולם בכל דור ודור ולזה נקוד למשכן בפת"ח שאמר הכ"ה אפילו לא משכן שיחרב מ"מ עזי שטים שהם הצדיקים עומדים: **ובזה** שפירשנו דעזי שטים נאמר על הצדיקים כיחא מה שאמרו בש"ר כל מה שיש למעלה יש למטה למעלה שרפים עומדים למטה עזי שטים עומדים פי' הצדיקים שנקראים מלאכי' כמ"ש בגמרא בדברים מאן מלאכי' רבנן אבא אי מיירי עזי שטים על העצים ממש מה דמיון להם עם שרפים עומדים: **ובזה** שא"ל שכל מה שיש במשכן של מעלה יש למטה אמר המקובן חשב ה' להשחית חומת בית ציון נטה קו וכו': יש לדרק פתח בחומה וסיים בחיל וחומה: ותו מאי נטה קו כל נטיית קו הוא לבנות ורש"י ו"ל נדחק וכתב נטה קו פורעניות וראב"ע כתב קו חתו: **ונראה** אמר חשב ה' להשחית חומת בית ציון לעולם כך הי' דעמיו יתבדק שאם יחטאו ישראל להשלי' חמתו בעזי וחבני' ומה עשה לרש' על ציון ולא לכלות' לשרי' נטה קו השליך משמי' ארץ קו המד' שיהא מכיון ב"ה של מטה כנגד של מעלה כדי לזכור ע"י זה שאם יחריב של מעלה לא יבכ' למעלה ועל

דרישא מצריך תיבת נחלי ותיבת אש ואמר דאי לא כתב אלא נחלי בלחוד ה"א אפילו עוממות כתב אש ואמר אי מה אש כלומר שהשאת קיאי ליה דלכתוב נחלי עם אש ולא ליכתוב ולקח לזה תירץ דא"כ ה"א פירוש נחלי אש אין ר"ל נחלים לחוש' אלא ה"א שיביא עץ דלוק מחציתו נחלת ומחציתו שמתחת האחד נפקא מנחלת ומחצית האחר נחלת אש ת"ל ולקח פי' גם מלת ולק' דמשעת לקיחה תהא נחלי אש ודודאי דהשאת דכתיב ולקח פי' דנחלי אש הוי משעת לקיחה ומלת אש הוי פירושא נחלת נחלי דאין לומר דמלת אש הוי מחצה שלהבת ומלת נחלי מחצה נחלת משעת לקיחה כיון דנפנים הוי כולה נחלת דאי להכי אתי קרא להחיר לשחוק מולקח ומאי חיתי דכמביאין דרי' יהיה כולה נחלת' הא לפני מ' ב"ו אין מקפידין שתיא כולה נחלת רק נשעה שהיא לפני ולא נשעה שמביאין אותה בדרך אלא דדאי מדאצטריך תיבת ולקח לאצמעינן הפך הסברא ודוק: סוף דבר כי קתני יכול מחצה נחלת ומחצה שלהבת הוי מכא שתי תיבות תיבת נחלי ותיבת אש ומאי דקתני אי אש ולא קתני אי נחלי אש משום דמהשגחה תיבות אש ולקח נחלי אש לא מייקרו אלא השנים שהם מלת ולקח ומלת אש דנחלי לנפוי אצטריך ולהכי תני אי אש פי' אי לא יכתוב מיותר אלא מלת אש ולא יכתוב גם ולקח וחרק' וזכון: **וזר** יאמר התנא באבות והוי וזר' בנחלתן וכו' עד ואף כל דבריהם כנחלי אש: לא לחנם דקדק מסיפא לכתוב נחלי אש ולא הספיק לומר כנחלים כמו ברישא: אמנם יראה אף שה"ל לא ידבר אלא רע אלא יהיה נפנים וועפו' עמך כמו הנחלים עוממות המכוונות נצטע אפר כך הסתיר פנים ממך הוי וזר' שלא תכזה ורש"י נענש ע"ד נחן עיניו ונענש' נל עצמות ולבך נקט ברישא נחלתן סתם ולא הוכרז אש רמו שהם עוממות כשאינם מדברים עמך נכעם כל דבריהם פנים עמך אב' כשמדברים עמך נכעם כל דבריהם עושים פועל דקדק לומר כנחלי אש פי' נחלי' בוער' כמו נחלי אש דקרא ולא עוממו ודקדק לו' ואף כל דבריהם לרבנות לא מבעיא קללתם אלא אפילו שאינם מקללים אותך רק מדברים נכעם עמך כעונדא דבר קפרא אם חכמה אין כאן וקנה אין כאן וכי הויא עונדא דכחובות אלא לא יהודא קיים לא ביטול עונתו הוה כשגגה ומיתוהו ואף כל דבריהם תרי חלוקות לא מבעיא דבריהם נכעם כי הויא דבר קפרא אלא ואף כל דבריהם שאינם נכעם כי הויא דלמלא יהודא קיים אלא הויא רוצה שימותו חתמו פועל רע: **באמר** קודם איש אמוני' זה משה שעל כל מה שה' צוה שורה הגדרה על ידו זו גירס' הרב' וחומר קו על התורה שהיה בזה נאמן עליה ושרתה דבר' בתורה על ידו דהיינו מאי דנרסין בדברים טוב עין הוא יבורך שפלט התורה ניתנה לו והוא ניתנה במתנה לישראל:

ובזה יובנ' מ"ש בדרבנא סוף תשא בפסוק כתוב לך אמרו מ"ה לפני הקב"ה אתה אומר למשה כתוב מה שתרצה אם יאמר לישראל התורה שלי הוא אמר להם הקב"ה ה"א לא יאמר ואם יאמר נאמן הוא שנאמר בכל ביתי נאמן הוא: **הקשו** הכל היאך נאמן וי"ל דה"ל אמרו מ"ה אפשר שיאמר הקב"ה נחן לי הפלפול במתנה ולא לשום אחר מישראל כמ"ש בגמרא א"כ אם יחלקו עליו כל חכמי ישראל יאמר להם שסבדתו היא נכונה הפך הרבים דכיון שפלפול התורה ניתנה לו הרי כתבו תלמודי הרשב"א ו"ל שהפלפול והחדור הוא ראיה גדולה לכשיהיה פסק ההלכה נדעת המפולפל יותר והביאו ראיה מדאצטריך לנאח ב"ק דהלכה כב"ה ש"מ משום דאי לאו ב"ק הו' פסקין כב"ה משום דמחדרי טפי וא"כ יחלוק משה על כל חכמי ישראל בענין הפסך דיאמר להם דאחר שהתורה ניתנה לו דהיינו הפלפול א"כ הלכה כמותו לגבי רבים: אמר להם הקב"ה ה"א דמשה יחלוק עם הרבים לומר להם קבלו דעתי ואם יאמר נאמן הוא פי' אמר להם הקב"ה אי אחס יודעים דמפני מה וכו' ב"ה לקבוע הלכה כמותם משום דענינים היו אף מרע"ה שהוא נאמן כדכתיב בכל ביתי נאמן הוא דהיינו כמו שפרש"י ו"ל שהי' ענינו ונאמן רוח מכסה דב' ואינו מנלה הסודות שבביתו ודאי שכן שם לו מדה זאת שפי' קאמר דהלכה כמותו בכל מקום לעולם' מסכי' אל האמת מזה דקדקו ועונתו כמו שפי' רבינו הגדול מוהרי" קארו"ל בענין זה וכו' בית הלל לקבוע הלכ' כמות' דה"ל מפני מה וכו' שיכוונו תמיד אל האמת. כדי שיהא סנה לקבוע הלכה כמותו:

פרשת פקודי

ולקוצר דעתי דהוקשה להומאי קמ"ל דעל רוב פשעיה ומי
השני דלריה ואויביה ומיזרו וכוונת סוברים דלריה
העיס מאויבים כי לריה במעשה ואויבים בלב וכוונת הכתוב דלריה
היו לראש מצרים את ישראל אבל אויביה הם בלב ולא רצו להכר
בדם אמר המקונן דהעיס שלא רצו האויבים להיות צרים בדם
לפי שאלו ושבנו שאומרים בדעתם כי ה' הונה על מנן וכוונת
נושאים ק"ו בעצמם אם לעושי רצונם כך למכשיתין עאכ"ו אמר
הכתוב אויביה שאינם רוצים להיות צריה בפועל שנו שהם סוברים
כול על מנן ואומר הכנניא שטעו וזהו ח"ל על רוב פשעיה סוף דבר
דמ"י יכול על מנן הוא פירוש לשגגת האויבים ולפי זה הדרך ג"כ
כא' שלו כפשוטו שאויבי' עשו שלום עמ' ואו' הכת' למה עשו שלי' עמה
לפי שסוברי' יכול על מנן ח"ל על רוב פשעיה נמצא כי מ"י כי ה' הוב'
הוא עשו' אויבי' ובעל הטעמים שם טעם מפסיק במלת הונה לרמוז
כי שם מפסיק עשו' האויבי' ומלת על רוב פשעיה הם דברי המקונן:
גחזור על הראשונות כפי בירסת הילקוט במאמר וו' ל"ד א'
איש אמונות זה משה שעל כל הדברים שנעשה בוצר
היו מתברכות עליהו * ק"ל מאי רב דברכות ופירשו זה משה להיו'
שירעת מעובדי דרשב"ן דכפנא ומותנא דאתרתי לא מזלינן הניד
הכתוב כל כך הוא בוצר נאמן משה ומהפך בזכות הדבר שנעשה
בוצר שהרי מכלל הדברים שנעשה בוצר עליהם הם הם ישראל
ובשחטאו ובעל לא די שבקש להם שלא ימותו אלא אף זו לא זו
מלבקש עליהם רחמים שיכנסו לארץ ועליהם תבא ברכת טוב וזהו
שמצינו בתפלת משה וכו' לא בדרס וכו' ותדבר אליהם ארבה את
ורעבם וזה היה מפסיק לבתי כלותם ולא די זה אלא שהזכיר
להקב"ה וכל הארץ הוואת אשר אמרתי וכו' * והנס דנפרק ה'
דברכות אמרו אלו דברי הרב הא מסיק הסם רשב"ן אלו ואלו דברי
תלמיד ואין להקשות דכיון דאתרתי לא מזלינן היאך עשה משה
בהפך וי' לכיון דהכל בכלל שנועה אחת ורצה לומר להקב"ה אל
יבטל שנועתו ודאי דממילא יקיים ה' דברים דאל"כ הותר מקצתו
הותר כלו: **ויש** ליקצת עיון בזה מהא דברסינן בסוף פ'
בתרא דתענית אנשי משמר היו מתענין בחמשי על המעוברות
שלא יפילו ועל המניקות שלא ימותו והיו מזלי אתרתי כיון דק"ל
אתרתי לא מזלינן וימים רבים עמדתו מדעיד בזה עד שמצאתי
באיכה רבתי במעשה בדואב בן יוסף פריך לה ומשני דהכל דבר
אחד הלא הקטנים * וק"ל לזה דא"כ בימי רשב"ן למה לא התפללו
אתרתי דהכל הוא הלאה ממיתה ולע"ד לפרש דמעוברות ומניקות
דקאמר הוי חדא שם מניקות מעוברות וא"כ הוי מילתא חדא
לפי ששחטב נעבר מת הוינק לזה היו מתפללין על
אותם שהיו מעוברות שלא יפילו וכלל היו מתפללין שלא יעבר
החלב והויא מילתא דשוויא לתרוייהו לעובר וליונק:

ובזה שכתבנו דב"ה של מעלה מקורש עם של מטה:

אמרו בפתיחתא דחכימי רביחניא פתח מבליגותי עלי יגון
מבלי הונים בתורה עשיתי ביתי ביתי ואעפ"כ עלי לבי
דוי יר' דה"פ עם משו' ללא אבא וכו' והו ואעפ"כ שעשיתי ביתי
שהו ב"ה של מטה גתי שדרך הקב"ה והשפילו כדכתיב גת דרך
וכו' מ"מ עדן אינו מתקנס בזה כי עלי לבי דוי על מה שנוגע עלי
שהו ב"ה למעלה (ובמאמר הקודם בסוף כל מה שעיינתי תמצא
בסוף נבחר) **אמר** המחדר חסיים בזי טוב בנחמת ציון :

לשבת נחמו

פסיקתא הובא בילקוט נחמו עמי כתיב החנום מאלוה יצחק
וכי אפשר לאדם להיות דריק מבוראו אלא מנצחו
יטהר נבר אלא אמר הקב"ה בעו מנחם ישלם ה' פעלך ומה אם
בעו מדבר על דברים טובים ביחמה כשנא הקדוש ברוך הוא
לנחם ישראל על אחת כמה וכמה :

והנה חומר דרשני כי מה חדש בפסוק גם ב"ש לא מעשהו וכו' אם הוא בפתיהא היינו פשטיה דקרא ואם הוא בנחותא היכי מתיישב קרא ולכאורה אם לא היה קשר הכסמך ו"ו לא אנו הקב"ה וכו' היינו מפרשים דבשר דאי קרא כפשטיה קשה חרתי חלומה חדש אליפיו באומרו האנוס וכו' ותו כפול אם מעשהו לזה פי' דכוונת אליפיו להעמידנו על אמת דרוש נכונכו בן הראשונים והאמ' שאין הכ"ה גזור על אד' אם יהי' דרי' ארש' מ"מ אף שאינו

וידוע ירחם על חומת ציון ועשיו מחלוקת המקוץ ששם כל זה
הסימן שעשה כדי לרחם לא השיב וירומלע אף שיזויא לו כזק כי
וואבל חיל וזומה שורא וברשורא כמו שכתב רש"י וז' חות' מוכה
כד חומה גבוהה רמולל מעלה ושל מטה וואבל חילוחומה ע"י
שהאכל חומה של מטה היתה נסבה להחרב של מעלה כמ"ש וז' לא
אבא בירושלים של מעלה עד שבא למטה :

אמר חשב ה' להשחית פירוש אמר המקובן אני הנבתי מחשבתי ית' שהיתה להשחית חומת בתי ציון ובמה הנבתי בדבר במה שנטה קו המדה לומר הר הבית כך ארצו העורות כך ארצן המקדש כך ארצווא"ל ודאי אין הבדלה שורה בדבר המדוד חדע לך דהא אמרו בהספיקה שלעתיד מנקה הקב"ה לתת ירושלים במדה ואמרו לו מ"ה כמה כרכים יש של א"ה ואינם במדה ואתה רוצה לתת ירושלים במדה אמר הקב"ה פרוות חשב : זה אמר הכתוב אלה פקודי המשכן משכן העדות אמר ב"פ מסכן למנוח דאל תתמה על אלה פקודי המשכן כך וכך קרשים כך וכך ארצו וכו' ואל שאלאורה היה ראוי בלי מנין לו"א אל תתמה החפץ כי אלה פקודי המשכן הוא לפי שהוא עדות על משכן של מעלה שהוא מכון כמו זה כל מה שיש כאן יש גם חדע לך דהא משכן של מעלה אשר פקד על משה בנ"ל לו"ה וראה ועשה כבביתם : ויש לעיין במאמר שהקדמנו חזק כי כמו וזכרנו שפקדו מרע"ה לשמש ארור ולא ידע כי בנפשו הוא דמחו ליה אמוחא בכל יומא תו מה שנשבע לו בחיי משה והיה לו לישבע בחייו לא בחיי אחרים כאשר יאמר משל הדיוט שכן שנועת העשירים : ואפשר לתרץ כי מרע"ה היה כעוס עם השמש שנתקשה כנגדו ביום מותו כמו שדרשו ברבנא ב'פ' אל לא בכיתי לקשה יום אמר ה' השמש קובל עליך לו"א ארור תהא השמש כשם שנתקשית עלי ביום מותי למה לא נתקשית כדעל סתאה לבי מקדש : והשיב השמש הרבה נתקשיתי אל לא הניחוני ומ"ש בחייו משה אינה שנועת הרבה הודעה שאמר השמש למשה אתה קורא לי ארור שנתקשית כנגדך ביום מותך וסברת כאלו חשבתי מיתחד אינו כן לא בחייו משה פ' בחייו הייתי חפץ ולא מנחה אל לא הניחו לי פ' כי ביום מיתחד הקב"ה רמו לי שאתקשה כנגדך בנ"ל ברבנא מירמו הקב"ה לשמש ובה יבא כפל דברי השמש לא שנקולי ולא ארפו לי לא שנקו לי במיתחד עד שאתקשה ולא ארפו לי כי חשבתי לעת צד בבאו למקדש ולא ארפון לי אלא אמרו לי כהור כהוריד כשרנא :

ואפשר עוד כי מ"ט לית שמא אינו שמקצו רק הוא ספור על דרך ביש גדא וה"פ עלוב וארור אתה השמש שבכל יום מכים אותך עד שתא לא אחי לא חשכת בעידנא דעל סנא' אפילו שיכו אותך והשיב השמש פעם אחרת בחיך משה שכן היה וזה הכל לא שבקן לי קורס שיאמי מלהכותי ואחר שיאמי ודאיטי שכתבם אויב רציטי להחשיך ולא ארפון לי וזה הדרך אחי ספיר ללא קאמר לית תהא שמא : **ובזה** שכתבו שאין הקב"ה נכנס לב"ה של מעלה עד שיכנס ב"ה של מטה ויוג פסוק המקונן היו צריה לראש אויביה שלו . ק"ק ייתור הכתוב והשני מצריה לאויביה . וכאמר ע"ד שכתבו בפ' תצוה שאז' לבפסו' איש צר ואויב המון צר למעלה ואויב למטון ופירשנו דהיינו צר לב"ה של מעלה ואויב לב"ה של מטה והיו צריה שדים של מעלה מאומות לראש וחשיבו על שרי מעלה של ישראל ובוה נמשך אויביה של מטה היו בשלה : **אז** יראה עם סמ"ש התוספות בחגיגה גבי הא דאמרינן שהלך הקב"ה לבדכס העולם תחת כי כרי שלב ואמר ביד אומה שפלה מסר את צביו וזהו לחצת ישראל וכתבו על זה דהיינו אמרינן בגיטין כל המצ' לשרא נעש' ראש ו"ל היו צרי לשרא פ"י לחצת ישראל שיהיו תחת אומה גבוהה אבל אויביה שלו פ"י מלשון שלו ושגיהא שלו ושגנו וספרו כי טעם היו צ"ה לראש אדרבה בשעת ה' את ישראל על גרוב פשעיה ולפי זה הדרך יומתק השנוי מן לראש לשלו ולא שנוי מאויביה לזריה :

אז יראה היו צריה לראש וזה אמר ראשים וכפרש שלו מלשון
 שלום והוא ע"ד שאמרו בענין בלק משל לב' כלבים שעשו
 שלום ביניהם והו צריה אעפ"י שהיו מאומות הרבה שמו להם ראש
 אחד ופירש הדבר שאע"פ שהיו מרביצים זה עמוה כדי להזהר לישראל
 שלו: **ורצ"ל** דרשו היו צריה לראש יכול על מנן ת"ל על רוב
 פצציה רבים נחשבו בזה וכמה קולמוס' נשתברו גם הם נקבצו
 דיו"ת דרשו מעל ספריהם וקראו:

כפול אלא ודאי צ"ל דתרתני קאמר האנוש מאוה יצדק לא מיירי
בענין צדקות מאווס רק האנוש כשאומר לזמן פלוני אעשה
כך אפשר ח"ו שיהיו דבריו בכיוון ובצדקות יותר מהקב"ה ח"ו
אינו כן שהקב"ה דוקא יכול לכיוון השעה * וא"ש לא אס מעושהו
יטהר גבר בתמיה והיא חלוקה אחרת בענין הטענה מעון וזוה
מייס' דתרי נחמו דכת' הוא שבא הב"ה לו לישראל בדין הוא שיתנחמו
ישראל ק' וממנחמי בשר ודם שאין דבריהם בכיוון כמו הב"ה ועכ"ז
אמר רות לבנו נחמתי כ"ש כשיבא הקב"ה לנחם את ישראל ולו' א'
נחמו ב"פ שדרך הוא כשאנו אומרי' ק' ו' שאנו שמי' הלמד והמלמד
יחד וזהו אומר הקב"ה נחמו ממני שאני אל ודברי בכיוון שהרי נחמו
פירש שהרי אומרים לכם בני אדם נחמו ואתם מתנחמים
מהם ו' אלא אמר הקב"ה פ'י' שלא תענה לפרש
שנ' פעמים נחמו הם דברי הנביא שאומר
להם הנבי' ראוי לכם שתנחמו לפי
שמעתי שיאמ' אליכם והדר
מפרש מה אמר דברו
וכו' דאם כן
תרי נחמו
למ"ל

שאינו גוור בראותו שכונת האדם ראויה בל לטהר מסייעים אותו
ובזה יישב כפל הכתוב האנוש מאלוה יצדק וחור ואמר אס מעושהו
גם קושי השני שנוים דברישא כתיב האנוש ה"א התימה ולא כתב
אס אנוש והדר כתוב אס מעושהו ולא כתב המעושהו אלא כתב
לזון אס שפעמים יתפרש לזון ודאי כת' רש"י ו' לבפסוק עד אס
עשיתי אשר דברתי גם יתוקן שינוי אחר דבתעלה כתב יצדק והדר
יטהר אלא ודאי ה"פ האנוש מאלוה יצדק לא בעי למימר וכי האדם
יהיה צדיק מבוראו דהא פשיטא אלא ה"ק וכי אס תעלה בדעתך
שהיות האדם צדיק הוא כגור מבוראו ולזה דקדק לומר מבוראו ולא
אמר יותר מבוראו לרמזו זה ואמר אח"כ אלא אס מעושהו יטהר
גבר פי' אלא אס יש לך גד לומר הוא דאף דאינו גוור מפאת בוראו
הצדקות מכל מקום בל לטהר מסייעין אותו ולזה כתב
אס ולא ה"א התימה וה"פ אס תוכל לומר שצדקות
האדם הוא מעושהו דע שזה אינו אלא
כשיטהר גבר את עצמו או מסייעו
עושהו : אמנם יראה
דק"ל תרי נחמו מלת
יאמר אליכם
למ"ל

לזה תיכין כיוס הפסוק יובן עם פסוק האנוש מאלוה יצדק שהוא : לו"א דאינו כן אלא ב"פ נחמו אמר הקב"ה חד ללמד וחד למלמד :

ויקרא

וגם פלפול על מהרא"ם ז"ל נכנס בכי טוב

וא"כ לישחק מהכהן דאילא הכהן ה"א צפון גופי' חיתי דמליקה
בהק' ק' גופי' ומה שחטטה שלא קבע לו כהן קבע לו צפון מליקה
שקבע לו כהן א"ד שקבע לו צפון אבל השתא דכתיב ומלך הכהן
לומר דמליקה אין צריך כלי אלא צפון אם כן ליכא למילף צפון
במליקה משחטטה דאיכא למפרך מה לשחטטה שקבע לה כלי דין
הוא שיקבע צפון :

תמים כלל מוסכת הגאון מהרא"ם ז"ל וא"ת אי הכי בפרה
אדומה נמי לא ה"ל לכתוב אשר אין בה מוס' י"ל שמי
פרה אדומה וכו' : **קשדה** דלא ליכתוב בקדשים כל מוס' לא יהיה בו
ותיתי בהו פיסול מוס' מק' ודפרה אדומה שאינו אלא לפרה ופ' ה'
המוס' פוסל בו וכו' דאיכא למפרך מה לפרה שכן עול פוסל בה
תאמר בקדשים דאין עול פוסל בהם עול גופי' חיתי בק' : **בני**
אהרן וכול חלליס'ת'ל הכהנים : כתב הגאון מהרא"ם ז"ל ומ"ש
ת'ל בני אהרן מה אהרן כשר פירוש שאין בני אהרן מזה הנעלי
מומין הפך המזבן מהכהנים : וקשה דא"כ היך אמר בתורת
כהנים הוציא חללין ולא הוציא בעלי מומין והא' ליתא דהכהנים
משמעו למעט בעלי מומין הכא דלהקדשה ובסוף הלשון תקן זה
שכתב לפיכך ל"ד הכא נמי למעוטי בנות : תו' קש' דמהלכא
שטחיה דרבינו מהרא"ם ז"ל לכאורה מכאן ל"ל אמר דהתם כתב
דמ"ש ת'ל בני אהרן אף בעלי מומים במשמע ר"ל שאין שום קריא
למעטם וכשאר בני אהרן דקתני התם בני אהרן אף בעלי
כתב איפכא וז"ל שמה' ל"ד הכא דקתני התם בני אהרן אף בעלי
מומין במשמע לאו מבני אהרן דייק אלא מהכהנים וכו' ומ"ש ת'ל
בני אהרן ושמה' מ"ש סם הגאון ז"ל בפרשת אמור היינו הך דהכא
ומ"ש בפרשת אמור דכשאר בני אהרן במשמעו שהוא אף בעלי
מומין אין כוונתו לומר דמשמעות בני אהרן הוא כך הלא יש חילוק
כשמלת בני אהרן אחי למעט בנות כי הדין דעומאם או אמרינן
דכיוון דאצטריך מלת בני אהרן למעט בנות א"כ תו' לית לן למימר
דבני אהרן אחי למי'עוט בעלי מומין אלא כשאר הדבר במשמעו
פירוש כמו שהיה משמע הדבר אי לא כתב בני אהרן כלל דהוה
משמ' אף בעלי מומין אבל במקור' דלא אצטריך בני אהרן למע' בנות
כי הכא לענין הקדשה או אמרינן דבני אהרן אצטריך למעט בעלי
מומין והוה עצמו כוונת הגאון ז"ל כאן שכתב וז"ל ומ"ש ת'ל בני
אהרן אף בעלי מומים משמע ה"פ שאין בני אהרן ממעטים הנעלי
מומין אלא גם הם במשמע מ"ש גם הם במשמע לא בעי למימר
במשמע לשון בני אהרן אלא ה"ק גם הם במשמע הכתוב דאלו לא
כתב בני אהרן היה משמע הכתוב אף בעלי מומין השתא נמי
דכתב בני אהרן לא מיעט מלת בני אהרן משמע הכתוב דהא אחי
למעט בנות אבל היכא דכי כתב בני אהרן לא אחי למעט בנות או
משמעו למעט בעלי מומין : אכן ק"ק בזה שסי' וז"ל ולא הוכירוהו
פה מפני שהוכירוהו בלאו דלא יעמא עכ"ל ואדרבה איפכא ה"ל
למעט דהוכירו כאן שהוא קודם לאו דלא יעמא ויבאמו התם
אדכרא' וי"ל דהתם בלאו דעומאם מיעוט בנות הוא חידוש אע"ב
דקי"ל הוה הכתוב אשה לאיש לכל לאוין שבתורה אבל הכא אינו
חידוש למעט הנשים דמאות עשה וזן גרמא :

מן העוף ולא כל העוף פרט למחוסר אבר : כתב הגאון
מהרא"ם ז"ל וא"ת למ"ל קרא לפסול מחוסר אבר הא אפילו
לבני נח אסור תיראו דאיצטריך משום דאמרינן כל מזה שבהמה
לבני נח וכו' עד ולכך הוצרך לשנותה בסיני : ז"ע כפי התי'ר
הוה מה הקשו התוספות בחולין דף כ"ג ד"ה תמות וזכרות וא"ת
למ"ל קרא דאין תמו וזכרו בעוף וכו' עד דאי פוסל למ"ל מן העוף
ומאי קושא לפסול דפוסל ואצטריך מן העוף לאסור אף לבני נח
מחוסר אבר דאילא דהרבה מן העוף ה"א כי כהן קרא מן החי
לאסור מחוסר אבר לישראל כחמורא ולא לבני נח : ואפשר דהיחא
דבגמרא לפעמים דרשינן מכה הייתור וזיימין מכה מוכח פירוש
שנכתב

מ"ר רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי פתר קרא כי טוב אמור לך
עלה הכהן רחוק ממקומך ב' ונ' מושבות ושם עד שיאמרו לך עלה
ואל תעלה שיאמרו לך רד מוטב שיאמרו לך עלה עלה ולא יאמרו
לך רד רד וכן הלל אמר השפליתי היא הנבחהתי הנבחהתי היא
השפליתי מה טעם המגביה לשבת המפילי לראות :

והקריבו בני אהרן : כתב הגאון מהרא"ם ז"ל והקריבו וו
קבלה ומשמעותה לשון הולכה למדנו ששתייהן בבני
אהרן כ"ל שכן פירוש וכו' אבל בקצת נכסחות וכו' : דע
ראשמיטותיה לגאון ז"ל מתחת קולמוסו סוגית ונחיש דף ד'
וה"ל אלא אמר קרא והקריב הכהן את הכל המזבחה ואמר מר וו
הולכת אברים לבכש ונחיש והקריבו וו קבלת הדם ואפקה רחמנא
לקבל' בלשון הולכה למימרא דהולכ' לא תפקה מכלל קבלה ופרש"י
ז"ל קבלה דהא בפר' שחטטה כתב ולא אפשר לאוקומה בהולכה
עכ"ל : מעתה יתברר השתי נכסחות בפסוק דבדברי רש"י ז"ל
שפירושן שוה וז"ל והקריבו וו קבלה כלומר לפי שהיא המלאכה
הראשונה סמוך לשחטטה ומשמעה לשון הולכ' כמ"ש בגמ' דהקריב
לשון הולכה בעלמא דתניא והקריב את הכל המזבחה וו הולכת
אברים ומ"ש עוד רש"י ז"ל למדנו ששתייהן בבני אהרן הוא כמ"ש שם
בגמרא מדאפקא רחמנא לקבלה בלשון הולכה למימר דהולכה לא
תפקה מכלל קבלה וכל דין שיש לקבלה תהיה להולכה וכו' פירוש
כשאר ואת של רש"י ז"ל והשתא האחרת כך תתפרש ואין צורך
הפרש הפירוש : **גם** מ"ש הגאון עוד וז"ל אף לא ידעתי מי
הכריח לז"ל לומר שוה הקריבו היא הקבלה ולא ההולכ' : אשמיטותיה'
גם בזה שהי' קושי' התוספות ונחיש דף י"ג וז"ל אתה אמר וו קבלת
הדם לעיל פירוש בק' וכו' ולפירוש קשה היכי קאמר הכא או
אינו אלא קבלה ותיירו התוספות אלא נראה דמוקמינן לה בקבלה
או בנדיקה לפי שכן עבודות חסבות דא"ל לבטלן אבל ההולכה
אפשר לבטלה שחוטט בזה המזבחה וזרק :

ולע"ד ליישב מה שהקשו התוספות שם על פירוש רש"י ז"ל
דהיכי קתני או אינו אלא וריקה דרש"י ז"ל מפרש
פירוש אחר משום דק"ל דהיכי קאמר או אינו אלא וריקה כיון
דזרקו הא כתב בהדיא ולא הל"ל אלא והקריבו וו קבלה דמהי
תייתי דהוי וריקה וזרקו לו לומר אלו לא נאמר קאמר : לכן יראה
דמפרש רש"י ז"ל בהריתא דת"כ או אינו אלא וריקה ואדרבה וו
כחומאם דכתיב וזרקו והוא עם הכללשים לנו דכלל התורה לא
בעינן הרי קראי חד למצוה וחד לעכב וולת בקדשים וכתבתו
בקונטרס הליכות אלו והיינו דקתני או אינו אלא וריקה דאף
דכתיב וזרקו דריכי חד למצוה וחד לעכב ואפילו הכי משני שפיר
כשהוא אומר וזרקו פירוש אי תרי קראי יתו וריקה וחד למצוה
וחד לעכב סוף סוף למה שני הכתוב הלשון או יכתוב בשניהם
וזרקו או והקריבו אלא ודאי כשהוא אומר וזרקו וריקה אמור
והקריבו וו קבל' מדשני : **הבהן** ומלך : כתב הגאון
מהרא"ם ז"ל שלא תהא המליקה בכלי אלא בצפדנו של כהן וכו' עד
ואי לאו קרא ה"א אין מליקה אלא בצפדנו שחטטה שלא קבע לה
כהן קבע לה הכין מליקה שקבע לה הכין א"ד שקבע לה הכין : ז"ע
קצת מה לשחטטה שקבע לו צפון י"ל דמליקה נמי קבע לו מזבח
והוי בקביעות צפון וכן מאתא ראי' בת"כ בפסוק אל בני אהרן
הכהנים וקמן מלמד שתהא קמיה מצות כהנים והלא דין הוא ומה
שחטטה שקבע לה צפון לא קבע לה כהן קמיה שלא קבע לה צפון
אינו דין שלא קבע לו כהן מליקה טוביה שלא קבע לה צפון וקבע
לה כהן מה למליקה שקבע לו מזבח :

ובזה אני תמי' על התוספות ונחיש דף ס"ה דדור עוף שלא
קבע לו כהן הקשו וא"ת קמיה טוביה דקבע לו כהן ולא
קבע לו כלי ומה הקשו איכא לתירו' כמ"ש בת"כ מה לקמיה שלא
קבע לה מזבח : **עוד** י"ל למה שהקשינו מה לשחטטה וכו' ו

מפניו וילמד עליון ג"כ שהוא בן בקר מתחתון שהוא בן אצל רץ
וכר תמים כי היכי דליף לעיני זמון וא"כ מדכבד זכר תמים בשני
כתובים בנק ובזאן ש"מ למיץ בעלמא ולמימר דהוי מיעוטא כמו
שני כתובי למימר דוקא בבקר ובזאן דכתיב בהו המות אינן בעוף לא :
פר יכול וקן ת"ל בן אינן יכול קטן ת"ל פר הא כיצד זה פר בן
שלש . כתב הגאון מהרא"ם ו"ל והא דמיעט רחמנא את
הזקן בדתיא נבי ואס מן הגאון וכו' . ונ"ע דמאי קושיא הא ה'ת'
כתיב נבי מיעוטא למעט וקן זאן ואטריד מיעוטא דוקן לבקר
וכ"ת דהיינו הך הא ליחא דהא אשכחן בגמרא זמון בעולה היכא
כתיבא אשכחן בן זאן בן בקר ממין אחר קרא ואס מן הגאון וי"ו
מוסיף הא קמן דאי לאו וי"ו ה"א דבבן בקר לא בעי זמון ואתי וי"ו
למימר דליבעי זמון בעליון כמו בתחתון בבן זאן דכתיב זמון בעליון
אבל בעליון מיעוטא דוקן דלא כתיב בהדיא בבני זאן אלא מח
מיעוטא דמנ"ה"א דלא אחי להא הוי"ו להוסיף על ענין הראשון
ולמעט ממין הבקר וקן דלדרבה אלא אמינא בבקר כתיב פר
דמתי וקן : **ומה** שהקשה עוד לפי' רבינו יעקב ו"ל י"ל
ליישב כל הקוסיות דסובר דאי לאו פר בן בקר ה"א דלע"ג דמין
הזאן מיעט רחמנא וקן זמין הבקר לא מיעט דפר אפילו וקן מש"פ
ואי כתב בן בקר ה"א דלפילו קטן מתכבד בן שני נשים כתב קרא
פר בן בקר לומר פר הסמוך לבן וסיבה מלת בן פירוש מלת פר
ואס"ה הוצרכו ו"ל למיעוטא דמן הזאן פרט לזקן דמכח זה אמרינן
מה מצינו בזאן דמיעט וקן אף במין בקר ומפרשינן דבן בקר הוא
פירוש מלת פר אבל אי לאו מיעוטא דמן הזאן דגלי לן דוקן לא
ה"א דבן בקר אינו פירוש מלת פר אלא מילי מילי קתיב דרישא
כתיב פר להכשיר אפילו וקן והדר כתב בן בקר להכשיר אפילו קטן
ותרתי קאמר אמנא מכח שראונו ל"בני זאן דכתב מן למעט וקן
מזאן מקום לפרש פר בן בקר דהוי מלת בן בקר פירושא דפר שיהא
בן ג' שנים וכאלו אמר פר הסמוך לבן :

באשר יורם מאותן אימורים המפורשים . כתב הגאון
מהרא"ם ו"ל וא"ת בלאו הקשה נמי תיפוק לי' מובח
השלמים שמרבים שלום ומנין לרבות חטאת וכו' וכתב בשם רבינו
הלל לתרץ ותמה עליו ו"ל והוא דבר תמוה מאוד דמה הפרש יש בין
חטאת כהן משיח לשאר חטאות ובכל נראה לישב דאני חטאת
משיח דשגגת תלמוד עולה ודון וה"א דוקא שאר בני אדם שאין
חטאם חמור חטאתם מלבד דמכפר עלייהו משיח שלום נמי .
ומאיתי ראיה לזה כתב ו"ל בכל פסוקים כתיב כפרה וסליחה
שגגת תלמוד וכו' : **אל שפך** הדגש שפך ללמד שאף
אין שם דגן וכתב הגאון מהרא"ם ו"ל ו"ל דאי כדכתב רש"י ו"ל
קשיא דלדרבה וכו' . פירוש דבריו דבשלמא לפי נסחא שלנו אין
כאן שינה הכתוב דלא נפקא לן מחרי שפך הדגש כדפירוש רש"י
ו"ל אלא מוסרף ואע"ג דושרף קאי אשפך הדגש מ"מ לאו עיקר
הדרשא . ונ"ע דאף לפי נסחתינו תיקשי דכיון דבדקדשים בעינן
תרי קראי חד למזבח וחד לעצב א"כ כיון דעל שפך הדגש אושרף קאי
לישתוק מושרף ומסתמא כיון דליכא אלא חד קרא אינו לעצב :

תו ז"ע במ"ה היאך משמע מקרא דעל שפך הדגש אע"פ שאין
שם דגן דמאן לימא לן דממשמעות נפקא דלמא מוס
דהוי מיעוטא אחר מיעוטא ואפילו שאינם זה אחר זה אין לחוש דאפילו
בד' פרושיות דורשים בחד ענינא במנחות בשמן בשמן שני פעמים
ודומות זה הביא הגאון ו"ל לעיל ד"ה בטומאת אדם וטומאת מת
שכתב דבר מיעוטא אחר מיעוטא : **תו** ז"ע במה שהקשה עוד
ו"ל ועוד היאך יוציא מקרא דעל שפך הדגש ישרף מה שדרשו
בת"כ וכו' וקשה דלדרבה כל בשר איכא דלר"ז ו"ל נישא דממלת
שפך הדגש יתירא בלא ישרף ותיק אע"פ שאין שם דגן אייתר ליה
ישרף דלרשת ת"כ ופ' כיצד זולין ואדרבה כפי נסחתינו דלע"פ
שאין שם דגן מפיך מישרף יתירא א"כ היאך יוציא עוד דרשה
אחרת מישרף . ובגמרא שני כתובים הבאים כאחד :

נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכו' : **או** מלא אברה
וכו' ק"ק ככל ואעלה מעל ותומאי תרתי עמיתו דכתב .
ותומאי נפקא לן לענין דינא אס עשוי האדם לחטוא ולהשבע על
שקר על כפירת ממון או לא . אמנא כיון למ"ה הרמז ו"ל בראשון
משבועות סימן י' ו"ל והוא שזייד בפקדון שנתחייב בו וידע בו
בשעת שבועה אבל אס שגג ואשכח שיש לו ממון וגשבע ואח"כ ידע

שכתב בול' מקומו ועיין בפ' ק' דיבמות אב"ע משום דמוכח ואב"ע
משום דמופנה א"כ וו כונת התוספות דאי פוסל למ"ל מן העוף פי'
אמאי נטר רחמנ' ליכתוב פיסול מחוסר אבר בקרבן העו' ולכתביה
ברישא כי פתח בקרבנות בהמה אלא ודאי מדנטר קרא למכתב
מיעוט מחוסר אבר נבי עוף ש"מ לאשמעין דיוקא דהא תמות אין
בעוף חו"ע שם בתוספות חולין דף כ"ב דלמה לא הקשו איכא
וא"ת למ"ל קרא דמן העוף למעט מחוסר אבר בעוף והא ודאי
דפוסל דאי אינו פוסל מחוסר אבר למ"ל קרא למעט דאין תמות
ווכרות בעוף והא ק"ו הוא אס מחוסר אבר אינו פוסל כ"ש מוס ולא
שייך תירושא ואפשר דאיכא למימר דלהכי הוצרך לומר מן העוף
לאסור מחוסר אבר בדיבור כי היכי דגידרוש ממין התורים רובע
וגרבע בעוף דאי לא כתבי' ה"א דמן התורים מיעוט מוס בעוף :
וכתב עוד הגאון ו"ל וא"ת מנ"ל לר"ל לומר דעוף בעל מוס
כשר . ז"ע דאשחתימיתיה לגאון מ"ש רש"י ו"ל קדושין
דף כ"ד ע"ב ו"ל ואין תמות ווכרות בעוף האי קרא דריש הנאמר
בכל כלל הקרבנות איס' מבית ישראל אשר יקריב קרבנו לכל
נדריהם וגו' לרזונאס וכו' תמים בבקר כגשמים ובעוים מדלא
כתיב לרזונאס וכו' תמים ולישתוק למדך שאין מקפיד על תמות
ווכרות אלא על אלו . וכן י"ל להוכיח מדברי הקוס' ו"ל דסברי
דמאי דקתיב אין תמות ווכרות בעוף לא הוי ממאי דלא כתב גבי
עוף וכו' תמים אלא אדרבה מההוא קרא כולל דכתב לכל קרבניה'
גבר תמים והוצרך לפרט אח"כ בבקר ובזאן ולא שתק ש"מ דאין
תמות בעוף . ולמתיב בן זמ"ה"ה התוספות שם ו"ל וא"ת למ"ל קרא
דאין תמות בעוף ואי ס"ל לתוספות דאין תמות בעוף נפקא מהכרע
הריקות מדל' כתב תמים בעוף כדכתב הגאון ו"ל א"כ היאך הקשו
למ"ל קרא והא ליכא קרא ודוחק לפרש דלמ"ל קרא ה"פ למ"ל לתנא
להוכיח דאין תמות בעוף מקרא ולוכח ליה מדאטריד . תו איכא
למידך מה הקשה הגאון ו"ל דמנ"ל לר"ל לומר דעוף בעל מוס כשר
והא אימא דנפקא לכו מדאטריד מן התורים למעט רובע בעוף
משמע דהא עוף בעל מוס כשר כמ"ס פ' קדושין דסד"א כיון דכתי'
כי משחטם בהם מוס בם וכל שאין מוס פוסל אין ע"ז פוסל ו"ל לזה
במ"ה הת' חולין דף קכ"ב ע"א ו"ל ואין להקשו מדאטריד מן התורים
לגרבע ש"מ דאין מוס פוסל בעוף משום דס"ד דעוף כיון דלית'
ברובע דלא שייך ב' לית' נמי ב' איסור ברבע . איכן קשיא דסוף
סוף מן הבהמה להוציא רובע למ"ל ומה בן עוף שאין המוס פוסל
בו רביעיה פוסלת בו בקר לא כ"ס . י"ל דאיכא למפרך מה לבן עוף
דחומר שטעון כהן מתחלה ועד סוף דכתיב הכהן ומלק מה שאין
בן בקר דשחיטת בור כשירה . עוד י"ל דאי לא מיעוטא דמן הבקר
להוציא רובע ה"א דעוף ובהמה דיום שוב לרובע וגרבע בהם
מותרים לגבוה ומן התורים לא הוה אחי למעט אא נעבד אכן קשי'
למאי דגרסו' חולין דף ק"מ ולקח למטהר שתי צפרים חיות מאי
חיות שחין ראשי אברים א"כ לישתוק הכא ממין העוף למעט מחוס'
אבר ותייתי בן ומוטהרת מזורע ומה טהרת מזורע שאינו קרבן
כדכתב רש"י ו"ל שם ד"ה לא מכלל דאיכא איסורות ואע"פ פסל
מחוסר אבר עולת העוף שהיא לקרבן לא כ"ס . וי"ל תרתי חדא
כפי מה שפירשו התוספות לקושיאם שהקשו בחולין ובפ' ק' דע"ז
דלמ"ל מן העוף דישראל למעט מחוסר אבר דתייתי מבני נח ותייראו
דלהכי כתביה לאסור לבני נח אף אחר סיני . ועוד י"ל דכיון דעוף
בעל מוס כשר למזבח אי לא כתב הכא מן העוף לאסור מחוסר אבר
לא הוה מצי למיץ מטהרת מזורע דאיכא למפרך מה להחם
שפיר בעל מוס לא מהני לטהרת מזורע כדקאמר הסם התנא דבי
רבי ישמעאל עשה בו מכשיר כמכפר ופרש"י ו"ל מכשיר צפרים
כמכפר שגיר המשחלה לאסור במום אכן סוף סוף ז"ע למה שכת'
רש"י ו"ל בפ' מזורע חיות פרט לערפות א"כ למאי דאטריד בעולת
בהמה למכתב מן הבקר להוציא הערפה ותייתי בן ו"ל דטהרת
מזורע שאינו אלא מכשיר וטרפה פוסלת בו כ"ש עולה המכפרת :
תו ז"ע במ"ה הגאון ו"ל בסוף וא"ת דלמא הא דכתב וכו' תמי'
בשניהם יחד אינו אלא וכו' ונדחק הרב לתרץ זה לומר
הה"ק אינו בכתוב בהדיא ממש מכח וא"ת זה שכתב ואתמה
דמאי פירכא דאימא סוף סוף לא ליכתוב וכו' תמים אלא בבן זאן
דבני' כתיב ואס מן העוף ובבן בקר לא ליכתוב וכו' תמים וילפי
וכר תמים בבן בקר בוי' מוסיף דואס מן הזאן דק"ל ילימד תחתון

פרשת ויקרא

ה' אנוסן אס לא ידע אסור לשבע לשקר על כפירת מזון ה' אכוס ופטור וזו ומעלה מעל פירוש צריך שימנעו בשתי מעילות האחת שימנעו ויודו בדבר שימנעו בו בשעת שבושה השנית מעל בה' שיודו בענין השבושה שידע אסור לשבע על שקר על כפירת מזון ואע"פ כן נשבע : או אסור ומעלה מעל ב"פ כיוון למ"ס הר"ם ו"ל שם כפר וגשבע ד' וה' פעמים חייב על כל אחד :

מכל אשר יעשה האדם : כיוון לדין שכתב הרמב"ם ו"ל פ' ו' משבועות וז' לכתבו במזון אסור יורה לו ויאמר כן הדבר לא יהיה חייב לשלם כגון שכתבו בקנס שאין אדם משלם קנס על פי עצמו וזו דוקא מכל אשר יעשה האדם לכפור ולהשבע וחוטא פה להיות כשכר מזון אבל בקנס אין אדם עשוי לחטוא לכפור ולשבע לשקר אדרבה מורה וזה הרשע הוא שוטה שנשבע על קנס ואין אדם עשוי לעשות כדבר הזה או פטור משבוע : הפקדון : או מלא אברה וכחש בה ונשבע על שקר : ק' לישחק מוכחש בה ויראה כיוון לדין שכתב הר"ם ו"ל שם נעת שנשבע על שקר היה יודע שהיה אצלו אברה ופטר ונשבע וזו דוקא שכתב בה באברה ונשבע על שקר הא אס לא כתב באברה אלא בנעל האברה או פטור ודוק :

ובחש בעמיתו וגו' ליישב כפל תרי בעמיתו יר' גס"מ"ס הר"ם ו"ל פרק ז' היו חמשה תובעים אותו ואמר שבושה שאין לכס בידי אינו חייב אלא אחת וזו וכחש בעמיתו או עשק את עמיתו האחר והוא הסיב את שניהם בחדא מחתא אינו חייב אלא קרבן א' דמסיק והביא אשמו : או אפשר וכחש בעמיתו ולכאורה ק' דאפילו בעמיתו קמא מיתר לכתוב וכחש בפקדון וכו' : אמנם כיוון לדין שכתב הרמב"ם ו"ל סוף פרק ח' היתה עליו מלוה בעריו וכפר ונשבע חייב בשבועת הפקדון שהרי פטר עצמו בכפירתו מלשל עתה ואע"פ שכתביואל הער' יתחיי לשל' וגמל' שלא הועיל לו כפירתו הרי הועיל לו עתה וזה וכחש בעמיתו פירוש אף שאין ההכחשה מועלת לו לעיקר הפקדון רק אינו מועיל לו כי אס לכחש בעמיתו לשעה דלמחר יבואו עדיו :

עת לדבר במאמ' הקודם כי טוב אמור לך עלה הכה הרחק ממקומך ב' וב' מושבות וכו' צריך לעיין הרבה מאי קשיתיה בפסוק : ותו מאי ב' וב' מושבות ומאי עלה עלה ב' וב' ודד דב' פ' ותו קשה מי בער לא ידע מוטב שיאמרו לך עלה ואל יאמרו לך רד דקת קס' כש' כש' ה' ראי' מהלל קתני וכן היה הלל וכשהביא ראיה ממזע' ה' אמר את מוצא והל' לוכן את מוצא במשה : גס מה שצ' טובא מה נפסק המקום היותר חשוב הוא מקומו הראוי לו א' כיון שאין גדול ממנו למה יאמרו לו רד רד אטו בשפטי עסקינן ואס אינו ראוי ליבש במקום היותר חשוב שיש גדולים ממנו א' הכי קתני הרחק ממקומך הא אינו מקומו דקיס ליה בדברה מיניה : ועוד אס יש ראויים ממנו איך יתכן שיאמרו לו עלה קרח עלה קרח :

ויראה דק'ל בפסוק דמאי קמ' ל' שצ' ה' ותומלת הכה : ותו מאי אשר ראוי עיניך כני לכתוב לפני נדיב לכן פירשו דה' ק' הרחק ממקומך שנים ושלשה מושבות פירוש אפילו שאתה אדם גדול ואין בעם ראוי ליבש בראש יותר מנך ואס תחפון לשבת בראש לא ימנעוך אדרבה במקומך יושבך מ"מ עשה טובה אשמיעך שאת' תרחק שלא יאדע לך ענין לוי בר סיסי האמו' בנמ' רבינו הקדוש ו"ל לעס עליה גברא דכוותי יהבית לבון ואמר הוסיבני בראש ווחה דעתי עלי ואכחתי תלמודי : ואמר עלה עלה רד רד שני פעמים כיוון למ"ס סוף קמא עובדא דרב כהנא שהלך לפני רבי יוחנן ואותבניה בדרא קמיה דרבי יוחנן כל שמעתא דהוה אמר רבי יוחנן ולא חקשי רב כהנא הוה מחתי ליה חד דרא עד דאחתיבניה כוליה דרי הרישרב כהנא אע"פ שהיה אדם גדול והיה ראוי שתקמו יתיה אצל רבי יוחנן מ"מ לפי שחקי יב לו במקומו הראוי לו קבל כיסופא : פעמים שאס הכיסופא היה בפעם אחת שהיו מורידים אותו למדרגה התחתונה לא היתה חרפה כ"כ שאינו מורידים מתבנים פעם אחת למתבנים פעמים הרבה זה אמר בעצם אע"פ שאתה ראוי ליבש במקו' מדרגה העליונה שאין בעם כמנך שאתה כרבינו בר סיסי וכרב כהנא מ"מ הרחק ממקומך הראוי לך שנים ושלשה מושבות מוטב שיאמרו לך עלה עלה פירוש אפילו שכשיעלוך במעלה לא יעלוך בפעם אחת למקום היותר חשוב אלא יעשו לך עובדא דרב כהנא דלכסוף דכל קושיא דהוה מקס' לוי מעלי' אותו מדרג' אחת עד שהעלוהו שבעה מדרגו' וזהו **עלה** עלה אחת לאחת פעם אחר פעם בכל פעם שתאמר חכמה

פרשת צו

אחת יאמרו לך עלה מדרג' אחת זה טוב לך משת' מעלמך במקומך הראוי לך אף שאין צריך גדול מנך דאפשר על ידי הנאווה שתקח כרבי לוי בר סיסי ישאלוך הלכה ולא תדע יאמרו לך רד מושב אחד ואח"כ ישאלוך אברה ולא תדע או יאמרו לך רד מוש' אחר ותבנים פעמים הרבה שמוטב היה לך אס יורידוך פעם אחת מנדולתך שלא היית מתבנים אלא פעם אחת בזה יישוב דרבותא קמ"ל שצ' גס יישוב מלת הכה כמ"ס בנמרא הכה שהיא אחת שכן בלשון יוני קורין לאחת הכה וזה טוב שיאמרו לך עלה הכה עליה אחת לאחת ולא השתי מושבות בפעם אחת ומ"ס עוד וכן הלל אומר השפילתי היא הנבדתי הנבדתי השפילתי כי להלל אירעו לו השני חלוקות כדאיתא בפסחים שאמר לבני בתירא מיגרס לכס שאלה מכלל ואיהו נשיא עליבס עצלות שהיתה בכס שלא שימשת שני גדולי הדור ואני שהשפילתי עצמי ואימשת' היא הנבדתי להיו' נשיא עליב' גס הנבדתי שקינעתי בדברים לבני בתירא היא היתה סיבת השפילתי שנתעלמה מזני הלכה כמ"ס שם בנמרא כל המתיראס חכם הוא חכמתו מסת' מכל' מהלל ומה שאמר את מוצא במזע' וכו' וכלי ולא אמר וכן אתה מוצא במזע' כמ"ס קודם נבי הלל ו"ל שלא בא להביא ראיה רק אחר שפירסם כל הכתוב נעתק לפרש מאי דקמ' תו שצ' ה' אשר ראוי עיניך שאינו חו' למל' לפני נדיב רק היא ראיה לאמת הדבר שאמר הרחק ממקומך שני מושבות תדע לך שהרי איך צריך לתודעני בזה שהרי אשר ראוי עיניך במעמד הר סיני שכל הנפשות היו שם וראוי עיניך כי משמים בראו שהיו שם לא קרא הקב"ה לשום א' מהם וולתי למרע' לפי שהיה נז דרך ארץ שנתרחק שני מושבות ממדרגתו בסנה וסיני כדמפרש ואולי :

צו אהרן : ויקרא רבה זאת תורת העולה ר' אחא בש"ר חגיגה אמר שלא יהו ישראל אומרי' עכשיו שאין קרבנות מהו להשתעסק בהם אמר' הב"ה הואיל ואתם מתעסקים בהם מעלה אני עליכם כלא אתם מקדיבין אותם רב הונא אמר תרתי אין הגלילות מתכנסות לא בזכו' משניות שנאמר גס כי יתנו בנוים וכו' שצואל אמר ואס ככלמו מכל אשר עשו צורת הבית וכיני צורת הבית עכשיו אלא אמר הקב"ה הואיל ואתם מתעסקין בו כאלו אתם בנוים אותו : **כתב** הנאון מהרא"ם ו"ל אין צואל ורנו מיד ולדורות כינר לא הרי פ' הכרות כהרי שלח טמאי' הצד הסוה שבהן שכן בלו מיד ולדורות וא"ת אכתי הכי ילפינן מינייהו והא דפ' קדקדושין אמרו מיד ולדורות מיניין דכתי' למן היום אשר צוה ה' והלאה וכו' הכרות ושלח טמאים וע"ז שני כתובים הבאים כאחד י"ל דכולהו מנריך צריכי וכו' וז"ע לדבריו דאכתי הוה שני כתובים דלא לכתוב אלא שלח טמאים וע"ז וכי פירכת מה לשלח טמאים שכן יש בו דר קדושה ע"ז יוכיח וכי פרכת מה לע"ז שכן כפר בכל התורה שלח טמאים יוכיחו ולישתקו מכרו' דהא אחי במה הצד מתרומיהו ושמו' ליה י"ל דאכ' למפרך מה להצד שכן שניהם במיתה ואע"ג דהא כרת וזה סקילה שם מיתה חד הוא : **אבן** אכתי קשה לישחק משלח טמאים ולכתוב ברות וע"ז וכי פרכ' מה לגר' דבעיא לכהונה אודאית בהו דר קדוש' ע"ז יוכיח דאין בו לא זה ולא אותו וכי פרכת מה לע"ז שכן כפר וכו' ברות יוכיחו הצד הסוה שבהן בלו : **עוד** כתב בסוף לשונו והא דיליף לה מבנין אב משני כתובים ולא יליף לה מנ"ס דזו צואל דזו צואל לא מפיו עכ"ל בק"ל בבנין תירוקוה בשם הראב"ד ו"ל ועוד כתב תירוקו אחר בשם הרב ו"ל דהא דקתני הצד הסוה שבהן בלו לא בעי למילף מלות שוות דזו צואל הכי קתני אף כל דבר שהוא צווי' יתבדק תהיה המצוה שבה היא צריכה וירוש' תדע לך דהא בפ' קדקדושין קאמר דמילה היא בירוש' מיד ולדורות ואין בה לא זו ולא צוה רק דכתב באברהם וישמור משמרתו מצותי וגו' ואינו יודע זה דהא הקס' פ' קדקדושין מוכח מדכתב כאשר צוה אותו אלהים באברהם ואס היינו רואים דבריו של הראב"ד ו"ל במקומו היה מתבדר כוונתו **שכל** תורה לדיבות בא תורה א' לכל העולין וכו' עד ואני תמיה מאור שאס אין הנסכ' נכללים במלת עולות איך אמר אחר זה יכול אף הנסכים אס עלו לא ירדו וכו'

בעת הקרבת הקרבן ולחשוב בלבו כי כל הנעשה הפשט ונחת וכלי לאשים הכל היה צריך ליעשות בחוטא כי אם הוא חטא בהמה מה חטא אלא בחמלת ה' על האדם לקח הבהמה תמורת האדם וכל זה כחצנו עניות דעתנו בספר רצוף אהבה בפסוק כמה אקדם ה' ונס' תאזה לעינים במשנת מנחות נאמר בעולת בהמה אזה ריח ניחוח וזה יאמר זאת תורת העולה פירוש אם אתה רוצה לידע דין העולה והנרצה ממנה דע שה' העולה על מוקדה על שאר צריך שיחשוב בלבו באותה שעה שהוא היה ראוי להיות עולה על המזבח לשרף וזה או אז יכנע לבבו הערל וסב ורפא לו :

ובמאמר שהקדמנו יראה לפרש חזק איכא למידק דלשון מהו להחטא בזה משמע ששאל מותר להחטא בזה או לא ומהי תימי דאסור להחטא בזה צעיר למימר אם יטול שבר המתעסק לא ה' לא מהו להחטא אלא מהו לקבל עליה שבר תו ב' ש' הואיל ואחש מתעסקי בזה מעלה אני עליכם כאלו אחש מקריבין וצ' ע' דהא נפקא לן בסוף מנחות מדכתיב זאת התורה לעולה למנחה העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה וכו' וא"כ האי קרא דזאת תורת העולה למאי איצטריך להכי ויורה בשיי' והוא עימך קצת עם מ"ש ב' ד' מיתות דפרך הלכתא למשיחא ופרך ליה אביי אלא מעתה שחיתת קדשים לא ליתני אלא דרוס וקבל שבר הכא נמי דרוס וקבל שבר א"ל הלכתא קאמינא וכתבו שם החספות ובנימא דרב יוסף וסתם גמ' פליגי דרב יוסף תופס זה לקושיא דאין צריך לידע פסק ההלכה רק לדינן הנוהגים בזמן ה' ולא במידה להלכתא למשיחא אבל הגמרא אינו תופס זה לקושיא אלא כוונתו לעולם יש לנו לטרוח לידע פסק ההלכה נמי ואף במידה דהוי הלכתא למשיחא :

ובזה נבין מה ששאל מהו להחטא בזה דלא צעיר אם נוטל שבר בזמן הזה המתעסק בתורת קרבנות דהא נפקא לן מדכתיב זאת תורה לעולה ודרשו ר' ל' העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה אלא הכי צעיר מהו אם הלכה כסדרת רב יוסף דדי למתעסק בתורת קרבנות בזמן הזה ללמוד הדין והמשניות אבל אין צריך האדם לטרוח בזה להתעסק לידע פסק ההלכה נמי כיון דהוי הלכתא למשיחא או דלמא הלכתא כסדרת הגמרא דפליגי עליה דרב יוסף וכבר דאף במידה דקרבנות צריך האדם להתעסק בזה ולטרוח להשיג פסק ההלכה נמי כמו בשאר המצוות והו' לשון מהו להחטא בזה שאל מהו ללמוד בהם רק להתעסק שיהיה לו עסק וטורח בזה כמו בשאר התורה והו' לאמר זאת תורת העולה פי' שגביל אמירה אחת שאמר ישראל אם כשאין ב"ה אם צריך האדם להתעסק בדין הקרבנות לידע בזה פסק ההלכה נמי או די בהם הגירסא בעלמא כיון דאינו אלא הלכתא למשיחא והשיב הכ"ה דעו איפה כי זאת תורת העולה שלומד האדם היא העולה עצמו פי' היא הקרבת העולה בעצמה לא דוגמא אלא ממשיכוין שהאדם בלימוד דיני הקרבנות הוי ממש מקריב בזמן הזה על גבי המזבח א"כ לא די בלימוד וגירס' דיני הקרבנות בלבד על דרך גמ' גמור וכו' רק צריך לטרוח ולהתעסק היטב בהלכותיו לידע פסק ההלכה נמי ולהכי איצטריך תרי קראוי דאי מקרא דזאת תורה לעולה דדרשינן כאלו הקריב עולה א"ל דאינו ממש הקרבת העולה אלא שנוטל שבר עולה כמי שאינו מנחה והעושה ואם כי מתהם א"ל כסדרת רב יוסף דדי הגירסא בלבד בדיני קרבנות בלי ידיעת פסק ההלכה כדי לקבל שבר כמי שאינו מנחה להכי איצטריך זאת תורת העולה לומר שגמ' שהאדם מתעסק בתורת העולה הטב לדעת פסק ההלכה נמי היא העולה פירוש היא הקרבת עולה בעצמה וכיון שהיא הקרבת העולה צריך להתעסק בה הטב ולטרוח לידע פסק ההלכה נמי כמו בזמן הבית דאם לא ידע אמתות דין איך יקרא מקריב עולה ממש ואי לא כתב נמי אלא האי קרא דהיא העולה ה"א נמי תפסת מועט תפסת דלא קאמר קרא אלא שילמוד תורה בלבד אבל אין צריך להתעסק בה להשיג פסק ההלכה :

וב' ש' עוד ששאל אמר ואם נכלתו מכל אשר עשו צורת הבית יבא ליישב ייתור הכתוב כל הלילה עד הבקר ומפרש הכא דבא לתקן דהתיב דכשאתה עוסק בקרבן הקרבת ממש קרבן אבל בסוף סוף אתה נח' וצ' וענוש יענש שגריא במקריב קדשים בחוק לזה חירך הכתוב ואמר דכשם שאמרתו לך היא העולה שעל ידי עסק האדם בתורת הלכת העבודה אף בזמן הזה הריבויא

וב' ו' ע' דמי הגיד לו דמי קתני יכול הוא משום דכתיב עולה והא דכתיב דהמזבח מקדש קתני אין בין ר"ל לרבי יהושע אלא הנסכים ופרש"י ו' ל' דר"ש דנסכים סדר כרבי יהושע וא"כ היינו דקתני יכול שאני מרבה הנסכי' מדכתיב על המזבח כי היכי דליק' ר"ל מדכתיב על המזבח שראוי למזבח ובשלמא אי היה קתני אי תורה אחת לכל העולין יכול אף הנסכי' הו' ק"ל שפיר וכן מאתני בכל הנסחאות והדפוסים שהביאו לשון התורה כהנים ובספר קרבן אהרן ה"ל יכול אף הנסכים וכו' ולא קתני אי תורה א' יכול אף הנסכים וכו' והגאון עצמו כשהביא לשון הת"כ להקשות ממנו לא כתב אלא ו' ל' איך אמר אחר זה יכול אף הנסכים ואף שבסוף הלשון כתבו ו' ל' ולפיכך אמר אי מה תורה אחת וכו' לא שהגירסא היא כך אלא הוא מפרש כך :

כל טהור יאכל בשר מת' ל' לפי שנאמר ודם וצריך ישפך וגומר וא"ת למ' ל' קרא תיפוק ל' מדאצטריך למכתב גבי פסח איש לפי אכלו ללמד דלמ' פסח כאל' ק"ק דתיקשי ליה נמי איפכ' דלמ' ל' קרא בפסח ללמד דפסח אינו נאכל אלא למנויו ותיפוק לן מדאצטריך למכתב גבי שלמים כל טהור לרבות כל אדם משמע דהא פסח אינו אלא לאוכליו דאי פסח שלא לאוכליו ליתי שלמים ק"ו מפסח וליכא למימר דס' ל' לגאון ו' ל' דקרא דלפי אכלו אתי נמי לדרשא אחריתי דא"כ מה הקשה מדאצטריך למכתב גבי פסח וי' ל' דהו' אינה קושי' דבכל יכול לתרץ דאי לאו קרא דפסח הו' קשיא לן קרא דהבשר תאכל דמשמע דוקא בעלים אקרא דכל טהור והו' שני כתובים המכחישים זה את זה בציור אבל מכא דאצטריך בפס' לפי אכלו ג' ל' דהבשר תאכל לאו דוקא בעלים אבל מה שצריך לקושי' הו' חידוש דמדאצטריך גבי פסח אף שאינו כתוב בהדיא לא יוצא מדיוק אי לאו כל טהור הו' חשיבין קרא דהבשר תאכל עם דיוק הו' לא מדאצטריך גבי פסח אף שאינו כתוב בהדיא שני כתובים המכחישים : **תו** כמה שצריך ל' דאי לאו קרא דכל טהור הו' קשי קראי אהדי וכו' אין לדקדק דלא ליכתוב לא כל טהור ולא הבשר תאכל ומדאצטריך למכתב גבי פסח איש לפי אכלו דאין נאכל אלא לבעליו מינה דהא שלמים נאכלים לשאינן בעלים דל' קרא דהבשר תאכל ע"כ צעירן לדרשא דתחלה יספק הדם על המזבח ואח"כ תאכל הבשר כמו שהביא רש"י שם פ' ראה ובפרק כ"ד פולין דף ע"ו וכו' אכתי ליכתוב והבשר יאכלו לא קשיא דלישתוק וליכתוב לא אמרינן :

צו את אהרן ואת בניו לאמר וגו' י' לדקדק תרי לאמר גם ככל זאת תורת העולה היא העולה גם קרי וכתב הוא העולה היא העולה : ובויקרא רבה דרשו מתחלת הספר ועד כאן וורקו בני אהרן וכתבו בני אהרן הבשר שנואה ומימיה חביבין וכו' אמר לו הקב"ה חייך שאני מקרבך ולא עוד אלא שאני עושה אותך עיקר ובניו טפלים והו' דקשיא להו' מלת לאמר גם הוא העולה דכתיב במסורת גם הכפל לזה פירוש דה"ק צו את אהרן ואת בניו לאמר פי' שגביל אמירה אחת שאמר משה דלמא לא הוכיר בקרבנו' אהרן והו' זאת תורת העולה בתמימה שאמר מרע"ה וכי כך ראוי להיות דין העולה שלא יוכר עליה שם שהוא אבדון וכולהו והשיב הקב"ה הוא העולה פי' הוא דהיינו העולה על גביהם כמ' ש' ועוד שאני עושה אותו עיקר וכו' : **עוד** דרשו משל למלך שהיה במדרב ובא אוהבו וכו' בלבד של תאנים וכו' א"ל בוו את מכבדני א"ל זו לפי שעה אבל כשתבטל לטרוקלין שגך וכו' כך אמר הקב"ה בוו את מכבדני א"ל וזו לפי שעה אבל לבשתתיב בראובך את ציון או תחפון וצחי דק' וגו' ק"ל ככל תורת העולה היא העולה גם ק"ל אריבת כל הלילה עד הבקר דכתיב דלכתוב כל הלילה לזה תירצו דה"פ הקב"ה תמיה וכי זאת תורת העולה והו' כבודי שיקריבו עול' לפני שבה על ההרור הלז והו' היא העולה פירוש היא העולה על רוחם כמ' ש' שם במדרש אין העולה בזה אלא על ההרור הלז אמר רבי לוי מקרא מלא הוא והעולה על רוחם א"כ כבודי לא היה אלא שתקריבו קרבנות נדבה ומנחות והשיבו ישראל והו' לפי שעה כל הלילה כל המסך העה"ל הדומה ללילה עד הבקר שהוא בקר' של בואה המתן עד אותו הבקר שאז לא יהיה יצה"ר אז תחפון וצחי דק' הו' יסיון על דק' לא על רשע והרהורים רעים : **וע"ד** רמז יאמר בכתב עם מ"ש בטעם הקרבנות כי אין חפץ לה' בשחיתת פרים ואילים רק להכניע האדם עצמו

ומה שיש לעיין בדברי הרמב"ן ו"ל הוא ממה ששנו בתור' כהני' ויברכס בעמידה אחת אומר בעמיד' או אינו לא בעמידה ושלל בעמידה ת"ל לעמוד לפני' לשרתו ולבדך בשמו מקיס ברכה לשירות מה שירות בעמידה אף ברכה בעמידה הא קמן דהאי ויברכס ברכת כהנים הוא דאל"כ היכי יליף דברכתו של אהרן דהכ' הית' בעמיד' דת' לשרתו ולבדך בשמו דאתקש ברכ' לשירות' הא ברכ' אתקש לשירות' היא דברכת כהנים ואימא היך דאהרן שלא בעמיד' הוה ואני ברכת כהנים דמפי הנבורה' ואס נפסך לומר דלהכי מייתי התורה כהנים וו"ל וכה"א ויקומו הכהנים והלוויים ויברכו את העם לומר דאס תדעה דשאני התם נביו לבדך בשמו דהיינו ברכת כהנים מפי הנבורה אבל ברכת אהרן מפי עצמו אינן צריך עמידה להכי מייתי מהתם דכתיב ויקומו הכהנים והלוויים ויברכו ומדכיל ברכת לוויים בדי כהנים משמע דלאו ברכת יברכך הוא ואפילו הכי כתיב ויקומו :

מ"מ קשיא דאי היך דקתני או אינו אלא שלא בעמידה היינו על ברכת אהרן שלא הכתובה בתורה א"כ לא שייך למתני בלשון ספק או אינו אלא בעמידה ושלל בעמידה כיון דהוי מעשה ודאי או היה בעמידה או שלא בעמידה ולא ה"ל אלא או אינו אלא שלא בעמידה מאי בעמידה ושלל בעמידה דהוי תרתי דסתרן ובשלמא אס ויברכס דאהרן היא ברכה הכתובה שנוהג לרור' כיתא קצת דקתני או אינו אלא בעמידה אינו חוזר לאהרן אלא לדורות דברכת כהנים אס תהיה נוהגת בין בעמידה בין שלא בעמידה משום דאבדוהו דכולהו דהוה אהרן לא ידעינן היכי הוה מעשה :

רבי ישמעאל אומר שתיין כנסו למקדש חדע שאחר מיתתן מזהיר הנותרים' וכתב הנאון מהר"א ו"ל קשה דהכא משמע דכולהו תנאי מודו דמחתם סרחונ' נעשו ואין הדב' כן שהרי מעשה שהנינו בשכינה היו ראויים למות כדכתב רש"י ו"ל בפסוק ויראו את אלהי ישראל או מומן שעשה העגל נחשיבו בניו כלייה שנאמר ונאשרן התאסף ה' : **ויראה** לע"ד ובוה כישב מה שכתב בסוף לשונו שזאלין איך נעשו מית' בשביל שחיי יין כיון דעדין לא הוה הוראמנס לעולם דראויים היו למות מעשה שהנינו בשכינה אבל לא היו ראויים למות שרופים ולהתבונות בפני העם כמחוייבי מיתות ב"ד בני שריפה אלא היו ראויים למות בידי שמים ולא מתו בזה הענין בפרסום הכל אלא שכתבו שחיי יין חדע לך שאחר מיתתן הוהיר הנותרים שיתייסרו לעין כל שימותו בעת הכנסם שחייים כדי שימנעו הנותרים וייראו וידעו כי בעון זה מתו ואלו היו מתים בביתם מיתת עצמם לא היו יודעים העם שהיה' וכן למ"ד על שבורו הלכה מאי דרוס וכתבו בני אהרן אס לכך מתו בבית המקדש באותה שעה להורות לעם שנעון ההוא מתו מדה כנגד מדה וכן למ"ד בעון שהקריבו אס וזה או שקרנו הם עצמם ודוק :

בכתנותם של מתים כתב הנאון מהר"א ו"ל שהרי לא מצינו כתנות אלא לכהנים ולא ללוויים הילכך על כרחך לומר דלא נשרפו בנדיהם אלא נשמתם' ולא ידעתי מי דחקו בכך דלדידיה למאי אצטריך אותם למעט בנדיהם הא מדכתיב בכתנותם ידעינן דלא מצינו כתנות ללוויים' ותודבור' כהנים קתני בהדיא אחת אומר בכתנות הנישאים או אינו אלא הנישאים משמע דאי לאו אותם איכא ספק וכן התוספות' בסנהדרין דף נ"ב ד"ה אותם ולא בנדיהם כתבו ו"ל דלא ידעינן אי בכתנות הנישאים וכו' :

ורברי התוספות שם ז"ע דמשמע לכאורה דמקשו דלמאי אצטריך אותם ולא בנדיהם הא תיפוק לן מדכתיב בכתנותם וס"ד דשל מתים ותיצור דלא ידעינן וקשה ליה דמה חדשו ומאי קשיא ומאי פירוקא אחר שדבריהם אנת באות לשון התורה כהנים דקאמר אחת אומר בכתנות הנישאים או אינו אלא בכתנות' הנישאים ת"ל אותם ולא בנדיהם' ואפשר דדוחק דק' לרהיבי קאמר אותם ולא בנדיהם בלי שום ראיה והוה ליה למימר אותם ולא בנדיהם שנאמר וכתנותם :

תו ק"ק שם בסוגיא כי פריך מאי אותם ואימא למעט שלגן דהא כתבו שם התוספות בדבור דלעיל וו"ל וי"ל דשלגן קיימת הוה' והדבר ברור דכיון דידעינן דאפר אינו מטמא ורואינו

כאלו הקריב עולה אס כן נס על ידי עסק האדם בהלכות מדות הבית וזורתו וזכותו הרי הוא כאלו בבית המקדש ואיך מעלה עולה בחוץ רק בתוך הבית ממש והוה על המונח כל הלילה עד הבק"מ כיון שאתה עוסק על המונח לדעת אורח המונח אפי' שהוא כל הלילה בזמן הזה הדומה ללילה שדרשו בפ' חלק בפסוק שומר מה מלילה ובוה יושב כל הדקדוקים שנכתבו :

פרשת שמיני

שמיני

חורת כהנים ואל בני ישראל תדבר לאמר וכי מה ראו ישראל להביא יותר מאהרן אלא אחר להם אס יס בידכם בתחלה ויס בידכם בסוף' בתחל' ויסחטו שעיר עזים' ויס בידכם בסוף עשו להם עגל מסכה וסור ואיל לשלמים לפי שדמית עבירה לשני מינים שנאמר עשו להם עגל מסכה ולהלן הוא אומר וימירו את כבודם בתבנית סור אוכל עשב יבא סור ויכפר על מעשה סור יבא עגל ויכפר על מעשה עגל חדעו שנתרצה הזקוק לכפר עונותיכם עבירה שאתם מתייראים ממנה כב' נזבח לפני המקום שנאמר לזבח לפני' :

קח לך עגל בן בקר להודיע שמכפר לו הקב"ה על ידי עגל וזה וכתב הנאון מהר"א ו"ל בתוספתא דמלוואים וכו' אחר הקב"ה לישראל יס בידכם בתחלה ויס בידכם בסוף בתחלה ויסחטו שעיר עזים וגו' וא"ת איך יכפר העגל על מעשה העגל והא אין קטיגור נעשה סניגור' וק"ק למה לא הקשה קושיא זאת על השעיר שאיך יעשה סניגור וי"ל דסבר למי' דדוק בעון ע"ז איכא למימר אין קטיגור נעש' סניגור דומיא דבני וזה דאמר רב חסדא לפי שהוה עגל לבעל ולבך הביא ראיה מדבר חסדא ויס בידיו ראי' חוקה על זה ממאי דגרסינן התם אחר רבי מוני בר שזון על מה כתובת מכס'ת על שפיכות דמים שנאמר ויטבלו את הכתונות דם ואמאי לא אמרינן כמי אין קטיגור נעשה סניגור וליכא לתרזי בהא דתריזו ב"ר דף כ"ו חוטא בל יתנאה דאדרבה זה מתנאה ב' בנדים אלא ודאי כדאמרן : **עור** י"ל דסבר דמשעיר ל"כ קושיא דכיון שהעבירה שעשו בשעיר עזים לא היה העון במעשה השחיטה רק במה שלקחו דמו ויטבלו את הכתוב' ואס כן כשחטין השעיר עדין לא יס מוכיז עון אלא כשלוקחין את דמו ואז כבר נשתנה כמ"ס שם בראש השנה והא איכא דס הפר ומשני הואיל ואשתני וחריק' ובנדיהם הקודמת עוד לאלק' מילין בזה :

ויברכס ברכת כהנים כתב הנאון מהר"א ו"ל לתמוה על דברי הרמב"ן ו"ל שכתב שברכה זו היא כמו ויעמוד ויברך את כל קהל ישראל והקשה עליו מפרק שני דמגילה דיליף ברכת כהנים אחר הודאה מאהרן ואי ס"ד דברכה אחרת היכי ילפי מינה לברכת כהנים' וק"ק דכיון דסבר דאין ללמד ברכת כהנים מאהרן א"כ אדקשיא ליה ממימרא דמגילה תיקשיה ליה מדברי דסור' דף ל"ח דהא תברכו בנשיא' כפיס'א' בנשיא' כפיס' או לא נאמ' כאנא תברכו ונא' להלן וינא אהרן את ידיו ויס לחו' גרסינן התם רבי נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר הוא ובניו וגו' וכתב כל הימים ופרש' ו"ל אף בניו בנשיאות כפי' ולא תיקשי תו שכן ב"ד דאין משיבין על ההקס וכתב כל הימים ולא תיקשי לך תו ר"ח ועבודת צבור : **ולע"ד** נסחא זאת בדברי רש"י ו"ל אין לה שחר חדא דאמאי הוצרך לומר דלא תיקשי שכן ב"ד משום דאין משיבין על ההקס ולימא משום דכתיב ובניו אפילו אינם גדולים משמע כמו שנינו בני אהרן אפילו חללים במשמע כי היכי דכתב אח' וכתב כל הימים ולא תיקשי תו ר"ח דזכח קרא דכל הימים הוא דקאמר דלא תקשי' תו קשה לפי נסחא זאת כמ"ס ועבודת צבור והיכי ממעטינן אכל הימים עבודת צבור : **לבן** יראה הנסחא בלשון רש"י ו"ל ז"ל כך אף בניו בנשיאות כפיס' ולא תקשי תו שכן ב"ד וכתב כל הימים ולא תיקשי תו ר"ח ועבוד' צבור דאין משיבין על ההקס עכ' לזכות רש"י ו"ל ליישב קושיית התוספות ו"ל דמכל הימים היכי סתרינן פירכת עבודת צבור ליה סור' דאין צריך דאין משיבין על ההקס אלא דבשתי החלוקות מלא תשובה מהכתובים :

ההוראה יכול יהוה אהרן ובניו חייבים מיתה על ההוראה ודין הוא ומה אם ישראל שזוהרים לבא אל אהל מועד שחייבין ושלש שחייבין אין חייבים מיתה על ההוראה אהרן ובניו שאין מזהירין לבא אל אהל מועד אלא שחייבין ויין אינו דין שאין חייבין מיתה על ההוראה יצאו ישראל מן הכתוב אהרן ובניו מק"ו ובהא כיחא דהכי דבין חכמי הכהנים בין חכמי ישראל פטריי מהוראה בשכרות מיהו חכמי הכהנים יוצא פיטורם מק"ו ולא מן הכתוב דסבר התורת כהנים דמדכתיב אתה ובניך דמיעט ישראל אלא ומוחומאי מיעט מישראל הא לא שייכא בעבודה אלא ודאי דולהורות קאי אשכור חכם שמורה ולא אכהנים דכהנים נפקי פטורם מק"ו דשיראל ולזה כיון רש"י ל"במ"ש ולהורות לימד שהשכור אסור בהוראה פירוש לא תיעצי למימר דקרא דולהורות קאי אכהנים אבל חכם דעלמא שכור מותר בהוראה אלא לימוד שהשכור יהיה לענין איכו"ש ויהיה כעס ככהן וההכרע לזה הפירוש הוא מיעוט אתה ובניך דממעט ישראל בהוראתן ממיתה ואי להורות אכהנים קאי אס כן מעתה אפילו איסור ליכא בישראל חכמים בהוראתן ואמאי אצטריך לפטורם ממיתה אלא ודאי דולהורות קאי אישראל :

ובזה גייסב קצת מאי דקשיא בתורת כהנים דקאמר יכול יהוה אהרן ובניו חייבים מיתה על ההוראה דכפי זה היכול ולא תמותו חומר על כל הכתוב בפרשה ואף על ההוראה וקשה דאם כן היאך תירצו עם הק"ו ואימא אדרבה אצטריך קרא למעט הק"ו דכך הוא בכל מקום אלא ד"ל דסבר הק"ו דאי אמרינן דולא תמותו חומר על מה שכתוב אחריו ולהורות הא ליכא איסור מן הכתוב לישראל חכם דאל יורה דלהורות באתה ובניך כתיב ואם כן אמאי אצטריך מיעוט דואין חכמים בהוראתן במיתה ומאי תיתי מיתה כיון דאפילו איסור לא כתיב בהו אלא ודאי דולהורות כתוב בישראל ואתה ובניך ה"פ אתה ובניך בחלוקה שלך במיתה וחכמים בהוראתן שהיא בחלוקת ולהורות אינם במיתה :

ובזה מייסב דנקט רישא כהנים בעבודתן במיתה ולא נקט כהנים סתם משום דהא בהוראתן אינם במיתה וסמך דנקט ואין חכמים בהוראתן במיתה ולא נקט עדיפא מינה ואין כהנים בהוראתן משום דדין ההוראה בחכמים נתמעט מן הכתוב אבל דין ההוראה בכהנים לא נתמעט מכא הכתוב אלא מק"ו דבדרי מיתה ת"ל אתה :

יכול יהא חייב מיתה ת"ל אתה : הנאון מהר"ם ו"ל הוקשה בעיניו דמהיכ"ד יוקהדר דבור דלישתוק מכולי אתה ובניך אתך ולא ליכתוב אלא אל תשתו ופשיטא דעליו ובניו קאי דהא כתיב בנאכס ואין ור נכנס : גם רבים נשתבשו במ"ס ו"ל דאם כן אתה במיתה ואין בניך במיתה מיעט ליה וסוגרים דלפי האמת קאמר והקשו עליו דאיך אפשר למעט בניו דהכתוב כוונתו ולא תמותו וזה עשיתו גמור דאין כונתו לומר אלא דמלת אתה לא משמע בניו אלא אדרבה מיעוט בניו ומיעוט בניו אי אפשר דהא כתיב ולא תמותו אס כן שמע מיניה דלא יתור אתה קא דריש :

ואפשר לייסב קושייתו דמלמד דק"ל מלת אתה קשיא לזה מלת אתך דלא ליכתוב אלא אל תשתו ובניך אלא ודאי דמלת אתך רוצה לומר אתה ובניך הם בדומין לך כמו שדרשו פרק קמא דע"ז גבילהיות אתך בדומין לך מעתה כיון דכתב אתך בדומין לך אס כן הרי השוה הבנים לאב מעתה ליכא למימר אתה במיתה ואין בניך במיתה שהרי כי היכי דמיתר מלת אתה מיתר מלת אתך שחומר על הבנים ודבור :

ומה שצראה בעיני נכון מה שחילצתי דקאמעט לן כוליה קרא אתה ובניך אתך דלכך תשתו הוא סני במקום אל תשתו ופשיטא דעליו ועל בניו קאי דהא כתיב בנאכס ואין ור נכנס וכי תימא לישתוק וליכתוב לא אמרינן הא ליכתוב כיון דעס

היינו מעשה שהיה במישאל ואלאסן שנדחו לפסח שכימח טומא' מת שנתעסקו בנדר ואזיהוא ש"מ דשדרן קיימת הוה וא"כ מכח המעשה בלאו קרא ידעין דשדרן קיימת ואס כן אי לא אתי אלא למעט שלרן למה לי קרא :

אמנם דברירש"י ו"ל בפירוש התורה לריבין עיון דכמעט קשו דבריו אהרדי דבתחלה כתב אותם ולא בנדרים דמשמע מדיוקא הא כל מידי דלאו בנדרים נשקף ואפילו נופס דהא בנמרא פריך למ"ד כשרף גופם מאי אותם ומשני אותם ולא בנדרים ובסוף דבריו כתב ונשמחו כשרף דמשמע מדיוקא הא גוף קיים כאידך מ"ד ולולי דברי הנאון מהר"ם ו"ל שכתב בנדרים אלא נשמחו בלבד היינו אומרים שיש ט"ס דברירש"י ו"ל ו"ל גופן קיים אבל הוא סובר נשמחו בלבד וצ"ע טובא דא"כ אמאי כתב אותם ולא בנדרים והל"ל אותם ולא גופן וכ"ס בנדרים תדע לך דהא הת"כ נמ' קאמר והא כתיב ותאכל אותם ופרש"י ו"ל דמשמע מיעוט אותם ולא דבר אחר ואם הכל נשרף מאי ממעט עכ"ל הא קאן דמאן דסבר נשמחו בלבד מוקי מיעוט אותם ולא גופם :

ולא תמותו הא אס תעשו כן תמותו כתב הנאון מהר"ם ו"ל אבל יש לתמוה מאחר שאמר האבלי אסורי בחספודת ועוד הא דאמרינן פרק אלו מנלחין ולא תמותו הא אחר שלא פרע במיתה ואם כדברי רש"י ו"ל וכו' וצ"ע דאם סובר הא ו"ל להסכי' דברירש"י עס הנמרא פה כפי' התורה אדקשה לו ממועד קטן מדיוקא תיקשי ליה לדבריו בפשיטות מהא דגרסינן סוף הנשרפין אלו הן שבמיתה פרועי ראש וקאמר מנ"ל דכתיב ופרע לא ישלחו ויין לא ישחו ואתקש פרועי ראש לשחויי ויין מה שחויי ויין במיתה ולפרש"י ו"ל שפירש כאן ולא תמותו הא אס תפרעו תמותו הא כתו' מיתה בפרעו ראש ואמאי דבר למילף מהקשא דיוקאל וכו' קשיא חוקה לפי מה שגבין הנאון ו"ל דבריו אלא ודאי דריכס אנו לומר כימ"ס רש"י ו"ל פה כפי' התורה הא אס תפרעו תמותו לא חס להלך ע"פ מדרש הנמרא רק למה שקרוב לפשט המקרא כמנהגו בכל מקום וכ"ס הנאון בעצמו על רש"י ו"ל בכמה דוכתי ובפרשת דרשית אבל לעול' שדעת הנמרא דולא תמותו הוא אוהרה לאבלי אחרים שהם במיתה אס פרעו כמ"ס במ"ק ואס כן אין ראיה לכהנים פרועי ראש במיתה ולהכי דאם בנמרא פ' הנשרפין למילף מהקשא דיוקאל :

ובזה יתייבש מ"ס רש"י במ"ק מדאצטריך קרא למשרי בבני אהרן דלא תיקשי עליה מ"ס הנאון מהר"ם דהא לא אצטריך למשרי אלא אדרבה לאסור ולחייב מיתה בבני אהרן דהא ליכתוב דנהי דפרועי ראש במית' מיהו ולא תמותו לא אתא להכי לא לדיוק' הא אבל אחר שלא פרע במיתה וזה מכריע מדאצטריך כפ' הנשרפים למילף מיתה בפרועי ראש מקרא דיוקאל ומיזב מיתה בבני אהרן לא למדנו ומתורת מרע"ה דולא תמותו לא אתי להכי אלא מרע"ה לימד הלכה על פה דפרועי ראש במיתה עד דאתא יחוקאל ואסמכה אקרא וכן מנאסתי בבירור סוף פ' כהן גדול הכא נמי פרועי ראש נמרא גמירי לה ואתא יחוקאל ואסמכה אקרא דרי שביור דפירוש ולא תמותו לא אתא לחייב פרועי ראש רק לאסור אבליים דעלמא ורש"י כאן בפירוש התורה לא חפס דרך הנמרא רק מה שקרוב לפשט כמנהגו :

ולהורות לימד שהשכור אסור בהוראה : הנאון מהר"ם ו"ל דתקצוזה דמאי קמ"ל : **ויראה** לע"ד דטובא קמ"ל עס מאי דליכא למידק סו במ"ס עוד בד"ה כהנים בעבודתן במיתה ואין חכמים בהוראתן במיתה ומה נפשך כהנים בהוראתן במיתה ומאי דכתיב ולא תמותו אף או להורות קאי או דלמא כהנים נמי בהוראתן פטירי או פטירי קשיא סיפא דנקט ואין חכמי' בהוראתן ולא נקט ואין על ההורא' במיתה שיש במשמע הכל כהנים וחכמים ישראל ואי כהני מחייבי מיתה אף על הוראת' קשיא רישא דקתני כהנים בעבודתן במיתה וליתני כהנים במיתה בתם והכל בכלל אף על הוראתן דאחמור בזה הכתוב בחכמי הכהנים המורים שכן ריבה להם מלות הרבה : ומאסתי מנחם בתורת כהנים וו"ל אתה ובניך במיתה ואין ישראל במיתה על

תאכלו מכל הבשר כיון לדין שכתב הטור סימן ר"ו הנולד מהכל מותר בהנאה ובאכיל' אם הוא מן הטור' וכ' ה' ו' ל' כ' הרמב"ם ו' וכן משמע בפרק ב' דבכורים דכיון שכלו אסור משמע הא בשרו מותר ו' ש' זאת היתה אשר תאכלו ואעפ"י שכל מכל הבשר והוא כלאים מ' כיון שהיה בהם סימני טהרה שנבחר תאכלו :

אשר על הארץ כיוון להפוך עובדא שזכר בסנהדרין רש"ן תלפתא חזא הכך אריותא דהמלו לפי' אמרו הכפירי' שאנים לערך נחיתו תרי אשמתא אבעיא להו ירדה דמות חמור מן השמים מהו א"ל ירוד נאלה אין דבר טמא יורד מן השמי' ו' ש' זה שאני כותב לך סימנים וזאת היתה תאכלו וזאת לא תאכלו שאם לא יהיה אלו הסימנים טהרה לא תאכלו היינו בחיה ובהמה אשר על הארץ ואמנם חיה ובהמה היורד מן השמים הכל תאכלו ואין צריך סימנים כי אין דבר טמא יורד מן השמים : **כל** מפרסת ונו' מעלת גרה ונו' מ' ש' מעלת בלא ו' ו' כיוון עס הדין שכתב הטור סי' ע"ט כל מפרסת פרסה בידוע שזעלת גרה חזק מן החמור וז' מעלת בלא ו' ו' שהוא נמשך למה שקדם וה' ק' כל מפרסת פרסה בידוע שהוא בסך מעלת גרה וא"כ נפקא מינה שמי שמלא בהמה שפי' חסודה יבדוק בפסכות' ומ' ש' בהמה כדר כתב רש"י ו' בזה : ומ' ש' אותה תאכלו חזק ממ' ש' רש"י ו' יראה לעניות דעתי עס הקודם והוא מ' ש' ב' ד' סי' י"ב בן ט' שנתא בעמי שחוטט וגרל ובא על הבהמה והוליד אותה הוולד אין לו תקנה בשחיטה והוא אותה תאכלו את השליל הנמצא בהמה וחמור במלת בנהמ' שכתב שפירושו כמ' ש' רש"י ו' ל' ריינו השליל והוא אותה את השליל הנמצא בהמה ולא את בן השליל : ואפשר עוד אותה תאכלו כי כלפי שהתיר עובר הנמצא במלת בנהמה לזה אמר אותה תאכלו לרמזו הדין שכתב הטור סי' י"ב הזוחט הבהמה ומלא בה דמות יונה אסור באכילה שהרי אין לו פרסה כלל והוא אותה דוקא השליל הדומה לאותה כזורת בהמה ולא כזורת יונה :

אך את זה לא תאכלו כיון למ' ש' הטור סי' ע"ט שמא שילדה כמינ' טהורה אסור ואעפ"י שיהיה כל סימני טהרה ו' ש' אך תמא' דב' שלא תאכלו אף שיהיה שני סימני טהרה והם ממעלי הגר' וממפרסיו הפרסה והוא את הגמל פי' כשולד זה שיש לו שני סימני טהרה הנזכרים הוא בן הגמל והוא שאמר את הגמל לרבות היותו מן הגמל כגמל : ואפשר שאמר את הגמל כגמל הדין שכתב הטור טהורה שילד כמין טמא מותרת ודוקא שילדתו בפניו אבל הכיחא מעוברת ומלא מין טמא כרוך אחריה אסור שמא לא ילדו וכתב רש"י ו' ל' ואיכא למימר דכלל בוונא חייסין ואעפ"י שאינו מצוי שיבא וולד מעבר אחר ויכרך אחר זה ג' אינו מצוי שבהמה טהורה תלד כדמות טמא וספק בשל תורה להחמיר : וכן אני אור' בטעמה שילדה טהורה כיון שולד כרוך אחריה אף שלא ראוינה שילדה ואינו מצוי שבהמה טמאה תלד כדמות טהורה מ' מ' אינו מצוי שיבא וולד מעבר אחר ויכרך אחר זה וכיון דאיכא תריספיקי אוליגין הכא לחומרא והכא לחומרא : והוא את הגמל כמשמעו כי הבהמה הזאת שזכר' פרסה ומעל' גרה הולכת את הגמל דהיינו כרוך עס הגמל אף שלא ראוינה בעת לידתה טמא הוא הכלל העולה דבהמה וילדה כמין טמא נקטינ' לחומרא דד' דאינו מצוי דטהור' תלד טמא ו' בטעמא וילד' כמין טהור' נקטינ' לחומרא דד' דאינו מצוי דטמא וולד מעבר אחר דכלל ספיק' דאורית נקטינ' דד' לחומרא ודוק :

מאמר הקודם בת"כ הובא בילקוט ו' ל' כי יראה ראה ישראל להביא ויתר מאהרן אלא אמר להם אתם יש בידכם בתחלה ויש בידכם בסוף יש בידכם בתחלה וישחטו שעיר עזים ויש בידכם בסוף עזן להם עגל מכסה ושור ואיל לשלמים לפי שגדמית עבירה לשני מיני' ש' נאמר עגל מכסה ולהלן אומר וימירו את כבודם בתבנית שור אכיל עגב יבא שור ויכפר על מעשה שור יבא עגל ויכפר על מעשה עגל תדעו שנתרצה המקום לכפר עונותיכם עבירה שאתם מתייראים ממנה כבר נזכר לפני המקום ש' ל' וזכור לפני' ה' ש' דהאמר מ' לא חטא נמי בוישחטו שעיר עזי' וצריך כפרה על אותה עבירה נמי : תו' ש' צ' במאי דקתני נדמית עבירה לשני מינים מה נפסק היה צורת עגל או צורת שור : תו' ק' במאי דקתני תדעו שנתרצה המקום לכפר שהרי כבר נזכרה ומאן לימא לן דמאס דהכחן וזה אותה כבר נזכרה לפני' ה' ו' ונראה : תו' ק' דכיון דהעבירה נדמית לשני מיני' צורת עגל ושור ואולי נאמר דעגלושתי צורות בשני פנים מ' מ' למה חולקן הכתוב העגל לחטאת והשור לשלמים והיה לו להביא עגל ושור לחטאת כיון דשתייהם

דעס אות אחת מריות ג' תיבות וגדולה מואת הקשו התוספ' פרים סובית תימא לישחוק מבכרם רעד ולכתוב בשל רעד בשביל ריוח אות אחת : גם אין להקשות דאחיה ובניך אתך אצטרך לרשעת ת"כ ו' ל' יכול חללין ת"ל אתך זה א"ל אסור הרב ו' ל' דא"כ איך עלה בדעתו דמלת אתה דרשו והא אתה נמי לא מייתר דסיפא דהאי דת"כ קתני יכול חללין ת"ל אתך הוציא חללין ולא בעלי מומים ת"ל אתה ובניך מה אתה בשר וכו' אלא ש' ל' דסבר הגאון ו' ל' דק' תבא דריש אתה ובניך במית' הוא תבא אחר וכיון דהוא אחר דריש כוליה אתה ובניך אתך יתירא להך דרשא דאתה ובניך במיתה : **בין** הס על הורע בין ורע נוסף לחוכן : כתב הגאון מהר"ם ו' ל' ויש בזה נסחאות משונות נסחת רבינו הלל כתב וכו' עד ת"ל ונפל מנבלתם עליו ורבינו אברהם וטרא טעון עליו וכו' : אפשר לע"ד להסיר מעליו תלונת רבינו אברהם דרייק מרכיב עליו יתירא דסני לכתוב ונפל מנבלתם טמא ופשיט' דעל הורע קאי דאי על המים היכי מסיים טמא הוא טמאים הס מיעבי ליה אלא ודאי מרכיב עליו יתירא ש"מ דכלל ענין שיפול טמא : כתב עוד ורבינו מיוחס כתב וכו' וא"כ ש' שנכסח שלו היה כתוב ת"ל אשר יבא עליו מים ואינו מתייש' וכו' : ואפשר ליישב דכוונתו לומר דאי יותן מים על זרע הוא קפידא דוקא כה"ג הא זרע על מים לא א"כ דתרי מ' ל' הרי כתב אשר יבא עליו דהיינו נמי שכל המים באוכל אלא ודאי הוה אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות בין נפל זרע על מים בין איכבא :

לא יאכלו לחייב המאכיל לקטנים כתב הגאון מהר"ם ו' ל' בסוף לשונו ושאר' י"ל דגבי חמץ לא מצינ' לפרש קרא דלא יאכל חמץ לחייב המאכיל חמץ לקטנים דתיפוק לי' בזה מצינו אדם ושרצים וטומאה : וצ"ע דסוף סוף לימא דלא יאכל אתי למימר לחייב המאכיל לקטנים דאי במ' ל' לא אתי דמה נפסק לפרש מרס ושרץ וטומאה והחייב המאכיל לקטנים היכי דמי אי לאיסור לאו בלדא ואזהרה בעלמא ולא מלקות אימא דגבי חמץ אצטרך למכתב לא יאכל חמץ להחמיר בחמץ ולחייב מאכיל לקטנים מלקות וכו' דגם בדם ושרצים וטומאה המאכיל לקטנים דחייב הוא מלקות א"כ אימא דלהכי אצטרך לא יאכל גבי חמץ להחמיר מאכיל לקטנים מלקות דאי בזה מצינו ליכא למילף מלקות דהא קיימא לן אין מוהירין מן הדין לענין חיוב מלקות כמ' ש' הגאון עצמו זה לעיל בד' מהדרס לא תאכלו אין לי אלא ש' בהמה טמאה וכולי גם גילוי מילתא לא שייך למימר הכא שחמץ דלא שייך הכא כיון שכתב הוא עגל לעיל :

ראשיכם אל תפרעו ונו' ולא תזנחו ועל כל הערה יקאוף ואחיכם וכו' קשה דהוה ליה למימר איכבא ואחיכם וכו' ועל כל הערה ובתורת כהנים דרשו שהוא מסורס והכי קאמר ואחיכם יבכו השרפה ואם לא יבכו ועל כל הערה יקאוף ויר' ליישב בסדרו כפי מה שאמר בפ' דמ' ק' אבל שלא פרע חייב מיתה מדקא' ל' רחמינא לבני אהרן ראשיכם אל תפרעו מכלל דכ"ע אהירי זהו ראשיכם אל תפרעו ואל תפחדו מן תמותו אבל על כל הערה אם יירע להם אבל ככס' וולא פדעו ראשיהם יקאוף והוא ממש מה שהוציא בגמרא מן הדיוק הא אבל שלא פרע במיתה :

ואחיכם וכו' ק' קדוה לא שייך באזהר' בני אהרן רק לישראל היה לו לו' אמנם אמר לבני אהרן אל תפחדו ממה שאני מצוה לכם שלא תהגו אבלות ותאמרו בלבבכם אולי נהיה נענשים בעונם המתעב' בהפסד ת"ח שררי ואחיכם כל בית ישראל יבכו בצינליכם אמר ואחיכם כל בית ישראל מלת ואחיכם יתירא לרמז חסם שמת הכל קרוביו והכל בית ישראל הם אחיכם לענין שיבכו אמר השרפה אשר שרף ה' ירמנו אליבא דמ' ד' אקבופן כשרף יבכו על השחי שריפות הנוף והנפש ולרעת אידך מ' ד' ריש בת"כ השרפה ג' ש' : **ונבאר** פסוקי דברו אל כל עדת בני ישראל לאמר וזאת היתה אשר תאכלו מכל הבשר אשר על הארץ כל מפרסת פרסה ושזענת שסע פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו : אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפרסיו הפרסה את הגמל כי מעלה גרה הוא ופרסה אינכסו מפרסו טמא ה' ל' כ' ק' פתח בחיה ומסיים בבהמה : ועוד מאי אשר על הארץ פשיט' דלא בשמים היא ותו מעלת גרה בוי' מ' מיעבי ליה שהרי ב' סימנים הם ותו מאי בבהמ' ותו מאי אות' תאכלו ותו מאי אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפרסיו הפרס' דכול' מייתר ולא הוה לי' למימא לאך את זה לא תאכלו את הגמל ונו' ויראה ואת החיה אשר

הוא ידעין אלא אשה מורע' תחלה ודאי יולדת וזכר אבל איש מוריע
תחלה מנ' ל' דודאי נקבה דלמא הכי דייקין אשה מורעת תחלה
ודאי יולדת וזכר הא איש מוריע תחלה אפשר וזכר ואפשר נקבה
אבל מהא דתלי הכתוב הנקבות בזכרים שמעינן בודאי: **ובן י"ל**
עוד אי לא הוה אלא קרא דאשה כי תוריע ה"ל דה"ל קרא דאשה כי
תוריע תחלה ודאי תלד וזכר הא כשהאשה לא תוריע תחלה נקבה
אף כשהוריעו שניהם בבת אחת להכי מוכח מאת דין' בתו דמהתם
מוכחין דקרא איש מוריע תחלה יולדת נקבה הא הוריעו שניהם
בבת אחת אפשר שיהי' וזכר ואפשר שיהי' נקבה ויוזן זה עם מ' ש"מ
דברכות דאחר ילדה בת היינו אחר תפילתה של לאה ופריך ומי
מהנו רחמי ומשני בתוך מ' הוה ושהוריעו שניהם בבת אחת הא
קמן דכשהוריעו שניהם בבת אחת הדבר בספק וכך אפשר להיות
וזכר כמו נקבה דאי ודאי הוא נקב' בהוריעו בבת אחת למה הוצרכה
לאה לתפלה דאין לומר לאה לא ידעה אם הוריעה שניהם בבת א'
ולכך התפללה דסוף סוף קשה דאם הוצרכה בבת אחת ודאי נקב'
למה הוצרכה לתפלה מה נספק אם היא הוריעה תחלה ודאי לא
מהנו רחמי דודאי הוי וזכר דכפריך ברישא החס ומי מהני רחמי כו'
ואם הוא הוריע תחלה ודאי הויה נקבה ולא היתה צריכה לתפלה
ואם הוריעו שניהם בבת אחת למה הוצרכה לאה לתפלה הא אמרת
ודאי נקבה אלא ודאי דאף בהוריעו שניהם בבת אחת יש ספק
מדמיון דהתפללה לאה סוף דבר דמקרא דאשה כי תוריע שמעינן
חלוקה דאשה מורעת תחלה יולדת וזכר ומקרא דזאת דינה בתו
שמעינן חלוקה איש מוריע תחלה ודאי הויה נקבה ואחר העיון
ראיתי שגור נזקים דברי רש"י ו"ל' המפלת דף ל"א ו"ל' נקבות
בזכרים ואת דינה בתו משום הך דרשא דאיש מוריע תחלה יולדת
נקבה עכ"ל. וצ"ע לפום ריהטא מי דחקו לכחוש משום הך חלוקה
בלחוד ולימא משום חרתי החלוקות דאיש מוריע תחלה ואשה
מורעת תחלה ובשלמא אי רבי יצחק הוה פתח בחלוקה איש מוריע
הוה אחיבה דרש"י ו"ל' רישא דמיתריה נקט אבל רבי יצחק אדרבה
פתח בחלוקה אשה מורעת. ויראה דק"ל לרש"י ו"ל' דהכי קאמר
ולא פירשו דדבר עד שזא רבי דזק והא בלא רבי דזק מפורש
הדבר בקרא דאשה כי תוריע לזה תיזך דמאי דפירש רבי דזק הוה
חלוקה איש מוריע תחלה ודאי הויה נקבה דמקרא דאש' כי תוריע
איכא למימר דהריון הויה הא איש כי יוריע תחלה אינו ודאי
וזכר אלא ספק דפעמי' וזכר ופעמים נקבה אבל חלוקה אשה מורע'
תחלה יולדת וזכר אין למפשט מהא דרבי דזק דאיכא למדי' כמ' ש'
הגאון מהר"ם ו"ל' דלכך כתב בני לאה כי יערי דלא תימא לו בלבד
בני יעקב דזק: **עוד** י"ל דאי לאו קרא דאשה כי תוריע
יולדה וזכר דוי' וילדה מורה על הודאי מדלא כתב אש' כמ' הגאון
ו"ל' מקרא דזאת דינה בתו הוה מפקינן דקרא מיירי בדרך טבע
דהנקבה מצד הוכר בהורעה תחלה אבל ע"י תפלה יוכל להפך
הנקבה לזכר מה מצינו דינה שעל ידי תפלת לאה הפך הוכר
לנקבה להכי אצטרך ייתורא דאשה כי תוריע וילדה וזכר לומר
אין לך בטחון לאשה שתלד וזכר בודאי ולא נקבה אלא כי תוריע
תחלה הא אם האיש יוריע תחלה יולדת נקבה ואף שיתפלל לא
מהנו רחמי ואף בתוך מ':

ובזה יתיישב לך שם דברי הגמרא שם פ' הוראה כי פריך ומי
מהנו רחמי והאמר רבי יצחק אשה מורעת ומאי פירכ'
מי אמר לך דלא מהנו רחמי ר"ל לא מיירי אלא כפי הטבע אבל
בתפילה מורה דמתהפך: **ותו** קשה אדמוחי' והאמר רבי
יצחק שהוא אמורא ליפדון מבריתא דפ' המפלת דת"ר בראשונה
היו אומרים איש מוריע תחלה וכו':

אי נמי י"ל דכיון דמסקינן בפרק הוראה דעיוור דדינה
היתה ע"י שהוריעו שניהם בבת אחת אש' כי יוריע תחלה
קרא דאשה כי תוריע דממעטין מיניה הא איש כי יוריע תחלה
יולדת נקבה מקרא דזאת דינה בתו לא הוה שמעינן דאיש מוריע
תחלה יולדת וזכר אלא ה"ל דנין הוכר קדם בין הנקבה קדמה
יולדת וזכר דכי היכי דאיכא סברא בעלמא עילאה גבר הכא כמי
איכא סברא תתא וזה הענין שהטעם הוא מפני כך כתב רבינו
בחי' ו"ל' דהטעם הוא דורע האדם בא אחר זרע הנקבה
וגובר עליה ועילאה גבר וזה לשונו ואם כן אי לאו קרא
דאשה כי תוריע מקרא דזאת דינה בתו לפי שהוריעה יחד עמה ולא
הקדי' או אחרי ורעו ולרע' דהוה מספק' לן אי עילא' גבר אי תתא'
גבר

דשתיהם על עבירה אחת. ויראה לע"ר עס' מ' ש"ר ענגי בר שזון
כתובת על מה מנסת על שפיכות דמים ככנר ויטבול את
הכתובת בדם אם כן שפיר קאמר דנאהרן אין בו חטא
השעיר שחט על יוסף שהרי כנר נתכפר לו בכתובת
שלוש ואין לדקדק דהכתובת מנסת על שפיכות דמים של
כל ישראל שכן הוא האמת שמנסת על גון שפיכות דמים שגוים
ישראל בכל שנה חוץ מעון שעיר עושים של יוסף שאותו נתכפר להם
לישראל באותו שעיר שהביאו בשמיני למילואים ומשם ואילך
בשפיכות דמים שיעשו נתכפר בכתובת שלוש אהרן ואהרן בופיה
נתכפר לו עון השעיר של יוסף בלבדי' הכתובת בשמיני למילואים
אבל עדין לא היה מספיק וכות הכתובת לכפר אותו עון דמכירת
יוסף לכל ישראל רק בשעיר אבל למילואים ואילך שנגעה אהרן
ובאי ע' הכתובת מצי' מכפר מכאן ואילך ע' הכתובת לכל שפיכו'
דמים שגוים בני ישראל דוגמת מ' סוף פ"ק דשנועות תנא דבי
רבי יסמעאל מוטב יבוא ויכפר על החייב ואל יבא חייב וכו'.
ומ' ש' עוד שדמית עבירה לשני מינים פי' כהי דעשו וישראל צורת
עגל שהוא צורת הקטן בן שנה מיהו מחשבתם היה כמ' הרמב"ם
להמשיך עליו כח שור שלמעלה שהוא מין הבקר וא' כחטאו במעשה
ובמחשבה לכן מביאים שעיר ועגל לחטאת על שני דברים רעים
שעשו בפועל ענין כתובת יוסף שהיה בפועל והעגל על ענין צורת
עגל שעמד לו בפועל אבל על מה שנתכוונו להמשיך כח צורת שור
שלמעלה מביאים השור בפני עצמו לשלמים. ומ' ש' עוד דעשו
שנתרצה וכו' פירוש ואם יאמרו ישראל אדרבה אנו יראים להביא
שור ועגל לפי שאנו מקשים קושי' הגאון מהר"ם איך אפשר
דקטינור יעשה כניגור והוא ו' ל' תירץ כפי דרך הגמרא פ' ראובן
ב"ד ו' ל' מבטלים בעיניו אבל זה הוא בחוץ אבל הבריתא פה מתיר
תירוצ' אחר דע"ל לא אמרי' אין קטינור נעשה כניגור אלא כשאין
אנו מבטלין הקטינור דומיא דמאי דקאמר רב חסדא שאין כ"ג נכח'
בבבלי והב' לעבודה שאין קטינור נעשה כניגור אבל שעיר הנעשה
ושור שאנו שוחטים אותו הרי אנו מבטלים כח הקטינור ו"ש עביר'
שאתם מתייראים ממנה כבר נזכרה לפני המקום כלומר מה
שאתם מתייראים שלא יהיה לכם לקטינור אל תיראו שכבר נזכרה
ואינה קיימת כדי שיקטרב ויילה להם משה דוח שאמרו אין קטינור'
נעשה כניגור אינו אלא כשאין אנו מבטלים כח הקטינור דומיא
דעבודה בבבלי והב' ואפשר עוד עבירה שאתם מתייראים
פירוש עבירה שלכם נדמית לשני מינים מהמין האחד שהיא צורת
עגל של מטה אינכם מתייראים שהוא ב"ח בלתי מדבר אין לו פה
להשיב אבל אתם מתייראים ממנה שכייוונתם להמשיך עליכם צורת
שור שלמעלה שהוא חי משכיל והוא מול שור והו' שאתם מתייראים
מזה המין שלא יקטרב אפילו זה כבר נזכר לפני המקום:

פרשת תזריע למילה

תזריע תורת כהנים וזיוס מלמד שכל היום כשר למילה
אבל וריון מקדימין למצות שכן מצינו באברהם
ויסכם אברהם בבוקר בשמיני ימול ואפי' בשבת
הא מה אני מקיים מחלליה מות יומת חוץ מן המילה או אף במילה
הא מה אני מקיים וזיוס הח' אפי' בשבת עכ"ל: **באלו** הפסוקי'
עם מאמר הגמרא פ' המפלת מפני מה אמרה תורה יולדת מביא
קרבן וכו' כתבתי עניות דעתי כאה לדרוש למילה בספר רצוף
אהבה: **אשה** כי תוריע כתב רש"י ו"ל' אפילו ילדתו מחוי'
בעין זרע הקסם הגאון מהר"ם דהא אצטרך לדרשת אשה מורע'
תחלה יולדת וזכר ותיזך ע"ש: **עוד** הקשה דתרי קראי למ"ל
דרשא דאשה מורעת תחלה הא נפקא לן מרתניא תלה הכתוב
הנקבות בזכרים והוכרים בנקבות שנאמר אלה בני לאה ואת דינה
בתו והוא ו"ל' תירץ לפי דרכו עיין שם:

וביעניותנו אף אנו נאמר דאי לא הוה אלא חד קרא לא נפק'
כולה דרשא דאי לא כתב אלא אשה כי תוריע לא

פרשת תזריע

גבר אבל מקרא דאש כי תזריע שמעין עלילה גבר :

בעיניו במראהו ובשיעורו הראשון כתב הנאון מהרא"ם אבל לא ידעתי היכן מלא מלת עיניו מורה על המראה או על השיעור והלא שם המראה יחיד ואין כאן קושיא ללעולם מורה רש"י ל' ללא נאמ' אלא בלשון יחיד ושאי הכא דסובר דמרב' שני דברים מדכתב בעיניו ולא בעיניו מא' דמרב' שני דברי' מראהו ושיעורו והוי כאלו כתב שני פעמים בעיניו כלפי כל אחד וכן התורה כהנים דקרק לשון בעיניו דברים ו'ל אין לי אלא בעיני רבו בעיני תלמידו מנין ת'ל בעיניו פי' מדה'ל'ל בעיניו לשון יחיד וכן רש"י ו'ל דייק מזה: **וביום** הראות בו מה ת'ל יום שאתה רוא' וכו' רש"י ו'ל לא ביאר מ'ש מת'ל אס חוזר לכולה תיבה דוביום או אס חוזר לו' ו'ל דוביום ועיין פ'ק דמ"ק דהויא פלוגתא דאביי ורבא ובסוף הסוגיא יש דבור התוספות עמוק דאיתי לבאר:

דבור המתחיל ואביי אי מהתם ה"א טומאה דלאו גופיה וכו' כנ"ל תחת דבור וכו' עד מה שכתב מילתא דאיתי' בק"ו טריח וכתב לה קרא דהיינו דבר מאזה' כאן הבן שאל דקור' כתבו דתרי קראי אצטריכו דה"א ה"מ טומאה דלאו גופיה וכו' והרב אשכנזי בספר חדושי הלכות כתב ולא ידענא מאי קאמרי וכו' :

זעתה שזענה ואתה דע'לך דכוונתם דליליב' דאביי איכא ארבע קראי חד דוביום י' יום שאתה רואה מן הוי' ו'ל וחד דוביום גופיה דלרש"י ביום ולא בלילה ואיך כנגע כראה לי ולא לאורי גם כן למעט לילה וחד ופנו את הבית לדבר הרש' הקשו התוספות שפיר דלמאי צריך ייתור הוי' לומר י' יום שאתה רואה זו לדבר מאזה תיתי מק' ודפנו את הבית דלדבר הרשות מחזינן וזי תימא דה"א אשני הס' דטומאה דלאו גופיה איכא למימר דמכתב דכתיבי תרי ייתורי למעוטי לילה חד לו ולא לאורי וחד לביום ולא בלילה שמעין דלא מחלק דחמא בין טומאה דגופיה ללאו דגופיה דלכך כתב תרי קראי כדקאמר בגמרא ואביי אי מהתם ה"א טומאה דלאו דגופיה קמ"ל ודביום להשנות מידי דגופיה ללאו גופיה ואס'כן גם לענין מחזינן כי פרבת מה להתם דלאו טומאה דגופיה תאמר הכא דהויא טומאה דגופיה נאמר לילה תוכיח שהזהר בה טומאה דגופיה ללאו דגופי' אף אני אביא לענין המתב' שיהיו שנים והדרא קושיא לדוכתה לישתוק קרא מן הוי' דאיתי למי' דמחזינן לדבר מאזה ותיטי בק"ו דרשות ובי פרבת מה להתם דלאו גופיה נא' לילה תוכיח וכו' ולכך הונוכו לו' מילת בק"ו וחריק' ונכון : **טמא** טמא יקרא משמיע לדבים שה' טמא' וכתב הנאון מהרא"ם ו'ל ואע"ב דמיתורא דטמא שני פעמים דרשו לרבות שאר המנוגעים טמא י'ל דמטמא יקרא לחודיה דרשו שהטמא יקרא לרבים וכו' ומטמא טמא כפי' דרשו תרתי וכו' ק"ק דבגמרא קאמר איפכא א"כ ליכתוב קרא וטמא מאי וטמא טמא משמע דמטמא לחודיה לא נפקא שיפדוס הימנו אלא דרשת צריך להודיע צערו דהא קאי א"כ ליכתוב טמא דקאמר : וטמא מפרש הסוגיא דהיפוך כמו שיש כתב סוגית מתפרשות כך בברק בן סורר והאי בננו זה מביעי ליה זה ולא סומין א"כ ליכתוב בננו הוא ופרש"י ו'ל דקושיא והאי מביעי ליה הוא בהפך להקשו' למאי דאיתי מהתם ולא איתי דקיימין ביה הכא נמי סובר הנאון דכי פריך במ"ק האי מביעי ליה להודיע צערו אין הקושיא למ"ד כיון קצרות מטמא יקרא אדרבה הקושיא היא לבדיתא דכיון דפשיטא דקרא משמיע להודיע שהוא טמא ויפרשו ממנו להודיע צערו היכי נפקא לה לבדיתא ומשני א"כ דלציון קצרות איתי דהיינו לומר משמיע שהוא טמא שיפרשו ממנו לכתוב חד טמא בלחור :

ומצאתי גירסת הילקוט בזה דפוס קוטנדיני ישנה שדרי כך שם במועד קטן ו'ל א"כ פתחו קרא טמא טמא האי וטמא טמא עכ"ל הרי שדרשנו ו'ל וטמא דל'ל טמא טמא בלא נ"ו ודרך הברייתות דלרשו ו'ל בכולה מורס כהנים וכו' ותישב קושיא הנאון ו'ל מדכתב טמא טמא שני פעמים הרי יש לדרוש שני דרשות : דרשות להודיע צערו לרבים ודרשת הת"כ לרבות שאר המנוגעים והכו שתיק' א"כ ליכתוב טמא טמא כי שמתא דמ' מלכד דרשת הברייתא דצריך להודיע צערו לרבים יש לו במונח על פה דרשת הת"כ ולכך אמר א"כ לכתוב טמא טמא שני פעמים בלא ו'ל מאי וטמא בוי' להביא דרשא אחרת :

ואתנה אח פני לעיני דברי הת"כ בזה ו'ל וטמא טמא אומ' פירשו אין לי לא זה בלבד מנין לרבו' שאר המנוגעים ת'ל וטמא טמא יקרא אי מה זה מיוחד שדראשו בננו אף אני אביא את הכתובין שדראשו בננו מנין לרבות שאר הטמאים ת'ל טמא טמא יקרא ארבה אני טמאים חמורים ולא ארבה טמאים קלים ת'ל וטמא טמא יקרא : וקשה דכפי דברי הנאון ו'ל שרצה להסכים הת"כ עם דרשת צריך להודיע צערו לרבים וגם הת"כ מורה לה אס'כן הסינח בבני תרתי דנפקי מחד טמא דשקולים הם ואיך דרשא מאיך טמא אבל לרבות שאר הטמאים שאין דראשם בננו מהיכא מסיק הת"כ הא לאו שקולי' זה מיוחד שדראשו בננו וכן דרשת טמאי קלים מנ'ל ואפס'ל לה'ץ בעדודי'ל דרש קמיית' לרבות שאר המנוגעים מטרי טמא ודרשת שאר הטמאים משנוי הכתוב דכיון דיש לו שם צרוע או מנוגע לא הל'ל וטמא טמא יקרא אלא וננוע ננוע יקרא להכי אפ'י' בלשון טמא לרבות שאר הטמאי' ודרשא שלישיית לרבות טמאים חמורים נפקא ליה מדכתב תרי וימי לשון טמא דהו' שני בשניו חד ולת'ו' וננוע טמא יקר ודוק :

מאמר הקודם בת"כ וק"ק דמאי תיתי דלא יהיה כל היום כשר למילה אדאצטריך דוביום לרבו' ותו במ"ש בסוף תלמוד לומר דוביום ואפילו בשבת והא אפיקתיה דרישא דוביום ללמד שהיא כל היום כשר למילה : **ויראה** ליעס מה שהקשו סוף ד' מיתות ו'ל והא מיל' שדאמר לבני נח ובשני' בסיו' ובי' השמיני ימול לישראל באמרה ולא לבני נח ומשני ההוא למשני שבת הוא דאיתי עכ"ל כנ"ל דלאו דמל' דוביום מיי' דסני לליכתוב ובשמיני לא אף וכו' קרא מיי' שהרי כבר נאמר לבני נח ואס' לא היה נשנית בסיו' לישראל נאמר **הגם** שז"ע שם דהיינו משני למשני שבת אחא דא"כ לישתוק ממל' ובי' דמכתב כולי' קרא דנכני' תירצ' למשני שבת יבא הטב פה בת"כ דכי קמני דרישא דוביום מלמד לאו מלת דוביום קא דריש השת' לא חופס ראש הפסוק וכוונתו בעיני וכו' וקושיא היא דלמאי אצטריך כולי' האי קרא דהא נאמרה לבני נח והיא קושיא הנמרא שהבאנו ומשני דמלמד שכל היום כשר למילה דאי לאו אלא קרא דאברהם כיון דידעינן דאברהם מל מאפרא הוה טעין למימר שך הוא הדין לדורות להיות מאפר' ולא הוה אמרינן כל היום כשר ואברהם מאוס ודיוות הוא להכי כתי' הך קרא דוביום למימר דכל היום כשר וגלילן דאברהם דמלמאפרא לאו מדיוכל לעיכובא אלא מטעם וריון מקדימין' ואס'ל' הקשה דאי להכי כתי' לכתוב ובשמיני מאי דוביום ש"מ תיבה זאת אפי' בשבת :

פרשת מצורע

זאת תהיה תורת המצורע' ילקוט מעשה ברוכלא' שהיה מחורר בעיירות הסמוכות לצפורי והיה מכרין ואומר מאן דבעי למובן סם חיי אודיק עליה ר' ינאי וכו' : **וראה** הכהן והכהן כרפא נגע המצורע מן הצרוע' ק"ק דנגע המצורע מן הצרוע כוליה מיוחד דסני לליכתוב והכהן כרפא : **וע"ד** הכסף יאמר הנגע סבתו יבא מן הצרוע עצמו והרפואה עצמה תבא מן הצרוע כי בענין נפשו רוחו לא לו המצורע ובשביל שכתב לבדו הערל וס' ורפא לו' ולכאורה היינו יכולים לפרש שכהן מצורע יכול לראות נגעים לזה אמר נרפא הנגע מן הצרוע פי' אפילו מכהן אחד שהיה צרוע אמנם המסקנא אינו כן ואמרו בת"כ והביאור ש"פ ד' מנגעים אין מצורע מטעה מצורע : **לכן** יר' לפרש עם דין אחר שהמצורע רואה לעצמו דיני טהרה ונטהר עצמו ו'ל צווי הכהן שאין אדם מטעה לעצמו אבל דין מורה לעצמו והו' נרפא נגע המצורע מן הצרוע עצמו כאת' דין הרפואה לעצמו שיוכל לעצמו להורות דין הטהרה לעצמו ולהורות לכהן שיטהרנו : **ושחט** את הצפור האחת : ויקרא רבה ליה שחט אחד ומניח אחד כשם שא"א לשחוט' לתור כך א"א לנגע לחורר וק"ק דאס' לכוונה זאת שפי עדיק לשחוט שנייה ואפס' דכוונתו להוכיח למצורע שעכשיו שנטהר כשם שא"א לשחוט' לחורר כך א"א לנגע לחורר וא"כ אפשר הגיה דעתו עליו ויחמר א"כ מכאן ואילך

דבר ר"י נאמר מכשיר ומכפר מ"מ מורה דכסא צפור האמור בתורה
טהור ולא עמא דוכי מי אמרינן דלגיו התורה כהנים דבין שלוח
הקן ויטבור דמק עמא חייב לשלח והא דסתם שנינו עוף עמא
פטור משלוח ואין לנו הוכחה לזה הדין אלא מדכתיב צפור כגז"ל
דהכי פירש דתורת כהנים דלכך כתב דחמא טהורו פטור לטמאות
והכא גלי והוא בבין אב ללמד לכל מקום דכתבו צפור שהיא טהור
ולא עמא ואין להקשות דאי לגלויי הא אתא הא כתב חדא וימנא
כל צפור טהורה י"ל דאי מהתם איכא לאוקמי כי היכי דאוקימום
בחוץ ו"ל ת"ס כל צפור טהורה לא למעט שחוט דמזורע :
ובהא דאמרן מתרא קושיא אחריתי דאי קרא דטהור אחי
למעט טמאות קרא למ"ל תיפוק לי ממקשה ישראל
אמנם בהא מתרא דלכך כתב הכא טהורות לגלויי פי' צפור בכל
מקום שהיא טהורה : **והנאון** מהרא"ם ו"ל כתב דמ"ס
חיות ולא טרפות וא"ת והא טרפות אצטריך למחוסר אבר וליכא
למימר דטרפות מכ"ס דמחוסר חצר נפקא ו"ע דהך קושיא אליבא
דמאן קסיתיה אי אליבא דגמרא הא קושיא דבעינן היא קושיא
התוספות סם בחולין ואי אליבא דרש"י ו"ל שהוא דעת ח"כ היאך
תירץ דמכ"ס דמחוסר אבר נפקא והיכן הווכח בביתא מיעוט
מחוסר אבר ולדידיה ה"ל למתני טפי חיות ולא מחוסר אבר ואנן
מדירן ידעינן דמכ"ס טרפות ולא ה"ל למתני ולא טרפות דאיכא
למטעי הא מחוסר אבר שרי . תו קשה דהאי וליכא למימר וכו'
שכתב אמאי לא דמי ליה מכא אחר דפריך הסם בחולין דף ק"מ
הניחא למ"ד טריפה חיה דאצטריכו תרי קראי ואי טרפה נפקא
בד"ו דמחוסר אבר הא לא אצטריכו תרי דתרי טרפה ק"ו ממחוסר
אבר . ואפשר לזה דלמ"ד טרפה חיה ניהא דאצטריכו תרי קראי
דאי לא כתב אלא חיות לא הוה שדינן ליה למעט טרפה אלא למעט
טמאה שאינה חיה בסוף ומכא תרי קראי דרשינן חיות למחוסר אבר
וטהורות למעט טרפות . וקשה לזה דא"כ כיון דמסבירא הוה
דרשינן אי לאו אלא חד קרא למעט טמאה יותר ממחוסר אבר היכי
קאמר הניחא למ"ד טרפה חיה ואפילו לדידיה לא ניהא דסוף סוף
אימא חיות למעט טמאות שאינן חיות לפיך וטהורות למעט טמא'
ואכתי מחוסר אבר מכ"ס ואכתי דר' קושיאך דלובכת דהא מצינו
צפור טמאה . ואף שהתוספות סם בחולין כתבו ו"ל ועוד קשה
דקאמר הניחא למ"ד טרפה חיה אין כונת קושיאם מה שהקשיתי
דאף להארא מ"ד קשה דאמאי הוצרכו תרי קראי אלא כונ' קושיאם
דהנמא מחלפא שטתיה מחולין לפ"ק דע"ו דסתם בחולין קאמר
למ"ד טרפה חיה לא מעטינן טרפה ממלת חיות וא"ל דפ"ק דע"ו
קאמר איפכא : **תו** איכא למיך דאמאי לא דחו הוליקא
למימר באופן אחר דאי אמרת דכי קאמר בגמרא טרפות מחיות
נפקא דעי למימר מכ"ס דמחוסר אבר א"כ כי פריך ת"ס טהורות
מכלל דאיכא טמאות ליפרך טמאות מחיות נפקא בק"ו דמחוסר
אבר שהוא מקשה ישראל ואסורה לטהרה : **תו** איכא למיך
לפי מה שפירש הגאון מהרא"ם ו"ל דלמ"ד טרפה אינה חיה ודאי
דאין למעט ממלת חיות אלא טריפה שאינה חיה ולא מחוסר אבר
דהא חיה א"כ הדרא קושיא דלובכת מדכתב טהורות משמע ולא
טמאות וקשה דאמאי פירבא אימא אי לא כתב אלא חד קרא דהיינו
חיות לא הוה שדינן ליה אלא למעט טרפות מל' חיות דהיא אינה
חיה השתא דכתב גמי טהורות כדי לקיים שני כתובים שיהיה בהם
מיעוט שדינן . טהורות למעט טרפות שאסורות לפיך ושדינן חיות
למעט מחוסר אבר דאיפכא לא מצינן לאוקמי טהורות למע' מחוסר
אבר דהא מחוסר אבר טהור ומותר לפיך :

ואילך אף שאניא סם רעאין לי פחד בדבר שהרי אין הנגע חוזר
לזה משלח צפור אחרת לרמונו לו שאם יחטא בשם שאפשר למשולח
לחזור כך אפשר לנגע לחזור : **ומציאתי** סוף לדברי במדרש
תנחומא ו"ל למה שחט אחד שאם יחזור בתשובה בשם שאי אפשר
לשחוטו לזה כך אין הצרעת חוזר דוק לשון שאם יחזור :

חיות פטור לטרפות . ע"ד רש"י ו"ל כתב הפך הגמרא בחולין
דף ק"מ דפריך בין למ"ד טרפה חיה בין למ"ד אינה חיה
ו"ל ועוד טרפה מדתנא דבי רבי ישמעאל נפקא וכו' ומסיק דקרא
דטהורות למעוטי צפרי עיר הכרחת וקרא דחיות למעט החליפין
בצפרי ע"ו דכתבו התוספות סם ד"ה שלא יודונו דתרי קראי חד
לדמיון דלמר : **גם** אינך די לפרש . הוה דתורת כהנים
דקמני חיות פטור לשחוטות וכאן הני שאל דאף דלא כתב חיות
היכי ס"ד שיביא שחוטות בחר דכתיב ושחט הצפור האחת ושלח את
הצפור ואחר העיון יר' דכוונת הת"כ או כמ"ס רנב"י סם בחולין
אמר רנב"י למעוטי צפרי עיר הכר' למאי אילימא לשלוח לא אמר'
תורה שלא לתקלה אלא לשחיטה וזה הצפורים שחקק שלא יהיו
מפרי הכרחת שאינן ראוינות אחר טהרות המזרוע להיות חיות
שום אחת מהן דהיינו לשלוח להחיותן שאפשר ימצאם אדם ונתקל
בהם ולא אמרה תורה שלא לתקלה והוה צריך שיהיו מין צפרים
שהיו חיות פירוש שיהיה ראיות להיות חיות שיוכל המזאנן
לאוכלן : **וכן** יתפרש כפי ו"ה עם מאי דקאמר רב פפא פטור
לצפורים שהחליפין בצפרי ע"ו : **וכן** יתפרש כפי אוקמתא
דבינא בעוף שהרג את הנכס דא"ל להיות חיות שום אחת מהצפרי'
דאחת טעונה שחיטה מזד עזמה והאחרת טעונה שחיטה וסרפה
דלא אמרה תורה שלא לתקלה ואע"ב דקמני ולא שחוטות לשון
רבים לישנא דקרא נקט הפך הכתוב חיות לשון רבי' חדש לך דאף
לפי מאי דמוקי בגמרא פטור לצפרי עיר הכרחת לא בא המיעוט
אלא למעט אחת מהן דהיינו השחוטת ואפילו הכי כתב חיות לשון
רבים משום מיעוט אח' מהן :

אמנם הנכון יותר לפרש דברי התורה כהנים פס מ"ס רבינו
שמאן ו"ל פי' ד' מנבעים במשנת שחט אחת מהן וכו'
נטל עץ ארו ואווב וכו' משמע אחר שחיטה מכלל דאחר שחיטה
מביאן וא"ל לומר כן דתניא בדרושין שחטה שלא בעץ ארו שלא
באווב פבולה ו"ל דמתני' גמי מעיקרא מייתי להו פכ"ל . הרי
שנדחק עצמו ופירש דאף דמתני' קמני ברישא שחט אחת מהן
פירוש דהיינו אחר לקיחת עץ ארו ואווב . זה כוונת הת"כ חיות
ולא שחוטות פירוש שהצפרים צריך שיהיו שחיטה חיות קודם
שיביאו העץ ארו ואווב ולא שיהיו שחוטות שלא באווב שלא בעץ
ארו ושיעור הכתוב כך דכתב חיות כדי שלא תטעה לפרש דכיון
דכתוב בתחלה הצפרי' והדר העץ ארו דיוכל לשחוט אחת מהצפרי'
קודם הבאת העץ ארו לכך כתב חיות לומר שצריך להיות חיות
קודם העץ ארו ולא שישחטנה ואח"כ יביא העץ ארו ואווב ודרכה
כ"ל עיקר : **תו** איכא למידק במאי דכתב רש"י ו"ל טהורות
פטור לטמאות מה שהקשה סם בחולין דף ק"מ ועוד מדתנא דבי
ר"י נפקא עשה בו מכשיר במכפר לענין טרפה וה"ל לענין טמאה
י"ל שסובר רש"י ו"ל דו"ל אינה קושיא דודאי אית לן למימר דקרא
כי אמרינן דטהורים פטור לטרפות או מקשינן מדתנא דבי ישמעאל
נפקא אב כי אמרינן דטהורות פטור לטמאות ליכא קושיא משום
דאיכא למימר להכי כתב טהורו למעוטי טמאות לאו לגופיה אלא
לגלויי בעלמא דניחא מהכא דפי' צפור בכל מקום טהור מה הכא
כתיב צפרים והוא טהור אף בעלמא : **ויש** הכרע עצום לרש"י
ו"ל מסוגית הגמרא בחולין דף ק"מ דאיכא למידק דגמרא כי פריך
ועוד בין למ"ד וכו' מדתנא דבי רבי ישמעאל נפקא ולדידך מי ניהא
דבעיה לפרש בפ"ק למעט טמאות אמאי אצטריך מדתנא דבי ר'י
נפקא . אלא ודאי דל' בדאמרן דאי אמרינן דקרא למעט טמאות
ליכא קושיא דאצטריך חיות יתירא לאשמועינן פי' צפור בכל
לובכת חיות בפ"ק ולא טמאות כי הכא ולעולם דהכא רש"י ו"ל
בפירוש התורה מורה לטמא דבי רבי ישמעאל לא דאכתי קצת קשה
היאך כתב קודם חיות פטור לטרפות :

ולענין מה שהקשה הגאון מהרא"ם ו"ל דמ"ה שפירוש רש"י
ו"ל טהורות פטור לעוף טמא הוא הפך מסוגית הגמ'
חולין דף ק"מ י"ל דאפילו דנימא דתנא דת"כ אינו מורה בדתנא

פרשת מצורע

דהיכי מצי למתני ללא ליכתוב אלא או אוכל או שוכב בשלמא ללא לכתוב אלא אוכל כיחא דהא אצטריך ללמד על והבא אל הבית שלא יהיה כל היום אבל ללא לכתוב ולא אוכל מאי קושיא הא אצטריך אוכל ללמד על הבא אל הבית תוקפה במ"ש ועוד מאי ליתן שיעור לשוכב דקאמר ליתן שיעור לאוכל מיבעי ליה ומי יתן וכדע מאי פסקה שיעור לאוכל טפי משוכב ואדרבה בשלמא שוכב מצי למילף שיעור מאוכל משום דמיניו בעלמא שיעור לאוכל בכדי אכילת פרס אבל שוכב היכן מיניו ביה שיעור עד דליפנין מיניו אוכל :

ולע"ד לפרס במאי קשיא תו דכי קתני ת"ל והאוכל היכי מוכח מהתם לבא בבית דהת"כ אוכל קאמר ומ"ל דאחי ללאד בבא אל הבית ובכלל זה קשה דכי קאמר בתר הכי אין לי אלא אוכל שוכב מנין לימא במאי דפתח ביה בא אל הבית מנין לכן ירא' דכי קתני ת"ל והאוכל לאו ממעשות האוכל לילך לבא אל הבית אלא דרך הברייתא דקתני ת"ל והאוכל והיינו כדמסקי דהדר מפ' למילתיה וקאמר בשאמרתי לך ת"ל והאוכל כונתי היתה לומר דאוכל ושוכב למאי צריכי ליכתוב אוכל וצינה נפקא שוכב מאי אית לך למימר דה"ל אין לי אלא אוכל שוכב מנין ת"ל והשוכב וכ"ת ליכתוב והשוכב והאוכל יכנס בגדיו ותרתי יכנס למה לי לזה תירץ הברייתא דעדין אבי אומר אין לי אלא אוכל ושוכב לא אוכל ולא שוכב מנין כגון בא אל הבית ושהה שיעור אכילת פרס לזה כתב יכנס יכנס ריבה אפילו בא אל הבית כשהה שיעור אכילת פרס והשתא הוא היום מ"ש ברישא ת"ל והאוכל שהוכיח שבא אל הבית ושהה שיעור אכילת פרס טעון כבוס ומ"ש עוד אם כן למה נאמר שוכב ואוכל ה"פ לא לימא אלא אוכל בלבד ותרתי יכנס בגדיו וליכתוב הכי והבא אל הבית יטמא עד הערב וכנס בגדיו והאוכל בבית יכנס בגדיו ואמרין מדמי קרא למכתב וכנס בגדיו אקר יטמא עד הערב דבכוליה קרא כתיב קודם וכנס בגדיו והדר וטמא ש"מ דתרתיה קאמר יטמא עד הערב כשלא שיעור אכילת פרס ואין טעון כבוס אמנם וכנס בגדיו כשהה שיעור אכילת פרס ולזה כתב והאוכל לאסמכויה לכנס בגדיו ובא אל הבית לומר דכשכתוב בבא אל הבית שטעון כבוס בגדים היינו כשהה שיעור האוכל אכילת פרס : **והגאון** מהרא"ם ו"ל פירוש דהכי קאמר אם כן למה נאמר שוכב ואוכל פירוש יאמר במקום שוכב בא אל הבית והוא דוחק גדול חדא דלא הוי ליה למימר אלא למה נאמר שוכב כיון שקושיא היא דמקום שוכב ליכתוב בא אל הבית בשלמא אי קושי' הת"כ הוה דלא ליכתוב אלא אוכל בלבד כיחא דקתני למה נאמר שוכב ואוכל פי' שניהם : ותוקשיא דאכתי לכתוב והבא אל הבית לאקושיה לאוכל ומיה נפקא שוכב דאטו שוכב לאו בכלל הוא כדכת' הוא ו"ל ואמאי י"ל דאי לא כתב שוכב ה"ל דשוכב עדיקמא אוכל ואפי' לא שהה כשיביתו כדי אכילת פרס טעון כבוס בגדים :

ומצאתי פ' י"ב מנבעים משנה ט' מי שנכנס לבית המנוגע וכו' עד שישה כדי אכילת פרס פת חטים ולא פת שעורים מיסב ואוכל בלפתן ובתב רבינו שמשון ו"ל ו"ל בת"כ וטמא עד הערב מלמד שאין מטמא בגדים יכול אפילו שהה כדי אכילת פרס ת"ל והאוכל בבית יכנס בגדיו אין לי אלא האוכל השוכב מנין ת"ל והשוכב בבית אין לי אלא האוכל והשוכב אוכל ולא שוכב שוכב ולא אוכל לא אוכל ולא שוכב מנין ת"ל יכנס יכנס ריבה אם סופינו לרבות הכל מת"ל האוכל והשוכב ליתן שיעור לאוכל כדי שיאכל שוכב וכמה שיעור אכילת פרס מהב' ואוכל פירוש שוכב היינו מסב ואוכל ובוה נתיישב קושיה הגאון ו"ל דהנירסא הנכונה היא כמו שהביא רבינו שמשון ו"ל דלא גרים מת"ל אוכל ושוכב אלא מת"ל האוכל והשוכ' בה"ה פ' אחר שסופנו לרבו כל דבר מת"ל האוכל דמשמע למעט שאינו אוכל ומת"ל השוכב דמשמע למעט שאינו שוכב אלא כ' מעיקרא הוה סבירא לן דבעינן תרתי אוכל ושוכב כמו שאמר יכול אין לי אלא האוכל והשוכב ולכן כתב תרי הוי' למעט שאינו אוכל ושוכב פיר' עושה שתיקה יחד אבל השתדמדין כל דבר למה פיר' האוכל בה"ה והשוכ' בה"ה ואמאי ליתן שיעור לאוכל והוה האוכל פי' דוקא האוכל בעין שוכב אבל אם אינו אוכל בעין שוכב לא וכן כתב השוכב בה"ה לומר המסב הידוע שאוכל בלפתן פת חטים למעט פת שעורים : **עוד** יש לפרש לפי גירסת רבינו שמשון ו"ל שכתב מת"ל האוכל והשוכב בוי"ו הכי פריך מת"ל והשוכב בוי"ו לכתובתו השוכ' כיון שסופנו לרבו כל דבר או אוכל או שוכב אלא כ'

פרשת אחרי מות

אחרי ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם : משנה סוף הלוקין אמר ר"ח ג' במילא ומה אם העובר עברה אחת נפשו גוללת עליו העושה מצוה אחת עכ"ל רבי ישמעאל אומר ממקומו הוא למד שנאמר ונכרתו הנפשו' העושות ונאמר וחי בהם הא כל היושב ואינו עובר עברה נותנין לו שכר בעושה מצוה כ"ש דבדי אומר רק חוק בלבתי אכול הדם ומה אם הדם שנפשו של אדם קלה וכולי : **רש"י** ו"ל ומדרשו לא יבא כי אם בענן הקטורת : הגאון מהרא"ם ו"ל הקשה ו"ל וקשה לי טובא שוודעת דחוקית וכו' ותירץ וכלל דבריו דכונת רש"י ו"ל כלפי מה שכתב קוד' דפשונו הוא כי בענן של כבוד אראה לזה כתב אחר כך דמדרשו הוה ענן הקטורת : וז"ל דסוף סוף כל ענינו של רש"י ו"ל לא נחית אלא להכי ה"ל ו' ומדרשו כי בענן הקטרת ותו לא והוה משמע דכתב זה למעט שלא יהיה פירוש בענן מעני כבוד אכן מה שהאריך רש"י ו"ל לכתוב ואל יבא כי אם בענן נותן מקום לדעת דלוקית ח' ונדחא רש"י

אחרי ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם : משנה סוף הלוקין אמר ר"ח ג' במילא ומה אם העובר עברה אחת נפשו גוללת עליו העושה מצוה אחת עכ"ל רבי ישמעאל אומר ממקומו הוא למד שנאמר ונכרתו הנפשו' העושות ונאמר וחי בהם הא כל היושב ואינו עובר עברה נותנין לו שכר בעושה מצוה כ"ש דבדי אומר רק חוק בלבתי אכול הדם ומה אם הדם שנפשו של אדם קלה וכולי : **רש"י** ו"ל ומדרשו לא יבא כי אם בענן הקטורת : הגאון מהרא"ם ו"ל הקשה ו"ל וקשה לי טובא שוודעת דחוקית וכו' ותירץ וכלל דבריו דכונת רש"י ו"ל כלפי מה שכתב קוד' דפשונו הוא כי בענן של כבוד אראה לזה כתב אחר כך דמדרשו הוה ענן הקטורת : וז"ל דסוף סוף כל ענינו של רש"י ו"ל לא נחית אלא להכי ה"ל ו' ומדרשו כי בענן הקטרת ותו לא והוה משמע דכתב זה למעט שלא יהיה פירוש בענן מעני כבוד אכן מה שהאריך רש"י ו"ל לכתוב ואל יבא כי אם בענן נותן מקום לדעת דלוקית ח' ונדחא רש"י

רש"י ו'ל פירש בגמרא כדעת גדוקית דמפרשים הבי ואל יבא כי
 אם בענין יבא שמתקן הקטורת ומביא אותה ו'ל למען נתן אכבע
 בין שיביא לכבוד לא יבא כי אם בענין :
בזאת יבא פירש"י ו'ל תי' שנה רמז לבית א' כתב הגאון
 מהר"א ס"ו ו'ל דל"כ ה"ל כ"י בענין ארצה על הכפורת
 ובפר בן בקר בזאת למ"ל . ק"ק דנראה מדברים הללו והיה צריך
 נמי ליסתוק גם ממלת אל הקדש ואלו אח"כ הביא מת"ב דקתני מה
 ס' לאל הקדש לעשות קדש שאין בו ארון וכפורת קדש שיש בו .
 לכך ז"ל שיש חסרון סופר בדברי רבינו ו'ל ה"ל כ"י בענין ארצה
 על הכפורת ויבא אל הקדש . שנת ורצה שאין נראה כן מלשנו
 מדרכנו ו'ל ואם כן לא ה"ל אלא כי בענין ארצה על הכפורת ובפר
 בן בקר שפירשו שלא יבא וכו' ואי אמרת שיש ט"ס ו'ל יבא אל
 הקדש בפר אס' כן למען הוצרך לכתוב ו'ל שפירשו וכו' הרי כתוב
 בהדיא יבא . ושם ז"ל כך בלשנו ארצה אל הכפורת ואל הקדש
 בפר ולא ליכתוב לא בזאת ולא יבא ונס זה איכנו שזה דהוה משמע
 שהיה מתרצה הקד' בכל קדש והא' ליתא דבניית שני לא היה
 שכינה : **ולע"ד** דמאי דהוקשה לרש"י ו'ל רכיון דאהרן בא
 בנ' דברים בפר לחטאת ואיל לעולה מאי בזאת כאלה מביעי ליה
 ממה זה פירש לכך שני לרמזו ת"כ שנה . ופשפשתיו ומאחתי כעין
 זה יומא דק' ד' ע"ד פירש בגמרא ו'ל והאי בזאת מבני לגופיה
 בפר בן בקר ומשני אי בגופיה לכתוב קרא בזה או כאלה מאי בזאת
 שמעת מינה תרתי ואע"ז דהתם דריש ברייתא ממלת בזאת פרוש'
 לכהן גדול ביה"ד היינו אליבא דרבינו יוחנן דקראמר התם בגמרא
 תניא קוה דרבי יוחנן אבל רש"י ו'ל רצה ליישב לשון בזאת דלא
 תיקשי אף אליבא דריש לקיש סוף דבר נאצינו למדין סתירה מן
 הגמרא לדברי הגאון דמפרש כונת רש"י ו'ל דמייחר מלת בזאת
 והא' ליתא דהתם ביומא דק' ד' פירש והא' מבני לגופיה ו'ל ע' :

רש"י ו'ל אלת פר החטאת אשר לו הוא האמור למעלה . הגאון
 מהר"א ס"ו ו'ל הביא הא דתורת הכהנים דמזריח חלת אשר
 לו דכתיבי חד למעט צבור וחד למעט כהנים וחד לעבד ודע שכן
 איתא ביומא דק' נ"ע ב' ו'ל רכיון דהסבר הוא דביא משל אחיו
 הכהנים שכן מתכפרים בו אס' כן סוף סוף נימא דלפי האמת לא
 מיעט קרא לעבד שלא יביא משל אחיו הכהני והכי מוקמינן לקראי
 חד אשר לו שלא יביא משל צבור ואידך אשר לו לפרש שלא תאמר דכי
 כתב אשר לו קמא למעט צבור היינו למצוא אבל אס' הביא משל
 צבור לא עבד לכך כתב אשר לו ב' למעט של צבור ואשר לו ב' למעט
 משל אחיו הכהנים למצוא אבל לעבד ליבא בזה סוף דבר דהוה בעי
 למכתב ארבע אשר לו תרי לצבור למצוא ולעבד ותרי לשל אחיו
 הכהנים למצוא ולעבד . ואפשר למימר דקרא יתירא לא בעינן
 לעבד אלא בשל אחיו הכהנים דאיכא סברת קצת דכיון דמתכפרין
 בשלו אף הוא יביא משלם אבל בגיבור לא בעי אלא חד אשר לו
 למעט משלם ומסבר' אמרינן דמדאצטריך קרא למע' שלא יבי' משל
 אחיו אחר דכת' אשר לו דמיעוט משל צבור' לא יצו' מה לי כהני' לא
 ודאי דאמרינן דהיינו טעמא משום דאיכא למימר מסברא דהיינו
 טעמא דמיעוט קרא צבור הוא משום דכיון הס אינם מתכפרים
 בשלו לא מצי מייתי משלו דמה לו ולהם א"כ הא גלי קרא מדאצטרי'
 למעט אחיו הכהני' דטעם מיעוט ההצבור הוא משום דאיכא מתכפר'
 בשלו וא"כ כיון דאיכא סברא זאת הוי אפילו לעבד . אחי כתבי
 מאחתי שהוא קרוב לקושי' דתוספות ו'ל שנועות דף י"ד בד"ה
 שנה הכתוב לעבד וא"ת ונזקי אשר לו תניינא לעבד משל צבור
 ו'ל דסברא הוא למדרש מעיקרא למצוא כונתם ואם כן אשר לו
 תניינא הוא גם כן למצוא משלו ולא משל הכהנים ו'ל ע"ד דקוף סוף
 אשר לו השלישי דאחי לעבד נוקמיה דלא קאי העיכוב לא אחלוקת
 משל צבור דתפסת מעט תפסת ואכתי לעבד בשל אחיו הכהנים
 מכ"ל . ושם ז"ל רכיון דבחד קרא כתיבי אשר לו תרי עבדינן הקש
 למימר דכי היכי דחד אשר לו דלמצוא הוא דאחיו הכהנים כך אשר
 לו דלמצוא לעבד הוא באחיו הכהנים ומהשתא תו לא צריך קרא
 לעבד בשל צבור דק' והוא ומה אחיו הכהנים שמתכפרים בו הוא
 אינו מתכפר כ"ש בשל צבור ואי הוה קשיא ליה מעיקרא הוא דקוץ
 אשר לו תניינא לעבד :

אשר לעם מה שפרס מכפר וכו' לשון רש"י והקשה הגאון
 מהר"א ס"ו ו'ל וצור דת"כ דרשו אשר לעם שלא יהו
 אחיו הכהנים מתכפרים בו . ולע"ד לתרץ דסבר רש"י ו'ל דפי

מאי דמסיק שלהיפ"ק דשנועות ו'ל תנא הכי קשי' לי"מ שדעם
 ללא מתכפר ללא חסרי' ממונ' דבאשרן נמי לא חסרי' ממונא נמצא
 דלפי האמת אין צריך מלת אשר לעם למעט ולא כהני' כיון דממלת
 אשר לעם הוה משמע דכהנים לא מתכפרו כלל ואף דבאשרן כיון
 ללא חסרינהו ממון ולא נפיק כפרה לכהנים אלא מדכתיב ביתו
 דהיינו משפחתו שהם בית אהרן שהם בכלל ביתו מעשה תו לא
 אצטריך למיעוט דאשר לעם למעט דאין אחיו הכהנים מתכפרים
 בשע' דהעם אלא בפר דאהרן אחר שיש לנו פסוק מפורש דכתיב
 ביתו שהם משפח' הכהני' מעת' ז'ל דמהקב' דברית' דח"כ נפק ליה
 כפרת אחיו הכהנים מקרא דביתו דמשמע בית אהרן לשון משפחה
 ומאי דנקט רישא דבריתא דרשתו מאשר לעם שאין אחיו הכהנים
 מתכפרים בו לאו לקושטא דמילתא קאמר אלא ברישא
 דסבר יכול לא יתכפרו בפרו של אהרן אבל לפי האמת דמסיק ת"ל
 ביתו ו'ל בית אהרן תו לא צריך מיעוט אשר לעם למעט כפרת אחיו
 הכהנים לכך פירש רש"י ו'ל פה בחומש דלפי האמת דבר הקודש
 כהנים דאשר לעם איתא לדרשת מה שהפר מכפר וכו' וכמה ברייתו'
 מצינו שדחתם ממקום אחד ותופסים מהכתוב אחר שגראה יותר
 פשוט וזה כתבו התוספות בכמה דוכתי :

עוד ראיתי אריה לזה צניור דסבר רש"י דמאי דנקט ברייתא
 דת"כ אשר לעם שאין הכהנים מתכפרים לאו לקושטא
 קאמר דהא מסיק בסוף פ"ק דשנועות ו'ל הגמרא אלא לר' יהודה
 תרי וידויי ודס הפר למע' לי ומשני אחד לו וא' לביתו ופרש"י מתורה
 וידוי ראשון עליו ועל ביתו ולאחר שנעשה וכו' בידוי מתורה עליו
 ועל אחיו הא קמן ופילו דנימא דאי כתיב ביתו בלחוד הא' ביתו
 מאם ולא בית אהרן ואשר לעם גלי דנימא דמתכפר דבאהרן שאני
 הכא דכתיבי תרי וידויי ודספר בעדו ובעד ביתו בפר ועל כרחין חד
 ביתו אינו ביתו מאם אלא בית אהרן וכיון דנתכפרו אחיו הכהנים
 בפר מהי יתיי דיתכפרו בשל עם אדאצטריך מעוטא דאשר לעם
 מעשה נחמורו דברי רש"י ו'ל שכתב פה בחומש אשר לעם מה
 שהפר מכפר ולא כתב אשר לעם שאין הכהנים מתכפרים דרש"י
 ו'ל לטעמיה שכתב ו'ל וכפר בעדו וידויי שני עליו ועל אחיו הכהני'
 דהיינו כמסקנא : **ונפלפל** בדברי התוספות בזה שם סוף
 פ"ק דשנועות ד"ה כלן קרויין ביתו ולויים לא מקרי עם ופולגתא
 היא בפרק הורוע' וקשה דאמאי תלו מלתא בפולגתא והא הכא
 מוקי אביי ברייתא דאשר לעם כדרי יהודה וסניא התם לעיל דף
 י"ז ו'ל כהנים כמשמעו עם הקהל אלו ישראל וכפר אלו הלויי' וכו'
 דברי ר"י . ומדאצטריך וכפר אלו הלויים ש"מ דלא נפק מדכתיב עם
 הקהל משמ' דר' בבר דלויי' לא מיקרין עם . ל' דאיכא למימ' דלויים
 עם סתמי' מיקרו עם הקהל לא מתקרו ומאחתי רא' סוף פ"ק דהורי'
 א"כ אח' דרישקטנשו של לוי לא אקרי קהל תו ז"ע במאי דכתבו ו'ל
 א"כ מצינו בשע' של עם שהות מכללו ומאי קשיא אימ' דהיינו דקתני
 ואם נפסד לומר וכו' פירש ואם נפסד לומר דשעיר של עם נמי הותר
 מכללו אצל לויים ונמנר מיניה לו'א הרי כאמר ביתו וא"כ נימא
 דהיינו כונת הגמרא דקאמר וכו' ת' ביתו כתיב דוקא וא"כ כהנים
 לא יתכפרו אלא בשעיר העם שהותר מכללו . תו ז"ע דכיון דאמרת
 דלויים לא איקרי עם ואפ"ה אמרת בהו דמתכפרו בשל צבור דאם
 לא כן במאי יתכפרו אס' כן היכי קאמר לקמן בגמרא תנא הכי
 קשיא ליה מ"ש דבעס דלא מכפר דלא חסרי' ממונא וקשה דלויים
 יוכיחו דלא חסרינהו ממונא ואפ"ה מתכפרו דעם ובשלמא אי לויים
 מיקרי עם איכא למימר דאף דלויים נותנין ממון לקח שעיר העם :
תו דמאי דכתבו התוספות שם ד"ה דבאשרן וכו' על כן כיון
 שמצינו להם כפרה וכו' מדכתיב יכפר וקשה דאשר דהאומר
 יכול היה יודע מאי דכתיב יכפר ואפ"ה פריך דמשמע ליה כמו
 שתיירא התוספות דאשר לעם הוא נתינת טעם אס' כן היכי סתר
 ליה בתר הכי במאי דקאמר כשהוא אומר יכפר וכו' מועב יתכפרו
 בפרו של אהרן ויש לומר דכדי פירוש מועב יתכפרו בפרו של אהרן
 שהיה הותר מכללו פי' וכיון דהותר מכללו אצל ביתו אפ"ה דלא
 חסרינהו ממון לביתו אס' כן ש"מ דגלינן קרא דטעם אשר לו
 דבעינן דחסרינהו ממון היינו לגבי עם אבל לגבי בית אהרן לא וכי
 היכי דחלל ביתו הותרה הותרה ב"כ אלא אחיו הכהנים וכן אמרו
 ביומא ובזבחים שאני בי גוא דאהרן דרשמנא אפקרי' לגבי אחיו
 הכהנים : **ועוד** יש לי מקום עיון בהך דקתני בחזרת
 כהני' דתלת אשר לו אצטריכו חד למצוא וחד לעבד א"כ מאי קאמר

פרשת אחרי

זהאי סגיא סוף פ"ק דשבעות וז"ל הנמרא והאי אשר לעם להכי הוא דאחא והאי מעבי ליה דקאמר קרא מדעם ליהוי ומשני ההוא מכל עדת ישראל נפקא וקשה דהדרא קושיא לדוכא אימא חרי לעם דריבי חד למצוא וחד לעבד כי היכי דדרשינן חרי אשר לו פער ואדאצטריך קרא לומר דלא מיייתא שעיר של צבור משל כהנים אמא מתקפרים בו : **אשר** ישחט שור או כשב בקדשים הכתוב מדבר : וכתב הגאון מהר"ם ו"ל לוקשה מהא דפ"ק דחולין וכו' עד מ"ס והקושיא הוואת אינה אלא לפי רש"י ו"ל אבל לפי מה שפירשו התוספות וכו' עד מ"ס אבל לפרש"י ו"ל דברית דת"כ איבא דר"ע דאמר בשר תאוו לא איתמר כלל ומקוי להאי קרא דאל פתח בקדשים שחטן בחון : **לא** ידענא מאי קשיא ליה דהא זה שכתב ז"ל דבריתא דת"כ אליבא דר"ע דאמר בשר תאוו לא איתמר כלל ומקוי להאי קרא דאל פתח וכו' דבריהם הללו דברי רש"י ו"ל בנמרא אות באות חולין דף י"ז בר"ה ר"ע סבר בשר תאוו לא איתמר כלל וקרא דאל פתח אהל מועד בקדשים כתיב הרי כתב בביכור דבריתא דת"כ אליבא דר"ע :

אבן ז"ע אולי דרש"י ו"ל קשה דירידה ארדויה דהכא בפסול אשר ישחט שור או כשב כתב בקדשים הכתוב מדבר דמשמע דפסק דברי עקיבא דקאמר בשר תאוו לא איתמר כלל ואלו בפי' ראה בפסול בכל אות נפסך כתב אבל במדבר נאמר להם בשר תאוו והיכן איתמר כיון דקרא דאל פתח אהל מועד בקדשים ודוחק לומר דהכא פירש אליבא דר"ע ו"ל קשה אליבא דר"י שמעאל : לכן הנכון לומר דרש"י ו"ל בפ' התורה חור בו מזה שכתב שם בחולין שנחלק על התוספות ו"ל שכתבו שם דאיתור בשר תאוו שמעינן מקרא דאל פתח אהל מועד : וסובר כאן בפירוש התורה כדעת התוספות שסוברים דאיתור בשר תאוו נפקא לרבי ישמעאל מדאצטריך למשריי' בפירש ראה וכו' איתא בריתא דת"כ שכתב בקדשים הכתוב מדבר כ"י ישמעאל ולא סתרי דברי רש"י ו"ל אהדי וסרה קושיא הגאון ו"ל : **כל** דס' לפי שנאמר בפס' יספר יבול לא יהא חייב אלא על דס' המוקדשין ת"ל כלל דס' : ומזה הגאון מהר"ם ו"ל דתיפוק לי מכתוב פירש ראה רק הדס לא תאכל שדרשונו אף שאין בו וריקת מונחולא ידענא מה וו תמיהא דמפ' ראה לא שמענו אזהרת לאו עונש כרתמנין דאנא אמינא על דס' המוקדשין בלאו וכתב על שאר דס' בלאו בלבד להכי אצטריך הכא כל דס' גבי כרת ואין לומר דקשיא איפכא לישתוק מרק הדס דפרשתא ראה ותיפוק לי מהכא דאורחא דקרא לכתוב עונש ואזהרה כדאמר' בעלג' עונש שמענו אזהרה מנין : **לא** תקברו להויר הנקבה כוכר : הקשה הגאון מהר"ם ו"ל דנלא הכי בכל התורה השוה הכתוב אה לאו והאריך : **ולע"ד** לתרץ דאי לאו לא תקברו דכתב הכא לשון רבים הוה אמינא דצמירי דערוה דוקא הוכר חייב שהוה רובע דעביד מעשה אבל האשה לא ענדא מעשה דקרקע עולם היא כדאמרין גבי אסתור וז"ל דכי אמרינן השו' הכתוב אשה לאו לכל עונשין שבתורה היינו צמירי דתכוייהו עבדי מעש' דוקא תדע לך דהא הך מימרא דהשוה הכתוב אשה לאו מוכינן לה מקרא דכתיב איש או אשה אשר יעשו :

ודיע שדראיה שדביא הבאון ו"ל לפרש"י ו"ל והרא"י על זה הפירוש שהרי אפילו בשני זכרים שדבעל וכו' והנבעל זכר וכו' עיין שם ואני אומר שזו ראיה גם כן לפרש"י דהוכר הנבעל הוא קרקע עולם כמו אשה וס"ד דפטייר דוקא ומצאתי סתירה לזה בכלל שכתב הגאון ז"ל מהא דגריסין ביבמות דף כ"ה לא יקחו לא יקחו ופריך למ"ל הא מדבר יהודה נפקא הא קמן דהתם מה שעו' האדם הוא לקדש ומעשה האשה להקדשה האיש קונה והאשה נקנת ואפ"ה אמר השו"ו לו : **גם** מ"ס הגאון ו"ל בתירוצ' הא' ו"ל ותיירו איש ספק בידו לעשו' וכו' וה"ה נמי ידרשו פה' ולא הבינותי דענו בזה כי הכא הוא בדבר ערוה ובדבר ערוהמה שייך לו' אשה אין ספק בידה לעשות שרשות אחרים עליה וכו' שרשות אחרים עליה להעמידה על דת : **ערוות** אביך וו אשת אביך או אינו אלא כשמענו נאמר כאן אביך ונאמר להלן ערוות אבינו וכו' וכתב הגאון מהר"ם ו"ל ויש לתמוה על דברי רבי יהודה ועל דברי רש"י שהביא את דבריו למה לא הביאו הג"ש של אביך אביך שהיא בלדו וכו' : ואני תמה על תמיהתו מתרי אגפי חדא דכיון דאין אדם דן ג"ש מעצמו אלא כ"כ קבלה מרבנן א"כ מה תמה שידרשו הג"ש מערות קווא

אביך שהיא בלדו והרי רבי יהודה קבל הג"ש בסיני מאלו המקומות ותו דאשתמיטתיה סוף הכוונא דפ' ר' מיתות דף כ"ד ע"א ורבנן אזהרה לאשת אביך מכל' נפקא להו מערות אשת אביך לא תגלה ורבי יהודה ההוא מצעי ליה אזהרה לאשת אבינו לאחר מיתת ורבנן ההוא מכיפיה דקרא נפקא ערוות אביך היא ורבי יהודה הכו' מצעי ליה משום אשת אב אשה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת איש עכ"ל הגמ' הא קמן דעבר' אביך היא דקרא דאחרי מות הכתוב בלדו אינו מופנה דאצטריך לדרש דמשום אשת אב אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת איש וא"כ מהשתא מאי קושיא דלמה הביא הג"ש מקרא דערוות אביך הא האי קרא אחי לך דרשא ולא מפני אבל ההיא ערוות אביך בלה דקדושים היא מופנה ולג"ש דעינן לפחות מופנה מזד אחד והכא זר דערוות אביך לא תגלה אין בה שום הפנאה גם ערוות אביך הכתוב בלדו לא מפני לכך הבי' מההו' דערוות אבינו בלה דקדושים דההוא זר לפחות מפני ואם היה מביא רבי יהודה מעבר' אביך היא דבלדו הית' ז"ש איני מופנ' כלל עיקר :

בולדת בית או מולדת חוץ בין שאומרים לאביך קיים את אמה בין שאומרים לו הווא כנון ממורת או כתיבה כתב הגאון מהר"ם ו"ל והרמב"ן ו"ל שפן ואמר וכו' וכל שאין וו טענה על דברי רבי אין פי' כנון ממורת ונתיבה שז על האם : **ואפשר** להליץ בעד הרמב"ן ו"ל שסובר אליבא דרש"י ו"ל דאחותו מחייבי כריתות אינה יקראת אחותו דאי נקראת היאך כתב בת אביך אף בת אנוסה במשמע ולכתוב ברות' מייבא אף בת חייבי כריתות במשמע והוה כ"ש בת אנוסה דהא שם בפרק ב' דיבמות דף כ"ב הקשו ואימא פרט לאחותו ומשני בתו מאנוסותו לא מצית אמרת ובסוף סוגיא לגבי אחותו מחייבי כריתות' פריך ומה ראית לרבות ודחיק לשנויי מסתברא חייב כריתות ה"ל לרבות שכן תפסי בה קדושין לעלמא וא"כ איש י"ו לסובר דאחותו מחייבי כריתות אחותו היא לכתוב גבי בת אביך אף בת חייבי כריתות' במשמע : אלא שז"ע טובא דכפיה שחש הרמב"ן ו"ל בדברי רש"י ו"ל דמ"ס כנון ממורת חוור על האם דכפי זה הכתוב היא מחייבי לאוין תיקשי לי' טובא בדברי רש"י ו"ל דאחותו דחייבי לאוין אמאי אצטריך רש"י ו"ל להוציא מזה הפסוק דמולדת בית והא שם בגמרא דף כ"ב ע"א הקשו בגמרא ואימא פרט לחייבי לאוין ומשני אמר רב פפא חייבי לאוין תפסי בה קדושין דכתוב כי תהיין לאיש וגו' ואמר רחמנא תהיין הכי דמכת אשת אביך דריש רבי יוסי מי שיש אישות לאביך בה נפקא בת חייבי לאוין דלחופך היא א"כ היאך הוציאנו רש"י ו"ל ממולדת בית' ומ"ס עוד הגאון מהר"ם ו"ל ועוד ראיה אחרת וכו' ופריך פשיטא אחיו הוא ומשני מ"ד כילף אחיה אחיה מבני יעקב וכו' עד אלמא מילתא דפשיטא : אשתמיטתיה לנאון ו"ל דלואינה ראיה דהא כתבו התוספות דף כ"ד ד"ה פשיטא ו"ל תימא אמאי פשיטא ליה הא אצטריך פסיר לאשמעין דמחייבי כריתות הוי אחיו ותיירו ו"ל דה"מ לשנויי הכי וכו' הרי בביכור מה שדבין הרמב"ן ו"ל בדברי רש"י ו"ל סובר דאחותו מחייבי כריתות לאו אחותו היא א"כ קשה דהיאך פירש"י ו"ל ערוות בת אשת אביך לומר שאינו חייב על אחותו משפחה ונכרית לכך נאמר בת אשת אביך בראויה לקדושין עכ"ל הא קמן דכובר רש"י ו"ל לרבות חייבי כריתות מדכתב בראויה לקדושין ואמרין ביבמות דף כ"ג ע"א מסתברא חייבי כריתות ה"ל לרבות שכן תפסי בה קדושין לעלמא ודוחק לומר בראויה לו לקדושין דה"ל לפרש ועוד דשפחה ונכרית אין ראויה לא לולא לעלמא :

אשת בנדק היא לא אמרתי אלא כשיש לבנדק אישות בה פרט לאנוסה : וכתב הגאון מהר"ם ו"ל לאו' תמאי שנא הכא דמשמע מקרא דאשת בנדק אף האנוסה ואלו גבי בת אשת אביך אינו ממעט הארום אם מפני שהאנוסה ריבה אותה הכתוב מקר' דבת אביך אף בת האנוסה במשמע : וז"ל עמי הניד לו דאחותו האנוסה ריבה אותה הכתוב משמעות בת אביך הא בגמרא לא קאמ' הכי פירקשי דיבמות דף כ"ב ע"ב ו"ל ואימא בת אשת אביך פרט לאחותו מאנוסה ומשני ההיא לא מצית אמרת מדברא דרבא רמי כתיב פרות בת בנדק וגומר הא כיצד כאן באובסין כאן בשוארין ופרש"י ו"ל כאן באובסין ערוות בת בנדק מאנוסתך לא תגלה הא בת בנה מאיש אחר בלה ללאו אשתך היא ומיהו בנו מן האנוסה בנו קווא

אחר המעשה ואחר שנחלקו עליו חזריו במעשה חזר בו מסברתו כמו חזריו וזה מה שנהגו בדבריהם וזה דרך כלל הנמרה הדור בזה לבניה חזרים :

א' נמי יל' ונהגו מהרצא הקושיא השנית רבי קתני הכא במתניתין ואומר וחי בהם אסיפא דקרא סמך דכתיב נמי אני ה' ותרתי דריש מדכבד וחי בהם דריש ולא שימות בהם ומדכבד נמי אני ה' דהיינו כאמן ליתן שכר דריש הכא במתניתין מי שאינו עובר עבירה כותבין לו שכר כעושה מצוה ורבי חנינא בן גמליאל דריש כוליה קרא שאינו לשכר אלא וחי בהם ולא שימות ולפי שלא תאמר דאף בפרהסיא מותר לזה סיים אני ה' כלומר הוהרו בכבודי שלא תחללוהו בפרהסיא כי היכי דשמעינן דדייק ההיא דינה דאסור פרהסיא רבי ישמעאל בופיה שם בפרק שני דע"ו וז"ל יכול אפילו בפרהסיא תלמוד לומר ולא תחללו :

הא כל הוישב וכו' פירש הרמב"ם ז"ל ולא עובר ר"ל שאפשר לעשותה כגון יוסף וכו' כיון למ"ש פ"ק דקדושין האם שבה לידו דבר עבירה וכו' וכלל הימנה : **ובזה** נבאר הפסוקי שהתחלנו את משפטי תעשו ואת חקוית תשמרו בהם אני ה' אלוקים ושמרתם את חקוית ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה' הדקדוקים רבו בזה ונבאר עם מ"ש הרמב"ם בח' פקדיו חקר כי דבר שאין השכל מחייב כגון החוקים שטענו וחזיר צריך שיאמר אדם אפשי ואפשי אבל מה אעשה בי אבי בור עלי וז"ל את משפטי תעשו פירש המשפטים שהם הדברים ששכלו אדם בור כגון רציחה וניאוף צריך שתעשו מדעתכם ואף אם לא הייתי מצוה ולכן לא כתב פה אני ה' נבי משפטי תעשו לרמוז דאף אם לא הייתי אני ה' המצוה צריך שדעתכם יגזור כן אמנם חקוית תשמרו ללכת בהם אני ה' פירוש חקוית שהם הדברים שאין השכל מחייב אין צריך שתשמרו עצמיכם מלעשותם מדעתכם רק צריך שאם תראו ללכת בהם ולקיים שלא לאכול חזיר ודומיהם הוא מצד אפשי ולזה יראה המעיין חכמת בעל הטעמים בשים טעם מפסיק במלת תשמרו לרמוז ששם מפסיק הענין והוא הפך תפשו שקדם וכלאו אמר שמרו מלעשות ואח"כ אמר ואם תראו ללכת בהם יהיה מטעם כי אני ה' המצוה וכו' ש במעשה מה אעשה שאני בור ועם הנחה הוזהר פירשתי בספר אהבת עולם פסוקי בני אם יפתוך עיני שם וזאת ההקדמה שכתב הרמב"ם ז"ל לחלק האומות שיש סתירה לדבריו ממה שהוצא בילקוט סוף פ' קדושין וז"ל ואבדיל אתכם מן העמים ונאמר אמר רבי אליעזר בן עזריה מניין שלא יאמ' אדם אי אפשי לאכול בשר חזיר א"ל ללבוש כלאים אי אפשי לבא על הערוה הרי שאף במצות שכליות כגון ערוה קתני דאל יאמר אדם אי אפשי אלא אפשי ואפשי ואפשר עוד ושמרתם את חקוית ואת משפטי כללם יחד בלשון שצוה לרמוז הקדמת העיקרים שכתב בפ' יראה ה' טהורה עומדת לעד שהדת הנימוסית תקצר מן האלהי למה שאינה יודעת לשער הנאה והמנונה בכל הומני' שאפשר מה שהוא עכשיו כזה דבור אחר יהיה מנונה או בזה"ל דלעתי הכתוב ראו שבת חקוית ומשפטי שבין שהמסדר אליה תוכלו לשמו' אותם ללכת בהם לעולם בכל מקום ובכל זמן :

אמר עוד אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה' כיון להקדמה אחת כתב הרב שם כי הדת הנימוסית תקצר שלא תוכל לתת שלמות אלא בחיי האדם אבל לא להשיב הנפש למקור' אבל תורת ה' תמימה משוה נפש אל מקורה וזהו חקוית ומשפטי יעשה אותה האדם בעה"ו וחי בהם וגם בעה"ב אני ה' כאמן ליתן שכר דהיינו בעה"ב דכבר מצות בהאי עלמא ליבא : **אז** אפשר עם מה שהוא ע"ד במשנת ראה הקב"ה לזכות את ישראל שהוקשה לתנא דבשלמא השמיעות נחא שהוצרך הקב"ה לזכות את השכלין למה זה צוה כיון שמשכלו האדם עושה לזה מירץ ראה הקב"ה לזכות פירוש עם מ"ש רבי חנינא גדול המצווה ועושה לפיכך הרבה להם מצות אף השכליות כדי ליעול עליהם שכל משלם כמזה ועושה זה אמר הכתוב ושמרתם בין את חקוית בין את משפטי ואף שיש בהם שכליות שלא היינו צריכים בהם לזווי ה' כי מעצמו ומשכלו אשר יעשה אותם האדם פירוש מזה השכל בלי צווי עכ"ו וחי בהם האדם

הוא וכן בתו הילכך נבי אחוה נמי אחוה הו' עכ"ל הא קמן דאחותו מאנוסה דמיקרי אח לא מפיקין ממעמדות בת אבין דהא הקשה המקשן דאימא דאשת אבין פרט לאחותו מאנוסה דלא מיקרי אשת אבין ולא משגח במעמדות בת אבין ותיקן דאיכא קרא בבירור דקאמר ערות בת בנך לא תגלה ובהכרח דמייירי ההוא קרא בבירור ובתו מאנוסתו וקרי ליה בנו ובתו וזה"ל דמיקרי אחיו וא"כ אחותו מאנוסה דמיקרי אחות לאו ממעמדות בת אבין מתרבי דאי לאו קרא דערות בת בנך הוה פרכינן ואימא דאשת אבין פרט לאחותו מאנוסה דלית בה אישות אבל הכא נבי כלתו דכתיב אשת בנך ממעט כל דלאו אשת בנך שאין לבנך אישות בה ואף מאנוסה שהגדול ממנה נקרא בנו של בנך ובי תימא דדייק הגאון ז"ל מיהא דקתני בת"כ והבי' רש"י ז"ל בת אבין אף בת אנוס' במשמע דהרבה משם ראה לא קתני לרבות בת האנוסה אלא אף בת האנוסה במשמע שרצה לומר דממשמעות בת נפקא :

ערות אשה ובתה לא אסר הכתוב אלא ע"י נשואי הראשונה וכו' כתב הגאון מהר"א ז"ל וז"ל א"ל דאם בן ה"ל למעוטי חייבי כריתות בכולהו דכתיב בהו אישות וכו' ושם י"ל דכיון דאחא קרא דמולדת חז' וכו' וק"י רבי היכי דקרא דמולדת חז' אמרת דלימד לעלמא היכי דכתיב אישות דלא נמיט אלא שפחה ונכרית שאין במינן קדושין ולא חייבי כריתות הכי נמי קרא דמיייתי רבא פ"ב דיבמות דף כ"ב וז"ל רבא דמיכתיב ערות בת בנך וכו' ולא קשיא כאן באנו' כאן בנשואין ומכאן ההוא קרא לימד דלא מפרשינן קרא דבת אשת אבין למעט אנוסה אלא למעט שפחה ונכרית מן האנוסין בנו היא וכן אחוה דכתיב רש"י ז"ל שם בגמרא ואימא הכי נמי נבי כלתך דמקרי כלתך אף מן האנוסה מכאן ההוא קרא דערות בת בנך דנלי וקרא דאשת בנך היא לא אחי אלא שפחה ונכרית והגם שראיתי שהגאון מהר"א ז"ל הרגיש וכתב וז"ל אי הכי לא ה"ל למעוטי אנוסה מכיון דשייך בה קדושין ותיקן דנריע טפי משפחה ונכרית וכו' מ"מ כפי מה שאני מקשה אין תירוצו עולה דהא איכא למימר נהי דנריע טפי מיהו איכא למפרך אחותו מן האנוסה תוכיח ואע"ג דנריע טפי משפחה ונכרית ריבה אותה הכתוב לא מיעט אלא אחותו מן השפחה ומן הנכרית ובי תימא דנבי אחות' כתיב בת אבין לרבות האנוסה כמ"ש הגאון ז"ל לעיל ד"ה אשת בנך כבר כתבתי עליו עיני שם :

כאמר הקודם נעשה סוף מכות אמר רבי חנינא בן גמליאל וכו' וז"ל ר' חנינא בן גמליאל אמר א' אטריך ק"ו כיון שהו' מקרא מלא דכתיב וחי בהם חוקה מאי בבייהו בין רבי ישמעאל לרבנן או יהיה הילפותא ממקומו או ממקום אחר : תו קשה דמהיכא יליק למימר הא כל הוישב ואינו עוב' עביר' כותבין לו שכר כעושה מצוה ומכ"ל דכעושה מצוה הא הכתוב לא קאמר אליביה לא דכל הנשאר מעריות לא יהיה בכלל ונכרתה אלא תנתן לו נפשו אבל שכר כעושה מצוה מכ"ל : תו קשה במאי דקתני ר"ש דבב' אומר דאמאן קא מהדר ומשמע דמילתא אחרית' קאמר וא"כ ה"ל למיתני אמר רש"י וכו' ויראה דאיכא דינייהו בין ר"ש בן גמליאל לרבי ישמעאל דלר"ש בן גמליאל אין לנו רבא לית לא שאינו עובר עבירה שיהיה לו שכר דמילין דדיין ק"ו מק"ו לא אחי אבל לרבי ישמעאל דנפיק ליה מקרא לא מיעטיא מי עשושה מצוה שנותנים לו שכר אלא אף מי שאינו עובר כותבין לו שכר ולהכי קתני בסוף מילתיה דר"ה לא למדת וכו' לאשמעינן שזו היא הבינייה והנפקות' בינו לרבי חנינא בן גמליאל :

ובא ר"ש ב"ר ואמר לרבי ישמעאל את סברת דוחי בהם דכתיב נבי עריות הוא לאשמעינן דאם ישב אדם ולא עשה זנות דימיה בהם להא לא צריך קרא דתיתי עריות מק' ומדש שאין נפשו של אר' מתא' ואפ"י הפורש מקבל שכר וא"כ וחי בהם לא איצטריך להכי אלא לדרשא דדרשינן בעלמא וחי בהם ולא שימות בהם וזו היא דעת רבי חנינא בן גמליאל שנחלק עליו ור"ש דרביגלה סודו : **אמנם** ז"ע אצלי דרבי ישמעאל פליג דידהי אדריה דהבא דרישוי בהם לומר דמי שאינו עובר עבירה כותב שכר ובפ"ד דע"ו תניא רבי ישמעאל אומר מניין שאם אומרים לאדם עבור ואל יהרג שיעבור ואל יהרג ת"ל וחי בהם ולא שימות בהם משמע דוחי בהם לא אחי לקבול שכר ושמא י"ל דהביריתא נשכית

פרעת אחרי

לפי שערות הדברות כלולים בה אנכי' אלקי' וכתוב הבא אנכי' אלהיכם כתוב התם לא יהיה לך וכתוב הבא אלהי מסבה לא תעש' לך בתיב התם לא תשא וכתוב הבא את שנותי תשמורו :

האדם ויש לו שכר יותר מאד כי אנו ה' המאזה ועושה :

אמנם מה שיראה יותר נכון ביישוב הכתוב הוא עם המצרים שהקדמנו ומה הדם שנפשו של אדם קצה ממנו הפורש הימנו נוטל שכן גזל ועריות שנפשו של אדם מחמד לא כל שכן וזה אשר יעשה אותם האדם וחי בהם פירוש הדברים אשר רגיל שחומר האדם ועושה אותם כגון גזל ועריות ומקיי' אותם וחי בהם יעל זה יבא דברי התנא בנבנ' עשה ראונו כ' צונך לדי שיעש' ראונו כ' ראונו בטל ראונו מפני ראונו כדי שיבטל ראונו אחרים מפני ראונו עכ' ל' פירוש שלא יאמר האדם דרוקא בדבר שנפשו של אדם מחמד כגון עריות ועכ' פורש נוטל שכן אבל עכ' איסור הדם וכיוצא שנפשו של אדם מואם מלשחות אין לו שכן בקיו' מצות הדם לזה אמר התנא עשה אותה מצוה שראונו יתברך הוא שזה כ' ראונו והוא איסור הדם שכשם שהצ' אזה עליה כך נפש האדם מואם בה כדי שיעשה הקצ' ראונו כ' ראונו אותה מצוה שאתה מקיים מצד צווי ה' רהיניו שלא לגזול שראונו היה לגזול אפילו בשביל אחוה הראונו והאימור שהיה לך בחטלה לגזול וההרחה בו יתן לך שכן כאלו אפילו באותה המחשבה הייתה עושה ראונו יתברך לפי שיעשה הקצ' עמך ק' שעשה התנא במשנה ויאמר אדם כשקיים האדם מצות הדם שגמלו היה קצ' בה עכ' נחתה לו שכן כ' בעריות שנפש האדם חומד בטל ראונו פירו' וגם קיים מצוה אחת שראונו הפך ראונו ה' שהוא חלק העריו' שראונו וחיימוך לעשות בטל ראונו וקיים אותה מפני קיום ראונו יתב' כדי שיבטל ראונו אחרים הם המקטרגים כמו שפירשו רוב המפרשים וזה כי כשאתה מקיי' חלק גזל ועריות ומבטל ראונו וחיימוך מפני ראונו יתב' כשקיימת חלק המצות שראונו וראונו הם שמים כגון הדם אל הקצ' מבטל ראונו אחרים שהם המקטרגים שראונו כפי השכל שלא יהיה לך שכן על אותם מצות כיון שמעמך היית פורש ומקיי' א' אומרים שהם מקטרגים לפני ה' יתברך אין ראוי שתתן שכן לזה האדם על זה שלא תבטל ראונו עשה אלא מראונו אבל כשקיימת מצות העריות שהיה ראונו וחיימוך לעצמך אומר הקצ' האדם האחר' שה' המקטרגי' ראוי לתת אליו הוה שכן אף על קיום מצות הדם ודאי לא קיום לא בשביל ראונו לפי שאומר להם ה' עריות יוכיחו שלא קיים אלא בשביל ראונו שראונו היה בהפך לחמוד וזהו שכתב ראונו אחרים פירוש טענתם וטעם הביטול מפני ראונו שאומר להם ה' עריות יוכיחו שהיה ראונו האדם ולפי זה הדרך מ' התנא עשה ראונו כ' ראונו מלת ראונו כ' ראונו היא חלוקה ח' ור' עשה מצוה אחת שראונו יתברך היא כ' ראונו :

אמנם כאשר נהפך עשה רצונו כרצונך פירוש היים מאות בול
(ועריות שנפסך מחמתן) ועשה בשביל רצונו ועשה

אֲתוֹ בָּלַל שֶׁלם כֹּאֲלוֹ הִיא רֹאשׁוֹךְ נֶס כֵּן לְקִיּוּמָה כְּדִי שֶׁשֶּׁכֶר וְהַ יַעַשׂ
לְךָ הַקֶּבֶץ ה' חֹסֵד בְּשִׁתְקִיּוֹת הַמָּוֶת שֶׁהֵם כְּרֹאשׁוֹךְ בְּגוֹן אֲכִילַת הַדָּם
שֶׁרֹאשׁוֹךְ הִיא שֶׁלֹּא לֵאכֹלָה שֶׁנִּפְסָו שֶׁלֹּאדָם קָהָה בְּהֵם יִתֵּן לְךָ שֶׁכֶר ה'
עֲלֵיהֶם אַעֲפִי שְׁאִין מֵדַת הַדִּין כּוֹתֵן לִשְׂכֵר כִּיּוֹן שֶׁנִּפְסָד קָהָה בְּהֵם
וְיִתֵּן לְךָ עֲלֵיהֶם שֶׁכֶר כֹּאֲלוֹ לֹא הָיוּ אֲלֵא רֹאשׁוֹ וַיִּתְבָּרַךְ וְלֹא רֹאשׁוֹךְ
שֶׁאֵין הֵיית רֹאשׁוֹ לִשְׂכֵר מֵאֵד חִיּוֹב הַשֶּׁכֶל יוֹתֵר בְּעַל רֹאשׁוֹךְ מִפְּנֵי
רֹאשׁוֹ יֹאמֶר הַתָּנָא מֵאֲמַר רַשְׁ"י אֵל יֹאמֶר אֲדָם א' א' בְּשֵׁר חוּר
וּבְתַבְנֵו ע' הַקְדַּמַת הַרְמַם ס' ז' ב' פְּרִקְיוֹה אֲמַר הַתָּנָא בְּשִׁת' ^{הַ}
מִקְיִים הַשְּׁמַעִיּוֹת לֹא תֵאֲמַר שְׁאִין רֹאשׁוֹךְ בְּשֵׁר חוּר אֲלֵא אֲדַרְבֵּה
בְּהַפֵּךְ תֵּאֲמַר שֶׁן רֹאשׁוֹךְ בְּשֵׁר חוּר לֹא שֶׁלֹּא מִבְּעַל רֹאשׁוֹךְ מִלֵּאכֹלוֹ
מִפְּנֵי שֶׁכֶר הוּא רֹאשׁוֹ וַיִּתְבָּרַךְ שֶׁלֹּא לֵאכֹלוֹ וְבוֹה תְהִיָּה נִסְתָּה כְּדִי
שֶׁיִּבְגֵּל רֹאשׁוֹ אֲחֵרִים פ' אֵס אִתָּה אִינִךְ אֲזַכֵּל חוּר מִפְּנֵי שֶׁכֶר הוּא
רֹאשׁוֹךְ שֶׁלֹּא לֵאכֹלוֹ כִּשְׂאֵבֶל לִפְרֹעַ לְךָ עַל שֶׁלֹּא אֲכִילַת חוּר יִבְאֹו
הַמְקַטְרֵגִים וַיִּתְּמֹו שְׁאִין רֹאשׁוֹ לִתֵּן לְךָ שֶׁכֶר עַל מַצּוֹה כּוֹאֵת לִפִּי
שֶׁלֹּא קִיּוּמָה הַדָּבָר מֵאֵד גִּדְּתוֹ אֲלֵא מִפְּנֵי רֹאשׁוֹ וְהוֹכֵדִי שֶׁיִּבְעַל רֹאשׁוֹ
אֲחֵרִים וְסִירַם מֵאִיּוֹה עַעַם מִבְּעַל אֲתוֹה מִפְּנֵי רֹאשׁוֹךְ שֶׁתִּחַבֵּרַת
לֹאמַר בְּשֵׁר חוּר אֲפִסִּי וְאֲפִסִּי וְכִ' תֵּאֲוֹה לְעִינִי מִפְּרַשְׁתִּי קִרְבֹּו לֹוה :

פרשת קדושים

קדושים תהיו • ילקוט אלכלעדס בני ישראל קדוש
תהיו תמי רבי חייא פירשס וו נאמרס בקהל
לפי שכל גופי תורה תלויים בה רבני לוי אמר

שבתותי תשמרו סמך שמירת שבת למורא האב • כח
הגאון מהר"ם כבוד הלשון וא"ת תינח כבוד אב ואם
הוקם כבודם וכו' ושמא י"ל וכו' א"נ משום דבנין ב"ה דומה לזורף
גבוה ה"א יבא עשה וכו' וז"ע דא"כ כפי דברי הגאון ו"ל הדרא
קושיא לדוכתא דהא אי משום זורף גבוה איכא למימר משכן יוכית
שיש בו זורף גבוה כמ"ס הגאון כבוד דבריו ואפ"ה כי אמר קרא
אדעת שבתותי דאין מלאכה המשכן דומה שנת י"ל דאיכא למפרך
מה למשכן דאף דהוא זורף גבוה מ"מ לא היתה קדושתו קדושת
עולם חומר במקדש קדושתו קדושת עולם וזה החילוק מצינו בנמי
במה דוכתי פ"ק דשנועות ופ"ק דמ"ק: **תו** ז"ע לעיקר דריבא
פירבא שאין קושיא קושיא דאשמיטתיה לגאון מתחת קן קולמסו
שזה מתורץ במה שפירשו התוס' לקושיאם שם בימות דף ו' ד"ה גמ'
מבבא וו"ל א"ת היכי נגמר מהבא דלא דחי דלמא שאני שבת דהוי
עשה ולא תעש' וכו' ואור"ז דעשה דכבוד הואיל וחסיד כלי' האי שכן
הוקם כבודם חסיד עשה דשבת כמאן דליתיה וליכא לא לאו וכמו כן
עשה דמקדש ועשה דבת כהן עדיף מעשה דשבת עכ"ל וא"כ בזה
מתורץ גם כן קושיא דלכך אצטריך את שבתותי משום דאילו הכי
ה"א עשה דמקדש עדיף מעשה דשבת והוי כמאן דליכא בשבת אלא
לאו בלחוד וברור: **תו** ז"ע במה שפירץ הגאון וו"ל שמא י"ל דאם
לאו קרא דבני מקדש ה"א מדאצטרי קר' גבי מורא אב ואם ואתמה
דמאי מדאצטריך הוא זה לעולם דבעלמא לא דחי וגבי מורא
אצטריבא ליה דס"ד דדחי משום חומרת שכן הוקם כבוד: **תו** ז"ע
במה שפירץ עוד אי נמי משום דבנין ב"ה דומה לזורף גבוה וכו' וק'
דאם כן היכי קאמר בימות דף ו' ו"ל אלא ס"ד תיתי מבנין ב"ה
וכו' וטעמא דכתב רחמנא את שבתותי תשמרו הא לאו הכי ה"א
דחי ובעית למילף מהתם דכל עשה לדחי ל"ת ומאי פריך שאני ה"א
לזורף גבוה הוא: **ולעיקר** קושיא דאין דמאי דקמני ברייתא
יכול יבא בנין ב"ה דומה שבת ת"ל ומקדשי תיראו לאו לקושטא קמני
הכי אלא אשמכתא קאמר ועיקר הדרשא אתי לדבר אחר
והכי קאמר בימות דף ו' ו"ל אין הכי נמי ואת שבתותי תשמרו
ומקדשי תיראו למה לי לכדתי יכול יתיירא ארס וכו' :

ובהא נישא קושיא אחרת שיז דמאי אנצרי' קרא דננין ב"ה
אינו דוחה שבת ויתתי ק"ו מעשה דכבוד דחמיס
שכן הוקם כבודם ואפ"ה אינו דוחה שבת הנס דנדברי הבאון ז"ל
ב"כ מתוך מה להלן דליין לורך גבוה אכן במה שכתבנו מתוך מה
להלן ראהי דקחני בריותא יכול יהא בנין ב"ה דוחה שבת לא קאמר
ליה בריתא אלא משום אשמכת' ועיקר הדראש בפסול היא מדתני'
יכול יתיירא אדם מבית המקד' ועיי' עוד לקמן במה שאכתוב בפסול'
את שבתותי תשמורו: **ל**א תגובו אוהרה לגוב ממון אבל לא
תגובו שבי' הדברות אוהרה לגוב בפסות דבר הלמד מעניינו ובתב
הבאון מהרא"ם ז"ל פי' ומגובו דלא תגובו ד' הדברות היא אוהרה
לגוב בפסות עכ"ל דלא תגובו אוהרה לגוב ממון דאל"כ תרתי
למ' לויס לתמוה למה לא הביא הראיה של לא תגובו מדבר הלמד
מענינו וכז' הכה הבאון ז"ל הבין שכוכ' ראש' ז"ל כשכתב לא תגובו
וכז' הוא להביא ראיה ללא תגובו ועל זה תמה עליו שיביא ראיה
מצד לא תגובו עצמו: **ואינה** ראיה שאין כונת ראש' ז"ל אלא
להקשות דמאי אנצריך הכא בפ' קדושין ולא תגובו הרי כבר
קאמר בי' דברות לא תגובו וסידך דתרווייהו צריכי דהאי לא תגובו
הוא בממון אבל אותו שבי' הדברות בפסות: **אלא** דק"ה הכי
היכי דפי' ראש' ז"ל טעם ללא תגובו דבי' הדבר' שהוא משום דורה
הלמד מענינו למה לא נתן טעם גם כן כשכתב לא תגובו אוהרה
לגוב ממון יכתוב דבר הלמד מענינו לא תקשוב ולא תלין בת"ש
בגמרא י"ל תגובו דבי' הדבר' איכא פסוקיא אי לא הוה לא
תגובו דהכא דלימא ההוא לא תגובו בממון מיירי דהא התם לא
תנאף דכתיב גביה לא תסיים דמיידי בניאוף דא"ל ואף שפרש"י
ז"ל שם אין ניאוף אלא בא"ש י' לפרש דליין ר"ל אין ניאוף בכ"מ
אלא אין ניאוף האומר פה וזה מכא לא תגובו הכתוב גביה
דלמי

לפי האמת מוקמים ההוא בפסוק הפך מזה שפ' הגאון מהר"ם
ו'ל' שם ולכך אמרין דהספ' ד' הדברות אין דבר הלמד מענינו
ברור כך לכך הולך רש"י ו'ל' לפרש אבל בדבר הלמד מענינו
דהכא דפ' קדושים שהוא ברור מאוד דלא ו'ל' בדבר דמאי דכתיב בדי
הוי במזון אלא כל הפרשה דרש'ה וסופ' במזון והוי האי לא תגובו
דפ' קדושים מלכד דהוי דבר הלמד מענינו הוי נמי דבר הלמד
מסופו כמ' שרש"י ו'ל' עצמו במסכת סנהדרין דף פ"ו ו'ל' במה
הכתוב מדבר הענין של מעלה ושל מטה בזה במזון . מעשה זכינו
לרין אפילו שנאמר דעת הגאון ז"ל דכשכתב רש"י ו'ל' אין כיואף
אלא באשת איש צעי למימר אין כיואף בכל מקום מ' לא תגובו
כתוב בין לא תנאף ללא תענה ואיכא למי' מאן לימא לן דלא תגובו
שדינן ליה בחד לא תנאף והוי מיתת כ' ד' לימא בחד לא תענה
דשייך נמי במזון לכך הולך רש"י ו'ל' לפרש דלא תגובו דעשרת
הדברות מדבר במזון דאף דלא הוי דבר הלמד מסופו דהיינו מלא
תענה הוי דבר הלמד מענינו שהוא לא תנאף אבל לא תגובו דהכ'
אין צריך פירוש דמלכד דהוי דבר הלמד מענינו הוי נמי דבר הלמ'
מסופו דכולה פרשתא במזון כמ' שרש"י ו'ל' בגמרא הכלל העולה
דסודר רש"י ו'ל' הכא כדתיא אידך שם בסנהדרין דף פ"ד קאמר
תיא אידך לא תגובו במזון דבר הלמד מענינו לפי שם דפרשת
קדושים ברור יותר דכולה פרשתא במזון ומכא הו' לא תגובו
דפ' קדושים דמייירי במזון מוכרע לאוקומי לא תגובו ד' הדברות
שיהיה בפסוק דבר הלמד מענינו מלא תנאף דכתיב גביה ולא
נישד' לא תגובו בחד סופו דכתיב לא תענה ויהי דבר הלמד מסופו
ויהיה לא תגובו במזון דא' כ' תרתי למ'ל' הרי דמכא לא תגובו
דפ' קדושים שהוא פשוט דבמזון שמעינן פירוש לא תגובו דוק .
גם יס' מקום עיון במ' הגאון ו'ל' שם פרשת יתרו ב'ה' אין
כיואף אלא באשת איש ו'ל' שם אין לוראיה ברורה בלא
תנאף שהי' מית' ד' לא ידע לא זה ולא אותו ואיך הכריע הברייתא
דלא תגובו בגובו בפסוקתא מלא תנאף . וז' דמה הכרע הוא
זה לעולם דבעלמא אין לנו ראייה ברורה כיואף באיזה הוא אבל
האי לא תנאף ד' הדברות ידעינן דודאי באש' איש מכא דבר הלמד
מענינו דכתיב גביה לא תרצא ואחר שידענו דלא תנאף באש' איש
שהוא מיתת כ' ד' ידעינן דלא תגובו דכתיב גבי הגובב בפסוק ואין
להקשות שזה למד מן הלמד דלא תנאף גופי' למד מלא תרצא דהא
לית' דבכל התור' למדין מן הלמד חזן מקדשים וא"כ מהיכן הכריע
הגאון ו'ל' דאין כיואף אלא בא' ד' דכתיב רש"י ו'ל' היינו בכל מקום :
בידו האמת בדבריו ממ' שרש"י ו'ל' פרשת ואתחנן ו'ל' לא
תנאף אין לשון כיואף אלא בא' ד' הרי דמכא הלשון כתב:
לא תקלל חרש אינ' לא חרש מניין לרבו' כל האדם ת'ל' בעמך
לא תאור וכתב עליו הגאון מהר"ם ו'ל' בת' דהל' לונסי'
לא תאור מאי' בעמך לא תאור למדרש כל שבעמך לא תאור ובאלו
אמר אלהים לא תקלל וגו' וס' מפסיק ויברך הוא אוברה אחרת
בעמך לא תאור כל שבעמך . וקשה דהכ' הוי לזה לאו שנכללת
דיין וגו' ואין לוקין עוהיה כיון דתרווייהו אחרתן מלא תקלל :
וכתב עוד א' כ' למה נאמר חרש מה חרש מיוחד שהוא בחיים
י'א' המת פ' דלא תימא דמקלל חברו לאחר מיתה י'א'
חייב כמו מקלל אביו ק' ק' לכאור' דלישתוק במקלל אביו יתור' דאביו
ואמו קלל לאחר מיתה ומדאטריך חרש למעוטי מקלל מת דעלמא
דש' מ' דהא דאביו חייב וכ' ת' דהו' עבדינן ק' ומכא ומה מכה שלא
עשה בו בעמך כדגרסינן פרק הנחנקין הא ליתא דאיכא למימר
מקלל חברו יוכיח . וכן עשה איפכא לישתוק הכא מחרש וממילא
ידעינן דמקלל המת אינו חייב מדאטריך אביו ואמו קלל לרבות
אביו לאחר מיתה הא אחר פסוק : **ואגופה** דבריתא ז'ע'
אזלי מה נפסך סדר התנא דאמרין לעבור עליו בשני לאוין א"כ
מאי קאמר א"כ מה ת'ל' חרש לימא לעבור עליו בשני לאוין וכי
תימא דרתיקא ליה למימר הכי א"כ קשה דסוף סוף אלהים וגו' ואי
למאי כתב הא בכלל בעמך הס' כיון דההכא סודר דה' ק' קרא
בעמך לא תאור כל שבעמך . ועוד קשה על התורה כהנים דבת' כ'
גופיה קתני הא דגרסינן פרק ד' מיתות דף ס"ו א'ס' היה אביו דיין
הרי הוא בכלל אלהי' לא תקלל ואם היה נשיא בכלל וגו' לא תאור

לא היה לא דיין ולא נשיא הרי אהרן בן בנין אב וכו' מה להלך וכו'
א' כ' לכתוב קרא אלהים וחרש אס' אינו ענין לגופו תנהו ענין לאביו
וכתבו התוספות שם דמקלל חברו נפקא מאביו ונשיא וא"כ למה
הולך הת' כ' הכא להוציא קללת כל אדם מבעמך : **ולפני** עוד
לא תתן משכול לפני סומא בדבר וכתב הגאון מהר"ם ו'ל' שדרשו
מסמיכות עוד דומיא דחרש דאינו כמשמעו' וכתב עליו בעל קרבן
אפרון ולא ירד הרב ז"ל לעומק הדבר דערין נאמר מי יכריחנו
לרמות זה לזה דחרש הוציאוהו מפשטו משום דכתיב בעמך אבל
עוד למה הוציאוהו מפשטו' ואני אומר חס' ליה למרן מהר"ם ו'ל'
לומר עליו דבר זה מי עלה שמי' שמי' העיון מי האיר ממורח כמאנו
מורה אלא שסודר דכיון דהכלל הוא דשני דברים המוקשים בכתוב
אחר מדמינן להו שכל מה שיש לאחר יהיה לאחר אע"ג דהאדר ליוף
תמקום אחר א' כ' הכא נמי כיון דכתיבו עוד וחרש כי הדדי ודאי
להקטא אתו וכי היכי דחרש ידעינן דלאו דוקא יתיה מן המקום
שיהיה הכי נמי עוד . וכן מה שטענן עליו עוד דכשם שחרש דרשו
שאינו על החרש ממך כך היה להם לדרשו עוד שאינו עוד ממך אלא
שאינו יודע במכשול ולמה העתיקוהו לסומא בדבר . ואינו יודע
מה הוא סח דהיינו סומא בדבר שהוא שאינו יודע אס' כשרה
לכהונה היינו שאינו יודע במכשול . אכן לא ירדתי לדעת הת' כ'
דכיון דדריש בת' כ' ו'ל' אמר לך בת' א'ס' כ' כשרה לכהונה והיא
פסולה אל תאמר לו מכור שדך וקח חמור א' כ' היינו אונאת דברים
וכבר נאמר אל תגובו באונאת דברים ודוק לומר לעבור בב' לאוין :
את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו . הקשה הגאון מהר"ם
ו'ל' לז'א' ת' מהי תיתי דאסי' עשה ודחי' ל' תועשה דאטריך
קרא דאת שבתותי תשמורו לומר דלא אחי עשה דועשה לי מקדש
ודחי' עשה ו'ל' ת' דשבת . והא דדאי לאו קושיא הוא דרש"י ו'ל' כהב'
קודש ומקדשי תיראו איזהו מורא מקדש לא יכנס אדם להר הבית
במקלו במנעלו וכולי והוא כמו מסקנת הגמרא יבמות דף ו' ו'ל'
הכשר מצוה טיפוק לי מהתם ופרש"י ו'ל' מאי' אמו ואביו תיראו
דהכשר מצוה הוא ולא דחי' למ'ל' למדור ולמכתב את שבתותי
תשמורו ומקדשי תיראו ומשני אה' נלא את שבתותי תשמורו ומקדשי
תיראו למה לי לכתביא לא יכנס אדם להר הבית וכולי' ו' מסקנת
הגמרא דלא נכתבו יחד את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו אלא
להקיש מורא מקדש למורא שבת אלא דאבז' גררא דכתב אני ה'
דרשוהו כעין אני ה' דכבר אבז' ואס' כלכם חייבים בכבודי כך דרשו
כאן אני ה' לפרש דהעיקר הוא השבת שמעיד על כי אני ה' כמ' ש'
התוספות שם : **ומה** שתיירן הגאון ו'ל' ואני י'ל' דה' תיתי
משאר קרבנות דחתו שבת' קשה דכיון דאיכא למימר הכי אי' לאו
קרא דאת שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו אמאי נהי התם צינמו'
דף ו' מדרשא ואת בנין בית המקדש דוחה שבת מבח קושיא ו'ל'
הגמרא הכשר מצוה טיפוק לי מהתם ומשני אה' כ' דמאי' אמו
ואביו תיראו נפקא ואלא שבתותי תשמורו ולכתביא ומאי קושיא הא
לא נפקא בנין ב' ד' מאביו ואמו דאין בו צורך צבוח וא' דאביו ואמו
מיקרו צורך צבוח שכן הוקש כבוד' אס' כן הייך כתב דליפנינא משאר
קרבנות לקולא האכא למימר מכה אביו וכו' :

חסד הוא וכו' עוד ומדרשו אס' תאמר קין נשא אחותו חסד עשה
המקום לבנות עולמו שנאמר אמתתי עולם חסד יבנה
וכתב הגאון מהר"ם ו'ל' שיש לתמוה על המדרש הוה שמענו נראה שזו
לא היה שם חסד העולם לא היה מניחו ה' יתברך וא"כ הייך הכיח
השנטיס שנשאו אחיותיהם אליבא דר' יהודה דאמר תאמו' כולדו
עס כל שצטועמרם איך נשא דודתו ויעקב איך נשא אחות אשתו :
ואפשר ליישב דכיון דאין אבהות לגוי א"כ בזה לא קשיא מידי
דרקא לקון אלו לא היה משום חסד לא היה הקב"ה מניחו לשאת
אחותו לפי שהיתה אחותו אף שנשאומן האס' אבל השנטיס
אחיותיהם אפשר מאס' אחרת כמ' ש' הגאון עצמו פרשת ויגש
דב' ה' בן הכנענית עיין שם . גם בעמארם שכתב דודתו אין
קושיא שהיתה מן האב אחות אביו . גם יעקב שנשא שתי אחיו'
ערין לא אסרתן חורו וכיון שלא נאמר אין לחוש ואין ראייה מקיין
שלא אמר המדר' על קין שלא היה הב' ה' מניחו לשאת אחותו אס' לא
מצד חסד יבנה אלא לפי שהיה אחותו מן האב ומן האם דאפילו
לאותה

פרשת קדושים

קיימת מצות שמור על מצות זכור כשהשקיימת' שזרחת הקדוש
של שבת לא זו שניכנס נוטלים שבת אלא אף זו אחס נעשים שבת
עובדים על לא תשא כיון שהזכרה שזרחת הקדוש היתה לזכרה
שהרי אמרתם ושמרו בני ישראל את השבת ולא שמרתם ועברתם
על לא תשא : **ונבאר** קצת פסוקים לא תנונו ולא תכחו
ולא תשקרו איש בעמיתו ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת את ה'
אלהיך אני' : **לא** תעשוק את רעך ולא תנונו ולא תלין
פעולת שכיר אחד עד בקר יש לדייק מאי לא תנונו לשון רבים ותו
יש בעמיתו אהיבא קאי' ותו במ' ולא תשבעו לשון רבים והדר
כתוב וחללת לשון יחיד ותו במאי דכתב פעולת שכיר או לכתוב
פעולת פועל או שכירות שכיר ותו מאי אחד ובפרק המקבל דרשו
שם המחזיק אלל חנוני אינו עובר והו' אחד פי' דרוקא בנשאר
אחד וכן אין לא מעו' פטו' והו' אחד דרוקא ביש אחד : **ורא** אמר
לא תנונו לשון רבים למה שהוא הדין הנוגד מן הבגד פטור מן הכסף
וס' ד' דאף בלא לא יעבור קמ' לא תנונו אף בוגד מן הבגד שמי'
עוברי' והו' בעצם איש בעמיתו חומר לב' החלוקה ואף על לא תנונו
שהבגד הוא איש בעמיתו כיוצא בו חברו בנבי' : **ואפשר** עוד לא
תנונו ל"ה' מו' לעובר דר' הו' דתקי לי' חמר' כשגיל שנגד עוללו
הארים ואמרו ליה דתך נכבא בגוב וטעמא טעום והו' כנגד מה
שביים קודם ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר תעזוב חמר עכשיו
שם באולי העני הכוזב יגוב מערך וע' ורא' בעיניך דתך לגוב
ממנו הפרט לו' א' לא תנונו לשון רבים בין אחת בין העני קיימת
בלא תנונו וזוהי ביארת' בספר אהבת עולם בפסוק **ואחס** בערת
הכרם : **ואפשר** עוד מ' הרמ' ס' ו' פ' מה נכבד וז'
חסור לקנות מן הבגד החפץ שנגד ועון גדול הוא וגורם לו לנגוד
והוא ע' שזמרו לאו עכבר נכבד אלא חורא נכבד והו' לא תנונו בל'
רבים לרמוז בין לנגד בין ללוקח ממנו דתרויהו מיקרו נכבי אחר
לא תכחו לרמוז הדין אסור לנגוד אפי' למקט ולעצרו לפי שעה והו'
לא תכחו חומר על לא תנונו אפילו שהנגד אינו להנאתך אלא
לכחש בחברו על ממונו לפי שעה לעצרו : **ולא** תשבעו בשמי
לשקר וחללת עמ' ש' בנמ' שבעות' תהיה בין שניהם בין התובע
בין הנתבע ובכתב הבהות מיימו' ו' ז' גם התוספות דה' ק' מה
נפסך כל אחד מכם וחללת : **לא** תעשוק את רעך ולא תנונו
פי' מ' ש' רש' ו' ז' ב' לא תנונו שפיר' וס' עזירה גוררת עזירה אפי'
תנונו תכחו וכו' אף כאן יתפרש כך לא תעשוק את רעך שאינו
אסור כל כך איהו עושק שאל לידו בדת כנון כלהוה ועזירה ו
תגורר תנונו ועזירת גול תגורר שתלין פעולת שכיר שהיא חומר'
מכול' שהרי כ' הרמ' ס' ו' הכוזב שר שכיר עובר בלא תעשו' ולא
תנונו ולא תלין : וכת' פעול' שכי' לא פעול' פועל' ולא שכיר' שכי'
לרמוז מ' הרמ' ס' ו' פרק י'א משכירות הקבלות שכיר' ועובר
בכל תלין והו' פעולת כנגד קבלות ומלת שכיר כנגד שכירות
ובמ' ש' אחד כיון לדין שכתב שם ו' כלל ומן שהכלי ביד האומן אפי'
גמרו אינו עובר בכל תלין והו' פעולת שכיר דוקא כשהפעולה היא
אחד למעט כשהיא ביד האומן :
ואפשר עוד כמה שניה פעולת שכיר ולא שכיר' שכיר לרמוז
הדין שכתב הרב שם האומן לשלוחו לא וסבור פועלי'
שניהם אינם עובדים בכל תלין זה שלא שכן וזה שאין פעולתך
אצלו והו' פעולת שכיר דתיתי' בעיני' שיהי' אצלך פעולתו וגם יהיה
שכיר שלך ולא של שלוחך וככונ' ומרקי :

פרשת אמור

אמור תורת כהנים בפר' יוס' לחודש השמיני הזה חג הסוכות ובו זה טעון סוכה ואין חג המצות טעון סוכה והלא ר'ין הוא ומה אם זה אין טעון מצה טעון סוכה חג המצות טעון מצה אינו ר'ין טעון סוכה ח"ל הזה זה טעון סוכה ואין אחר טעון סוכה עכ"ל : **אמור** ואמרת לזהיר גדולים על הקטנים : כתב הגאון מהר"ם ו"ל אבל קשה א"כ לכתוב קרא עומאה ודס וליתו שרצים מינייהו דכי פרכת מה לכהנים וכו' ק' ק' אמאי לא כתב גמי או לכתוב שרצים ועומאה וכו' פרכת

לאחות שעה דערין לייב אברהם היטה אסורה לקין מזל האם אב' אס אחות קין לא היטה אלא מן האב בלבד כמו אחות השבטי' היה מביאו אף בלי טעם חסד **אייש** אשר יסבב את דודתו' כתב הגאון מהר"א ש"ז אינו רוצה לומר לולא העירי הכתוב כאן היינו אומרים הוא נכרת ואין בניו נכרתים דהא ב' השא על יבמתו וכו' . ק"ק דנראה מלשון זה דהוא מוכרע מן הגמ' צ"במות דסבב גמרא דכרת הוא ובניו וא"כ אין תלוט הגאון צודקת על דש"ו צ"ע שהקשה לו לקמן מהא דקאמר בפ"ב דמ"ק מת ב'ס' וזו מיתת כרת דא"כ קשיא גמרא דידה אידיה לכן צ"ל שיש קיצור לשון בדברי הגאון וצ"ל לולא העירי שכתב אינו לב"ע אלא כפי פרש"י וצ"ל אבל התוספות בריש יבמות דף ב' כתבו דלרבי"א אין זרעו נכרת וישנו אליביה סוגית יבמות :

ולרא מ"ס התוספות בימות דף כ"ב בשם רש"י וז"ל היינו מיישבים דאפשר דרש"י מודה דכל כרת דעלמא כנון אוכל חלב וכיוצא אין ודעו בכלל ולא אמרינן ודעו בכלל אלא בכרת דעריות דנמרינן בהו מהיבא דכתיב ערירי אבל לא כוכל לומר כן דהא כתבו התוספות וז"ס בשם רש"י וז"ל היינו דאויבא בין כרת למיתה בידי שמים מלאן זה מאמע דכל כרת הוא כן דאם לא כן לויא עדיף מיכיח והיינו דאויבא בין כרת לכרת :

ואהבת לרעך כמוך אחי' : דקדוקו הרחשונים ו'לדחי' כתב הכא כמוך דמשמע בדומה לך ובמקום אחר כתוב וחי אחיך עמך דרו'ל בטפלים לך חיך קורמין לחיי חבדך : ולע"ד לפרש דמלת כמוך אינו חסור לנולת ואהבת עד שיתפרש שתאהבהו כמוך דהוא טפל לך אלא חסור למלת לרעך ולפרש לך דתע לך לאויה רעך שה' ישראלתה מצווה לאהוב לאותו שהוא כמוך מקיים מצות כמוך אבל אינו מקיים מצות כמוך לא ואי לא כתב אלא לרעך לא ממעטינן אלא גוי כמו דרשנו בפ' דמעי' כי תבא בכרם רעך ולא של גוי' ומה שסיים אני ה' אפשר שיפרש ע"ד שדרו'ל והרעת פני וקן ויראת מהל' אני ה' שהתחלתי במצות הדור וקן תחלה וזהו ואהבת לרעך כמוך אחי ה' שהתחלתי במצות אהבת רע תחלה שישאל רעי וכתבתי עליהם אהבתי אחכם וכו' ועוד דכתיב כל הנוגע בכס כאלו נוגע בצבת עיניו ובשם מורי זקני הרב החסיד כמהר"ר יוסף דישיבוביא ו'ל שמעתי שמפרש כי מלת אחי ה' הוא פירוש למלת רעך עם מ"ש במסכת שבת בעובדא דהגר שא לאפני הלל ואמר לו למדני תורה על גרל אחת אמר ליה דעלך פני לחבדך לא תעביד ופרש' ו'ל לחבדך זה הקב"ה דכתיב ביה רעך ורע איבך ו'ל הכתוב ואהבת לרעך ואם תרצה לידע מי הוא הרע שהוכרתך אחי ה' הוא היגע : איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותיו' הסמיכות לשני המלות הוא כפי מה שאני מפרש בפ' כבד את איבך דכתיב באחרונות כאשר ארך ובענין שבת גם כן כתוב כבד את אבך ויפרישם שהוא מענין שבתות וזו'ל בכבדו אב ואם כבדו' שותפים הם ואם כבדו לאב ואם מעלה אני עליהם כאלו דרתי בנימין וכבדוני והו' כבד את איבך ואת אמך ונחשב לך לזכות כאלו אוד' ה' פירוש כאלו היה בשותפות וזו'ל אחת עמך ה' יתברך וכן או'ל בשבת כל האומר ויכלו בע"ש זהו שכתב שגיהם כאשר אוד' וזהו גם כן בהנצחה פה איש אמו ואביו תיראו' גם את שבתותי תשמרוו שקיימו השבת לפי שגשמים אלו תשתקף ב' והו' אחי ה' נעשה אליהם אלוה שכלה ודר ומשתקף עמכם :

נבוא למאמר הקודם : ויש לעיין מה ענין מאי דלכתיב התם
לא תשא עם מאי דכתיב הכא את שבתותי : ותו קשי'
דהתם לא קתיי טפי בפשיטות כתיב התם לא תשא וכתיב הכא לא
תשבעו בשמי וגומר : **והנכון** לומר שיש ט"ס וז"ל כתיב
התם וכוזר את יום השבת וכתיב הכא אך את שבתותי זה האמתי :
וכבר הייתי יכול ליישב הנידורא לפיכך לא קתיי כתיב התם
לא תשא וכתיב הכא לא תשבעו משום דסבר רבי לוי
ראין זה ענין לזה דהתם כתיב לשוא והכא לטקד ולא סבר לה להא'
דאמרו בגמ' לא לשוא שני פעמי' וכו' לכך מנא רמז אחר כתיב
התם לא תשא וכתיב הכא אך את שבתותי תשאורו והוא כי וכוזר
ושמור כבר נודע כי וכוזר הוא שמור בפה ענין השבת והיא ברכת
הקדוש שמור הוא שמור השבת ולא יתללוהו וכבר ידוע מ"ש בגמ'
כל האומר ברכה לבטלה עובר בלא תשא כנגד זה אמר את שבתותי
תשאורו שלא תתללוהו בפשיטת מלאכה שאם ח"ו חללקם אותם ולא

סרכת מה לשמים שכן במשה עומה תוכיח מה לעומה דשאי
כהנים שרצים יוכיחו ולתני דם מיכיהו בזה הז' ושם דרס
בעי למכתב בזה דלחייב גדולים על הקטנים ככתבאלו הם אכלו
ובמה הז' לית למילף כרת דאין עונשין מן הדין כר' וכ"כ התו' סוף
כ"ה ד"ה מה לחמנו' ולכ' נופי' לית למילף דאין עונשין מ"ה עכ"ל
לכן לא הקשה הגאון לא דלכתוב טומא' וזה וליחוש שרצי' והיא קושי'
ראויה אליו' ודוחק' ו' להכי כתב שרצים בפירוש ולא נפקא
מטומאה ודם בזה הז' משו' דבעי רחמנא דכשם שגדול שאלכ שרצי'
במשה חייב כך גדול שהאכיל את הקטן שרצים בשיעור משהו בלבד
חייב וא"כ היכי מצו שרצי' למילף במשהו לחייב גדולים על הקטני'
בזה הז' מטומאה ודם דאיכא למימר דיוכי היכי דרס ברביעית
אף בשרצים המאכיל לקטנים דלפסח מדם בכזית ולא במשהו כגדול
האכול: בני אהרן יכול חללים ת"ל הכהנים בני אהרן אף בעלי
מומין בני אהרן ולא בנות אהרן וכתב הגאון מהר"ם ו' ל' וליכא
למימר אדרבה כימא איפכא לפי שנאמר הכהנים יכול ולא חללים
ת"ל בני אהרן אף חללים במשמע דא"כ הכהנים במאי מוקמת לי'
ז"ע דסוף סוף כימא דבני אהרן מרבה חללים וכ"כ הכהנים למאי
איתו כי היכי דנימעיט נשים דנימא הכהנים ולא הכהנות דסד"א
אי לא כתב אלף בני אהרן ה"א אף נשים בכלל מכא דהשוה הכתוב
אשכ' לאים קמ"ל הכהנים ולא הכהנות דהשתא לא שייך למימר
השוה הכתוב אשה לאים דא"כ הכהנים כי היכי דכתב הגאון עצמו
לעיל דאם כן קרא יתירא דבני אהרן למה לי הא קמן דסובר
דנמקום דאיכא ייתור קרא לא שייך למימר השוה אשה לאים :
ג מה שהקשה עוד ו' ל' ו' תיבון דמכנים לא אימעיטו בנות
מדהשוה א"כ הא דממעטי מקרא דלמדתם אותם את
בניכם ולא את בנותיכם וכו' : ז"ע דמאי קושיא הא הוא עצמו
לעיל כתב דנמקום דאיכא ייתור אין לומר השוה וכו' א"כ התם
בולמדתם מלת בניכם מייחד לבשרי דלא דוק' לבניו אלא לכל חייב
אדם ללמד ש"ל להכי בתיבא למדרש בניכם ולא בנותיכם : גם מה
שתיבן בתנא דאיתא דא"כ לפר' שן עונש ולא בנות משו' דהוי
מ"ע שהומן גרמא קשה דלשתיבתי לבאון ו' ל' מהחטפות דהוי
בדקו' דף ל' ו' ד' והקבלה דהקשו למ' קרא לפטור נשים כיון
דהוי מ"ע שהומן גרמא ותיבא דלשתיב : לא נשמע בעמיו
בעוד שהמת בח"ך עמיו ילא מת מצוה בתורת כהנים וכתב הגאון
מהר"ם ו' ל' ו' לתמוה למה לי בעמיו תיפול' מנויר : ז"ע
לע"ד דמי עדיף ק"ו מהכתוב בעצמו שהרי הוא עצמו כתב להלן
בד"ה לא נשמע מצוה דאי לרשות מכי אם לשאריו נפקא הרי בבירור
דאף אי כתב כי אם לשאריו כיון דליכא ייתור לא מוקמינן לא לרשות
ואם כן הכי נמי אם לאו בעמיו מק' ו' לא הוה נפיק לן אלא דרשות
לישמע למ"מ אבל מצוה מכ"ל דקרא דכויר נופי' ה"א דתפסת מעט
הפסת ואי לאו יתורא דבעמיו נמי לא הוה מוקמינן לאמו אלא פרט
למת מצוה שאינו אסור אלא מותר ואכתי מזה מכ"ל : אי נמי
איכא למימר דכתב הכא בעמיו בכהן הדיוט דריא משו' דסבר קרא
דכהן וכויר אינו מצוה לישמע למ"מ רק רשות ולהכי כתב הכא
בעמיו בכהן הדיוט למימר דהכא דליכא אלא קדושה אחת מצוה
משום דסבר דאי הוה יליף מכהן הדיוט וכויר ה"א מה התם רשות
אף כאן רשות ובהא מתירא נמימה שתמה עוד מכ"ג :

ובזה יבא על נכון מה שהקשו בזה דתניא בתורת כהנים
בפסוק לאביו ולאמו יאמר לאמו אלו כן הייתי אומר מה אמו בידוע
אף אביו בידוע אביו חוקה מנין ת"ל לאביו : הקשו בזה דאביו
חוקה למ' קרא תיתי בזה נפסק אם הוא אביו ודאי מטמא לו ואם
אינו אביו א"כ ממור הוא ואינו מוזהר על הטומאה ולע"ד הדבר
ברור דאי לאו קרא לאביו נהי דהוה אמיא דהאדם מטמא לאביו
חוקה אם ירבה אבל שיהא מצוה מכ"ל להכי דאטריך מטמא לאביו
דטומאת קרובים אינה רשות אלא מצוה :

עוד הקשו בזה דהביתא דלמה לא דקדוקו חכמים בכבוד אב
ואב ובמוראם וקוללתם והביתא דככלהו בתיב אביו
ואמו וקשי' להו נמי כי הבא גבי טומאה יאמר לאמו בלבד : ולע"ד
הדבר ברור דהביתא וקוללה על כרחין צריך למכתב אב ואם דזה
מזה לא היינו למדין כיון דאיכא מיתה בדבר וק"ל אין עונשין מן
הדין ובני מורא אב ואם י"ל דאטריך למכתב תרומיהו משו' דכתיב
בסיפא דקרא ואת שבתותי תשמרו ואם אמר לך אביך חלל שבת
אל תשמע לו וזהו כתב אב ואם דאי כתב אם הוה אמי' דוקא באם

שאינה כל כך באב אל תשמע לה לחלל שבת הא באב שמע לו אף
לחלל שבת ואי כתב אב הוה אמיא דוקא אביך כבד הא אמר אינך
חייב ואם כן גבי כבוד אב ואם אין צריכין לומר אמו חוקה אלא
היינו תופסים עיקר המלך שהיה עושה המלשן לומר דאביו עדיף
וא"ת התיבא במורא אב ואם דאטריך למכתב תרומיהו משום ואת
שבתותי אבל בכבד למה בתיבא תרומיהו י' ל' דזה בר' דאטריך למכתב
כבד את אביך ואת אמר לכדררשינן בסוף כתובות כבד את אביך
ו' אשת אביך ואת אמר ו' בעל אמר ו' יתירא לרבות אחיך הגדול :
לא יקראו קרחה בתורת הכהנים וילמדו ישראל מהכנים בג"ש
מה כאן כל הראש : כתב מהר"ם ו' ל' ואי קשיא היכי מצו
בנותינו ו' ל' ללמד לפי שנאמר לא תשימו וגומר ת"ל בראשם לחייב
על כל הראש והא בין פניכם כתיב ואדרבה ה"ל למדרש איפכא
לפי שנאמר בראשם שומע אני כל הראש ת"ל בין עיניכם דוקא
ובק"א כתב עליו דלאו קושיא היא דכיון דהמקום המיוחד הוא
בראשם דכהנים דאלו הכתוב בשרא לגופיה אצטריך אבל דכהנים
מייתר דתיבא בק"ו דשראל שלא ריבה בהם מצות להכי דרשינן
דבראשם דמייתר בא לגלות פירוש בין עיניכם דלא מייתר : ואינו
יודע מה הוא פה וכי לא ראה דברי הגאון ו' ל' עצמו שכתב ו' ל'
דהשתא ליכא לאקשוני והא בראשם כתיב דבין העינים נמי ראשם
הוא והא דהדר בתיבא גבי כהנים אינו אלא משום קרחה יתירא
דאיתביה הא קמן דבראשם לא מייתר אלא עיקר הקרחה הוא
דמייתר בכהנים לחייב על כל קרחה : גם רש"י ו' ל' כ"כ במכות דף
כ' ו' ל' מה ת"ל בראשם לאו דוקא קאמר דהא דאין לגופיה אצטריך
וא"כ הדרא קושיא הגאון ו' ל' דלדוכא :

ולע"ד עס"מ שנקדו' ו' ו' במנחות דמקו' הנחת תפילין נמדין
ג"ש מבין עיניכם דקרחה א"כ לכך הוצרכו לומר
דבראשם בא לפרש בין עיניכם דאי בין עיניכם איתי לפרושי מלת
בראשם א"כ הא אצטריך בין עיניכם להכי וא"כ היכי מצו יליף
ג"ש למקום הנחת תפילין הא אינה ג"ש מופנה לא בין עיניכם
דקרחה דהאמרת דבא לפרש מלת בראשם ולא בנאצי' דתפילין
לגופיה איתי א"כ בזה מתורץ קושיא הגאון ו' ל' דהו"ל קבלו ג"ש
דעיינך לענין תפילין משם למוד דבראשם הוא פ"י בין עיניכם :
וכה שיש לי מקום עיון דבדברי האורז' דכיון דק"ל דאין אר'
דג"ש מצמא א"כ קבלה מרבו וזה הענין דקרח קרחה
הוא ג"ש א"כ מה הקשה הגאון דהוה להוללו' ללרש איפכא והא
כך קבלו : ואם נפסק לומר דכיון דאיכא תרי מיני ג"ש של נוסאים
ושל מקומות א"כ סבר הגאון ו' ל' דלא קבלו אלא התיבו בלבד קרח'
קרחה אבל המקומות לא ולכך הקשה דידרשו איפכא דילמדו בראש'
דשראל מבין עיניכם דכהנים הא ליתא דאי סבר דלא קבלו
המקומות א"כ אדרהקשה הגאון ו' ל' דק קושיא תיקשי ליה עריפא
מיכה והוא דכיון דהסברא הוא דכהנים חמרי משראל שריבה
בהן מצות א"כ כימא דלענין זה לא ילמדו ישראל מכהני' ולא כהנים
מישראל ובראשם דוקא ובין עיניכם נמי דוקא כהנים שריבה בהן
מצות חייב בהם על כל הראש ישראל דקילי בין עיניכם דוקא ומנא
להו למדרש קרחה קרח' לילמותא ואת אימא דלא איתא אלא למימר
מה בכהנים על מת אף בישראל על מתומה בכהנים לחייב על כל
קרחה אלא ודאי מזה ועל כרחנו צריך איתא לומר דהו"ל קבלו
בפירוש התיבות והמקומות ולא היה ענין ילמדו ואיך ילמדו הכל בג"ש
הלכ' למשה מסיני ובהא איסתלקא תמיהה הגאון ו' ל' :

אשר לא היתה לאים פירושה' ו' ל' למשכב : וקצת קשה
דא"כ לשתוק קרא מהכתוב דתניא בתורת כהנים
פרט לאנוסה ומפוסה ומהכא נפקא ובשלמא אי הוה ממעטינן
מוכת עץ כיחא אבל התניא הויה אני מוכת עץ ת"ל אשר לא
היתה לאים וי"ל דמכת בכתול' ממעטינן' אנוסה ומפוסה דאל"כ ה"א
אשר לא היתה לאים לשם נישואין דלאו היא קרוב' הא היתה לאי' לשם
נישואין אבל לא אנוסה ומפוסה אף שהיתה לאים לא היתה לשם
הויה ומיהו ק' לשתוק מהכתוב ולא לכתוב אלא אשר לא לאים וכיון
דלא כתב היתה משמע אשר לא לאים כלל ואפילו מכותה :

אכנס זה ראיתי לעיין בדברי רש"י ו' ל' למה לא כתב אליו
לרבות הבנות ולמה השמיטוהא בבימות דק"ס בין
לרבי מאיר ור' י' בין לרבי יוסי ור' ד' בלבו דרשי הכי ונאסר ליישב
כמ"ס הוראון מהר"ם ו' ל' בכמה מקומות מספרי דרש"י ו' ל' אינו
כותב המדרש שאינו קרוב לפסח אף שהוא אחי' ובוגרה אינו

פרשת אמור

בן ככר מיירי בקרבנות לבד ואפ"ה נפקא ליה מהבא ליחיד נזיר
שמביא קרבן שאין מקבלין ממנו בעל מום כמביא ומה שמביא
לכבוד אין מקבלין ממנו בעל מום כמביא ובעצמו לא כ"ס :

וכהא ניחא מה שהקשה עוד הגאון וז"ל ועוד הי"ל לה"ל וז"ל
להבי' ו"ס כאן נזיר שהביא וכו' דמיירי בקרבן יחיד בפסוק
איש איש ואין כאן קושיא דכתיבה הכא משום דמיירי נזיר איש
אין ראיה שאין מקבלין מן הגוים בעלי מומין דה"ל כיון דלדידהו
אינו אסור אלא מחסור אבר ריבויא דאיס' איש לא אפי' לא שיקריב
הנזיר במוצא אבל אין הכי נמי אפילו שיהיה בעל מום דריבויא אבל
הכא דכתיב מכל אלה דסבר רש"י וז"ל דחוזר על בעלי מומין דכתיב
קודם אס' כן הא נלי קרא דמוצא אין מקריב בעל מום :

אמנם יש לעיין במ"ש רש"י וז"ל בסוף לשונו אבל תמי' מקבלו
מהם לכך נאמר למעלה איש איש לרבות הגוים
שנודרים נדרים ונדרות כשיראל וקשה דכיון דסבר רש"י וז"ל דהתק
קרא דמיר בן ככר יש ללאוד דתמי' מקבלו מיר הנזיר מעתה מה
למדנו מריבוי איש איש ולא ד"ה אלא שכתב לכך נאמר ואדרבה
זה כותב טעם לפנים : **ויראה** לע"ד והוא עצמו קצת שבוין
רש"י וז"ל בשתי מלות קצרות הללו למ"ש התוספות מחסור ק"ק ע"ב
ד"ה איש איש וז"ל תימא תיפוק לי מדרבב גבי בעלי מומין ומיר בן
ככר לא תקריבו את אלה הא תמי' מקריבו וז"ל דאי לאו איש איש
ה"ל דבעלי מומין הוא דקאי בלאו אבל תמי' כהי דליכא לאו
אבל איסור מיהא איכא וז"ל רש"י וז"ל אחר מה שכתב אבל תמי' מקריבו
והוא נזיר וז"ל הכי אבל תמי' אינו בלאו אבל איסור מיהא איכא וקאי
בלאו לזה תירץ לכך נאמר איש איש פירוש אי אחרת בשלמא דהדין
הוא אבל תמי' מקריבו ניחא דלכך נאמר איש איש ולא איש
לחוד בלבו' דתמי' מקריבו ולא תימא מדיוקא דהך קרא הא
תמי' איסור איכא אבל איש איש שיהיה לרבות גוים למה נאמר ב"פ
איסור א"כ ריבויא דאיס' איש שיהיה לרבות גוים למה נאמר ב"פ
ובמאי נזיר דהאחרת אפי' תמי' איסור נמי איכא ואריק וכוון :
ובתו נזיר למדנו שהוא בתי' בדי' שמים כתיב הגאון מהר"ם
ו"ל וז"ל לתמוה מהיכן למדו שהוא בתי' בדי' שמי' וזה
ק"ל כל מיתה האמורה בתורה כסא אינה אלא חקק : וז"ע
דדבריו בספרו האדרי' מיכן למ"ש לקמן דר"ה ולא יחללו וז"ל ועוד
שאין מקבלתם הוא מוכרע ג"כ סיפור כן אס' נפרס אותו כינוי
לכ"י ישראל שאי יהיה פירוש שיענינו הכהג"ל את ישראל עונאשמה
ממה נפשך קשיא שאם פירוש עון אשמה הוא בדי' שמים הרי כבר
אמור וכל זר לא יוכל קדש וסמך ליה ומתו בז' יחללוהו ומשם
למדו וז"ל שזר שאכל תרומה חייב מיתה בדי' שמים ואם פירוש עון
אשמה היא כמשמעו וכו' ומאי פריך הכא מהיכן למדו שהיא בדי'
שמים אימא דעון אשמה היא בדי' שמים וגלי' אומתו בז' דאינו חנק
כמו בעלמא : וז"ל על כהן דברי הסמ"ג וז"ל שהביא לקמן דלא
תזינו מיתה ב"ד בדי' קדש ומקדש ותמה הגאון מהר"ם וז"ל ולא
ידעתי מי הניד לו ומאי קושיא אימא דהסמ"ג וז"ל סובר דעון אשמה
הוא בדי' שמים וגלי' אומתו בז' דכל מיתה קדש בדי' שמים :

ושברה הא אס' וס' לה ורע ממנו אסורה בתרומה שמכלל כן
אתה שומע לאו : כתיב הגאון מהר"ם וז"ל והוצרך
לפרש פה מפני שאין כוונת החור' אלא להודיע האיסור לא להודיע
ההתר' ז"ע דכפי מה שכתב בסוף דבריו מהתורה כהנים וז"ל
ונכתבה להחמיר עליה ונכתבה מגדולה להקל א"כ כוונת
התורה להודיע אף ההתר' :

פרי עץ שטעם יצאו ופריו שיה' : כתיב הגאון מהר"ם וז"ל
בתורה כהנים ובפרק לולב הגזול וכו' דמייתורא דעץ
הוא דקא דרשי ליה דאי הלקא דעתך פרי של עץ ליסתקו מעץ
וליתכחו ולקחת' לכם פרי הדר ועוד דהוי דבר הלמד מעניינו וכו'
כאן הבן שאל דאי כתב פרי הדר הכי שמעינן פרי העץ דלמא פרי
הדר של אמה קאמר דלמא לו עוד ניחא וסמא מלת ועוד טעום
סופר וצריך לומר דהוי דבר וכו' : אמנם אפשר בלי טעום
והוא דכיון דדרשינן בנמא מילה הדר לשון דירה הדר
באילנות אס' כן כשכתב פרי הדר שמעינן דודאי פרי עץ הוא ולא
אדמה דלא משכחת בפרי האדמה דר כל השנה :

באמר הקודם ברישא וזה לשונו אך נעבור למד השביעי
הוא וכו' זה טעון סוכה ואין ס' המצות טעון סוכה
והלא דין הוא ומה אס' זה שאין טעון מזה טעון סוכה חב המצות
טעון

קרבן דאין משמעות ומה גם כמו שהקשו התוספות ס' בנמא
ד"ה אלו לרבות הנוגרת וז"ל למה לי אלו נרבייה מלא היתה
לאיש ואולי זו היא סברת רש"י וז"ל דכלל אשר לא היתה לאיש
למשכן מתדני בוגרת : הנס דאפשר לתרץ לקושיא התוספות
ז"ל עם מ"ש בנמא ס' סד"ל ניכף בתולה בתולה מהס' מה להלן
נערה אף באנערה : **אמנם** ז"ע ס' סוף סוף לה"מ ור"י
דדרשו הקרובה לרבות ארוסהאס' כן אלו לרבות בוגרת למ"ל
נרבייה מהקרובה לרבו' ארוסהאס' וליכא לתרזי הקרובה א'
ולא שמים דתריץ הס' בנמא אליבא דרבי יובי' ור"ש משום דהכ'
ליכא לתרזי הא אסתעבד מעשה הא לא אסתעבד דתרווייהו בין
ארוסה בין בוגרת לא אסתעבד : וסמ"ל דאי לאו אלו ה' מוקמינן
הקרובה לרבות בוגרת דוקא ולא ארוסה דתע' לך דעפי מסתבר
לרבות בוגרת מארוסה דהא ר' יוסי מורי בבוגרת ופליג בארוסה
אכן ז"ע דא"כ ה"ל למתני ברישא הקרובה לרבות הנוגרת דכתיב
ברישא דמסתבר טפי וסדר לרבות הארוסה דתע' לך דהא כתיב
התוספות דמוקי אלו דכתיב ברישא לרבות בוגרת דמסתבר טפי
ולא יחללו ורעו כתיב הגאון מהר"ם וז"ל וז"ל למה נכתב בכל
הנשים הפסולות לכבוד אלהיהם לחוד וליתו אינך בק"ו
ק"ק דהא גרוסה אצטריך לאו לגופיה אלא להקיש ולומר
מה גרוסה בין מן האירוסין בין מן הנשואין אף אמה בין וכן אמרו
דינמות דק"ק ט' חו קשיא דכפי מה שתרצו בתורה כהני' דאצטריך
וגרוסה כ"ל למימר דאפי' בן גרוסה כ"ל לא מיקרי ממור לא חלל
וכן בכתובות דק"ק ט' ע"ב אמה תורה לא יקח ולא יחלל חלולין הוא
עושה ואינו עושה ממזרות ולזה כתב וגרוסה כדי לכתוב אחריו ולא
יחלל לומר שאפילו בן כ"ג גרוסה אינו אלא חלל מעתה מה הקשה
הגאון קודם בראש השלשון וז"ל וז"ל אי הכי לאבוי דסנידא ליה דכל
חדא וחדא בנפשי נפשה וכו' עד מ"ל דחלול ורעו מזד ביאתו ומאי
קושיא הא פשיטא דחלול ורעו מזד ביאתו דא"כ פיסול גרוסה
כ"ל למאי אצטריך יתיבי בק"ו דהא הדין אלא ודאי אית' לך למי'
כדתרצו ב"כ אלו לא נאמר גרוסה הייתי אומר גרוסה שאסורה
לכסן הדין כדפי' אמה מ"ג ממזרים ולכך כתב וגרוסה לא יקח
וסמך ולא יחללו וז"ל מ"כ מדאצטריך הדבר ברור כי ולא יחללו ורעו
החלול מזד ביאתו ומעתה נכתב מ"ש הגאון מהר"ם וז"ל על
הרמב"ן וז"ל ולא ידעתי מהיכן ידע שהרמב"ם פירש אותו לשלילא ולא
לאזהרה אס' מפני הדוקיא שהוציא ממנה הא אס' נשא אחת מן
הפסולות ורעו ממנה חלל וכו' וז"ל היה סובר שלא יחלל היה אזהר'
לא היה צריך לדוקיא וזה וכו' עד אין כאן מזה ראיה דאפי' אס' חלל
דש"ל שהיא אזהרה אכתי לא שמעינן מזה שאם נשא אחת מן
הפסולות ורעו ממנה חלל וזהא ניחא דהא ליחא דאי רש"י וז"ל סובר
דלא יחלל הוא אזהרה לא היה צריך לדוקיא וזה דפשיט' הוא דאם
נשא אחת מן הפסולות ורעו פסול ודלא יחלל החלול מזד ביאתו
דא"כ גרוסה דכתב דמאס' כ"ל למה לי יתיבי בק"ו מכהן הדין
וברור : **כל** אשר יקרב ופרש"י וז"ל אין קריבה וז"ל אלא אכילה
וכו' וא"ל לומר שחייב כרת על הנגיעה שהרי וכו' ואם על הנגיעה
חייב לא הוצרך לחייב על האכילה וכו' וליכא למימר דאפילו הכי
אצטריך לכתוב גם האכילה משום דאין עונשין מן הדין דזה לא
נאמר אלא בדיני אדם ולא בדיני שמים : ז"ע דאשתמעיניה לגאון
ז"ל שכלל זה הפך מדברי התוספות פ' כל הנשר דק"ק ט' ע"ב וז"ל
ד"ה מה לחמץ שכן עונש כרת וברת גופיה לא שייך למילף דאין
עונשין מן הדין : גם מאדתי בתורת כהנים שהכלל הוא כדברי
התוספות וז"ל איש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו אינ' לי
אלא בת אביו ולא בת אמו או בת אמו ולא בת אביו מן האב ומן האם
מנין ת"ל אותה מ"מ עד שלא יאמר יש לי בדין אס' חייב על אחת
מאב או מאם ק"ו מן האב ומן האם אס' אחרת כן ענשת מן הדיוקיא
במירור דאף בכרת אין עונשין מן הדין דאחותו עונש כרת היא :
ונכתבות פירא ראשון ורבנן אותו דכופא מאי עבד ליה ומשני
מבני ליה לחייב על אחתו בת אביו ובת אמו לומר שאין עונשין מן
הדין וז"ע : **ומיר** בן ככר וגו' פרש"י גוי שהביא קרבן ביד כהן
להקריבו לשמים לא תקריבו לי בעל מום : והקשה הגאון מהר"ם
דכיון דהוי שהביא קרבן ביד כהן הוא קרבן יחיד היכי מוכח ליה
רש"י וז"ל מהאי קרא דמיר בן ככר דאוקימו ליה בת"כ לקרבנו' וז"ע
מ"ש התוספות מנחות דק"ק ג' ד"ה איש איש וז"ל וקמ"ל קרא דאפי'
בא הגוי ואם ללכוד אין אקבלין מן הגוי וכו' ש' שאין מקבלין ממנו
קרבנות לבד וזהא ניחא דלעולם סובר רש"י וז"ל דהך קרא דומיר

משה ואמ"ל אמנס ק"ל מלת איש ותיכף דאי כתב מזרי לחור לא ידעין איזה מזרי לזה כתב בן אותו המזרי שהרג משה שכתוב בו וירא איש מזרי שקראו איש כמו שאו"ל שהיה נוגש ממנוה על עשר שוטים וזהו איש חשוב: **ויקב** ויקלל ליישדי תור יראה לי עם הדין השנוי במשנה שם המנקה אינו חייב עד שיפ"ר השם ולפ"ו ריהטא קשה בדגמרא קאמר איפכא ודלמא עד דעבר תריווייהו פרושי וברוכי ומשני לאס"ד וכו' לכך פירש רש"י ו"ל במשנה עד שיפירי' ש' שיוכור הוא את ה' ולא כשיצא מפי אחר והו' ויקב את ה' ויקלל פירש שזה הרשע הזכיר הוא את ה' בפיו ואח"כ ויקלל ובהא כיחא דאי לא כתב אלא ויקלל ה' א"ל דשמיא הוא לא הזכיר את השם אלא שמע את ה' וצא מפי חבירו וצא הוא וזכרו :

ומה שכתב בן האשה קודם ולא כתב ויקב את שם בן האשה ותו לכתוב ויקללו בכוני אמנס אחר את השם ויקלל לרמוז הדין דבעינן שם בשם כמו יכה יוסי את יוסי שיברך שם פלוני את שם פלוני והו' השם ויקלל כי אמר זה הרשע שה' ע'צמו יברך שם אחר : **ואפשר** שזה הרשע עבר שתי עבירות האחד ויקב את ה' מלשון מה אקוב והשנית ויקלל וס' אמופי' שקלל לשם אמו שהיא שלומית בת דברי כמא"ל למה נקראת בת דברי שהביא דבר על בנה והו' שבמך ויקלל לו שם אמו לומר שקלל את שמה שנקראת שלומית שעל היותה נותנת שלום לכל ומדברת עם הכל בא עליה המזרי ונטרד בסבתה משבט דן :

ובזה יובן מה שהזכיר וס' אמו אלא ויביאו אותו א משה לרמוז מה שאו"ל יצא מבית דינו של משה חייב שהיה רוצה לתקוע שבטו אצל דן לפי שאמו משבט דן ואמר לו משה למשפחותם לבית אבותם כתיב והו' העטם שויקלל לפי שהביאו אצל משה וחייו וזהו קלל שהרי וס' אמו וגו' למטה דן ואיך הוציאו משה מכלל שבט דן : **ובזה** יובן הטעם מה שכתב ויכלו שניהם בן הישראלית ואיש הישראלי דה"ל בן המזרי כמו שפירש וכתב והוא בן איש מזרי אמנס בהא כיחא שכתב בן הישראלית שהוא טעם לויכחו שניהם שטעם המחלוקת היתה שהיה אומר לחבירו שכשם שהוא ישראלי משבט דן גם הוא משבט דן שהרי הוא בן הישראלית גם כן והיה סובר דמשפחת אס קרויה משפחה עד שחדש לו משה רבינו עליו השלום לבית חנותם אי כמי היה סובר דוקא כששתי המשפחות מישראל :

פרשת בהר סיני

בהר סיני מאמ' הקוד' פ' הוזהב ת"ר ולא חנוכו' באונא' דברים וכו' ענינות דעתי בזה עיין מה שכתבתי בס' אהבת עולם ובדברי החסידים בזה עיין ע"ד בס' רצון אהבה וספר תאזה לעינים : ובאלו הפסוקים של א חנוכו עיין ג' כ"ע ד' בספר אהבת עולם : **בהר** סיני מה ענין שמה אצל הר סיני וכו' כתב הגאון מהר"א ס"ו ל' אותו היכי משתמע מייחורא דהר סיני להקיש כל שאר מצות לשמטה וכו' עד מ"א תמצין אב בלא יתירא דבהר סיני נמי יתקבצו אב דכתיבא בריש ת"כ וז"ע דהא שפיר משתמע מייחורא דהר סיני להקיש שאר מצות לשמטה דאל"כ דהר סיני למ"ל אי לשמטה עצמה לומר שפרטותיה וכללותיה נאמרה מסיני הא לא צריך לשמטה דאסילו לא כתב דהר סיני ודאי דשמטה אף הפרטות מסיני נאמרו כיון שלא מציינו ששנית במשנה תורה כמ"ס רש"י ו"ל וכל שכן פירושא לפי שלא מציינו ששנית פרקעות ששנית במשנה תורה למדנו שכללותיה ופרטותיה כלן מסיני הרי דמסבירא יש לנו לומר בשמטה כללותיה ופרטותיה מסיני אף דלא כתיב דהר סיני וא"כ מדאכטריך דהר סיני יתירא ש"מ דבא לומר שכללמוד שמטה לכל המצות וא"כ מלת דהר סיני אי"ע לנפיה לשמטה תניהו ענין להקיש שאר מצות לשמטה :

תו ע"ע במה שהקשה וו' ל' אותו שמטה שכתב רש"י ו"ל כו' עד והוה להו כתובים רבים הבאים כאחת ואין מלימדן ומאי פירכא שזה לא נאמר אלא כשאנו לומדי' שום דבר מחבירו מעצמנו מכח כנין אב או אמרינן דכיון דאיכ' בכתובי' אין למדין מה לעלמא י"ג ב 2 13 אכל

שטעון מזה איכו דין שטעון סוכה ת"ל הוה זה טעון סוכה ואין חב המצות טעון סוכה עכ"ל ק"ק דאס לדין יש תשובה מה לזה שכן טעון לולב תאמר במזה שאין טעון לולב וכו' ת"ל דאיכא למימר אי לא כתב הוה ה"ל לולב גופיה תיחידה ק"ו וה"ל דחב המצות יהא טעון לולב מק"ו לסוכה דאין טעון מזה וטעון לולב הא ליתא דא"כ כי היכי דקאמר הוה זה טעון סוכה ואין חב המצות טעון סוכה לימא כמי ואין חב המצות טעון לולב :

וי"ל דאינה פירכא דמאי דחב הסכות טעון לולב לאו משום דחמיר חב הסוכה מחב המצות אלא כמ"ס בגמרא דארבע מינים באים לרצות על המים ובסכות בעינן מים אבל לא במצות : **וברה** מתקרא קושיא למיך דברייתא דכיון דמכת ק"ו הוה מיייתין סוכה ומזה אף היכא דלא כתיבה אי לאו מלת הוה א"כ בראש השנה דכתיב שופר נימא שיהא טעון סוכה ומה בן ד' דחב המצות וחב הסכות שאין טעונין שופר אלא בהא א"כ דאיכא למפרך מה לחב המצות ובסכות שאין טעונין שופר לאו משום קולא דידהו אלא משום דטעם השופר לזכרון כמ"ס וזכרון תרועה ופרש"י ו"ל להזכיר עקדת יצחק ובמה בשופר :

אמנס קשה עם מ"ס בתורת כהנים גופיה בפסוק ובט"ו ויס לחדש הוה חב המצות זה טעון מזה ואין חב הסכות טעון מזה שיכול והלא דין הוא ומה חב המצות שאין טעון סוכה טעון מזה חב הסכות שטעון סוכה אינו דין שטעון מזה וק' דתירתי הוה למ"ל לישחקו מהוה דסוכה למימר דאין פסח טעון סוכה ואנא ידענא ליה מדאכטריך הוה במזה למימר דאין סוכה טעון מזה שמע מינה דאין פסח טעון סוכה דאי טעון אמאי אכטריך הוה בסוכה למימר דאין מזה טעון סוכה ומהי היתי דטעון הא ליכא ק"ו י"ל דאי לא כתיבי תרי הוה ה"ל דמזה טעון סוכה ולאומק"ו דסוכה אלא ממה מציינו : **ונבאר** פסוקי ויאל בן אשה ישראלי והוא בן איש וכו' : **ויקב** בן האשה הישראלית את השם ויקללו ויביאו אותו אל משה וס' אמו שלומית בת דברי הדקדוק' רבו דהא מה שייך להזכיר שם אמו אחר ויביאו אותו א משה בתחלת הענין כשכתב בן אשה לכתוב וס' אמו שלומית בת דברי : ותו מאי ויקב ויקלל היינו הך ותו מאי בן הישראלי ולא אמר בן איש מזרי ולמה תלה הגבאי יתיר באמו : ותו מאי בן אשה פני דליכתוב בן ישראלי : **תו** קשיא קושיא כוללת איך נסתפקו אס המקלל במיתה והא נאמר לבני נח ה' וז' ברכת השם ואף שלא נשנית בסיני לישרא נאמר וי"ל דכיון דבני נח אזהרתן וו' היא מיתתן אבל בישרא כל אימת דלא מפרש מיתה אפשר לומר דאינו אלא באזהרה ולא במיתה דאין לומר דכיון דבני נח הם במיתה על ברכת ה' כ"ס ישראלי דמי איכא מידי דלישראלי שרי וכו' דאין להקל על ישראלי מהבנים הא ודאי ליתא דמה שאין אנו מקללן הוא בגוף המצות אלא במיתה לא דהא גזל יוכיח דבבני נח מיתה נאמרה ובישראלי לא אלא ודאי דהיינו טעמא משום דבני נח כל אזהרתן וו' היא מיתתן :

אלא דקצת קשה לזה במ"ס רש"י ו"ל סנהדרין דף כ"ט ד"ה לזה ולזה נאמרה וכו' בסוף הלשון ולזה ולזה ליכא למימ' דא"כ אמאי אכתי ע"ו ומאי הכרע אימא דלהכי אכתי ע"ו משום דמצוי ובני נח לא שמעינן מיתה בישראלי בע"ו י"ל לזה דנדודאי כוונת רש"י ו"ל היא דמסיק הסם בסוף הסוגיא וו"ל הגמרא אי הכי כל חדא נמי נימא משום מילתא איתני ומשני הכי קאמר אזה' מיהדר ומיתני למ"ל וו"ס רש"י ו"ל דא"כ אמאי אכתי ע"ו פי אזהרת ע"ו אי משום המיתה סגי שיכתוב המיתה בלבד ויש ראי' לזה איך רש"י ו"ל כתב זה בגופה דברייתא כפי המסקנא דאל"כ קשו דברי רש"י ו"ל אהדי' במ"ס קודם ד"ה למ"ל למכתב אבר מן החי וו"ל בשלמא ע"ו וב"ע למילתא נישנית : **עור** יש להסתפק איך נסתפקו אס הס' במיתה ואמאי לא נפקא להו ק"ו ממקלל אביו דבסקילה יש לומר כמ"ס התוספות סנהדרין דף ס"ו ד"ה גמר קדש מחולו ו"ל דאי בק"ו לא גמר דאיכא למיפרך מה לב"ו שדואב ומתנייש' עור י"ל דאין עובדין מן הדין :

ונבאר דאי כתב והוא בן ישראלי שאל כתב אשה לא הוה ידעין אס הית' כשאו' אופניהו לכך כתב בן אס לרמוז שהיתה נשואה והוא כמא"ל שזה המזרי בא על שלומית בת דברי שהיתה נשואה : **ומה** שכתב גם כן בן איש מזרי ולא כתב בן מזרי בלחוד לזה כיון רש"י ו"ל לתקן וו"ל בן איש מזרי הוא שהרג

פרשת בחר

אבל הכא מה שאנו לומדין לכל המצות דפרטותיהן נאמרו מסיני אינו מצמינו חלל מיתורא דכתיב בהר סיני גבי שמעתי דאין צריך לנפיה דמסבירא ידעינן ליה דבסיני נאמר מללא בשנית בערבות מואב ש"מ דבא ללמד על כל המצות וא"כ מעתה אין מקום לקושינו דהו"ו שני כתובים: **תו** קשה אציקרא דרינא זה שכתב דכל אותם שלא נשנו במשנה תורה דהם גם כן כמו השמיט' דמקרו שני כתובים הבאים כאחת אין לו שחר דהא כד מעיינת טעמא דשני כתובים הבאים כאחת דאין מלמדין הוא כמו שכתבו התוס' ו"ל והניאו הבריות דהטעם הוא דמטרתא קרא לכתוב דין אחד שוב בשני דברים ולא כתב האחד בלבד וכמך שהאחר ילמד מחברו ש"מ להכי טרח לכתוב בשני מקומות לנלווי לך דוקא באלו השני מקומות הדין כך אבל בעלמא לא וא"כ מה תמה הנאון ו"ל שיהיו כל המצות שלא נשנו במשנה תורה כמו ב' כתובים והא המצות שלא נשנו לא שייך לומר בהם מדטרח רחמנא בשאר מצות ש"מ דהא בעלמא דהיסק דאדרבה במצות שלא נשנו במשנה תורה מיתקרי דלא טרח הכתוב לחזור ולשנותם והכי אמרינן מדטרח לכתוב אדרבה לא טרח והוא רק והבין: **תו** צריך עיון דמאי דכתב עוד ו"ל ותו מנא ליה לחכמים ו"ל לומר והלא כל המצות נאמרו מסיני אי מקרא דהלא המצות וכו' וצריך עיון דאי סבר האי תנא דת"כ דרשא אלה המצות דבעי למימר אלה המצות שכלן נאמרו למשה בסיני ומכאן מה מקשה והלא כל המצות מסיני נאמרו וא"כ לפי מאי דמסיק ברישא אלא מה שמענו מסיני אף כלן מסיני אם כן כיון דליפנין מהכא לכל המצות קרא דאלה המצות למ"ל אלא ודאי פשיטא דאסיפיה דבריתא משמע דמי פריך בת"כ והלא כל המצות מסיני נאמרו ולא מנא דכתיב אלה המצות קאמר הכי **תו** איכא למידק דמאי דכתב הנאון ו"ל ותו פתח במה ענין זה לזה וסיים בזהל כל המצות מסיני נאמרו באלו אמר בהר סיני למה נאמר כוונתו דמחר סופא לרישא דמרישא משמע שקושינו היא דמה שייכות יש הר סיני עם שמענו ובסיפא משמע דמאי למאי אצטרך בהר סיני וז"ע דאפילו כימא דהכל קושיא אחת וכשאמר מה ענין במה להר סיני ר"ל למה צריכות יש למצות שמענו מה שכתב בה בהר סיני דאפילו לא יכתוב בהר סיני גבי שמענו הא ידעינן בה דהכי הוה מנא דוהלא כל המצות מסיני נאמרו וק' דאפילו כימא הכי ז"ע רישא דבריתא אסיפא דמנא והלא כל המצות מסיני נאמרו משמע דאף בשמעה לא ידעינן דמסיני נאמרה מנא עצמה אלא מכא שחר המצות ואו בסיפא דמנא מה שמענו נאמרו כללותיה ופרטותיה בסיני ופרש"י ו"ל מנא שלא מצינו שמיטת קרקעות שנסנית במשנה תורה משמע דשמעה עצמה ידעינן בה שנאמרו פרטותיה מסיני אף שלא מכא שחר המצות וא"כ כשהקשה והלא כל המצות נאמרו בסיני ליקשי עדיפא מינה ולימא הכי והלא שמעה לא נשנית במשנה תורה ועל כרחך בסיני נאמרה:

תו ז"ע במה שפסק להרמב"ן ו"ל והרמב"ן ו"ל טען על דברי הרב ואינו נכון בעיני כלל שהרבה מצות כשמעה שלא נשנו בערבות מואב וגודע בהם שנאמרו כללותיהן ופרטותיהן מסיני וכתב עליו ולא הבינותי כונתו וכו' ואחמשה ארך לא הבין שקושיא הרמב"ן ו"ל היה קושיא לעיל וז"ל משמע שכל אותם שלא נשנו במשנה תורה גם הם כמו שמעה והו"ו להוכחותם רבים הבאים כאחד ואין מלמדין וז"ל הרמב"ן ו"ל שהרבה מצות יש כשמעה וכיון שהם רבים לז"ע אין מלמדין: **תו** ז"ע במ"ע על דברי הרמב"ן אלו וז"ל ואם כונתו לומר שהרבה מצות כשמעה לא נשנו בערבנו מואב ועם כל זה אנו מסופקין: קשה דמיא שוה היא כונת ומה שחלק הנאון ו"ל דאזני שמעה דכתיב בהר סיני יתירא וא"כ שפיר הקשה הרמב"ן על רש"י ו"ל כי מעתה אין מה שלא נשנית במשנה תורה דאי אלא מאי דכתיב בהר סיני יתירא וא"כ שפיר טען הרמב"ן ו"ל דמי דחקו לרש"י לפרש הת"כ דמאי דקתני אלא מה שמעה נאמרה פרטותיה הוא מטעם שלא נשנית מש"מ במשנה תורה ולימא דה"פ מה שמעה נאמרה מסיני פרטותיה מש"מ דכתיב בהר סיני:

והעברת שפר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש ביום הכפורים וגו' תורת כהנים משמע שנאמר ביום הכיפורים איני יודע שהוא בעשור אלא לומר לך תקיעת בעשור

דוחה שבת בכל ארבעים ואין תקיעת ר"ה דוחה שבת בכל ארבעים אלא ב' ד' בלבד: כאן הבן שאל דלידרש איפכא משמע שנאמר בעשור לחדש איני יודע שהוא ביום ד"ה אלא תקיעת יום ד"ה דוחה שבת ולא תקיעת ר"ה והוה עדיף שהיה דרשא על סדר הכתוב והנאון מהר"ס ו"ל נדחק לפרך וכתב דניחא ליה למעט חשבון ימים מ"ל לחדש לאחד בחדש טפי מלמעט מ"ו ד"ה לראש השנה: ואפשר עוד דדוקא ביום הכפורים אצטרך לכתוב מלת ביום כי היכי דלא תיטעי דמן הלילה תוקעין שיצאו העבדים לחרות שהוא אקדומי וכתב להכי כתיב ביום למעט לילה דאי כתב בעשור לחדש ה"א אף מן הלילה להכי פריך משמע שנאמר ביום הכפורים לאצטרך למעט לילה בעשור למ"ל ומאזני בסוף פ' בתרא דר"ה וז"ל ואידך ביום ולא בלילה מנ"ל נפקא ליה מביום הכפורים: עוד י"ל עם מאי דתניא פרק בתרא דר"ה וז"ל מנין ששופר ת"ל והעברת שופר תרועה אין לי אלא ביובל ב"ה מנין ת"ל והעברת שופר תרועה בחדש השביעי מת"ל בחדש השביעי שיהיו כל תרועות חדש השביעי כזה וכו' ובהא ניחא דכיון דבחדש השביעי הוצרך לדרשא א"כ כי היכי שיהיה מיותר בחדש השביעי לדרוש ממנו דרשא ממילא דצריך לכתוב ביום הכפורים דהשפא כיון דכתב ביום ד"ה אמרינן ודאי שהוא בחדש השביעי דהא כתוב בפרשת אמור בחדש השביעי יום הכפורים אלא ודאי דהעברת שופר תרועה בחדש השביעי מיתירא למימר שיהיו כל תרועות חדש הו' כזה וכו' נכתבו דברי הת"כ כהונן משמע שנאמר ביום ד"ה שהוא מוכרח לכתוב כרי שיהי' מיותר מלת בחדש השביעי איני יודע שהוא בעשור אבל למימא איפכא משמע שאל בעשור איני יודע שהוא ביום ד"ה וא"כ לישחקו מביום הכפורים דהא לימא דלא מצי למשחק מיום הכפורים דאי הוה שחק מיום ד"ה א"כ תו לא הוה מופנה בחדש השביעי דאי לא כתב בחדש השביעי לא הוה ידעינן בעשור לחדש מאיזה חדש הוא: **וְאִישׁ** א משפחתו תשובו בנרצע הכתוב מדבר תורת כהנים וכתב הנאון ואמר לרבות הנרצע בלשון ריבוי מש"מ דמנא דכתיב ושב א משפחתו ואוקמה כשמכרוהו ב"ד בנכתבו כשאר קרא דאיש אל משפחתו תשובו לרבות אף הנרצע ביאור דבריו דק"ל דכי היכי דבבריתא קתני הא אין הכתוב מדבר לא בנרצע ולא קתני לרבות הנרצע הכי במי רש"י ו"ל היה לו לכתוב וז' נרצע ולא לשון לרבות דמשמע דמריבויהו היא ותיזן דכיון דלא מוקמינן האי קרא אף בנרצע אלא מבח דכתיב ושב אל משפחתו ואוקמה כשמכרוהו ב"ד כשאר האי קרא דאיש אל משפחתו מיותר לרבות אף הנרצע אבל אי לא הוה קרא אחרינא הוה מוקמינן האי קרא במכרוהו ב"ד ולא בנרצע לפי שאמר אהבתי את אדוני: וז"ע שדצניו הפך הגמרא קדושין דף ט"ו דקאמר ואצטרך למכתב נרצע ואצטרך למכתב מכרוהו ב"ד הרי שיש צדדים לומר שנרצע חמור וז' שמכרוהו ב"ד חמור וא"כ אפי' אילא הוה לא חד קרא לא הוה מוקמינן במכרוהו ב"ד טפי מנרצע דמאי אולמיה: לכן יראה ליישב קצת מ"ש רש"י ו"ל לרבות הנרצע ולא כתב וז' נרצע עם מאי דאיכא למידק תו דרש"י ו"ל כי היכי דפרש ואיש אל משפחתו וז' נרצע אמאי לא פי' לקמן בפ' ושב אל משפחתו לרבות מכרוהו ב"ד ב' וגו' שנים לפני היוכל דקתני ברישא אמנם יראה עם מ"ש בגמרא בפסוק ואיש א משפחתו מאי משמע דבר הנוהג באיש וכו' ואינו וז' רצויה וכבר לימדנו הנאון ו"ל כמנה מקומות שדרכו של רש"י ו"ל לתפוס לעולם דהרשא הקרובה לפשט המקרא א"כ בפסוק ושב א משפחתו שאינו פשוטא של מקרא דמייירי במכרוהו ב"ד דאדרבה קרא כתיב ונמכר לך לכך לא הוכירו אבל הכא אעפ"י שאין פשוטא של מקרא מדבר בנרצע כתב לרבות משום דקשיא ליה ייתורא דאיש ולו' הסיב דמלת איש אתי לרבות נרצע אף שאין כן פשוטא של מקרא מ"מ מלת איש מרבה נרצע: ואנא לפלפל קצת בההיא דקדושין דף ט"ו: ז"ע למעלה תחת קראי במוכר עצמו כתיב עד שנת היוכל יעבור עמך ובמכרוהו ב"ד שני קודם היוכל כתיב ושב א משפחתו ובנרצע כתב ושב א איש אל אחותו ובגמרא קדושין דף ט"ו מצרינן מכרוהו ב"ד ונרצע אבל צריך עיון לישחקו ממכר עצמו ותיזן קל וחומר ממכרוהו בית דין דאף דעבד איסורא ולא עברו יוצא ביובל כ"ס מוכר עצמו דלא עבד איסורא דאף דלא מטא ש' יוצא ביובל: ואפשר

ב' תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמך • ק"ק ייתור
מלת ממכר ויתור מלת מיד ובגמרא דרשומאן הקרקעות
זין להם אונאה וכו' מיד דבר הנקנה מיד לר' • ויראה עם מה
דרשו בגמרא ואטריך למכר מוכר ואטריך למכר בוקר
א' יכתב מוכר הוה אמינא מאוס דקים ליה דרוביתיה אבל בוקר
לא קים ל' אונבית' וא' יכתב בוקר מא' דאמרי אינשי ובינה קניי
אבל

ז' ו'א' תא הכי משפחת בר למ' אס לע' נאמר לבוי לא כל שכן
ז' ע' דמי קושיא הא קרא קאיל וקאמר מן הקלה לחומרא בתחלה
נאמר לישראל לא חור בו נאמר לבר לא חור בו נאמר לבוי לא חור
בו ונאמר לע' וז' כ' רש' קדושין דף ק' ו' ו' ו' כי ימוך אחיך הכל
בסדר סמיכת פרושיות הוא וכולן וו קשה משלפנה ובשלמא בני
לעקר משפחת בר ניהא דמירך הבאון ו' דא' זה ולימד על זה אבל
פי' התורה כהנים והוא דעת הנאמר קדושין דף ק' ונאמר לבר
זה בר דאק תושב זה בר אוכל נבלות משפחת בר זה הבוי ומהשתא
אס לבוי נאמר לתושב או לבר דאק לא כ' שהשתא לא מצינן לתרוצ'
בא זה ולימד על זה דפי' תושב הא ידעינן ממילא אלא ודאי מאי
איתלך למימר שהכתוב מנשר לעובר עבירה כי מרעה אל רעה
יא' השניה קשה מהראשונה בתחלה נאמר לך לישראל לא חור בו
נאמר לבר דאק לא חור בו לבר תושב לא חור בו נאמר לבוי לא חור
בו נאמר לע' ו' ומהשתא מה מקום לקושיא ואס נאמר דהכי ק' ל'
דאי מאי דכתיב לעקר משפחת בר בני למימר מן הקלה לחומרא
א' כ' למשפחת בר לעקר מיבעי ליה דהשתא מתקום קרא שפיר
בתחלה למשפחת בר שהוא הנכרי לא חור בו לעוקר שהיה ע' ו'
עצמה אס נאמר כך שזו היא קושיא א' כ' מה תירך באתרו בא זה
ולמד על זה ו' ואפשר שזו היא קושיא דהל' בתחלה משפחת בר
והדר לעקר לזה תירך דמשפחת בר גילה על מלת עקר וכיון שכן
הדרך הוא בסיפיה דקרא מפרש לרישיה ולהכי נכתב משפחת בר
בסוף וזה הכלל כתבו ר' ו' ו' בפסחים אחריתא בתיב כליו מאלתי
שהסכימה דעת הבאון מהרא"ם ו' ל' לדרבי תוספות ו' ל' בזה תוס'
מצינא פ' דף ע' ו' ו' ל' התוספות אזלינן דקרא ו' תאמר ל' למכת'
דאמר עקר משפחת בר דהיינו נכרי לכן דנאמר לע' ו' נאמר לנכרי
ר'א דקו' לשונם ו' ל' לא כתבו אלא למ' ל' למכתב בחד עקר פירוש
בשלמא אין בתיבי קודם עקר ניהא דהכתוב אויל ומפרש מן הקלה
לחומרא אבל בחד עקר למא בתיבי ותיירו דמשפחת בר איתו
לפרושי דעקר הוו ע' ו' דנכרי ולא לישראל אי נמי דלא תימא דעק'
הוא נכרי נאמא דמשפחת בר דכתב הוא פירוש עקר להכי בתיבי
לצבוק דאורחא דקרא דסיפיה מפרש לרישיה זה היה נר' דבבב'יה
אבל ממ' ש' בסוף הדבור ו' ל' אבל אין לתרץ דאצטריך משום גאולת
קרוצים משמע דקושיאם היה בתחלה למאי אצטריך כלל משפחת
בר ואין קפידתם על הקדימה ואיתור ב' כתבו עוד אבל אין לפרש
דאצטריך משום גאולת קרוצים דאי לא כתב אלא לעקר ה"א דוקא
דנאמר לע' ו' עצמה צריך לגאול כי היכי דלא נטמע בע' ו' אבל בין
הנכרים דקיל אין צרכין לנהות לזה תירו דמגר ותושב נסיק

אבל מוכר דלעולם קא מוכר לה מזהר עליה וזהו וכו' תמכרו אעפ"י
שהוא ממכר לעולם דאז אינו חוזר לבעליו ואמרו אינני וזכת
אפסדת אפ"ה אל תונה וכו' כנגד המוכר וכן אתה לוקח אפ"ה שאת
קונה הדבר מיד עמיתך פ"ה שהיה ביד המוכר ולא בדרך דקים ליה
אזינתיא ולא אתה הדין וכו' וכן שאלו אסור לאנות המוכר ת"ל
אפ"ה אתה לוקח א' תוכ' א' תוכו וכו' ואמרו וכו' וכתבנו מהרא"ם וכו'
אבל בת"כ אמרו יכול וז' אונאת דברים וכו' ולא ידעתי מי הכריחם
לזה וכו' ואם הם חוששים שמא יחשוב חושב שמאמר אל תוכו
היא אזהרה בפני עצמה ואינה דבק' עם הקודם לה ויהיה פירושו
לפי המדרש שדרשו בו וכו' תמכרו ממכר יהיה לעמיתך וכן קנה
יהיה מיד עמיתך ואח"כ בהורא אל תוכו איש את אחיו בדברים
ז"ע שאיך כתב על ת"כ ואלו אין חוששין שמא יחשוב חושב וכו' ואלו
אין כן דעת הת"כ והלא בהדיא שנינו דרישא דבריתא דת"כ וז"ל
מנין כשאת מוכר לא יחא אל לעמיתך ת"כ וכו' תמכרו מנין כשתה
קונה לא יחא אל ממעמיתך ת"כ אל קנה מיד עמיתך אין לי אלא
קרקעות שבהם דבר הכתוב מנין לרבות כל דבר ת"כ ממכר א' תוכו
איש את אחיו וז' אונאת ממון יכול וז' אונאת דברים וכו' הרי בצירור
דת"כ פסיק לקרא בתרי פסקי ורישא דקרא דכי תמכרו ובומר או
קנה הוא ענין אחד ואל תוכו איש את אחיו אזהרה אחרת ואין לומר
דסבר הגאון ו"ל דכי קתני ת"כ ו"ל אל תוכו איש את אחיו וז' אונאת
ממון הוא כמו ד"ל שחור בו הת"כ השתא ממ"ש קודם מנין כשאתה
מוכר לא יחא אל לעמיתך דהוה מפרש קודם שמאמר וכו' תמכרו
אינו נמשך אל תוכו דעכש ומהפך הת"כ דמאמר אל תוכו נמשך
עם מה שקדם ואמר וכו' תמכרו זה אין לומר דא"כ דהאי דכתב
בסיפא אל תוכו באונאת ממון הוא בענין דבר אחר וחוזר בו ממה
שפירש קודם דמאמר וכו' תמכרו אינו נמשך עם אל תוכו א"כ לא
היה לו לת"כ לפתח ממלת אל תוכו בלבד אלא ה"ל וכו' תמכרו
ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תוכו באונאת דברי הכתוב
מדבר שבו היה מגלה שהיה עושה פירוש אחר בוכי תמכרו אלא
ודאי מדלא תפס סיפא דבריתא דת"כ אלא ממלת אל תוכו משמע
דאלו רישא דקרא דוכי תמכרו ממכר הו' כפירש דרישא שאל
להזהיר שאל האדם יקנה שום דבר יהיה מיד חבירו וכו' ומ"ש אל
תוכו היא אזהרה אחרת אלא שז"ע בת"כ דא"כ דכתיבתו ממכר
ובומר אינו נמשך אחר אל תוכו דסיפא דקרא א"כ מהיכא נפקא
ליה הא דתנן הענידים והשטרות והקרקעות אין להם אונא' בשלת'
אי נמשך אחר אל תוכו ויחא כדאמרין בהוה ממ"ל דכתיב או קנה
מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד שם מטלטלין ודוחק לומר
דחורת כהנים הו' הת"כ דתס' משנה תו"ע דכשאל שם בת"כ
לענין כשאתה קונה לא יחא אל מיד עמיתך ושאל אין לי אלא
דקרקעות שבהם דבר הכתוב במטלטלין מ"ל ת"כ ממכר ולימא
ת"ל מיד דבר הנקנה מיד ליד דקראמר דכתיבא בגמ' לענין אונאה
ולא תוכו איש את עמיתו ויראת מאלהיך אני ה' אלהיכם
ועשיתם את חקותי ואת משפטי תשמרו ונתנה הארץ
פרי וגו' ק"ל דפתח בלשון יחיד מאליה ובהר כתב כי אני ה' אלהי
לשון רבים ותו מאי דשני דבני חקותי כתיב עשי' בלבד ובמשפטי'
שמירה ועשייה ותו מאי ואכלתם לשובע וישבתם לבטח פעם ב'
ותו מאי ולא תוכו תרי וימני ובמרא דרשו חד לאונאת דברים ותו
השני דרישא כתב אחיו ובהר כתיב עמיתו ויראת דתחלה
כתב אחיו ובהר עמיתו משום דמיעיקרא כתב אחיו למעט הקדש
שאינו אחיו ובהר כתב עמיתו לומר שהוא חברו כיוצא בדרימאי
ומאנה כמוהו דאם אחד אינה לחברו במכר והלוקח אינהו
במעוה רעות כד"ל דאין זה וזה חוטא ע"ד כספק היה לסיגים
שמסתבך הקונה שנתן לו מעוה רעות ולו' המוכר גם אני נחתי
ספקי מהול במים וכו' לא תוכו איש את עמיתו חברו כיוצא בדרימאי
ומאנה כמוהו אפ"ה כל אחד מהם עובר באל תוכו ע"ד ענין רב פפא
דאריסיה גביה ליה עיכב והוא גביה ליה ומורות ואמרו ליה בתר
גבא גבא וטעמא טעום וכיוצא דזה פירשנו לעיל בפרשת קדושים
בפסוק לא תגנבו אויר' ולא תוכו איש את עמיתו שמדבר הכתו'
האונאה הו' לענין הדין כמו שסמך אחריו ואת משפטי תשמרו
ויונן עם הדין מנין לתלמיד שרואה שרבו טועה דין שלא יאמר
לאמתי לו עד שיגמור הדין ואשקוף ואח"כ אשקוף אותו ואחזור

אל תוכו וז' אונאת ממון כתב הגאון מהרא"ם ו"ל דתמכרו וקנ'
בממון מיירי אבל תורת כהנים אמרו יכול וז' אונאת
דברים

ואבננו משלי כדי שיקרא על שמי ת"ל מדבר שקר תרחק וזה ולא
תוכו איש את עמיתו ולא אמר אחיו כלעיל רק עמיתו על דרך
שדרשו ו"ל במקום אחר עם שאתך בתורה לא תוכו איש את
שאתו בתורה רבו או חברו ללוות לו שיסבור שיפה פוסק דין כדי
שאמר כך תשקור אותו ויקרא הדין על שמו ויראת מאלהיך פ"ה לא
לחברך אתה מאנה רק כביכול ל"ה א"ה כי אני ה' אלהיכם פירוש
דבר ידעת שאני ה' משתתף עמכם בענין הדין כמו שאז"ל מנין
שהב"ה יושב עם הדין שנאמר לא יאמר אשתכחו ויהיה קולר תלוי
בזואר עדים אלא יחשבו הרי כי כשיודע הדין עליה שהדין
מרומה לא יאמר אשתכחו ויהיה קולר תלוי בזואר עדים שהרי זה
מאנה ועמכם בדבר המשפט אויר' קרוב לזה עם מה שהדין
מנין לדין שיודע שהדין מרומה את עמיתו כיון שיודע שיש רמאות
בדבר ולזה אמר ויראת מאלהיך שהוא דבר המוכר ללב ומ"ש
עו את חקותי תעשו וא' משפטי תשמרו כיון ליכתוב שמיר' במשפטי'
ולא כתב פה עשייה לרמוז הדין שאמרנו שאף שאמרתי לך בעלמא
שתעש' המשפס פ"ה שתחידך אותו אינו לעולם שפעמי' אשתה צריך
לשמור אותו בלבד ולא לדנוא ולא לעשותו כשאתה יודע שיש דל
רמאות בדבר ולא תאמר אשתכחו ויהא תלוי הקולר בזואר עדי' או
ירא ולא תוכו כו' ע"מ מאי דת"כ בפ' דש"ב צעון עיניו הדין קלקול
הדין חרב וזוהר רבה וצור' בא ובני אדם אוכלין ואי' שצעי' ופ"ה
ו"ל ענין הדין שמאחרין הדין לדנוא ולא לש"ש אלא לאחר שהזכיר
להם משנהין אותו קלקול הדין שלא היו מתוכיין דין לעינין כל צרכן
זהו ולא תוכו איש את עמיתו מדבר בענין הדין שהדין אחר שעיין
דין לא יאנה את חברו לעבורו ולומר לא עיינתי שזו הו' אלה וזהו
ויראת מאלהיך שהוא דבר המוכר ללב ובפסוק השני אמר את
חקותי תעשו ואת משפטי תשמרו אמר לשון תשמרו לומר אעפ"י
שאמרתי לך שלא תענה את הדין אלא תכף תפסוק אותו היינו
אחר שהזכיר כמ"ש רש"י ו"ל אבל אל תהיה לפסוק הדין אלא הו'
מתוכיין דין זהו משפטי תשמרו לשון המאנה כמו ואביו שר' וזה
אמר בפסוק האחר ונתנה הארץ פריה פי' אס תעשו כן נתנה
הארץ פריה ולא יהיה צור' ואכלת' לחמכם לשובע שהוא הפך
בני אדם אוכלים ואינם שבעים האמור בשבת אמר ונתנה הארץ
פריה ע"ד שדרשו ת"כ בפסוק ונתנה הארץ יבולה שדקדק דהל"ל
יבול אמנ' אמר כשם שבני אדם הראשון היה האילן מוציא בן יומו
זהו ב"כ כאן ונתנה הארץ פרי' לא כתב פרי' לא פריה הידוע שהיה
ביום נטעך תשבגי וזוהר ואכלתם לחמכם לשובע פי' כיון למ"ש
במ"ס תענית בימי יואל בן פתחאל שאמרו לנביא מי שיש לוקח שטים
יאלכלו ויחיה או ירענו וימות נמצא כי בזמן שהתבואה גבל' בדרך
טבע לו' חדשי' מי שיש לו תבוא' מועט' אינו אוכל לשובע שו' מוצא'
לאכול עד לו' חדשים אבל כיון שנתנה הארץ פריה שלא כדרך טבע
ואכלתם לחמכם לשובע שלא תדאנו ליום מחר אלא ושבטם לבטח
עליה תצטחו על הארץ שהיה מוציאה לכם תכף תבואה חדשה
את חקותי תעשו ואת משפטי תשמרו מדבר עם כלל האדם שאל
יורו הוראה בפני הרב וזהו את חקותי הדבר שהוא איסור תעשו
כמו שהוא הדין לאפרושי מאיסורא במקום חלול ה' אין חולקין
בכור לרב אבל את משפטי תשמרו בלבבכם לבל יורה האדם במקום
שיש רב מורה או אפשר אמר תעשו ותשמרו שחלוקה אחת מדבר
בקיום המצוות וזהו את חקותי תעשו עשי' וגם עם הקיום צריך
האדם לימוד והו' משפטי תשמרו כ"כ התור' כהנים בפסוק אס
בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו זה הלמוד או אינו אלא קיום
כשהו' לומר ועשיתם אותם הרי עשייה וכתב דרש"י ז"ל וכו' ונתנה
הארץ פריה ואכלתם לחמכם לשובע וישבתם לבטח עליה זהו ע"י
שתהיו ת"ח בזכותם יתבדק העולם ונתנה הארץ פריה ואתם לא
תהיו עשירים וק' ואכלתם לחמכם לשובע למעוטי שלא תהיו עניים
צורבא מרבנן לא מעני וישבתם לבטח אין ר"ל שלא תתלו מארכס
שהרי זה כבר נאמר בפסוק אלא כיון לענין הדין שתלמידי חכמי'
שתורתם אומנות ויש בהם יראת שמים פטורים ממנה העיר
בענין חומות העיר דרבנן לא צעו נטירותיה וזהו וישבתם
לבטח עליה :

אל תוכו וז' אונאת ממון כתב הגאון מהרא"ם ו"ל דתמכרו וקנ'
בממון מיירי אבל תורת כהנים אמרו יכול וז' אונאת
דברים

לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִקֹּדֶם עֲבָדִים קֹדֶם שִׁכְחֵנִי לְהֵם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּמַחֲכִי
וְאֶף אַחֵר שִׁכְחֵנִי לְהֵם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּמַחֲכִי וְיֵשׁ לָהֶם טַעֲמָה לִמְדָּה
הַכּוֹתֵב נִכְסֵי לַעֲבָדֵי יֵשׁ בְּ"ח מִכָּל מָקוֹם אֲפִילוּ עֲבָדֵי הַסֵּם
חָדַע לָךְ דָּהָא וְיֵל שְׁפִיל לְסִיפִיָּה דְּמַחֲנִי דְּקַתְנִי וְאִם שִׁיר קִרְקַע כָּל
שְׁהוּ לֹא יֵאָד לְחִירוֹת וְהוּא אֲשֶׁר הוֹאֲתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִזְרֵם פִּירוֹשׁ
אֵין רוּחַ לִמְדָּה שְׁהוֹאֲתִים מִשְׁעֲבֹד דָּא כְּאִשֶּׁר הוֹאֲתִים מִיַּד פִּרְעֹה
הַל' לֹא אֵלָּא ה' אֲשֶׁר הוֹאֲתִי אוֹתָם לְגַמְרִי מֵאֶרֶץ מִזְרֵם
שְׁאִמְרִיתִי לְהֵם שְׁלֹא יִהְיֶה לָהֶם רְשׁוֹת לִיכָנֶם לְמִזְרֵם כְּדִכְתִּיב לֹא
תוֹסִיפוּן לָשׁוּב בְּדֶרֶךְ הוֹאֲתִי וְאִם כֵּן אֵף שִׁנְתִּי לָכֵם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
וְנִתְּתִי לָכֵם רְשׁוֹת לִכְנֹשׁ כָּל אֲרָצוֹת גּוֹיִם שְׁחֹבְלוּ לִכְנֹשׁ
מִכָּל מָקוֹם הֵרִי שִׁירִיתִי מִזְרֵם וְהָא תָּנִן וְאִם שִׁיר קִרְקַע כָּל
שְׁהוּ לֹא יֵאָד לְחִירוֹת :

פרשת בחקתי

בחקתי תלכו ויקרא רבה ה"ד חשבתי דרכי ואשיבה
רגלי עבודתי אמר דוד כל ה' הייתי מחשב
למחר אלך לדירה פלונית והיו רגלי מוליכות
אותי לב' . בעתה בשעה שאין דרכי בני אדם לזאת . הקשה
הגאון מהר"א ס"ו ו"א ח"מ ללמד כן דלית' בעת שהנשמי'
יפס לנשמים י"ל דמיתורא דקרא דרשי דאי לנשמים מנשמים
נפקא הנשם הצריך לבס' . צ"ע דאיך אפשר דמנשמים נפיק
דהא בת"כ גופיה דדריש הכי בעתה תניא נמי ו"ל בשמיכס בעתה
לא בשמי כל הארצות' מה אני מקיי' ונכרכו כך כל משפחות האדמ'
ובורעך שיהיה שבע בא' יורעב בכל הארצות הם באים ולקוחים
מכס ומעשירים אתכם וכן בספרי דרשו ונתתי גשמים אני בעשמי
ולא ע' שליח בשמיכם ולא של אחר ארצות וכו' א' הנותן מטר על
פני ארץ ושאלת מים על פני חצות :

ונתנה בארץ יבולה . כתבתי בספר אהבת עולם יש להקשות
דכפית' ש"ש ו"ל בקללה ולא תתן ארצכם את יבולה
אפילו מה שאתה מוביל לה בשעת הורע וכיון דיבולה הוא לשון
מוביל א"כ נבי ברכה דכתיב ונתנה הארץ את יבולה מאי ברכ' היא
שתתן הארץ מה שאתה מוביל לה . ומאיתי מנוח במה שכתב
בתורת כהנים ו"ל ונתנה הארץ יבולה לא כדרך שהיה עושה עכשו
אלא כדרך שעשתה בימי אדם הראשון ומכין שהארץ עתידה להיות
נורעת ועושה פירות בן יומא ח"ל וכו' עשה לנפלאותיו וכו' א'
חדש הארץ דשא מלמד שבזביוס שהיתה נורעת עשתה פירות .
או' שהוקשה להם לשון יבולה דמשמע מה שאתה מוביל בעת
הורע ומה ברכה היא ואתלגן פירש דיבולה הוה בשעה שהובלת
הורע תתן ד' התבואה כמו בזמן אדם הראשון ובאלו הפסוקים
ברחבתי באהבת עולם :

ורדפו מכס מן החלשים שבכם . כתב הגאון מהר"א ס"ו ל'
בתורת כהנים פירשו מכס ממקצתכם ולא שהרופים
מכס' . פירוש אין הכוונה שאין הרופים מכס דוראי בישראל
מיירי אלא הכי פירוש דמלת מכס לא אתי לגופיה למי' שהרופים
מכס דאי אתי להכי לכתוב חמשה מכס כמו מאה מכס ומרשני
למכתב מכס קודם חמשה ש"מ דהכי קאמר מן החלשים שבכם וצ"ע
דאם כן היכי מקשה בתר הכי והלא לא היה צריך לומר אלא שני
אלפים ירדפו ומאי קושיא אימא דמכס קמא דכתב מלת מכס קודם
חמשה מיירי בחלשים שבכם ומכס בתרא דשני דכתב מכס בתר
מאה הוה לומר שהרופים מכס אצל הם בגורים ולכן רבבה
ירדפו . תו קשיא דאדרבה מאי דכתיב מכס בתרודפו ומשמע
דורדפו הוא פירוש למלת מכס שהרופים מכס' . תו
קשיא דמאי אצטרי' להכריע דאין פי מכס למי' שהרופים מכס' ולא
מהאמו' ל' שיהיו לבגמרי מתל מכס ואנא ידענא שהרופים הם ישראל

דברים כשהוא אומר ולא תוכנו הא אונאת דברים אמרה וכו' ולא
ידעתי מי הכריחם לזה אחר שהענין מורה עליו שהוא בממון ואם
הם חוששין שמה יחשוב חושב שמה' ולא תוכנו הוא פי' בפני עצמו וכו'
א"כ מ"ל לומר שזהוהו ואת באונאת ממון והאמרת באונאת
דברים ולא בהפך . אין לרקק על דברי הגאון דמאי קושי' דמכ"ל
לר' ללמד הכא אונאת ממון ולקמן אונאת דברים אימא איפכא
דפשיטא דאין לומר איפכא דשאלא הכא בהך קרא דאל תוכנו
איכא ספיקא אי באונאת דברים אי באונאת ממון אבל בפסוק
דלקמן ומי באונאת דברים מיירי משום דכתיב בהדיא ויראת
מאלהיך ואמרו במצינא גדול אונאת דברים מאונאת ממון שזה
מכור ללב לכך נאמר ויראת מאלהיך וכו' רש"י ו"ל לקמן ו"ל ולא
תוכנו איש את עמיתו כאן הוהיר על אונאת דברים וכו' עד לכך
נאמר ויראת מאלהיך היורע מחשבות וכו' . י"ל דהגאון ו"ל שפיר
מקשה דשאלא אי לא הוה אלא הך ברייתא דת"כ בלבד לא הוה
מקשה מידי דהתירוך ברור דהתם ודאי באונאת דברים משום
דכתיב ויראת מאלהיך אמנם הגאון ו"ל שפיר מקשה דסבר דודאי
הת"כ לא סבר דאל תוכנו דלקמן הוה בדברים מכס ויראת משום
דקתני התם לקמן בת"כ ברייתא אחרת ו"ל ואל תוכנו באונאת דברים'
אתה אומר באונאת דברים או אינו אלא באונאת ממון כשהוא
אומר לא תוכנו איש את אחיו הרי אונאת ממון אמר ואי ס"ד דואל
תוכנו דלקמן הוה באונאת דברים מכס ויראת א"כ אדכתי כשהוא
אומר לא תוכנו שהראיה מפסוק אחר ליתני כשהוא אומר ויראת
דהוה מקרא גופיה וכו' א' איקרא דריבא פירכא ומאילא הכריע
הת"כ דקרא דלקמן באונאת דברים מכס דכתיב ויראת שהוא דבר
המכור ללב דרשי ויראת מאלהיך למאי דאמרו במצינא לכל נפרע
הב"ע' . שליח חזן מאונאת דכתיב הנה' נכב על חומת איך
זהו בזה הענין ויראת מאלהיך שיהיה הוא הנפרע בעצמו . ולענין
זה שהקשה הגאון ו"ל דמי הכריחם לומר שזה הפסוק באונאת
ממון מכס שיש פסוק אחר ולמה לא אמרה מכס דכתיב וכי תמכרו
ממכר י"ל דס"ד דאל תוכנו אינו בממון משא מכס שיש קושיא דאם
האונאה היא בגוף הממון למ"ל למכתב לאו באונאה אעו
אונאה מי כפיק מכלל גולגמו שהקשו במצינא לכך היינו מפרשים
שהוא בדברים ומאי דכתיב וכי תמכרו ממכר או קנה בגיה הוא
לפרוש' שהאונא' הדברים תהיה בענין ממון דוקא כגון אם אמרת
למכור דבר למכרך או מוהיר את הקונה אם אמרת לקנות שום
דבר מחברך אל תוכנו הא נאמר דברים כגון הנהו דמני ברייתא
אם היה בן גרים לא יאמר לו וכור מעשה אבותיך וכיוצא אין בו
לאו אבל בתר דמפיקי אונאת דברים מקרא דלקמן דכתיב ולא תוכנו
ולא כתיב בני ממכר לכך דרשו כיצד היה בן גרי' א"כ כיון דיש יתור
אני דורשים בממון ממכ' . כ' ל' ביניישראל עבדים עבדי הם אשר
הוֹאֲתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִזְרֵם ונ' ליישב הכפל ירעה עס הדין שכתב
בהלכות עבדים הקונה עבד מן הגוי אין הנוק קנו לו עד שיטעילנו
לשם עבדות הילכך אם קדם ועבד לשם בן חורין יא' לחרות בד"א
כשהגוי המוכר קנה אותו העבד ע"י שנמכר לו הוא עצמו אבל אם
כשהגוי המוכר קנאו דניבא דמלכותא דקני ליה גופיה ולקחו ממנו
ישראל אף ישראל הלוקח ממנו הנוק קנו לו . ו"ש הכתוב בני
ישראל הם עבדי מאני דדדים האחת בת"כ בסוף הכתוב אני ה'
אלהיכם פי' בעת שזויתי לקנות אתכם מיד פרעה להוציאכם
התניתי עמכם שהייתי מוציאכם ע"י ש"אני ה' אלהיכם ושהיו לי
עבדים לי במצות ולא הייתי קונה אתכם לשם בן חורין רק בערך
פרעה בת"כ ו"ל הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה וא"כ הא נחקים
הדין הלוקח עבד מן הגוי אין הנוק קנוי ללוקח עד שיטעילנו לשם
עבדות . א' עבדי הם אשר הוֹאֲתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִזְרֵם פִּירוֹשׁ
ומז' אחר אף שלא הייתי מקדים להתנות עמכם דעת המקח לשם
עבדות אתם עבדי וגופכם קנוי לי שהרי המקום שהוצאתי אתכם
הוא מארץ מזרים שישראל לא נמכרו עצמם לפרעה מאליהם אלא
הוא קנאם דניבא דמלכותא שאמר להם אתם באתם לארצי דין הוא
שהעבדונו וא"כ כיון שהגוי שקניתי ממנו שהוא פרעה גופו היה
קנוי לו אף אני קניתי ועיני עניות דעתינו בזה הפסוק בספר
אהבת עולם . ועוד הוספתי לבאר בזה החבור בספר שנות ואפש'
עוד עם מה שהוא הדין הכותב נכסיו לעבדו יא' בן חורין ו"ש כי

פרשת בחקתי

כיון דכתיב בסיפ' דקרא ונפלו אויבכם לפניכם : מיהו לזה יש
לומר דאי לא כתיב מכס כלל הוה טעין למימד דהרדפי' הם בנים
וקאי אמאי דסיים קרא לזכות ונפלו לפניכם לחרב ואח"כ פי' איך
קריה הנפילה הוה לזכות ושייה הם בזה כי ורדפו' ה' מהאומר
מזה מהם ומזה מהם רבבה ירדפו כי נפול בהם מהומה ונלחמו
אזי באחיו ואזי ברעהו ויר' לי דרו' לדרשודעב"כ האי ורדפו מכס
פי' מן החלשים שבכם ואין ל'ל כמ"ס הנאון ו'ל מכס השינוי אלא
מהכרע עצמי דאי בגבורים קשו קראי אהררי כתוב אחד אומר
ורדפו מכם חמשה מאה וכתוב אחד אומר איכה ירדוף אחד אלף
וזה נפסך במאי מיירי הוה קרא אי כמ"ד התם בילקוט שאומרים
האומות בישראל הא קשו קראי בפשיטות ואי מיירי הוה קרא
ירדוף אחד אלף בנים הא כתבו התוספות מ"ק פ"ג וו"ל איכה
ירדוף אחד אלף ואפי' למ"ד בנים משתעיק' ולמה טובה לכך פי'
דאי מכס ר' לממקצתם שהם החלשים אבל הגבורים ירדוף א'
אלף וזנים רבבה : **אלא** שז"ע לזה מה הקשו התוספ' פ"ק
דבטע' דה' מזה טובה מרובה וו"ל וא"ת הא מצינו מדת פורענו'
גדולה ממדה טובה דכתיב איכה ירדוף אחד אלף ובמדה טובה
כתיב ורדפו חמשה מאה ומאי קושיא כיון דחמש מאה מיירי בחלשי'
לכלל הפירושים קושיא זאת חוקה שם בתוספות כפי מה שפירשו
כאן בתורת הכנים ורדפו מכם מן החלשים שבכם :

ונתתי שלום בארץ ושכנתם ואין מחריד חוץ מהפירושים
שכתבתי בזה באהבת עולם י'ל עוד עס"מ"ס בספרי
וזהו גדול השלום שאפילו המתים צריכים שלום שנאמר ואת חבוא
אל אבותיך בשלום וכשנדיק נפטר מן העולם מלאכי שלום יוצאים
לקראתו ואומרים לו שלום וכשנשבע נפטר מן העולם מלאכי חבלה
יוצאים לקראתו ואומרים לו אין שלום רדה והשכנה את ערלי' ואז"ל
בגמרא עד ויבנה בתרייתא שלמה וכו' כשאתן לכם שלום בארץ
תרויחו בזה אפילו כשאתם מתים והו' ושכנתם ע"כ דד דמך ר"פ
ואין שום מלאך מחריד אתכם לזאת לקראתכם לאמר לכם כמו
לרשעים רדה והשכנה את ערליכם אלא אומרי לכם יבא שלום :

עוד י'ל עס"מ"ס פ"ג דמצינא בנבי תלת מילי עבדי רבנן
דמשני וחד מינייהו באושפי' וכתבו התוספות דאמאי לא
השיב נמי משום דרבי שלום ותיירו דהך נמי משום דרבי שלום
בענין אושפי' פירש רש"י ו'ל בערכין בני הא דאמרינן מנכר
רעהו בקול גדול בנזק השכם קלה תחשב לו דאיתו בני אדם ואנסו
ליה ופרש"י ו'ל שיבאו לסטים עליו שיעשו והועשיר ויגדלו ממונו:
ובזה יובן ונתתי מדה שלום בארץ והכל ידעו שמוחל לשנות
מפני השלום באושפי' ואף אם קבלו בסבר פנים יפו'
יטהו וזוהי אהם העשירים ושכנתם נפשוטו אף כשתשכנו בלילה
אין שום לסטים שיבא להחריד אתכם ולגזול ממונכם :

והשבתי חיה רעה מן הארץ פי' כי כשאין שלום בין בני אדם
ויש בהם דילטוריא זה עס"מ וזה חיה רעה שה' הנחש
נושכת כמ"ס ו'ל שאומר הנחש ולי אתם אומרים אמרו לבשל הלשון
ונס חרב לא תעבור בארצכם ע"י השלום כמ"ס בספרי גדול השלום
שאפי' בשעת מלחמה צריכים שלום שנא' וישלח יפתח מלאכים אל
מלך בני עמון לאמר מה לי ולך כי באת אלי להלחם בארצי :

ואז"ל בפ' וקראת אליה לשלום גדול השלום שחתימת של ברכת
כהני' שלום ואף מרע"ה היה אוהב שלום שנאמר ואשלח
מלאכי וגו' דברי שלו' ק' לשון אף' ואפ"ש עס"מ"ס פ"ק דשנהדרין
מרע"ה היה אומר יקוב דהין את הבר אבל אהרן אוהב שלום והוה
ואף מרע"ה שהיה מדה דהין הקש"ה בענין דהין לא במלחמה
וא' ע' במה שאני מפרש במא' ואפי' מזה ענין מאור דרעתו פי' מאד
דעתו הגבור על יצוריו ענין דאלו מאד טבעו היה חוק שהרי ירד
על סיוחן ועוג והרגן והוה ואף מרע"ה שהיה קש' בטבעו שהרי ירד
על סיוחן ועוג אפילו הכי אוהב בתחלה השלום :

ורדתם את אויביכם ונפלו לפניכם לחריבא העובד עס"מ
זוהי של שאלו לפי שהיה בהם דילטוריא היו נופלין
אבל דורו של דוד וכו' זהו ע"י שנתתי שלום בארץ ויהי ביניכם דרכי
שלום שלא להיות דילטוריא ביניכם ויחיו כי ורדתם את אויביכם
ונפלו לפניכם ויהיו נזקקים ולא אמר והפלתם אלא הם בראות' שהם

נרפדי כרי שלא תשתחו אתם כענין שאלו יפילו הם ענין על חרב'
נמצא שלא תשערכו להלחם וכל זה בזכות השלום ובקטנות שמעתי
מפי הרב הגדול באה"ר יחיאל באבן ו'ל שהיה מפרש כן בפ' אני
שלו' וכי אדבר פי' שהי' תמי' בלו' וכי אדבר המה שגושין קטטה
באים למלחמ' עמי וכי אינם יודעי' שבעון דילטוריא נופלין : וזוהי
יישב שינוי הכתוב דברשא כ' ישיב שלום ולא כתיב לשלו' והדר כתיב
למלחמה בלמ"ד : ועין הארץ אפי' מן הארץ יהא לקוי : כתב
הנאון מהר"ס ו'ל בת"כ דאל"כ והעץ לא יתן פירות מבני לוי' וז"ע
דמכ"ל הך דרשא אימא דהארץ דכתב למימר דאפי' אילני מאכיל
שדרכן לתת פירות לא יתנו וכו' הנאון עצמו לעיל בפ' ועץ השדה
וגו' וו'ל והרואי' על זה הפי' שהרי גבי קללת כתב ועץ הארץ לומר
שאפי' עץ הארץ שדרכו לעשו פירות לא יתן וכו' ש' עץ השדה וכו' כמ"ל
לת"כ הך דרשא דמן הארץ יהא לקוי הא אצטרי' מל' הארץ דאי לא
כתב לא והעץ ה"א תפס' מעט תפסת דוקא העץ שאין דרכו לעשות
פירות לפי שגש' בומן הברכה בומן הקלל' לא תעשו אבל אילן שדרכו
לעשו פירות יעשה פירות אף בומן ששרא רעים לא ישתנה הטבע :
והבאתי אותם בארץ אויביהם אני בעצמי אביאם וזו מדה
טובה שלא יאמרו ישראל הוהו ונלכנו בין האומות
בעשה כמעשהם בת"כ וכתב הנאון מהר"ס ו'ל ולא ידעתי
למה לא יפרשו אותו כמשמעו שביאם בארץ אויביהם וכו' : וז"ע
דהדר ברור דאם בא לומר כמשמעו שביא' בארץ אויביהם אין צריך
כאן הכתוב לכך שהרי אמר לעיל ואתכם אורה בנים וגומר ואתם
בארץ אויביכם' וגו' ואכלה אתכם ארץ אויביכם לכך פירשו והבאתי
אתכם שהוא מלשון תחת כנפי : או' אז יכנע וגו' פירש"י ו'ל כמו
אז נודע אם שור נחא אם אז יכנע וגו' הנאון מהר"ס תתה לא
הבנתי כונת הרב בזה דמשמע אם יכנע לבדם אביאם תחת כנפי
ואם לאו לא והוא הפך המובן מהמדרש : אין לדרק דמכ"ל לנאון
ו'ל דרש"י ו'ל סובר דאז אז יכנע חוזר לזהבתי שלפניו דילמ' חוזר
לו אז ירעה וכו' וה' פ' אם אז יכנע לבדם אז ירדו דל"כ אז ירדו
מיביע ליה מאי ואז בוי' ונס' אהבת עולם כתבתי בזה התוסף :

ערכך כמו ערך ופסל הכפי' לא ידעתי מאין לשון הוה הקש'
הנאון מהר"ס ו'ל תמי' והלא בת"כ ומייתלה בפ"ק
דעירכין שנו דהריא שהוא כף הקינוי וכו' אלמא פי' בערכך בערך
כל גופך : ולא ידעתי מה הוקשה לו דהא זה שכתב כל הכפי' אין
לא ידעתי הוא בפסוק והיה ערכך הוכרומאי דאמר בגמרא הוא
בפסוק הקודם בערכך נפשות והרואי' לזה מדברי רש"י ו'ל עצמו כי
קודם הביא פסוק בערכך ולא כתב עליו כלל הכפי' לא ידעתי
אמנם בפ' והי' ערכך כתב לא ידעתי : **ובל** שכן טוב בטוב רע
ברע : כתב הנאון מהר"ס ו'ל וא"ת אי הכי רע בטוב נמי תיתי
בק' ודטוב ברע : לא ידעתי מה הקשה דהא בכורות דף י"ד ע"ב
קאמר השתא רע בטוב אמרת לא טוב ברע מבעיא לא טוב מעיקרו
פושע חמורה הרי דקושי' והקש' הב' ותיירך דאטריך קר' למעוטי
קדם מומו את הקדשו וכו' ת' דהנאון ו'ל כתב קושי' אפי' דאבי
דפ"ק דתמורה דף ט' הא לית' דהא כתבו התוספות בתמורה לישב
סתם נמי עס"מ אבי' ע"ס' תו' ע"ע' צמה שתיירך הנאון וו"ל י'ל דכתיב'
רחמנא ולא סמך דק' ו'ל אינו אלא לשמעיעין דחילה קדושה עליה
וכו' והא ליתא דהא כתבו התוספות תמורה דף י"ד ע"ב וו"ל טוב
ברע מבעיא וא"ת ולמא' אטריך משום סיפיה דקרא והיה הוא
ותמורתו וי'ל דה' מ' למכתב בסיפיה ואי המר ימירנו הרי בציור
מדברי התוספות ו'ל דלא מצינו למי' דקרא אחי לשמעיעין דחילה
קדושה עליה דא"כ לכתוב טוב ברע בזה אם המר ימיר :

באמר קור'אם בחקתי תלכו הוה ד' חשבתי דרכי אמר דוד וכו'
הוקש' להו' לשון תלכו וייתור דהיינו בחקתי תלכו היינו
את מצותי תשמרו ותיורו שרצה הכתוב לרמוז מאמר דוד אם בחקתי
תלכו פי' אף שלבדם לא היה לעשות מצוה אלא שרגליכם מוליכות
אתכם מעצמכם למקום החקים אני מעלה שבר עליכם כאלו את
מצותי תשמרו בזכות מכוונת וזה הוכיח מדוד שאמר אף שחשבתי
דרכי ללכת למקום הרשות ורגלי היו מוליכות אותי לזית המדרש
וכתב בו ואשיבה במקום דהוה ליה למימר וסבר רגלי לרמוז שנתן לי
ה' יתברך שבר כאלו אני אשיבה רגלי :

ברוך ה' לעולם אמן ואמן

במדבר

דהאומות מקשים מה ראו ישראל להתקרב עצמם ולקבל החורה יותר מן האומות ואלו בפי קדעו קאמר שטוענים האומות כלום כפית עלינו וההר כניגית משמע שהם סוברים שישראל מוכרחים היו מחמת הכפייה וא"כ מאי מקשו הכא אומות העולם על ישראל שאני ישראל דחונו כפיית ההר עליהם ולכך נתקרבנו :

וראה לע"ד דלעולם קושיית האומות היא להב"ה דלמה קרב לישראל שקבלו החורה יותר מהם וזה צמח שכתב לישראל ההר ולא עליהם והיא ממש קושיית הגמרא פ"ק דע"ז כלום כפית עלינו ההר כניגית והשיב הג"ה הביאולי ספר ייחוסים וכו' פירוש הוא ממש תירוצ הגמרא פ"ק דע"ז אמר להם הקב"ה ו' מצות שקבלתם היכן ייחמם ו' הביאולי ספר ייחוסים וכו' אמר להם ו' מצות שקבלתם לא עברו על לא תנאף שהיא מצוה אחת מן מצות בני נח גם כחבתי לכם ודבק בנאסו ולא באשת חצרו ולא מאן יחס בהם אלא אדרבה כלם מנאפים אבל ישראל אפי' שהיו בנצרים בן נעול וכו' א"כ כשבידו אינו מקרב את ישראל שלא עברו על הראשונות על' ו' מצות ואחת עברתם ומה שלא הזכיר להם הג"ה עבירות של' ו' מצות שלא קיימו כגון בול ורציחה ופרט להם לא תנאף בלבד הוא מפני כי שם אין יד כל האומות שזה כמאש"ל דני עשו עברו על הרציחה שזה להם אביהם על חרבך תחיה ואומה אחרת על הנזל אבל להניאוף יד כלן שזה לרעה שעל כלן כאמר עם הדומה לחמור נמאש שחירוק הגמרא פרק קמא דע"ז היא היא תירוצ הגמרא :

פרשת נשא

נשא מסכת סוטה תניא היה רבי מאיר אומר נמר שאדם מחדר זה מודרין לו וכו' עד מ"ש היא עשמה בסתר לפיכך יושב בסתר עליון שם זה פנים שנאמר וסתר פנים ישים דבר אחר היא עשמה בסתר הג"ה פרסמה בגלוי : **נבאר** פסוקי סוטה : איש איש כי טעמה אשתו ק' כפל איש איש ויראה כיון למ"ש הרמב"ם ו'ל השקה אותה וגרשה וניסת לאחר וקנא לה עם האיש שקנא לה הראשון הרי הנעל השני משקה אותה אפי' שהכל הוא עם נועל אחד וזה איש איש ב' אכשים שנאשאו אשה אחת כי טעמה אשתו ומעלה בו מעל פירוש אפי' שמעילת האשה פעם שנית וו היא המעל הא' דהיינו עם אותו נועל אפי' הכי משקה וכלת בו אינו חוזר לנעל לא לבועל וזהו בו נאותו בועל : ור"ל דרשו איש איש שכפרה באיש של מעלה ושל מעלה וכל מעלה וכלן הבן שאל א"כ בבל העבירות גם כן בגלגל וגובג יאמר איש איש שכפר באיש של מעלה שעושה עון של מעלה כאלו אינה רואה ח"ו וכופר באיש של מעלה שגולו : ואפשר בחדא מתרתי או שנאמר דשאי הכא דנלנד הכיאוף בעת שתיית המים כפרה בה' יתברך שלא הודית וגרמיה לשמו הנדול שימחק על המי' אי נמי עם מ"ש בגמרא ע"ז אמר ר"ל אלו הנואפין לא דיין שעושין סלע עלי פומבי אלא שמחמיון אותי בעל כרחי ופרש"י ו'ל שאני יוצר הוולד נמצא שמטריחין לה' יתברך אבל עושה רע לחסרו מכהו ומקללו ונוכחו ונוולו אינו מטריח להי"ת :

והשביע הכהן את האשה וכו' בתת' את ירכך נופלת ונאזו בה המים המאריים לנזות בטן ולנפול ירך ואמרה האשה אמן אמן יש לדקדק השנויים דנתילה בתת הירך ואח"כ הנטן והדר בתת הבטן ואח"כ הירך וכו' דנתילה בתת הירך ויכך ובטנך בכניו והדר בתת בטן ויך וכו' לדרשו מכהו טנו ויכך של בועל גם כריך לעיין כפל אמן אמן ויראה לומר דהכל חוזר על האשה והוא עש הדק דהאשה חייבת ביוצא עליה כדרכה או שלא כדרכה וכנגד נבעלה שלא כדרכה ויהיה הקללה בתת' ה' ירכך

אך את מטת לוי לא תפקוד וכו' בילקוט בשעה שקבלו ישראל עליהם החורה נתקנאו א"ה בהם אמרו מה ראו להתקרב יותר מן האומות סתם הב"ה פיהם אמר להם הביאו לי ספר יוחסין שלכם שנאמר הבולה משפחות עמים נבאר בתחלה הכתובים ק"ק כפל לא תפקוד ואת ראש לא תשא ותו השינוי דבריש' כתי' המה בה' אזהרר כתיב והם ישרתוהו ומה גם דמל' והם יתירא היא דושרתוהו ומצעי ליה ותו מאי וידבר ה' אל משה לאמר ומאי לאמר לאחרים שיך הכא כיון דעם משה היה מדבר ויראה עם מ"ש במדרש מתחלה הספר ועד כאן שאז את ראש משל לקוטינו שאלמר כב רישיה דכלן בתוך בני ישראל א"ל מונה אותם אבל אחת מונה אותם לעצמם שאלם נמנה שבע לוי עם ישראל ומתערב עמהם יפגע בהם מלאך המות שהרי נגורה גורה על בן עשרים וכו' וידבר ה' אל משה ומה דבר לו לאמר פ' בשביל אמירה וגורה אחת שגורתי על בן עשרים אינו מאזן את מטת לוי לא תמנ' בתוך בני ישראל והטעם ואת ראשם לא תשא שלא תהיה סבה להרים ראשם מעליהם סימון והטעם לפי שהם מעורבים בתוך בני ישראל ויקטרב מלאך המות עמהם : **ואפשר** עוד לאמר שחורר למשה פירוש בשביל אמירה אחת שאמר משה לפני הג"ה ה' ה' א"כ כנכס לקוח אלהי הלויים לדעת יונקיהם לזה השיבו ה' אך את מטת לוי לא תפקוד על פיך רק על פי יהיה כמ"ש ו'ל : **המה** יאזו את המעשן רמו במלת המה מ' הרמב"ם ו'ל ה' כל המקדש אין בן לוי נכנ' לעבד' עד שלמוד ה' שנים תחלה וכו' המה בה' א' יתירא לרמוז ה' שני' ואמר וזה פסם ב' לרמוז מ"ה הרב שם כל בלוי שקבל עליו כל מצו' עבודה וכו' מדבר אחד אין מקבלין אותו והוא וס' פ' הנואפים את המעשן הם עצמם ישרתוהו ואפשר המה בה' לרמוז מ"ש הרב שם דמנן חמשים ואילך נפסלים לשאתוהו המה מנין המה בלבד שהם חמשים יאזו : **והלויים** יחנו סביביו וכו' ולא יהיה קצף וכו' ושמרו את משמרת משכן ה' ק"ק כי מאמר ולא יהיה קצף אינו במקומו כי אחרי ככלות הכל היה לו לבתנו ותו מאי ושמרו את משמרת אס הוא משמרת מה צריך שמירה ה"ו דומה לקחי רחים ועמני קמח : **וראה** עם מ"ש הרב פ"ח מבית הבחירה וו"ל שמירת המקדש מצות עשה ואפי' שאין שם פחד מאויבים שאין שמירתו אלא כבוד ו"ש ולא יהיה קצף על עדת בני ישראל לשון קצף יובן על כל צרה שלא תבא על הצבור ולאו דוקא על מנפה בלבד אלא אף על פחד מאויבים כדכתיב אני קצפתי מעט והם עורו לרעה ו"ש ולא יהיה קצף על עדת ישראל פירוש אף שלא יהיה קצף ושום כעס על ישראל וכיון שאין בו כעס עמהם ודאי שאין להם פחד מאויבים וס' ד' דכיון דאין שם פחד מאויבים דאין צריך שומרים במקדש קמ"ל אף שלא יהיה קצף על עדת ישראל וכיון שכן אין פחד מאויבים מ"מ מצות עשה ה' ואמרו וזהו בעל' את משמרת פי' אף שהמקום ההוא שומר את שומריו ואת כל העם מכל צרה על ידי העבדות שעושים בו מ"מ ושמרו מאס כבוד כמ"ש הרב ו'ל שם אינו דומה פלטרין שיש בו שומרים לפלטרין שאין בו שומרים :

ונבאר מאמר הקודם ויש לעיין זה שמקשים האומות מה ראו להתקרב למי מקשים אס היא קושיא לה' יתברך שלמה קרב לישראל יותר מהאומות לאז קושיא היא שהרי התשובה בצדה שהטעם הוא כמ"ש בגמרא' שהחיד הקב"ה תורה על כל אומ' ולשון ולא קבלו רק ישראל ואס הקושיא היא אעיקרא דדינא מפני מה וכו' ישראל שהקב"ה ידפה להם ההר כניגית ולא לאומות כמ"ש פ"ק דע"ז אמרו אומות העולם כלום כפית עלינו ההר כניגית וקשה דלמה הונרך לתת להם הג"ה הביאו ספר ייחוסים ולמה לא תירץ להם כי היכי דתירץ פ"ק דע"ז ו' מצות שקבלתם היכן קיימתם הראשונות שמיעונו ואס כונתם קושיית האומות היא לישראל שמה ראו ישראל בעצמם שראו להתקרב ולקבל החורה יותר מכל האומות שלא קבלו אי נימא הכי קשיא אומות האומות אמרת הכא

ירכב נופלת בתחלה לפי שהעבירה היתה דרך הירכ לך התחיל
היך לישול אבל אם נבעלה כדרכה עזיקר הנאסה הית' מן הבטן
אף שבתחלה קדמה פשיטות היך מ"מ כל הנאסה מן הבטן לפיכך
תלקה הבטן תחל' וע"ז אמרה האשה אינן אמן חר לכדרכ' וחד' לשל
כדרכה' ואפשר עוד עם מעשה ב' אחרות שהיו דומות זו לזו והא'
וינתה והאחרת שנתה עזמה ושתתה וינאסה וכאם מ"ד כיון שהלכ'
אלל אחותה ינאסה לקרחתה שמה וחברה ומתה מריח מים ואת
היתה המאכל הכהן בעת ההשקאה שאומר לאשה אם את האשה
הזוה בת ה' את ירכב נופלת בשתי' ואת ולכן אמר ירכב נגזר
ואם שנית עזמך וטהורה את ואת שותה בשביל אחרת יחי רצון
ששתיך המים הללו תהיון נסנה לזבות בטן ולגפיל ירך של הזונה
ששתיך בשבילה כי בעת שתריח הזונה אותך תכנה בעל' ולזה כתב
לזבות בטן פועל יוצא ואמרה האשה אמן על עצמי אמן אם שתיתי
כנגד אחרת ולזה כשהאשה השותה המים היא הזונה יש כח במים
להפיל היך תחלה לפי שהתחלה בעבירה אף שהמים דרך כניסת'
הם בבטן תחלה אבל כשהשתיך בשביל אחרת שאותה האמר' המת'
לא באו המים ממע' בגופה רק מריח מים אם כן אותו הריח אינו
מספיק לנפיל וירכה תחלה רק לזבות בטן תחלה כי תחלה כנגם
הריח דרך סם : ובוזה נבאר סוף הפרשה ו"ל או איש אשר
תעבור עליו וכו' וקנא את אשתו והעמיד את האשה לפני ה' ונקה
האיש מעון והאשה ההיא תשא את עונה' ק"ק יתור מלת האשה
והעמידה שני ועליה קאי' ותוקשה השני לכתוב את אשתו'
ותו מאי והאשה ההיא מלת ההיא יתור' ותו מאי תשא את עונה
אם ינאסה טהורה מה עון יש בה ואם טמאה הרי מתה ומיתה
מכפרת דלא תהא זנות יותר מחילול ה' : אמנם יאמר איש אחד
אשר קנא את אשתו ואשתו היתה לה אחות כיוצא בה ולא הכירה
הבעל ששינתה עזמה כמעשה שהיה והווקנא את אשתו הקניו
היה עם אשתו אבל העמדה בדיון היתה עם אחותה וזהו העמיד
את האשה לא כתב והעמידה ולא מלת את אשתו לרמוז שהעמיד
לפני הכהן אחותה ולזה כתב האשה בה' א' לרמוז שהאשה שהיא
העמיד היא המפורסמת שדומה לאשתו בכל ולא הכירה וזה הכהן
ועשה לה את כל הטורה הזאת לפי שלא הכירה או נקה האיש
מעון אפילו שתחזיר את אשתו דאנוס הוא כיון שלא הכירה ולא
תחשוב שהאשה ההיא פי' אותה שלא שפתה שהחזירה עזמה
שפתה ניצולת אלא והאשה הזונה תשא את עונה וה' ימציא לה
כפעלה באופן שתמות על ידי שדברך האשה הזונה כמעשה
שהיה דמתה מהנאל :

ובספרי ונקה האיש מעון והאשה ההיא תשא את עונה אמר
ר"ע דא הכתוב ללמדך שסוף וז' למות למה נאמר
ונקה האיש מעון כשהאיש מנוקם מעון או אשתו תשא עונה כענין
שנאמר לא אפקוד על בנותיכם וכו' לך נאמר ונקה האיש מעון
והאשה ההיא תשא את עונה' וק"ק למה הוצרכו לסיים ולומר לך
כאמר ונקה כיון שעל זה בא לדון' וירא' דבתחלה קשה לי' מאי
ונקה האיש מעון ובאים מאי עון איכא אדרבה וכותא אית ליה כמו
שאו' ל' אין חם מקנא לאשתו אלא אם כן כנגם בו רוח טהרה לזה
פירש דר' א' אם ונקה האיש מעון דעלמא שאינו נושא או והאשה
ההיא תשא את עונה דהמים בודקין אותה ומ"ש עוד לך נאמר וכו'
הוא משום דק"ל אימא דונקה האיש מעון היינו דקאמר ת"ק ונקה
האיש מעון שלא יאמר אוי לי שהרגתי בת ישראל לזה כתב לך נא'
וכו' פירוש כי מלמד ייתור ונקה האיש' תו קשיא רוע הסדר
דכיון דסיים הכתוב בדירה ואמר ועשה לה הכהן את כל הטורה
הזאת ליכתוב ברישא והאשה ההיא תשא את עונה ואח"כ ונקה
האיש מעון כיון דאמר ת"ק דנקוי האיש מעון הוא מחמת דירה של'
יאמר הבעל אוי לי שהרגתי בת ישראל א"כ בתחלה הל' ו' והאשה
ההיא תשא את עונה דהיינו שתמות ע' המים ואח"כ יכתוב ונקה
האיש מעון אף שמתה בביתו אבל אם ונקה האיש מעון ר"ל מעון
דירה דעלמ' ימציא דלך נא' ונקה האיש מעון בתחלה לפי שהוא
תנאי אם נקה האיש מעון או והאשה ההיא תשא עונה שתמות
במים והתנאי צריך להיות קודם למעשה לעולם ודוק ובאשר
עזמך כתבתי בזה :

ובב"ק דסוטה דף ו' הביא האיש את אשתו מן הקורה האיש
מביא אשתו' ר' יואמר בעלה נאמן עליה אק' ומה

נדה אמרו לו לא אם אמרת בנדה שכן יש לה התר תאמר בסוטה
שאינן לה התר ואומר מים גנובים ימתקו ופרש"י ו"ל בדבר האיסור'
יכרו תקפו' לכאורה נראה דק"ל דהרי אינם גנובים שאשתו היא
לכך כתב דמה שקוראה מים גנובים הוא לפי שהוא דבר האיסור
כמו שדבר הגנוב הוא איסור' וקשה דא"כ אף בנדה לא יהא
כאמן שהרי עושה דבר איסור וכו' לדבריה היום או לאחר תהיה
התר א"כ אינו טעם אחר אלא היינו מה שאמר קודם לא אם אמרת
בנדה שכן יש לה התר למה חר לומר ואומר מים גנובים' והתו'
ו"ל כתבו נ"ל דהכי פירושו כלל' מאי תלי בהכי שאין התר לאיסורא
חדא דליור תוקפו וכו' וא"ת יתקפנו יצרו על אשתו וכו' נפל טעמו
בדפוס ובמקום מאי תלי צ"ל דודאי תלי דהא ליכא תרי טעמי
אדכתבו חדא דמאי דקאמר ואומר הוא לחוק הטעם' ובמ"ש
יתקפנו יצרו צ"ל לא יתקפנו וכן מאדתי בנסחת ויבייאי וכוונתם
לפרש דמאי ואומר לזה פירשו דאין כוונת ואומר לומר טעם אחר
למה שאינו כאמן בעל הסוטה דודאי עיקר הטעם חלוי במה שאין
התר לאיסורא וא"כ אין מיתון בדבר דאם לא עכשיו אימתי ומ"ש
ואומר הוא ליישב קושיא אחת דנימא דלא יתקפנו יצרו על אשתו
ואינו תאב לה כיון שכבר בא עליה פעמים אחרות לזה הבי' ואומר
מים גנובים ימתקו שדבר האיסור אדם תאב כדכתב רש"י ו"ל'
ויר' לע"ד לפרש בפשט ההלכה דמאי דקאמר ואומר מים גנובים
כפשוטו ואינו קורא אותם מים גנובים בשביל שהוא איסור כמו
הנביא אלא מים גנובים ר"ל שהיא עכשיו זאת האשה גנובה אלא
שהרי כיון שקנא אותה ונאסרה לו הוה ליה כאלו אינה אשתו שבה
עליה אחר ואו בבה עליה הוא באותה הביאה נותן לו היצ"ר
עריבות וטעם כיון שאינו אשתו דה"ל כאשת אחר וכו' רש"י ו"ל
סוף בן סורר מיום שחרב בית המקדש יצטלה טעם ביאה וניחיה
לעוברי עבירה לפי שאינה אדם תאב לאשתו וכוונתו לו היצ"ר תוקף
באשת חברו ו"ש כאן לא אם אמר' בנדה' שהיום או לאחר יש לה התר
וימתין תאמר בסוטה שאין מיתון בדבר שאיך תמצא טמאה וכו'
כיון דהא אפשר נמי שתמצא טהורה א"כ על הספק ימתין לזה אמר
דאינו ממתינ' לפי שאומר הכתוב מים גנובים ימתקו שאומר לו
היזהר' דבשלמא בנדה לעולם היא אשתך ואף שתבא אכלה בנדתה
כהי' שהוא דבר איסור מיהו אין לך עריבות בה אם תבא אכל' עכשיו
יותר מאם תבא אכלה היום או לאחר בנדת' כיון שהיא אשתך ואינה
גנובה אלא תאב לזה בסוטה אומר לו היזהר' דעמוד ובעול מיד כי ממה
נפחד אתה מפסיד את תמצא טמאה שוב לא תוכל לבעול' ואף אם
תמצא טהורה כיון שאו תחזור להיות אשתך כבאראש' לא תהיה לך
עריבות באותה ביאה דאחר טהרה יותר מבראשונה :

ונבאר פסוקי ברכת כהנים חוץ ממה שכתבנו בספר אהבת
עולם וספ' לרזק אהבה : **וירבר** ה' א' משה לאמ'
דבר אל אהרן וכו' כה תברכו' ק"ק האי לאחר שני מאי לאחר
לאחרים שייך ביה' ותו מאי מלת כה : אמנם יובן עם מה שאו'ל
שאמר ישראל אין אנו רוצים ברכת כהני' אלא אתה בעצמך ברכנו
שנאמר וברך את עמך ישראל אמר להם הקב"ה אני מצריך אתכם
מבין אנבעות הכהנים והו מצ"ן מן החרבים והו דבר אל אהרן ואל
בניו לאחר פי' בשביל אמירה אחת שאמר ישראל להב"ה שה' רוצים
ברכת ה' ולא של כהנים לתקן זאת הקושיא דבר אליהם כה תברכו
פי' כה כשם שברכת אתה בנשיאות כפים שאל' וישא אהרן את ידיו
כך כשתברכו ברכ' כהני' יהי' כה וזה יהי' סימן לישראל שה' מצריך
מבין אנבעות הכהנים וכן אמרו בגמ' כה תברכו בנשיאות כפים :
יברכך ה' וישמרך יובן עם מ"ש נאדרש מצריך רעהו בקול גדול
זה בלעם שברכן את ישראל בקול גדול כדי שישלש
בהם עין הרע אבל משה רבינו ע"ה בירכן בחשאי כדי שלא ישלש
בהם עין הרע הרי שהברכה בקול רם גורמת עין הרע וא"כ קשיא
דכיון דברכת כהנים בקול רם וכן הוכיחו בגמרא כה תברכו בקול
רם אם כן ח' אפשר ישלש בהם עין הרע לזה תירץ הכתוב שזהו
בבשר ודם המצריך שאין בו כח אבל כיון שהמצריך הוא ה' יתברך
יברכך ה' הוא יש לו כח וישמרך מעין הרע כמו שדרו' ו' והסדר ה'
ממך כל חלוי' עין הרע יברכה' ה' או' לבגדים וכו' וישמרך
לשון המיתנה כמו ואביו שמר את הדבר והכוונה שלא יחשוב האדם
להיות יושב ובעל ו"ש יברכך ובתנאי שאתה גם כן תשתחל כמו
שאו' ל' יכול יושב ובעל ת"ל בכל אשר תעשה והו' וישמרך שהקב"ה
ממתין

במה שכתבנו כיחא כי מאמר וישמע ה' הוא עשׂ לתלונת אהרן ומרים כי אומר הכתוב שאם יקשה לך דאיד אמרו ולא יש שני מיעוטים במשה על פרישה מן האשה הרי יש שני מיעוטים האחד היו נכונים וכו' דקודם מ"ח שהיתה בכלל כל ישראל והשני מיעוט ואתה פה עמוד עמדי לאחר מ"תוס"ל דהקשו התוספות שם בשב' דואתה פה עמוד הוא צווי לזה השי' הכתוב בעצמו דעשׂ תלונתם היא כי ואתה פה עמוד אינו צווי ה"ה רק הסכמ' על פרישותו והו' וישמע ה' לשון קבלה שקבל ה' פרישותו של מרע"ה והודה לדבריו ובכונן וחרף :

וראיש משה עניו מאוד כצנתי בפ' תרומ' ובספרי מכל האד' ולא מן האבות רבי יוסי אומר אף מאבות ולא ממלאכי' יר' דפלוניתה דת' קבבר דמהכתו' אשר על פני האדמ' משמ' מהחיי' דאילו המתי' אינם על פני רק מתחת לארץ ור' יבבר דא' לישתק ממכל האדם ולא לכתוב אלא מכל אשר על פני האדמה וממעטין אבות אמנם כתב תרתי חד למעט וחד לרבות בתחלה כתב מכל האדם שיש בכלל אף האבות שהוא גדול מהם והדר כתב אשר על פני האדמ' למעט דוקא מאותו האדם שהוא על פני האדמה למעוטי מלאכים שהם על פני ריקע השמים ואי לא כתיב על פני האדמה ממכל האדם הוה מרבינן אפי' ממלאכים שאף הם קרויים אדם כמו שאו"ל בפ' וכל אדם לא יהיה באהל מועד אפי' אותם שכתוב בהם דמות פניה' פני אדם : **אם** יהיה נביאכם כצנתי בזה בפ' תרומה וקרוב לזה אפשר כי נביא ידעת שהוא מנזרת כי שפטים והוא עם מ"ש הרמב"ם וז"ל ה' יסודי התורה כל הנביאים באספקלריא שאינה מאירה וגם י' מלאך והו' אם יהיה נביאכם ה' במראה ליו' אחרע הוא נמשך זה מזה וה' אם היה המדבר והאומר לכס הנבואה ה' הוא בעצמו מפיו ולא ע' מלאך כמו למשה רע"ה או כיון שהייתם משיגים למדרגה זאת הייתם וזכ"ס ב' למדרגת מרע"ה כי במרא' הידועה שהיא אספקלריא המאירה אליו אחרע וזה פתחת הבית אבל אתם שאר נביאים כיון שגביאכם פי' המדבר לכס הנבואה משלון כי אינו אלא מלאך לכן אינכם רואים באספקלרי' המאיר' ואף היא בחלום אדרב' נזכר זה הדרך כיחא במראה אליו אחרע שהוא בניחותא : **ובדויע** לא יראתם לדבר בעבדי במשה ר"ז דרשו בעבדי אעפ"י שאינו משה במשה אעפ"י שאינו עבדי יראה עם מ"ש בברכות עובדא דרבי חנינא בן דוסא שהתפלל על בנו של ריב' וזכרנו מיד אמר ריב' אלאמלי הטיח בן ובאיכל היום פניו בקרקע לא היה נענה אמרה לו אשתו כי הוא גדול ממך אמ' לה לאו אלא אני דומה כשר לפני המלך והוא כעבד לפני המלך כמאז כי מצד אחד יש מעלה לשר יותר מהעבד שהשר חשוב ומצד אחר העבד יש לו מעלה דעילל בלא דר לזה הניד הכתוב פי מרע"ה יש לוכח היפה שגשיתם והו' בעבדי דעילל בכל שעה כמעלת העבד מש"כ בשאר הנביאים כמ"ש הרמב"ם וז"ל ה' יסודי התורה כל הנביאים אינן מתנבאים בכל עת שיראו חוץ ממרע"ה והו' מדוע לא יראתם לדבר באדם שיש לו כמה מעלות טובות עליכם האחת שמתנבא בכל עת שיראה עילל בלא דר והו' בעבדי שיש לו מעלה זאת שהוא כעבד מה שאין עליכם היה לכם לירא ממנו אעפ"י שלא הי' משה פי' שלא היה חשוב כשר וכן במש' אעפ"י שאינו עבדי פירש ואפילו לא היתה לו מעלה ואח' שכתבם בכל שעה לפני כעבד היה לכם לירא ממנו שהוא שר חשוב לפני יותר מכס שהוא באספקלריא המאירה ונבואתו מפי וכו' והו' במשה י' ומלך המשיח יש לו כל אלו המעלות כמבואר לע' בפסוקי הכה' ישיב עבדי בכתוב בספר אהבת עולם :

וני"שב קצת ייתור הכתוב ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות האשה וכו' מאי הכוונת אשר לקח והדר כתב כי אשה כושית ותו מאי ותדבר מרים ואהרן וכו' ומה חזר לומר ואהרן וכו' ויר' שהם הקשו על משה ד' קושיות ולכך כתיב ותדבר וכו' ויאמרו וכו' לרמוז שני אמירות וזהו בתחלה דברו על אוד' האשה הכושית פי' שאו"ל שראו לזפרה שלא היתה מתקשטת ועל זה דברו שאף שהיא יפה למה מניחו בלא קשטין שמהנולת ודומה לכושית שהדין הו' בהולך למדי' הים שב' ד' יורדין לנכסיו ונזכרין לדבר אחר שהוא קשט אמר עוד אשר לקח שתמיהם עליו דאף אם תאמר י' שמרע"ה

ממתין לך שתעסוק בדרך ארץ תחלה ואח"כ הוא יבדקך ובמסרה ג' יבדקך וכולי עיין ברקנא אהבה :

יאר ה' הוא כנגד התקמה והוא עם מ"ש וז"ל אין אדם עומד על ד' תא"כ כנגד בן תחלה אחר כי כשהאדם וכאי יתן לך פניו המאירים שלו בהלכה שהיא תורה אחת שלא תצטרך ליכסל תחלה וזוהו ויחנך יתן חנך בעיני הכל כי כשישאלוך דבר תורה לא תהיה מנמנם לומר לו בתחלה דבר אחר ואח"כ לחזור בך שבו לא תאמא חן ומאמתי לחו"ל בזה שדרשו ויחנך בד' ת :

ישא ה' כנגד חלק הנבואה שכתב לאדם כלם אלהים על פניו הכל מתיראים ממנו והם בשלום עצו ויש לו גבורה לגורו עליהם והם מקיימים והו' שא"ה פניו אליך פי' שיש פניו שהוא כלם אלהים על פניך וזה יהיה לך שלום עם הכל כי ראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ועל ידי ברכו' לא שמעו רבים הכהנים יוכו כי ושמא את שמי על בני ישראל שיוכו הרבה לנבואה שהרי יש להם הנ' מדות הנריכות לנבואה חכם גבור עשיר :

נבאר המאמר הקודם תניא היה רבי מאיר אומר וכו' יש לעיין כפי מה שפרש' וז"ל שם בה פנים פכאי להפרע ממנה א"כ היכי הוה מדה כנגד מדה בענין מה שעשה היא בגלוי ואם הכונה לומר שם בה פנים שפונה הקב"ה להפרע ממנה בגלוי היינו דבר אחר ויראה לי דהיינו מאי דגרסינן בילקוט ביימין חס"ה בפסוק והביאת קרבנה וז"ל וסתר פנים ישים הקב"ה שם פני הנואף באתו העובר כדי שיכירו הנריות ויאמרו בודאי שפני' של זה דומים לפני הנואף וי"מ ד"ה וכו' הוא משום דק"ל התינת כשנחת לכלל לידה וכגון שהודית ולא שחתה אבל כשחתה איך יתגלה קלונה :

פרשת בהעלותך

בהעלותך

סיפרי פרשת שמות לך ותספת את וקני ישראל לא במקום אחד ולא בשני מקומות חלק הכתוב כבוד לוקמים לא בכל מקום כיוצא בדבר אספה ליע' אים מוקני ישראל ולא משה אחר עלה אלה' ואל הוקנים אחר שבו לנו בזה ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולוקני ישראל רשבי אומר מנין שלעתיד לבא הכתוב כבוד לוקמים שאו"ל וספרה הלבנה וכו' וכנר וקניו כבוד : **נבאר** מעלת מרע"ה על שאר הנביאים :

ותדבר מרים ואהרן במשה ויאמרו הרק אך במשה דבר ה' הלא גם בנו דבר וישמע ה' כ' ריך לעיין הכי תרי מיעוטי דרך אף למאי אתו ויראה לי עם מ"ש פ' ט' דשבת פירשמן האשה והסכים ה"ה עמו שנאמר ואתה פה עמוד עמדי והקשו התו' וא"ת מנ"ל דואתה פה עמוד עמדי שהיא הסכמת הקב"ה דלמא הוא צווי שזוהי ה"ה שלא יחזור לאשתו כמו ישראל וסירא דאם הוא צווי ממה שתרעמו אהרן ומרים עליו :

ובזה יבא הטב הרק אך במשה פי' וכי שני מיעוטים אחר

פרשת בהעלותך

מדגחית לומר להם אין לי שלום עמכם כוונתו לומר באוונעשה שלום ונבאר פסוקי יתרו :

לבעלת הברים ויאמר משה לחובב וכו' ויאמר אל נא תעזוב אותנו בספרי חין נא אלא לשון בקשה אמר לו אם אין אהה מקבל עליך בקשה הריני נוזר עליך גורם וק"ק בורה מנה להו כיון דקרא לא כתיב אלא בקשה ויראה דנפקא להו מדהל"ל איפכא נא אל תעזוב אותנו וזהו פירושו בבקשה ממך אל תעזוב אותנו אמר אל נא דכתיב נא בחר אלוה' פ' אמר מרע"ה ליתרו לשעבר הייתי מחלה פניך שתבא אבל עכשיו אל נא איני צריך לבקש ממך נא בלשון בקשה אלא איני נוזר עליך אחר שראית גדולתו יתברך וכמה נסים נעשו לנו ונכון וחריף :

והיית לנו לעינים ירא' על פי דרך הסיפרי שאמר לו מרע"ה איני נוזר עליך שתבא שלא יאמרסבור היה שיש חלק בארץ לגרים ועל זה כתביר והוא חלול ה' כמו שפי' הגאון מהר"א ז"ל והוא על ידי שתבא עמנו תהיה לנו לעינים שכל העולם יכירו גדולתו של מקום שילמדו ממך שבאת עם היותך שר וקצין ופפשה כי על כן ידעת וכולי פירש אין ראוי שתעזוב אותנו בשביל שאין לך חלק בארץ כי על כן ידעת חנותנו במדבר כמו שאז"ל בפסוק ויבא יתרו אל המדבר ראה שבחו של יתרו שהניח כעורו של עולם ובא למדבר שם וכולי כי על כן כלומר על מנת כן ידעת חנותנו במדבר מקום חרב והנחת מלכותך בשביל כבוד המקום והשתא אמרת לקרייתו אלא איני :

והיית לנו לעינים פיר' ושמא תאמר אחר שאני נר למה אתה מחלה פני שאלך עמכם אדרבה היה לך להרחיקני מעליכם שהרי למדנו רבינו שהנר דוח' אותו ואמר דבמאות מ"ט דאי פריש ניפרש דאמ' מר קשים גרים לישראל לזה תירץ לו מרע"ה והיית לנו לעינים עסמה שפרס"י ז"ל בקדושין דף ע' קשים גרים לפי שאין בקיאות במצות וישראל למדן מהם לזה אמר ויל בתר טעמא כיון דטעמא מאוס שאין בקיאות את לא סני דאיך בקי לא אדרבה אתה מורה לנו הדינין והיית לנו לעינים שהם סנהדרין :

לכה אתנו והטבנו לך כיה' דבר טוב ק"ק דכיון דהטוב שמיטב לו היה מן הטוב הנאמר לישראל כדכתיב והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לך א"כ בתחלה הל' כי ה' דבר טוב על ישראל לכה אתנו והטבנו לך וזהו ק"ק דלפוס ריהטא נראה כי זה נותן טעם לפנים דאדרבה ה' דבר טוב על ישראל ואין לגרים חלק בו ויראה לפרש עם מה שהביאו התוספ' בקדושין בזהיה דקשים גרים לישראל דהטעם שאין בקיאים במצו ומביאים עליהם פורענות והוא אחר שאמר לו לכה אתנו והטבנו לך אמר לו מרע"ה ליתרו וכו' דאדרבה היה לך להחיקני לפי שאני נר ועל ידי תבא פורענות לישראל לזה אמר לפיכך איני אומר לך שתבא עמנו לפי שאין לנו מפתחים שעל ידך תבא פורענות לישראל שכבר הבטיחנו לטובה והוא כי ה' דבר טוב על ישראל וכל דבור שא"א מפי' ה' לטובה אפי' על תבאי אינו חוזר בו :

נשוב למאמר הקודם ספרי לא במקום אחד וכולי חלק הכתוב כבוד לוקנים וכולי

נאה לפטירת זקן

וק"ק בו למאי טרח רחמנא לכתוב בארבע מקומות כבוד הזקן והלא בכל התורה מקום אחד סני ללאור בנין אב לכל' ואדרבה אמרו שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין כ"ש אם יהיו ארבעה גס במ"ט מנין שהקב"ה חולק כבוד לעתיד לוקנים ומאי תוהי דלעתיד מיגרע גרעי פוקנים גס אמרו בגמרא עתיד הקב"ה למנות ישיבה של לוקנים משלו ביורשלים שנאמר ונגד וקניו כבוד והוא משלו צריך להלוס הדבה כי מי לא ידע שהכל שלו ויראה דאצטריכו ארבע קראי דחולק כבוד לוקנים כל אחד לענין אחד דאי מאספת לי שבעים איש הוה אמינא שאני בהם דאית בהון

שמרע"ה טרוד בתורתו ואינו נותן לב לדעת אם מתקשטת לזה תמיהם עליו אשר לקח דלמה לקחה מעיקר דבשלמא אם לא היה לוקחה היה יכול להתנצל ולומר כבן עושי מה אעשה שנפשי חסך בתורה וכו' כי אשה כונית לקח פי' ואל' שמרע"ה כיון שאינו משמש עמה אינו חושש לקשטה לזה הקשו דאין הקישוט בשביל הנעל בלבד אלא כדי שלא תקבול ויאמרו כי אשה כונית לקח וכו' דבור אחר שדברו על מרע"ה ועוד דברו כי אעיקר הדבר פירכא למה אינו משמש עמה אם מפני הכבוד ויאמרו הרק אך במשכ' הלא גס בכו דבר וזהו השיבה התורה כנגד שאינו נותן לה קשטין לאו מחמת שנאה אלא שהוא עניו מאד ואינו מביט בפני אס נריכה קשט וכיון שהיא אינה שואלת לאו ארעסיה ונגד הקושיא האחרת דלמה אינו משמש שם הם נביאים ומשמים לזה השיבה אם יהיה נביאכם ה' וכו' כי כמה מעלות בנבואה למרע"ה עליכם : **ובזה** נבאר פסוק ויאמר לו משה המקנא אתה לי וזיתן כל עם ה' נביאים ו' ירא כוונת מרע"ה כי אלו הוקנים האזיל הקב"ה חלק מנבואת מרע"ה ונתן עליהם כדכתיב ויאלץ מן הרוח אשר עליו ו' ש המקנא אתה פירש אם היה לך מקום להיות מקנא היה לי בשבילי פי' מהם שנוגע לכבודי במה שנתבאר הע' וקנים שנתעליהם ה' חלק מרוח נבואתי אבל אלדר ומידר שלא יאלץ והנבואה שרתה עליהם מאתו יתברך לא מחלקי אלא מנר ענותותם שמעטו עצמם אין לך מקום לקנאת לפי כי מי יתן והיה כל עם ה' נביאים כי יתן ה' רוחו עליהם משלו בתבאי שלא יאלץ מרוחי לקח עליהם :

ואפשר עוד כיוונוע"ה קנא לאלדר ומידר שאמר בשלמא שבעים וקנים שנתבאו אל משה רבינו ו'ל כיחא שנתבאו כי באמצעות המוכן חולק אף על הכלתי מוכן אבל אלדר ומידר מתבאאים אף שנשארו במחנה והשיב מרע"ה מי יתן כל עם ה' נביאים ולא וו בלבד שהיית רוצה שיהיו כלם נביאים אלא אף וו שיהיה להם נדר נבואתי וזהו כי יתן ה' להנבואה תהיה להם במתנה כאלו היא שלהם שיוכלו להתנבאות כמוני בכל עת שירצו כמו שאמר ה' ו'ל ה' ליסודי תורה כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו וזאת מרע"ה א"ע את רוחו לרמוז מי יתן שיהיה לכל עם ה' נביאים כמעלתי כמו שאמר הרב שם כל הנביאים ע"י מלאך ומרע"ה רוח ה' דבר בו וזהו כי יתן ה' את רוחו שידבר עמהם הנבואה ולא רוח המלאך א"ע עליהם לרמוז מעלה אחר לנבואת מרע"ה על שאר הנביאי' שהם יראים ונבילים ומתמזגני' ונחפכים לאיש אחר כדכתיב והתנבית עמהם ונחפכת לאיש אחר מרע"ה דכתיב ביה כאשר ידבר איש אל רעהו זהו עליהם שיתן ה' להם הנבואה ולא יהיו מתמזגנים כאלו אינם מה שהיו הם בעצמם אלא ישרה עליהם ממע רוח הנבואה בלי שיסתנה נופס כמו שהיה שורה על מרע"ה עוד ש לפרש כפלי יתן ה' את רוחו עם מ"ש ה' ו'ל הלכות יסודי התורה ו'ל הנביא אפשר שתהיה נבואתו לעצמו בלבד להרחיב לבו ולהוסיף דעתו עד שידע מה שלא היה יודע ואפשר שאלח לצע הארץ מה יעשו זהו מי יתן כל עם ה' נביאים וזוה כיון שכלם היו נביאים אין להם למי שידריכו וזוה ירחיוו שיתן ה' את רוחו עליהם וכל נבוא תהיה להם להדריך עצמם ולהרחיב לבם שידעו מפלאות ה' ו'ל מה שלא ידעו מקודם : **ויצק** משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה' הנה מלת לאמ' פה קשה עד מאד ונבס וקני הרב חסיד כמהר"ר יוסף די שגוביא ו'ל שמעתי שמפרש עם משאו'ל ויאמר ה' אל משה פתאום וכו' שהיו צועקים מים מים והוא לאמר רבש' ע' ראוי שתמחול בשביל האמירה שאמרת להם פתאום לאו שלשתם שנתבישו לומר מים מים די להם וזאת הבנא :

אז יראה למי לאמר רבש' ע' בעבור שראית שדברת עמהם למדתי שאתה רוצה לרפא אתם ולמחול עונם כי מי שהוא בכעס עם חננו אינו מדרר עמו כלום וכשמדרר כוונתו לרצות על דרך ועתה הבימה לי מי פוסק ו'ל וזהו כונת רז"ל באומרים אין שלום אחר אלקי לרשעים מכאן שרוצה לעשות שלום עמהם והו

בדריקים ללא הוו סבי דנהא חביבים הם שאומרי' העם כמה גדולים הם שאפילו בעת וקנה שאין בה' כח עושי' מזה כמו ששנחו לר"ע אבל אם ילדי' הם והם דריקי' אין מחבבין אות' כ"כ שאומרי' שלכך הם דריקי' שילדות' נרמה להם שיש בהם כח ומי יודע אם לעת וקנה יעשו והו כטפלה להם ילדות פי' בומכין להם ענין הילדות כי הוא זמן כמו של אדם:

ונחזור למ"ש הכיפרימני שהז"ה מכבד לוקני' לעתיד לבא -
וקשה דמאי קמ"ז וכי מי ברעו וקנים לעתיד לבא
מהשתא - ויראה דהחידוש הוא דלעתיד הב"ה מכבד וקנים ויתר
מהעו"ל כי העו"ל רדין הוא בישיבה הלך אחר מופלג בחכמה
ואע"ג דיש וקן מופלג בחכמה הוא מאמר בנמרץ עצמה שהוכיחו
מזה הפסוק דעתי הקצ"ה וזהו ישיבה של וקנים משלו וזהו
משלו פירש משכבד שלו עושה זה למנות ישיבה עס הוקנים שאינם
מופלגים בחכמה ואיכו נמלך במלאכי השתר לבאות כבדא שלהם
שאם היה נמלך יודע הוא יתברך שביט דינו ומכנה הדבר שיאמרו
בישיבה הלך אחר מופלג בחכמה ואין קושיא לה יתברך דמנה שבזמן
הוא אזה בישיבה הלך אחר חכמה משום דהא אמרו בירושלמי אמר
הקדוש ברוך הוא לעתיד תורה חדשה מאתי תבא - ובס"אין להקשות
למאן ונבד וקניו כבוד בוקני' מופלגים בחכמה מיירי דא"כ דאית
להו תרתי מאי קמ"ל קרא :

פרעת שלח

שֶׁלַח
בספרי ויקריבו אותו המוצאים למה נאמ' הרי כבר
נאמר וימצאו איש מה תל' ויקריבו אותו שהתרו בו
מעין מלאכתו אמר רבי ינחנן אינו כדיר ומה ע"ז
הסיחמורה אינו חייב בלא התראה שאר מצות לא כ"ס ומת"ל
המוצאים אותו שבתחלה התרו בו ואמ"כ ויביאו אותו עיין בספר
האבות עולם מה שכתבנו בפסוקי ויהם כלב וכו' אפס כי עו העם
וכו' אך בה' וכו' ופה נוסף קצת ביאור :

וילכו ויבאו וכו' אמרו בנמרא מקיים הליכתן לביאתא מה
ביאתא לרעה אף הליכתן לרעה וז' ע' דהקס למ"ל לא
תיפוק לי מדכתבי ועלו כנגד ויזל עד חדרון הקשו בנמרא ויבאו
מיבעי ליה ותרזו מלמד שהלך כלב ונשתתח על קברי אבות שלא
יכשל בעצת מרגלים הרי שמשעת הליכה היו ברעה שהרי כשעלו
כנגד התפלל ודרחק י"ל שכלב נכזה בו רוח הקד' וידע מה בסופן
במש' שידע משה רבינו עליו השלום שהתפלל על יסווע יה וישועך
הכי הוה אמינא אי לאו הקסא :

ויהם כלב • והאנשים אשר עלו • "ק"ככל עלה נעלה
ויכול נוכל גם לרדך להלוים מלת מחנו ובגמל' דרשו מיה
אפילו בעל הבית וכלי • אמנם יראה עם מ"ש בסועה שהשחיתן
כלב ואמר להם מי שהוציאנו ממצרים אפילו יאמר לנו עשו בולמי'
ובו' והיבא רמיו • ויראה שתוכחם וז נרמזה בכפל עלה נעלה
פי' מי שזכנו לעלות ממצרים זהו סימן שנעלה על ידו לדרך גם
אמר כלב סימן אחר מי שזכנו שזכנו לטור הארץ ואין שטן ואין
פנער זהו כי יכול פי' כי היה יכלת בידינו לרדל הוא סימן שזכנו
לה גם כן לכנעה :

עוד נדקדק בכתובים ויזילו דבת הארץ וכולי ארץ אוכלת
 יושביה היא וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות
 קשה מאי האי דפלגיניהו בשרי בני מאי וכל העם לכח' וכלם אנשי
 מדות ובוראי דאיושביה קאי : ותו מאי מלת אף דה' : ותו מאי
 כי לחמנוס * ותו בשר דכתב ואתם אל תיראו מאי איכפל
 למכתב אל תיראוס * ותו מאי אפס וכולי * ותו כהם
 שנתפלל

בזמן תרתי מעלות וקנים מופלגים וחמשים מופלגים זהם סנהדרין
להכי מוכח מהני דכתיב ואל הוקנים אחר שכלו בזה ולא כתיב
ואל וקני העם ושטריו כמו התם דכתיב אשר ידעת כי הם וקני
העם ושטריו אדרבה כתיב והנה אהרן וחוה מעמכם מי בעל דברים
יגש אליהם דמשמע לאהרן וחוה ואלו מהם ה"א שאני התם
דלא לענין מסנה דהכי קייל"ן בכתבא במסנה הלך אחר וקנה
והכי כתיב התם אל הוקנים אחר שבו לנו בזה עד אשר נשוב אליהם
והיו מחבנין ס להמתין למרעה' אבל בעלמא מנ"ל להכי מייתי
מלך ואספת את וקני ישראל דהא התם דלכא לא מסנה ולא ישיבה
רק לבשרם שאמר ה' פקוד יפקוד אלהים אתכם ולהוליכם לפני
פרעה ולא חלק כבוד אלא לוקנים ו' ופי מהתם איכא למימר
אדרבה ממקום שנאמר לפי שהיה צריך להוליכם אל פרעה דכתיב
ובאת אתה וקני ישראל ולכך הצריך הוקנים לא מאוס שהכתוב
חלק להם כבוד אלא ידע הכ"ה שפרעה יחלוק כבוד לוקנים אף
שיש חמשים מהם ועוד מטעם אחר הצריך לוקנים לפי שא"ל שהגוא
הוא מי שיאמר בלאון פקוד יפקוד שכן היו מקובלים והוקנים
במזכים אל הקבלה וידועים ויותר מהמחמשים גדולים לכך הוכיח
מזכים השמיני קרא משה לוקני ישראל שאף שאין שם שום סנה
המחייבת לקרא וקנים יותר מחמשים מופלגים דחכמה חלק כבוד
לוקנים ובגדרש פרשת שמיני אמר רבי יודן אס וקנים הם חמשים
הם ואס נערים הם נטפלה להם ילדות הרבה כתבו בזה כת
הקדומין הלא בספרתם ספור גורתם ו' ולע"ד לרקק דבריאל
ה' אל הקדים אס נערים הם והדר אס וקנים כסדר השנים ותו
שינוי הלאון מריאל לסיפא ואס נערים הם נטפלה להם ילדות
נערות מצבי ליה או אס ילדים הם מצבי ליה ויראה דהכא
מיירי בצני אדם שהם בעלי תשובה ולכך הקדים חלוקת אס וקנים
הם שעל הרוב צימיו הוקנה שב האדם והו אס וקנים הם אף שהם
בעלי תשובה חביב' הם בעיני העם ואין מטילין להם קול' בעיניה'
לאחר להם זכרו מעשיכם הראשונים שציון שהם וקנים מתביישים
מהם אבל אס נערים הם השבים בתשובה ממה שחטאו בזמן
הילדות שהוא קודם נערות ולכך שינה מילדות לנערות נטפלה
להם ילדות אעפ"י שחזרו בתשובה כיון שעדין הם נערים
אין מתביישים העם מלומר להם זכרו מעשיכם הראשונים והו
נטפלה להם ילדות פירוש מלאן סמוכים שמוחלים להם
העם עונות הילדות ומאצו בגמרא שפירש כי הילדות
והנערות דברים שאדם עושה בילדות משחרים כניו הרי שגמרא

ואפשר עוד קרוב לזה עם מה שדרשו בסוטה בפסוק ונערים קטנים יצאו מן העיר מאי נערים מנוערי' מהמאות והואם וקנים הם ומיירי ללאו סבי דבהתא אלא חסידים חביבים הם בעיני הב"ה ומה היא המדה שאפילו אלו הוקנים העושים מצות בעת זקנה לשעבר בנחתותם נערים הם היו מנוערים מן המצות חנה יתירה נודעת להם מהי"ת במה שעשו תשובה לעת וקנתם כי עונות הילדות נטפלה להם לשון סמיכות שהב"ה סומך העצמות עם הוכיות של עת זקנה והכל נשקט וכיות כמ"ס ו' ל' בשב מאהבה ודונות נעשו כוכיות והוא א"ס דקטו וקני' בראש דמ"ט א"ס נער' א"ס חוור לוקני' והוא ביאור לתאמר סבינייהם שמה היא המדה אלא אם היא לזקני' מנוערי' ודוק :

אפשר אם וקני' הס חביבי' הס פירוש הכי מחבבי' אותם
שאלו מדוכה לוקנה שזע מיונה הס לדיקי' ואם
בער' הס אעפ"י אין רואים בהם מוס חולי' בהם שעשו שום
עון בשרו וזי לנו גדול משמואל שאמרו עליו במעמד לימות שמואל
אדווער מרכי כ"ע אבשרי' וזה נעפלה להם ילדות כלומר שהעם
טופלין וסומכים להם מעשה הילדות שהם עבירות שהיו לשון חו"ל
בפ' כי הילדות והשחרות הכל :

אז אפסר אס וקני' הס חביו' הס עם מ"ס שנמרא בר' עקיבא
שנשקיה בבית האסורים וסאל מים ליעול ידיו אמרו אס
בוקנותו קר בילדותו על אחת כמה וכמה נמצא כי האדם יוחר
לעשות מצות בילדותו שט בוכח וסו אס וקנים הס ומיירי

פרשת שלח

ז' ע"ב. הוּק דבר לכך כתב איש ללמדנו דאין הלכה כרבי יהודה דקאמר חזר א"ל התראה. ואפשר ליישב מלת איש בעד ר' יהודה דכבר דבמקוש לא היתה התראה וכ"ת דהמוזאים אותו מקוש מייחד שהרי כבר נאמר וימצאו איש מקוש דקדקתי בסיפרי ש"מ להכי מייחד להזכיר התראה י"ל דכבר רבי יהודה דלהכי כתיב המוזאים אותו מקוש לא ידקדק דרשא דסיפרי ו"ל וימצאו איש מקוש ע"כ תולש מן הקרקע או אינו אלא איש ששמו מקוש ת"ל ויקרינו אותו המוזאים אותו מקוש :

ובהא כיחא דלא תיקש לרבי יהודה דכבר שזריך שזיעוהו באיוו מיתה דהבא א"כ הא במקוש לא הויעוהו באיוו מיתה שלא היו יודעים ובהגדרים דף פ' מתוך מקוש הורא' שעה היתה ובהא כיחא דלא הוו התראה שהיה חזר ור"ל לעמי :

ואפשר קצת ליישב בעד רש"י ו' לדמאי דילין תכא דבי רבי ישמעאל מדכתיב המוזאים אותו מקוש שקש לא נאמר ולא ילין ממאי דכתיב וימצאו איש מקוש ע"כ שקש לא נאמר י' לדמיהם ליכא ראייה דאיכא למימר דכתב מקוש ולא שקש לפי שהיה שם העצם שלו מקוש אבל מדכתיב הכא המוזאים אותו מקוש משמע שהוא פועל וכן מצינו בסיפרי ו"ל וימצאו איש מקוש ע"כ תולש מן הקרקע או אינו אלא איש ששמו מקוש ת"ל ויביאו אותו המוזאים אותו מקוש וא"כ להכי פסיק רבי ישמעאל מקרא בתרא דלא לאי תתי האי דכתיב המוזאים אותו מקוש אלא לאשמעינן פירוש מלת מקוש שהוא פועל ע"כ ה"ל שקש ומכאן מקוש ש"מ שהתרו בו ועדין מקוש : ויש לעיין בספרי בדברי רבי יצחק במ"ש דאינו זריך לומר בקרא שהתרו בו דק"ו הוא מע"ז ויכתיב קמי' כספא שבתחלה התרו בו ואח"כ ויביאו אותו ואפשר דכונן רבי יצחק דלא אכשיר קרא לאשמעינן דהוה התרא' דכבר רק נא להביד דאלו המוזאים אותו מקוש לא הניחוהו מקוש עד שיבא אל משה וישאלהו באיוו מיתה לבא אח"כ בהתרות בו על אינו מיתה י' ג' אלא הם ידעו הדין להלכה כדכנן דאין זריך להודיעו באיוו מיתה נהרג ולכן תחלה התרו בו ואח"כ ויביאו אותו אל משה אי כתי' י' לרבי יצחק מקשה על ת"ק דמפרש המוזאים אותו מקוש שאל להודיעו שהתרו בו מעין מלאכתו כלומר שלא התרו בו אל תחלה שבת סתם אלא שפרטו לו מעין מלאכתו למ"ד קוור התרו בו משום קוור ולמ"ד משום מעמר התרו בו משום מעמר והקשה רבי יצחק דבשלמא אי אמרת דאתי קרא למימר דהתרו בו דמסמיק כיחא דלא תיקשי דאמאי זריך קרא דתייתי מק"ו דע"ז דלא קשיא מידי דסד"א כיון דמקוש הורא' שעה דקדאמי' בהגדרים א"כ לצורך שעה אפילו בלא התראה לזה ה' להרנו אכן כיון דאמרת דהנה התראה ולא נחית קרא אלא לאשמעינן היתה ההתראה מעין המלאכה ולא התרו סתם אל תחלה שבת א"כ להבא לא זריך קרא למימר דתחלו שבת תהיה ההתראה מעין מלאכה ולא בסתם דהא תיתי בק' מע"ז ומה ע"ז החמורה אינו חייב עד שיאמרו לו ההתראה מעין העבודה דתניא בבבא בורקין העובד ע"ז את מי עבד ובמ' עבד לפעור עבד או למרקולים בנביא' אבד או בהשתחויה אבל אם התרו דרך כלל אל תעבוד ע"ז אינו חייב כ"ש בשבת הקל מע"ז וזה נראה נכון בדברי הספרי :

אמנם אכתי קשיא בדרך ק' ו' דעניד רבי יצחק מע"ז הא ליכא קרא ע"ז מיוחד דענין התראה דהא בפרק היו בורקין דילפינן התראה חד ילין מכי יויד וחד ילין מנערה המאורסה אבל בע"ז ליכא קרא להתראה אדנילף מיניה וכי תימא שך קבל רבי יצחק הלכה למשה בך סוף הוי' ילין ק"ו הא אין דין קל וחומר מהלכה :

ויניחו אותו במשמר בספרי מכאן שמועדין כל חייבי מיתות ב"ד ק"ק למה לא הוציאו זה הדין ממקלל דרשית אמור דכתיב ויניחוהו במשמר י' לעם מ"ש בהגדרים דף ע"ח ורננן מנרף הוראת שעה היתה שלא היה משה יודע אם חייב מית' ולכן חששוהו אבל מחייבי מיתות ב"ד שדאי חייבים מיתה מהיכא ילפינן חזינה להכי ילפינן ממקוש דכבר הוה ידע משה דבר קטל הוא אף דלא ידע באיוו מיתה :

במוט בשנים פרש"י ו' הא כיצד שמה נעלו אשכל א'כו' כתב

שנחלל מרע"ה על יהושע למה לא נחלל על כלב עד שהוצר' הוא להחלל על עצמו כמ"ש בנח' הלך כלב ונשטח על קברי אביו אמר יהושע כבר החלל עליו מרע"ה ויר' לזה עם מ"ש בנח' צפ' ויהם כלב שיהוש' לא הי' יכול להשתקן שהיו אומרי' לו דין ריש קטיע ימלל א"כ לכך החלל על יהוש' שפחד עליו אבל על כלב אמ' תפל עצמו די ואינו זריך להחלל עליו כי אין להם במה שינחווהו שהרי יש לו בנים : ומה שזכר אפס כי עו העם רצו לומר לישראל במה שאמרתם ארץ זאת חלב ודבש כך האמת אפס במה שנתתם סימן הבטחתי אם במצרי' ופירשו ו'ל שאם יושבי' במצרי' הוא סי' שהם חלשים הא ליחא אפס כי עו העם אף שהערים בצורות בשמים ובהא אשתלקא תמיתה הגאון מהרש"ם ו'ל שמהא איך לא שמחו ישראל במאמר המרגלים והערים בצורות :

אזרין אובלת יושביה' פירש עם מ"ש בנחרא למה נקרא שמו חוריהו מריחם את הארץ והיו אומרים מלא קנה זה לוית מלא קנה זה לנפכים זהו ארץ אובלת יושביה היא וכי תימא מאי איכפת לכו' לו' א' וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מרות שהיו מודדים האדמה ויורעי' איוו לוית איוו לנפן וא"כ צריכי' לנו ללחמנו ועכשיו שאובלת אותם ואדם אין לעבוד האדמה :

ואפשר קרוב לזה ונייב דלפנינו בתי בני עם מ"ש בנחרא בפ' אלה בני שעיר החור וישיב הארץ חטו כ"ע יושבי רקיע ניבחו אלא עוסקים ביישובה של ארץ מלא זה לוי' וכולי וכו' ראו רעת ארץ ישראל שהיא אובלת והורגת אותם שאינם אנשי הזנא רק יושביה פירש אותם עובדי האדמה שהם יושביה שעוסקים ביישובה של ארץ שהם נותני לחמנו וכל העם אשר ראינו בתוכה חיים וקיימים הם בגורים אנשי מרות בגוהים וחוקים וחריף ונכון : אצ"ר דה' אל תמרדו' היתה תשובת כלל חוקה עם שכתבנו בספר אהבת עולם בפסוק אשר היא זאת חלב שבין במלת היא לומר שכתבתם וכאשר אינכם צריכים מירחא בא"י לעבדה רק אשר היא מעצמה תכן בקיץ לחמה כמשחו' ל' עתיד' א"י שתוציא גלוקאות ופסיות ולזה אמר אך מיעוט בתנאי שבה' אל תמרדו' שאם חש ושלם תמרדו' וילקו הפירות כמו שכתב בפסוק כתובות ומקרא מלא ארץ פרי למחלה :

ובזה ואם אל תיראו את עם הארץ כי לחמנו הם בעצם פי' כיון שהלחל הארץ תלויה בזכות' א"כ המורא שיש לכ' שמתו בא"י עובדי הארץ ובה יחסר לחמכם אל תיראו את עם הארץ שמה היא יראתכם שאתם אומרי' כי עם הארץ נותני לחמ' הם ואחר שהם מתו צריכים לנו כי כל היום יחרוש החורש ומ"ש עוד סר כל מעליהם פירש אמר כלבו' הוא לפי שברתם שאתם שהמתים שראינו בא"י הם הפחיתים אבל אינו כן כי אדרב' המתים הם החשובים כדי שלא יעלילו עלינו שאנו מרגלים כמ"ש במסכת סוטה דכל היכא דהוו מנו מית' חשיבא דידעו כי היכא דלערו' באבלס ו"ש אינו כמו שאתם אומרים שארץ אובלת יושביה היא שהם עובדי האדמה אדרבה לא היו מתים אלא החשובים המנינים עליהם כאל' והו' סר כל מעליהם : ומה שזכר כי חוק הוא ממנו באל' להשיב כלפי מה שאלם הים בה עז ודרו' ל' אם יש אותו אדם המנין עליהם שהוא כעך לזה השיבו לא נוכל לעלות אל העם כי החוק והאדני המנין עליהם הוא ממנו ומשלנו שהוא איוב כמ"ש ו'ל ללכו' להו' תנאי איוב מישראל הוה בר מים אומרים :

נחזור לביאור הברייתא של ספרי : ויר' בני ישראל במדבר וימצאו איש מקוש ע"כ ביום השבת' זריך להלום מלת איש : ויר' דהנה לאשמעינן דין אחד דאין הלכה כרבי יהודה דאמר חזר אין זריך התראה אלא זריך לכך רמז איש לומר שאף שהיה איש חשוב זה נלפחד התרו בו דכתיב בספרי המוזאים אותו מקוש שהתרו בו ועדין מקוש דאל"כ הרי כבר נאמר וימצאו איש מקוש וקצת תימא על רש"י ו'ל בפרק היו בורקין אהא דתנא רבי רבי ישמעאל מנין להתראה מן התורה שנאמר המוזאים אותו מקוש ופרש"י ו'ל שקש לא נאמר אלא מקוש וק' דמי דחקו בכך ותימא מכת הייתור שהרי כבר נאמר וימצאו איש מקוש ותוק' דלפירושו דייק ממלת מקוש דה"ל שקש א"כ למה תפס רבי ישמעאל דרשנו בפסוק המוזאים אותו מקוש ותיפוק ליה מקרא קמא וימצאו איש מקוש שקש לא נאמר

וכו': **לכן** אחת וכל עדתך וכו' ואהרן מה הוא? ק"ק ואהרן מה עשה הוי ליה למימר:

אמנם יר' לפרש בנ' הצעות האחת עם משו"ל לא מתו בני אהרן אלא על שהורו הלכה בפני רבן הב' שאז"ל בפי' ואהרן מה הוא שמתו שני בניו זה רצה לומר להם משרע"ה שמה שחולקים עליו כאלו חולקים על השכינה והביא להם ראיה מאהרן אחיו שאעפ"י שהיה כ"ג מה הוא ומה הועיל בכל גדולתו כדי שלא ימותו בניו והטעם שמתו בניו לפי שהורו הלכה בפני רבן וא"כ לא תחלקו עליו דוק: **ואפשר** עוד במלת לכן עם מ"ש בגמרא כי כשרצה ר"ג למנות ראשים על העם אוקם שני ת"ח לא רצו לבא שלח להם וכי כמדומה לבס ששר' אני נותן לבס איני נותן לבס לא עבדות אם היום תהיה עבד לעם הזה והוא אחר מרע"ה לבני לוי לא ימנע מה שהגדיל ה' אתכם אחס חושבים אותו לשדרה או לעבדו אם לשדרה הא אין נותנין לאדם אחד ב' שדרות כמ"ש התוספות ריש פרק בתרא דתשובות וא"כ איך תבקשו גם כהונה וא"ת שאינו שדרה אלא עבדות לפי שאתם עבדי הכבוד והיו המעט מכס אם נראה לבס דבר מועט מה שהגדיל ה' אתכם והטעם שנראה לבס דבר מועט הוא מטעם שאתם אומרים שהוא עבדות שהרי אתם עומדים לפני העדה לשדרת ועבדי כבוד תקראו אם כן כיון שיש לבס כבוד ואות לכן בשביל סברא זאת עצמה אהרן מה הוא כי תלנו עליו גם הוא כפי דבריהם מה חשיבות יש לו הרי גם הוא אין לו שדרה אלא עבדות שליו כבוד הוא לכפר עון העדה: **ולא** הרעותי את אחד מהם:

במסרה אחד מהם ד' ולא הרעותי את אחד מהם: כי שבנו אחים יחדו ומת אחד מהם: אשים את נפשי כנפש אחד מהם: יהי נא דברך כדבר אחד מהם: רמזה בזה למא' ו"ל שנתקנא על נשיאותו אמר אחי אבאד' היו וכו' עד מי כוול את השנייה והוא נותן הגדלה לכן ענין זה אמר מרע"ה ולא הרעותי את אחד מהם שלא עשיתי שום דבר מדעתי ככוונה להרע א' מהם והם הקצו לי כי ישובו אחים יחדו ומת אחד מהם בתמיה דכיון דכלם צריקים וחשובים וראויים לירש כבוד אביהם למה ימות אחד מהם פי' המיוחד שבהם שהוא יצא לא יירש בנו גדולתו והוא ממש מית' כמ"ש בפסוק וכי מת יוצא למה נאמרה מיתה ביוצא שלא הניח בן ממלא מקומו והיו אחד מהם שהוא מיוחד יותר מעשוי שהוא הקטן אשים את נפשי אחר מרע"ה לקרש שלא יעשה מחלוקת עמו שאם יעשה יהיה נדון בשתי מיתות נשקף ונבלע כמו שאמרנו בדבר קרש מן הגלועים ומן השרופים והוא כנפש כל אחד מהם שהם שריפה ובלועים: יהי נא דברך כדבר אחד מהם פי' א"ת מאיוה טעם נדון בשתי מיתות וחסני ליה בחד ליה השיב הטעם עצמו שאמרנו בדבר אס ידון בשריפה ולא בבלועה יאמר הגלועי וכי אהבנו מה חסרנו הכל היה בעצת קרש וכן אסי יהיה נדון בבלועה ולא בשריפה יתרעמו השרופים והודבר מרע"ה לקרש הטעם דאחיה נדון בשתי מיתות הוא לפי שדברך כדבר כל אחד מהם וכלם בעצתך חסרה: **ספרי** ולא הרעותי את אחד מהם שלא חייבתי את הוכחי וכו' ואין לפרש שהיה משבח עצמו שמועיל לא טעה לחייב או לזכות מי שאין ראוי דאל יתהלל חכם בחכמתו כתיב: ויר' עם מ"ש בגמרא דמרע"ה משתבח עצמו יקוב הדין את החר ולא היה עושה פשרה והו מעולם לא נמצא שעשיתי פשרה שהעושה פשרה עושה רע עם אחד מהם שמחייב את הוכחי במקצת לפי שמוכה את החייב בכל במקצת: **ואפשר** עוד מ"ש הרמב"ם ו"ל בפ' כ"ד מה"ל כההדרין ומנין לדין שידע דנין מרומה שלא יאמר אחתכנו אם נראה לו לפי דעתו שיש בו רמאות או שאין דעתו סומכת על דברי העדים אעפ"י שאינו יכול לפסולן או שדעתו כוטה שבעל דין זה רמאי הוא והשיא את העדים אעפ"י שהם כשרים וכו' כל לו הדגרי' אסור לחתוך זה הדין' וכתבו החוספות דוקא כשהתובע טוען ברמאו' אסור לדון אבל אם התבע טוען ברמאו' ארבע דרך לדון אעפ"י שהו' רמאו' כדי להשליך משניו מן הדין והו' נכתיבתי החייב לדין

כתב הגאון מהר"ם ו"ל ופרש"י ו"ל טורטני וטורטני דטורטני וכו' עד מ"ש והא דרבי יצחק מסבירא דנפסיה קאמר: ואפשר לומר דלא מסבירא קאמר אלא קרא דייק ותרתי ק"ל בקרא ממזמז ש"כ וישארו במוט פי' מלשון וישארו כמ"ש הגאון בלשון שקודם זה איני יודע שהם שנים כמו כל מיעוט רבים וא"כ למה כתוב שנים ומ"ש עוד מת"ל בשנים היא קושיא אחרת והיא קושיא המדבר דבה שכת' הגאון ו"ל דמקשה ייתור השתי ביתין במוט בשנים והו מת"ל בשני בבית' לכתוב שנים ותו לא מכאן הוציא רבי יצחק ארבע מוטות מעיקר ייתור שנים דמוסאווה נפקא נפקא ליה דשנים ר"ל שני מוטות מייחור בית בשנים נפקא ליה שני מוטות אחרות דוק: ויזילן אותו מכאן שנית הסקילה רחוק: מה שיש לעיין בזה בלשון מהר"ם ו"ל עיין בלשונות בספר ויקרא:

פרשת קרח

קרח ספרי ולא הרעותי את אחד מהם שלא חייבתי את הוכחי ולא וכתיבתי את החייב: ויקח קורח בן יצה' וכו' או"ל בקש יעקב רחמי' על עצמו וכו' הקס' הגאון מהר"ם ו"ל שדרך כל המתייחסים לעלות עד השבת ותו לא ותיירץ עספ"ש פרק בתרא דסנהדרין בן יצה' בן שהרתיא העולם ופריך ונחשוב כמי בן יעקב בן שיעב עצמו לניהנם ומשני יעקב בקש רחמים כמאז שאלו בקש יעקב רחמים היו מוכיין בן יעקב לפרסם בנותו: **וליכא** למידק לפי דרכו דהתיבא הכא אבל במרנלי למה ביקש יעקב רחמי' הא אין דרך ליחס רק עד השבת ד"ל הכא כמי עם מה שדרשו בגמרא כמי שמות כל המרגלים לנכאי סתור שסתר דבריו של מקום כחצי שהחזיק את דבריו ש' מקור וא"כ אם לא התפלל יעקב במרגלים כתיירא שכל אחד היו מוכיירם בן יעקב לנכאי על שכל אחד בא בעקבה להוציא דבה על הארץ: ועל מה שכתב הגאון בסוף הלשון ו"ל אך במ"ש בפרק חלק בסודם אל תבא נפשי אלו המרגלים ואלו בפסוק ויחי כתבו מה מעשה ומר"ע אפשר לע"ד לתרץ דרש"י ו"ל אויל לשיטתיה דאורחיה בכל דוכתא דאויל אחר פשוטו של מקרא אף שהוא הפך הגמרא וס"ל דאלו המרגלים אינו פשוטו דהא מרגלי' מכלוהו בשתי כנהו והכא כתיב בסודם אל תבא נפשי על שמעון ולוי בלבד לכך פי' בפסח הכתוב בסודם אל תבא נפשי פירוש בסודם של שבת שמעון במעשה ומרי אל תבא נפשי בקהלם אל תחד כבדי פי' בקהלם של שבת לוי במעשה קרח ומאז רש"י ו"ל הוה הפירש בתחומא וו"ל בקהלם לא יוכר שמי שם כתוב ומרי בן שלום נשיא בית אב לשמעוני וכן קרח בן יצה' בן קהת בן לוי הרי שתפס רש"י ו"ל דברי התחומא וכבר השמענו הגאון מהר"ם ו"ל במה לכוות דרש"י ו"ל אינו חושש הגמרא רק למה שהוא יותר קרוב לפשוטו של מקרא דוק: **המעט** מכס כי הגדילוכו: ק"ק דתרתי למ' הגדיל ולהקריב: ותו מהו המעט מכס לזה הפסח הוא ברור אם אתם מועטים מכל השבטים הוא כבשת כי הגדיל ה' אתכם כי בשנה זאת אתם מתים הרבה ונקטתם גם כהונה למוט יותר מדאיוה ברור:

אמנם יר' עם משחו"ל בפ' פקוד את בני לוי למה נמנה שבת לוי לבדו כדאי הוא לגיון של מלך להיות נמנה לבדו ד"ל צפה הב' שעתידים למות מבין כ' אחר לא ימנו אלו עמיהם והאמר המעט מכס וכי נראה בעיניכם דבר מועט החנה יתיר' שחבב ה' אתכם בזה שהגדיל אתכם במנין להיוותכם מננים לבדכם והאיו מועט אלא להקריב אתכם אליו פי' לכך מנה אתכם לבדכם לשבת הקריב אתכם אליו שהוא אומר שאתם נקראים לגיון של מלך יותר מישראל ולפיכך נראי הוא לגיון של מלך נמנה לבדו: א"ע ולעבוד שהוא הדבר אחר צפה הקב"ה שעתידים למות הנמני' מבין עשרים והו מה שמה אתכם לבדכם הוא לבנה שהוא רוצה שלא קמותו כמו אותם הנמנים ושתהיו קיימים לעבוד את עבודת

פרשת קרח

ואם באלו הרשעים יארע להם שילכו ויתגלגלו בעולם לא ה' שלחני : ואם צריחה יבא ה' ופצחה האדמה את פיה ק' ופצחה האדמה פה מיבעי ליה : ויראה עם מ' בנמרא אי איברי פומא ברא מוטב ואי לאו ליקרב פומא להבא ויהו את פיה שכבר יש לה עכשיו יתקרב : אצננס ק' דכיון דא' ל' דאפילו מחט שהיה להם ניד אחרים הכל נתגלגל עמהם ונגלע ממקומ' אחרים למה הוצרך לתפלה זאת דליקרב פומא להבא ויתפלל שיתגלגלו האנשים האלה וילכו עד מקום שהפה שם כשם שהלכו הנכסים ונתגלגלו ולמה הוצרך להתפלל שיגבה ה' הענע וליקרב פומא להבא זה חירץ סוף הכתוב וידעתם כי נאזו האנשים האלה את ה' והוא עם עובדא סופר בנמרא מבלועי קרח דאחיו הו' טייעא ושמעינהו דקאמרי בניהבנס משה אמת ותורתו אמתהם בראים ו' מרע' טעם לדבריו תדעו מאיזה טעם אני מתפלל דליקרב פומא להבא כדי שידעו ותשמעו באזניהם כי נאזו האנשים את ה' שילעו במקומם וישמעו כל העם יחדו קולם שאומרים שהם בראים אבל אם לא תקרב הפה ויתגלגלו אלו לשם מהיכן תשמעו שאומרים הם ומודים כי נאזו האנשים האלה את ה' וזהו שצוה הכתוב וידעתם מהאנשים האלה עצמם כי נאזו ה' :

ימותון במסרה ב' ימותון אלה : ויושביה כמו בן ימותון : ירמוו למאי דאיתא ברבא באתא שעה נפתחו לארץ פיות הרבה אמר ר' נחמיה והכתיב ותפתח הארץ את פיה אלא מה אני מקיים בקרב כל ישראל שנעשית הארץ כמשפך וכל מקום שהיה אחד מהם היה מתגלגל ובא עמו והו' ימותון אלה ולא זו בלבד אלא שהם סמוך לפה הארץ אין להם ישוב שהארץ תבלעם אלא אפילו ויושביה שהם אותם שהיו מיושבים על הארץ שהיו בעק' אחר שאינם קרובים לפה הארץ גם הם ימותון כאלה נבלעים שיתגלגלו

פרשת חקת

במדבר כשעלה משה למרום מצאו להקב"ה עוסק בפרשת פרה והיה אומר אליעזר בני אומר כך אמר לו מרע' רשע' העליונים והתחתונים בראשית ואתה אומר שמועה מפי בשר ודם אמר לו הקב"ה עתיד דריק אחד להיות בעולמי לפתוח בפרשת פרה ר' אליעזר אומר ענל' בת שנתה ופרה בת שנים : **הכל** תמהים בזה וכימה מקשה מרע' לאלהינו יתבדך לאמאי קאמר שמועה מפי בשר ודם והלא טוב לבשר שיאמרו הלכה משמו כי שפתותיו דובבות : גם במה שאמר בראשית הם ולא הו' ליה למימר אלא שלך הם :

ויראה לי דהפי' עם מה שאחז' ל' גדול' דריק' יותר ממ' והענ' שהצדיק' שהם בחי' רייס והם בראשיתם אם יראו למטות וחפ' כפ' את יצאם יש להם יותר שכל ממ' שהם מוכרחים אמר מרע' א' צ' שהחכמים החולקים בדיון הפרה שהם רבי אליעזר וחכמים כבר היו נולדים בעולם נחיא שאתה אומר הלכה בשם רבי אליעזר אף שהוא בשר ודם ולא מפי המלאכים לפי שהב' עדיף מהמלאך שאף שהוא בחי' רייס וברשות עצמו והיה יכול לעסוק בדברים בטלים ועכ' היה דריק ועסק בחדה נחיא דאתה אומר הלכה משמו אבל עכשיו שהעליונים שהם המלאכים והתחתונים שהם החכמים שעמידים לחלוק בדיון זה כלם הם בראשית פ' כלם הם עדין בשמים א' כשם שהמלאכים הם בראשית לעולם שהם מוכרחים במעשיהם כך לעת כואת החתונות שהם החכמים העתידים לחלוק בדיון הפרה הם ג' דומים למלאכי השבת שהם עדין בראשית שערין לא נולדו ואין להם יס' ר' וא' א' ד' את' אומר שמועה מפי בשר ודם ומטעם קצת בעעודה למלאכי השבת שיאמרו וכי הכשמות שעתידות להיות ילדי אשה טובים ממנו שאתה אומר הלכה מפי בשר ודם : והב' לו הקב"ה עתיד דריק אחד : פ' מה שאני מוכיר ר' א' אומר ענלה בת שנתה ופרה בת שנים אין רצוני לומר שעכשיו שהוא בשמים אומר כך אלא מה שאני אומר ר' אליעזר אומר הוא שאני מגלה עתידות שעתיד דריק אחד כשיצא לאויר העולם לפתוח בפרשת פרה ואף שבמה חדושים אמר רבי אליעזר הוכיח

דאיתי לרונ דין מרומה כשראיתי שהתנע טוען ברמאות שאז אם לא הייתי דנו היה נאמר בולה תחת יד התנע וה' ל' כאלו וכיתי את החייב ולא חייבתי את הוכחי שגם את זה לעומת לא הייתי דן דין מרומה אחר שדעתי היתה סומכת שאדם זה ראוי ובעל ערמה והשא את העדים לו' שפלוני חייב לו והיה טובע אז לא הייתי דנו שאם הייתי דנו הייתי מוכה את התובע החייב :

ויאמר משה בואת תדעון : אם כמות כל האדם : ק' היינו כי ה' שלחני היינו כי לא מלבי והמתרגם כתב דלא מרעוטי : ותו מאי כל האדם : ומאי ופקודת וכולי : ויראה לע' ד' ענין כיון עם משו' ל' ברבה פ' שמיני א' ח' חלבו כל' י' ימי המלוואים היה משמש משה בכהונה גדולה כסבור שלו הרי בני מרע' היה רוצה כהונת אהרן והב' לא רצה ליתן לו זה אמר להם מרע' אתם חושדים אותי כי המעש' האלה שעשיתי לשם אחי לכהן גדול ואני למך לא ה' שלחני זה א' שהרי אתם ראיתם כי לא מלבי כי מה שנעשה אהרן אחי כ' אינו מלבי אלא על כרחי וזה בעצם מאמר המתרגם דלא מרעוטי :

ואפשר עוד כל המעשים האלה חוץ מפי' רש' י' ל' שחורר על מה שזוה להם וקחו איש מחמתו והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש והאחר' ישראל' שרפו בואת תדעון כי אינו מסבירתי ל' ה' שלחני והראיה היא כי לא מלבי כמ' המתרג' דלא מרעוטי שהרי אתם ראיתם שאני אמרתי לכם והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש והכונה כמ' רש' י' ל' והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש וכי אין אנו יודעים זה אלא אמר להם משה אל תחייבו הרי התריתי בכם : **אם** כמות כל האדם ימותון אלה : ק' מאי אלה : והראשונים ו' ל' פירשו למעוטי אם יטובו בתשובה שאינם אלה שפנים חדשות באו לכאן וכל השב בתשובה כקטן שגורל דמי : ואפשר עוד עם משו' ל' שדקן ואזכירם השיבו למרע' לא נעלה ופיהם הכשילם שימותו בידיהם ברית כרומה לשפתים והו' אמר מרע' אם כמות כל האדם ימותון אלה שהם הר' אצ' חוץ מרחן ואזכירם אז אף שדקן ואזכירם ימותו בידיהם שלא כמות כל האדם תוכלו לומר שלא ה' שלחני ומה שמתו דקן ואזכירם בידיהם הוא מעט ברית כרומה לשפתים אבל כיון שתראו כי אפילו אלה שלא אמרו זה הלשון של לא נעלה דליכא למימר בזה שמה שמתו ברית ירידה הוא משבת פיהם ואפילו הכי ימותו בידיהם או תדעו שאני שליח ה' : **ובשם** מורי וקניי החכם השלם החסיד כמהר"ר יוסף די' יוניצ' ו' ל' ה' שמעתי עם מה שא' ל' שאלו כלם ראשי סנהדראות היו והו' אלה פי' אפשר שאנשים אחרים שהיו עושים זאת העבירה לא היו כראים לקצפון הו' אבל אלה שהם תופשי התורה שנתת תלמיד עולה ודון : א' ופקודת כל האדם פירוש פקודה ו' מלשון חסרון ע' ש' אמרו בנמרא ר' א' א' ידעתי ע' אפקוד עליכם משל לנושה בתורה הוא אזהבו נפרע ממנו מעט מעט וזהו אפקוד עליכם ע' ש' אחר עונם מעט מעט וזה החסד לישראל אבל לא לאומות וכבר ידוע ש' ישראל קרוי' אדם ולא האומות והו' אם תראה להם החסד שעושה הקב"ה עם כל אשר בשם אדם יכו' שהוא ישראל ומה הוא החסד שפוקד ומאחר מהם עונותיהם מעט מעט אם לאלה עושה כן לא ה' שלחני עכ' ד' דברי פי חכם חן :

ולבד מדבריו אני לוחץ עפר רגליו אומר עם מ' שפרק נגמר הדיון ב' נתנו את נבלת ענדיך וכו' כיון ולא כי אורחי' מיות' ה' כל כפרה ומיקרי חסידך והו' אם כמות כל האדם ימותון אלה אלא ימותו דלאו כי אורחיהו ואף ו' שיהיה להם רעה אחרת שמה שהוא דרך לכל אדם רשע שמת דלאו כי אורחיה דהו' ליה כפרה ומחסרים ממנו עונותיו ומיקרי חסיד אם פקודת וחסרון שמתה הקב"ה עונות המת שלא כדרכו אם יפקד על אלה שיהיה להם כפרה לא ה' שלחני אבל לא יארע להם כך לא ירדו שאלו ואחרי דתם יהיו נדונים לעולם ויעניקו ויאמרו משה אמתהם בראים :

ואפשר עוד קרוב לזה עם משו' ל' שהרשעים אחר י' ב' חדש הולך דריק אחד לביהם ונתלין בו ועולים והו' אם פקודת כל האדם שולח ה' ד' דריק לפקודן בניהם : **ואפשר** עוד יובן עם עובדא דמגינה דרב ביבי עם מלאך המות דפריך ליה והכתיב דור הולך ודור בא ומשגי דרעיבא להו אנא עד דמתי וימניהו כמא' כי זה כל האדם המת שלא בומנו עד שיטלים ומנו הולך ומתגלגל בעולם ופוקד העולם

לחזיר הכי אף על הסברא שאינו אמתית וסבר מרע"ה דגם סבר' ב"ש ב"ה שנה הב' טרם הבראס כדי שיוכל הב' אף"כ להכריז עליהם אלו ואלו דברי אלהים חיים אלא כך אמר מרע"ה התם הם רבים וחסת על כבודם של רבים אבל רבי אליעזר שהוא יחיד כנגד רבים מדחסת עליו שלא יתבייש ש"מ צדיק גדול ושקול כרבים לכך נשתתף ית"ר שיא מחללי:

ונבאר הכתובים וישלח משה מלאכים מקדש וכולי כה אמר אחיך ישראל וכולי עד פן בחרב וכו' צ"ע מה לו להזכיר אם ירדו אבותינו ומצרים בני דלכתוב ונשב במצרים וקומאיו ולאבותינו שהרי לא הרעו להם וכו' מאי פן בחרב לשון ספקי ויראה עם משה לבי הב' ויתר להם ק"ץ שנה מהת' לפי שחשב את הקץ ממה שנאמר כי בר יהיה ודעך וזוה חש מרע"ה שאחר ששלח לומר למלך ארם אתה ידעת את כל התלאה אשר מאתנו ולא כתיב מאתני שהענין הוא כמשה"ל השער היה על שנינו ואני פרעתי ואח"כ לא פרעת חש מרע"ה שיקשה לו אדו' ולדידך מי יחא גם אתה ישראל חייב ק"ץ שנה מהשער לזה השיב מרע"ה לבלות און אדום ולומר לו דע לך שאנחנו פירענו החוב משל שהרי קודם ירדחנו וירדו אבותינו מצרימה ומס נחשב זמן השט' וזהו נכתוב ונשב במצרים ימים רבים פירוש את סבור שאנחנו חייבים שלא ישבנו בגלות אלא ימים מועטים הא ליחא כי אחר שירדו אבותינו מומנם נחשב השער וה"ל כאלו אנחנו בנינו ונשב במצרים ימים רבים:

ואפשר עוד שהקדים מרע"ה לומר לו אתה ידעת את כל התלאה וכולי כיחש בנאלי יאמר אדום ישראל הם כפויי טובה שהרי פרעה העניו הוסיבם במצרים הארץ ואח"כ ברחו והליכו בידם כל טוב הארץ בטענת כלכלה נובחה וכו' כמ"ס במד"ש שאמר המן על ישראל לזה הקדים להשיב לזה אתה ידעת את כל התלאה כמ"ס ז' לפרוש אתה ידעת בענין השער חוב שעל שנינו היה ובלשון השער היה כתוב כי בר יהיה ודעך בארץ לא להם ולא כתיב בארץ מצרים לכן הולכנו טוב ארץ מצרים בשכר עבודתנו וכמו שדעת שם דברי הרמב"ם סו"ל ה"ל תשובה אמר עוד וירעו לנו לרמוז טענה אחר' והיא דעת הראב"ד ו"ל שם בהשגה שאעפ"י שה"ת נזר ועבדו ועמו אותם מ"מ הם הוסיפו בשעבוד וכמשה"כ אני קצפתי מעט והם עשורו לרעה ו"ש אל תחשוב עלינו שאנחנו כפוי טובה ממה שעשינו למצרים ובזר אתה שנס נכפה בטובתך דהם לא הטיבה עמנו אדרבה וירעו לנו יותר מגורת ה' ותבדך וירעו לנו מצרים ולאבותנו יראה עם מ"ס בגמרא כמאן קריין לרשיעא בר דיקיאר רשע בן רשע כי האי תנא ורע מרעים בניס משיתים זהו מחמת ירידתנו למצרים עשו אבותנו המצרים רשעים כמותם וכמ"ס חו"ל גוי מקרב גוי וזוהו היו נכסה שג' נרמולאבותינו שיקראו מרעים ועכ"ל שהיינו כ"כ רעים ונלעק אל ה' וישמע קולנו אמר קלנו חסר שאף שהיה קולנו בלא זכיות חסר כמשה"ל גוי מקרב גוי אפילו הכי שמע הקדוש ברוך הוא או תפלתנו השתא נמי אף שאין אנו זכאים להשמוענו:

ואפשר עוד וישמע קלנו חסר עם מה שהוא הדין דבן סורר אינו חייב עד שיהיו אביו ואמו שוים בקול אח' שנאמר איננו שומע בקלו חסר כאלו שניהם מדברים בקול אחד וה' אומר משה רבינו עליו השלום לאדום דע לך שישאל אף שאינם זכאים מכל מקום יש להם אחדות ואין אומות העולם יכולים לשלוט בהם ואם יאכלו מצרים בזכות שלא שנו את לשונם והו' וישמע ה' את קלנו פירוש מה שמע ה' צעקתנו היה לפי שהיה לנו אחדות כאלו כלנו מדברים בקול אחד ויאמר אליו אדום לא תעבור בי ויאמר אתה ישראל מביא ראיה ממה שבמצרים שמע ה' קולכם מה למצרים שאינו מאדום שאין כתוב בו על חרדך תחיה אבל בי לא תעבור פן בחרב פירוש אני מסופק אם אתה צדיק ולא אוכל לך שכן אמר אבי בונן שכל קול יעקב הידים דיי עשו וכו' על הספק אלא לקראתך שאף אם לא אהרנך שיהיה צדיק לפחות אחר שבחרב אלא לקראתך יהיה לכם כמשה"ל וחרב לא תעבור בארצכם אפילו של שלום:

ואפשר עוד לישבמה שהוצרך להקדים לואתה ידעת את כל התלאה וכולי ולא הספק לו באומרו נעברה כא בארץ וקומאיו י"ל מלאך ויו' יאנחממצרים לכתוב ויוציאנו מצרים

הזכיר ענין פרה משום דתקילא ליה בכוליה תלמודא שהוא גדול שאמר בפרשת פרה שאמר שעה עליה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ולפיכך חמד בו מרע"ה ואמר יהי רצון שיא זה מחללי ואפשר עוד שהוק' למרע"ה דכיון דהאומ' דבר בשם אמרו מבי' נאולה לעולם א"כ מה הכרח יש לך לומר שמועה מפי בשר ודם אלא צ"ב בני אדם אומרים הלכה מפי אומרה כדי שיוכל להביא באלה אבל אתה רשע"ע אם אתה רוצה להביא באלה בלא שתאמר הלכ' מפי בשר ודם מי מעב' צדיק אם אתה רוצ' להבי' באלו לעול' עליוני' ותחתונים בראשך ולא אמר שלך אלא בראשך כלומר מוכנים במאמרך ויש מעבב צדיק והבי' הב' למ"ר מה שאני אומר הלכה מפי צ"ו הוא לפי שעתיד צדיק אחד בארץ ויכוין אל האמת לדרוש בפרשת פרה והו' וחס' האחד שעתיד לחלוק עם הכל והוא בלבד יכוין אל האמת לכך אני משבח וימתאר בו עד שלא יולד שאף שאין הלכה כרבי אליעזר הוא מטעם שקמו עליו רבים כדאמרין בזהב אבל הב"ה אסכים על ידיה בכל מקום שצדק אמרו בזהב יתהב בת קולמה לכם אלא אליעזר בני שהלכה במוותו בכל מקום וזוהו נחמד דמשה רבינו עליו השלום חשק בו ואמר יהי רצון שיהא זה מחללי כיון שהוא מבין עמך:

ואפשר יעוד קרוב לזה עם מ"ס בגמרא דרבי יוחנן אמאי איקפד שלא אמרו משהו הלכה משום שאמר רוד אנורה באלהך עולמים שפתותיו דובנות זה שאל מרע"ה אי אמר' בשלמא רבי אליעזר וחזריו היו מתים נחא דהיית אומר הלכה משום שהיה מועיל להם להיות שפתותיו דובנות כאלו הם חיים אבל העליונים שהם המלאכים והתחתונים שהם רבי אליעזר וחזריו שדין הן בשמים והו' בראשך דקדק לומר בראשך שאף ששמים וארץ הם שלי מ"מ הב' נתן הארץ לבני אדם שנאמר השמי' שמים לה' והארץ נתן לבני אדם והחס' בכו אמר האלקים בשמים ואתה על הארץ וכל אמרו חו"ל מעולם לא ירדה שכינה על הארץ ולא פלה משה למרום אם כן כיון שצדיק לא כולדו דעדין הם בשמי' והו' בראשך במקום שאתה עליו מה יתוומה ויסיף לו מה שאתה אומר עכשיו משמו בשלמא אם אחר מיתתו היית אומ' אליעזר בני אומר כך נחא דאח"כ ליה להיות שפתותיו דובנות' והשיב הקב"ה היינו דאח"כ ליה שעתיד צדיק אחד לעמוד בארץ חסם גדול שעתיד לחלוק עם החכמים ואם עכשיו לא אמר הלכה משמו טרם הולדו לא אוכל לומר אח"כ עליו אלו ואלו דברי אלקים חיים לפי שאני משתעשע בתורה וצריך אני לומר הדין שיהיה בפרה ואם לא אומר ההלכה בשם בשר ודם כלל מוכרח אני בעכשיו שאני עוסק בתורה עד שלא כתנה לומר הדין של פרה מה שהוא האמת ולא אומר ההפכי כיה' אלקים אמת וא"כ כשיקום אח"כ ביומנו ויחלוק נמצא שאומר שקר חס ושלוס ולא אוכל לומר עליו אלו ואלו דברי אלקים חיים שהרי אני לא אמרתי שני הסברות רק האמתית לכן המצא' אני עושה מקרי' אני מעכשיו שאני לומר דין הפרה בעצמי עד שלא כולדו החכמים ואני אומר בדין הפה"ה מה שאני ודע שעתיד להיות רבי אליעזר אומר כך בדין הפרה והחכמים אומרים כך ואני פוסק בזושר דבר לבלות דעתי שזהו כשעמוד רבי אליעזר שהוא צדיק גדול ויחלקו עם חכמים יהיה לו כח להליץ טוב בעדו ולומר אלו ואלו דברי אלקים חיים שהרי הוכרתי שתי הסברות קודם שיהיו החכמים בעולם וזוהו חס מהחולקים לא יהיה שקרן במה שאמר כך הוא הדין שהרי שני הסברות יאזו מפי טרם היוותם ואני לא פסקתי הדין רק הנחתי הדברים לחכמים כפי גורת הרוב ולזה חשק מרע"ה בו ואמר יה"ר שאדם כזה שאתה חסת עליו שלא יאמר עליו שקר דבר ואף שרבים חולקים עליו יאזו זה מחללי אחרי כתיב ראיית' בספר צנפת פננת שכתב קרוב לזה במה שאמר העליונים והתחתונים שפירוש המלאכים והכפז' החולקי בדבר' ועל דרך זה גם כן אני מפרש ולזה אמר עתיד צדיק אחד ולא אמר עתידין צדיקים שיחלקו בדין זה לפי שאם לא היטה אלא סבר' אחת בדבר לא היה צריך הקב"ה להקדים ולומר הדין קודם ברוח החכמים שהרי כך הוא האמת אלא לפי שחם הקב"ה לכבוד הצדיק האחד המיוחד שגדור שהוא רבי אליעזר שלא היה בדורו כמותו שעתיד לחלוק עם חכמים שלא יאמרו עליו שקר דבר שזה הפירוש כתבו חכמי ארפת' ו' במ"ס אלו ואלו דברי אלקים חיים שהפירוש הוא כיון שכל החלוקות יאזו מפי' יתבדך פה קדוש שפיר שייד

פרשת חקת

והרומספות ז'לכתבוסס פּרָק'ד' ו'ד'ה'התיר ממזון וז'ל
רוקא דבעינן זה שור שלנו שנגח שור שלם *
מהרש"ל הנה בזה ד"ל רוקא שור שלם שור שלנו שמוציאין ממנו
תשלומין משום דמזמון הפקר כה"ג אבל שור שלנו שנגח שלה פטור
מדין תורה דרעהו כתיב ולפי דרכו כיישב סוף הדבור שכתבו
דבעלמא למ"ד גול הגוי אסור בעלמא ניחא דאטריך הכא רעהו
להתיר ישראל שנגח של כנרי אע"ג דס"ד שזהו גול אבל למאן דאמר
בעלמא גול הגוי מותר קשה דהכא אחאי אטריך רעהו למיפטר
שאם נגח שור של כנרי פטור מתשלומין השתא לגזול ממנו מותר
שלא לשלם נדוקימבעיא * ויש לדחות קושיאם דאטריך רעהו
להוציא הקדש * ואפשר כוונת התוספות בלי טעות והוקשה להו
לדברי אבן דרעס פטור שור של ישראל שנגח של כנרי הוא משום
התר ממזנס א"כ מאי חיריא דמי תבא היך פטורה בשור ולתניי
בעלמא בכולהו נוקי ישראל שהיך את הגוי וגול ממנו הגוי פטור
ממזמון הפקר וב"כ דקט' הדין בשור שנגח משום סיפא דבעי
לתיקני דבוי ד'ישראל בין תסבין מועד תשלם כ"א"כ לא ליתני לא
סיפא

וכתב הרמב"ם ו'ל פרח' כוקי מאון סימן ה' שור של ישראל
שנח שור של גוי בין חס בין מועד פטור לפי שאין הנזיל
מחייבים את האדם על בהמתו שהיוקה והריאנו דנין לו כדניהם
ושור של גוי שנח של ישראל בין חס בין מועד משלם כ"ס קנס זה
הוא לניס' וז' ערסתם פ' ד' וה' דף ל"ח פריך בנמרמה נפס'
אי רעו דוקא דנכרי כי נחג דישראל נמי ליפס' אי רעו לאו דוקא
אפילו דישראל כי נחג דנכרי נמי' ומשני אמר רבי אבהו אמר
קרא רחא ויתר גוים עמד והתיר ממון וזהו שכתב היכי מפרש
הרמב"ם ו'ל להאי סוגיא אי דרבי אבהו תוסס נז רעו דוקא

טעם הכתוב כי אחר שמואב חילתיו מרובים וגבורים למה נתיירא
והשיב לזה כי ויקץ מואב מפני שהם בני ישראל שברכס
שיהיה כחם בפיהם וזוה יתיישב ויתור הכתוב והשנוי ממלת
העם לבני ישראל ודוק :

ויאמר מואב וכו' עד ובלק בן קפיר וכו' חוץ מדרך רבינו ז"ל
נאמר שהיו יראים שמת גבורים המלך התקיף שהיה
להם והמליכו לבלק בן קפיר והוא חלש ועמו חלשי ע"ד שפי הרמב"ן
ז"ל בפ' כי רב הוא כי מלכות מואב הוא קטן בעולם וזהו למד'
למואב לומר נא זה המלך החלש שהוא בלק להיות מלך למואב שהו'
ממלכה שפלה ע"ד זה דור דורשיו הדורשים לפי הדור ולזה היו
יראים וזהו עתה ילחכו פי' עתה שאין לנו מלך חזק וזוה יבא הטב
מה שהוזכר פה אצל ויגר מואב שבלק בן קפיר היה מלך למואב ולא
כתב' בראש הענין ולימא וירא בלק בן קפיר מלך מואב לפי שכתבו
כאן אצל היראה שאמר ויגר מואב לבאר טעם היראה לפי שבלק
החלש היה מלך דקודם שהיה להם מלך חזק לא היו יראים והרמב"ן
ז"ל פירש בהפך כי אמר שאעפ"י שבלק היה מלך תקיף נתייראו :

וישלח מלאכים יש לדרקדק מאי לקרא לו לאמר מלת לאמר
מיייתר ויראה עם משו"ל כי בלק היה חכם גדול נכסוף
ולמד אותו כלל אחד כדי שיטלו בישראל עין הרע ומה הוא מה
שלמדו לאמר הנה עם יבא פי' שיבטח לישראל ויאמר הנה העם
הזה כמה מעלה יש לו כי זוה ישלטו הכסוף כי ידוע מרז"ל כי כדי
שיטלו העין הרע באדם צריך בתחלה לשכחו וזהו לימדו לאמר
שיאמר בפיו כמה שח ישישראל כי הנה עם יבא ממזרי' ממקום
שאינו וכות כפי הטבע לשום ענין לאת כי אמר הכתוב מכור הברזל
ולא בני דינא אלא הנה כסה את עין הארץ פי' עם מאז"ל שהיו
ענני כבוד מקיפין אותו ולא היה עין האויבים יכול לראותם מפני
הענן וזהו כסה את עין הארץ או יאמר כסה את עין הארץ
שהעשירים וחשובי העיר הם עיני הארץ וזהו ראיה מה נס נעשה
להם כשהלכו ללגלג את הארץ כל היכא דמטו מיייתר חשיבא דידעו
וזהו היה נסבה בזכות לנשות עין הארץ שימותו החשובי 'שנקראי'
עיני הארץ או כשטעו ומשם שכל יד שנטרדו במיה' החשובי' העולם
העליוני עם הארץ את עיניה מה' לבל השגיח בהם אם מרגלי' הם :

ובזה יתיישב השנוי שבאן אמר בלק לבה ארה לי ובלעם אמר
בשם בלק קבה לי והיון אמר קבה אלא היינו דאמרן
שלימדו שכלי שיטלו בישראל עין הרע קודם שיקלל יפירש שנחם
וחשיבותם בתחלה וזה לימדו במ"ש לו לאמר הנה עם יבא פי' שאמר'
הנה עם יבא שהוא שנחם והיינו קבה שהוא מלשון פירוש :

וישלח פתורה או"ל פתורה שהיה שולחני והקשה הגאון
מהרא"ם ז"ל דמה יעשו בפסוק ואשר שבר עליך את
בלעם בן בעור מפתור ארם נכרים ואפשר לע"ד ליישב דעת
רו"ל דסביר דמלבד שהיה פתור עיר בלעם מ"מ כאן לא בא הכתוב
להזכיר שם עירו שהיה פתור דא"כ ה"ל למכתב איפכא וישלח
מלאכים פתורה אל בלעם דמתיקרא ז' יכים המלאכים לבל לעיניו
ואח' כלפגועו ולדבר עמו אמנם מדשני וכתב פתורה אחר מלת
בלעם משמע דפתורה תואר לבלעם שהיה שולחני אבל לעולם דאין
מכחישין חו"ל לפי המדרש הזה דאף שם עירו היה פתור כדכתיב
בהדיו ואשר שבר עליך את בלעם בן בעור מפתור ולפי זה אשר על
הנהר אינו חוזר למלת פתורה אלא למלת בלעם שבלעם יושב
בארץ אשר היה על הנהר וק"ל :

ויאמר מואב עתה ילחכו את כל סביבותינו ק"ק אמאי נקט
סביבותינו ולא כתב ילחכו אותנו חמסם יראה שאמר
מואב לא יקשה לך מדין דלמה אני רוצה להלחם עם ישראל אחר
שישראל אינו כלל' כי כדכתב' תזר את מוא וז' ימיה את' מתייר'
לזה השיב דאין מתיירא על עצמיאל עתה ילחכו הקהל סביבותינו
שהם העיירות הסמוכות לנו שאינם מבני מואב המספקות לנו
מחייתנו וזוה הוה ליה כאלו הרבו אותי במשו"ל על גוב עיר
הכהנים מתוך שהיו מספקים להם מים ומזון מעלה עליהם כאלו
הרבים : **ועתה** לכה נא ארה לי כי ידעתי את אשר תבדק
מבדק ואשר תאור יואר' ק"ק כי היכי דפתח ואמר מבדק ולא
אמר יבדק הכינתי לימא ואשר תאור ארור ויראה לידאמר בלק
בלבו אם תאמר בלעם דלמה אתה צריך לקלל את ישראל ותיסגי
לך שאברכך אותך וזהו כיון שאברכך לא ישלטו בך שום רע לזה
אמר

סיפא לזה תיראו לעולם בעלמא אין ממזון הפקר ודוקא בעניניה
התיר ממזנס כמ"ס הרמב"ם ז"ל שיש לנו לענון לבוי כך הוא ריכב'
שפטור וזוה הקשו בעצם דלמ"ד גול הגוי מותר ממש א"כ
למאי תני תנא ריכב בשור של ישראל שנכח ודוקא לומר מתני' הכא
כמ"ד גול הגוי אסור דהא בתם משנה היא הכא :

והרב השאכנויו ז"ל בחדושי הלכות כתב וז"ל מהרש"ל הגיה
והכראה לקיים דלמאי דאמרינן פרק הגולל לכ"ע דאם
יכול לזכות ישראל בדיניהם וזהו וליכא גולה כלל א"כ לא אצטריך
לן לאשכוחי התרא בשור של בכרי שנכח שור של ישראל דבין חס בין
מועד משלם נוק שלם וז"ע לדבריו דאליביה התוספות ז"ל כמאן
ס"ל אי כהרמב"ם ז"ל הרי כתב בשור של ישראל שנכח דכרי פטור
שהגויס אין מחייבים את האדם על בהמתו ואי כהראב"ד ז"ל הרי
אפילו הראב"ד ז"ל לא כתב אלא שהגויס תופסים נוק המויק וא"כ
הא דריכבין לאשכוחי התרא בשור בכרי שנכח דישאל שאפילו חס
ישלם נוק שלם דאי בדינים כיון דאין תופסים אלא נוק המויק א"כ
לפעמים שהשור הנזיק שוה ק' והנתפס אינו שוה אלא עשרים :

אז יסיר ישראל הנזיק שוה ק' ובהנתפס אינו שוה אלא עשרים כרוה
נדיבי העם ק"ק מלת לה' והו כלל וזפרוה וברוה והשנוי
הגם שהדרך הוא כפל ענין במלת שונות :

ויראה עם מ"ש בנמרא הבאר בזכות מרים וכשמתה פסקה
וחזרה בזכות שניהם וזה ענין לה פי' שוררו שבה
בזכותה של מרים וזהו להנח"כ שמתה היא שוררו שחורה בזכות
שניהם וזהו באר חפרוה דרים ויכדים לזה לשון רש"י ז"ל שכתב אלו
משה ואהרן א"ע כרוה נדיבי העם עם מ"ש בילקוט בפסוק הוה
כשהיטה אשה רוצה להלך מדגל לדגל בספינה אצל חבורתיה הית'
הולכת באותם המים שנאמר וזי אריר לא יעברנו והמים יוצאים
ומקיפים אותנו ומגדלים מיני דשא ואילנות שאין להם סוף שנאמר
בנאות דשא ירבצני על מי מנוחות ויהלני עינין עם הרי שנאמר של
מרים מגדלת להם מיני דשא ופירות וזה כרוה אינו לשון חפירה
אלא לשון סעודה ע"ד ויכרה להם כרה גדולה ורוצה לומר שעשו
סעודה ע"י האילנות והפירות שמגדלים מי הנהר :

פרשת בלק

בלק וירא בלק סוטה ותצנענה מהם וכו' בשכר מ"ז
קרבנות שהקריב בלק וכו' עד מ"ס תאורו מיהא
לקללה הואי : **נבאר** הכתובים ויגר
מואב : ויאמר מואב וישלח מלאכים ועתה לכה נא ארה לי
יש לדרקדק כפי מה שדרו"ל בפ' כי עצום הוא מומי וז"ל אינו מתייר'
מהם לפי שחילותם מרובים ולא שהם גבורים כינם אני פמוהם
אלא מה שאני מתיירא מהם לפי שאין כחם אלא בפיהם ונתקיים
בהם ברכת ישראל שבה הקול קול יעקב וא"כ קשה דהבא כתיב
בקרא ויגר מואב מפני העם כי רב הוא משמע שיראת מואב לפי
שישראל חילותם רבים ודוקא לפרש דסביר' ז"ל דהאי כי הוא
במקום אעפ"י כחורפאה נפשי כי עמאית לך וה"פ ויגר מואב מפני
העם אעפ"י שרב הוא מואב ג"כ כישראל והטעם שנתירא אף
שחילותיו מרובים כישראל מפני שהם בני ישראל שבירכו ישראל
סבא בקולם ויראה לומר בעצם לפי דרכם וכישיב מלת כי נתייפת
טעם כפשוטו וה"פ הניד הכתוב כי אדרבה בשביל שחילות מואב
מרובים וגבורים כישראל לזה ויגר מלך מואב שאמר בלבנו עמי אפש'
יבטחו ברוח חילם וכחם וימלאם לבם שלא להניח את ישראל עבדו
בגבולם ויפלו דשגמא אס חילות מואב לא היו מרובים וגבורים
כישראל לא היה מתיירא מלך מואב שמו ילחמו לפי שהיה אותם
בלבנו כיון שהם מעשים איך ימלאם לבם להלחם עם מרובים אבל
מה שנתירא מלך מואב טעם יראתו מפני העם פי' עמו כי רב הוא
וסביר דשביל רובם וחוץ וימלאם לבם להלחם עם ישראל ויחזור
מלת העם למלת מואב וז' לעמו של מואב ומלת כי רב הוא יחזור
כי רב הוא עם מואב אמר עוד ויקץ מואב מפני בני ישראל בא לתת

פרשת בלק

אמר בלק מה שאני מאריך שתקלל את ישראל הוא כי ידעתי כי יות' כח יס לך בקללה מבשרכה כי בענין הצרכה אין לך כח לא כי אשר תצדך כבר הוא מבורך ומוכן לצרכה או להניח ברכתך שלא לבטל הדבר מן האדם הראוי והמוכן לצרכה את ברכתו וא"כ אני מתייר' שאף אם תצרכני אולי לא יגיע אלי ברכתך כי שםא איני מוכן וראוי לצרכה לכן אני אומר שתקלל את ישראל כי ידעתי יס לך כח גדול בקללה כי אשר תאור אעפ"י שאינו ארור כלומר שאינו ראוי לקללה מכה קללתך יואר והטעם לפי שקללת בלעם היתה מזד שהיה יודע לכיוון השעה שכועס בו יתצדך כמא"ל בפי ויודע רעת עליון ומי שקלל באותה שעה מניע לו חף למי שאינו ראוי לקללה לפי שהב"ה נכעם כמאש"ל דרך עש"הב"ה שלא כעס באותה ימיו' : **הנה** בך לקחתי ובך ולא אשיבה' חוץ ממ"ש בספ' להבנת עולם יראה שאמר בלעם לבלק מב' טעמים ברכתים האחד מדברך לדתך שאמרת לי והנה ברכת בך ודקדקתי לשונך דהוב סגית לומר והנה ברכת ממלת בך יתירא הבנית בדברך דה"פ והנה ברכת פי' התחלת לדברך א"כ בך מכאן ואילך התחל' במור שאינו רוצה לתת לך שבר שאמר שברכתם פעם אחת כבר חלה עליהם וזהו הנה בך מלת בך יתירא שאמרת לקחתי ללמוד ממנה' גם מטעם אחר צריך לזכור בך לפי שובך שהקב"ה אמר לי שאתך ולא אשיבה איני יכול להשיב דברו אחר וכן השמיענו רש"י ו"כ בך ובך הכל אחד :

לא הביט און ביעקב ק"ק הכפל והשינוי מיעקב לישראל וירא' עם מאש"ל מחשב' רעה אין הקב"ה מרפה למעשה בשרא אבל מחשב' טובה הב"ה מרפ' למעשה בהם וזה כשה' מכוין ליעקב שאינם טובים לשון עקבה ומרמה שחושבים מחשבות רעות או לא הביט אותו האון כמ"ש הכתוב און אסרתי בלבי לא ישמע ה' : וכן כשה' דורקים שמכונים לשם ישראל לשון וישר וחשב מחשבה טובה לא ראה ולא הבין לומר אין ראוי לתת לו שבר לפי שמחשב' בלבד היתה בלא עמל וטורח כמובל לא ראה עמל לא הבין בחלוך עמל בישראל לענין הטובה : ד' אלקיו עמו' ותרועת מלך בו פרש"י ו"כ כי תרוע הוא לשון חנה ורעות וק"ק היינו ה' אקיו עמו וירע"פ דרכו עם מ"ש הראשונים בפסוק ה' לא יעזבוני בידו שהקב"ה עוזר לאדם מן היצה"ר ועכ"ל לא ירשיענו בהפסדו אלא נותן שבר לאדם כאלו הוא יחיד נחמ מחמת היצה"ר והו ראה מעלת ישראל כי ה' אלקיו עמו לעוזרו לכל יחטא שאלו עזרתו היה חוטא האד' ועכ"ל חנה ורעות של ממ"ה עמו כאלו הוא היה נלחם לבדו :

ואפשר עוד ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו ונפרש תרועה כפשוטו לשון תרועה בשבט כדל והענין עם מ"ש פ' על היצה"ר ועלה באש שמיני יצה"ר האומות ומתנרה בישראל : והו' אלקיו עמו לסייעו לתת לו שבר ושמחיה טובה מחשב לו כמעשה מאש"כ בנוים לפי הנער שיש להם לישראל מהאומות וזהו ותרועת וי' הטעם לפי שתרועה ושכרון המלך שהוא היצה"ר שיקרא מלך וכן וכסיל הוא בו יותר מהאומות לכן לפסוק צערא אצרא : **מה** טבו אלהיך למה נסתמו אלהים דברי רש"י והתו' ז' לכתבתי בראש אהבה' כי מראש צורים אראנו וכולי עיין לעיל בספר שמות : **וישא** משלו ויאמר כאם בלעם בנו בעור וכו' ק"ק וימשל משלו מבני ליה כמו בן אדם חוד חידה ומשל משל' ותו מאי הגבר בה' א' ותומאי שחוס העין בין אם נפרש דשפיר חוי קשה אמאי נקט העין דמשמע עין אחת בלבד והדר כתיב וגלוי עינים ואם נפרש לשון סתומה בסוף קשה טובא דבתר כתיב וגלוי ותו מאי הכפל שומע אמרי אל אשר מחוה שדי יחזה ומ"ש שם שדי דנקט טפי הכא' : ותו מאי ויודע דעת עליון' ויראה שאמר בלעם איך תקלל לישראל כי באמצעותם השגתי מעלות רמות בנבואה קרוב למרע"ה כמא"ל בישראל לא קם אבל באומות קם ומנובלעם וזה עם מ"ש הרב ז' לביסודי הקורה כל הנביאים על ידי מלאך ומרע"ה מפי עליון' : השני כל הנביאים ע"י משל ויחידה ומרע"ה רואה הדבר בגירור' : השלישי כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שיראו וולת מרע"ה' : הרביעי כל הנביאים לא נתנבאו לא לעה"ז אבל לעה"ב ע"י לא ראתה וולת מרע"ה שחזרתו נחית לא תשתנה ומכללה פ' בלעם שמדבר על העתיד באחרית הימים והנה בלעם כרעש השיב לכל אלה המדברות וולת כי משום היוותו ערל לא היה

מתנבא רק בנפילה והו' וישא משלו שהשיב להסיר המשל ותהי' אלת וישא לשון נפילה שהסיר המשל כמו ותשאני רוח וגטלחני רוחא אחר בלעם כי מקדם שראה הב"ה שיבך את ישראל אף שהיה נביא לבנים לא היה גדול במדרגה כמרע"ה להשיב הדבר על בזיון רק היה משיבו בדרך משל ועכשיו השיב שהסיר המשל וזהו וישא משלו ולא כתיב וימשל משלו' ש' נאם פירש עד עכשיו היו דברי בלעם בלעם בנו בעור דומה לבזיון מכסף בן מכסף וזה היה עיקר שלימותי ואפי' כשהייתי משי' הכנז' כמא"ל שלא יתרעמו הנז' לומר' אלו היה לנו נביא היינו חוזרים לא היתה אותה הנבואה מושגת מפי עליון רק וכאם הגבר היתה באמת לי מפי' מלאך נביא וזהו הגבר בה"א הדעת וגם חסרון אחר היה לי מקורם בנבואתי שחוס העין שעיני אחד פתוחה להשיב הנבואה ועיני אחד סתומה שלא הייתי משיבה רק ע"י משל שהוה נקרא אלל ר"ל אספקלריא שאינה מאירה זה היה לי לעצבר' : אמנם עכשיו ויכתי' שהשגתי למדרגת מרע"ה שאני נקרא שומע אמרי אל למעוטי ולא כאם הגבר שהוא מלאך נביא ע"י ש' שמנבא הנבאים' : ויודע דעת עליון כנגד מה שאמר הנביאים אין משיבים דהיינו לעתיד כמאמר הכתוב עין לא ראתה אלקים וולתך אני ויכתי' להשיב לדעת מה שעליון יודע שזהו מה לעתיד שהרי רוב נבואת בלעם לעתיד כמו שפירשם ועוד שאף נבואתו אינה בטלה לעתיד שאם חסר מהם"ת פרש' בלעם פסול' : **כחזה** שדי יחזה אמר שם שדי לרמוז שיש לו מעלת מרע"ה להתנבא בכל עת שירצה וזהו יס לך להשיב הנבואה בכל שעה שיש לי רצון עד שאני אומר די אין מפסיקין ממני הנבואה' : נופל וגלוי עיני' אין לי חסרון ממדרגת מרע"ה רק שנבואתו כאשר ידבר איש יחד פני רעהו אבל אינו נופל על פני להיותי ערל אבל חסרון שיש לאמר הנביאים על מרע"ה שם ראויים הדבר בחלום אינו כד' אלא אני רואה הדבר בגלוי העינים בהק"י :

פרשת פנחס

פנחס בן אלעזר בן אהרן וכו' מדבר רבה וישלח ישראל מלאכים וס' ה' בטח בה' ועשה טוב שכן ארצורעה אמונה ואומר כור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו כל המצות אין צריך לדרוך אחריהם כי יקרא קן צפור וכו' אבל השלום בקשה במקומך ורדפהו במקום אחר' ביאור אלו הכתובים באר' הטעם למעלת השלום עיין בספר רצוף אהבה' : וביאור מאמר מדבר רבה צדור את המדינים למה כי צוררים הם עיין דרך עמק שכתבתי בתפוצה פרשת וארא' : ועוד נבאר' ק"ק מאי מלת לאמר לאחרים איבא הכא אי שיאמר לפנחס הרי כתוב אחריו לכן אמור' : ותו קשה ייתור השיב את חמתי וייתור לא כליתי :

ויראה עם מ"ש במסכת סנהדרין אמר רבי יוחנן י' ניסים נעשו לפנחס ואחד מהם המלאך המשיח נעם כדי שיהו טרודים באבלם ולא יתגרבו ויהיו דכתיב ויעמוד פנחס ויפלא עשה פליטות עם קונו וזהו לאמר הוא מצורק עם מ"ש נביא והיו המתי' כו' אמר הקב"ה בשביל אמירה אחת של פליטות עשה פנחס עמי על המתי' במגפה אפשר שיהא סבור פנחס שאינו

ה' אל משה לאמר ולזאת לישראל שמואלך לא יקרא שמו פנחס חסר רק פנחס מלא בשביל זה המעשה נשיא בית אב לשמעוני ק"ק למה הוכיר שנתו . ויראה לי עם מ"ש בירושלמי שפנחס עליו השלום נכנס בערמה היכן מצוינו ששמעון ולוי לא היה בעצה אחת ובוה עשו שאלף הוא לעשות זרכיו נכנס והספר הכתוב טעם דאס תאמר איך יכול פנחס להכותו לזה השיב הכתוב דמרי' סייעיה שהיה המוכה לשבט שמעון שבוה מצא מקום לומר שמעון ולוי אחים ובוה הניחורו :

ובוה יונן פ'סוף פ' הקודמת ויבא אחר אים ישראל אל הקובה וסני דליכתוב אל הקובה מאי אחר אים ישראל אמנס בהא כיחא במ"ש במכילתין פנחס כיון שהגיע אל שבו של שמעון אמר אף הוא לעשות זרכיו נכנסוה רמו הכתוב הדע לך איך הכיחורו להכנס לקובה בטענת שזא אחר אים ישראל פירש שאמר שמעך אחר עתו לעשות זרכיו כמוהו ע"ד שפירשו בגמרא וילך מנחו אחריאשוראחר עתה :

ובמרבר רבנן הו"ל נשיא בית אב לשמעוני שכל הפונס עצמו פונס משפחתו ומרי בן סלוא שהכתוב תמה עליו אביו קנא על הונות והוא פורץ נדר . ואיכא למידק דאס קושיאס בפסוק הוא דלמה הוכיר משפחתו דריתירו במ"ש ה"ל שכל הפונס עצמו וכולי ומהיכן דייקו עוד שהכתוב מתמיה עליו י"ל דייקו בן מאס דק"ל דכיון דהוכרת משפחתו הו"ל לגביה שהפונ' עצמו פונס משפחתו א"כ מתחיל בגנות ומסיים בשבח שכתב לשמעוני ביו"ד הני שמו יתברך ה"ל לשמעון לזה תירצו דהוכיר שבו לגביה שהפונ' ואח"כ כתב ביו"ד לפי שהכתוב תמה עליו מי ששנתו ראוי לקרא שמעוני ביו"ד שאני מעיד עליו שקנא על הונות תחלה ורעו יכסל בכך :

במסרה אשר הכה ב' חסר וא' מלא וס' הכה את המדינית' הכה אפרים שרשם יבש . הוכא בעשז ואת אומרת מ"ש בגמ' המחין עד שיתש כחם והו' שנים חסר המחין עד שיתש כח שניהם ואח"כ הוכא מלא ואפשר עוד עם מ"ש שאחר מן הניסיו' שלא מתכשהיה ביד פנחס שלא יעמא והו' הכה ב' חסר שהיתה הכאה חסרה שלא מתו אלא לא הועילה ההכאה כשהיה ביד פנחס אלא למנעם מהעבירה והוכדיסיהם שרשם יבש פרי כל יעשון דהיינו שכוון לזכרות ונקבות אבל אחר שהראה ברומח קלונס לכל והוריד אוהו אפר' הכאה מלא וייבש לבו שמת ואינו בקדס שלא הוכה הלכך רק שרשם יבש . יתר הענין בזה בארובה כתבתי במס' גטין למעלת השלום בספר רנן אהבה . וידבר משה אל ה' לאמר יפקוד ה' אלקי הרוחות לכל בשר וכולי . דרוש מתנייחם לשמיכת הרב . ק"ק מלת לאמר כיון שהצוה לעצמו היתה מאי לאמר לאחרים איכא הכא . ורש"י ו"ל כתב לאמר שיאמר לו הקב"ה תשובה ואיכא למידק דכיון דהוא עצמו פירש בפסוק יפקוד ה' ו"ל כיון ששמע משה שאמר הקב"ה הן נחלת כלפחד לבנותיו אחר הגיע עת שאשאל שררה לבני א"כ למה לא פירש לאמר דה"פ בשביל האמירה שאמר לו ה' תן תחלה לבנות ולכל הפחות ה"ל ד"א וכולי בשביל זה כאורחיה . ותו דמאי שנא דלמד משרע"ה לשאל דבר זה לבניו מבנות כלפחד ובודאי כל הדינים נאמרו לו ובכלל דין המלך ואף שלא רמזו אלא במסנה תורה ושם כתוב הוא ובניו ומשם כתב הרמב"ם ו"ל בא' מלכים שהמלכות והשררה ירשה לבנים וא"כ ילמוד משם :

והגאון מהרא"ם ו"ל כתב לא ידעתיו הכרית לרז"ל לומר שזאת הפרשה דקדק עם פ' נחלות ולא עם פ' עלה אל הר העברים הסמוכה לה . ולע"ד דנמוקס עם דכיון דפ' עלה אל הר העברים גופה אין כאן מקומה אלא בפ' ברכה כמ"ש בגאון ו"ל עצמו לעיל בד"ה עלה אל הר העברים למה נסמכה וכולי ולא נכתבה כאן אלא להסיניכה לפ' נחלות א"כ אין סברה לתלות בה יפקוד ה' תלי תניא דבלא תניא וא"כ הוה לה כמאן דלית' ולא מיקרייא הפסק כיון דלא נכתבה מנר עצמה : **ואפשר** עוד ליישב מלת לאמר דה"פ לאמר הכתוב שלמד מרע"ה לשאל מהב"ה שררה

שאני נכנס עמו לכן אמור לו הנני נותן לו במקו' מלחמ' שלו והוא ע"ד שאמר דל' מקום שאומר בגמרא בשלמא לפלוני כיחא היינו משום דאיכא מלחמה : **גם** אפשר עוד לומר פירוש נשביל אמירה אחת שיוכלו ישראל לומר לפנחס אחת ברמת המגפה כמ"ש רבי יוחנן שיה אחד מהנסים שנעשו לפנחס אחר הקב"ה לכן אמור תשובה לישראל כי אדרבה הוא השיב חמתי במה שעשה פלילות עם קונו : **או** יראה לאמר עם מ"ש בגמרא בפ' וירא פנחס מה ראה אחר שמואל במקום שיש חלול' ה' אין חולקין כבוד לרב ופרש"י ו"ל לפיכך הורה מעצמו ולא המתין ליטול רשות ממרע"ה : **ולר"בא** למידק דא"כ ה"ל ופליגא אדרבי יוחנן דאמ' בא לימלך אין מורין לו אבל שמואל סבר דמורין דאי סבר אין מורין אמאי תלי טעמא שמואל משום חילול' ה' ולימא בלאו הכי דלא רצה לשאל ממרע"ה הדין דאס היה שאל אין מורין לו י"ל דאף שמואל מורה דבא לימלך אין מורין לו אבל אף שאין מורין לו מ"מ לריד הקנאי קודם שיעשה הדבר ליטול רשות מהרב לא ליטול ממנו הדין אלא לומר לרב ברשותך אלק ופנחס לא המתין משום חלול' ה' : **ובוה** יונן מ"ש בגמרא התחילו שבטים מבוים אותוראיתס בן פטוי וכו' ומקסיס הכל דלמה מבוים וכי לא ידעו שהרגו בדין ובספר תורה לעינים כתבתי בזה אמנס בהא כיחא דמה שביוהו היה לסבה שלא חש לכבוד הרב שלא המתין ליטול רשות ממרע"ה והשיב להם ה"ה מאמר שמואל שמה שעשה בן הוא לפי שראה במקום חלול' ה' אין חולקין כבוד לרב וזה קנאי בן קנאי פי' עד שאתם מייחסים אותו לרעה תיחסוהו אחר אהרן וזה יאמר וידבר ה' אל משה לאמר פירש בשביל אמירה אחת של ציווי שלענו השבטים על פנחס שלא חש לכבוד מרע"ה ולכן יחסוהו אחר פטוי אינו כן אלא יס ליחסו אחר אהרן ומה שלא המתין ליטול רשות ממרע"ה בלאומאס דלא חש לכבוד הרב שלא בקבלו את קנאתי במקום שיש חילול' ה' ובהא כיחא דכתב דקבלו את קנאתי ולא כתב נקמו נקמתי :

ואפשר לומר פנחס בן גאור יחסו הכתוב מלבד מה שאו"ל אפשר שהוא נמשך עם לכן אמור וה"פ לכן יחסתי אותו לפי שהנני נותן לו במתנה את בריתי שהיא התורה כדכתיב אס לא בריתי לכן צריך אני להקדים ולומר **השעשע** שראוי שיהיה לבתרה של תורה לדורות הוא לפי שהוא פנחס בן אלעזר בן אהרן שנתקיים עמו ג' דורות וכיון שכן נעשה אכסניא לתורה כמ"ש בגמרא מכאן ואילך אמר ה' מעת' ועד עולם והיינו שלשתן בחיים : **ובוה** אני מבאר טוב ליכי עוניתי למען אלתד חקיד יראה עם הדין שת"ח אסור להתענות שמעט מלאכת שמים ואין להקשות דהא גרסי' דרב יוסף דס' מ' יומין ואקרייה לא ימושו מפיד וכו' א"כ הרי שת"ח יכול להתענות והדבר ברור דתענית רשות לא יתענה אבל להשיג כהנה של תורה יתענה ו"ל דע"ה טוב לי כי עוניתי אף שאני ת"ח ולא תקפו עלי שה' אסור שהרי מה שעוניתי היא למען אסיר ואלתד חקיד כמו דב יוסף : **לכן** אמור הנני נותן לו יס מקסיס דאמאי אצטריך לתת לו בשורת השלום מכלל דאיכא מלחמה ותרצו עם מאל' שהיו השבטים מבוים אותו ולע"ד עם מ"ש בנבחים לא נכתבה פנחס עד שס' שלום בין השבטים בימי יהושע ופירד והכתיב והיתה לו ולורעו דאמאע דתומן ומרי ומשני ההיא בברכה כתיב כלומר או נתברך ולא נכתבה עד עכשיו ו"ש לך בשר לפנחס כי מדה כנגד מדה בשכר שס' שלום ביני ובין בני ישראל כי ויכפר על בני ישראל יוכה שאני נותן לו במתנה מדת השלום שהיתה לאהרן וזהו את בריתי שלום כדכתיב בריתי היתה איתו חיי' והשלום ואז שתייה לו מדת השלום במתנה יוכה לשום שלום בין השבטים בימי יהושע ע"ה ואחר שיוכה לשום שלום משם ואילך יתבהן ואו והיתה הכהונה לו ולורעו אחריו :

ואפשר עוד במ"ש מלת לאמר אחר שכתב כאן לכן אמור עם מה שראינו בזאת הפרשה כתב פנחס ביו"ד כמאל' לפי שעשה זה המעשה וכו"ל הטעם נמשך למ"ש בגמרא עשרה נסים נעשו לפנחס וגם הראש ע"ל כתב וגם יס דרך דרש עשרה נסים נעשו לפנחס ולזה כ"ל שהוא מיתור היו"ד נמצא מלת לאמר נמשכ' אחר מה שכתוב בפסוק הני פניהם ביו"ד ושיעור הכתוב וידבר

ויסמוך את ידיו אמרו בנמרא וסמוך בני בנ' מנ'ל אילימא
מדכתיב ויסמוך ידיו עליו תסני בחד וכ' תמשה במקו'
ע' א' קאי ליבעי ע' א' וקסא דליפדוך פירכא אחדיתי וליכא
תירוצא דוכ' וכו' ונימא הכי אילימא מדכתיב ויסמוך א' כ' כסמוך
ב' ח' וסמא י' ל' דאין קדושת א' לא אחר כבוד אבל עד שלא נבחרה
א' כל הארצות שוות * תוך ק' דארקאמר אילימא מדכתיב ויסמוך
את ידיו ליימי מ' ש' קודם וסמכת את ידך י' ל' דסנר דההוא אינו
סמיכה ממא אלא שיתן לו רשות לדרוש בחייו וכא' ש' ר' ו' ל' ובספר
תאור לעינים כתבתי מה שיש לדרקק בזה :

אז אפשר וידבר משה אל ה' לאמר יפקוד ויניב מלת לאמר פי'
בשביל אמירה אחת שאמר המרגלים על יהושע דין ריש
קטיע ימלל לכן אין ראוי שיהושע ע' יהיה מנהיג שיסתקוהו
מטעם זה לכך כתפלל כל בניו שירשו מקומו * יפקוד ה' אלקי
הרוחות לכל בשר יש לדרקק תואר זה ככאן ותו מאילכל בשר
דמיעוטא הוא והלא הוא אלקי הרוחות אף לאותם שאינם בשר לא
רוחות בלי גוף * אמנם אמר מרע"ה אפשר שסוס א' משראל לא
יקבל עליו להיות מנהיג על ישראל אחר שראומה עלתה בי על
יש לזה אמר יפקוד ה' כזווי גמור וכפיה אים על העדה שזו
אומנותך שאתה כופה את הרוח שהוא בשמים ואינו רוצה לרדת
לנוף הנשר וס' ואתה שס' הרוחות בעל כרחם לתוך כל בשר כמא'
התלך שעל כרחך אתה כוזר וכ' מאי איכפת לך שאשים אים
ממונה עליהם אני בעצמי אהיה רועה שלהם לזה השיב ולא תהיה
עדת ה' ככאן אשר אין להם רועה האריך בזה ולא הספיק לומר
ככאן בלי רועה לרמוז מאז הנמרא כד רבינו רעיא על ענא עבד
לנביא סמומא הרי שצריך לזאן שני רועים האחד האדם הרועה
לכלן והשני האל המסבוכות דאולא בריש ענא שאף אים יש להם
רועה אדם אים אין להן כ' המסבוכות ה' וכו' וס' אף שאת'
יתברך תרעה אותם מ' לא תהיה עדת ה' ככאן שאף שיש להם
רועה אדם מ' מסרים הרועה שלהם שהיא המסבוכות שבו הן
לוקות שהם מתפוררות והו' בעצם אשר אין להם רועה פירוש הרוע'
שלהם מינס וכן שהוא המסבוכות אין להם סך * ישראל אף שאתה
רועה ישראל אים לא יהיה להם רועה כ' ויסתפלל עליהם וייריכום
וכו' ויחייב מה שהקדים מהראש' אלשך ו' ל' דהיכי כתיב ככאן
אשר אין להם רועה והרי ה' רועה ישראל :

נבא למאמר הקודם ק' ק' מאי קמ' ל' ב' וישלח ישראל מלאכיו
ומאי קמ' ל' בפסוקי תל' ותו מאי ואומר * וירא דה' פ'
ק' ל' שזה הפסוק סותר עס' דברים קומו סעו את נחל ארנון החל
ד' והתגבר בו מלחמה וא' כ' כיון שה' צוהו למה שלא לו שלום לזה
השיב זכ' ב' בטח בה' ועשה טוב וכו' ואומר סוד מרע וכו' דע המעיין
שזה הואומר אינו ראיה אחרת שהרי לא אמר כלום קודם אלא זה
הואומר הוא כעין כתיב וכתוב שהם שני כתובים המכחישים זה את
זה וה' וס' זכ' בטח בה' ואומר פסוק אחר בהפך וזהו כונת בעל
המדרש כי היכי דקשיא לך פסוק וישלח ישראל מלאכים עם פרשת
דברים קומו סעו וכו' הכי גמי קסו תריקראי דתל' א' אהדי רנח'
כתיב בטח בה' ועשה טוב שהם המלות ואל תחוש לדרוך אחרי
המלות כאשר ידרוך הקורא בהרים לא שכן ארץ נור בארץ הכבד
ושב במקוונת ובצריך וכתוב אחר אומר בקש שלום ורדפהו בקשהו
במקוונת ואם לא תמצא רדפהו במקום אחר אלא מאי איך תל למימי'
שם חילוק דכל המלות אינך צריך לחזר אחריהם אבל במצות
השלום רדפהו במקום אחר בזה נראה פסוקי הפרשיות כי אעפ"י
שאמר הקב"ה למשה התגר בו מלחמה עם סיתון ראה משה גדולת
מצות השלום לכן הקדים שלום לסיתון וזה אמרו בילמדנו והובא
בילקוט בפ' ואשלח מלאכים מידבר קדמות הקב"ה אמר למשה
התגר בו מלחמה והוא שלח מלאכים אמר ממך למדתי כשאמר
להוציא ישראל ממצרים אמרת לי לזה ואשלחך אל פרעה אמר
הקב"ה ופה עשית הרי גדולה מצות השלום שניתן לפניה * ובכ'
רצוף אהבה כתבתי כי מאמר הכני נותן לו את בריתי שלום שהם
המונוות כמ' ש' ל' במשלים שערי מכתא תנרא נקוט ואתי ש' השם
בבולך שלום חלב חטים ישיבעך והנה הורעו והלחמי והקיבה נתנו
לכהן במעש' זאת והו' השל' ואין להקשו דמומי לאו בזכות תל' מילת'
י"ל

שררה לבניו מדבריה' יתברך עצמו במאמר ובאספת אל עמיק
כאשר נאסף אהרן אחיד ואמר מרע"ה מדהקסנתי לזהרן אין
הקס למחמה ומה הוא שרתו בניו אף אני כמותו והו' לאמר בשביל
מחמ' י' וס' לקח טעם למרע"ה דהיאך בקש השדר' לבניו וכי לא
ידע תשוב' ה' יהושע שרתך וחי' כל היו' בנ' ה' ובניך היו הולכי'
לזה * לכן יראה לפרט שזכר כונת לפני ה' לאמר אמר מרע"ה
דבש' ע' נס' אני ידעתי שיתר ראוי ליהושע למלוך אורי מבני אבל
הכרתי מבין ריבוי עיניו של יהושע ש' וכו' רוצה שררה וזהו ממה
שאמר לו בעינין אלדר ומידר ארצו משה כללם ופירשו בנמרא הטל
עליהם דרכי כבוד לכן אני משתמש בדרי שימלוך אחר יותר טוב
בני והו' לאמר בשביל אמירה אחת שאמר יהושע חדוני משה כללם
שנראה שסנר שהעסק בדרכי כבוד רע בעיניו והיתה תשובתו
יתברך אשפ' שהוא אינו רוצה קח לך בדברים :

אשר יואל לפניהם ואשר יואל לפניהם ואשר יוצאים ואשר
יביא נראה שזכר כל ענין * ויונן ע' מ' ש' בנמרא
בפ' בן ק"ך שנה אנכי היום לא אוכל עוד ללכת ולבא מאי ללכת
ולבא אילימא מאז והכתבו לא כהנה עינו אלא ללכת ולבא בד"ת *
וק' ק' ר' ה' בן ד' ה' ה' כותן טעם שלא יוכל בד"ת לפי שהוא בן
ק' ק' שנה ארבעה כל זמן שמוקינים חכמתם כוספת והאז' ויכחו *
והיינו יכולים לתוך שלפי דבריהם לא אוכל עוד ללכת ולבא בד"ת *
נמך אחר זה' אמר אלי שהוא וי' הטעם לפי שה' אמר אלי לא
תעבור ואין צריך לי עוד חכמה להדריך את ישראל * חכמה דברי
הנאון ו' מהראש' ש' בפרשת וילך קשים שכתבתי * ללכת ולבא
בד"ת פירוש זה' אמר במשמע ועוד שה' אמר אלי כראי הדבריו
ש' בכתוב שני טעמים למה שאמר שלא יוכל בד"ת * אמר דברי
תורה והיכן הוא הטעם האחר אים מ' ש' בן ק' ק' ש' הכי היום
הרי אין בו כמותן טעם לפי שהוא וקן שלא יוכל ללכת ולבא בד"ת *
ואפשר להליך בעדו שהטעם האחר כתיב בפסוק במלת ה' שדרשו
ממנו בנמרא היום מלאו ימי וכיון שהיום מלאו ימי לא אוכל ללכת
ולבא בד"ת שאכאן ואילך אין צריך לי עוד שהריני מת אבל עדין אני
מנשנס שא' ל' שבאותו היום עצמו נסתיו ממנו מצינו שהכמה
ולמה נענש בזה וזוים המיתה מיהא הו' לו להיות בחכמה וזהו
בכאן כפל אשר יוא וכו' ואשר יוצאים אמר מרע"ה זה המלך
שחפוק צריך שיהיה כמותי אשר יוא ואשר יוא בד"ת ובזה לפניה'
שוולתו הו' משמע יוא ויבא בד"ת אף שיהיה חכם לעצמו לזה כתב
לפניהם שילחמם * ואשר יוצאים ואשר יביאם שילך עמה למלחמה
שהוא שאר לעם וזאת היתה טענת ישראל בשאלו מלך שאמר
וגלחם את מלחמותינו דייקו לומר מלת מלחמותינו יתירא לרמוז
דאין רוצים המלך שילחם בעצמו רק המלחמה תהיה שלנו והו'
מלחמותינו אבל הוא יוא לפניהם ד' כללם והיתה תשובתו ית'
לשני הדברים כנגד מה שאמרת שיוציאם ויביאם למלחמה וסמכת
את ידך עליו אותם הכח והיד החזקה שלך שהרגת לסיתון וענב
סמוך עליו * וכנגד אשר יוא לפניהם בד"ת ונתת מהודך שהיא
התורה שנקראת הוד הוד והדר תשוב עליו וזוהי ניהא הכפל :

ואפשר וסמכת את ידך ונתת מהודך עם מ' ש' ל' כסמכתו
ממרע"ה מעיניו הכמה והודע מרע"ה על מנת כן
תסמוך אותו כי בשעת הסמיכה לא יהיה לך כשאר המהיכי שם
בך תשאר החכמה רק בנזן שסמכת את ידך עליו תכך ונתת מהודך
עליו ולא יסאר בך :

ובמדבר רבה וסמכת את ידך במדליק מנר לנר ונתת
מהודך כמעה מכלי אל כלי * הרבה כתבו בזה
כת הקודמין ליישב דהו' תרתי דסתרי מנר לנר זה נהנה וזה אינו
חסר אבל מכלי לכלי חסר האחד ולע' ד' כי שתיס הכה ביד מרע"ה
הכבואה והחכמה כנגד הכבואה וזה שכוין הכתוב במלת ידך ע' ד'
היתה עלי יד ה' לזה אמר וסמכת את ידך במדליק מנר לנר שלא
חיסר הראשונה כך משה ע' לא חיסר בנבואתו שישלה כנה
הבגליסמ' ש' הרמז ה' ל' ביסודי התורה וכתוב ולא קם נביא אבל
בעיני התורה ונתת מהודך לזה אמרו מכלי אל כלי שכבר
יש תחת האפשר שיקום חכם כמשה ויותר ולא קם נביא כתיב
ולא כתיב ולא קם חכם :

דבר אלמנה וגרושה דבנת אלמנה מן הנשואין הכתוב מדבר אין מקומו כאן אלא אחר שסיים כל דיני ואם בית אשה נדרה שם ידק לומר ונדר אלמנה וכולי . ויראה דלכך כתב האי ונדר אלמנה וגרושה קודם ואם בית אשה נדרה לרמוז הדין שכתב הרמב"ם ו"ל סוף הלכות נדרים סימן י"ח אלמנה או גרושה שאמר כשהוא חתם בעלה הריני חסור' בנדר כשאתגרס הרי הבעל מופר ולכשתגרס חתמה מותרתו' ש"ו ואם בית אשה נדרה שחורו על מאמר ויד אלמנה וגרושה וה"פ ואם זאת האלמנה וגרושה שהוכרתי שנדרה לא היתה נדרה אחר שנתאלמנה או נתגרסה אלא כשהיתה בית אשה פיר' נדרות אשה נדרה ואמרה שכתהיה אלמנה וגרושה תאסר בנדר יש כח בבעלה שאם הפר יפר אותם אישה לא יקמו נדריה אפילו לאחר שתאלמן מהני התרתו ונכון וח ריק איש כי ידור נדר לה' ק"ק דגבי נדר נקט לה' ובשבעה לא ויראה עם הדין דנדרים חלין על דבר מצוה ושבעה לא ונדר . וק"ק לדעת הרמב"ם ו"ל דלאסור איסור לאסור את המותר הוא בשבעה אחאי נקט לאסור איסור דמשמע אף לאסור את האיסור . וי"ל דבנדר דמיירי בלורוי גרמיה דהדן הוא דרשי אף לאסור את האיסור שהיה זרע עניו ולא אמרינן מושבע ועומד הוי :

ובתב רש"י ו"ל נדר האומר הרי עלי קונם שלא אוכל וכו' יכול אפילו לאכול נבלות וכו' ת"ל לאסור איסור לאסור המותר קשה לדעת הרמב"ם ו"ל שחשב דברי רש"י ו"ל דבנדר מיירי חיקשי ליה דכיון דבנדר אפילו לאסור את האיסור חל הנדר כמ"ש הוא ו"ל וי"ל וכן חלין בקיום מל"ת א"כ אדקתני ת"ל לאסור איסור לאסור המותר שזה נוגע אף בשבעות ליחסי רבותא ת"ל לאסור איסור לאסור את האיסור דבשבעה אינו חל על דבר מצוה לא בביטול ולא בקיום . תו קשה דאם כמו שחשבו ו"ל הגאון מהר"ם ו"ל דרשי' מיירי בשבעה וא"כ מודה רש"י ו"ל דבנדר אפילו על דבר מצוה חל א"כ למה כתב רש"י ו"ל נדר האומר קונם שלא אוכל דהיינו דבנדר הרשות ונימא קול' האומר שלא אוכל נבלה ועליו יבא דבר וחלוטו יכול בשבעה אפילו האומר לאכול אבל מדקתני קונם שלא אוכל משמע דבנדר דאף בנדרים אינו נוגע דבנדר הרשות . ומ"ש הגאון מהר"ם ו"ל עוד וי"ל ועוד אפילו לנסחת הרמב"ם ו"ל וכולי מצינו לפרושי וכולי עד ואקרא דכל היוצא קאי . צ"ע דאף אי קאי אקרא דכל היוצא וכימי מסיים ההוא קרא דוקא בשבעות והלא בכולל מיירי וא"כ שפיר מקשה הרמב"ם ו"ל דאם דעת רש"י ו"ל דב' בשבעה כדעת הספי"ל חל חסם בדבור בקרא דכל היוצא דלא מסיים דמיירי דוקא בשבעה והיה לו לתפוס במלת לאסור איסור כמו שתפס הספרי וזה לשון הרמב"ם ו"ל בנדר בתחלת דבריו ולשון ספרי אינו כן אלא שנו על לאסור איסור וא"כ מה תקן הגאון ו"ל במ"ש ספירושו כאלו אמר ככל היוצא מפיו ועשה יכול אפילו לאכול נבלות ואפילו אמר כך ק"ל דלמה שינה לשון הספרי . ותו קשה דאפי' לפי דברי הגאון מהר"ם ו"ל שכתב דה"ל כאלו רש"י ו"ל תפס בנדר מלשון ככל היוצא וכו' ואפ"ה ה"ל לפרש שבעה דכל היוצא מפיו לא משמע בשבעה לחוד דאימא אף אנדר קאי ואדרבה פוק חזי מ"ש הרמב"ם ו"ל בנדר דאימא אף אנדר קאי ח' וי"ל ובנדרים הוא אומר ככל היוצא וכו' וא"כ אי רש"י ו"ל מיירי בשבעה ה"ל לתפוס על לאסור איסור בלשון הספרי :

ואפשר לישב דברי רש"י ו"ל עם מ"ש הרמב"ם ו"ל פרק ב' מנדרים סימן י"א אבל האומר ואסר פי' לדבורי וכולי הרי הנדר חל עליהם וכולי עד וכן האומר הרי עלי קרבן אם מדבר עם פלוני או אם לא אנדר ועבר על דברו חייב קרבן שאין אלו נדרים איסור אלא נדרים הקדש . וזהו יובן דכשתב רש"י ו"ל יכול אפילו שאכל נבלה לא מיירי בנדרים בטוי אלא בנדרים הקדש וזהו ס'ה תלוות הרמב"ם ו"ל שכתב דלא הווכרו נדרים בנדרה בקום ועשה דהתם מיירי בנדרים בטוי אבל בנדרים הקדש אפי' בקום ועשה נוגע שהרי כתב הרמב"ם ו"ל ששני השלוקות וו"ל וכן האומר הרי עלי קרבן אם אנדר עם פלוני או לא . וסובר רש"י ו"ל דאף בנדרים הקדש נוגע בין בנדר שיש בו ממש בין בנדר שאין בו ממש מ"א אינם נוגעת אלא כשנדר שלא לעבור על המצוה כגון שאמר

י"ל דאני הכא שהיא גורם גבור ה' ותנך על ישראל שיפרנסו הכהנים חלק זה המעשה :

ובזה הענין דמוני לאו בזכותא תלוי מילתא אני מפרש פסוק איוב מי יכין לעורב צידו . ואיכא למידק לכאורה עם מ"ש בנדרה דעורב לא בעי בני דכתיב לבני עורב אשר יקראו א"כ הכא כתיב איכא מי יכין לעורב הגדול יזרו לתת לבניו כי ילדיו אל אל ישועו וכ"ת דמי יכין לעורב דקאמר לילדים קאמר א"כ הכי ה"ל מי יכין לילדי האורב יזרה כי אל אל ישועו . ויראה דה"פ שבה"ה מוכיח את איוב שהיה מתרע' שבה"ה הסיר ממנו ממונו ומוונותיו אחר שהוא צדיק חדש לו ה"ב' דמוני לא תלו בזכותא דאי תלו בזכות וחובה א"כ מי יכין פירוש מי היה גורם שהיה ראוי להכין לעורב הגדול יזרו אחר שהוא רשע כי ילדיו אל אל ישועו מחמת שאביהם העורב הגדול אינרצה לפרנסם וא"כ אם בזכות וחובה היו תלויים המוונות היה ראוי שלעורב הגדול שהוא האב והאם לא יכין לו יזרה לעצמו אלא היה צריך למות ברעב מדה כנגד מדה :

וזהו פרנסתי ככלב וכעורב ולא אמר בקרני ראמים ובני כנים אלא שרבי יונתן אף שלא היה כהנה בבבדור חורה מ"מ אמר במה נפסך פרנסתי אם אהה סובר דמוני תלוי בזכותא פרנסתי ככלב שבה"ה גור על הנבלה לכלב בשכר לא יחרץ כלב שאף שאין בי תורה ישראל מלאים מצות ואם אהה סובר דמוני לאו בזכות פרנסתי כעורב אף שאין לו זכות אדרבה חב הוא :

פרשת מטות

מטות איש כי ידור נדר או השבע שבעה לאסור איסור קשה כפל לאסור איסור . אחר עם הדין הנודר כאלו בנה במה והמקיימו ולא הפרו כאלו הקריב בה קרבן לו' א"הוה בנדרים דעלמא אבל כשהיה לה' לצורך מצוה או המצוה היא הקיום לא יחל דברו להתיר . לאסור איסור על נפשו עם הדין שירא שזא יתקפו יזרו ויעבר על מל"ת וזהו לאסור את האסור לזרו עצמו בוגם בזה לא יחל דברו ומצוה שלא להתיר ושמע אביה את נדרה והכריז לה' . ק"ק מלת לה אמנם כיון למ"ש הרמב"ם ו"ל י"ב מנדרים סימן י"ח שמע האב או הנעל ושתק בה כדי לצערה אעפ"י שלא היה בלבו לקיים את נדרה וזה והכריז לה אעפ"י שהשתיקה היתה בשביל לצערה ולא בשביל השבע' עצמה . ואם היה תהיה לאיש ונדריה עליה או מבטא שפתיה קשה למה שינה בכחן לכתוב או מבטא שפתיה ולא כתב אסרה אשר אסרה על נפשה . ויראה כיון לדון מ"ש הרמב"ם ו"ל שהאב יכול להפר הנדר עד שלא חל ולכן כתב מבטא שפתיה כי לענין שהחכם אינו יכול להתיר קודם שחל מפיקין ליה בנדרה מדכתיב לא יחל דברו ופרש"י ו"ל שעדין הוא דבור ולא הניע לכלל לכך כתב כאן דבין שונדריה עליה שכבר חל עליה בין שעדין הוא מבטא שפתיה שהוא דבור עדין האב והבעל יכולים להפר :

והגאון מהר"ם ו"ל כתב על דברי רש"י ו"ל ואפיק לה רנא מדכתיב וה' יסלח לה וכו' ופריך דאימא הדין קרא בשואה וכו' מ"ש הגאון בפשיטות אינו לשון הנדרה רק תפס בפירוש רש"י ו"ל אבל הר"ם וזהו ק"ו ו"ל פירשו שם ואימא בשואה כתיב ובעל מפר ולא אב וא"ת למה לא תפס פירושם י"ל דסבר דמאי פריך דבעל מפר ולא אב ולשיני ליה א"כ וי"מ ומוסיף על ע"א במאי דרשתי ליה כיון דזו כחזל דבא . ואם ביום שמוע אשה יניא אותה והפר . קשה כפל יניא והפר . ויראה כיון לדון שכתב הרמב"ם ו"ל י"ב מנדרים שיש שני דברים או הפרה או בטול וההפר' הוא שידבר בפה מופר ליד והבטול הוא בלא דבור אלא שיכופ אותה וזהו יניא הוא ביטול כמו שפרש"י ו"ל והפר הוא ההפרה :

ונדר אלמנה וגרושה צ"ע דכיון דקרא דמקמי הכי דואם היו תהיה לאיש או קרומה בנדרה המאורסה א"כ היך קרא

פרשת מטות

ככל היוצא מפיו ק"ק מאי ככל כל מיבעי ליה : **וידאחיו**
לדין וזכר בטור סי' ר"ח הכשע או הכזר ראי' דבינו שנשע
בגלגל והולכין אחר כונת הנזיר לא אחר משא' הלשון היה לבדו בנזיר
אמר והיה לו צמר ואמר קונם צמר עולה עלי מותר לטעון ואסור
ללבוש וזהו אף שאמרתיך לא יחלצך מ"מ איועושה כל דברו
אלא ככל כך דמיון ככל היוצא כדומה ליוצא מפיו ולא כל
היוצא כי במשמע לשון עולה עלי כולל הענינה והלשונה
ענין תנאי בני גר ודרוש לארסין

אם יעברו בני גר ובני ארסין וכו' ואם לא יעברו ונאחיו בנזיר
בארץ כנען איבא למידק תרתי למ"ל מלת בתוכ' ומלת בארץ כנען
גרסין פ' האומר בקדושין משנה כל תנאי שאינו כתנאי בני
גר וכו' רבי חנינא בן גמליאל אומר צריך הדבר לומר
שאלמלא כן יש במשמע שאפילו בארץ כנען לא יחלו ק"ק דסוף
סוף שפיר קאמר ר"מ דבעינן תנאי כפול דל"כ כהי' דלא מני
למסתק קרא מדכתיב ואם לא יעברו אבל לישקוק מאם יעברו
ומכלל לאו שהוא אם לא יעברו ונאחיו אתה שומע הן י"ל שאף
הסן ז"ל דל"כ הוה במשמע אם לא יעברו ונחת' ארץ כנען בלבד
הא אם יעברו מלבד שתתנו להם חלק בארץ כנען לפי שסייעו עם
אחיה' בכנוש עוד חסיופו לתת להם ארץ הגלעד לכך הוצרך לומר
אם יעברו ונחת' לה' ארץ הגלעד דוקא ולפירוש רש"י ז"ל שם במשכ'
דסובר דרשב"ג מורה בהן קורס ללחו ניהא דאי לא כתב קרא אלא
הלאו בלבד היינו טועים דאי קפידא בתנאי אי לאו קוד' אי הן :

עוד שם בגמרא אי לא כתב רחמנ' בא' ז' כנען וכו' : **איבא למידק**
דנימא אי לא כתב בארץ כנען ה"א בתוכ' כל מאי דאית לכו פירש
שלא קנס' אלא שיעלו חלק' המגיע להם בארץ כנען וחלק המגיע
להם בגלעד כמו שאר השבטים כתב בארץ כנען למימר מה שאמרתי
שיקחו אחיו הוא דוק' בארץ כנען אבל בגלעד ששאו הם ויהיו קנסים'
שלא יקחו כלל אפי' חלק המגיע להם בגלעד כמו שאר השבטים' וכפי
זה לא הוה מצי מתקן מידי ור"מ בתוכ' כל מאי דאית לכו משמע
וכ' תדאי הוה מתקן הכי רשב"ג הוה אמר ליה ר"מ אי"ל לכחוב
בארץ כנען בתוכ' שהוא מיעוט אחר ל"ל ש"מ לתנאי כפול הוא
דאחא דהא לאו קושיא דאצטריכו תרתי ויהודאי לא כתב אלא בארץ
כנען ה"א דקנסם בשביל שלא עברו שיפסידו חלק' לבמרי בארץ
הגלעד ואף מה שמגיע להם כמו שאר השבטים ולהכי כתב בארץ
כנען לומר דוק' בא' ז' כנען ויחיו לפי שהם קנים בו אבל גלעד כלל
כלל לא לבמרי כל חלק' כמו שהם שואלי' ולא אפילו החלק שיש להם
זכות בגלעד שסייעו לכבוש כמו שאר השבטים אף שם לא יעלו לכך
כתב תרתי בתוכ' בארץ כנען לומר שאם לא יעברו לא קנס' אלא
שלא ימלא שאלת' כמו שהם רוצי' ליעול כל חלק' מן הגלעד אבל
לעול' ונאחיו בתוכ' פירוש שיקחו כמוב' חלק המגיע להם בגלעד
וגם יקחו בארץ כנען כמוב' אף שלא סייעו :

תו קשיא דאמאי לא משני אמר לך ר"מ איס' דלאו לתנאי כפול
נכתוב ונאחיו בארץ כנען והיה מוסיף מן הטענות בתוכ' למ"ל
לדמי מתקן רשב"ג דלהכי כתב בתוכ' וגם בארץ כנען
למשמעין דמרע"ה לא רצה לקנס אם לא יעברו רק שלא יעלו כל
הכנוע להם בשני מקומות הכל בארץ גלעד כמו שהם שואלי' אבל
לעול' תהיה להם כשאר השבטים' חלק המגיע בתוכ' בגלעד שהכל
סייעת' וג' בארץ כנען וא"כ ליכא יתור להכי אצטריך בגמרא
לשנויי ור"מ ליכתוב בתוכ' ומשמע מסתמא כל דאית לכו תו איבא
למידק במאי דקאמר ורשב"ג אמר לך וכו' עד אבל בארץ כנען
כלל לא ובאן הן שאל דהבא משמע דרשב"ג סבר דטפי מסתבר
שיחלו בגלעד מבארץ כנען ובמתי' קתני איפכא שאפילו בארץ
כנען : **והדבר** ברור עס מאי דקאמר לקמן בגמרא הא
מקמי דנימא ר"מ ונאחיו וכו' א"כ מתי' דהוי מקמי ונאחיו וסבר
דכוליה קרא מצריך לתנאי כפול א"כ אי לא כפל קרא הסברא הית'
כונתה דמכלל הן היינו שומעי' שאם לא יעברו לא תתנו להם לא
מביעא ארץ גלעד הדין להם אלא אף ארץ כנען אבל בתר דקא'
ליה נכתוב ונאחיו מתקן ליה דאי לא כתב בארץ כנען הוה אמינא
דקרא בחלק המגיע להם בגלעד :

ואפשר עוד דמ"ש במשנה אפילו בארץ כנען לא בעי למימר
לא מביעא בארץ כנען בלבד אלא כולה בארץ כנען מיירי
ואיבא לדיוקי מלישנא דגמרא דקאמר אבל בארץ כנען כלל כלל לא
בארץ

הרי עלי קרבן אם אוכל ככלה שדעתו שלא לאכול או חייב בקרבן
או שאמר הרי עלי קרבן אם אוכל ככר זה דהיינו לאסור המותר
אבל אם אמר הרי עלי קרבן אם לא אוכל ככלה שדעתו להחזיר
האיסור או אפילו שהוא קרבן הקדש אינו חייב בקרבן שאין חפץ
לה' ית' נאחיו קרבן הבא מכח איסור דהוי כמזבח הבאה בעבירה
וסובר רש"י ל' דק"י כי כתיב כי ידור כדר לה' בשני מיני כדר
מיירי בכדרי איסור ונדרי הקדש מדאכפיל כי ידור כדר וגם כתב
לה' וכי כתיב לאסור איסור לאסור המותר לא קאי אלא אנדרי
הקדש ואשכנח ולא אכלוקת נדרי איסור' וסרה תלוגת הרמב"ן
ז"ל מעליו : וזו כונת רש"י ז"ל יכול אפילו שאכל ככלה פירוש
אפילו שאמר הרי עלי קרבן אם לא אוכל ככלה וכונתו שיאכל ועבר
ולא אכל יכול שאקרא אפי' עליו ככל היוצא מפיו יעשה ויתקייב
בקרבן ת' לאסור איסור לפיכך לא כתב רש"י ז"ל נסיפא יכול אפי'
האומר קונם שאוכל ככלה כמו שכתב גרישא קונם משום דהבא
בסיפא אין פירוש שאומר קונם שאסור דבר עליו אלא הכי פירוש
שמתקייב עצמו בהקדש קרבן אם לא יאכל ככלה דוק :

וקשה ליעת הרמב"ן ז"ל שכתב דת"ל לאסור איסור מיירי בני
שבועה ז"ע דאמאי אצטריך לאסור איסור תיפוק לי
מדכתיב לא יחל דברו וגרסינן פ' ב' דנדרים דף י"ו וז"ל אמר רב
גידל אמר שמואל מניין שאין נשבעין לעבור המזוה שנאמר לא יחל
דברו דברו הוא דאינו מחל אבל מחל חפצי שמיספירשו רש"י והר"ן
ז"ל אם יש בשבועתו בטול חפצי שמים מחל שבועתו ואינו מקיים
וא"כ להחזיר האיסור הוי חפצי שמים :

לא יחל לא יעשה דברו חולין כתב מהר"ם ז"ל
ודכותיו אמרו שהוא אינו מחל אבל אחרים מוחלין וכו' ורש"י
דרשו זה על פי קבלתם וכו' עד ואם היה מאמר וכו' דע שמאיתי
נשחית שם בחגיגה בדפוס הוא אינו מחל אבל אחרים מוחלין לו
כמא' שם בכותיו דרשו מלשון חלול ועוד אפילו תימא דגרסינן
מוחלין לא קשיא דלעולם ס' ל' ל' פירש לא יחל כמו לא יחלל אלא
שבידרי דעל ידי מה שאומרי' לו מותר לך מחלל
ומבטלי' דברו והר"ם ז"ל והר"ן ז"ל כתבו בנדרים דף ע"ו ע"ב דב"ה
אמר ר' יוחנן וז"ל הר"ם ז"ל ולשון חכם דהוי מותר לך משמע ליה
מדכתיב לא יחל דברו כלומר לא יעשה דבריו חולין ורש"י ז"ל
אחרים מוחלין לו שגושי' אותו חולין ובחולין מותר שייד למימר דהו
עכ"ל הרי שפי' שרבותיו לא הוציא לשון לא יחל מפשטו דלורשו
לשון מחילה רק פירשו ענין המחילה כי ע"י המחילה תהיה דברו
חולין גם הר"ם ז"ל כתב וז"ל ת"ל זה הדבר חכם מתיר כדכתיב
לא יחל דברו ורש"י ז"ל הוא אינו מחל אבל אחרים' מוחלין לו דמשמע
שעושה דבריו חולין הרי שלדעת הכל לא הוציאו ר"ל פשט לשון לא
יחל שהוא לשון חלול אלא סוברי' שעל ידי ההתרה והמחילה מתחלל
דבר הנזכר' גם הר"ם ז"ל בעצמו כתב ואומרי' לו מותר לך ואז
יחללנו וכו' בסוף ואלו היה מאמר' זה יוצא מדיוקא דלא יחל דברו
לא היה אסתמכתא' ז"ע שרצה להכריע דהם סוברי' דאין בכלל לא
יחל התרה וקשה נתיא לעולם סברי' דלא יחל היינו לשון התרה
הוא אינו מתיר אבל אחרים' מתירין לו וכו' ה"א ה"א דאין לו סמך
מן התורה היינו משו דקיי"ל כרז פפי מסכת נדרי' דף ז' וז"ל
בשם דברי הכל אין חכם מתיר א"כ חל הכד' דכתי' לא יחל דברו
ואי לאו דכך קבלו ר"ל מן התורה איבא למימר איפכא דה"פ הוא
אינו מתיר דברו בזמן שהוא דבור כל זמן שלא חל הנדר אבל אחרים'
מוחלין שהוא חכם ואף דלא חל הנדר וכו' ז"ל בגמרא דחוק וכתב
שם וז"ל ד"ה אבל בנדר וכו' עד והאי דגרסינן מיניה הוא אינו
מחל אבל אחרים' מוחלין בזמן שחל הנדר קאמר שהוקשה לו מאי
דהקשיתי ודחיק נפשיה לתרצוי' ובהא מתרצא מאי דאיבא למיר'
הסם בהגיגה אמאי לא אמרו יש לכן עלמה שיסמכו מדכתיב זה
הדבר ותניא זה הדבר בעל בלשון הפרה וחכם בלשון התרה הרי
שם התרה אלא בהא ניהא דהתרה גופה איבא למיבעי מנ"ל
דאין מתירין עד שחל' אי נמי ה"פ הסם נדרי' שאמרו חכמי' שארי'
על פי חכם המתיר ולא בני דהוא מותיב לה והוא מפרק לה הוא
סך קבלו החכמי' ואין סמך בתורה משו' דכיון דאמרן דדברו דכתי'
היינו כל זמן שאין שם אלא דבור בעלמא א"כ הכי קאמר קרא לא
יחל הוא נדרו בזמן שהיה דבור שלא חל עדין והוה דברו הא כשיצא
מכלל דברו שאינו דבר אלא שחל הנדר אפי' הוא עצמו מתייר :

לא נשוב אל בתינו עד התנחל כי לא נחל אחס' י' לעיין
האי כי מאז מן מהלך עשרה יום ויראה כי מרע"ה
לא שאל מהם רק שיבנו עד שעת כבוד והם התנדבו לשבת עד שעת
כבוד וחלוק כמו שאז' לוטעמ' של בני גד שאל לא יבנו רק עד שעת
כבוד היום או לאחר ואמר להם השבטים אין לכם חלק בדרך ואם
תאמרו שבייעתם בכבוד ארץ י' אל הרי חלק טרמכם לקחת לכם
ארץ הנלמד לזה התחבנו להוסיף לשבת עד שעת חלוק כי בשכר
טורח הכסף ואת י' להם חלק בדרך וכו' לא נשוב אל בתינו עד
התנחל דהיינו החלוק וא"ת מרע"ה דילכ' בכבוד לזה השיבו הטע'
שאנו מוסיפים עד שעת חלוק הוא דאס לא נעשה כן לא נחל אחס'
מעבר לדרך והלחה פי לא יהיה לנו חלק בא"י והטעם שיאמרו
לנו שאף אם שייענו בכבוד הארץ חלק שיוענו כי בזה נחלקינו
אלינו מעבר לדרך מורחה דהיינו הנלמד והראיה על זה כי לעול'
מחרו בני גד פן יאמרו להם השבטים אין לכם חלה ויכונן צירוסלי'
מעט' רב ביהושע יוכיח שבנו המוצא וזה כי לא נחל כי בול' טורח
זה שאנו יושבים עד שעת כבוד ואמר לנו השבטים כילא נחל אחס'
פירש שאין לנו חלק ויכונן בדרך ועצמם שאומרים לנו שאם שייענו
חלק שיוענו כי בזה נחלקנו אלינו בדרך הנלמד :

ואפשר עוד כי לא נחל אחס' וכו' טעם הקודם כמו שבכוננו
שאמרו בני גד למרע"ה לא נשוב אל בתינו עד
התנחל דהיינו אף אחר כבוד הטעם הוא משום שאנו רוצים לחלוק
נחלת הבנה עם אחינו השבטים ממה שאנו בוויים משלל הכנענים
ואם לא נתעבד עד שעת חלוק עמם לא יתנו לנו נחלת השלל
עמם שיאמרו לנו מאיזה טעם אחס' רוצים שלל אם לפי שבייעתם
בכבוד הרי הייתם מוכרחים לסייע כדי שינתן לכם ארץ הנלמד
וזה טעור הכתוב כי לא נחל אינו נחלת קרקע רק נחלת בזה לא
נחל אחס' נחלת בזה טעם שבכוננו לפי שיאמרו לנו כי מה שבכוננו
הוא לפי שאנו רוצים שאל' נחלקנו של קרקעותינו אלינו
בדרך הנלמד וק"ל :

ויאמר אליהם משה אם תעשו וכו' אם תחללו לפני ה' למחלת'
ועבר לכם כל חלוק ק"ק כפל הדברים ומאי למחלת'
שאמר להם והם לא הוכיחו מלת מחלמה ויראה עם משול' מיד
וילן ביהושע שכן בעתה של הלכה זה הניד להם מרע"ה אם תחללו
לפני ה' למחלמה פי' במחלמה של תורה שהוא מחלמה לפני ה' או
ועבר לכם כל חלוק במחלמה ארס ועשה והנלח ואם לאו לא :

ובזה נחתיק השנוי שהם אמרו נחלק חושים לפני בני ישראל
והם אמרו לפני ה' : **ואפשר** עוד מ"ם להם
מרע"ה למחלמה לרמוז מ"ם פ"י ויחסינו שלא היו הולכים למחלמה
אלא דניקים ויחסינו ופריך מהאי דאמר רב יהודה ת' ילדים בני
יפת תואר היו לדור והולכים בראשי גויסות ומשני הכהו דאולי
לבעותי עלמא ופרש"י ו"ל לא היו יורדים למחלמה בתוך בני ישראל
אלא בפני עצמם ואמר להם מרע"ה שהם אמרו נחנו נעבור
חלוצים אחר להם אינו רוצה שתלבושם כלבד לבעותי עלמא רק
למחלמה יחד עם אחיהם וע"ד רמז אחר להם מרע"ה כי לנצח
במחלמה דרך שתייה לאדם וכות וכו' אם תנצחו יצרכם שזה
למחלמה לפני ה' שאינו מחלמה הטעם אז אינו מצויחם בשכר זה
ועבר לכם כל חלוק ונכבדה הארץ :

אמר עוד והיתה הארץ הוות לכם לאחיה לפני ה' אחר
לפניה' לרמוז שאם יהיו דניקים אף בדרך הוא'
שאינה ארץ כנען תהיה לה קדושה ותהיה לפני ה' שישינה ה' בה
כאלו היא (א"י) לפי שתהיה לארץ הוות דין תמורה כי והיה הוא
ותמורתו קדש ומ"ם ביהושע ואם תמא' ארץ אחותכם לדבריהם
דבני גד ובני ראובן קאמר :

נהנו נעבור חלוצים במסורת כלנו בני איש נחנו ונחנו מה
נחנו פשענו ומרינו י' ע"ם מ"ם נגמרא כי לנצחון
המחלמה דרך מיוחסים ודניקים כדי שזכותם וזכות אבותם תבין
על הצבור וזה אף שאנו מיוחסים שכלנו בני איש נחנו אבל מזה
עצמנו ונחנו מה שאין בנו זכויות תמה הכתוב עליהם וכי נחנו אף
שאנו מיוחסים נעבור חלוצים והרי נחנו פשענו ומרינו :

ויצו להם משה את אלעזר וכו' ק"ק למה הושרק לזכות לכלם
ויר' שבין למעט מהם דין אכמכתא דכל דאי לא קני
והתנאי הוה הוה בלשון אם אם יעברו וכו' לזה נזה לכל ראשי

דכא"ך כנען גופיה איבא תרי חלוקות או שינחלו חוך ארץ כנען
או שינחלו בגלעד חלק המגיע להם בדרך כנען כמו שפרש"י ו"ל
וה' אפילו בדרך כנען לא תבעי' שלא ינחלו בגלעד החביב להם
חלק ארץ כנען אלא אפילו לא תהיה להם חלק בתוך ארץ כנען
ואפשר שזו כונת רש"י ו"ל בתנאי למדקדק :

וה שייך לאירוסיין
תו איבא לעיין במאי דפריך בההיא סוגיא בשלמא לר"מ היינו
דכתיב אז תקנה מאלתי ואיבא תרי פירושי דא"ם ה' ה' ה' ה'
בשם מהר"ר יצחק ו"ל דשתי שנועות השביעו וא"כ השנועה השני'
פתח לראשונה דמדהשביעו פעם שנית ופתח באם לא יתנו גלי
דעתי' שאינו כופהו בשנועה קמייחא אם לא יתנו לו לא מתירה לו
ומעתיקו לשנועה אחרת : **ורש"י** ו"ל פירש שאם לא יתנו
כתרה אברהם ליקח מנחות כנען כ"כ התוספות בשמו וכן נראה
מפירושו לתורה והכל שנועה אחת וה"פ ואשביעך אשר לא תקח
וכולי אם לא אל ארצי וכו' הוא תנאי הא אם תלך אל ארצי ולא
יתנו תקח מנחות כנען וקשאי מובא לדעתו דהא כל הנשים בעינין
הקודם ללאו והכא הכי פתח באם לא תקח :

ולזה היה אפשר לתרץ דסבר רש"י ו"ל כמ"ם התוספות לקמן
דף ס"ג ד"ה בשלמא שמה שאנו רוצים שיהיה אף שהוא
לאו כמו אם לא שכן זיקרי הן הכא נמי משא"ע רוצה שלא יקח
ולא כפי פתח ביה : **מיהו** נ"ע טובא דכיון דלר"מ כל תנאים
בעינין קודם למעשה אם כן לא הל' לאשביעך אשר לא תקח שהוא
המעש' וא"כ התנאי אם לא אל ארצי אלא איפכא הל' לאשביעך כי
אם לא תלך אל ארצי אשר לא תקח וקשאי זאת צריכה נגר :

ואחר העיון נתרץ השני קושיות יחד גם נתרץ לדעתו מה
שהקשו התוספות לקמן דף ס"ג ד"ה בשלמא דבסוטה
הכי אמרינן אם לא שכן תחלה והא בעינין הן קודם ללאו :
גם נתרץ מה שהקשו התוספות על רש"י לקמן ד"ה הנקי דכל
תנאי בעינין קודם למעשה והכא הוי איפכא ונותר הכל
כשנאמר דרש"י ו"ל סובר דר"מ אית ליה דער כאן לא מדמינן תנאי
דאיסור לתנאי דמזון ואפילו באיסור דאית ביה לא הוי אלא דוקא
לבעיני תנאי כפול משום דאשכחן דכפל זה דחמא הנקי וחכמי
כתיב הא לעינין תנאי קודם למעשה והן קודם ללאו לא בעי באיסור'
דהא סוטה תוביח דכתיב זה אם לא שכן קודם וגם התנאי דחכמי
קודם ובהא ניחא הכל למעיין הדק : **ויש** להביא סעוד לרש"י
ז"ל שישמך בזה מהא דנרסינן שנועות דף ל' פיס' יכבש אלקים וו
אלה הכתובה בתורה אל יכבה ויברך ר"מ מחייב וחכמי' פועלים
ופריך ומי אית לה' מכלל לאו אהא שומע הן ומשני איפוך והשתא
איבא ראי' בין המקש בין התרצ' מן המקשן דאמאי לא פריך נמי
ותו הא ר"מ בעי תנאי קודם למעשה והכא המעשה שהוא יברך
קודם לתנאי אם תבא ותעירני וכן מהתרת' דמי משני איפוך נמי
דתרץ לחלוקת אל יכבה אבל בחלוקת יכבה דכולהו מורו ק' דלר"מ
הכי מהני הא כל תנאים בעינין קודם למעשה והכא המעש' שהוא
יכבה קודם לתנאי דאם לא תעירני ויכבה הוא מעשה טע' כך
דהא התוספות בקדושתן דף ס"ג ד"ה הנקי הקשו דהחזק הוא
המעשה אלא דאי דסבר נגמרא דלר"מ שום תנאי איסור
לתנאי מזון אלא לעינין דבעי כפל :

אכן ק"ק פירש"י ו"ל דסבר דאע"ה נתרצה ליקח מנחות כנען
אם לא יתנו לו מארצו וכו' כפי' התורה א"כ איך הביא
שם ההיא דסתרא בפסוק אליהם כתיב שאמר לו אברהם בני ברוך
ואתה ארור ואם מפני שהוא כנען הרי נתרצה ליקח מנחות כנען
ומאי אולמיהו מאליעזר : **תו** איבא למידק במאי דפריך בשלמ'
לר"מ היינו דכתיב אם תבאו ושאנעתם וכו' מה דקיימא אם תבאו
לא טובה ולח רעה והיכי ס"ד הכי בפסוק דכתיב וכי חלוק על
התורה שכתוב ואם בחקתי תמאסו קללות :

וכרוחק י' להחם כתיב תמאסו אבל אינו מזכר שכושר ומורד
בה רק שמואס במצות ה' א' דהתם רמי עליה קב"ה
קללות בע"ה לזכותו בע"ה אבל הכא כנבוא כתיב תמאסו ומריהם
שעובר מחמת שמורד ח' וכופר בה' א"ל אברא ולא דינא בעה"ו
כי היכי דלא ליהוי לזה עולם הכא קמ"ל אפי' שתמאנו ומריהם
ותמררו בו חרב תוכלו דוקא בעה"ו אבל יהיה להם עולם הכא
דכיון שהם רבים וזכותם עדיין : **נחזור** לביאור הפסוקים :

האבות שהם ב' ד' חסוד ובדר כתב הרמב"ם ו'ל' אסמכתא שקנו עלי' ב' ד' חסוד קנה: **ובזה** ג' כ' יובן תשובתו ו'ל' לחלו נעבוד חלוצים ואתו אחות נחלתנו שהרי כבר אמרו פעם אחרת כי באה נחלתנו וכו' אמנם הם ג' כ' ראו לקנות על דרך שכתב הרמב"ם ו'ל' ראש פ' ו' א' מאכירה סי' ג' ו'ל' כיצד המוכר בית לחברו ע"מ שילך עמו לירושלים והחזיק זה בבית קנה אבל אם התנה ע"מ שחלך לירושלים והלך אצ"ל שהחזיק בבית אחר קיום התנאי לא קב' זה אנו רוצים כדי להגדל מדון אסמכתא שקודם שחלך נחזיק בארץ הגלע' נשינו וטפנו והו' ואתנו כמ"ש רש"י ו'ל' כל' דיינו וברשותינו קהי: **ואם** לא תעשון כן הגה חטאתם לה' ודעו חטאתכם אשר תמצאו אתכם: ק' דסתר דבריו קודם אמר קי' מה' ומישרא' דמשמע דחטאו לב' והדר כתב הנה חטאת' לה' ולא הוכיר לישראל: **וראה** אמר להם אחר שחטאתם לה' בחלול' שצברתם על שבעת ה' אי'ן לכם תקון בתשובה כמ"ש פרק בתרא דיומ' תיש' בידו חלול' ה' אי'ן כח בתשובה לכפר והו' ודעו חטאתכם אשר תמצאו אתכם בכל זמן אף שפעשו תשובה:

פרשת מסעי

מסעי

ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאיהם קשה טובא דמאי קמ' ל' על פיה': **ואפשר** עם מ"ש בספרי בפ' על פיה' ביד משה כיצד יתקיים על פיה' וגם ביד משה אלא שלא היה הארון נוסע עד שיאמר מרע"ה קומה ה' ובה יובן שאל הכתוב הנה להניד עמות מרע"ה כי אף שהכתוב העיד שמסעי בני ישראל היו על שני אופנים על פי ה' וגם ביד משה מ"מ הוא כשנא ליכתוב מסעי לא תלה אלא על פיה' בלבד:

אמנם ק' כפל מוצאיהם למסעיהם והשנוי ממוצאיהם קודם למסעיהם קודם: **וראה** דהוקשה לכתוב דבשלמא מסעי ישראל בכתבו כמ"ש במדרש כאן הוקרנו כאן ישנו וכו' להניד חבתן אבל מוצאיהם דכתב למה הוצרך וכי לא ידענו שיצאו ממזרים א"כ למה הוצרך לכתוב אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ לא לכתוב אלא אלה מסעי ותולא וסירך הכתוב חזק לך לאיזה טעם ויכתוב משה את מוצאיהם לזה סירך למסעיהם פי' להקיש זה לזה וללמד מסעיהם ממוצאיהם ממזרים מה מוצאיהם על פי ה' ולא ע"י שוסכיוע כך מסעיהם על פי ה' כלם וכו' ההקש משום דכתיב בפרשת בשלח ויסע משה את ישראל ואמרו קצת שזה המסע מפי משה רבינו ע"ה בלבד לכך בא הכתוב למעט:

אמר עוד ואלה מסעיהם למוצאיהם עם משו"ל שלכך עכב הקצ"ה את ישראל כ"כ בדרך כי ב"א יום היו יכולים להלך אלא בחמלת ה' עליהם כדי שצורך הו' יהו' ימצאו כרמים ותיס' נעושים וייסוב הרבה ו'ל' ואלה מסעיהם פירש חזק לך למה היו אלה מסעיהם כך רבים ולא תועטים למוצאיהם פי' כדי שימצאו ייסוב הרבה: **ומצרים** מקברים את אשר הכה ה' בהם כל בכור ונאלקקים עשה ה' שפטים ק"ק מה שייכות לשני דברים אלו: **גם** מ"ש רש"י ו'ל' ומצרים מקברים טרודים באגלס וק' דמשא' הא לאו הכי לא היו מניחים אותם ללאת והא ליתא דארדרה הס' גרסום בכח גדול ותחוק מצרים על העם למחר לשלחם:

וראה שסובר שזה הכתוב טעם למה שכתוב וגם ערב רב על' אתם שנתגיי'ו הרבה מצרים שזה מה שבין הכתוב קודם לעיני כל מצרים שהיו בקוים בעיניהם כמה שהולכי' מעמם לעיניהם להתגיי'ר ולזה נתן טעם הכתוב כי לפי שהמצרים היו טרודים באגלס וכלו ערב רב ללאת ולזה הרגישו בהם' גם טעם אחר אומר הכתוב על שער רב עלה להתגיי'ר לפי שאלק' ק"ק עשה ה' שפטים ולא היה פה למצרים לדבר להם על מה אתם מתגיי'דים שהיו הערב רב משיבים להם ראו אלקים נפסדים: **ואפשר** עוד עם מה שאו'ל בפסוק וחמושים אחד מחמשים שהשאר מתו בימי אפילה כדי שלא ישמחו המצרים אמר כי פה ביציאת מצרים אירע בהפך כי בעת יציאתם מצאו ישראל מקברים את מתיהם כדי שישמחו ישראל:

ובמ"ש ונאלקי' קס עשה ה' שפטים אפשר חזר למלת מקברים והוא עם מ"ש בספרי שכל הללמים של ארץ נחשו ושל עץ נרקבו וכיוצא אחר הכתוב שעשו המלאכה אחת המצרים כדי שלא יראו ישראל מפלת אלקיהם מושלמים ברחובות קריה היו מקברים שביר' כלמים והו' ומצרים מקברים שני דברים האחת אשר הכה ה' בהם כל בכור וגם היו מקברים מה שעשה באלהיהם שפטים: ולא תקחו כפר לגוס' עיר מקלטו פרש"י ו'ל' לגוס' כמו לגוס' ואת' לגוס' לברוח וכו' לא ידעתי היאך יפרש לשב' בארץ: **ובתב** הרמב"ם ו'ל' בחמשי מרוצח והו' והו' ב' ד' שלא ליקח כפר מן הרוצח בשגבה כדי ליישב בעירו שנאמר ולא תקחו כפר לגוס' וקשה דא' כרבינו מפרס' הפך פרש"י ו'ל' מדכתב כדי לישב בעירו ולא כתב כדי להשיבו לעירו וא' כהיכי מתרץ קושי' רש"י ו'ל': **וראה** דנפישת הכתוב לא פליגי רש"י והרמב"ם ו'ל' דהיינו כמו לגוס' ומ"ש שנאמר לא תקחו כפר לא בעי למימר דכתיב ייירי קרא אלא פירושא דקרא דכתב רש"י ו'ל' כמו לגוס' ואפילו הכי ליק' הרמב"ם ו'ל' דיניה בק' ומדינא דקרא וה' פ' ומה אם מי שגלה כבר אפילו הכי כתב קרא לא תקחו ממנו כפר להחזירו קודם מות אביון שלא יקחו ממנו כפר כדי אלא מיתתו כ"ג מי שלא גלה כלל אינו דין שלא יקחו ממנו כפר כדי שיסאר בארצו ועל זה אמר שנאמר וכו' פירש ממה שנאמר בקרא כתאמת הדין בנושא שלי מק' ו'ל' ומה רבינו ק' ו' זה מהא דנרסינן במכות דף י"א ע"ב אמר אביי ק' ו' ומה מי שגלה כבר יצא עכשיו מי שלא גלה אינו דין שלא יגלה ופריך ולמא' האי דגלה איכפר ליה האי דלא גלה לא ומשני מידי גלות מכפרת מיתת כ"ג מכפרת הרי דאיכא פ' ד' גלות מכפרת גם כן:

אמנם ז"ע דאנקלס תרגם הפך פרש"י ו'ל' שתרנס לגוס' למערק שהוא בלשון עברי לברוח דלכ"ה ל' לתרגם כמו יונתן שתרנס לדערוק בל' ית' דהיינו כמו לגוס' שכתב רש"י ו'ל' ודוק לומר שרש"י ו'ל' לא הוכיר המתרגם ובלעו בנעימה בלשון ומי שיפרש לגוס' לברוח: **גם** מצאתי בספרי ו'ל' ולא תקחו כפר לגוס' הרי שהיה חייב מית' שהרג במזיד לא תקחו כפר ממנו להניסו לעיר מקלטו וק' לפירש הסיפרי איך יתרון קושי' רש"י ו'ל' שכתב לא ידעתי היאך יפרש לשבת בארץ: **ואפשר** דסבר הסיפרי דקר' תרתי קאמר ומילי קתני בתחלה מדבר לא תקחו כפר לזרוב בשגבה לגוס' אל עיר מקלטו כמ"ש רש"י ו'ל' עור לשב' הוא דין אחר שאומר הכתוב כשם שהו'הרתיך שלא תקחו כפר לרוצח במזיד להקל מעליו ממיתה לגלות כך לא תקחו כפר למי שחייב גלות וכס לעיר מקלט לא תקחו ממנו מזון להקל מעליו קצת מהגלו' ולהשיבו משם לשבת בארצו טרם מות הכהן גדול:

אלו הפסוקים של הרוצח של פרשה זאת עם פסוקי יהושע דרום העב בספר אהבת עולם ואוסף שנית ידי:

פסוקי יהושע חנו לכם את עברי המקלט וכו': **לגוס'** שמה רוצח מכה נפש בשגבה בלי דעת' וגם שמה ק"ק היינו בשגבה בלי דעת: **ואפשר** בלי דעת כפי מה ששינוי איבא דת' ק' דההורג חבורו ולא ה' ההורג שם ולכשי'ת' האבן מתחת ידו הוציא הלה ראשו והכהו חייב וראש' חולק עליו וכפרש לדעת ת' ק' שזהו בלי דעת אף שהמכה לא היה לו ידיעה שהיה חבירו עתיד להוציא ראשו אפילו הכי גולה:

ובמכות דף ט' דרשו ת"ר בלא ראות פרט לסומא דבריו ר"י ר"מ אומר בלא ראות לרבות הסומא ומסיק בגמרא דטעמיה דר"מ משום דהוי מיעוט אחר מיעוט למעט סומא ואינו אלא לרבותו: **וקשה** דכיון דהמיעוט המרבה הסומא הוא האחרון דאי לא הדר בתביה המיעוט הראשון אדרבה היה ממעט סומא א"כ לא ה' לר"מ למימר בלא ראות פרט לסומא רק בלי דעת פרט לסומא שהוא המיעוט האחרון דאלו בלא ראות כתוב פ' מסעי' י'ל' דבשלמא אם היו השני מיעוטי' במקום אחד או בתורה או במשנה תורה היה אומר ר"מ דרשתו בפסוק האחרון שהאחרון הוא המרבה מכה הייתור אבל כיון שהמיעוט הראשון הוא בתורה והשני במשנה תורה א"כ מרע"ה במשנה תורה קא מפרש וגלי' לן כחוב בלי דעת האומר במשנה תורה שם"ש בתורה בלא ראות הוא לרבות הסומא וכו' כיון דמרע"ה תורה קא מהדר א"כ מתקנה ליכא תרי מיעוטי' ו'ל' דאפילו דנימא הכי מ"מ מרע"ה לא מהדר

מהר תורה נחמס לא לפרס שום דבר וא"כ לא"כ דלהכי הדר משה
במסנה תורה למכתב בבלי דעת למיהו מיעוט אחר מיעוט כיחא
שהרי משה מכתב מיעוט אחר מיעוט לרבות כוונא :
וראיה לזה אהייעך מהא דתתנו הו"ו מכות דף ח' ד"ה בלא
איבה פרט לשונא תימא אמאי אשטרך האי קרא
פיפוק לי דכתיב במסנה תורה והוא לא שונא ותירו דבמסנה תורה
כשנית משום דבר שנתחדש בה :

וזה כלל גרול

גם יש לדרקק כפל רוחא מכה נפש היינו רוחא היינו מכה נפש:
ויר' עם הדין האומר במסנה בתחלה א' שונא וא' מויד מקדימין
לערי מקלט והו"ה הכלל : **ובזה** יובנ' פ' אפטיס תנין לך
הדרך והיה לנוס שמה כל רוחא דקרק במל' כל לומר אחד שונא הפך
דברי רבי דקאמר התם מעצמם הם גולים דקרא קאמר והיה :
וזה דבר הרוחא אשר ינוס שמך וחי' ק' מלת וזה דבר הל'
וזה משפט ומפני והאמר במסנה ר"מ אומר אף הו"ה מדבר
על ידי עצמו שנאמר וזה דבר הרוחא ויבא העצ מה שכתב אחריו
אשר יכה את רעוה בבלי דעת פי' הדבר שאמרתי לך שיד' הרוחא
הוא שיאמר לגולא' הדם בשגנה פ' מעשה לידיו והו"ו אשר יכה וכולי
פי' שמה שהכה את רעוה היה בבלי דעת ואף שכתב יכה במקו' הכה
כא' פעמי' כו"ו ל' בשמשים אותם מוסרים לו שנית חשמה יתרגמו
מרוחא כי' ה'ו"ו ל' בשמשים אותם מוסרים לו שנית חשמה יתרגמו
בדרך ואומר להם אל תנהגו בכו' : **כבר** הקשינו בס' אהבת
עולם דמלשון רבינו שכתב ואומר ולא כתב ואמרים משמע דפסק
בר' מ' וקו קשה דדבריו סתמי דפירו' המסנה כתב אין הלכה בר' מ'
וכר מעיגת שפיר בפירוש המסנה דוק ותשכח וו"ל ס' אמרו
וידברו אליו ר' ל' שם ידברו לגולא' הדם אם בקש הרוחא
ויאמר בשונא הרב פי' לפי' שאל ליישב אליבא דהמאי דפליגי אר' מ'
היכי מתרגמינא דכתיב וזה דבר הרוחא דמשמע שאף הוא מדבר
לכן יישב דחכמים סוברים פירושא דקרא הכי שהרוחא מחויב לרב'
החל לגולא' הדם ולבקש ממנו שאל ינהג בומנה בזיון ואח"כ יבאו
אותם שני ת"ו וימלאו דבריו שכן דבר וזה דייקון מדכתיב וזה בזיו'
דמשמע זה וזה שם החכמים והרוחא אבל אם הרוחא לא התחיל
לדבר אין החכמים מחויבי' להשפיל לדבר בעדו וזה כיחא דשכת'
במבור ואומר להם בלשון יחיד היא על ההתחלה דאף רבנן מורו
לדריך שהרוחא יתחיל ויש קצור לשון ולא סיים לכתוב ואח"כ הם
ידברו אליו ודוק : **גרס' צ'** פ' הבולין דף ק' ור' י' אם למסורת
ס' ל' וכולי עד היינו דקאמר ועוד : ק' ק' ל' פירוק איפכא ורבנן י'ם
אם למקרא ס' ל' והאמר דאמר רב יצחק בר יוסף דהכי סברי י'ם אם
למקרא משמע דלרבנן י'ם אם למסורת ולקרא קושיא לא הוה תירוץ
דתרוץ היינו דקאמר ועוד : **ואפשר** דה' מ' מתרג' אנא לא ס' ל'
ברבי יצחק בר יוסף אל' כרב אחא בר איקא דקאמר התם וו"ל
הנמא אל' דכ"ע י'ם אם למקרא ואסילו רבנן ואפ"ה פריך לרבי
מרב יצחק בר יוסף במל' שכן דהא קאמר לרבי מיהא י'ם אם
למקרא : **תו** איכא למירק דאמאי לא פריך בנמא דלרבנן ביו
גשמע הברול מקתובין מהעץ מתבקע יהיה גולה דנדרש ונשל
ונישל תריו והו"מק' ומסור' כיון דלא מכחשי אהדי דכתיבו הו"ו
סנהדרין דף ג' : וי"ל דהכא מאי דפטרי רבנן מעץ המתבקע הוא
משום דקרו ליה כחכחו ולכ"ע כח כחו פטור אבל רבי קרי ליה כחו
ממש כדכתיבו התוספות בד' מהו דתימא כח כחו ככחו דמי וו"ל
ולא דמי לעץ המתבקע דהתם נגע במה שגדו בשעת התות העץ
ולרבנן אחר תארי דמי לעץ המתבקע מדבעי תלמודא בתר הכי
אלא כח כחו לרבי היכי משכחת ולפיכך לא דרשי רבנן נמי אם
למסורת דס' ל' דאין סברא דהכתוב יתייב כח כחו :

וכתב הרמב"ם ו' ל' סוף פ' ו' מרוחא וו"ל גשמע הברול מן
העץ המתבקע אינו גולה : צ"ע שגראה שחולק על
רס"ו ו' ל' פירש' מן העץ המתבקע קיסם הניתוח כמ"ה ר"מ ו' ל'
וקשה לדרייה היכי מפרש הסוגיא דונשל או נישל כתיב ובשלמא
לפרש וי"ל דהברול הפיל קיסם מן העץ המתבקע כיחא דנישל
המסורת ר' ל' הפיל הברול קיסם אבל להרמב"ם ו' ל' אף שחפרש מן
העץ המתבקע הנשל הוא הברול ולעולם דריך לומר נשל לשון פעל
שהברול נשל שכלל ודחוק לומר להרמב"ם ו' ל' כפי הדרוק הוי
איפכא מדברי רס"ו ו' ל' דנישל המסורת הוא לשון פעל :

ואפשר דלעול' סובר הרמב"ם ו' ל' כפרס' ו' ל' דנישל המסור'
הוא כמ"ה רס"ו ו' ל' הפיל הברול והיינו שכן העץ
המתבקע הפיל הברול והשמיטו וזהו ונישל כלומר והפיל ואח"כ פי'
הכתוב מאיה כח נפל הברול לזה השיב מן העץ פי' מסבת העץ
המתבקע שנגע בו : **אכן** ק' ק' על פי' הרמב"ם ו' ל' דהיכי קא'
בנמא גבי תמרים דפריך פשיטא ומשני מ"ד כח כחו ככחו דמי
וכיון דמן העץ המתבקע לרדי' הוי שגשגת הברול משם א"כ תמרי'
היינו מן העץ המתבקע דמחייב ומאי מ"ד איכ' כדקשו התוספות
ובשלמ' כפי פרש"ו ו' ל' הרי תירו' הסו' ולא דמי לעץ המתבקע :
ותו כתבו התוספות ו' ל' שם בנמא דר' ל' היינו דקאמר ועו' וו"ל
פי' משמע דמקרא הוא אחר טעמא משום אם למסורת
וכו' ל' לעיין לפי' ה' היכי מתרגמינא קושי' ותמי' : **ויראה** דהם
סוברים הפך מדברי הר' יוסף בכור שור דהם מדייקים רישא
דבריייתא דקתני וכי נאמר ונשל הברול מעצמו קשי' לזהו דלמה הביא
רבי ל' וכי נאמר מעצמו אל' אחר זה סוברים דה"פ וכי נאמר ונשל
הברול כלומר וכי נאמר המסורת ג' ונשאל באלף כחו המוקד' עד
שכפיו נדחוק לפרש מלת מן העץ פי' לא נאמר במסורת אל' ונישל דכפי זה
לא נאמר אל' מן העץ פי' לא נאמר במסורת אל' ונישל דכפי זה
פירושו כפשוטו מן העץ משם נאמר כפי פי' הו"ו קא' דמל' ונשל הו'
הכרע לרבי נלכות פי' מהעץ הוא כפשוטו ואין ר' ל' מעצמו אבל לפי'
הר' בכור שור ה"פ וכי נא' מעצמו פי' כדפי' שזו יהיה מלת מעצמו פי'
למלת ונשל שהוא ונאשל בל' ולא ונישל בזיו' דהר"י בכור שור קשי'
לפי' כפי מ"ה ס' הו"ו קא' סופא דבריייתא דקתני והל' לא נא'
אל' מן העץ דלא הל' ל' אל' והל' לא נא' אל' ונישל : ויתר הדבור
הלו עיין בתאוו' לעינים : **ותו** איכא למירק בפשטא דשמעתא
דמאי פריך ור' י'ם אם למסורת ס' ל' וכו' ואי' קושיא לעול' דעלמ' אם
למקרא דריש ואנאי הכא דקתני טעמא דבריייתא אחר להם רבי
לחכמים וכי נאמר מעצמו ומכאן זה דריש הכא אם למסורת כיון דקרא'
מוכח דלא נידרש אם למקרא וצ"ע : **ונם** שמה רוחא מכה נפש'
ליישב ייתור הפס' עיין מה שכתבתי בספר אהבת עולם פסוקי
יהושע : **ואפשר** עוד דלדריך למכת' מכה נפש' לרמוז הדין שאינו
גולה אל' כשהשגנה הוא בהריגת הנפש דסבר דאין בהכרחו כדי
להמית הנפש אבל אסל' שג' בהכרח נפש שרע שוראי ממית אל' אל'
שג' דין כסבור מותר להרוג אינו גולה דקרו' למויד וכו' לשתו'
ממלת רוחא כבר תרצו זה בס' פרי' אי נמנה נפש שומע אני אפילו
מכה אביו ואמו ת"ל רוחא : **ונבאר** פסוקי ואחשון בענין זה
או יבדיל משה ג' ערים לנוס שמה רוחא אשר יצא את רעוה בבלי
דעת ונחם אל' וכו' : את בצר' וואת התורה : ק' ק' בשר דכתב
לנוס אמאי הדר כתב ונם : ותו כפל רוחא אשר יצא' ותו קשה
וואת התורה ובנמא תירצו זה : **ויר'** עם הדין שגיינו בתחלה
אחד שונא ואחד מויד מקדימין לערי מקלט ואחר כך שולחין ומביאין
אותו מש' מי שחיי' מיתה הורגי' אותו מי שנתחיי' גלות מחוררי' אותו
ו' ל' לנוס שמה רוחא סתם יהיה מי שיהיה בתחלה הכל נסים ולזה
לא כתב בתחלה לפי' שפעם הא' שכתב לא נדע איזה לחייס ואיזה
למות ואח"כ כשנדע שהכה את רעוה בבלי דעת או ונם פעם שני'
ובאותה גיסה וחי' : ואח"כ כתב את בצר בדר במדבר פי' כנגד מ"ה
הערים האל' פירש שהערים הם את בצר וכו' וכנגד מ"ה וחי' שהוא
שאר שקראו עיר מקלט ודאי שקולטו לחייס ומכאן זה דרשו בגמ'
הרב שגלה מגליון שיבתו עמו שנאמר וחי' ופסקה הרמב"ם ו' ל' וזה
כיחא דפסוק הקודם אחר שני דברים האחד אל' הערים האל' וכו' וזה
זה פירש בפסוק השני מה הם הערים ובפסוק השלישי פירש מלת
וחי' שזאיוה ענין הוא החיות לזה אחר וואת התורה כלומר : הוא
החיות שגליון שיבתו :

או אפשר רוחא אשר יצא הכפל נס' ש' יצא ולא כת' רצח עם
מ"ה בנמא צפ' והאלקים אנה לידו בשני אדם
שהרגו הנפשו' במויד וזה בשונא ושניהם בלי עדים ה' מווינו
לפונדק שבאים שם ואי' שרצח פעם אחרת במויד עומד תחת הסולם
וההורג בשונא יושב על הסולם ונופל על זה נמצא זה נהרג וזה
גולה וס' ל' לנוס שמה רוחא שפעם אחרת הרג בשונא ולא ידעו בו
לכן הביאו ה' לפונדק אשר יצא את רעו' שרצח כיוצא בו שגם הוא
הרג במויד : **ואפשר** עוד רוחא אשר יצא כיון לדין שכתב
הרמב"ם

בגמרא בגלעד חלת בעבר הירדן חלת ומשני בגלעד שכתי רוחא
והו במה שהגדלת של של בגלעד והו עיקר הנוגה שהורחת שם
במקום חשך דשכתי ורחי רוחים אנל בעבר הירדן שפך שכתי
ועל הספק אני מצוה להגדיל :

ואיכא דאמרי שאלמרע"ה מהקב"ה אחר שמעבדו אינס
קולטות מה לי לערוח להגדיל מעבדיו המנהיג
שיכנס לארץ יבדילם והשיב לו הקדוש ברוך הוא הורחשם לרועתו
אור תורתו עלינו יורח :

הרמב"ם ו'ל דהורג את חברו במקום שאין רוח שם או לא מרכס
אם הוא בשוגג גולה אעפ"י שלא מת מיד אלא אחר זמן והו לנוס
שמה רוחא ולא מבעיא אם רחצו מיד אלא אפילו לא מת מיד רק
שנים מיתתו והו אשר ירצח בעצם דמשמע נמי לשון עתיד ודוק :
ובגמרא או יבדיל משה וכו' מורחה שמש א"ל הקב"ה הורחת
שמש לרועתים איכא דאמרי הורח שמש לרועתים :
ק"ק במאי פליגי ו'ל דק"ל מורחה שמש מלת שמש יתיר וק"ל תירץ
דמשה שאל מהקב"ה שאחר שהחיל במצוה רוחה ג' כ' לעבור הירדן
לגמרה : השיב לו הב"ה כבר הורחת שמש לרועתים עם מה שהקשו

לשונות

דברים

עשה כדכתב קודם וא"כ אין כאן לא חלוק ולא תוספת וצ"ע דאם
הגאון תופס זה להשיב על הרמב"ן ו'ל מעטעם דלא יתכן לפרש שמו'
שלא נחללנו במלכא מכח דכתיב בפירוט דבור לא תעשה כל
מלאכה א' כ' אף לפי פירושו היכי מתקום גיראה בגיריה מקעול
לכן יראה לע"ד להגיה אות אחת ובמקום שכתב ולא תוספת צ"ל לא
תוספת וכבר הגאון דאף אח' דשמור הוא בעשיית מל אזה ואף
שכתוב דבור גמור דלא תעשה מלאכה אין זה קושיא דמה דברים
אמרינן לעבור בשני לאוין אפ"ה מקשה ספיר על הרמב"ן ו'ל שכתו'
ואין ראוי למשה שיחליף דברי ה' ולא היה לו לכבוד אלא ואין ראוי
למשה שיוסיף דכאן תוספת הוא דבר דברתי ליכא אלא לאו אחד
שלא לחלל השבת דהיינו ל'ת מלאכה ובאין יש לא תעשה בהדיא דלא
תעשה מלאכה ושמור לקדשו שלא נחללה במלכת דהו תרי לאו
ובנות הגאון ו'ל דאי הוה בתב הרמב"ן ו'ל לשון תוספת לא ק"ל ובוזה
עלה כהונן דעת הגאון שם הוא פי שמור בחלול מלאכה :

כתב הגאון מהר"ם ו'ל פרשת ואחחנן דה"ה בכל נפסך אפי'
נוטל את הנפך תמה על רש"י ו'ל דכיון דפירוט ואחחנן
דמיירי בכולל המצות הנפך פירש אפילו נוטל נפסך שיה אינו אלא
בע"ז : ולע"ד אפשר עם מה שכתבו התוספות פירש דע"ז בעובד'
דבן דמה וו'ל ומיהו דבנן פליגי עליה דרבי ישמעאל ואמרינן אפילו
על מצוה קלה דפרהסיא יורג ובהא דרש"י פירש הכא אליבא
דרבנן ובהא א"ש דפירש אפילו נוטל נפסך דמיירי אליבייהו ואפילו
בכל המצות וכונן פרהסיא או שעת השמד ומצינו כן דעתר עקיבא
שאמר לתלמידיו כל ימי הייתי מצטער על מקרא' זה אפי' נוטל נפסך
והתם מה שנתפס לא על שיעבוד ע"ז אלא על עסקו בתורה וק"ל :

עקב

כתב הגאון מהר"ם ו'ל פרשת עקב על מ"ש רש"י ו'ל וסרת'
ומחור כך ועבדת : ופחד דמה שלא פרש דועבדת
הוא ביאור וסרתם הוא משום דהסרה בכל מקום אינו ממה
שהוהו הא דלא פרש ו'ל וסרתם כמו בעלמא מכל המצות ומ"ש
ועבדתם הוא לומר דהעובד ע"ז ככופר בכל המצות כמ"ש רש"י ו'ל
פרשת ראה בפסוק וסרתם הא למדת העע"ז הרי הוא סר מכל
הדרך ו'ל דבבר רש"י ו'ל דא"כ כתיב קראי לחד מילתא למ"ל חד
בפרשת ראה וחד בפרשת עקב : אכן קשה דאיך כלל דבינו ו'ל דכל
הסרה אינו ממה שהוהו דאפכא כתיב סרו מהר מן הדרך אשר
צויתים עשו להם עגל מסכה וליכא לתרומי דהסר ה"פ סרו מכלל
המצוות שצויתים לפי שצאו להם עגל מסכה דמורה בע"ז ככופר
בכל התורה דא"כ קשיא דכיון דמהוה קרא דפרשת תשא נפקא
לן האי מילתא דמורה בע"ז ככופר בכל התורה אמאי נטריה
רש"י ו'ל ולא כתיב שם בפרשת תשא בפסוק סרו מהר ונטר
למכתבים בפרשת ראה בפסוק וסרתם :

ראה

כתב הגאון מהר"ם ו'ל פרשת ראה ד"ה תשכנו במים וו'ל
בסיפרי וכו' ולא שמעתי פירושו וכו' ושמ"ל דכיון
דאקשי' לנביא וכו' ק"ל דכיון דהוא ו'ל סבר דקיה דכתיב הוי
מיעוט לבהמה היכס"ד הכי ואפשר להליך בעד דה"א אהבי הקש
לחייבו כסוי ואהבי מיעוט דכתיב חיה למימר ציד חיה כסוה בעפ"י
הא בהמה א"צ בעפר אלא אפי' בדבר אחר : ולעיקר קושייתו
אשתמעייתיה מתחת קולמסו שהיא סוגיא ערוכה ריש כסוי
הדם אמר ליה יעקב מינאה לרבא כי היכי דחיה בכלל בהמה נימא
דחיה

כתב הגאון מהר"ם ו'ל פרשת דברים כפ' ואשר עשולי בני
עשולא לענין לעבור בארצם אלא לענין אוכל ומי תמה
הוא ו'ל דא"כ ה"א דכתיב והמואבים היושבים בעיר משמע דגם הם
נתנו לחם ומים וקשה דהרי כפ' תאז כתוב לא יבא עמוכי ומואבי
על דבר אשר לא קדמוותיך דאשר לא קדמו בלא כסף משמע
זו"ע דא"כ היכי פריך ליה התם כפ' הערל וו'ל ה"ל לקדם נשים
לקראת נשים ואינתיק וכיון דנחנס קאמר אשה אין לה לקדם
בנחנס שרשות נעלים עליה :

ולע"ד לתקן עיקר קושייתו דלעולם המואבים נתנו לחם ומים
בשכר ואשר לא קדמו דכתב הוא על שהניחוס בצער
מוות עד שיסרחל שאלו נפיהם ואמר להם אוכל בכסף תשנירני
והיה להם לקדם לזאת לדרך לקראת צמא הדין מים ולומר לישראל
קנו מומוות דכתיב בלחמו קדמו דוד קודם שיבאו לידי רעבון
ולאבי פריך דאף נשים היה לקדם לקראת נשים כיון דבשכר הוה
היה לכן להקדים קודם שיבאו :

ואחחנן

כתב הגאון מהר"ם ו'ל בפרשת ואחחנן על מ"ש רש"י ו'ל ה'
אלקים רחום דין שכונתו על מלתי"ה הנקודה בנקוד
אלקים ואלו הן השתי שמות רחום דין וצ"ע דהא רש"י ו'ל סובר
דעלמא כי איכא מקרא ומסורת דרשינן בתחלה המסורת ופוק חוי
ריש ה"ה גבי יראה ויראה והתוספות הקשו עליו שם וא"כ כפי
מה שחלק הגאון ו'ל קודם על הרמב"ן ו'ל וכתב שאחרון יש לחלות
בראשון א"כ הכא המסר' שהוא ראשון הוא יה היא שם רחמים
והמקרא שהוא אחרון הוא שם דין וכיון שאלו תולים אחרון בראשון
א"כ כן דין ברחום ה"ל לא רחום דין : תו"ע דהביא ראה
הגאון ו'ל דברירש"י ו'ל ממדרש ילמדנו ואי סבר ליכילמדנו ליימא
רש"י ו'ל נמי כי התם ה' אלקים המקרא והמסורת ויפרש כך אמר
משה דבינו עליו השלום אם דין אני וכלי דין ואם ברחמים רחמני
והיכן מצא לערבב ולכתוב רחום דין :

ואחחנן

כתב הגאון מהר"ם ו'ל פרשת ואחחנן ד"ה ובשמו תשעו וכו'
אבל הרמב"ם ו'ל וכו' ואני תמה וכו' עד מ"ש והתורה
עצמה אמרה לא תאכל עליו חמץ : מה שכתב והתורה וכו' היינו
כי היכי דלא נדחי לשון תורה לחוד ולשון הגיון לחוד וצ"ע דאכתי
ליכא ראה מלא תאכל חמץ דהתם מאי דכתיב גביה שבעת ימים
תאכל מלח לא מיתר דהא אנטריך להקשא דכל שישנו בכל תאכל
זשנו בקום אכול א נמי לענין דרריך לעשות המצה ממין הבא לידי
חמץ אבל בשבועה אימאי דכתיב בשמו תשעו לא אחי למצוה אלא
לראש הא שמעינן ליה מכלל שאמר לא תשבנו בשמי לשקר מכלל
דצמית שריא ומלשון הגיון אין ראה :

כתב הגאון מהר"ם ו'ל פרשת ואחחנן ד"ה שמור ובראשונ'
אומר וכו' שיטה לו'ל ו'ל אין כאן חלוק ממ"ע לל"ה ולא
תוספת על דבריהם : לפום ריהטא יראה דה"פ דכיון דלא יתכן
לפרש לקדשו שלא נחללנו במלכא מכח מה שהכריע דבפי' כתוב
דבור לא תעשה מלאכה א"כ מוכרע שפרש לקדשו דראשונות
ואחרונות בענין אחד על דבר קדוש היום ובוה אין כאן חלוק ממ"ע
לל"ה דאע"ז דהבא וכו' והבא הכל הוא עשה דהשאר דעשה

וכרס שיחורו עד שאם לא חזרו אמר עליהם הכתוב פנימות שהפירו'
הוא כדאי שימות ענבר על דברי כהן וכי בשביל שאינם חסידים על
עצמם ורואים להלחם מלחמת השם כדאיתם שימותו אבל אם עת
שתלה הכתוב על בית וכרס הוא כדי לבסות על העונדים נחא
שכתוב כדאי שימות על ענבר על דברי כהן שלא כיסה על עונדי
עבירה ובהא כיחא מ"ס רס"ו ל' לשון ימות במלחמה אחר כך
שחמה הגאון מהר"ס ו'ל עליו :

כי חצא

כתב הגאון מהר"ס ו'ל פרשת תצא והיה אם לא חפצת בה
הכתוב מבשרך שפוך לשנאתה בספרי : וכתב עליו
ו'לוא ידעתי מהיכן דרשו והקרא לנפשה אחי : ולא ידענא
מאי ק' ל' לגאון ו'ל מייחורא דקרא נפקא וכי תימא דכבר הגאון ו'ל
לכ' למדרש הכא והי' לשון בשורה משום דא"כ ויליד סותר הנמשך
שכתב אם שהוא לשון ספקו אין לחוש לזה דהא כתב הגאון ו'ל עצמו
פרשת עקב את הנכרה אשר שתמעון שים אם משמש במקום אשר
אם כן הכא נמי כי היכי דלא תיקשי מלתוהיה שהיא ודאית חללת
אם שהיא ספקיית מפרשין הכי והי' ומן אשר לא חפצת אך ק' ק'
דביון דאיכא סמוכים לאזכורי דסופך לשנאתה והכא הוי משנה
תורה דלכלי עלמא דרשינן סמוכים אם כן אמאי טרח קרא
למכתב והיה יתירא להכי :

כתב הגאון מהר"ס ו'ל לא תחוסם שור בדשו יכול יחסמו
מנחוך ת' לא תחוסם וכתב הוא ו'ל ובספר בדשו וכו'
וכל אלו דריכין לי תלמוד דמאי לא תחוסם מ' דקאמר הא אנטרי'
לנפשי דאל' כי היכי לימא ויתירדהל' לאיפכא שור דרישו לא תחוסם
והביא ראיה לדבריו מר' ל' שחלוק בין ב' ד' תכלול ותכלול ב' ד' :
ו'ל' דאין הכדון דומה לראיה דהתם חלקו שפיר משום דכך
הוי למכתב הכי כמו הכי דלא שיי' מדות כלל ופרט בדבר
אבל הכא אימא איפכא דאדרבה רחמנא בעי דקרא בשור יהא
נוהג חסימה ולהכי כתיב לא תחוסם ברישא ודבר שור למהוי לא
תחוסם כלל שור פרט אין בכלל אלא מה שפרט אבל אי כתב שור
לא תחוסם הוי פרט וכלל והוא מוסף על הפרט ונתרבה הכל :
ועל עיקר חידוש קושיתו מה שיראה לע' דאחר העיון דאפשר
דכך תנא דתתם ספרי דריש בעלמ' התורה כולה בריבוי

ומיעוטי דכבר ידעת דמאן דריש הכי הוי לרדיה ריבוי
לרבות כל הדומה בעין כלל ופרט וכלל ובהא נחא דר' ר' ר' ר'
לי אלא דיש ת' לא תחוסם מ' ד' ד' ד' ד' ד' ד' ד' ד' ד' ד' ד'
דשו מיעט דאין לו לא ד' מ' מ' מ' מ' מ' מ' מ' מ' מ' מ' מ'
ורבה מאי מיעט ד' ד' ד' ד' ד' ד' ד' ד' ד' ד' ד' ד' ד' ד' ד'
ד'
לא תחוסם ריבה ומיעט כל דבר חסימה שור מיעט אחריון
ומיעט מאי רבי כל דמי לשור שאין בהם דעת כל בהמה ה' ו' עוף
ומאי מיעט אדם שיש בו דעת שאינו בדיון חסימו

כי תבא

כתב הגאון מהר"ס ו'ל פרשת תצא ד"ה ולא נכתב
למח וכו' ו'ל ו'ל בשם אחר צדד אחרים דסבורים
דבריהם אתמא ד' ד' ד' ד' ד' ד' ד' ד' ד' ד' ד' ד' ד' ד' ד'
ד'
מבחי דבמת היה ראוי להחיר יותר כיון דאית ביה מצוה מחזר
דבתר ויהיה לויכא קיוס ואכלת אבל כי מפרשין למת בענין סיכה
שמתקיים ואכלת כמו שאמרנו סיכ' בכלל אבל או יותר ראוי להחיר
סיכה נמי מבמת דאע"ג דהתם מצוה הכא מתקיים ואכלת דלאמרן
ואע"ג דנעמא מ' שם מעשר ב' עליו ואם באנו להחיר לשך יותר
ראוי להחיר לחי האוכל מן המת ואלו האחרים שהביא הרמב"ן ו'ל
חולקים על מה שפרש"י ו'ל בהעל דכיון פריך ואימא ליקח ארון
דהוי פירושיה הא לחי דכוותיה מלבד שרי אלא סברי דה"פ את
אמרת דמיידי קר' סיכה ולפ' למת דקאמר דוקא למת קאמר
ואימא ליקח ארון ולמת דכתיב אפי' למת דאית ביה מצוה קאמר :
גם מ' ש' עוד על זה ואמר גם זה לא ידעתי מהו שאם סך ממנו
למת וכו' עד מ' והחיתם להרמב"ן ו'ל אך לא חמה על
הסר הסיכה : יש להלך בעדו ולומר דכבר דהירושלמי סבר דולא
נחתו ממנו למת מיידי במעשר ב' טהור דהא מניח מוכח דסיכה

דחיה דכתב בכסוי לאו דווקא ובהמה בכלל חיה אחר ליה עליך
אמר קרא תשפכו כמים :

שופטים

כתב הגאון מהר"ס ו'ל פרשת שופטים בפסוק ולא תקח
שומר אל' ללחייב הוכאיו ו'ל י' דמפיק לה דאי לשפט
שקר הרי כבר נאמר לא תטה משפט וכתב עליה ואין צורך דמנפ'
דקרא נפקא דה"ל כ' מאי כי השומר יעור : ל' ע' דהא כי השומר
יעור לא מיידי דין שרן עכשו לא מיידי לומן העתיד משמש הכתוב
שעתיד וזה הדין הלוקח שומר בזה הדין שיתעורר עיני שכלו ויעמא
את הטהור בעלמא וכן אמר בסוף כתובות ת"ר כי השחר יעור
עיני חממים ק' ל' טפסים ויסלף דברי דריקים ק' ל' רשעים ופריך
מיידי טפסים ורשעים בני דינא הו' אלא הי' אפילו חסם גדול
ולוקח שחר אינו כפטר מן העולם בלא סמיות הלכ' :

ובפשט הכתוב כ'ל ענין ככון יעור עיני חממים ויסלף דברי
דריקים כפשוטו דריקים משמש והוא ניהו עובדא דרב
ענין בסוף כתובות דשלה לרב נחמן לדיניה מר להאי גברא דאנא
ענין פסילא ליה לדינא אחר רב נחמן ש' מ' מדשלה לי הכי קריביה
הוא אחת' לדינא דיתמי ואוקמיה לדיניה והכי השחר אפילו
לאותם שהם חממים גדולים וסלף דבריהם ויעור עיני שכלם ויעשו
להם שלא ידקדקו בלשונם בזה שמדברים שהרי אם היה מדקדק
רב ענין דבריו שלא לומר אנא ענין פסילא לדינא אלא הו' שלח לי
למי' אנא לא מניחא לא היה טועה הדין לסבור שהוא קרובו הרי
כה השחר דרע' שאם לא היה מכא השחר היה מדקדק :

כתב הגאון ו'ל פ' שופטים פנימות ישוב פן ימות שאם לא
ישמע לדברי כהן כדאי הוא שימות פירש ו'ל כי לרעת
ר' י' הגלילי שאמר מעבירות שבידו הוא לפי שסבור דאין מיתה בלא
עון' ו'ל ע' דבריו דא"כ היכי מסיק תיובתא בפרק שני דשבת לר'
אמי ואמר תיובתא דרבי אמי' מ' יש מיתה בלא חטא ואי רבי יוסי
הגלילי סבר כוותיה לימא אנא דאמרי כר' הגלילי ותו דאפילו ר'
אמי לא קאמר אלא אין מיתה בלא חטא שהוא קל אבל הגאון ו'ל
כתב בלא עון : **גם** בסוף דבריו כתב ו'ל והשתא א"ש הא
דחור ופריש קרא דפן ימות קורס' ולע"ד אינה קושיא נמאי
דאיכא למידק דרבי חזקיה דלשון כדאי הוא שימות הוא ודאי :
ובקרא כתיב איפכא פן ימות לשון ספקי' ותו מאי קמ' ב' בקרא
והא קרא טעמא קא יתיב ישוב פן ימות ומ'ל למימר כדאי שימו' :
ואם ק' ל' ספיה דקרא שאם כמו שרראה לכאורה שזאמר ואים
אחר יתכבדו הוא ב' מאמר הכהן המשיח קשה למה הוצ' ל' שכל
יתירא וכו' והנה הויא מעט פן ימות מה לו מי יתכבד לזה פ'
דפסיק לקרא בסמיא חריפא נחרי פסקי ו'ל ק' מ' פן ימות
במלמה ע' כ' הם דברי הכהן המכריז ו'ל ק' מ' פן ימות
דברי הכתוב שגבר ואמר ודאי : **גם** ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל'
כדאי הוא שאים אחר : **גם** תתמה כי גם בסוף הפרשה כתב
רס' ו'ל סמיות ו'ל ספרי בפ' ונכפ' להם ד' ו'ל רוח הקוד' מנשרתן
קורס ללאו ומא' הכי ד' ו'ל כדאי הוא שימות פירש כן משום דסאך
הכא ש' דנפשות פון יתיר דכתיב ואים אחר יתכבדו הרי כבר פ' רס'
בעינן הן קורס ללאו : **גם** ו'ל ד' שני פירושים במלת האים הירא
לא שית' דכתיב בעי' ל' ח' ע' קיבא שאמר מתפחד מהתכב' כ' פ' דריה
תכבדו משום עננת כפס דאין להכא אחר שהביא
על התוספו' שכתבו ס' הירא מעבירות שבידו ש' לפה' איבא דירי'
בסוטה דף י' ו'ל הנח' : **גם** ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל'
הו' דבריהם : **גם** ו'ל ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל'

תו ו'ל ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל'
הכתוב שגבר ודאי ואים אחר יתכבדו ואים אחר יתכבדו וסבור שהם
ש' ו'ל דבריו ר' הגלילי ולכך תל' לו תורה על בית וכרס
שיחורו בכלל וואו לשון המשנה ואפשר שא"ל דק' ל' רס' הירא הוא
מעבירו שבידו אדרבה בהכרח ואם לא יחור ו'ל כ' ש' יבין העם
שהם עונדי עבירות ונבחר להם מות מחיים ו'ל ע' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל'
יבין : **אין נמי** יש לפרש דלכך תלת לו ת' ש' אינו חידוש
קושיא אלא אדרבה מביא ראיה לדבריו שפירוש הירא ה' אינו מעבירו
שבידו דע' ל' ש' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל'
אבל אם האים הירא פירשו מוכח לרב למה תלתה ה' ד' על בית

לשונות

בחוק וא"כ מאי שנא פרה מעגל אפשר לחלק בדוחק דבעגל הכא
בפ' שמיני שנא לכפר אהרן על עצמו בלבד אמרי דקטינורו
סניגורו לכפר בעדו אבל אפר פרה שהוא לכפר על אחרי מחמירין
באהרן שהוא הקטינור לא יהיה סניגור :

נשא

כתב הגאון מהר"א ס' ז"ל סוף נשא בד"ה כפות והב' י"ב למא
באמר וז"ל ויש לתמוה וכו' עד וליכא למימר דאי לאו קרא
דכפות והב' וכו' דאיכא למימר קרא דכפות והב' לפרושי וכו' : ק"ק
למא לא דחה האי וליכא למימר דדאין הכפות והשקלים שוים
משום דבהדיא תני בספרי איכא וז"ל כשהוא אומר כפות והב' י"ב
הא אין לך אלא כפות והב' ושקליהן של כסף : תו ק"ק דכיון דאיכא
בהאי קרא דכפות והב' חלק כפיף : או דמלת והב' חוור לשקלים
או חוור לכף או חוור לתרומה ואמאי לא נסתפק בספרי לומר ג"כ
חלוקא אח' דולתני או אינו אלא הכפות והשקלים של זהב :

ובזה מתורץ הכל וסרה תלומות הגאון ז"ל דתנא דסיפרי פשיט'
ליה מנפול' דקרא דאין הכפות והשקלים שוים מדלא כתב
וזהב באמצע דהוה מדריש ספרי לפניו ואחריו והבי' הל' כף א' וזהב
עשרה מדלא כתב הכי ש"מ לומר דלא קרי וזהב אחריו וכו' לכך לא
נסתפק בספרי אלא אהי"קאי וכשתכתב כפות והב' י"ב בילה בהדי'
דמה שכתב זהב לבסוף לחלק הוא לומר שקליהן כסף וזכוכן :

כתבו התוספות חולין דף ז' ד"ה אלא מקום הניחו לנו וכו'
ו"ל וכו' שטעו הראשונים וכו' וז"ע דא"כ היכי שמיני
מקום הניחו לנו ופרש"י וז"ל וכו' עד יגדל שמש והרי הם טועים
בדבר : ותו היכי קאמר אפשר דאסא וכו' והלא כל ע"ז שנעולם
וכו' ופ"י דכריהם איכא למפרך מה לע"ז דעלמא שכן אינבמה לעטו'
ומי שאינו נכוח בקשיות כאלה אינו נכוח אלא בחמי מין :

ולע"ד דהתוספות פליגי ארש"י ז"ל כגון דק"ל אליבא דכי
לגדל ביניהם הניחו ומכשול לרבים לכן מפרשים דכי
פריך אפשר דאסא וכו' : לא פריך לדידהו אלא היא קושי' ללאינו
יתנצח שדריקים כאלו שוכו לבער כל ע"ז היה להם לכות שמוזה
גוררת מצוה ושהקב"ה יאיר עיניהם בנחש שלא יטעו בו : ומירץ
כי מאת ה' הית' זאת שיטעו בנחש אסא ויהספט כדי שיכולו הבאי'
אחריהם לומר מקום הניחו לנו וכו' ואף שהם לא הניחו לכוונ' זאת
קרי ספרי מקום הניחו אבותינו עם הגזרה האלהי' ת דמי ספרי
להא דאמר ר"ל באו ונחויק טובה לאבותנו שאלמלא לא חטאו כמי
שלא באנו לעולם פי' לא היונו חסובים ואף שאבותינו עשו לכוננה
וה' ופ"י דאפשר לפרש דגם התוספות סובי' יס כפיר' וז"ל דאסא
סוברים דגבי נחש הניחו הדבר כדי לתת מקום לבניהם להתנצר אלא
ע"ז היה אלא לפי שהיו טועים שייך המקטרים לו עצמו לאו לכוונת
במה שטעוה ראשונים לתקן והראשונים דלדבר שהיה גדולה לאדם
הוא אסא :

כתב הגאון מהר"א ס' ז"ל פרשת נשא ד"ה ה' הוא סר מכל
עד אחד וכו' מהכא משמע וכו' עד ויחלף את כל חד
דכוונה : ז"ע דכפי מאי דס' לנחון ז"ל חק' ויחלף את כל חד
מקום תיקשי ליה מדריה דכתב בתר הכי וכו' : וכן הדרך אשר
ממנו היינו אכל יס עד לסתירה בכתב וזהו ד' : וס' סרו מכלל
רש"י דמלת הא אינו ריוק אלא כמו הא למדת : וזהו כפופ
ז"ל בסוף וז"ל ושמ"ל דה"ק הא אס' יס' תש' נפקא
לומר דגם בזה אויל לעצמיה שג' כתב קודם דמיה געריה
ז"ל הא אינו דיוק :

כתב הגאון מהר"א ס' ז"ל פרשת שמיני בפסוק קח לך עגל
לסעודה ק"ל : דהא ליכא דמחן ככתב רש"י ז"ל לא ר"א ולא
ר"י וכו' דכתיב אליבא' דתנא ברא דהיינו ר"י ברי יהודה הא אליבא'
דב"א קאמר תורת' : וזהו : ולא דענא מאי מקשה דפשיטא דכ"י
ברי יהודה פי' דתנינא ליה לרש"י ז"ל ב"ה ונסתרה שער שתייה
לפומא דנא' : וזאנא שמעת ליה הכי' : ברי יהודה דהא בסוטה דף
ב' פריך אלו' : ויש סתירה נמי אתקש דכתיב ונסתרה והיא נעמאה
ומאנייה ית' : ונכמה שער סתירה הוא דתנא' : ומה שהקשה עוד
ד"ה

בכלל אכילה וכמו שכתב ר"ס ז"ל ריש פ"ב וזה מדקדק הרמב"ן ז"ל
מדקדקני איהו דבר שמוחר לחי ואסור למתו וסיבה ואי במעשר
שני שנעמא מיירי דלא חוי לאכילה אף לחי מהיכא פסיקא לן דמות'
אדברה איכא למימר דאסור משום דכתיב לא בערתי ממנו בטמא
בין שאני טהור והוא טמא וא"כ כיון דכבר הרמב"ן ז"ל דהירושלמי
מיירי בטמא לכן כתב ספרי גס לא ידעתי מהו שאס' סך ממנו
למת הרי בעירו בטומאה וכבר התור' במה שקד' לא בערתי בטמ'
דהיינו שהמעשר טהור ומבערו בטמא : ג"ס מ"ש הגאון מהר"א ס'
ז"ל להשיב על אחרים וז"ל וברייחא דסיפרי דתנינא ולא נחתיו ממנו
למת וכו' אינו רוצה לומר כ"ש לחי אלא ה"ק וכו' : נראה ליישב
דגם סוגרים דרוצה לומר כ"ש לחי משום דאל"כ ואין התמיה משום
דבמת יס מצוה ועדיף מחי' כ"מ דחקו לר"ע לא פוקי קר' מפשטיה
ולגימרא מת' ז"ל ולא נחתיו שלא החלפתי ומלת למת חוור למעל' במ"ש
הרמב"ן ז"ל ויפרש ר"ע לא נחתיו ממנו למת סיבה הא לחי דכוותיה
שרי דהוי אורח אכילה אלא ודאי דכבר ר"ע דמתת ראוי להסיר יות'
מהחי אף שאין בו אכילה משום מצוה :

האדוני

כתב הגאון מהר"א ס' ז"ל פרשת האינו בד"ה איכה ירדוק
אחד חלק וז"ל א' ממנו חלק מישאל לא אחד מישאל
חלק ממנו כיון הפך וכו' : רבים הבינו דאפילו לא אחד מישאל
ונתן טעם דכיון דהכל מיירי בישראל בפרשת בחקתי והכא אס' כן
הו' זה הפך וזה וקאי ישראל בישראל וז"ל שם נכרה הוקשה
לו דאף את' לא אחד מניס חלק מישאל מי נחא שהוא הפך ורדפו
ה' מאה לזה השיב דכיון דאין כל הדבר אמור בישראל לא מיקרי זה
הפך זה שם נכרה ופה קללה ולא מיקרי זה הפך זה כיון שאין הכל
בעיני אחד דהם נכרה והכא קללה שדי קללה טובא עילויה :
וקשה דאפי' נכרם אחד ממנו קשה שאלו הפך ורדפו מכס דק'
דמדה טובה מרובה כדקשה התוספות פ"ק דסוטה נבי מרים
התמיה ותו דאפי' נכרם א' מישאל אינו הפך ורדפו מכס שהרי
ספרי תירוץ התוס' שם בסוטה דיש לחלק בין דריפה להרינה :

והאמת בכוונת הרב מ"ש כיון הפך הכתוב אין ר"ל דקשו
קראי אהדרי אלא ה"פ דהפכי של ורדפו מכס
בישראל חייבים הוא איכה ירדוק וזה מ"ש שם נכרה ופה קללה
פי' תנא דאפי' אחד הפך ורדפו לפי שם נכרה ופה קללה
ואי איתא דאפי' אחד הפך ורדפו לפי שם נכרה ופה קללה
כיון בישראל הרדוף ומ"ש עוד וכן מישאל אינו הפכי שאין כאן קללה
הפירש דאל"כ אס' לא כי אורכו מבעי ליה : דהיינו וכו' הוא הכרעא לחוק
הכריע דבנוס מיירי דהא נראה מדברי הגמרא פ"י : קתנא פית

וה' יתאנח על מאתים דכתיב איכה ירדוק אחד חלק משם דבישראל
מיירי התוספות כתבו ואפילו ממ' ד' בנוס משמע משמע דהעיקר
הוא בישראל וכו' דמפרש קרא הכי שאומרים הנוס איכה בזמן
שעבר היה ידוק אחד מישאל חלק ממנו ובהפוך עתה אס' לא כי
לנוס מכס : וכו' דאחא לידן אותו האומר אב' דלמעין
על ק' קפ"י תי' שהקשיתי שם בתורה לעינים דהיא דוד מתאכ'
אס' כן דוד הורג היה עתה דאחא דקוטה לחלק בין דריפה להרינה
מ' ק' אלא שקר וכתבו וז"ל בד"ה איכה ירדוק וז"ל חלק בסוף דבור
דורדפו לית ביה כולי האי והך קושיא מאי שייכא בגי' דוד ובעלמא
קשו קראי ותו דאמאי לא תנא כדכתב נב"ק אלא כוונתם להקשו'
לדוד ממה היה מתאנח משום דכתיב אחד חלק וכו' לא ראיתא דוד
דקשו קראי אהדרי עם ורדפו מכס ואתה דוד לא תוכל לחלק
בין דריפה להרינה כדכתבו בסוטה דאס' כן כיון שהורג אתה
על מה אתה כאנח ודוק :

שמיני

כתב הגאון מהר"א ס' ז"ל פרשת שמיני בפסוק קח לך עגל
לסעודה ק"ל : דהא ליכא דמחן ככתב רש"י ז"ל לא ר"א ולא
ר"י וכו' דכתיב אליבא' דתנא ברא דהיינו ר"י ברי יהודה הא אליבא'
דב"א קאמר תורת' : וזהו : ולא דענא מאי מקשה דפשיטא דכ"י
ברי יהודה פי' דתנינא ליה לרש"י ז"ל ב"ה ונסתרה שער שתייה
לפומא דנא' : וזאנא שמעת ליה הכי' : ברי יהודה דהא בסוטה דף
ב' פריך אלו' : ויש סתירה נמי אתקש דכתיב ונסתרה והיא נעמאה
ומאנייה ית' : ונכמה שער סתירה הוא דתנא' : ומה שהקשה עוד
ד"ה

ואמאי לא פירש כפשיטה דהיינו אמאי שני מקרא ממסורת אלא
 י"ל דסובר רש"י ו"ל דו"א אי"ל קושי דמאי אמר לך רחב"ג אלא דאמרי
 כמאן דאמריש אס למקרא ולא חייס למסורת כלל וכו' נבאר
 במה שפירש רש"י ו"ל באנפירוש התורה שמכלל לאו וכו' הוא איבא
 דרחב"ג ונא ליישב אליבא קושי הנמרא דקדושין דלדרי' לבתו
 תחיי או לשון אחר לזה תירץ שמכלל הלאו שכתב בו הנקי ולא לשון
 אחר אתה שומע פירש הן שדקדק לכחוב לשון הנקי כדי שתרע
 פירש הן שהוא הפך שהוא חנקי ולא חייא הא שכן איסורא
 בעלמא אלא דק"ק על מה שפרש"י שם בקדושין דף ס"ב הנקי למ"ל
 לכחוב תחיי וק' דאי כתב תחיי היכי משני ה"א איסורא בעלמא הא
 הפך תחיי הוא לא תחיי ו' ח"ש קצת דקדוק שם במאי דכתב רש"י
 ו"ל אלא לר"מ חנקי מיבעי ליה ואי משום דמקרא ליה ואח"כ שטית
 אשנועה בתרייתא קאי ולפוס ריהטא קשו דרנ"ו אהדרי דא"כ היכי
 כתב בתירין דשני חנקי בלא ו"ד בתר כי שטית דתתיה וסמא
 דמקרא דלא מצינו בשנוע קמייא קללה הו"ש דשני ואת כי שטית
 אבתתיה אכלבי אתי המסורת נלי לן דנשי ואת כי שטית על חנקי
 שכתוב קודם דאס לא כן חנקי איבא קאי :

והגאון

מהר"ם תמה דלמ' פרש"י הכא רחב"ג כיון דהלכת'
 כרבי מאיר ו'לע' דלפרש לשון רש"י ו"ל אליב דר"מ
 וזה דכיון דחפאס נפרש דכוונת רש"י ו"ל אליב דרחב"ג מ"ש מכלל
 לאו אתה שומע הן הלשון דחוק כמ"ש הגאון בעצמו אמר מעתה
 דלעולם רש"י ו"ל פירש הכא אליב דר"מ דכבר בעלמא תנאי כפול
 ומ"ש שמכלל לאו אתה שומע אין הכוונה לומר שהכלל לא היה כופל
 לאשה הן אלא ה"פ רש"י ו"ל בא לרצון קושי הנמרא בשו"ט דר"מ
 סבר בעלמא תנאי כפול והכא בשוטה לא כתב אלא תנאי אס לא
 שטית ותי' רש"י ו"ל מאי דתירץ שם בשוטה דף י"ז אליבא דרבי
 תנחו חנקי כתיב וזה בעצמו תי' רש"י ו"ל כי אחר שכתב ואס שכן
 חנקי הוקשה לו דחנקי היכן כתב לזה תירץ שמכלל הלאו ששינה בו
 לכחוב הנקי בלא ו"ד והמקרא הינאי מאן אתה שומע שיש בכתב
 לאו וכן וכשם שהיה הכהן חומר לאשה בפירוש אס לא שכן הנקי
 כך היה חומר לה בפירוש אס שכן חנקי וכי תימא היכן כתיב אס
 שכן י"ל כמו שכתבנו לעיל דמכא המסורת שכתוב חנקי בעינן למי'
 דקאי אוחת כי שטית דכתיב בתתיה כמ"ש רש"י ו"ל בקדושין כוף
 דבר מ"ש רש"י ו"ל שמכלל לאו אתה שומע אין פירושו כמו שכתב'
 לכאורה שכתב לא היה כופל לאשה רק היה חומר לה אס לא
 שכן בלבד וזמיתא תשמע הן אלא לעולם הכהן היה כופל לה אלא
 רש"י ו"ל רצה לרצון אליבא דר"מ היכן הוא התנאי כפול ותי' ד
 שמכללות הלאו שכתב לשון הנקי אתה שומע שלכך כתב זה הלשון
 לפי שיש בה בהפכו והוא חנקי ומו"ש עוד אלא שמוזה לפתוח וכו' ו
 הוא משום דק"ל אכתי יאמר אס שכן חנקי ואנא שמענא מכלל הן
 שכתב בו לשון חנקי ולא תחיי ש"מ שיש בו הן והוא הנקי :

במברר

רבה ובילקוט פרשת נאז אמר בשם רבי חנינא
 הגאון והנאפת עובדים על הדברות וכו' עד מ"ש
 לא תננו שנוב מקור חננו וק' דלמאי לא פירש לא תננו
 כפשיטה במזמן כדאמרי בשוטה ונחא נביתא כי קרי לשומעמי
 ופרש"י ו"ל מפקרת של בעלה חוקש' דכי היכי דפירש רבי חנינא
 במצות כזר שהעובר היוצא מהם עובר על זה גם פירש לא תננו
 במזמן על העובר היוצא שהוא ממזר ויש להם בנים כשר' וסודרים
 שהוא אחיהם ובתור אחים יחלוק נחלה וגונב מהם' תו קשה במה
 שכתב עובר על לא תרצח שכתב ע"מ להרנו או ליהרג ואמאי לא
 פירש על העובר העלוב היוצא מהם שגורמים מיתתו דממזר לא
 יציע לא חיי תוק' דאס הנואף נכנס להרנו או ליהרג למה אין לו
 דין הבא במחירת שטרות' ש"סופו מהאי טעמא' תו צריך להבין
 במאי דקתני לא תאף ודאי שהוא כיואף וזאי' חסד :

ואפשר

מ"ש רש"י ו"ל אין לשון כיואף בכל מקום אלא באשת
 איש דבאשת עריות וזה מתקרי וכו' רש"י ו"ל פ"ו
 דשוטה גבי כל הפרשה לא נאמרה אלא בזואף וזואפת' תו קשה
 במאי דפירש כזר את אב"ד על העובר שמקל' יולדו ואמאי לא פי'
 כדנרס"פ ודשוטה אריר מקלה אביו וא"ו בזואף ונאפת שזמרי'
 עליו ארור שו"י ו"ל דהתם בגמרא מיידי בממזרא דרבי' והכא
 בלא ידיע ואיך יאמרו עליו ארור שו"י ו'ל' ובהא ת' מאי דאיבא

למירק

א שמותי ולית הלכתא כוותיה אינה קושיא מתרי אנפי חדא
 הא לא אמרינן אלא כליכא תנא כוותיה והכא איבא ר"י בר יהוד'
 כוותיה מדפירש מלתיה תדע לך דאי הכא אמרינן אין הלכה כר"א
 היכי אמרינן פ"ק דשוטה אמר ר"ל האידינא לא ליקני אינש
 איתתיה דלמא ק"ל בר' בר יהודה וסיאך נסתפק בזה כיון
 דר' בר יהודה אליבא דר"א קאמר ועוד דאף אס נניח אין הלכה
 כר"א ואפילו לר' בר יהודה כתב רש"י ו"ל בפירוש התורה כוותיה
 משום דסברתו היא מתיישב' בכתוב דלר' קשיא דקניו איתקש
 לשוואה כדפריך התם בשוטה ודחיק איביה וכבר השמיענו הגאון
 במה מקומות דרש' יו"ל בפירוש התורה הולך אחר הפשט וכ"כ
 יקנינ' ו'הקשה וד'ה הנקי מעתה תכל חלונותיו על רש"י ו"ל :
יהשביע הכהן אותה ומה היא השנועה פי רש"י ו"ל אס לא
 שכן הנקי הא שכן חנקי שמכלל לאו אתה
 שומע הן אלא שמוזה לפתוח בדניי נפשות לזכות איבא למירק איבא
 דמאן פירש אי לר"מ בקדושין דף ס"ב הא התם קאמר אמר ר' תנחו'
 חנקי כתיב ופרש"י ו"ל שהיה והלאו כתובים כהדיא דחנקי חוור על
 כי שטית דתתיה ואי אליבא דרבי חנינא הא קאמר נמי התם
 דאליביה נמי דריכינן להא דרבי תנחו' דאל"כ הוא משמע הא
 שכן לא הנקי ולא חנקי נהי דאליביה דרחב"ג לא קשיא מ"ש רש"י
 ו"ל שמכלל לאו את השומע הן דשפיר קאמר דחנקי כתיב אינו
 אלא לנפיו פירושא דהא אס שכן אכל לא שכתבן היה אומר זה לש'
 מיהו קשה דהיכי קאמר מזה לפתוח בדניי נפשות מחלה הא התו'
 שם בקדושין הקדוש דכל תנאי בעינן בעין בניגד הן קורס ללאו והכ'
 אס לא שטית שזאל הלאו הוא קודם ותי' דכל דבר דאנן בעינן
 שיהיה כן מיקרי הן אף שהוא לאו והכא נמי אנן בעינן אס לא
 שכן מעתה היאך דקדק רש"י ו"ל דמפתח באס לא שטית דה"ט
 משום דפותחין לזכות ואימא דהטעם הוא דבעינן הן קודם ללאו
 ו'איבא לתרצו דכיון דהכא רש"י קאי אליבא דרחב"ג דידיה לא קשה
 קושיה התוספות דקדושין משום דסבר רש"י ו"ל דרחב"ג פליג אר"מ
 בכל תנאין ולא בעי הן קודם ללאו הא ליתא דהדיא פרש"י ו"ל
 בקדושין במשנה כל תנאי שאינו כדניגד דרחב"ג מודה לר"מ בהן
 קודם ללאו ו'ל רש"י ו"ל חולק על התו' בזה וסובר דלעולם אס
 לא שטית הוא לאו וקושיה התוס' שהקשו דבעינן הן קודם תירץ לה
 רש"י ו"ל דבעלמא בעי' הן קודם ללאו ואמאי בדניי נפשות דבעינן
 פתיחה לזכות' מעתה ז"ע על דברי התו' בקדושין שם דכיוון דקדק
 דכתב רש"י הכא שפותחין בדניי נפשות לזכות לאו סברא דכפשיה
 הוא לא ברייתא שמה פ' אר"מ תניא רבי אומר אס לא שכן מכאן
 שפותחין לזכות וכפי דבריהם דאס לא שכן שהוא מה שאנו רוצים
 שיהיה נקרא הן היכי דייק רבי פתיחה לזכות מהכא :

ואפשר למימר דהתוספות לפעמייהו שכתבו במשנה קדושין
 דרחב"ג פליג אר"מ לגמרי ואף בהן קודם ללאו דלא
 בעי לדריה מעתה נאמר דהיה ברייתא דפ' אר"מ קתני בה רבי
 אומר ואינה סתמית ואיבא למימר דסבר רחב"ג דלא בעינן הן
 קודם ללאו ומא' הכי דקדק דמפתח הכתוב' באס לא שטית שהו הן
 הכא ש"מ דנפשות פותחין לזכות ואכא' דר"מ דסבר דנכל תנאי'
 בעינן הן קודם ללאו הא דפותחין בדניי נפשו' לזכות לא דייק מאס
 לא שטית דהכי בעי למפתח משום דאס לא שטית שהוא מה שאנו
 רוצים הוא הלאו ובעינן לדריה הן קודם ללאו אלא דק"ק אכתי
 על התוספות' שכתבו שם בקדושין דאס לא שטית הוא הן היכי פריך
 בשוטה דף י"ו ו'ל הנמרא והא לית ליה לר"מ מכלל לאו את' שומע
 הן ולדבריהם איבא ה"ל שמכלל הן דהוי אס לא שטית :

תו איבא למירק על דברי רש"י ו"ל דאף אס נניח אליב' דרחב"ג
 שכתב באסוף סוף איך כתב שמכלל לאו אתה שומע הן
 דמשמע דההן אינו כתוב בפירוש והא שם בקדושין דף ס"ב הקשה
 בגמרא לרחב"ג המסורת דהנקי למ"ל ומשני אי לאו המסורת ה"א
 הא שכן לא הנקי ולא חנקי לאו שמכלל אתה' והגאון מהר"ם
 ו"ל דחוק בזה ופירש דה"ק מכלל הלאו שמענו קורים בקריית
 הנקי ביו"ד והכתיבה שניתנה בלא וי"ד אנו שומעים פי הן
 ש"ל אס שכן חנקי דאי לאו השנוי מקרא ממסורת לא היינו מודעי'
 פירוש הן שיינו מודעים למא' אס שכן לא הנקי ולא חנקי ואפס'
 ליישב עוד קרוב לזה כמ"ש רש"י ו"ל שם בקדושין דף ס"ב ו'ל אלא
 לרחב"ג הנקי למ"ל פ"ו'ל לכחוב תחיי או לשון אחר ומי דחקו בכך

לשונות

למירק חו במאות אנכי ולא יהיה לך למה לא פירש הכא ר' חנינא בדמפ' שם בסוטה ארור האיש אשר יעשה פסל זה הבא על א"ר והוליד ממור ובהא כיחא דהתם בנמרדא כיון דידע לכול שהוא ממור אין כותמים לו ישראלית ונושא גויה ודוק. חו קשה במאי דפירש שעובדים על אנכי שכופרים בה' ואטומאן דעבר עבירה אחת אינו כופר בה' ואפשר למר דשאני הכא דנור' לשמוח'ו שומחק. חו ק' במאי דפירש ר' חנינא דעובדים על כבד שהעובר היוצא מביניהם מקלה את אביו שאינו מכירו וקשה דהתינוק שעובר על כבד את אביו על כבד את אמוך היכי משכחת לה דהא מכירה י"ל דסתם ממור הוא עו פו ומתוך כך מכירין בו החכמים באותו שהביר ר' ע' ומתוך כך ישאל לאמו ותודה ויקלל אותה. אי נמי י"ל דכיון דא"ר לא אתא וזו בעל אמוך נמצא דבעל אס הוא כבוד א"ר ומכין דואת הנאפת שהיה לה בן כשר מבעלה ואותו הבן יבזה את הנאוף עם אמו בשוק שלא יכירוהו והיו כאלו לא כבד לאמו.

בהעלותך

כתב הגאון מהר"ם ז"ל פ' ויהי בנסוע הארון וז' להרמב"ן ז"ל טען ואמר ואלו דברי תימה וכו' עד ולא ידעתי מקום התימה והדבר לע"ד מבואר שתימהו דכיון דהספק בין פורענו' לפורענות לא לאסמוכינהו א"כ פסוק והאספסוף היה לו לכותבו קודם ויהי בנסוע אלל ויסעו מהר"ה כיון שא"ר היה גם לא הוכח להרמב"ן פ' ר"י ז"ל שהביא הגאון משום דק' ל' לדלידיה פסו להו פרעניות והו' לכו תלת חד ויסעו מהר"ה אחד מתאוננים אחד והאספסוף וכו' וא"כ מ"ש פורעניות שלישית דלא חש ביה קרא לשם בו הפסק בינו לבין השנייה ומ"ש פורענות ראשונה דאספסוף ביניה לבין שנייה ותו דהכי קאמר ראשונה ושנייה דמשמע דקו ליכא. ותו דהתם בפ' כל כתבי תניא דלעיתיד תכתב במקומה ופרש"י ז"ל שאז אינם דואנים מן הפורענות ואם הפורענות הוא מה שברחו מהר"ה שברחו אין זה נקרא פורענות שיהו דואנים על כך אלא עון עשו שהרי אינו מוכיר הכתוב העונש שאירע להם: בשלח

כתב הגאון מהר"ם ז"ל ויזניאו אותו מיכן שנית הסקילה רחוק. הקשה וא"ל אי הכי לשתוק קרא ממקלל ותימי ממקוש י"ל דאי ממקוש ה"א ישראל הוציאהו מעצמם עכ"ל ביאור דבריו דא"כ דכתיב בהדיא רבם אותם באבנים כל העדה אל מחוץ למחנה דהוי בזיוו מכל מקום לא התם כתיב לשון הוצא וה"א דה' לא צוה רק חוץ למחנה א' וישאל מעצמם הוסיפו חוץ לשלח מחנות אבל הכא כתיב לשון הוצאה:

ולכאורה אפשר לתקן קושיתו דאי שתיק ממקלל נהי דהו' נפיק ממקוש אבל אכתי שאר חייבי מיתו' הקלים מהיכא הוה נפיק אבל מדאצטרך למכתב מקלל נמי למיתי שאר חייבים בא"ע למקלל ח"ע לשאר ויש לדחות דאדרבה להכי כתב נמי מקלל למהו ב' כתובים ואין מלמדין. אמנם נראה לי תירוצ' ככון לקושי הגאון ז"ל עם מאי דגרסינן ריש נגמר הדיון ז"ל הנמ'

אי נמי כי היכי דתהווי להו הללה פי' להכי עבדינן רחוק מד' שבינו ובינו ימצאו מוכין א"כ בזה כיחא דאי כתב מקלל ה"א הגאון ז"ל דשאני מקלל לפי שהוא חמור ואי כתב מקוש ה"א למקוש אדרבה משום שלא עשה עון חמור לפיכך הוא רחוק כי היכי דתהווי ליה הללה אבל מקלל וכו' סוף סוף שאר מיתות היכי ילפי' בזה שיהא מיתתם רחוק מד' אי במה ממקלל ומקוש לא ר"א וזה כדא"ר וזה הצד השוה שבהם שמייתן והם חוץ לב' מחנות אף כל שאר חייבי מיתות האובא למדרך להצד שכן בסקילה י"ל דווי אינה קושיא דכיון דאיכא צד למ דאדרבה מי שהוה קל דריך שיהא מיתתו חוץ לב' כי היכי ד ליה הללה א"כ מעשה כל חייבי מיתות אותו בק' וממקוש ומק פנחס

בפרשת פנחס בפ' על אשר לא קדשת. כתב הגאון ז"ל בסוף לשונו וז' לוקח מהמעיינים סבורי' ש

שהב' היוצג וממלא שנותיהם שנאמר את מספר ימיה ר"ל שנותיהם הקצובות: ואחר החפוש ראיתי כי המעיינים הן הן דברי התוספות פ"ק דר"ה וז' את מספר אמלא סוף החולץ מוקי לה לענין שני דורות עכ"ל פי' ואלו הכי מוקי בשני דורות ואי התוס' ס' ל' לדעת הגאון שחולץ עליהם ק' לא מהחולץ אימא דר' ע' דסבר התם וזה משלימין הוי כי הכי וז' דמשלימין לגמרי ואף מיום ליום משלימין שנותיהם הקצובות דווי **כתב** הגאון מהר"ם ז"ל פרשת פנחס בפ' ובני קרח לא וז' בפ' חלק ופירש רש"י ז"ל כעיר בצורה וכו' וז' להיבנותי דבריה וכו' וז' יראה דלעולם רש"י ז"ל מודה דכתיב עלו משם וחיו ורבו על הארץ דא"כ ק' וכו' לפי שנגש להם מקו' בניהם אס לא חיו קתני דאמרו שירה קינה מבעיליהו דבפ' ק' דמגלה בפסוק מן הפרמטים דרשו ז"ל שבאו משני בני א שעמדו בדמותו של עולם ומיית' הך דכתבנר להם מקום לכן נכר כוונ' רש"י ז"ל דכי קתני מקו' לכתב' להם אכולהו קאי בין אצני קרח בין אצלועי קרח וזה דייק דברייא דמכתב בקרא קודם ויהיו לגם וכבר דקך גם הוא לשון גובה דכתיב וכנס על הגבעה שללולם נעשה להם המקום גבוה בניהם וזה דייק רש"י ז"ל מדחו' בעבודת דההוא טיעיא דצלועי קרח דקאמר כל תלחין יומין מהדרא להו גיהנם משמע דעד ר"ח אינם אלא באותו מקום גבוה בלא דין גיהנם וכל יום ר"ח חזור גיהנם עליהם ונדונים ונזעקים משה אמ' וסבר דכי קתני סיפא ועמדו על רגליהם ואמרו שירה לא קאי אכולהו רק אצני קרח שחקק עלו משם אבל הצלועים נשארו באותו מקום גבוה לעולם ומ"ש רש"י ז"ל ולא מתו אלא כלל' יום חורים לא קאי אצני קרח כמו שהבין הגאון ז"ל אלא אצלועי קרח ומ"ש לא מתו ר' ל' דלא מתו צעת בליעתם לדת חקך לגיהנם רק נשארו חיים באותו מקום גבוה שכתבנר עד שהגיע יום ל' לבליעתן ואז חזר עליהם גיהנם ביום ל' גידולן ואחר כלות יום ל' חוררים לאותו מקו' גבוה עד בוא יום ר"ח אחר וכך נידונין לעולם משם ואילך:

אמר המחבר אבאר הנה מה שהוקשה בעיני קצת מה שכתבתי בראש הליכות אלי בכלל אין עונשין מן הדיון דהוי אף במה מצינו והבאתי ראיה מדברי התוס' חולין דף קט"ו ד"ה מה לחמץ וז' וחמץ גופי' לא שייך למילף דאין עונשין מן הדיון ובדאי דואת הילפותא הוי במ' ולא בק' ווכי תימא דשפיר שייך ק' ומה חמץ שלא נעבד בו עבירה דהא כל חמץ אכור בהנאה אף בחמץ שנעשה קודם הפסח והאין לומר דודאי כל דבר דשייך במינו נעבדה בו עבירה כגון חמץ דשייך למימר ביה תרי גווי נעשה קודם פסח ובחוד הפסח נעבדה בו עבירה קרינן ביה ואף למה שנעשה קודם כיון דשייך עבירה במינו תדע לך דאל"כ כי קאמר בשר בחלב שנעבדה בו עבירה א"כ הא שייך התם נמי שלא נעבדה עבירה ואפ"ה אסור כגון בשל הגוי אלא ודאי דכיון דשייך במינו נעבדה במינו נעבדה אף שלא נעבדה קרינן נעבדה ולא מיקרי לא נעבדה אלא כגון בבי ערלה לא שייך אלא בחד גוונא ומ"ש חמץ בפסח יוכיח שהיה לו שעת הכושר אפילו בתחמץ בפסח קרי שעת הכושר כיון דבתחמץ בפני עגמה ובמים בפני עגמם אין כאן איסור דמיא לבשר בחלב ודוק:

ודע שנקרא שם הספר שמע שלמה על שם הכתוב לשם יי' וראשי כפרי יראת השם

תם

על ידי הפועל העוסק במלאכת הקודש באמונה: הזעזיר: חיים ב"המנוח בהר"ר גומפל אלט שול זצלה"ה: מק"ק פראג הברירה: ולע"ע עוסק בכלאכת שמים בק"ק אמשטרדם יצ"ו: